

© 1975

BARUCH EHRLICH

ALL RIGHTS RESERVED

הלכות שבת

בספר אשכל הכפר

ליהודה בן אליהו הדסי

מאת

ברוך ארליך

מוגש כמילוי חלקי טל הדרישות לקבלת תואר

דוקטור לפילוסופיה

בית הספר למדעי היהדות ע"ש דב רוזעל

ישיבה אוניברסיטה

ניו-יורק

ספטמבר 1974

הרכב הועדה לצורך עבודת דוקטור זו, הוא:

ד"ר שמחה בנימין הוויג, יושב ראש

ד"ר מאיר שמחה פלדבלום

ד"ר מיכאל אריה לנדמן

תוכן הענינים

פתח דבר

חלק א

מבוא

פרק ראשון: יהודה בן אליהו הדסי
וספרו "אשכל הכפר".....12-2

א. תולדותיו של הדסי, השכלתו ואישיותו.....2

ב. הספר "אשכל הכפר" - תכנון, מבנה
וסגנונו.....4

ג. ההוצאה לאור של "אשכל הכפר"
וכתבי היד.....8

פרק שני: המקורות הרבניים והקראיים של הלכות שבת
ב"אשכל הכפר".....27-12

א. החלמודיים: משנה וגמרא.....12

ב. ענן בן דוד.....14

ג. בנימין בן משה הנהונדי.....15

ד. דניאל הקומסי.....17

ה. יעקב קירקיסאני.....18

ו. סלמון בן ירוחם.....19

20	ז. יפת הלוי
21	ח. סהל בן מצליח
23	ט. לוי בן יפת
24	י. יוסף בן אברהם הרואה
25	יא. ישועה בן יהודה
27	יב. טוביהו בן משה

פרק שלישי: המקורות הרבניים והקראיים שבמדור השוואות וחילוקים 37-28

28	א. התלמוד והגאונים (הלכות, תקנות וויכוחים)
30	ב. ר' סעדיה גאון
32	ג. ר' טוביה בן אלעזר
33	ד. אהרן בן יוסף
34	ה. אהרן בן אליהו
35	ו. אליהו בשייצי
37	ז. משה בגי

פרק רביעי: הדטי ותורה שבעל פה 49-38

38	א. קבלה של הרבנים: העתקה של הקראים
39	ב. מדות וכללים שהתורה נדרשת בהם
41	ג. הלמוד מתורה, נביאים וכתובים
42	ד. הכרעת הדעת ומדע השכל: נגד הרוב וקבלת אבות
44	ה. על פי התורה אשר יורוך: לא תוסיפו ולא תגרעו
45	ו. הלימוד מהיקס
46	ז. המחלוקות בתלמוד - והחילופים בין בני בבל ובין בני ארץ ישראל
49	ח. קולא וחומרא

פרק חמישי: איסורי מלאכה בשבת מן התורה 63-53

53	א. אבות-מלאכה ותולדותיהן
55	ב. איסורי שבת נוספים מן התורה - עבדים ובהמות
57	ג. הוצאה מרשות לרשות
58	ד. תחומי שבת

60.....	ה. הריגת כינים
60.....	ו. סחיטה
60.....	ז. בישול בתולדות אור או אש
61.....	ח. שלמות המלאכה
61.....	ט. קשר של קיימא
61.....	י. הקמת אהל
61.....	יא. סכנת נפשות
62.....	יב. כפיה לחלל שבת
62.....	יג. מלחמה בשבת
63.....	יד. גר תושב

פרק ששי : מצוות שבת מדברי סופרים -

77-64.....	איטורי שבות
66.....	א. רדיית דבש מכוורת
66.....	ב. עלייה בשבת באילן
67.....	ג. פרות שנסרו בשבת
67.....	ד. מדידה בשבת
67.....	ה. רכיבה על גהמה
67.....	ו. מאכלים ומסקים לרפואה
67.....	ז. רחיצה בשבת
68.....	ח. חימום נגד המדורה וטיכת שמן
68.....	ט. הצלת מזון מדליקה
68.....	י. ראייה במראה
68.....	יא. פתיחת חבית
69.....	יב. פרישת בגדים
69.....	יג. טיול, רקודים, הכות בתוף וחליל
69.....	יד. חבישת פצעים
69.....	טו. מקח וממכר
70.....	טז. נדרים בשבת
70.....	יז. דיבור ומחשבת חול
71.....	יח. קריאה בספרים חיצונים
71.....	יט. הפלגה בספינה
71.....	כ. טלטול מוקצה
72.....	כא. קליטת דלף-מים
72.....	כב. איסורי טלטול שונים
73.....	כג. מעשה שבת

73.....	כד. עירובי חצרות ותחומים.
74.....	כה. שביחת כלים.
75.....	כו. השכרת בתים לנכרים.
75.....	כז. שותפות עם נכרי.
76.....	כח. נהינת מעות לנכרי.
76.....	כט. השכירים בשבת.
76.....	ל. מסירת מלאכה לנכרי בשבת.
77.....	לא. אמירה לנכרי לעשות מלאכה בשבת.
77.....	לב. מלאכה שהנכרי עשה בשבת.
19-78.....	פרק שביעי : איסורים מיוחדים של הקראים.
78.....	א. גר לשבת והטמנת חמין.
86.....	ב. מצות מילה בשבת.
89.....	ג. חשמיש בשבת.
91.....	ד. התחברות עם נכרים ומחללים.
96-93.....	פרק שמיני : זכירת, כיבוד ועונג שבת.
93.....	א. מצות זכור.
93.....	ב. כיבוד ועונג שבת.
94.....	ג. תענית בשבת.
95.....	ד. תפילה, תחנונים והשתחויה בשבת.
95.....	ה. תוספת שבת.
99-97.....	סיכום המבוא :

ח ל ק בה ל כ ו ת ש ב ת ב ט פ ר"א ש כ ל ה כ פ ר" (שהדורה גוזלור)118-101.....חשר"ק קמד

איסור מלאכה גדולה וקטנה
 שביתת מקומות-מושב וקדושתם
 אכילה לקיום נפש
 חבישת פצעים וחבורות
 הכנת מאכלים ומשקים בערב שבת
 יציאה מן הבית בשבת ובמועדים
 הוצאה מרשות לרשות

160-119.....א"ב קמה

דבורי חול ונדריים
 צווי לאחרים בימי חול לעשות בשבת
 מחשבות חול
 קשירת קטרים והתרתם
 סלטול מוקצה
 מדידה מכלי לכלי
 באור "זכור ושמור"
 אבות ותולדות
 שני סוגי מלאכה האסורים בשבת:
 (1) נתחלות ונגמרות בידי האדם
 (2) נתחלות ביד ונגמרות מאליהן
 איסור גרמא בשבת
 ההוכחה מהכתוב "כי תצא אש"
 באור צווי "לא תבערו"
 באור כתוב "ביום השבת"
 הוכחה לאיסור גרמא - משמשון
 איסור השארת אש לשבת
 תולדות הנעשית מאליהן ומוותרות בשבת
 אבל אסור לעשותן קרוב לימות המקודשים
 קירור או חימום מאכלים רמשיקט

181-161.....חשר"ק קמו

יציאה עם תכשיטים
 חפילה, למוד, אכילה ומנוחה
 איסור טירה ושתיית יין
 חיוב כבוי אש לפני כניסת השבת
 פירוש מלת "בעור"
 שליחת אגרת או משא בערב-שבת
 נתינת מלאכה לאחרים בערב-שבת
 הרוצה בחלול שבת או מחריש למחללים
 הנאה מ"מעשה שבת"
 שביחת בתינו ומושבוחינו
 רוח מהשכרת בתינו וחננויותינו וכו'
 שותפות עם נכרים

198-182.....(א-מ) קמז א"ב

הטכירים בשבת
טדותיבו וכרמיבו בידי אריסים
קבלת זכרים בבתינו בשבת
הוצאת חצי גופנו או ראשו מרשות לרשות
תשמיש בשבת
הכנת אכל נפש במועד
אי סורי מלאכה במועד
תפילה ולמוד במועד
מצות מילה בשבת

207-199.....;.....קצט תשר"ק

מצות מילה בשבת

216-208.....ש א"ב

מצות מילה בשבת

219-217.....שא תשר"ק

מצות מילה בשבת

224-220.....(ג-ה) קמז א"ב

טלטול משכב או מצע
טלטול באניה
שאיבת מים מבחל, ממעיין או סבור
קירור מאכל או משקה

238-225.....;.....קמח תשר"ק

פרות שנשרו מהאילן בשבת
שבירת אגוזים בשבת
יציקה מחבית
חיתוך עם מאכלת
משקיות ומטעמים של רפואה
עריכה וזשיאת מאכל ומשקה
רחיצת מאכלים
רחיצת ידיים ותחתונים
כבוס בגדים
רחיצת רגלים
חבישת מכה
פקוח נפש ודאי
ספק פקוח נפש
מלחמה בשבת
רך הגולד והיולדת בשבת
כפייה לעבור על מצוות

252-239 א"ב קמט

הפלגה בספינה
רכיבה על סוס
עלייה באילן
קניה בחול מ"מעשה שבת" של נכרי
נתינת כסף לנכרי לסחור בשבת
שכירות ושכירים בשבת
בעלי מלאכה שונים
רקוד, הכאה בתוף, ונגינה בכלי נגינה
סיכום מלאכות האסורות בשבת
מעשים המותרים בשבת
חיוב על חילול בהמה וטפים
קטירת בהמה וחיה

266-253 תשר"ק קן

פירוש הכתוב "וקראת לשבת עונג"
צום ואבל בשבת
חוטפת שבת
איסורי מלאכה הנלמדים מהכתובים:
"וכברתו מעשות דרכיך"
"ממצוא חפצך ודבר דבר"
איסורי מלאכה הנלמדים מהכתוב:
"ובן אדם יחזיק בה"
המשיב אויר ורוח
אם השאיר בשוגג את לשבת
באור "זכור ושמור"
הגבלת מקום שביחה בספינה או בדרך

273-267 א"ב קנא

קידוש על היין
השבת ניחנה בצנעה?

282-274 תשר"ק קנב

עקירה והנחה
מלאכה כולה או מקצתה
שנים שעשו מלאכה
הריגת כינים בשבת

289-282 א"ב קנג

מחלקות בית-שמאי ובית-הלל
על "הלכה כבית-הלל"
על "הלכה כפלוגני ולא כפלוגני"
המחלוקת ב"מיטב שדהו ומיטב כרמו"
באור הכתוב "וטבלתם בדם אשר בסף"

תשר"ק קנד. 297-290

על "קבלה מהראשונים"
 המשנה "במה מדליקין ובמה אין מדליקין?"
 "הבערה בכלל היחה - ולמה יצאה?" -
 לומדים ממנה שמלאכה הנעשית בשבת מאליה אסורה
 השארת אש בחנור בשבת
 שביחת כלים בשבת

א"ב קנה (א-ג) 299-298

איסור נר ומדורה בשבת

א"ב קעו. 308-299

מלאכה הנעשית מאליה בשבת אסורה מהכתובים:
 "לא חבערו אש"
 "ששת ימים תעשה מלאכה"
 המחלוקת בגמרא: הבערה ללאו יצאה
 או לחלק יצאה
 מלאכות שנעשו במשכן ואסורות בשבת

תשר"ק קעז. 316-309

מלאכות הנעשות בשבת מאליהן
 מלאכה הנגמרת ביד בשבת אסורה מהכתוב:
 "בחריש ובקציר תשבות"
 מלאכה שאפשר לבטלה לפני תחילת השבת
 מלאכה שאי אפשר לבטלה בלי השחתתה
 הטמנת ביצה בהול, בחמי טבריא או באש
 מאכלים כבושים

א"ב קעח. 330-317

מלאכות שאפשר להפסיקן בלי השחתתן
 הוכחות נוספות לאיסור נר והטמנת חמין לשבת
 השוכת אש בשבת
 הלהיות בבית שנעשתה בו מלאכה בשבת?
 האט הרבנים שונגים או מזידיין?
 הטמנת ביצה בשבת או בע"ש
 תימום נגד המדורה
 סיכה בשבת
 נחינת כלי תחת הדלף
 נפלה דליקה בשבת
 עשיית מדורה לחולה

337-331.....תשר"ק קעט

עשיית מלאכה בטביל יולדת ורץ הנוולד
עשיית מלאכה בטביל חולה
תשמיש בשבת

347-338.....א"ב קפ

תשמיש בשבת
ל"ט אבות-המלאכה של שבת
קריאת בעל-קרי בחורה?
טבילת בעל-קרי בשבת
תפילה והשתחויה בשבת

352-348.....תשר"ק קפא (ח-ל)

השתחויה בשבת
הקראית ממעטין הלהיט בעפר ומתחננים
בשעת התפילה

357-353.....א"ב קפב

שאילה והלוואה בשבת
עירובי תבשילין ועירובי חצרות

361- 358.....תשר"ק קפג

עירובי תחומין
מלאכה המותרת לעשות בטביל גער
הנמול בשבת

369-363.....ביבליוגרפיה

עיקרי המסקנות באנגלית

פ ת ח - ד ב ר

מטרחי בעבודה זו היא, עריכת חקירה בהלכות שבת שבספר האינצליקופדי "אשכל הכפר" של יהודה הדסי, ולתרום בכך תרומה מדעית גבוהה להבנת ספר גדול זה - בכמות ובאיכות - שלא זכה עד כה למחקר מדעי רחב.

הסגנון החרוזי והפיוטי אשר הדסי פיתח בספרו להעלאת הלכות חשובות ודברי פולמוס חריפים, עשה את "אשכל הכפר" לספר חתום ללומדים אשר אינם מצויים ומתמצאים בספרות הקראית, והם טועים ואינם יכולים לרדת לסוף דעתו של המחבר.

הפרקים הרבים שניתחתי והסברתי בספר זה מבחינה פילולוגית, ענינית והשוואתית, פתחו רחב לחקרים הבאים, להבין ולעמוד על סגנונו ודעותיו של יהודה הדסי.

מטרה שניה - ולא פחות חשובה - בעבודה זו היא, ריכוזה וניתוחה של מערכת-דינים שלמה ורחבה בספרות ההלכה הקראית.

מיום שהתחילו חכמי ישראל במאה הקודמת לחקור את דברי ימיה של התנועה הקראית, הט עסקו בשיחזור ההיסטוריה של חנועה זו מבחינת מקורותיה, וסיבותיה (גיגר, פינסקער פורסט, פן, נמוי); מבחינת מגמותיה הזתיות, החברתיות והסוציאליות, (מולער); ודברי הריבות והפולמוסים שהתנהלו בין הרבנים והקראים בנושאים העיקריים שהבדילו והפרידו ביניהם (פוזננסקי, צוקר). נושאים אחדים בהלכה הקראית נבדקו בעיקר מבחינת השפעתם מהלכות של כיתות שקדמו לקראים ומצד יחסם להורה שבעל פה (רוזעל ומרמורשטיין).

עבודתי זו היא איפוא נסיון ראשון לחקור מערכת שלמה של הלכות קראיים מבחינת מקורותיה, התפתחותה וקטריה להלכות הרבנים, והכרת השינויים החשובים שחלו בהלכה ובחיי-השבת של הקראים, מענן בן דוד, מייסד התנועה הזו, עד אליהו בשייצי, מאחרוני גדולי הפוסקים בדת הקראית, שהביא להתקרבות גדולה בין בני דתו לבין הרבנים בשטח הלכות השבת ובאורח-החיים ביום קדוש זה.

בחירתי בהלכות שבת שב"אשכל הכפר" - להשגת מטרה כפולה זו - איננה מקריית: אין כהלכות שבת, דרך-חיים שהטביעה את חותמה על הרוח וחייו היום-יום של היהודים, ואין ספר הלכה קראי המכיל בקרבו את כל הלכות הקראים, וטעמיהן, ודברי הפולמוס שליוו את התפתחותן, כמו הספר "אשכל הכפר" של יהודה הדסי. במבוא לעבודתי אני דן בנושאים הבאים.

פרק ראשון. יהודה הדסי וספרו "אשכל הכפר". אי אפשר לעמוד על יצירתו הספרותית המיוחדת של הדסי ואת ערכה במילואה, מבלי להכיר את אישיותו והתקופה בה חי ופעל, שהרי כולן יחד השפיעו השפעה מכרעת על סגנון הספר ותכנו.

בפרק זה אני גם מתאר את תכנו של הספר, סגנונו ומקורותיו השונים. חלק חשוב בפרק זה, היא הערכת ארבעת כתבי היד שהשתמשתי בהם במדור "שנויי הנוסחאות" והשוואתם למהדורת גוזלון בה הופיע הספר בפעם הראשונה והיחידה.

פרק שני. בפרק זה אני מציין את המקורות הרבניים והקראיים - המחברים וספריהם - שבהם השתמש הדסי - או השפיעו עליו בעקיפין - בעריכת ספרו, מהתלמוד עד טוביה בן משה שחי ופעל בקושטא במחצית השנייה למאה האחת-עשרה.

בפרק השלישי אני מעלה את המקורות הרבניים והקראיים שהבאתי במדור "השוואות וחילוקים": מהתלמוד, הגאונים הרמב"ם, ומעגן עד משה בגי שחי בתחילת המאה הט"ז.

בפרק הרביעי אני מנתח את השקפותיו של הדסי על התורה שבעל פה: על קבלת הרבנים, ועל המידות שהתורה נדרשת בהן, ועוד. דעוהיו בנושאים אלו השפיעו על דרך למוד הלכותיו וחוכנן.

מהקרי בהלכות שבת שב"אשכל הכפר" דורש סיכום ומראה-מקום של ההלכות בהן מטפל הדסי בספרו. הדסי עובר בחבורו מענין לענין, ואין בו מוקדם ומאוחר, ראשית ואחרית. הוא מתחיל, למשל, בהסבר טעמי ונמוקי הלכה מסוימת, מפסיק באמצע הדיון וחוזר אליו אחרי פרקים אחדים.

נוסף לכך, הלכות שבת רבות השייכות לדיברה "זכור" מופיעות בדיברות אחרות. היה זה איפוא חשוב להעלות בקיצור את הלכות השבת של הדסי. בהערות המלוות קיצור זה ציינתי את המקומות - באשכל ובעבודתי - בהם מופיעות הלכות אלו ובאילו מקומות בעבודתי הבאתי

את ההשוואות והחילוקים להלכותיו של הרסי. בפרטים אלו אני עוסק בפרקים ד - ז שבמבוא.

פרק חמישי. בפרק זה אני דן באיסורי מלאכה בשבת מדאורייתא (גם לפי דעת הרבנים): "ל"ט המלאכות, שביחת עבדים כנעניים ובהמות.

בפרק השישי אני מנתח את ההלכות שהרבנים הגדירום כ"איסורי שבת", ומשווה גם את העקרונות של הרבנים בגזרותיהם במלאכות שבת לדעות הקראים ועקרונותיהם באיסורי מלאכה בשבת.

פרק שביעי. בפרק זה אני מסכם את איסורי השבת המיוחדים של הקראים - הדלקת נר והטמנת חמין לשבת, ברית מילה וחטמים - מעלה את מקורותיהם לאיסורים אלו, ומראה את השינויים שחלו בקרב חכמי הקראים בנושאים האלו, אשר גרמו להלוקי דעות חריפים בין הקראים לרבנים, ובין חכמי הקראים עצמם.

בפרק השמיני אני מביא את המצוות "החיוביות" של השבת: קידוש, עונג וכבוד שבת, ומשווה את האופי המיוחד שהרבנים נתנו לשבת, לתוכן שהקראים נתנו ליום קדוש זה.

אני מביע בהזדמנות זו את תודתי הכנה למורי פרופ' ש.ב. הוניג, יושב-ראש הפקולטה ע"ש דב רוועל, שסייעני בהדרכתו ובהתענינותו הרבה בכל עבודתי זו.

תודתי נתונה גם למורי פרופ' מ.ש. הכהן פלדבלום, ולד"ר מ.א. לנדמן - חברי הועדה אשר האירו עיני בהערותיהם, ולכל מורי בצוות הפקולטה אשר מהם למדתי חכמה ודעת.

רגשי תודה והערכה מיוחדים - לגב' פנינה קרדון, מזכירת הפקולטה, שעודדתני ועזרה לי בסבר פנים יפות, בכל שנות למודי ביטיבה-אוניברסיטה.

ואחרונה אחרונה חביבה, תודתי העמוקה נתונה לרעייתי חנה שרה (לבית ברילנט), אשר היחה לי לעזר רב בכל שנות למודי, נטלה על עצמה את עול הבית והמשפחה בשנת העדרי מישראל, לשם השלמת מחקרי, ועשתה את עבודת הדפסת המחקר.

יבורכו גם ילדי היקרים, נפתלי, משה ותמר, שהיו כה סובלנים במשך כל שנות לימודי, והקלו על אמם את נטל העול, בהעדרי מן הארץ.

הזכו כלכם לשנים רבות טובות ונעימות.

ברוך ארליך

ב"ה, ניו-יורק, מנחם-אב, ה'תשל"ד.

κ ρ λ π

κ ρ ι η

מ ב ו א

פרק ראשון: יהודה בן אליהו הדסי וספרו "אשכל הכפר"

א. תולדותיו של הדסי, השכלתו ואישיותו

יהודה הדסי חי ופעל באמצע המאה הסתים-עשרה בקונסטנטינופול, עיר הבירה, ומרכזה המסחרי והמדיני של האימפריה הביזנטית.

מקום הולדתו אינו ידוע לנו בודאות. מסערים שנקרא הדסי על שם עיר מולדתו - או מקום מולדת הוריו - Edess- אשר עמדה בחלק הדרומי-מזרחי של האימפריה הביזנטית.¹

הדסי נזכר מעט מאד על-ידי חכמי קראים אחרים, והמקור העיקרי לשאיבת ידע על חינוכו ואישיותו הוא ספרו "אשכל הכפר", אשר גם הוא זורע רק מעט אור על תולדותיו והתפתחותו הרוחנית של מחברו.

מהדגשתו של הדסי "...ומורי ואחי רבי נתן..."² ניתן לטער שהוא נהייתם מאביו בגיל צעיר ואחיו גידלו וחינוכו.

על השכלתו וידיעותיו כותב הקראי מרדכי בן ניסן:^{2א}

1. ר' צבי אנקורי, Karaites in Byzantium (ירושלים 1959) עמ' 129-130. ומאמרו "Yehudah Hadassi and the Crusades", American Academy for Jewish Research, Dec. 1952

2. אשה"כ, מהדורת גוזלוו 1836, חשר"ק קסח/ע, דף סג, ד"ו.

2א. מרדכי בן ניסן הקראי חי בסוף המאה היז' והחילת היח'. בטנת 1698 חיבר את הספר "דד מרדכי" - תשובות לשאלות המלומד הנוצרי יעקוב טריגולנד בליידען, אדוה חלוקת הקראים והרבנים. ראה אוצר ישראל, חלק ו, עמ' 292.

"והוא היה חכם גדול בתורה ובכל החכמות המחקריות, ובקי בלשון יוון וערבי, ואלהיי למאוד מאוד, כנראה מתוך ספרו הגדול,..."³

מתוכן ספרו אנו רואים שנוסף לידיעותיו הרחבות בספרות ההלכה של הקראים והרבנים, היו לו גם ידיעות בתולדות עם ישראל ובקורות הכיתות ביהודים לפני הקראים. הוא ידע גם הרבה אגדות-עם וספורים בדויים, והאמין בשדים ובמכשפים. הוא חיבר גם כמה פיוטים אשר חלק מהם נכנסו לסדור התפילות של הקראים.⁴

אחרי חורבן מרכז הקראות בירושלים, בשנת 1071 לטה"כ, נעשתה הקהילה הקראית של קונסטאנטינופול, מרכז חיים ודעה לקראות.

באמצע המאה השתיים-עשרה עמד הדסי בעיר זו בראש קהילה קראית גדולה של 500 נפשות בקירוב, אשר חיו בשכונתם של 2000 רבנים. בהנהגתו של הרסי התפתחה הקהילה והייתה למרכז עולמי חדש לקראות.⁵

הדסי אשר קרא עצמו "האבל" הסתייך כנראה לחוג "אבילי ציון" שבתנועה הקראית. הוא מעיד על עצמו: "לחם המודות לא אכלתי, ובשר ויין לא שתיתי, לא בא אל פי וסיך לא סכתי בעולמך".⁶

3. דוד מרדכי (ישראל, 1966) עמ' 69.

4. ר' ישראל דוידזון, אוצר השירה והפיוט, כרך IV, עמ' 392;

סדר תפילות הקראים, הוצ' יצחק איסרצ'וויץ, חלק ב' (וינא, 1854), עמ' 224.

5. מסעות ר' בנימין מטודלה (לונדון, 1907) עמ' 16; ש. בארון, היסטוריה חברתית ודתית של עם ישראל, (רמת-גן, חשל"ג), כרך שני, חלק ו' עמ' 209; ושם עמ' 333 הע' 74.

6. אשה"כ"ב א, דף י, ב'. על כת אבילי ציון, מן המאה החשיעית והלאה עיין מאן "התנועות המשיחיות בימי שלטת מסעי הצלב הראשונים", התקופה, כ"ג (תרפ"ה), עמ' 246 ואילך, והע' ו-3 שם.

כלב אפנדופולו שחיבר מראה-מקום לאשכל בשם "נחל אשכל", מחאר את הדסי כ"איש אלהי" ונשיא⁷ גם לקראים רבים אחרים היתה הערכה גדולה על הדסי.⁸

ב. הספר "אשכל הכפר" - תכנון, מבנהו וסגנונו

"אשכל הכפר" אשר הדסי גם כינהו בשם "ספר הפלס"⁹ הוא

הספר הגדול ביותר בין ספרי הקראים שנשארו בידינו, ומהווה מעין אינצלוקפדיה של 400 שנות יצירה בספרות הקראית.¹⁰

האשכול כולל כל מצוות ההורה כפי דעות הקראים שקדמו להדסי - עם הוספות, נמוקים ודברי פולמוס של הדסי עצמו - בעניינים ובהלכות שהיו שנויים במחלוקת בין הקראים ובין הרבנים, ובקרב הקראים עצמם. כמו כן נמצאים בו פילוסופיה דתית,¹¹ ועקרי אמונה,¹² קורות עם ישראל,¹³ אגדות-עם וספורים.¹⁴

הדסי מספר שהוא התחיל לכתוב את ספרו בשנת ד' אלפים תתק"ט (סתיו 1148) והספיק לבצע באותה שנה לפחות שלישי מעבודתו.¹⁵

הקדמה ופירוט התוכן של הספר בשם "נחל אשכל" נכתב על-ידי כלב אפנדופולי, קראי מלומד בשנת הרנ"ז (1497) ונדפס בראש מהדורת גוזלוו של "אשכל הכפר".

7. הקדמה לאשה"כ, דף א, א."

8. ר' דוד מרדכי, עמ' 69-70.

9. "וקראתי שמו אשכל הכפר וכניו ספר הפלס, פלס ומאזני משפט לה"... אשה"כ תשר"ק כד/ש, דף יח, א". עפה"כ שה"ש א, יד. הושע כו, ז.

10. ראה אנקורי, בספרו שם, עמ' 442; Jost, Geschichte des Judenthums Und Seiner Sketen, כרך ב', עמ' 332; פוזונסקי, Karaite Literary opponents of Saadia (London, 1908), עמ' 68.

11. עיין אשה"כ תשר"ק צד/ח, דף מ, א' ואילך.

12. עיין שם א"ב כו/ו, דף יח, ד' ואילך. לג/פ. דף כא, ד'.

13. עיין שם פרקים קכה-קלד.

14. עיין שם א"ב טא. דף ל, א' ואילך.

15. עיין שם תשר"ק לד/ב, דף כב, ב'.

אנקורי מטיל ספק באפשרותו של הדסי לכתוב חלק כל כך גדול מספרו בשנה אחת. ראה מאמרו "פרקים כמשנתו המשיחית של יהודה הדסי", תרביץ, ל' (תשכ"א), עמ' 188 (הע' 1). הוא מביא שם השערות שונות בעניין זה.

ספר האשכל חובר בדוגמת ספר "ביתן המשכילים" לר' נטי בן נח והרבה מן בטויי-הלטון וענינים שונים לקוחים ממנו.¹⁶ וכמו "ספר המשכילים" גם הוא מחולק ומסודר לפי עשרת הדברות "להורות ולהודיע למעיין שבכל המצוות והחקים והמשפטים והתורות, ושאר הספורים שבאו בתורה. כלם נכללים תחת הדברים שנכתבו בשני הלוחות...".¹⁷

16. על זמנו ופעולותיו של נטי בן נח, נתחלקו דעות החוקים. פינסקער (ל"ק ח"א, עמ' לז) כותב עליו: "נטי בן נח הנזכר בספרי הקראים... ואביו הוא הראשון מחכמי הקראים בהרטימה של בעל החלוק (נספחים עמ' קו) ומוזכר שם עוד לפני עובדיה (ל"ק ח"א עמ' כג) וענן, בטם אבו נטי ואח בנו נטי... עושה בעל תקון הקראים לתלמידו של ענן, עכ"פ הוא מן הקראים היותר קדמונים... הוא היה בימי ענן או אפילו לפניו. לפי גרץ הוא פעל בערך בשנת ד"א ת"ר (840).

מתורותיו של נטי בן נח הגיע אלינו חבור קטן הכולל פירוש של עשרת הדברות (ל"ק ח"ב עמ' 5) וספר מצות אשר קראו ביתן המשכילים וספר פלם לביאור המצוות שנשארה ממנו רק ההקדמה (שם ח"א עמ' לז ואילך).

עם היותו מתנגד לרבנים ולטיטותיהם הוא לא גידפם ואף המליץ על למוד בספרות הרבנים. עיין ש. פינסקער, לקוטי קדמוניות (וינא 1860), חלק א, עמ' לז ואילך; א.ה. ווייס, דור דור ודורשיו, חלק ד', עמ' 57-59; צ. גרץ, דברי ימי ישראל (ורשא, 1913), חלק שלישי עמ' 228-230; בארון סט, עמ' 318, (הע' 24) ועמ' 236, (הע' 52).

17. כלב אפנדופולו, במפתח "נחל אשכל", אשה"כ דף א', ב'.

גם אצל רבים מגדולי הרבנים היה זה מוסכם, כי תרי"ג המצוות הן הפרטים מ"עשרת הדברות" שהן ככללים, וכנראה זוהי כוונת הברייתא: "דתניא ר' ישמעאל אומר כללות נאמרו בסיני ופרטות באהל מועד וכו'" (טוטה לז, ע"ב; הגיגה ו, ע"א; זבחים קטו, ע"ב).

וכן יסד הפייטן האשכנזי ר' אלעזר ברבי נתן (הראב"ן - בן דורו של הדסי) בפיוט "אל אלהי" ה' דבר", למעריב שני של שבועות: "דברות עשרה כתב א-ל להמוני, הכליל בהם תרי"ג פקדונו". עיין "אוצר ישראל" כרך ח' עמ' 158 ואילך. אייזנשטיין מביא שם חלוקתן של תרי"ג המצוות לפי עשרת הדברות, ודעותיהם של הרבנים בנושא זה.

הדסי כתב את ספרו בלשון הקודש כמו רוב ספרי הקראים שחוברו בביזנטיון. הוא מונה את ידיעה לשון הקודש בין הערכים והעיקרים שהיהודי צריך להאמין בהם ולרכוש לעצמו.¹⁸

הספר מחולק לשע"ט (379) אלפביתוה (א"ב ותשר"ק)¹⁹ בגדלים שונים. כל אות ואות של האלפביתא היא תחילה בית של כמה שורות, אשר כולן מסתיימות במסקל שנזדמן למחבר: שו, רה, רים, או, תם, או איזה סיום אחר של מילה עברית.

אחר המסקלים שבתוך הבית, סיים הדסי את הבית באות כ סופית ך בגוף נוכח, (כמו דרכיך, עינייך, עוניך, מעוניך, עוניך וכדומה לזה), ובזה האות סיים כל בית ובית שבכל אות ואות עד סוף האלפביתא. פעמים רבות אין לכנוי הנוכח שבסוף הבית שום קשר לענין וגם מטעה בהבנת תכן הדברים.

על מטרתו של הדסי בכתיבת "אשכל הכפר" מעיר מרדכי בן ניסן: "כל יסוד הספר הוא לערוך מלחמה עם הרבנים, שבכל מצוה ומצוה בראש פירש אותה ע"ד חכמינו, ואחר הפליא עצה להזכיר שגעונות הרבנים... ובקיצור אומר ששום חכם מתכמינו לא כלל בחבורו, כל ההרחקות והמהלוקת שבינינו ובינם כמו שהביא זה החכם"²⁰ ואמנם, את ההלכות האלו הדסי חוזר ומזכיר פעמים רבות בספרו.

18. "ענין אסור ששי זו היא: להשכיל לשונה מה היא ובניינה ופתרונה ומסלולה איך היא... "אשה"כ א"ב לב/ע, דף כא, ב'ג'. גם בזה הלך הדסי בעקבות נסי בן נח אשר מעיד על עצמו: "...כשיגעתי מצאתי מעט מהרבה בחקירה והגיון בכל ספר ופתרון, יוני ואדומי עברי וארמי, וראיתי שאני מקיים המצוה והחקים כשלא כתוב בתורה לא היה ולא נברא, ביארתי בשפה ברורה, בלשון צחות בדברי העבריים ולא בלשון אשורים וארמים, שהוא חרפה לאנשי הגולה שבעבורו נשו העבריים לשונם ועשו בו חכמתם והגיונם לטון עלגים ובמקרא שוגגים... "לקוטי קדמוניות, ח"א, עמ' לח; ועיין בארון שם, עמ' 176-177. ושם עמ' 318 הע' 24.

19. החלוקה לא"ב ותשר"ק היא במתכונת ספרו של סלמון בן ירוחם, מלחמות ה'.

20. דד מרדכי, עמ' 70.

בנוגע למקורות "אשכל הכפר" כותב הדסי: "פניתי אני אעיר לימים ולא איש... לא ממדעי לבבי: כי אם מדעת אלופי משכילי נ"ע אני מגיד...".²¹

ברם, בעניינים שהיו שנויים במחלוקת הוא הביע גם דעתו הוא, ואף הביא הלכות שאין אנו מוצאים את מקורותיהן בספרי הלכה של קראים אחרים:

"בזה הספר אשכל הכפר ספר הפלס, בקו משקולת מיעוט דעתנו, ואט שגיגו הטולה יסלה לעבדיו ולי, אני בער ולא אדע עבדו במה שהקפתי להערך לפניך".²²

²³ פעמים רבות הדסי מציג את עצמו כמבאר דברי הקראים הראשונים. הרבה דברים הוא מציין בטעם אומרם אבל את רוב ההלכות שהוא מביא הוא סותם ואינו מזכיר את מקורותיהן. חלק גדול מעבודתי הוקדש למציאותם וזהותם של מקורות הלכות-השבת שב"אשכל הכפר".

ידיעותיו בתכונה שאב ממעשה בראשית דר' ישמעאל.²⁴ ומספרו של שבתי דונילו.²⁵ בידיעות קורות עם ישראל, השתמש בספר יוסיפון העברי של יוסף בן גוריון.²⁶ וקורות הכתות ביהודים לקח מספרו של ר' דוד באלמקמץ.²⁷ הוא מביא ספורים מאלדד הדני.²⁸ ויעקב גרגירין.²⁹ בדקדוק הוא מזכיר ג"ג מדקדקים של הרבניט: ר' יהודה חיוג,²⁹ ר' יונה ג'ינאח והראב"ע.³⁰

21. אשה"כ א"ב כג/ז, דף יח, א". מט/ט דף כו, ד". נה/ז, דף כח, ב". סד/ח, דף לא, ב". צח/ד, דף מב, א".

22. שם תטר"ק שלז/ד, דף קכד, א".

23. "זביד אלהי הטוב עלי הוטפתי גם יותר ממה שמצאתי בספר, אך מדוק חכמת מדע משכילי נ"ע ולא ממדעי אני מספר...". שם א"ב קסג/ב-ג, דף ס, ג". רנח/ח, דף צח, ד".

24. ראה אשה"כ תטר"ק סב - סג, דף ל, ג' דאילך.

25. עיין אשה"כ א"ב סג/ס דף לא, א".

26. שם א"ב מג/ק דף כד, ג".

27. שם תטר"ק 13/א, דף מ, ג".

28. שם א"ב סא/ק דף ל, א".

29. שם. תטר"ק סו/ד, דף לא, ד".

30. שם א"ב קסז/ש, דף סג, ג".

ג. ההוצאה לאור של "אשכל הכפר" וכתבי היד

הנוסחה המודפסת היחידה של "אשכל הכפר" שיצאה לאור בשנת 1836, על ידי בית הדפוס הקראי בגוזלוו, משובשת בשגיאות ונשמטו מתוכה פרקים רבים מטעם הצנזורה או מתוך חשש מהצנזורה. במקרים רבים פסחו המהדירים על חומר "בלתי רצוי" בשבילם, בלא שציינו את עצם עובדת ההשמטה, ובאורה טבעי, נשמטו גם משפטים בטעות בזמן העתקה.³¹

על מצבם של כחה"י של "אשכל הכפר" במאה ה"ו - אחרי שהושמדו רוב הספרים וכתבי היד של הקראיים - אפשר לעמוד מדבריו של כלב פנדופולו במפתח "נחל אשכול"³² לספר האשכול:

"ההעתק הנמצא אתנו באלה הגלילות היה חסר מתחילת הספר עד אות יו"ד מאלפא-בית"א התשע עשרה, כי נתעטשו עלי הספר ודלתיו ונפטרו לגמרי... ינוח על משכבו שלום הזקן הישיש הנכבד רבי' החכם ר' שבתי ב"ר אליהו מפרוטו, שהעתיק הספר הזה הנכבד מהספר הנמצא אתנו באחת הגלילות שהיה מעופש בלוי ומיושן ועליו ודלתיו נדבקו ועפשו, וטרו טורח גדול בהעתקו..."³³

כיום נמצאים כתבי-יד רבים מהאשכול בטפריות שונות בעולם מהם שלמים ומהם רק חלקים וקטעים.

מתוך כתבי-יד אלו בחרנו בארבעה אשר יכולים לעזור לנו בתיקון והשלמת המהדורה המודפסת הלקוייה בחסר ובשגיאות.

31. על אי שלמותו של טכסט האשכול במהדורה המודפסת ר' א. שייבער, "חמר שבכתב יד לעבודתו הספרותית של יהודה הדסי", בספר היובל לברנרד הלר (בודפשט, 1941), עמ' 103-104; פ. פרנקל, Karaische Studien ב- MGWJ, כרך לב, (1883), עמ' 415-417, יוסט, Geschichte des Judenthums עמ' 552 הע' 3; אנקורי, טס, עמ' 28 הע' 4 - 5.

32. מפתח עברי זה לספרו של הדסי שנדפס בראש מהדורה גוזלוו של "אשכל הכפר" נפל אף הוא קרבן לצנזורה העצמית של דוברי הקראות ברוסיה במאה שעברה.

33. הקדמה לאשה"כ דף א, ב'-ג'.

1) כ"י א. הוא צלום מן כ"י סימן 2750 אשר בספריה של אוכספורד, בקטלוג של נייבויער - קוילי³⁴ צויין רק "Fragments of Judah" "אטכל הכפר - Hadassis ולא נזכרה שנת ההעתקה.

א. שייבער ראה את כה"י הזה באוגוסט 1939 ומסר עליו דין וחשבון.

בין השאר הוא כותב:

"הכ"י (סי' Ms. Heb. e.la/b) מכיל שני כרכים. הכרך הראשון מורכב מ-350 דפיט ומסתיים בא"ב קמח (א"ב קמד בהוצ' גוזלוו). האלפי' האחרון נפסק באות ש'. הכרך נכתב בידי שונות, קרוב לודאי שההעתקה המקורית של היד הכתחילה נהקטעה וידיים שונות מלאו את החסרון. היד המקורית חוזרת תמיד...³⁵"
 "את ההקדמה של ההוצאה כחשב הוא לשני פרקים וכך סוכן הפרק הראשון של ההוצאה המודפסת לפרק שלישי.³⁶"
 "ההעדרים הקטנים של ההוצאה המודפסת חסרים גם מכ"י, אולם האלפא-ביתאות הנגד נוכריות [שנשמטו מההוצאה המודפסת] ישנן (ק"ג וק"ד, בהוצאה צ"ס ו-ק).
 "הכרך השני [שבו כלול הדיברה "זכר שבמחקרנו] מורכב מ-489 דפיט...³⁷"

אין זה במטרה מחקרנו לבדוק ולדון על מצבו של כל כה"י טל

האטכל כי אם ב"דיברה זכור". אותיות כה"י גדולות אבל מסולסלות

ולא תמיד ברורות. המהדיר טעה מעמים רבות בשעת העתקה ובדרך כלל תיקן

את שגיאותיו בכ"י. הכתיב של כה"י הוא בדרך כלל מלא (בהוצ' - חסר).

בציטוט כתובים מהמקרא, כה"י פחות מדוייק מההוצאה. והוא מביא

תיבות בכתיב חסר גם כאשר הן במקרא בכתיב מלא (בהוצ' הציטוט

מהמקרא הוא - מלא).

הסינויים שבין כה"י וההוצ' הם רבים אך עפ"ר לא חטובים מבהינת

תוכן העניינים. אמנם בכמה מקומות נשמטו משפטים מההוצ' והם מופיעים

בכה"י. אבל קורה שכה"י ג"כ משמיט משפט בטעות. (כ"י א. דומה בסינויים,

יותר לכ"י ג. - מוזיאון הבריטי מס' 594 מאשר ליתר כה"י).

הביטויים "ע"ה" ו"נ"ע", המופיעים הרבה פעמים בהוצ', נשמטו בדרך

כלל מכה"י.

34. עיין סם, כרך II, אוכספורד, 1906, עמ' 171 ס' 2750.

35. שייבער סם, עמ' 106 (10).

36. שייבער סם. ראה סם אח תוכן ההקדמה.

37. סם, עמ' 107 שייבער מביא סם סינויים ולקויים שבכ"י א.

(2) כ"י ב. הוא צילום מן כ"י סימן 855 שבספריית אוכספורד. כה"י
הוא שלם בשני כרכים משנת 1836.³⁸

אוחיות כה"י הן קטנות אבל ברורות ונקיות. בנוגע לכתיב, השמטות
משפטים או מלים; ציטוט הכתובים מהמקרא - כל מה שנאמר לגבי כ"י א.
בהשוואה להוצ', נכון גם ביחס לכ"י זה. אבל חלו הרבה שנויים בין כ"י
א. לבין כ"י ב. (גם שנויים אלו אינם יסודיים ולא משפיעים על הבנת
חוכן הדברים). ואין להניח כי כ"י אלו נעתקו אחד מן השני.

(3) כ"י ג. הוא צילום מן כ"י סימן 954 (או 1100) הנמצא במוזיאון
הבריטי. כה"י מכיל שני כרכים. החוקים משערים שהוא נעתק במאה הט"ו
או הט"ז.³⁹

אוחיות כה"י הן גדולות כמו בכ"י א. אך הן יותר ברורות ובהירות
ואין בכ"י חקוני טעויות כמו שיש בכ"י א. מבחינת הכתיב: השמטת משפטים
או מלים; דיוק הציטוט מהמקרא - כל מה שנאמר למעלה לגבי כ"י א.ב.,
בהשוואה להוצ', מתאים גם לגבי כ"י זה. (כפי שציינו למעלה יש דמיון
גדול יותר בנוסח ובכתיב בין כה"י א.ג. מאשר בין כה"י האחרים וייתכן
שגם כ"י א. נעתק במאה הט"ו או הט"ז ובאותו מקום שנעתק כ"י ג. (אם
כי לא צויין הדבר בקטלוג של נייבויער-קולי).

38. ראה רשימת נייבויער Catalogue of Hebrew Manuscripts in the Bodleian Library (Oxford 1886),
כרך 1 עמ' 174 - 175, ס' 855 וס' 856; שייבער שם עמ' 106 (9).

39. עיין רשימת ג. מרגליות - Catalogue of the Hebrew and Samaritan Manuscripts in the British Museum
(לונדון, 1905), עמ' 183a - 184b, סי' 593 וס' 594, שייבער שם עמ' 105 (4).

(4) כ"י ד. הוא צילום מן כ"י סימן 130 שבספריה הלאומית בווינה.
הוא כ"י שלם משנת 1-1740.⁴⁰

אותיות כ"י זה הן רגילות-בינוניות. ברורות בדרך-כלל, אך קשה הרבה פעמים להבחין בין אות "ו" ל"י". רוב האותיות דומות לאותיות הכתב ולא לאותיות הדפוס. והן מופיעות לפעמים בכתב רש"י. השנויים בין כ"י זה לבין ההוצ' הם הרבה יותר מאשר בשאר כה"י.

כ"י ד. משלים את הכתובים המצוטטים מהמקרא בהרבה מקומות שההוצ' כותבת וגו'. הרבה מספטים בכ"י ד. בנויים באופן שונה מההוצ' (גם בכ"י האחרים מתחלפות לפעמים המלים במשפט, בלי לשנות את מובנו ותכנו). בהרבה מקומות כ"י ד. דומה להוצ' ושונה משאר כה"י. מוצאים גם יותר קרבה בין כ"י ד. לכ"י ב. מאשר לשאר כה"י.

רשימות מלאות של כתבי-היד של אשכל הכפר, במידה שהם ידועים לנו כיום, ניתנו על ידי פרנקל ושייבער(שהשלים רשימתו של פרנקל).⁴¹

על המספר הגדול של שנויי הנוסחאות בספרי הקראים מעיר גייגער:
"...כי זה חלק כל הספרים אשר ילכו מיד אל יד, והידיים ממטמות ובאות. סופר אחד ימיר מאין תבונה, והשני יחליף בכונה, אך לשנויי העתקות ספרי הקראים הראשונים עוד סבות אחרות. כי הנה כמעט אבדו העתקות הישנות ורק חדשים מקרוב באו העתיקו מן כ"י אחד אשר ניצל משיני האבדון ועברו עליו כמה הרפתקאות, פעם קרוע והסר, פעם בלוי וסחוב, והסופרים האחרונים האלה לא הבינו גם כמה מליצות קשות אשר השתמשו בהן גדולי הקראים הראשונים וקצתן סגלה הנה להם ולא נמצאו בכתבי הרבנים. והאחרונים הלא על פיהם לשון הרבנים שומה ולא ידעו עוד טיב המליצות אשר היו מאז בקרבם, והשחיתו הלשון והעניין בהעתקתם...
"ויהי בהחל הנגף על הקראים וספריהם וכמעט אבדו הספרים מידם, ויעתיקו כמה מהם מתוך העתק אשר עשו הרבנים. ויש אשר ראו מה עשו להם מתנגדיהם ויחתרו להעמיד הנוסחאות העיקריות על תלן פעם הצליחו ופעם נלאו למצוא הנכון".⁴²

40. ע"י רשימת זכרי' שווארץ Die hebraischen Handschriften der Nationalbibliothek in Wien. Wien-Prag-Leipzig, 1925, עמ' 138a-139b, ס' 130.

41. עיין M G W J כרך לא (1882), עמ' 268-275. שם, כרך לב (1883), עמ' 399 - 419. שייבער שם, עמ' 101 - 108; שייבער במאמרו "The Role of the Tzitzit in Agreements... An Interpretation of Two Passages of Eshkol Hakkofer",

הוצאה מיוחדת מתוך ספר הזכרון לפ. הירטלר (בודפשט, תש"ט), עמ' 3-8.

42. אוצר נחמד, חלק ד', עמ' 14-15. 18. גייגער מביא שם ראיות להשערותיו אלו מדברי חכמים קראיים.

פרק שני: המקורות הרבניים והקראיים
של הלכות שבת ב"אשכל הכפר"

א. התלמודיים: משנה וגמרא

המקור הראשי לספר "אשכל הכפר" הוא התלמוד - הבבלי והירושלמי, ואין תימה לכך. אף על פי שמייסד תנועת הקראים, ענן בן-דוד, הבטיח לחבר בשביל הקראים תלמוד חדש¹ לא הצליח כנראה להוציא כוונתו זו אל הפועל. לעומת זאת, אנו מוצאים שכל ספרות ההלכה הקראית, בנויה על הספרות הרבנית המקבילה. בלעדה לא יכלו הקראים לייסד את דתם ולמצוא אחיזה כל שהיא בעם ישראל.

חכמי הקראים שקעו עצמם בים התלמוד גם כדי להוציא ממנו אותן ההלכות אשר אף לפי דעתם מהוות יסוד היהדות, וגם כדי לגלות בתלמוד הלכה ורעיונות שאפשר - לדעתם - לחלוק עליהם ולהוכיח לחסידיהם שהם-הם המבארים המקוריים של מצוות התורה.

סלמון בן ירוחם הצהיר בפירוש כי ענן נמשך אחר המשנה והתלמוד, ואנו יודעים שגם בנימין הנהוגדי וקראים רבים שבאו אחריו, היו הלמידים מנוסחים של הספרות התלמודית.²

1. ראה סדר רב עמרם השלם, ב. עמ' 206: "והלמידי ענן ירקב שמו. אבי אביו של דניאל... שאמר לכל התועים והזונים אחריו, עזבו דברי משנה ותלמוד ואני אעשה לכם תלמוד משלי...". קירקיסאני מספר שרב האי בן דוד מפומבדיהא (890-897) חירגט יחד עם אביו את יצירתו של ענן לעברית (או לערבית) ולא מצאו בה דבר "שאיך להתחקות על מקורו בתורת הרבנים". ר' קירקיסאני "כתאב אל-אנוואר", א" 2 (14) עמ' 13 (הרגום של נמוי, HUCA, VII (1930), עמ' 328 ואילך). בארון שם עמ' 334 הע' 79.

2. סלמון בן ירוחם כותב: "...אח"כ [אחרי ענן] נגלה בנימין והוסיף חיזוק וגלה דברים שהיה ענן... נגרר אחר מנהג הרבנים...". ראה לקוטי קדמוניות, ח"א, עמ' כא ואילך.

הדסי אשר - כפי שהזכרנו לעיל - היבר את ספרו כדוגמת ספרו של ר' נסי בן נח, היה תמים-דעים עמו גם לגבי הכישורים שר' נסי דורש מתלמיד מובהק של כתבי הקודש, סאחד מהם הוא "שיהיה בקי במשנה בתלמוד ובהלכות ולימוד הוספות (תוספתות) והגדות".³ ואנו רואים שרוב רובו של "אטכל הכפר" מיוסד על מקורות הרבנים בתלמוד - בהלכה ובהגדה.

הוא אמנם מסתדל לשנות את הלשון והסגנון של הרעיונות וההלכות שהוציא מהתלמוד - וגם לומד אותם מפסוקים אחרים שבתורה ובנביאים - כדי לטשטש ולהעלים את מקורם האמיתי של רעיונותיו והלכותיו.^{3א}

3. ור' אהרן הראשון בהקדמתו לספרו כותב: "ואין זה | מה שהקראים לומדים מהתלמוד | תפארת לבעלי הקבלה, כי רוב המאמרים אמרי אבותינו הם ולא הנחנו כללם...". (ספר המבהר גוזלוו 1834, דף ט, א). ושמחה לוצקי כתב בספרו (ארח צדיקים, בדד מרדכי, עמ' 94); כר במשנה ותלמוד יש דברים טובים ורעים... את הטוב נקבל ואת הרע לא נקבל, ולכן חייבו חכמינו הראשונים ללמוד המשנה והתלמוד ואמרו כי רוב דבריהם דברי אבותינו הם".

3א. ראה למשל: מאכלים ומשקים לרפואה, להלן עמ' 105, והשוואות 4 שם; מאכלים לעונג שבת, להלן עמ' 106, וחילוקים 6 שם; הילוך כדרך ימי החול, להלן עמ' 115-117, וחילוקים 13 שם; הוצאה מרשות לרשות להלן עמ' 118-119, וחילוקים 1 שם; ל"ט אבות-מלאכה להלן עמ' 339-341, והשוואות וחילוקים 1-27 שם. וכהנה רבות בכל הלכות שבת של הדסי.

ב. ענן בן דוד

מקור חשוב אחר שהדסי ביסס עליו את ספרו הוא "ספר המצוות"

לענן בן דוד.

ענן - תלמידו של יהודאי גאון⁴ - ייסד את כת הקראים בשנת 767 בערך, כמחאה נגד הרבנים שהתנגדו לבחירתו לריש גלותא, אחרי מות דודו שלמה הנשיא, וביכרו את אחיו הצעיר הננייה למשרת הנשיאות.⁵

ענן החעסק בכתיבת ספרו - שהוציא בשנת 770 - שלש שנים, ורצה להוכיח בו כי דתו שונה מדת הרבנים, ולכן יש לו הזכות לקיימה בפני עצמו.

"ספר המצוות" של ענן, לא נמצא בשלימותו ורק קטעים מכנו הגיעו לידינו.⁶

השנויים היותר גדולים שענן הכניס בהלכה היהודית הם, כידוע בידיני שבת, מועדים ועריות.

הדסי אינו מספר לנו - בפרקי ההיסטוריה שבאשכול^{א6} - על תולדות התנועה הקראית, אבל מכנה את מייסד הקראות "ענן נשיא ראש הגולה נשיא ישראל"⁷ או "אדונינו משכילנו רבינו ענן נ"ע ראש הגולה נשיא ישראל"⁸.

4. עיין ר' אברהם בן דוד, טצר הקבלה, הוצ' נייבואר, ת"א, עמ' 78.

5. ראה שם עמ' 63-64; לקוטי קדמוניות, נספחים, עמ' 103; על הדעות השונות ביחס לאישיותו של ענן וסיבות הבדלותו מהרבנים, ראה נמוי Karaite Anthology עמ' 3-11; על מקור שם "הקראים" ראה לקוטי קדמוניות^{א6} עמ' 100 ואילך; גרץ (שפ"ר), דברי ימי ישראל, כרך 3, עמ' 189; גוטלובר, בקורת לתולדות הקראים, עמ' 27; ר. מולער, הקראים: תנועת גאולה יהודית בימי הביניים (מרחביה, 1949), עמ' 138 ואילך;

6. על הקטעים מספר המצוות שאספו הרכבי, שכטר, מאן, נמוי, ועוד, ראה בארון שם עמ' 311 הע' 3.

א"6. ראה אשה"כ פרקים מג 13, קכה - קלד.

7. אשה"כ א"ב כג/ז, דף יח, א; להלן א"ב רמז/מ, עמ' 198. חשר"ק שא"ק, עמ' 218.

8. אשה"כ א"ב רנו/כ, דף צח, ב'.

ברם, הדסי - כמו חכמי הקראים לפניו⁹ - לא סמך על הלכותיו של ענן וגם חלק על הרבה מהן.¹⁰

ג. בנימין בן משה הנהונדי

בנימין הנהונדי חי במחצית הראשונה למאה ההטיעית (830-860 בקירוב) וכששים או שבעים שנה אחרי ענן. הוא היה התיאולוג הראשי של תנועת הקראים ומבחינות רבות שותף לענן בייסודה ואירוגנה.¹¹

בנימין הוא הראשון בין חכמי הקראים אחרי ענן, אשר נודע למחבר ספרים וחבורים בעברית, בניגוד לענן אשר חיבר ספריו בארמית, בסגנון הגאונים. בעקבות בנימין הלכו רוב הקראים שבאו אחריו, פרט לאלה שהשתמשו בלשון היהודית - ערבית.

לדברי סלמון בן ירוחם פתח בנימין תקופה חדשה בדת הקראית בזה "שהוסיף הזוק לגלה דברים רבים שהיה ענן נגרר בהט אחרי מנהג הרבנים".¹²

9. עיין ל. גינצבורג, גנזי שכטר, ח"ב, עמ' 445 - 447. 463-466. 476.

10. ראה להלן עמ' 107 השוואות 1. עמ' 115 השוואות 12. עמ' 120 חילוקים 1. עמ' 144, חילוקים 34. עמ' 163 השוואות 3. עמ' 165 השוואות 7. עמ' 186 חילוקים 9. עמ' 190 השוואות 12. עמ' 199 חילוקים 26. א"ב קמז/מ, עמ' 198 וחילוקים 30 ש. עמ' 204 השוואות 6. עמ' 209 חילוקים 1. עמ' 214 הערה סא. חשר"ק שא/ק עמ' 218. עמ' 226 חילוקים 4. עמ' 227 חילוקים 5. עמ' 233 השוואות 13. עמ' 263 חילוקים 9. עמ' 352 השוואות 4.

11. הקראים הזכירוהו בכבוד גדול בשורה אחת עם ענן. גם הרבנים החשיבו את ענן ובנימין לאבות הכיתה הזו ומייסדיה. ראה דברי רס"ג, במאמרו של פוזננסקי "Anti-Karaité Writings of Saadiah" J.Q.R., Xlll, עמ' 663: ספר הכוזרי, הוצ' יהודה אבן שמואל (ישראל, חשל"ג), מאמר ג', סי' 65, עמ' קכז.

12. ראה לקוטי קדמוניות, חלק א', עמ' כא.

הוא היה גם ראש שיטת "בעלי הרכוב" אשר למדו מן הכתוב "והיו לבשר אחד"¹³ שהאשה כגוף הבעל ואסור לקרובי הבעל לשאת קרובי האשה (וכן להיפך).

בנימין היה מקורי ועצמאי ובהרבה הלכות חילק על ענן וקיבל את דברי הרבנים. הוא אסר דברים שענן התיר, אבל בדרך כלל היה מקבל יותר מקראים אחרים.¹⁴

בין הספרים שחיבר נשאר בידינו ספר דינים בשם "משאת בנימין", והוא כולל דיני ממונות ונזיקין והענינים המסתעפים מדינים אלו: עניני דינים, בית דין, עדות וכו'. רוב הדינים לקח בנימין מן התלמוד, אולם השתדל למצוא לכל הלכותיו טיוע מן הכתוב.¹⁵

בנימין ששירת כדיין בקהילתו ניהאונד במדי, היה מעשי ומתון יותר מענן, גם בכמה מהלכות שבת שנמסרו בשמו. הוא אמנט הקפיד על איסור אור דולק בשבת,¹⁶ והגביל חופש-הנועה בתחומי העיר כמו ענן¹⁷ אולם התיר אכילת פרות שנשרו מהאילן לרשות היחיד.¹⁸ הדסי אסר את שתייהן.¹⁹

13. בראשית, ב, כד.

14. ראה לקוטי קדמוניות, שם, עמ' מד, כה; א. הרכבי, מספר המצוות לענן, פטרבורג 1903, עמ' 153; גנזי שכטר, עמ' 474. 493.

15. עיין קירקיסאני שם עמ' 13; על תולדותיו, ספריו ודעותיו של בנימין הנהונדי ראה פוזננסקי, אוצר ישראל, כרך ג', עמ' 126-129; לקוטי קדמוניות, ח"א, עמ' מד ואילך; גטלבער, בקרת התולדות הקראים, עמ' 142, 161; ווייס, דור דור ודורשיו, ח"ד, עמ' 62 - 72; בארון שם, עמ' 317. הע' 18; נמוי עמ' 21-23; אנקורי, Karaites in Byzantium, עמ' 5-212.

16. ראה להלן עמ' 263 חילוקים 9: "רבינו ענן... עד דור רבינו ישועה היו אומרים שאסור ההדלקה...".

17. ראה להלן עמ' 115 חילוקים 15. עמ' 117 חילוקים 13, עמ' 186 חילוקים 9, והטקורות בחילוקים שם.

18. ראה להלן תשר"ק קמח/ח-ר, עמ' 225-226, וחילוקים 4 שם; גן-עדן דף לה, א'; אדרת דף מט, ג'; דור דור ודורשיו, ח"ד, עמ' 54.

19. הדסי מזכיר את בנימין שחי פעמים. ראה אשה"כ א"ב מז/ז. דף כה, ג' וא"ב רלו/ח, דף צ, ג'.

ד. דניאל הקומסי

דניאל בן משה הקומסי, הקראי, חי בפרס כשלושים שנה אחרי בנימין הנהונדי.

לפי קירקיסאני היה דניאל "האחרון שקיים 'מנהג' [=סדר מנהגים] משלו, וחיבר ספרים והלכו אחריו אנשים..."²⁰

הוא היה בראשונה ממעריצי ענן וקראו "ראש המשכילים", אך גם ענן לא נוקה משבט בקרתו של דניאל ובסוף ימיו חילק על ענן וקראו "ראש הכסילים".²¹ הוא ביטא את שנאתו גם לחסידי ענן.²² בשמו נמסר כי המצוות מוטלות רק על גבר מבין עשרים.²³

דניאל היה מרדן וקראי, בעיקר. מ"ספר המצוות" שחיבר נשאר בידינו רק פרק מהלכות עריות.²⁴ איננו יודעים אילו הלכות שבת למד הדסי מדניאל, אבל אנו מוצאים באשכול אותה בקורת וגידוף שדניאל השמיע נגד הרבנים. דניאל טען שהרבנים מקילים בהרבה מצוות: בשמירת שבת, בדיני טומאה וטהרה, קובעים את המועדים בניגוד לדת; אוכלים בטר ושוחטים יין.²⁵

דניאל החיר ביצי דגים ואסר ביצי עוף. הדסי אסר את שני מיני הביצים.²⁶ מאידך, פסק הדסי כמו דניאל שמלאכה יהודי אסורה להעשות על-ידי נכרי בשבת בכל חנאי ואופן שהוא.²⁷

20. קירקיסאני 1, עמ' 14.

21. שם. 5,1 (תרגום האנגלי, 1930. HUCA, VII עמ' 321).

22. שם עמ' 4.

23. שם עמ' 58-59.

24. על תולדותיו וחבורתו של דניאל, ראה לקוסי קדמוניות, ח"א, עמ' מה. ונספחים עמ' 188-189; הרכבי, מספר המצוות לענן, עמ' 187-192; נמוי, Karaite Anthology, עמ' 30-41. דינור, ישראל בגולה, כרך א', ספר שני, עמ' 279, הע' 104.

25. עיין דניאל הקומסי, פתרון שנים עשר (ירושלים, 1958), עמ' 8, 46, 61, 67, 79-80; והשווה להלן א"ב ש/ב, עמ' 209. ואשה"כ א"ב שסד.

26. עיין אשה"כ תשר"ק רלג/1, דף 63, א'. א"ב שח/ע, דף קיד, ג'. הדסי מזכיר שם את דניאל בשמו. (הוא מביא את דניאל גם בפרקים קכו, רלו, רמ, רנו, שעז).

27. ראה להלן תשר"ק קטו/מ, עמ' 171, והשוואות 17 שם; הרכבי שם, עמ' 159.

יעקב בן יצחק אל-קירקיסאני היה מגדולי הקראים הראשונים. מקורות ימי היינו נודע אך מעט: הוא חי ופעל במחצית הראשונה של המאה העשירית, היינו בדורו של ר' סעדיה גאון.

בנוגע לשמו ישנם חילוקי-דעות רבים. בכמה כ"י שמו אבו יוסף בן יצחק בן סמעה (בן שמעיה) וכך קראו לו אבן אלהיוני. הדסי קראו "אבו יעקב המלומד משכילי נ"ע... יוסף המלמד משכילי נ"ע"²⁸.

קירקיסאני סבב בארצות שונות והיה גם בפרס ובהודו. במסעיו אלו רכש את ידיעותיו הרבות על בני דתו במקומות שונים ועל כיתות אחרות שקמו בישראל. היו לו ידיעות רבות גם בספרי הרבנים ובספרי הנוצרים והערבים.

מספריו - שכתב כלם בערבית בשנת 937 בערך - החשוב ביותר הוא "כתאב אל אנואר ואל מראקב" (ספר המאורות ומגדלי הצופים) הוא "ספר המצוות" הראשון של הקראים בערבית ומחלק לשלשה עשר שערים.

חכמי הקראים שבאו אחריו מדברים על קירקיסאני ועל ספריו בכבוד רב וגם הרבנים מציגים אותו בצד ענף בחור מייסדי הקראות.²⁹

קירקיסאני אומר על ענף, כי גילה את האמת כולה, ועם זה לא נמנע מלהלוק עליו הן בדעות והן בבאורי המצוות.³⁰

28. אשה"כ א"ב רלו/י, פ, דף צ, ב". א"ב רנח/ש, דף צח, ד".

29. על קורותיו, דעותיו וחבוריו של קירקיסאני ראה לקוטי קדמוניות ח"א, עמ' קסט. נספחים עמ' 200; מאן Texts and Studies, כרך ב', עמ' 1421, הע' 13-14; בארון סמ, עמ' 318 הע' 25, 27; נמוי סמ, עמ' 42-45; אוצר ישראל, כרך ט', עמ' 234-236.

30. עיין גן-עדן דף קסח, ודף קעט.

הוא מעיד כי קשה למצוא שני קראים שיסכימו זה עם זה בבאור המצוות וכי חילוקי הדעות בין הקראים, יסודם ע"פ הרוב באהבתם לריב ובחפזם שררה ושאיתם להתנשא איש על רעהו. מאידך, השתמש ב"חילופים שבין רבני מזרח ומערב", להוכיח כי תושבע"פ אינה מסורה ממש מטיני.³¹

יעקב קיבל את "שיטת הרכוב" באישות³² והלך בעקבות ענן בפירוש הכתוב "שבו איש תחתיו"³³ כפשוטו ובאיסור מילה בשבת.³⁴

הדסי הוטפע הרבה מדעותיו של קירקיסאני הן בשטח ההלכה והן בביקרתו על הרבנים ותורה שבעל-פה.

הרבה מטענותיו של הדסי, לאיסור תשמיש בשבת, הוא ציטט מקירקיסאני.³⁵

ו. סלמון בן ירוחם

שלמה בן ירוחם היה פרשן ופולמסן קראי ידוע, בן דורם של רס"ג וקירקיסאני (940-960 לערך).

הקראים מזכירים אותו בתפילותיהם אהרי בנימין הנהונדי.³⁶ הקראים האחרונים התפארו כי היה רבו של ר' סעדיה גאון.

31. ראה קירקיסאני ח, 3 (תרגום אנגלי של נמוי, HUCA, VII עמ' 330-350); ולהלן א"ב ש/ב, עמ' 209.

32. עיין ספר העריות לישועה בן יהודה (ספר הישר) (פטרבורג, ה'תרס"ט), עמ' 123 ואילך.

33. ראה להלן עמ' 117, חילוקים 13.

34. עיין לקוטי קדמוניות נספחים, עמ' 90; גן-עדן דף לג, ד';

35. ראה להלן עמ' 334 הע' לח. 335 הע' 6; נמוי ושווארץ, "פרקי שבת מאלקירקיסאני", חורב א" (תרצד), עמ' 200-206.

36. ראה סדור הקראים, ח"א, עמ' קלז.

הוא היה קנאי גדול ובאוריו למקרא מלאים דברי בוז ונאצה, חריפות ולעג על אגדות חז"ל, הרבנים, ובמיוחד נגד הרס"ג.³⁷

סלמון לא כתב בשטח ההלכה והדסי למד מסלמון רק שיטות של ויכוח ונאצה נגד הרבנים, אם כי הדסי - כמו שאר חכמי הקראים (מלבד יפת בן עלי) - אינו מזכיר את סלמון בשמו.

הדסי - כמו שהזכרנו לעיל - חיבר את האשכול בסדר א"ב וחסר"ק במתכונת ספרו של סלמון "מלחמות ה'".

ז. יפת הלוי

יפת בן עלי הלוי היה מחכמי הקראים הגדולים ופרשן מקראי מפורסם. הוא חי בירושלים ברבע האחרון למאה העשירית, ונקרא בפי הקראים "המלמד הגדול", "משכיל הגולה" ו"המאור הגדול".³⁸

שמחה לוצקי כותב על יפת בן עלי ובנו ועל ספריהם:

"ההכס האלהי הר"ר יפת הלוי המכונה אבו עלי, חבר פירוש על כל התורה נביאים וכתובים והוא נמצא כהיום בידי עדתנו. וחבר ס' מצות גדול ולא זכינו לראותו. רק נמצא אצלנו ממנו פי' על ענין התפלה בלבד החכם האלהי הר"ר לוי הלוי בן הר"ר יפת הלוי הנ"ל, חבר ס' מצות גדול והוא נמצא בידינו כהיום כלו".³⁹

יפת מביא בפירושו דברי ויכוחים בין הרבנים והקראים ועל-ידו נשארו לנו הרבה דברים מספרי הויכוחים של ר' סעדיה גאון ותלמידו, ומפירושו על התורה אשר נאבדו מאתנו.

37. על תולדותיו, דעותיו וספריו, ראה לקוטי קדמוניות, ח"א, עמ' קטו, קיח, קנד. נספחים עמ' 18, 61, 180; מבואו של דוידזון לספר "מלחמות ה'". (ניו-יורק, חרצ"ד); נמוי שט, עמ' 69-71; אוצר ישראל, כרך ז, עמ' 208-210.

38. ראה אשה"כ חסר"ק טב/י.ח, דף ל, ג'-ד'. רז/י דף פד, א'; לקוטי קדמוניות ח"א עמ' קסז, קסט.

39. עיין מאן, Texts and Studies, ח"ב, עמ' 1414.

יפת גם חיבר ספר מיוחד נגד הרס"ג שנאבד.⁴⁰ "ספר המצוות" של יפת הלוי לא נמצא בידינו.

לא ברור לנו אם הדסי ראה את "ספר המצוות" של יפת לפני שכתב את "אשכל הכפר", אם כי הוא מביא בשמו כמה הלכות. יפת התיר גיד הנשה של עוף "כי אמר שהעוף אין לו כפות וירכיים ככפות הבהמות...". הדסי - כמו שאדחכמי הקראים - חילק על יפת וסבר שיש להחמיר ולאסור גם גיד הנשה של עוף.⁴¹ הדסי גם מציין שיפת הקל בהלכות שבת אבל אינו מפרט.⁴² יפת היה נאמן לפתגם של ענן "חפישו באורייתא שפיר"⁴³ היינו שהרשות ביד כל אדם לבאר את המקרא כפי הבנתו אפי" שהוא נוטה בכך מדברי החכמים הקודמים. לדעה זו - כפי שנראה להלן - הסכים גם הדסי.

ח. סהל בן מצליח

סהל בן מצליח הכהן, מלומד קראי ופלמסן גדול, נולד בירושלים בשנת 910.

על סהל וספריו כותב שמחה לוצקי:

"החכם האלהי הר"ר סהל הכהן בן הר"ר מצליח הכהן המכונה אבו אל סרי [המלמד] חבר ס' מצות גדול. ועוד חבר פי' על החורה הנקרא משנה תורה. ולא זכינו לראותם. וחבר אגרת התוכחה כנגד חכמי הרבנים והוא חבור נחמד ונעים מאד, והוא נמצא בידינו כהיום".⁴⁴

40. על תולדותיו, ספריו והשפעתו, ראה למוטי קדמוניות, ח"א, עמ' טו, קטז, קסט. ובנספחים בחלקים המקבילים; נמוי שם, עמ' 83-84; אנקורי שם, עמ' 210-213. אוצר ישראל, כרך ה', עמ' 178-179.

41. ראה אשה"כ השר"ק רלט/ו, דף צא, ב'.

42. ראה להלן עמ' 151 חילוקים 43, עמ' 167 חילוקים 11.

43. ראה להלן עמ' 41, והערה 6 שם.

44. מאן שם, כרך ב', עמ' 1413.

סהל טען נגד הרבנים והאשים אותם באותן האשמות שהטמיעו סלמון בן ירוחם, יפת וקראים אחרים: הם מקילים בעשיני טומאה וטהרה; הם אוכלים השליל בטחיטת אמו; מדליקים נר לשבת; ויוצאים בשבת עם הכשיטים. בפיוט בחרוזים עם ר"ת של שמו: "סהל בן מצליח הקרא", הוא מבקר את הרבנים המאמינים בתורה שבעל-פה, לועג מהמחלוקה בין ב"ש וב"ה ומאשים את הרבנים שהם מפהידים את האנשים החפצים להתקרב אל הקראים.⁴⁵

הדסי חוזר על כל דברי הבקורת של סהל וגם הוא חיבר פיוט ארוך בחרוזים עם ר"ת של שמו: "יהודה הקראי בן אליה הדסי הקטון סורר ומורה עובר ומועל ופושע מנעורי" וכו' בו הוא מעלה את כל "חסאות" הרבנים.⁴⁶

בהלכות המעטות שנשארו על שמו הוא מחמיר. רק במילה בשבת פסק שהיא דוחה שבת, כדעת הרבנים.⁴⁷ הדסי חולק עליו בדין זה.⁴⁸ גם בנוגע למקור איסור הטלטול בשבת הדסי לומד מעבודת הלויים במשכן בעוד שסהל למדו מהבאת התרומות במשכן.⁴⁹

בענין "הכרע הדעת", קיבל הדסי את דעתו של סהל, וכתב: "שלא להטען בדעת אחרים, כי אם בדעתך הנכונה..."⁵⁰

45. על תולדותיו, ספריו ודעותיו, ראה פינטקער, לקוסי קדמוניות, ח"א, טו, קיב. קטז, קסח-קסט, נספחים עם 25 ואילך; גמלי שם, עם 108-111. אנקורי שם, 37, 187, 253; מאן שם, עם 22 ואילך; פוזננסקי, Karaite, Literary Opponents of Saadiah Gaon, עם 147-148.

46. ראה אשה"כ א"ב שטד/ יהודה, דף קלד, ג' ואילך.

47. עיין להלן תשר"ק רצט/ח, עם 205, והערה טא שם; אדרת דף מב, ד'.

48. ראה להלן תשר"ק שא/פ, עם 218-219.

49. ראה להלן א"ב קמה/ט-כ, עם 130-134, וחילוקים 14 שם; אדרת דף מב, ד'.

50. עיין אשה"כ קסח/ב, דף סד, ג'. קעא/ר-ח, דף טו, ג'. ולהלן עם 137 השוואות 25.

לוי בן יפת הלוי, "הנודע שיך בן סעיד משכילי".⁵¹ הי כנראה בירושלים, במחצית הראשונה למאה הי"א. הוא כתב "ספר מצוות"⁵² בו חולק בעניינים רבים על חכמי הקראים שקדמו לו.

לוי מבדיל בין "מצוות-עטה" ו"מצוות לא-העשה" מן התורה לביין המצוות הנלמדות מן הנביאים (הדסי לא קיבל הבדלה זו של לוי)⁵³. הוא גם סבר שאין לסמוך במצוות על הדעת כי "התורה אוסרת מה שיחיד שכל הדעת ומתרת מה שאוסרת החכמה בהכמתה" (הדסי בניגוד ללוי, מנה את "הכרע הדעת" בין המידות שהתורה נדרשת בהן)⁵⁴.

לוי חילק על ענן בביאור הכתוב "שבו איש החתיו" ובהגבלת היציאה מן הבית בשבת.⁵⁵ הוא ביטל את כל טענות והוכחות הקראים לאטור נר לשבת, ופסק שזה הותרה בלבד.⁵⁶ ומתיר השכרת בהמה לנכרי לחקופה ארוכה.⁵⁷

51. אשה"כ חסר"ק רנז/ד, דף צח, ג'.
52. כ"י, נמצא ב- Ms Warner No. 22, Leiden University Library
53. ראה להלן עמ' 113 השוואות 11; אדרת דף נא, א'-ב'.
54. ראה להלן עמ' 138 השוואות 25; ואשה"כ א"ב קסח/ב. דף סד, ג'. קעא/ר-ה. דף סו, ג'.
על תולדותיו, ספריו ודעותיו של לוי בן יפת, ראה לקוטי קדמוניות, ח"א, עמ' לז, קיב, קיט, קסט, קעו. נספחים שם, עמ' 87-89. 96. 172. 182. אנקורי שם עמ' 226 - 227. 222. 235.
55. ראה להלן עמ' 116 חילוקים 13. עמ' 186 חילוקים 9; עמ' 166 השוואות 9; אדרת דף נ, ג'; הרכבי שם עמ' 163.
56. ראה להלן עמ' 141 חילוקים 31. עמ' 146 חילוקים 37. עמ' 147 חילוקים 39. עמ' 149 חילוקים 42. עמ' 151 חילוקים 43. עמ' 153, חילוקים 44.
57. ראה להלן עמ' 179 השוואות 27; אדרת דף מז, ב'.

מאידך הוא מחמיר בענין סלטול בבית שהיה בו מחלל שבת גם כאשר המחלל יצא ממנו; ⁵⁸ אוסר תשמיש בשבת; ⁵⁹ ומחמיר בדיני רחיצה ביום טוב. ⁶⁰

י. יוסף בן אברהם

יוסף בן אברהם "הרואה" (בלשון "סגי נהור"), פילוסוף ומחבר קראי, חי בבבל או בפרס במחצית הראשונה של המאה הי"א. הוא נקרא גם "יוסף הפקח", "המאור הגדול" או "יוסף הסומא".

יוסף היה אחד מחכמי הקראים הגדולים. היה בקי בתלמוד ובספרות הרבנית וידע שפות רבות. הוא היה גם הראשון בין הקראים להתעמק בפילוסופיה וחיבר ספרים בערבית ובעברית בשטח זה. ⁶¹ הוא כתב "ספר המצוות" (כתב אלאסתבצר).

הוא היה בין המחמירים בדת, והעמיד את הכלל כי "החמור הוא טוב שנעשה אותו ולא הקל". ⁶² בפירושו לתנ"ך השתדל לחדור לעומק הפשט, אולם השתמש גם במידות המקובלות על הרבנים. ⁶³

הדסי קיבל דעות אלו של יוסף ומביא גם הרבה הלכות בשמו של יוסף הרואה אשר השפעתו על הקראים היתה גדולה מאד ושיטתו נתקבלה אצלם. הדסי מזכיר את ספרו של יוסף בשם ס' הדחות ⁶⁴ (אחרים קוראים אותו "ספר הנעימות" ובערבית "כתאב אלמחתוי = שרטי הדת).

58. ראה להלן עמ' 177 השוואות 24; אדרת דף נא, ד'.

59. ראה להלן עמ' 189 השוואות 11; אדרת דף מח, ב'.

60. ראה להלן עמ' 232 הילוקים 11; אדרת דף מט, א' ואילך.

61. על תולדותיו, ספריו ודעותיו של יוסף הרואה, ראה לקוטי קדמוניות, נספחים עמ' 192 ואילך; דינורשם עמ' 369, הע' 40; אוצר ישראל, כרך ה', עמ' 134-135.

62. עיין גן עדן ערך מצות פ"א / דף מה, ג'.

63. עיין שם ערך הסומא פ"ג, דף קי.

א' 63. ראה להלן עמ' 218.

64. אשה"כ א"ב רנח/ג, דף צח, ג'.

יוסף הרואה פטק כי ספק פקוח נפש אינו דוחה שבת, ⁶⁵ ולדעתו אסור למול בשבת, ⁶⁶ ושם "מלאכה" יונח על תקון דבר ולא על מקלקל ⁶⁷ (הדסי ג"כ מחמיר בהלכות אלו).

כנראה הוא ביטל (כמו הדסי) את איסור ענן לצאת בשבת מן הבית (מלבד במקרים מיוחדים) בסברו כי "שבו איט תחתיו" הכתוב במן, לא נאמר לצווי. ⁶⁸ והסכים לדעות הרבנים שחצי מלאכה בשבת פטור. ⁶⁹

יוסף ביטל אח שיטת "הרכוב" בעריות והתיר כמה גופים שנחשבו בין הקראים לאסורי עריות, וגרם על ידי כך לפילוג הקראים לשתי כיתות בדיני עריות. ⁷⁰

יא. ישועה בן יהודה

ישועה בן יהודה, חוקר קראי ומפרש ההורה, חי במחצית השנייה למאה הי"א והיה תלמידו של יוסף הרואה. הקראים חשבוהו לאחד מגדולי חכמיהם ויכנו אותו "המלמד הגדול", "אור בני מקרא", "אלופנו ומשכילנו", "רב החכמה" "משכיל כל בני גלותך", "אדוננו ואלופנו". ⁷¹

ישועה היה בקי בספרות הרבנית, ובספר העריות (אשר נשאר לנו מ"ספר הישר", שחיבר על כל מצוות החורחה) הביא פרק שלם מהלכות גדולות. ^{א' 71}

65. ראה להלן עמ' 234 חילוקים 14; אדרת דף נו, ג'.

66. עיין להלן חשר"ק שא/צ, עמ' 218.

67. ראה אדרת דף מב, ד'.

68. ראה להלן עמ' 8-17.

69. ראה להלן עמ' 280 חילוקים 7; אדרת דף מב, ד'.

70. עיין ספר המבחר (לר' אהרן בן יוסף, גוזלוו, 1834) ויקרא יח, ו; מאן, Texts and Studies, כרך ב', עמ' 1454 ואילך.

71. ראה אשה"כ א"ב רנח/ר, דף צח, ד'. חשר"ק שלו/ג, דף קכד, א'. שלח/פ, דף קכד, ד'.

א' 71. השווה ספר עריות הוצ' מארקאן (פטרבורג, תרס"ח), עמ' 144-145, להלכות גדולות ורשה תרל"ה עמ' 95-96. וראה הקדמתו של מארקאן לספר העריות עמ' XLIX.

גם חכמי הרבנים מזכירים אותו כאחד מראשי המורים ומפרשי המקרא של הקראים.⁷²

בפירושו על החורה (שתרגם לערבית) השתמש בדברי חכמי הקראים שקדמוהו וגם בפירושי הרס"ג אשר מזכירו לפעמים. הוא הלך בעקבות רבו, יוסף הרואה, ונלחם נגד שיטת "הרכוב" בעריות של חכמי הקראים הראשונים.⁷³ דעותיו של ישועה נתקבלו על רוב חכמי הקראים הבאים.

בהלכות שבת חלק ישועה על רבו ופסק שכל מעשה אפילו חצי מלאכה אסורה בשבת.⁷⁴ בענין הליכה בשבת תוך אלפיים אמה חלק על ענן והתיר ללכת לכל דבר מצוה.⁷⁵ ובענין גתינת מלאכה לנכרי בע"ש פסק גם הוא לחומרא כמו בית שמאי.⁷⁶

ישועה ותלמידיו אחריו פסקו - בניגוד לענן ותלמידיו - שאם נשארה אש בוערת בשבת אסור לנו לכבותה.⁷⁷

72. עיין הראב"ע בהקדמתו ובפירושו על החורה; ר' אברהם בן דוד. סדר הקבלה, הוצ' נויבויער, ח"א, עמ' 78.
על חולדותיו ספריו ודעותיו, ראה לקוטי קדמוניות, ח"א, עמ' קסז, ריז, נטפויים עמ' 71, 173; פוזננסקי, סם עמ' 48-53; נמוי סם, עמ' 123-127; אנקורי סם, עמ' 235; אוצר ישראל, כרך ה', עמ' 232-233; מבואו של מארקאן לספר העריות, לישועה בן יהודה.
73. ראה מאן סם, כרך ב', עמ' 1455.
74. ראה להלן עמ' 280 חילוקים 7; גן-עדן דף כא, א'.
75. ראה להלן עמ' 187 חילוקים 9; אדרת דף נ, ג' ואילך.
76. ראה להלן עמ' 169 חילוקים 13. עמ' 245 חילוקים 8; אדרת דף מו, ד'.
77. ראה להלן עמ' 164 חילוקים 10; אדרת דף נג, ב'-ג'.

טוביהו בן משה המעתיק (נקרא גם "הבקי" "העובד"), חי בארץ
 78. יון במהצית השניה למאה הי"א, וכפי שהדטי כותב, הוא היה מקושטא.

טוביהו עלה לירושלים ולמד שם אצל המלמד הגדול של הקראים,
 ישועה בן יהודה. שם למד כנראה גם את השפה הערבית ויחד עט בני
 הבורתו תרגם את רוב ספרי הקראים מערבית לעברית.⁷⁹ השפעת העתקות
 האלה להפצת הספרות הקראית היתה רבה, וכנראה שגם הדטי השחמש
 בספרים המתורגמים כאשר חיבר את "אשכל הכפר".

טוביהו היה גם מחבר ספרים בפרשנות המקרא, ובפילוספיה, ופייטן.

לא נשאר בידינו ספר הלכה ממנו אבל בשייצי כוהב שטוביהו פוסק
 שמי שנולד ביום ששי בערב, בין השמשות, דוחין את המילה ליום א',
 מפני שאין ספק נעשה בשבת, משתמע מכאן, שאם נולד בשבת כן מלין אותו
 ביום השמיני שחל בשבת, בניגוד לדעות רוב חכמי הקראים.⁸⁰

78. "יחד שאלוהו מלפניהם משכילי נ"ע מבני קושטנדינא טוביא המטכיל..."
 אשה"כ קפז/י, דף עו, א". רפא/ג, דף קו, ג'.

79. על תולדותיו ופעולותיו של טוביהו ורשימות הספרים שתרגם
 וחיבר, ראה לקוטי קדמוניות, ח"א, עמ' רלט, רכא. נספחים עמ' 219;
 אנקורי שם, עמ' 43, 49, 53-57, 233, 244, 26, 433; בארון שם, עמ'
 320 הע' 29; גוטלובר, בקרת לתלדות הקראים, עמ' 160.

80. ראה להלן עמ' 209 חילוקים 1; אדרת דף קסו, א-ב. גן-עדן דף
 לג, ד'. קטג, ג'.

פרק שלישי: המקורות הרבניים והקראיים שבמדור
"השוואות וחילוקים"

א. הגאונים - הלכות, תקנות וויכוחים

בתחילת הפרק הקודם, הזכרנו שהלכות השבת ב"אשכל הכפר", הן מקבילות להלכות השבת שבתלמודים. והדסי שהיה בקי בספרות הרבנים, לא נתעלם ממנו גם הספרות של תקופת הגאונים, אם כי אינו מזכיר את הלכות הגאונים ותקנותיהם, כמו שאינו מזכיר את רוב הכמי הקראיים שמהם קיבל את הלכות השבת. ברם, כפי שהבאנו במחקרנו, כמה מן הגאונים, מתקופת הופעתו של מייסד הקראים עד ר' סעדיה גאון, היו פעילים כאד במאבק הרוחני והחברתי נגד התנועה הקראית. מן המאה השמינית לסה"כ עד רס"ג, סערו מאד הרוחות בחיי בני ישראל בארצות המזרח וגרמו למבוכה, תסיסה ופרצים בתוך היהדות המטורתית.

מלבד קרע הקראים אשר חילק את כנסת ישראל שבבבל ופרס לשני חצאים, אויבים ועוינים זה את זה, היו עוד כופרים, מינים ממינים שונים, ומורדים במסורת, שהופיעו עוד לפני ענן והמשיכו בפעולתם בצד התנועה הקראיים.

ספרות הגאונים מאותה תקופה מלאה שאלות וחשובות על אפיקורסים ומינים שונים, והיא כבואה היסטורית נאמנה למאבק הרוחני והחברתי אשר התנהל אז בישראל.

מלחמתם של הרבנים - בתקופת הגאונים - נגד התנועה הקראית, היתה ממושכת ורבת-פנים. הקראים היו בשבילם "מינים", וכל התארגנות - "תנועה של מינות", והם נלהמו בה בדרכים רבות וסונות: הוציאו אותם מכלל ישראל וראום כ"אומה בפני עצמה"; היזקו את סמכות ההכמים וביססו תוקף תקנותיהם ומנהגיהם; ניהלו תעמולה בעם נגד דעות הקראים וסחרו את טענותיהם בדרשות לעם.

זמן רב לאחר צמיחתה של הכת הקראית לא נזכרה תנועה זו בפירוש בספרות הגאונים, ואין לנו מקורות על הגובה רבנית מיוחדת נגד התנועה בכללה. בין היהודים שהוצאו מכלל הקהילה בבבל במחצית השנייה של המאה השמינית, היו בודאי גם אנשים שהצטרפו לתנועה הקראית.

ר' יהודאי גאון - שבימיו ייסד ענן את חנועת הקראים -
 השתדל מאד לחזק את טמכותם של הגאונים, והביא מן התלמוד ומספרות
 המדרשים דרשות רבות להוכיח שאין ערך להלכה למעשה אם אין לה
 ראייה מן התלמוד ומאידך, אין אנו רשאים להורות הלכה מפי מקרא ומפי
 משנה ומפי התלמוד, אם לא למדנו הדבר גם הלכה למעשה מפי רבותינו.¹

עקרונו אלו מכוונים נגד דעות הקראים - כמו לשאר דעות של
 המינים - שכפרו בטמכות התלמוד ובטמכות הרבנים של התקופה. אבל ר'
 יהודאי לא מזכיר את הקראים בשם.

המנהיג הרבני הראשון, שהגיב בצורה פומבית לקרע הקראי היה
 נטרונאי בר-הלאי גאון, שעמד בראש ישיבת סורא מאה שנה בקירוב
 אחרי ענן (853-858).

בחשובה למספר שואלים אלמונים, הסביר בקצרה, כי ענן הסית את
 הנוהים אחריו לבזות את דברי חכמי התלמוד, והבטיחם: "אני אעשה לכם
 תלמוד משלי". לדעתו יש למינים אלה חקנה אחת: "עליהם להתנדות שלא
 להתפלל עם ישראל בבית-הכנסת ולהבדילם עד שחוזרין למוטב ומקבלין
 עליהם שנוהגים מנהג של שתי ישיבות".² הוא גם פסק שכל מי שלא אכל
 חמין בשבת הוא "בר נדוי ודרך מינות יש בו וצריך להפרישו מקהל ישראל".³

1. עיין פירקוי בן באבוי; גנזי שכטר ח"ב עמ' 356 - 359; הלכות גדולות, הוצ' הילדסהיימר, עמ' 6-9. 13-17.

2. ראה סדר רב עמרם השלם, ב', עמ' 206 ואילך, דריסתו של הדסי להתרחק מהרבנים הייתה כנראה תגובה לדברי ר' נטרונאי גאון. ראה להלן א"ב קעח/י-נ, עמ' 321-327.

3. עיין שו"ת הגאונים שערי חשובה, סימן ל"ד.

כמה מן המנהגים והתקנות שהונהגו והוקנו בתקופת הגאונים, נבעו מחוץ הלך-הרוח האנטי-קראי ואנטי-מיני ככלל. בין תקנות אלו היא הברכה המיוחדת שחיברו להדלקת הנרות בשבת מפני הקראים שאמרו שאסור להשתמש בנר דולק בשבת אף אם הדליקוהו קודם השבת.⁴ דרישתו של ר' יהודאי להדליק "נר שבת ונר חנוכה... לשמוע לדברי חכמים... ליראה מן החכמים... ולשמוח בשבת ולענגה בכל עינוגים"⁵ גם היא בלי ספק מכוונת כלפי הקראים ששללו את סככות הרבנים ולקחו מיום השבת את אופיו כחג וכיום טוב.

פירקוי בן באבוי, הלמידו של ר' יהודאי גאון, הפוסק "שכל היושב בחענית בשבת ויעשה אותה כחול במזיד אין לו חלק לא בעולם הזה ולא בעולם הבא".⁶ התכוון בדבריו החריפים, נגד הקראים שתייבו לצום את ד' הצומות בשבת. הוא גם דוחה את האיסור שגזר ענן על הגשת סיפול רפואי בשבת ומוכיח שגם ספק פקוח נפש דוחה שבת.⁷ (כניגוד לדעות רוב חכמי הקראים - והדסי בכללם - שפקוח נפש דוחה שבת. ומעניין הדבר שפירקוי בן באבוי מביא בקשר לכך את ההוכחות והמקורות בתלמוד שהדסי מביא ב"אשכל הכפר" וזה מוכיח לנו שהדסי ראה את ספרות הגאונים).⁸

ב. ר' סעדיה גאון

ר' סעדיה גאון כחב והתפלמס נגד הקראות הרבה יותר מהגאונים שקדמו לו. בהיותו בגיל עשרים ושלוש (בשנת 905 לערך) חיבר קונטרסו הראשון נגד הקראים "כיתאב ארראד עלה ענן" (הזמנת ענן).⁹

4. ראה להלן עמ' 154-155 חילוקים 45; דור דור ודורשיו, ח"ד, עמ' 98-96.
5. עיין הלכות גדולות, שם, עמ' 13-14.
6. ראה להלן חשר"ק קנ"ש-ק. עמ' 253-258, וחילוקים 5-8 שם, ועיין גנזי שכטר, ח"ב, עמ' 564.
7. ראה להלן עמ' 233, חילוקים 14; ועיין גנזי שכטר, ח"א, עמ' 19 ואילך.
8. ראה להלן א"ב קעח/ש, עמ' 330 ואילך. על פירקוי בן באבוי ראה גנזי שכטר, ח"ב 504-508.
9. רק קטע קטן ממנו מצוי בהוצאתו של ב.מ. לויז בגנזי קדם, ה' עמ' 142-152. חיבור אחר של רס"ג "כיתאב אל-האמייד" (ספר ההכחנה שנכתב ב-926-927, ידוע לנו בעיקר מצוטטים ארוכים למדי בכחבי מתנגדיו הקראיים, בייחוד יפת בן-עלי, אשר נהגו לבחור מכתבי רס"ג את הקטעים הקשורים לנושאי הוויכוח הקראי-רבני.

ראה הספרות המובאת על-ידי מאלטר (Malter) בספרו Saadia Gaon עמ' 260 ואילך, 380 ואילך; י. ורפל, רב סעדיה גאון, בעריכת פישמן, עמ' 655 ואילך; פוזננסקי; The Karaite Literary Opponents of Saadia Gaon. The Anti-Karaite Writings of Saadia Gaon

הנ"ל במאמרו JQR, סדרה ישנה, כרך י' (1897/8); צוקר, "שני קטעים נגד קראים", JAAJR, XVIII, עמ' א' ואילך. הנ"ל במסתו על "חלקו של רס"ג בפולמוס ממחרת השבת" שם, כרך XX, עמ' 1-26; ב.מ. לויז, "פרקי פרקים ממלחמות רב סעדיה גאון",

הוא כחב "ספר ביסול ההיקש במצוות שמעיות" שבו הוא כותב נגד הקראים אשר - כפי שנראה להלן - בנו את עיקרי תורתם על ההיקש. בספרו בא להוכיח ביסול השמוש בו שלא על דעת חז"ל, מן התורה ומן ההגיון.

בספרו "הטענה לתפילה" מוכיח רס"ג מן השכל ומן הכתוב שאין תפילה אלא דברים שהמחפלת עצמו אומר ולא דברים שנאמרו לו מפי הגבורה (בניגוד לקראים המחזיקים בדעה כי כל תפילה שאדם מתפלל צריך להיות מדברי התורה והנביאים וביחוד מספר תהלים, ועל-כן כיסלו את כל התפילות והברכות שחיקנו חז"ל בתפילה).
בספר "הטענה לנר אש בשבת" מבטל הדסי את כל ההוכחות של הקראים שאיסור הבערת אש בשבת כולל גם הדלקת נר בערב שבת מבעוד יום שיהא מוטיף ודולק ביום השבת.
הראב"ע בפירושו על ספר שמות, מעיד (לפסוק "לא תבערו"):
"והגאון רב סעדיה חיבר ספר נכבד תשובות על החולקים על קדמונינו על נר שבת".

גם מתוך רשימות של ספרים שנמצאו בין כתבי הגניזה במצרים אנו רואים שרס"ג חיבר ספר שלם על "נר שבת" בשם "מקאלה פי סבאג אלסכת לר' סעדיה" (מאמר על נר שבת לרב סעדיה). ספר זה נעלם - כמו רוב כתבי הפולמוס של רס"ג - בימי הביניים המאוחרים, ונשאר ממנו רק חלקים אחדים^{9א} שמהם נראה שמאמר נר שבת לר' סעדיה גאון כלל בין השאר חשובות אלו נגד טענות הקראים המובאים באריכות על ידי הדסי באשכל הכפר: א) אי-אפשר להוכיח מהכתוב "כי תצא אש" וגו' (שמות כב, ה) שחייבים על גרמא.

9(המשך). "סיני" ג', חוברות ל"ב-ל"ח, עמ' 36-47. 147-151; גנוזי קדם, ו' עמ' 3-21.

9א'. יפת בן עלי בפירושו על התורה מצטט מ"מאמר נר שבת" לרס"ג. כמה קטעים מספר זה נתפרסמו ע"י מילר בכרך התשיעי של כל כתבי רס"ג, מהדורת דרנבורג (פאריז, 1897), עמ' 170; גינזבורג כ"גנוזי שכסר" ח"ב, עמ' 488 ואילך. 287. קטע ארוך מדברי רס"ג על נר שבת נתפרסם על-ידי הירשפלד, במאמרו Saadiah's Commentary on Exodus, כרך יח, עמ' 600 ואילך. ברשימת כתביו של רס"ג שנחכרה בידי שני בניו שאריח ודוטא נזכר החיבור הזה בשם "כתאב גמע אלחגה ללסורוג" (ספר אוסף הטענה לנרות). ראה JQR, NS, יא, 428. רוב החוקרים הוכיחו אמנם שחבורו של רס"ג על נר שבת היה ספר שלם בפני עצמו ולא רק מאמר או פרק מספר. עיין JQR, י', 245, 329. שם יג 395; מאן: Texts and Studies ח"א, עמ' 657. 680 גנוזי שכסר ב' עמ' 487; ב. קלאר, "מאמר נר שבת לרב סעדיה גאון", מחקרים ועיונים, (תל-אביב, 1953) עמ' 242-258.

ולכן אסור לגרום שתבער אש בשבת, כי הכתוב לא חייב אותו עונש על שפעל את ההבערה, אלא על שלא פעל את השמירה; (ב) איסור המלאכה בשבת הוא "למען ינוח עבדך ואמתך" (דברים ה, יד) וענין מנוחה אינו נופל אלא על בעלי חיים... ולא על האש; (ג) התורה אמרה "לא תבערו אש ביום השבת" ולא אמרה שאסור שהאש תבער בשבת אפילו מאליה; (ד) יציאת ההבערה מכלל ל"ט מלאכות לא באה כדי לאסור נר שבת כדעת הקראים; (ה) גם הביטויים "ביעור" ו"בכל משבותיכם" שבאו באיסור ההבערה אינם מצדיקים סענח הקראים; (ו) בנוגע להיקשים שהקראים הביאו להוכיח את טענתם, משיב רס"ג ראשית אין מביאים היקש במצוות שמעיות. שנית היקשם אינו היקש כי הם משווים דברים שונים שטבעם מחייב דין שונה; (ז) הייתכן להוכיח מדברי ומעשי הפלשתים על דיני החורה?¹⁰

במקום שהדסי מביא את רס"ג כשמו הוא אינו משמיצו ומגדפו כמו שסלמון בן ירוחם וקראים אחרים היו רגילים לעשות.¹¹ (הדסי שחירף את הרבנים בכללם נמנע מהשמצת יחידיים).

ג. ר' טוביה בן אלעזר

טוביה ב"ר אליעזר בעל מדרש "לקח טוב" (הנקרא גם "פסיקתא זוטרא") חי במאה הי"א בעיר קסטוריה, בכולגריא.¹² בספרו "לקח טוב" - שחכליחו לבאר את התורה וחמש המגילות על-פי מדרשי החלמוד, מכילחא, ספרא וספרי ויתר המדרשים הקדמונים - הוא גם משתדל להוכיח את שגיאותיהם של הקראים בנושאים שהתווכחו עם הרבנים.

משפטו של טוביה על הנועת הקראים הוא: "ו...ואחרי כן [אחרי חכמי המשנה והתלמוד] קמו 'תרכות אנשים חטאים' שלא ידעו בין ימינם לשמאלם, אלא 'חכמים המה להרע, ולהטיב לא ידעו', אשר העמיקו שיחתן פלמוד הישמעאליים, ממשקל רוח שעלה בקדקדם ולא סמכו על דברי רבוהינו לאסור ולהתיר, אלא מה שעלה בדעתם כתבו ומסרן להטעות ולהכשיל הרבה עם; גמולם בראשם ואנחנו נקיים"¹³.

10. ראה להלן עמ' 139 חילוקים 27. עמ' 141 חילוקים 31. עמ' 142 חילוקים 32. עמ' 144 חילוקים 34. עמ' 146 חילוקים 37. עמ' 147 חילוקים 39. עמ' 150 חילוקים 42. עמ' 151 חילוקים 43. עמ' 152 חילוקים 43. עמ' 167 חילוקים 11, עמ' 301 חילוקים 1.

11. "והפיתומי אמר... נאמו לו משכילי נ"ע אי גונב הלכות מאין לך... והרבו עליו משכילי נ"ע חשובות אך מקצה הרמזתי לך...". אשה"כ א"ב רמ"ט דף צא, ג': ועיין דינור שם, עמ' 442-437.

12. על חולדותיו של טוביה וחלקו במלחמת הרבנים בקראים, ראה מכואו של באבער לספר "לקח טוב" (ווילנא, חרמ"ד), עמ' 20 ואילך; אנקורי שם, עמ' 33, 280-261. 355.

13. "לקח טוב", ח"ב, צו, כ, ע"א.

טוביה השיב על טענות הקראים בעיקר בענין הדלקת נר לטבת;¹⁴
 בענין יבוט;¹⁵ ובויכוח על "ממחרת השבת".¹⁶

ד. אהרן בן יוסף

אהרן בן יוסף הרופא (אהרן הראשון) היה חכם קראי ורופא בקושטא.
 הוא נולד בסולבאת, קרים, באמצע המאה הי"ג ומת בשנת 1320 לערך.

ידיעתו בספרות הרבנים היחה רבה מכל הקראים שקדמוהו. הוא סמך
 על קבלת בעלי התלמוד ונטה מהם רק בענינים שהם לדעתו סותרים את הכתובים.
 וכדי להטיר מעליו את החשד שהוא רבני, התנצל כמה פעמים שאין הקבלה
 נתלת הרבנים לבדה, כי עתיקה היא ולכל ישראל חלק בה, והביא ראיה
 לכך מספרי הקראים הקדמונים אשר גם הם הודו במקצה דברי התלמוד.¹⁷

אהרן בן יוסף גם לא הניח ידו מהאגדה החלמודית אשר חרפוה הקראים,
 ובאופן מיוחד הדסי שקדם לו.

בהיותו רגיל בספרות הרבנים – ובמיוחד בפירוש הרמב"ן לתורה –
 התרגל גם לסגנון לשונם וכתב בדרך קצרה, פשוטה ומובנת ולא הכביר
 במלים ובמליצות כשאר סופרי הקראים.

אהרן חיבר באורים לכל כתבי הקודש אך ספרו החשוב ביותר הוא
 ספר המבחר (או "מבחר ישרים") על התורה. לפי גרץ "השתדל לעשות
 כמעשה הראב"ע אבל חסרה לו חדירותו ועמקותו".

14. ראה להלן עמ' 145 חילוקים 35. עמ' 149 חילוקים 41. עמ' 156
 חילוקים 47; ועיין "לקח טוב", בשלח טז, ח. ויקהל לה, ג.

15. עיין "לקח טוב", וישב לח, ח.

16. עיין שם, שמות יב, יא. בשלח טז, לה.

17. על חולדותיו, שיטותיו וספריו של אהרן בן יוסף, ראה לקוטי
 קדמוניות, ח"א, עמ' רלג; גרץ, דברי ימי ישראל, 5, עמ' 263-264;
 מאן, ח"ב, עמ' 1455; אנקורי שם עמ' 132. 236. 241.

צעד חשוב להתקרבות לרבנים עשה אהרן אף בזה שחיבר ספר התפילה של הקראים והכנים בו גם מפיוטי הרבנים.¹⁸

בספר המבחר לתורה שילב גם מהלכות הקראים. הוא מחיר יציאה מהבית בשבת לכל דבר מצוה.¹⁹ במעשים ובדבורים בשבת סבר גם הוא "שכל המעשים והדבורים הם באסור זולת החובות שיצא התרם בראיה".²⁰ הוא החמיר על גרי שער (גרי תושב) לא לחלל השבת אפילו בסתר²¹ ואסר להלוות או להשכיר בהמה לנכרי לשבת.²²

ה. אהרן בן אליהו

אהרן בן אליהו ניקומידיאו, היה פילוסוף ופוסק קראי. הוא נולד בקהיר בשנת 1300 לערך, גר כמה שנים בניקומיידאו שבאסיה הקטנה ומת בקוסטא בשנת 1369. (ניתן לו הכנוי "אהרן האחרון", כדי להבדילו מן אהרן בן יוסף, בעל ספר המבחר).²³

כמו הרמב"ם, גם אהרן ניסה להמציא שיטה שלמה בפילוסופיה הדתית. את שיטתו זו הוא מעלה בספר "עץ הייט", אשר חיבר בסוף ימיו. את כוחו בפרשנות המקרא הוא מראה בספרו "כתר תורה".

בספר המצוות "גן-עדן" התקרב אהרן בן אליהו להלכות הרכנים הרבה יותר מאשר כל חכמי הקראים שקדמוהו, וכל הפוסקים הקראיים האחרונים, אליהו בשייצי, משה בגי, ועוד. סמכו על דעתו וגם הרחיקו לכת לקראת הרבנים והלכותיהם.

18. סדר תפילות הקראים, נדפס לראשונה בוויניציאה בשנת השכ"ב.

19. ראה להלן עמ' 186 חילוקים 9; אדרת דף ג, ג'.

20. ראה להלן עמ' 124 השוואות 6; ספר המבחר, גוזלוו 1835, דף לז, א'.

21. ראה להלן עמ' 240 חילוקים 2; ספר המבחר, דף לז, א'-ב'.

22. ראה להלן עמ' 179 השוואות 27.

23. על תולדותיו, שיטותיו וספריו, ראה לקוטי קדמוניות, ח"א עמ' קטח, רלד. נספחים עמ' 144, 148, 178; דד מדרכי, עמ' 72. אנקורי שם, עמ' 75, 132-137. 372; אוצר ישראל, כרך א, עמ' 161; נמוי שם, עמ' 170-171.

אהרן קבע אמנם שאין שבות בשבת²⁴ אבל הקל ברשימה ארוכה של מעשים שהדסי אסרום משום "מלאכה": הוא החיר אכילה מאכלים שהם לשובע וגם לרפואה:²⁵ נתן יותר חופש ליציאה מן הבית²⁶ ובדבורי חול;²⁷ הקל ביציאה עם תכשיטים;²⁸ התיר להסתמש באור שאחרים השאירו לשבת;²⁹ והכנסת נכרים לבית, אם זה לא לשם מסחר;³⁰ התיר גם שבירת אגוזים לאכילה;³¹ השארת בהמה בשדה לרעות תוך התחום;³² שעורי החצר בנוגע לטלטול למד מהרבנים;³³ אסר לצוט בשבת את ארבעת הצומות³⁴ (הדסי חייבם לצום). בענין רחיצה בשבת הוא מחמיר כהדסי.³⁵

ו. אליהו בשייצי

אליהו בן משה בשייצי נמנה בין חכמי הקראים המפורסמים ביותר. הוא נולד באדרינופול בשנת 1420 לערך, ומת שם בשנת 1490. רבו היה מרדכי קומטיגו מקושטא ואצלו למד גם תורת הרבנים ודעות הפילוסופים והחוקרים.

אליהו התאמץ להרים את מצבם הרוחני של הקראים ולהכריע בפסקי הלכותיהם אשר נחלקו בהם חכמי הקראים מדור לדור. לתכלית זו חיבר שבעה ספרים. הגדול והחשוב ביניהם הוא "אדרת אליהו", שבו הוא מבאר את כל המצוות שבחורה לפי דעות הקראים ומבסס את האמונה על עשרת עיקרים.

"אדרת אליהו" נחלק לענינים ופרקים: קידוש החודש, דיני שבת, פסח, שבועות, ראש השנה, יום הכפורים, וסכות. אליהו בשייצי נפטר לפני שהספיק לסיים ספרו, והלמידו וגיטו כלב אפנדופולו השלים בו סדר טומאה וטהרה; דיני שמיטה ויובל, דיני כלאיים ודיני שבועה.

-
24. ראה להלן עמ' 122 חילוקים 2; גן-עדן דף כה, ד'.
 25. ראה להלן עמ' 105 הטוואות 4; גן-עדן דף לה.
 26. ראה להלן עמ' 116 חילוקים 13; גן-עדן דף ל, ד'.
 27. ראה להלן עמ' 123 הטוואות 4; גן-עדן דף לה, ד.
 28. ראה להלן עמ' 162 חילוקים 1; גן-עדן דף לה, ב'-ג'.
 29. ראה להלן עמ' 175 חילוקים 19; גן-עדן דף ל, א'.
 30. ראה להלן עמ' 184 חילוקים 2; גן-עדן דף לא, ד'.
 31. ראה להלן עמ' 227 חילוקים 5; גן-עדן דף לה, ב'.
 32. ראה להלן עמ' 251 הטוואות 16; גן-עדן דף ל, ד'.
 33. ראה להלן עמ' 266 הטוואות 12; גן-עדן דף כז, א'.
 34. ראה להלן עמ' 256 חילוקים 4; גן-עדן דף לא, א; אדרת דף מח, ג'.
 35. ראה להלן עמ' 231 חילוקים 11; גן-עדן דף לה, ג'.

בשייצי - אשר ציטט את רוב הלכות השבת ונמוקיהן מספרו של אהרן בן אליהו, "גן-עדן" - התקרב בצעדים גדולים נוספים לדעות הרבנים עד שהתיר הדלקת נר לשבת והביא לחלוקי דעות חריפים בתנועת הקראים.³⁶

נוסף לענין הדלקת נר לשבת, חלק בשייצי על הדסי - ועל הרבה מחכמי הקראים שקדמו לו - בהלכות-שבת אלו: מאכלים שהם גם לצרכי רפואה;³⁷ יציאה מהבית;³⁸ שבירת אגוזים לאכילה;³⁹ דבור⁴⁰ וקריאת דברי-חול;⁴¹ יציאה עם הכשיטטים;⁴² נסיעה בספינה;⁴³ עבודת גרי-שער;⁴⁴ הנחה הבהמה לרעות בשדה;⁴⁵ חיוב מילה בשבת;⁴⁶ איסור צום בשבת;⁴⁷ קידוש על היין;⁴⁸ תהום שבת⁴⁹ ומידת החצר;⁵⁰ התר מלחמה בשבת גם להצלת אחרים;⁵¹ התר הלול שבת גם בספק פיקוח נפש אם הספק נוטה אל הסכנה.⁵²

36. על תולדותיו, פעולותיו וספריו של אליהו בשייצי, ראה דוּ מרדכי, עמ' 73; נמוי שט, עמ' 236-237; אנקורי בספרו, Karaites in Byzantium עמ' 31, 134, 196, 234-235, 242, 342; הנ"ל במאמרו "אליה בשייצי הקראי: לבדיקה מסורוחיו על ראשית הקראות בביזנטיון", תרביץ, כ"ה, (1955-56), עמ' 44 ואילך. ועמ' 183 ואילך.

37. ראה להלן עמ' 105 השוואות 4; אדרת דף ג, א'.
38. ראה להלן עמ' 116 חילוקים 13; אדרת דף נ, ב'.
39. ראה להלן עמו' 227 חילוקים 5; אדרת דף מד, ב'.
40. ראה להלן עמ' 123 השוואות 4; אדרת דף מח, ג'.
41. ראה להלן עמ' 127 השוואות 11; אדרת דף מח, ב'.
42. ראה להלן עמ' 162 חילוקים 1; אדרת דף מז, ב'.
43. ראה להלן עמ' 239 חילוקים 1; אדרת דף נב, א'.
44. ראה להלן עמ' 240 חילוקים 2; אדרת דף מז, א'.
45. ראה להלן עמ' 251 השוואות 16; אדרת דף מז, ב'.
46. ראה להלן עמ' 219 השוואות 1; אדרת דף מד, ד' ואילך.
47. ראה להלן עמ' 256 חילוקים 4; אדרת דף מח, ג'.
48. ראה להלן עמ' 269 חילוקים 1; אדרת דף מט, ב'.
49. ראה להלן עמ' 186 חילוקים 9; אדרת דף נ, ג' ואילך.
50. ראה להלן עמ' 266 השוואות 12; אדרת דף נא, ז'.
51. ראה להלן עמ' 236 חילוקים 22; אדרת דף נו, ג'.
52. ראה להלן עמ' 234 חילוקים 14; אדרת דף נז, ג'.

מאידך, החמיר בשייצי בהטמנת חמין לשבת; ⁵³ ברחיצה. ⁵⁴ החשיב רכיבה על בהמה ⁵⁵ ועל האילן כאטורים מן התורה; ⁵⁶ ופסק שגם הצי מלאכה אסורה בשבת. ⁵⁷ בענין מצוות עונג וכיבוד שבת, פסק כמו הרבנים. ⁵⁸

ז. משה בגי.

משה בגי, חי בקוסטא בתחלה המאה ה"ו. הוא חיבר ספר אגרת סוכה ע"ד המהלוקת שנפלה בין חכמי הקראים בהדלקת הנרות במועד חג הסוכות בשנת 1512, והוא הכריע לצד האוסרים. הוא כתב גם שו"ת "אהל משה" על קידוש החדש וחיבר כמה פיוטים. ⁵⁹ בחיבורו "משאה משה" על ענין שבת, הוא חולק אחרי אהרן בן אליהו ובשייצי ומקל במעשים שהרבנים התירו. ⁶⁰ הוא טוען שהקראים הקדמונים "נסו אחרי החמרה כדי להראות ההפרש הגדול שבין עדת הקראים הסומכים על הכתוב ובין הרבנים הסומכים על הקבלה להתרחק מהם ריחוק גדול...". ⁶¹

53. ראה להלן עמ' 153 חילוקים 44; אדרת דף נה, ב".
54. ראה להלן עמ' 231 חילוקים 11; אדרת דף מד, ב". מט, א".
55. ראה להלן עמ' 242 חילוקים 5; אדרת דף נא, ד.
56. ראה שם חילוקים 106; אדרת דף מה, ג".
57. ראה להלן עמ' 280 חילוקים 7; אדרת דף מה, ג".
58. ראה להלן עמ' 106 חילוקים 6; אדרת דף מט, ב".
59. ראה אוצר ישראל, כרך ב', עמ' 302.
60. עיי' להלן עמ' 120 חילוקים 1; עמ' 133 חילוקים 18; עמ' 137 השוואות 24; עמ' 176 השוואות 22-23; עמ' 219 השוואות 1; עמ' 227 חילוקים 5; עמ' 232 חילוקים 11; עמ' 242 חילוקים 6; עמ' 269 חילוקים 1; עמ' 328 חילוקים 6.
61. ראה להלן עמ' 117 חילוקים 13.

פרק רביעי: הדסי ותורה שבעל פה

א. קבלה של הרבנים: העתקה של הקראים

חכמי הקראים אשר ניסו לבסס את כל ההלכות על המקרא, נוכחו לדעת שחלק גדול מהחוקים והמצוות הנהוגים בעם ישראל מימי קדם, אינם מפורשים בתורה או בנביאים, והם נתקשו מאד לוותר לגמרי על עיקרים ומצוות אלו, מבלי לנתק עצמם מן עם ישראל כלו, גם מן אותו חלק בעם שנטה להצטרף לתנועת הקראים. לכן נאלצו לקבל חלק גדול מקבלת הרבנים, עם זה, נתנו לאותו יסוד כנויים אחרים. בהחילה השתמשו בכנויי "עדה" "קבוץ", היינו חוקים ומשפטים שיש להם הסכמה כללית של עדת ישראל או קבוץ עם ישראל.¹

במשך הזמן התחילו הקראים לקרוא ליסוד זה של הסכמה כללית, במינוח פשטני יותר - העתקה או סבל ירושה. הדסי עצמו משווה את שני המושגים האחרונים עם "עדה" ואפילו עם המושג הרבני - קבלה: "...כי צריכים אנחנו ההקש והעדה והסבל הקבלה וההעתקה וארבע הלשונות הוכן אחד להם אשר הם מחזיקות לתורת פקדוני ולא מוסיפות ולא גורעות ולא הורסות דברי מצות מצוון".²

טוביה בן משה הצדיק "הקבלה" של הקראים בכך "שכל העתקה שאנו מודים בה, יש לה רמז מן הכתוב" ומי שאומר שיש העתקה שאין לה טיוע מן הכתוב, אין זה אלא מקצרון שכלו ברמז ההוא.³

הדסי סבר ש"קבלה" של רבנים היא אמיתית אם יש בה שלשה הדברים האלה: (א) יש לה רמזים בתורה; (ב) אינה סותרת מצוה מפורשת בתורה; (ואינה גורעת או מוסיפה). (ג) כל האומה יודעת המסורת הזו ואין בה מחלוקת.⁴

1. עיין אשה"כ א"ב קסט/ב, דף סד, ד'.

2. ש.ס.

3. ראה גן-עדן ענין שחיטה, דף פב, ע"ב.

4. עיין אשה"כ א"ב ג/מ, דף יא, ד'. חשר"ק רלג/כ, דף פט, א'. א"ב רלד/ש, דף צ, ג'. חשר"קרצו/ט דף קיא, ב'. א"ב שס/א, דף קלב, ג' ולהלן חשר"ק רצט/א-א"ב ש/ד, עמ' 207-210.

הדסי הכליל הלמוד מן הקבלה בין ארבע עשרה המידות ש הביא בשם

הקראים הקדמונים:

"וכללי מדה הט' נלמוד מן ההעתקה שאין בה חלוף בעדה [=חילוקי דעות בעדת ישראל]; והיא סבל היורשים אשר הוא מבורר ונודע כפי חורת האלהי' שאין מטנו עליה סתירה [=אינה סותרת מצוה שבתורה]; והוא ביאור מדור לדור נתגולל [=יש לה רמז בתורה]..."⁵

ב. מדות וכללים שהתורה נדרשת בהם

ענן בן דוד אף על פי שקרא לתלמידיו - הקראים - "חפישו באורייתא שפיר"⁶: ללמוד ההלכות מהמקרא עצמו ולא לסמוך על פסקי הרבנים, הוא עצמו לא קבל את המקרא ככתבו וכלשונו. הוא הבין שלא יוכל לבסס את כל מצוות הקראים על בסיס הסיכומים התמציתיים של הדת היהודית במקרא, ולהתעלם מכל ההלכות שהיו מקובלות בעם מדורי דורות - בתורה שבעל-פה. לכן הוא קבע שדינים הנלמדים על ידי מידות שהתורה נדרשת בהן, כוחם יפה ומחייב כמו ההלכות הנאמרות בפירוש בתורה.

ענן השתמש במידות שנוסחו על-ידי הילל ובבית מדרשו של רבי ישמעאל.⁷ ומכיוון שטען שאין לסמוך על קבלת הרבנים, לכן נאלץ היה להפריז מאד בשמוש במידות האלה כדי להצדיק קיומם של המצוות והמנהגים הרבים שהעם נהג בהם רק על סמך קבלת הרבנים. כל חכמי הקראים הלכו בעקבות ענן, ודרשו את התורה באותן המידות שהרבנים דרשו בהן ואף הוסיפו עליהן מידות משלהן.

5. שם, חשור"ק קעה/פ, דף עא, ב'; ולהלן עמ' 207 הסוואות 10. ר"ל אהרן בן יוסף ובשייצי, הסכימו להגדרותיו של הדסי על "קבלה אמיתית". ראה הסוואות שם; ספר המבחר, בהקדמה, דף ט, א'; אדרת בהקדמה. ושם דף צא, א'.

6. נזכר בראשונה על ידי יפת בן-עלי בפירושו לספר זכריה. ראה הרכבי, מספר המצוות לענן, עמ' 132, 139; לקוטי קדמוניות, נספחים, עמ' 33-34. והשווה למאמרו של בן בג-בג (אבות ה, כב): "הפוך בה והפוך בה דכולא בא".

7. ענן השתמש הרבה בקל-וחומר, גזירה שווה, בבנין אב מכתוב אחד, הקש, סמוכין, ה' הידיעה והחיבור, ה"אחין" שבכתוב, אם אין ענין לדבר זה תנהו ענין לדבר אחר. עיין גרץ *Geschichte*, כרך ה', עמ' 500 ואילך: (מצוטט שם מכ"י ספרו של מטה בשייצי "מטה אלהים"); הרכבי שם, עמ' 11, 26, 31, 32, 35, 38, 61, 166.

הדסי כותב: "אתכריית רוחי בגו נדנה וחזוי ראשי ובהלונני על המדות האלה אשר פירשו רועיך... אכן בקנאתי על זה אחרות ואודיע מדות משכילי... ומספריהם באתי לקבץ לאסוף מדות התורה בספרי זה... דקדקתי בביאורי התורה ובספרי המצות ובספרי בעלי הלשון ובספרי חכמי הדעת, אף בספרי הדקדוקין ואגרונוס ומצאתי עד שמונים מדות לאזן שומעת..."⁸

הדסי מפרט ומפרש את שמונים המידות שמצא להן גם רמז בכתוב:

"ששים מלכות היו לסלמה ושמונים פלגשים ועלמות אין מספר". "ששים מלכות" - הם ששים כללי הדקדוק. "עמונים פלגשים", הן המידות שהתורה נדרשת בהן, ו"עלמות אין מספר" - אלה סדרי המסורת מי יוכל לקבץ לנקבציו; מסורות בני ארץ ישראל ומסורות בני בבל..."⁹

רובן של שמונים המידות שהדסי מביא, הן אותן המידות של הלל הזקן, של ר' ישמעאל ושלושים ושתיים המידות של ר' אלעזר בנו של ר' יוסי הגלילי. הדסי הרחיב חלק מהמידות של הרבנים, הוא מביא, למשל, בנין אב מכתוב אחד, משני כתובים, מג' כתובים מארבעה ומעשרה כתובים.

הרבה מהמידות שהדסי מביא, הן בעצם לא מידות רק דברים מפורטים בתורה, כמו: פשט נודע, מצוות עשה, מצוות לא-תעשה, שאלה ובקשה, התאוה, ההפלגה.¹⁰

בשמונים המידות שהדסי מביא, ישנן אחדות שהקראים יצרו והשתמשו בהן כדי להראות את ההבדלים בדרשותיהם ובהלכותיהם מאלו של הרבנים. הם גם הרחיבו בשימושם של כמה ממידות של הרבנים למטרה זו.

8. אשה"כ א"ב קסג/א-ד, עמ' ס, ג'.

9. שם, א"ב קעג/נ, דף ע, א'.

10. עיין שם, תשר"ק קסח-קעג/ח, דף סג, ג'-סס, ב'.

ג. הלמוד מתורה, נביאים וכתובים

בכלל שהקראים קבלו מענן "חפיסו באוריחא ספיר" נכלל לא רק התורה, כי אם גם נביאים וכתובים, ולמדו הלכות לא לבד מהצוויים וההזהרות שבתורה, כי אם גם מהחלק הטיפורי שבתנ"ך, ומכל מה שנאמר במקרא, אפילו על-ידי לא בן-בריה או בדרך אגב.¹¹

הכלל, כי תורה נביאים וכתובים, הם במדרגה אחת לגבי לימוד הלכות, הוציא הדסי מן הכתוב "הלא כתבתי לך שלשים", והוא קובע:

"מידות התורה והם תורה ונביאים וכתובים, ששלשתם נקראו תורה ככתוב: 'ולא שמענו בקול ה' אלהינו ללכת בתורתו אשר נתן לפנינו ביד עבדיו הנביאים';¹² ועליהם אמר החכם מכל אדם: 'הלוא כתבתי לך שלשים במועצות ודעת'".¹³

ואמנם הדסי משלב בכל למוד הלכה פסוקים מתורה ונביאים וכתובים ביחד. לפעמים הוא מביא הכתובים מהתורה בראשונה ולפעמים אחרי דברי הנביאים, כדי להראות שיש להם אותה חשיבות בלמוד הלכות.¹⁴

11. ראה למשל, להלן א"ב קמ"ה/ז, עמ' 150-153.

12. דניאל ט, י.

13. משלי כב, כ. אשה"כ א"ב קע"ג/ר, דף ע, ב' ראה להלן חשר"ק קמ"ד/ז-ג, עמ' 113-114, ודעות שאר הקראים בהשוואות וחילוקים" 11 שם.

14. ראה למשל, להלן חשר"ק קמ"ד/מ, עמ' 103-104. שם, "ה" עמ' 111. א"ב קמ"ה/ו-ח, עמ' 127-128. הגאון ר' אחאי משבחא, שחי זמן קצר לפני ענן, הוציא בספרו "השאלות", שלשים ושבע מצוות מן החלקים הטיפוריים שבספר בראשית.

ד. הכרעת הדעת ומדע השכל: נגד הרוב וקבלת אבות

היסוד של "הכרעת הדעת ומדע השכל" בלמוד הלכות מן התורה, או בקביעת תקנות וגזרות חדשות, אנו מוצאים כבר בתלמוד,¹⁵ אולם חכמי הקראים מענן עד האחרונים, הדגישו עיקר זה, כדי להצדיק הרבה הלכות שקיבלו מהרבנים ולא מצאו להם מקור או רמז בכתובים.

הקראים השתמשו גם "בהכרעה מן הסברה" בהלכות שחלקו על קבלת החכמים, והוסי כותב:

"...רשיון מדת מ"ו זו היא: נלמד מהכרע הדעת: וממדע השכל היא מדת שבע וארבעים... שלולי היו דברי התורה עלומים ולא מתבוננים [נטתרים מבינת האדם] לפני חופשי התורה עדה ישראל: לא היו ישראל חייבים אם לא שמדום בצווי אל-אליהם... וכתוב: 'לא תהיה אחרי רבים לדעות' וגו'". שלא להסעך בדעה אחרים כי את בדעתך הנכונה..."¹⁶

הדסי חוזר ומדגיש ברוב הלכותיו "בוחמת לבבך" "בעיניך"¹⁷, ומוכיח במקומות רבים שלא חייבים ללכת אחרי הרוב בלמוד הלכות.¹⁸

הקראים היו מיעוט בכלל ישראל וכלל התלמוד שהולכים בקביעת הלכה אחרי רוב דעות שלל מהם זכות הקיום, לכך נאבקו נגד כלל זה. והדגישו את "הכרעת הדעת". מכאן נבעה גם השתדלותם לדרוט ולתור בטעמי מצוות התורה כדי שיתקבלו על דעות כל בני דתם.¹⁹

15. התלמוד אומר פעמים רבות: "אי בעית אימא קרא, אי בעית אימא סברה". (ברכות ד"ב) ואנו מוצאים גם שחכמי התלמוד שואלים "הא למה לי קרא סברה הוא". (כתובות כב, ע"א).

16. ראה להלן א"ב קמ"ה/מ, עמ" 137, וחילוקים 25 שם. על דעות שאר חכמי הקראים בענין "הכרעת הדעת". ראה חילוקים שם; להלן עמ" 183, השוואות 1. ווייס, דור זור ודורשיו, ח"ד, עמ" 70-73.

17. ראה למשל, להלן עמ" 114, 133, 153, 119, ובמקומות רבים במחקרנו.

18. ראה אשה"כ א"ב כה, דף יח, ב' ואילך.

19. ראה להלן א"ב קמ"ה/פ, עמ" 148-149, והשוואות 40 שם;

וכדי להצדיק את סטיותיהם מהלכות הרבנים שהיו נמסרות מאבות לבנים, מדור לדור, טענו הקראים שאין אנו הייבים לנהוג מנהג אבותינו²⁰ ואין אנו צריכים לנהוג לפי ההלכות שנתקבלו על-ידי חכמי התלמוד כמו מי לפטוק, בהלכות שהיו שנויות במחלוקת. והדסי כותב:

"...ואחרונים אשי ורבינא וסיעתן אמרו הלכה כבית הלל בגמריין ולא אמרו נירא נא את ה'... בית שמאי למאות ולאלפים כבית הלל ולמה אמר הלכה כבית הלל... זה לנו יותר כי מיום שנסתלקה רוח הקדש והנבואה מבינינו ואורים ותומים: איך וכשר לנו לאמר ולחרוץ שאין הלכה כפלוגי אלא כפלוגי בלא ראיות מן התורה..."²¹

"קבל לא נקבל דברים שאינם מתורת ה' האלהי' ולאמר ולהודיע כי כבר אמרו הראשונים: הלכה כפלוגי ואין לזוז ממנו..."²²

20. ענן הרי אמר: "חפישו באורייתא שפיר - ואל חשענו על דעתה..." ובנימין הנאונדי הדגיש כי לא נביא הוא ולא בן נביא וכי הרשות הגמורה נתונה לקוראיו לחלוק עליו (הרכבי, שם, עמ' 176); ראה אנקורי שם, עמ' 211 ואילך.

21. ראה להלן תשר"ק קנב/ב-א. קנב/א-ת. עמ' 281-289; וחשובות הרבנים לטענות אלו שם עמ' 291 חילוקים 2; עמ' 186 חילוקים 3; אשה"כ א"ב טל/ה. דף קכא. ג". רבי משה אבן עזרא ראה בסיטה זו של הקראים אחת הסיבות לחלוקי הדעות הרבים והגדולים בין הקראים "מפני שאחזו בדברי מורס ענן שאמר: 'חפשו באורייתא שפיר ואל חשענו על דעתה' (רמב"ע ערוגת הבשם: הרכבי, שם, עמ' 139).

22. ראה להלן תשר"ק קנד/ק, עמ' 291, וחילוקים 2 שם; אשה"כ תשרק קל/מ, דף מח, ד'. רנט/ר, דף צח, ד; ודברי טהל, לקוטי קדמוניות, נספחים, עמ' 33 ואילך; ודניאל הקוטסי JQR. N. S. XII עמ' 277-279. 474.

ה. על פי התורה אשר יורוך: לא תוסיפו ולא תגרעו

מהכתוב: "על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה..."²³ אשר הרבנים לקחו את סמכותם לפרש את התורה כהבנתם, לגזור גזרות ולתקן תקנות, ביססו הקראים את ערעורם על התורה שבעל פה.²⁴ והדסי מפרש הכתוב הזה:

"...על פי התורה אשר יורוך וגו'; אם כפי התורה והמצוה התקוקה והרותה מיד רועה גאולים: יורוך ויגידו ויאמרו לך אז חזק ועשה בכל נפש ולא כעצלים: ואם לאו [אם חכם מוסיף מצוה או תקנה] אל תשמע ואל תאבה ואל תלך בדרך אחס..."²⁵

הדסי - אשר גם הוא מאמין ב"סבל הירושה", היינו שמצוות רבות שאינן כתובות בתורה ונתקבלו על-ידי הרבנים, מחייבות כמו מצוות התורה - טבר כמו שאר הקראים, שבכלל צווי התורה "לא תוסיפו על הדבר... ולא תגרעו ממנו"²⁶ הוא כל מה שעשו חכמי הדורות לסייג או גדר או תקנה ועל כן כל מצוות החכמים שבתלמוד הם הוספה, וכן כל מה שאמרו בתלמוד שהוא הלכה למשה מסיני הוא הוספה.²⁷

הרבנים בארו את כוונת הכתוב הזה, שאסור לומר על תקנת חכמים שהיא מצוה כתובה בתורה, כי כתוב "לא תוסיפו", ואסור לטעון על "הוראת שעה לבטל מצוה", כי התורה ביטלה מצווה זו, כי על זה נאמר "ולא תגרעו"^{27א}.

23. דברים יז, יא.

24. ראה להלן עמ' 291 הילוקים 2.

25. אשה"כ א"ב קעא/ש, דף סו, ד'.

26. דברים ד, ב. יג, א.

27. עיין אשכול-הכפר א"ב קצד/ס, דף עו, ב'. רכו"ח. דף פנ, יד'.

27א. עיין רמב"ם בהקדמתו לזרעים: מהר"ץ חיות "מאמר בל תוסיף כל ספרי חיות (ירושלים, חשי"ח), עמ' עז ואילך.

ו. הלמוד מהיקש

הלימוד מן היקש בחלמוד - שהרבנים החשיבוהו כמו שכתוב בפירוש בתורה, ולכן לא מנו אותו בין המידות שהתורה נדרשת בהן - הוא הידמות והשוואת שני דברים הכתובים זה אצל זה בתורה, להשוותם יחד בתנאים.²⁸

הקראים הכלילו במושג "ההיקש" כל דמיון דבר לדבר, כמו דברים שלמדו בגזירה שווה, במה מצינו, והם הרכיבו היקש על היקש ולמדו דבר מדבר אם רק מצאו סברה ו"הכרעת דעת" כל שהיא שיש דבר דומה בין עצם לעצם או ענין לענין.²⁹ והדסי כותב:

"הפיתומי סעדיה אמר בהכמתו כי אין הקש בתורה... | במצוה שמעיות | דרך בזה הדרך גם יוסף בן נח נ"ע ואמר כי לא יקיש בתורה... ואמנם בהקש מכליל כלל המידות כי בהקיש זה בזה יגלה כח התורה... ודברי הכל בטלים כי צריכים אנחנו ההיקש, ו"עדה", ו"הסבל", "הקבלה", ו"העתקה" וארבע הלשונות תוכן א" להם..."³⁰

כפי שאנו רואים, השתדל הדסי לבסס את כל ההלכות על אחת מהצורות שהקראים הכלילו אותן במידת ה"היקש". ובמיוחד השתמש הדסי בהיקש בראיותיו לאיסור נר שבת.

וכפי שראינו - כדברי הדסי - תפס ענין ההיקש מקום חשוב בספרות ההלכה של הקראים, וכן בוויכוחים שבין ר' סעדיה גאון והכיתה הזאת תופס ענין ההיקש מקום בראש.³¹ ורס"ג אומר על כך:

28: עיין ספר בריתות, לר' שמסון מקינון (ירושלים, השכ"ה), עמ' מ-מא.

29. הרבה מהלכותיו של ענן מיוסדות על דימויים, היקשים והשוואות ענייניים ולשוניים. גם בנימין הנהונדי מביא ראיות לנחיצותו וחשיבותו של ההיקש. כמו כן הקדיש קירקיסאני פרקים שלמים לבעיית ההיקש (הקיאס), בספרו "כחאב אלאנואר ואל מראקב".

30. אשה"כ תשר"ק קסח/ה - קסט/ב. דף סד, ג"ד-ד.

31. על המחלוקה בענין הקיאס (ההיקש) באיסלאם וביהדות, ועל טענותיו של רס"ג נגד אופן השמוש של הקראים בהיקש, ראה מ. צוקר במאמרו "מפרושי של רס"ג לתורה", בסורא, כרך ב', עמ' 323 ואילך; מאהלר, הקראים, עמ' 243 ואילך.

"...ויש מהם שנאחזו בשיטת ההיקש, והם הלכו בזה בדרכים שונות. והנה מה שקדם תחילה (בתשובתי עליהם) הוא ביטול ההיקש במצוות השמעיות, והוא כפי שהשיבותי על הטוענים לו (להיקש) בספר שהיברתי לעניין זה. אחר כך יחדתי כל אחת ואחת מן המצוות, שנתלו בהן כדי להקיש עניין נר שבת אליהן, ואמרתי: ואפילו ויתרנו להם את (עצם השימוש במידת) ההיקש, היה היקשם זה (בעניין נר שבת) נפסד, והכנסתי דבר זה כחלק נפרד לשער זה..."³²

ורמב"ם כותב: "...דע שגם לפנים טעו בני אדם בהקשה ועל ידי זה יצאה לנו הערבוביה הבזויה בחורחנו, ועל ידי זה נכסלו ענן וטיעתו, הם חשבו שצריך ללמוד את חוקי התורה על פי ההקשה, והוסיפו שגם התורה עצמה תשתמש בהקשה. וכבר השיב עליהם רבי סעדאל |רס"ג| בהרבה מחבוריו, והגיונו בטל את החוקים שהוציאו על פי ההקשה"³³.

ז. המחלוקות בתלמוד – והחלופים בין בני בבל ובין בני

ארץ ישראל

חילוקי הדעות המרובים המצויים בתלמוד, וחלופי הדינים והמנהגים בין בני בבל ובני ארץ ישראל, שמקורם מהחילוקים בין תלמוד בבלי לירושלמי, שימשו בידי הקראים הוכחה נגד השקפת הרבנים על מציאותה של תורה-שבעל-פה מהימנה, יחידה שניתנה למשה בסיני יחד עם התורה שבכתב. וקירקיסני אומר:

"הדברים שהם [בני בבל ובני א"י] מחולקים בהם, הם לערך חמשים ואין צורך לנו להזכיר את כולם רק נרצה להזכיר את היותר חשובים... וזה יבטל דבריהם, כי קבלה בידם, וכי שזטחם היא מסורת הנביאים..."³⁴

32. עיין הירשפלד, במאמרו "Saadyah's Commentery of Exodus" JQR י"ח, עמ' 615.

33. שירת ישראל, ל"ב, משה בן עזרא (ליפטיה תרפ"ד) עמ' קמח.

34. עיין קירקיסאני, כ. אל-אנוואר, א', 10 (8), עמ' 51 ואילך (HUCA, VII עמ' 381 ואילך). הסווה ל"ספר החילוקים", הוצ' מ. מרגליות. ד"ר ב.מ. לוויץ אוצר חלופי מנהגים בין בני א"י ובין בני בבל (ירושלים, תש"ב) י. ה. מיללער חלופי מנהגים בין בבל וא"י, (וינה תרל"ח); דוב רזועל, "פרקים בחלופי מנהגים", חורב ו' (תש"ב) עמ' 1 ואילך;

אמנם קירקיסני עצמו מביא חלוקי דעות רבים ושינויים גדולים במנהגי הקראיים אבל הוא טוען באירוניה: הרי הקראים אינם מתימרים לטעון שההלכות שהם דורשים ניתנו מן השמים.³⁵

והדסי טוען: "...שאמרו: בית הלל אומר כן; וב"ש אומר כן וחכמים אומרים כן; ולכל דבריהם אינם שוים כדברי ה'... כתורת משה עבדו שהיא בפנים אחדים ובלשון אחת ולשון קדש נדבר מה"³⁶ ובמקום נודע ובזמן ויום נודע מה"..."³⁶

ובנוגע לחילופי המנהגים בין בני בבל ובין בני ארץ ישראל, אומר הדסי:

"באי זו הלכה היא כהלכת אנשי ארץ ישראל או כהלכת חכמי בבל; ואם יאמרו גם שניהם עקר זה לא יתכן כי אין דרך מצות ה' בזאת, בחלופי פנים זה מזה שלא בפנים אחדים במשמע וירושת הסבל תורת אלהיך".³⁷

דוב רוועל מציין כי חלופי הדינים והמנהגים בין בני בבל ובין בני ארץ ישראל הם גם המקור לכמה דברים, שנחלקו בהם הקראים על הרבנים והמנהג המקובל.³⁸

סהל בן מצליח טען, כי תלמידי הרבנים בארץ ישראל, לקחו מהחומרות של הקראים.³⁹ רבים מהחוקרים קיבלו עדות זו של סהל. רוועל סבר את ההיפך, כי הקראים שהתישבו בארץ ישראל בראשית צמיחת הקראות, אחזו בדרכי החומרא של בני ארץ ישראל, וביחוד של אבלי ציון.⁴⁰

35. עיין קירקיסאני, שם א', 3 (עמ' 7 ואילך), 19 (עמ' 1 ואילך), עמ' 17 ואילך, 59 ואילך (HUCA, VII עמ' 333 ואילך, 392 ואילך, 397).

36. להלן א"ב קנב/1, עמ' 284, ראה אשה"כ א"ב פה/נ, דף לד, א'; ולהלן שט, הערה כט'.

37. אשה"כ א"ב שט/ב, דף קלב, ד'. הדסי מביא כמה מחילופי המנהגים בין בני בבל ובין בני א"י - עיין אשה"כ שט, בית "ג" ואילך; חשר"ק קצז/ש, דף עט, א'. א"ב רמב"ט, דף צב, ג'. חשר"ק שנט/ז, דף קלב, ג'.

38. עיין ד. רוועל, "החלופים בין בני בבל ובין בני א"י ומסורות ההלכה של הקראים", "חורב", א' (תרצ"ד), עמ' 2 ואילך.

39. עיין לקוטי קדמוניות, נטפחים, עמ' 33.

40. עיין "חורב", שט, עמ' 7 ואילך.

ואמנם אנו רואים במחקרנו שבכמה מהלכות שבת פוסק הדסי לחומרה, כמו התלמוד הירושלמי ובניגוד לתלמוד הבבלי המקל בהן. כגון, בדין יציאה בשבת עם תכשיטים, שתלמוד בבלי טקל והירושלמי מחמיר;⁴¹ ובתלמוד ירושלמי נאמר כל השמעת קול בשבת אסור ובבבלי לא פסקו כך.⁴² ובענין הטמנת חמין לשבת, בני ארץ ישראל אסרו ובני בבל התירו;⁴³ בני א"י רחצו מתשמיש המטה ומקרי אפילו ביום הכפורים, ובני בבל לא רחצו.⁴⁴ אנו מוצאים גם כן טבהרבה הלכות הדסי ושאר חכמי הקראים מסכימים עם שמאי הזקן ובית מדרשו.^{44א} ברם אין בזה ראיה לדעה כי הקראים הלכו לפי שיטת בית-שמאי, בני ארץ-ישראל והירושלמי.^{44ב}

41. עיין בבלי שבת גז, ע"א ואילך. ירושלמי שבת פ"ו ה"א ואילך (דף ז, ד'); להלן תשר"ק קמו/ת-ש, עמ' 161-162, וחילוקים 1 שם.
42. ראה להלן עמ' 309, והשוואות 1 שם.
43. ראה להלן עמ' 295, והשוואות 4 שם.
44. עיין להלן עמ' 347, וחילוקים 29 שם.
- 44א. כמו למשל: בדין "שביתת כלים" (להלן עמ' 138-140 חילוקים 26, 28); בענין שריית זינו וסממנים בע"ש (להלן עמ' 156 השוואות וחילוקים 46-47); במסירת מלאכה לזכרי בע"ש (להלן עמ' 170 השוואות 13); ובענין מצווה כעושה (להלן עמ' 171 חילוקים 16).
- 44ב. קירקיסאני הביע את הדעה כי יהודי ארץ-ישראל הלכו אחרי בית שמאי ויהודי בבל אחרי בית-הלל (קירקיסאני, מאמר א' שער ב', פרק 11. אנגליית עמ' 328).
- ויפת בן סעיד בספרו "העתקת התורה" (טובא בל"ק, בספחים, עמ' 185 ואילך) כותב: "... אדוננו משה וכו' קבל תורה מסיני וכו' ומטרה ליהושע וכו' (כאן העתקות מאיש לאיש עד) ליהודה בן שבאי ולשמעון בן שטח, ובימיהם בקראו... עות בני מקרא...

בדרך כלל ההלכה של הקראים גוגדת את הלכות הרבנים על כל סיעותיהם ושיטותיהם. אולם מפני שבית-שמאי ובבאי א"י נטו לחומרא לא יימלט כי בין מאות ההלכות לא ימצא טכמה חומרות הקראים יתאמו לחומרות ב"ש ובבאי א"י.

ח. קולא וחומרא

כלל ידוע הוא: "ספק דאורייתא לחומרא"⁴⁵, הוה אומר, שבמקרה של ספק בין מדיני התורה חייבים להחמיר ולצהוב כאלו היה זה מקרה שיש בו היוב תורה או איסור תורה בודאי. לכן במקום שיש מחלוקת הפוסקים בדבר האיסור מדאורייתא; יש אוסרים ויש מתירים ולא הוכרעה ההלכה - חייבים להחמיר ולהמנע מן הדבר, כי ספק דאורייתא לחומרא.⁴⁶

ואם יש לו ספק אם עשה מצות עשה מן התורה אם לאו - עליו לחזור ולעשותה כי ספק דאורייתא לחומרא. לעומת זה לגבי גזירות חכמים ותקנותיהם נוקטים בכלל: "ספק דרבנן לקולא".⁴⁷

ואח"כ יהודה ושמעון מסרוה לשמאי הצדוק החסיד ע"ה ושמאי מסרה לבעלי מקרא (כאן העתקות מאיש לאיש עד) רבנו עגן הבטיא...".

אמנם רוב חכמי הקראים לא התייחסו בדעותיהם והלכותיהם לבית שמאי. להיפך, הם חלקו על ב"ש ואף הכלילום בגדופיהם. ראה גייגער, אוצר בחמד, חלק ד', עמ' 12-13. מולער, הקראים, עמ' 178 ואילך.

45. עיין ביצה ג, ע"ב.

46. עיין טם. לפי הרמב"ם כל ספק דאורייתא לקולא מן התורה ורק הז"ל אסרו אותו. עיין רמב"ם הל' טומאת-בת פ"ט, יב. שם הל' כלאים פ"י, כז, הל' איסורי ביאה פי"ח, יז.

47. אמנם לפעמים "חכמים עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה", וגזרו גם במקרה של ספק. עיין ר"ב על הרי"ף ראש הסנה לב, ע"ב, ו"ה גמרא.

ברם, הדסי אשר נטה להחמיר במצוות וכל למודיו מהמידות שהתורה נדרשת בהן - ומתלקותיו עם הרבנים - היו רק להוסיף חומרות חדשות, וקיבל את כל החומרות של הרבנים בלי לבדוק מקורם, פסק גם: "...ובכל ספק להמר חוייבנו בדרכי תורהנו ורמז בדבר כזו: 'וכסף משנה קחו בידכם...' ⁴⁸ הוא מביא ראיות לכך גם מדין עגלה ערופה, ועוד. ⁴⁹

הדסי אינו מבדיל, כמובן, בין "ספק דאורייתא" לבין "ספק דרבנן", כי אינו מכיר במצוות הרבניים, לכך אם יש מחלוקת בכל דבר - הלכה שיש בו "שני פנים א" להקל וא' להחמיר חוב עלינו שנקח הדבר לחמר להחמיר, וננצל מן חובה אלהיך". ⁵⁰

גם אם יש מחלוקת בין החכמים אם להתיר או לאסור, אומר הדסי:

"...אשרי המשתמר במצות המטופקות בדין החכמים..." ⁵¹

"כי במקום שחראה להחמיר שזה מהמיר וזה מקל, ואינך יכול לשקול בין דעותיהם אין לך להקל, כי אם להחמיר בתורת של עושך... נגלוי ונודע זה וכשר וראוי להתנהג בכל מצוות אלהינו..." ⁵²

אך יש טפקות שגם הדסי מקל בהם כי אם נהמיר בהם נצטרך להנזר מרוב המאכלים כגון "הדבורים והזבובים יטנפו דבש ויין ושמן וכל מאכל ומסקה שלנו, ועינינו לא ישלטו בטנופס וגיאולס" וגם במצות "אותו ואת בנו לא השחטו ביום אחד" בכל בהמה שאנו קונים בשוק ושוחטים אותה, יש חשש שהיא ולד או אם של בהמה אחרת שנשחטה באותו יום, ובכ"ז גם הדסי מתיר לשחט בהמה שנקנתה בשוק. ⁵³

48. בראשית מג, יב.

49. אשה"כ א"ב רצב/מ, דף קט, ד'.

50. שם א"ב רלב/י, דף פה, ג'.

51. להלך תשר"ק שא"פ, עמ' 218-219.

52. אשה"כ תשר"ק רלט/ה, דף צא, ב'.

53. עיין אשה"כ תשר"ק קפז/נ, דף עה, ד'. למעשה אין זה ספק כי אין בהם שום דררא דאיטורא ואין להחזיק איטור לכחתיילה.

הדסי בנטייתו לחומרא הלך בעקבות ענן בן דוד, בנימין הנהונדי,⁵⁴ סלמון בן ירוחם,⁵⁵ סהל בן מצליה⁵⁶ ועוד חכמי קראים אחרים שהשתדלו רק להחמיר במצוות.

ומשה בגי מסביר:

"דע שחכמים קדמונים ע"ה מזמן חלוק הקראים עם הרבנים |מזמן ענן בן דוד| השבו להוציא באור כל העניינים מצד הכתובים בין לאסור בין להתר ונסו אחרי החמרה, כדי להראות ההפרש הגדול שבין עדת הקראים הסומכים על הכתוב, ובין הרבנים הסומכים על הקבלה להתרחק מהם ריתוק גדול... כמה עניינים סברו חכמי קדם באסורם על צד החמרה, וחכמים הבאים אחריהם ראו בהתר..."⁵⁷

אמנם - כפי שהזכרנו לעיל - מן המאה האחת-עשרה חל מפנה בתנועה הקראית ורבים מחכמיה נטשו את שיטת ההחמרא והתחילו להקל בדברים שהקראים הקדמונים החמירו.

יוסף הרואה ותלמידו ישועה בן יהודה, יצאו במאה ההיא להלהם נגד שיטת "הרכוב" של הקראים בדיני עריות.⁵⁸

54. ראה לעיל עמ' 15.

55. ראה לעיל עמ' 19; דור דור ודורשיו, ח"ד, עמ' 65.

56. ראה לעיל עמ' 21-22.

57. עיין מאן שט, ח"ב, עמ' 6-1453; ולהלן עמ' 117 חילוקים 13.

58. ראה לעיל עמ' 25-26; ובטייצי כותב (אדרת דף מא, א'-ב'):

"אמנם החכמים הרבו אמרים... מהט הולכים אחרי החומרה... ולא ידעו שכשם שאין ראוי להתיר האסור כן אין ראוי כמותר שיהיה אסור... כמו שעשו בעריות בעלי הרכוב וחטבו מחשבות נכריות עד שקם רבי' ישועה בעל חכמה ודעה ואל בנינו ומנחתו שעה. והשיב על דבריהם ושבו לאחוריהם וישבתו מענות אל דבריו כי האמת היתה אתו במאמריו ואף על פי שאנשי הזמן האשימוהו ובדברי לעג גנוהו..."

לוי בן יפת פתח בתחילה המאה הי"א בויכוח נגד חומרות השבת של הקראים, והוכיח שאיסור נר שבת הוא רק חומרא בעלמא.⁵⁹ ישועה בן יהודה, במחצית הסניה של המאה ההיא, אסר לכבות נר שנשאר דולק בשבת (בניגוד לדעת ענן ותלמידיו הקדמונים).⁶⁰

אהרן בן יוסף לא מצא טעם מספיק לאסור השארת נר לשבת. ומנחם, אביו זקנו של אליהו בשייצי, רצה להחיר נר לשבת לכתחילה ואליהו בשייצי עצמו העיז לצאה - במאה הט"ו - נגד דעותיו והרגליו של החמון והחיר הדלקת נר לשבת.⁶¹ והוא מדגיש בספרו כי בכל מקום שמורי ההלכה נמנעו מלהלחם בנטייה המופלגה לחומרות, לא נמנעו אלא על שום יראתם" שלא יהיו כמטרא מחצי לשונות האנשים".⁶²

דעתו של בשייצי היא: "כשם שאין ראוי להתיר האיסור, כן אין ראוי במותר שיהיה אסור, מפני שעוברים ב"בל חוסיפו".⁶³

59. ראה לעיל עמ' 23.

60. ראה להלן עמ' 264 הילוקים 10.

61. ראה להלן במבוא, עמ' 85.

62. אדרת דף מא, א-ב.

63. שם, א.

פרק חמישי: איסורי מלאכה בשבת מן התורה

א. אבות-מלאכה ותולדותיהן

בתורה שבכתב לא מצאנו הגדרה פדוייקת למושג "מלאכה" האסורה להעשות בשבת. ובמפורט פרטה התורה רק מספר מועט של מלאכות: ארבע וקציר, ¹ הבערת אש, ² והוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים. ³

כרובת התורה באמרה: "לא תעשה כל מלאכה" ⁴ במסרה למשה בתורה שבעל-פה, ⁵ ובמטרת זו נאמר שכל שלושיה ותשע המלאכות החשובות שהוצרכו למלאכת בנין המשכן במדבר, וכל המלאכות הדומות להן בפעולה ובתכלית, או אפילו בתכלית בלבד, הן אבות-מלאכה בשבת. ⁶

המושג מלאכה.

כל המלאכות החשובות שהיו במשכן - חוץ מהוצאה והכנסה - היו מלאכות - מחשבת של אמנות או שנוי צורה של חומר גלמי, מחדשו או מתקנו. לפיכך, כל מלאכה שאין בה אמנות או שנוי צורה לא הכניסו הרבנים תחת המושג "מלאכה" הנאמרת בתורה. ⁷

הדסי גם-כן קיבל את מסורת הרבנים בנוגע ל"ט אבות - מלאכה האסורות בשבת (אם-כפי הכניס בהם שנויים אחדים). ^{7א} אבל במושג "מלאכה" שבתורה הוא הכליל - כמו שאר הקראים - גם

1. שמות לד, לא.
 2. שם, לה, ג.
 3. שם, טז, כט. עיין להלן עם' 119 חילוקים 1.
 4. שם, כ, י.
 5. ע, ע"א; מכילתא ריש ויקהל. ובמסנה חגיגה פ"א, ח, אמרו חכמים: "הלכות שבת... הרי הם כהרריט התלולים בשערה שהם מקרא מועט והלכות מרובות".
 6. כגון מרכיב אילן הדומה לזרע ונוטע בפעולה ובתכלית או זרע (ביזור) הדומה לנוטע בתכלית ועי"ז יגדל האילן יותר. עיין מסנה שבת פ"ז, ב; ירושלמי שבת פ"ז, ב, דף ט, ב; כלכלת שבת א'; להלן עם' 339 חילוקים 1.
 7. עיין כלכלת שבת שם.
- 7א' על השנויים שהדסי הכניס בל"ט אבות-מלאכה וטעמיהם, ראה להלן א"ב קפ/ז, עם' 339-345, וחילוקים והשוואות, שם, 1-27.

את כל המעשים והלבושות הגופניים והנפשיים ולא התיר אלא את המעשים
 ההכרחיים לקיום הגוף והנפש. היינו, אכילה, שתיה, תנומה, ⁸ עמידה,
 ישיבה, תפילה, קריאת התורה, ⁹ רחיצת ידיים ופנים, ¹⁰ והליכה ממקום
 למקום לשם קיום מעשים אלו. ¹¹

שלושים ותשע המלאכות שהיו במסכן בקראות "אבות מלאכות" בהיותן
 היסוד והמקור לכל שאר המלאכות הדומות להן. ¹² המלאכות הדומות להן
 באופן עסייתה אבל לא בתכליתה או עשה הפעולה בגוף אחר בקראות
 "תולדות" - אבות המלאכה. ¹³

המושג תולדה אצל הרבנים הוא מלאכה הדומה לאב-מלאכה, בכרובה
 אבל לא בתכלית (כגון הלוקח לשרן סתכת וסרף אותו סדומה לטחינת
 גרעינים במעסה אבל תכלית הגרעים היא לאכילה וזה לא) או אם עושה
 הפעולה באמצעות גוף אחר (כגון מסקה הצמחים ואילנות) אף שכרובתו
 להשיג גידול הצמחים והיא תכלית המלאכה שהיתה במסכן, אעפי"כ כוון
 שאינו עושה את המעשה בגוף האילן אלא באמצעות גוף אחר, המים, הרי
 זו תולדה. ¹³א

8. ראה להלן עם' 104, והסוואות 3 שם.

9. ראה להלן א"ב קפה/ב, עם' 115.

10. ראה להלן עם' 230-232 וחילוקים 11 שם.

11. ראה להלן עם' 115, והסוואות וחילוקים 12-13 שם; תסר"ק
 קמד/ל, עם' 104, והסוואות 3 שם. א"ב קמט/ר, עם' 249.
 עם' 117 הסוואות 13; אדרת דף מג, ד'; מטה בגי במאן,
 חלק ב', עם' 1453-6.

Texts and Studies

12. עיין שבת מט, ע"ב; רמב"ם הל' שבת פ"ז, ב.

13. עיין שבת עד, ע"ב. כלכלת שבת א.

13א: עיין כלכלת שבת שם.

בנוגע ל"תולדות" הדסי טובר כמו הרבנים שאין הבדל רב ביניהן
 לבין האבות, וגם על "תולדה" יש חיוב מיתה כמו שיש על "אב".¹⁴
 ברם, הוא הרחיב את המושג "תולדה" לציין גם המסך של מלאכה -
 הנתחלת בידי אדם ונגמרת טאליה,¹⁵ לכן אסר הדסי - כמו שאר הקראים -
 הדלקת בר לשבת, הטמנת חסין, נתינת חטים לריחיים בע"ש ומלאכות
 דומות. (הרבנים כידוע התירו מעשים אלו). הדסי אינו דן בהגדרת
 המלאכות וחלוקתן לאבות ותולדות, כמו שאנו טוצאים בתלמוד.

ב. אי סורי שבת בוספים שמן התורה - עבדים ובהמה

בוסף על איסורי המלאכה בשבת בעצמנו הכוללים את ל"ט המלאכות
 ואת תולדותיהן, בצטונו בתורה גם על שביחת עבדים כנעניים ובהמה.

על שביחת עבדים נאמר: "לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך עבדך
 ואתך".¹⁶

הרבנים הבחינו בשלשה סוגי עבדים: א) עבד כנעני שנתגייר לשם
 עבודת; ב) עבד כנעני שלא נתגייר אבל קיבל עליו שבע מצוות בני נוח;
 ג) עבד כנעני שלא קיבל עליו שום מצוות.¹⁷

14. אין ביניהן הפרש אלא לענין הקרבן בלבד, שהעושה בשובג
 אם עשה אבות הרבה בהעלם אחד חייב על כל אב ואב, ואם עשה
 אבות אחדים בהעלם אחד אינו חייב אלא חטאת אחת. עיין בבא
 קמא ב, ע"א; רמב"ם שם הלכה ז.

15. ראה להלן עמ' 137, והשוואות 24 שם.

16. שמות כ, י. כג, יב.

17. עיין רמב"ם הל' שבת פ"כ, יד; הל' חגיגה פ"ב, א.

18. הדסי מזכיר את שביחת העבדים בלי להבחין בסוגי העבדים השונים.

19. בנוגע לשביחת בהמה בשבת, נאמר: "למען ינוח שורך וחמורך".

הדסי פוסק כמו הרבנים: אחד שור וחמור ואחד כל בהמה, חיה ועוף של ישראל, נצטוינו על שביחתם ואסור לנו להניח להם לעשות אף אחת מל"ט המלאכות וחולדותיהן שהן יכולות לעשות: היינו הוצאת משא כרשות לרשות, חרישה וכו'.²⁰

21. אמנם החכמים דרשו: "למען ינוח" - שיהא לה נייח ולא צער.

ומותר לכך להניח לה שתחלוש עשבים בשדה לאכילתה, והדסי פוסק:

22. "והחיות ובהמות יקשרום בהבלים וישמרום ולא יחללו ימות קדשך",²² ואינן יכולות לרעות בשדה.

הדסי אוסר - כמו הרבנים - להשאיל או להשכיר בהמה לנכרי שמא

יעשה בה מלאכה בשבת. ואפילו לרועה נכרי - אסור למסור הבהמה שמא

יוציאנה חוץ לתחום או ישים עליה משא או יחלוב מהן את חלבם.²³

התורה ציווחה גם על שביחת בן ובת: "ובנך ובתך" - אלו

הקטנים.²⁴ הדסי קיבל דרשה זו של הרבנים, ומוסיף: "אף בעגשם הם

חייבים". כלומר, האב חייב בעונש חילול השבת של הבן.²⁵

18. ראה להלן חשר"ק קמד/מ, עמ' 102. על דעות הרבנים, ור' אהרן בן אליהב ובשייצי בענין שביחת עבדים, ראה שם, חילוקים 2.

19. שמות כג, יב.

20. עיין ירושלמי שבת פ"ה ג, דף ז, ב'ג'; רמב"ם הל' שבת פ"כ, א.

21. מכילתא מטפטיס פרשה כ'.

22. ראה להלן א"ב קמט/ש, עמ' 250.

23. עיין אוצר הגאונים, שבת, ההסובות עמ' 15; רמב"ם הל' שבת פ"כ, ג; להלן עמ' 251 השוואות 16; אשה"כ א"ב שעב/ל, דף קמח, ב'.

24. שמות כ, י. עיין מכילתא יתרו פרשה ז; להלן עמ' 251 השוואות 15.

25. ראה להלן א"ב קמט/ש-ת, עמ' 249-152, והשוואות 15 שם.

ג. הוצאה מרשות לרשות

הוצאה מרשות לרשות היא - לדעת הרבנים אהת מל"ט המלאכות²⁶ כי היא היחה במסכן.²⁷ אולם מכיון שהוצאה היא "מלאכה גרועה", ואין השכל מחייב שתחשב מלאכה, לכן הביאו חכמי התלמוד ראיות מהתורה שהיא מלאכה האסורה בשבת כשאר המלאכות שהיו במסכן.²⁸

הדסי לא הכניס הוצאה בין ל"ט המלאכות²⁹ והוא לומד איסור זה מעבודת הלויים.³⁰ רוב חכמי הקראים הביעו דעות שונות בנוגע למקור איסור הוצאה כמו שנתחלקו במהות האיסור הזה.³¹ והדסי אשר "להוציא משא עמו כבוד או קל ואפילו קלה עד גרה".³²

הדסי פוסק שאסור "גם להוציא חצי גופנו או ראשנו או ידינו מרשות יחיד לרשות רבים; לשבת חצינו היות הנה והנה או לרוק רוק פינו לרשות רבים; או לשאת ולהשליך כלום [אפי' שיעור קטן]; או לתת מיד ליד או לשבת בשתי רשויות ולדבר דברים וחפצים..."³³

גם הרבנים אסרו לרוק מרשות לרשות או לתת מיד ליד אבל לא אסרו לשבת חצי גוף ברשות היחיד וחצי ברשות-הרבים, או לדבר מרשות לרשות. והוצאה והשלכה מרשות רשות חייבו, דק אם "הוציא שיעור שמועיל כלום"³⁴

26. ראה משנה שבת פ"ז, ב.

27. עיין שבת מט, ע"ב.

28. ראה להלן עמ' 119 חילוקים 1.

29. ראה להלן א"ב קפ/ח, עמ' 339-341.

30. עיין להלן תטר"ק קמד/א - א"ב קמה/א, עמ' 118-119, וחילוקים 1 שם.

31. ראה דעות הקראים השונות שם, עמ' 119-120 חילוקים 1.

32. להלן תטר"ק קמד/א, עמ' 118. ראה דעת משה בגי שם, עמ' 120 חילוקים 1.

33. להלן א"ב קמז/ג, עמ' 185.

34. ראה להלן עמ' 185, חילוקים והשוואות 3-8.

הדסי אסר לעמוד ברשות אחת ולשתות בשניה, או להוציא ידיו או פניו מרשות לרשות לרחצם, בלי שום אפשרות להיתר.³⁵ הרבנים התירו במקרים מיוחדים.³⁶

הרבנים התירו לצאת בשבת עם תכשיטים ואסרו (ב"איסור שבות") לצאת עם מין תכשיט שיש חשש שהאדם יורידו ויטלטלו ברשות הרבים תוך שכחה.³⁷ הדסי אינו מבדיל בין תכשיט לתכשיט ואסר לצאת עם כל מין תכשיט.³⁸

ד. תחומי שבת

בפרטת המן נאמר: "שבו איש תחתיו אל יצא איש ממקומו ביום השביעי".³⁹ מפסוק זה למדו הרבנים שהתורה אסרה לצאת אל מחוץ לגבול העיר יותר משנים עשר מיל, והוסיפו איסור משלהם לא לצאת מתחום שבת של אלפיים אמה.⁴⁰

ברם, לקראים - המשתדלים לפרש את הכתוב כפשוטו - גרס הפסוק "שבו איש תחתיו" מבוכה רבה; איך אפשר לשבת כל יום השבת רחוק למקום בלי לקום, לנוע ולצאת מהבית. הדסי, כדרכו, מטהדל ליישב כתוב זה בדרכים שונות:

(1) באור הצווי "שבו" הוא בדרך מעבר ומסל ולא על דרך עקר ואמת, כגון "וישב יעקב בארץ מגורי אביו"⁴¹ וכמו ברוב המקומות במקרא הנזכרה מילה "ישיבה", וכונתה אינה ישיבה ממש אלא שהייה והתעכבות במקום אחד.⁴²

35. ראה להלן א"ב קמז/פ, עמ" 221.

36. ראה שם חילוקים 34; משנה עירובין פ"י, ו; רמב"ם הל' שבת פט"ו, ב.

37. עיין משנה שבת פרק ו'. גמרא שם, נז, ע"א ואילן; ירושלמי תו, א, דף ז, ד'; רמב"ם הל' שבת פי"ט א-י.

38. ראה להלן תשר"ק קמו/ת-ש, עמ" 161-163, וחילוקים והשוואות 1-2. על מנהגי בני א"י באיסור יציאה עם תכשיט ראה שם חילוקים 1.

39. שמות טז, כט.

40. עיין עירובין יז, ע"ב, וברש"י ובתוספות שם. שם, נה, ע"ב; רמב"ם הל' שבת פכ"ז, א.

41. בראשית לז, א.

42. עיין להלן תשר"ק קמד/כ-ז, עמ" 108-110, והשוואה 10 שם.

(2) בהמשך הכתוב "שבו איש תחתיו" נאמר "אל יצא איש ממקומו",
ואם באורו של "שבו" הוא כפסוטו, הרי אין צורך להזהיר גם על "יצא
איש ממקומו"...⁴³

(3) גם התיבה "תחתיו" ביאורה על דרך מעבר, היינו להשאר
ברשותו.⁴⁴

(4) כל האזהרה שבתורה: "אל יצא איש ממקומו", אינה כפשוטה, כי
הרי ירמיהו הזהיר: "...ולא תוציאו משא מבתיכם ביום השבת..."⁴⁵ ואם
אסור לצאת מהמקום "מה ברך להזהירנו שלא נוציא משא מבתינו?!"⁴⁶

המסקנה שהדסי מגיע אליה היא: בימי חג ומועד מותר לצאת מהבית
לתפילה, לקריאת התורה בבית-הכנסת, ולמאכל ולמשתה בלבד, אבל בימי
השבתות אסור לו לצאת מהבית למאכל ולמשתה כי אם "לתפלת ה' ולקריאת
ולמוד ואזהרת התורה" בלבד.⁴⁷ והדסי מוסיף "ומשכילי נ"ע החמירו
גם באלה לצאת ואטרי המשתמר במצות אלהיך".

הדסי נקט בענין היציאה מהבית בדרך ביניים, בין המחמירים והמקילים
בדת-הקראים בנושא זה.⁴⁸

ענן התיר לצאת מהבית בשבת (עד אלפיים אמה) לבית הכנסת ומה שהוא
צריך לנקביו.⁴⁹ בנימין הנהוגדי סבר שאין יוצאים מן הבית בשבת אלא
בהכרח גמור.⁵⁰ לפי עדותו של קירקיסאני היו בימיו קראים שחשבו
שהיציאה מן הבית בשבת אינה מותרת כלל.⁵¹

43. ראה שם, בתים "ז-ה", עמ' 110-111.

44. ר' שם, בית "ה", עמ' 111-112.

45. ירמיה ז, כב.

46. ראה שם, בתים "ד-ג" עמ' 112-114. והשוואה 11 שם.

47. ראה שם, בית "ב" עמ' 115.

48. ראה שם, עמ' 116-117.

על הגבלות הרבנים בהליכה גם בחוץ תחום שבת, ראה שם, עמ' 117
הילוקים 13.

49. לפי קירקיסאני, מספר המצוות לענן, הרכבי עמ' 129 (HUCA, VII)
עמ' 384).

50. ראה מאן, ח"ב, עמ' 1456 ואילך - מכתבי משה בגי; אדרת דף נ, ג'.

51. ראה קירקיסאני I, עמ' 60-62.

לוי בן יפת לא הסכים לפרוש של ענן על איסור יציאה מן הבית
 "כי אין בהן רמז במקרא"⁵² (הדסי כפי שראינו סובר כמו ענן). ר'
 אהרן בן אליהו, ובשייצי אחריו, התירו לצאת בשבת לכל דבר מצוה.⁵³

ה. הריגת כינים. החובל או ההורג בעל-חי חייב. אמנם הרבנים
 פסקו כב"ה שמוותר להרג את הכינים בשבת מפני שהן מן הזיעה. הדסי
 חולק ופוסק - כב"ש - שאסור להרג כינה בשבת לפי שהיא - לדעתו -
 מלאכה גמורה הנעשית בכוונה תחילה.⁵⁴

ו. סחיטה. סחיטת פרות בשבת אסורה משום "סחיטה". יש פירות
 שסחיטתם בשבת אסורה מדאורייתא ויש שאסורים מדרבנן. גרם, פירות
 שרסקם מע"ש ויצאו מהם משקין בשבת - פסקו הרבנים סמותריים. הדסי
 אוטר את המשקיט של פירות גם אם יצאו מעצמם, כמו שאוסר כל מלאכה
 שמתחילה בע"ש ונגמרת מאליה בשבת.⁵⁵

ז. בישול בתולדות אור או אש. הרבנים פסקו שהמבשל בתולדות אש
 (כגון, נתינת ביצה בצד המחם) חייב כמבשל באש עצמה, אבל תולדות
 חמה אינן כתולדות האש. הדסי אינו מבדיל ביניהן ואוסרן בין שהניח
 שם דבר להתבשל בשבת עצמה ובין שהניחו שם מערב-שבת.⁵⁶

52. ראה הרכבי שם, עמ' 163.

53. עיין גן-עדן דף ל, ד'; אדרת דף נ, ב'; ולהלן עמ' 115
 חילוקים 13.

54. עיין שבת יב, ע"א. קז, ע"א ורש"י שם; רמב"ם הל' שבת פ"ח, ז.
 פי"א, ג; ולהלן חסר"ק קנב/ב-א. א"ב קנא/א. עמ' 281-282, וחילוקים
 10.8 שם.

55. עיין שבת קמג, ע"ב. קמד, ע"ב. קמ"ה, ע"ב; רמב"ם הל' שבת פ"ח,
 י. פכ"א יב. טז, ולהלן א"ב קמה/מ, עמ' 149-150, וחילוקים 29 שם.

56. ראה להלן חסר"ק קעז/ט, עמ' 314, א"ב קעח/ח, ע. עמ' 319. 327.
 והשוואות 3 שם; (א"ב קמז/ר-ח, עמ' 222-224, וחילוקים 36, 38 שם;
 משנה שבת פ"ג, ג; רמב"ם הל' שבת פ"ט, ב-ג.

ח. שלמות המלאכה. באמר בתורה: "ואם נפש אחת תחטא מעם הארץ, בעשותה אחת ממצות ה' אשר לא תעשה ואסם... והביא קרבנו".⁵⁷ דרשו הרבנים: "בעשותה" - עד שיעשה את כולה של המלאכה ולא מקצתה. לכן שנים שעשו מלאכה בשותפות וכל אחד מהם יכל היה לעשותה לבדו, או שאחד עקר חפץ ברשות היחיד והסני הניחו ברשות הרבים שניהם פטורים.

הדסי מתפלמס עם הרבנים בהלכה זו ומוכיח מהכתובים ששנים שעשו מלאכה צריכים להיות חייבים.⁵⁸

ט. קשר של קיימא. בחלק מהמלאכות יש תנאי בוסף להיות חייב בעשייתן: שתיעשה לשם קיום כפי שנעשה במשכן. לכן אין הקושר חייב אלא אם קשר של קיימא אבל אם קשר או התיר קשר שאינו של קיימא הוא פטור.⁵⁹ לסיטת הרי"ז, ר"ח והרמב"ם חייבים רק על קשר של קיימא (סדרך לקשרו עולמית), אם הוא גם מעשה אומן, אבל סיטת רש"י, הרא"ש והטור הוא שכל קשר של קיימא אפילו הוא מעשה הדיוט חייב, וקשר העומד להתקיים שבעה ימים פטור אבל אסור, והעומד להתיר בכל יום מותר לכת-חילה (טור סי' שי"ז). אבל במרדכי הביא בשם רבנו פורת, שכל קשר העשוי להתירו בתוך שבעה ימים הוא קשר שאינו של קיימא ומותר לכתחילה. גם הדסי מתיר לקשור קשר שאינו של-קיימא אם זה לצורך גופו אבל אוסר "לקשור חבלים ואזורים ולהתירם חוץ צורך הגוף", אפילו קשר שאינו של קיימא.⁶⁰

י. הקמת אהל. העושה אהל קבוע בשבת, הרי זה תולדת בונה וחייב. והרבנים גזרו שאין עושים אהל ארעי לכתחילה שמה יעשה אהל קבוע. הדסי לומד ממלאכת המשכן שגם עשיית אהל ארעי אסורה מן התורה.⁶¹

יא. סכנת נפשות. שבת - ככל מצוות התורה, פרט לעבודה זרה, שפיכות דמים וגילוי עריות - נדחית מפני סכנת נפשות. לפיכך, חולה שיש בו סכנה מחללים עליו את השבת.⁶²

57. ריקרא ד, כז-כח.

58. עיין מטעם שבת פ"א, א. פ"י, ה. גמרא שם ג, ע"א. צב, ע"א. רמב"ם הל' שבת, פ"א טו-טז, פי"ג, ה-ט; ולהלן תשר"ק קנב/ט-ה, עמ' 274-279; ודעות שאר חכמי הקראים שם, הסוואות 2-6.

59. עיין שבת קיא, ע"ב ואילך, ורש"י שם קיב, ע"א ד"ה בדקני מחוזאי כלכלת שבת כב; רמב"ם הל' שבת פ"י, א.

60. ראה להלן א"ב קמה/ח, עמ' 128-129, והסוואות 12 טס.

61. עיין שבת קכה, ע"ב; קלז, ע"ב ואילך; עירובין מד, ע"א. פו, ע"ב. רמב"ם הל' שבת פ"י, יג. פכ"ב, כז; ולהלן א"ב קמז/ט, עמ' 220. וחילוקים 31 טס. תשר"ק קב/ב, עמ' 261.

62. עיין יומא פה, ע"ב; שבת קבא, ע"ב; רמב"ם הל' שבת פ"ב, א. שם הל' יסודי התורה פ"ה, ו.

הדסי - חולק בדין זה על ענן - ופוסק שפיקוח נפש ודאי דוחה את מצוות השבת.⁶³

הרבנים פסקו: גם ספק פיקוח דוחה שבת.⁶⁴ הדסי סבר: אין ספק פיקוח נפש דוחה שבת.⁶⁵ ואסר לעשות כל המעשים שהרבנים ההירום לעשות עבור חולה שיש בו ספק פיקוח נפש ובטביל יולדת ורך הנולד.⁶⁶

יב. מי שכופים אותו לחלל שבת באינם רציחחו, פטקו הרבנים - והדסי הסכים בזה לרבנים - שיחלל שבת ואל ימות, שגם זה בכלל פיקוח נפשות הוא. אמנם אם כוונת האונס להעבירו על דחו, הבדילו הרבנים בין האונס בפרהסיא - שאז ייהרג ואל יעבור, ובין לא בפרהסיא - אז יעבור ולא ייהרג.⁶⁷

הדסי מביא דעה אחרת בענין זה: "...אם במצוה אחת יעבור האיש וקיים נפשו, אבל במצוות רבות לכפור ולהלל שם ה' - יהרג ולא יחלל שם ה'..."⁶⁸

יג. מלחמת ישראל באויביו דוחה את השבת. הרבנים פסקו שלא רק מלחמת הגנה שהיא בכלל פיקוח נפשות דוחה את השבת, אלא אפילו מלחמת הרשות - להרחיב גבול ישראל - ברשות הסנהדרין - גם בה נלחמים בשבת עד הנצחון.⁶⁹

63. ראה להלן השר"ק קמח/ט-א, עמ' 232-238, וחילוקים 13 סט. א"ב קעח/ש-תשר"ק, קעט/מ, עמ' 233.

64. ראה להלן עמ' 233 חילוקים 14-21; עירובין ז, ע"ב; עבודה-זרה כה, ע"א.

65. ראה להלן תשר"ק קמח/ט-ז, עמ' 232-236. וחילוקים 14 סט: תשר"ק קעט/ז-ל, עמ' 332-4; ודעות שאר הקראים להלן סט, חילוקים 14.

66. ראה להלן א"ב קעז/ש-ת, עמ' 330-333, וחילוקים 3-4 סט; תשר"ק קפג/ס-נ, עמ' 361, והשוואות 12 סט. קמח/ג-א, עמ' 237-238 השוואות 24-25; ועיין משנה יומא פ"ח, ה. גמרא יומא פה, ע"ב; שבת קכח, ע"ב ואילך; עבודה זרה ב, ע"ב; רמב"ם הל' שבת פ"ב, א. ו. יד; שו"ע או"ח הל' שבת שכח, ו.

67. עיין רמב"ם הל' יסודי התורה פ"ב, ב. פ"ה א-ב: ספר המצוות לרמב"ם עשה ט"ו.

68. עיין עירובין מה, ע"א; רמב"ם הל' שבת פ"ב, כג; להלן עמ' 236 השוואות 22,

69. נאמר: "ובניה מנור על העיר... עד רדתה" (דברים כ, כ), ודרשו חז"ל: "עד רדתה" - אפילו בשבת (שבת יט, ע"א). ועיין רמב"ם הל' מלכים ומלחמותיהם פ"ו, יא. פ"ח א-ב.

הדסי מתיר להלחם בשבת רק מלחמת הגנה, ובתנאי שאי אפשר להנצל בדרך אחרת, ובטוחים שעל-ידי השבת מלחמה יינצלו נפשם, אז יילחם כל אחד להצלת נפשו הוא, ולא להצלת אחרים.⁷⁰

י.ד. גר-חושב בשבת

רבי עקיבא אמר: גר חושב אין מוזהר על השבת.⁷¹ והרמב"ם פסק: ומותר לו לעשות מלאכה בשבת לעצמו אפילו בפרהסיא.⁷²

אך הדסי כותב: "כי כן מצאנו שגרי שער [=גר חושב]⁷³ היו שוכנים בבתי ישראל בתוכם והיו נהנים מהם אך לא היו מחללים את ימות המקודשים בעיניהם".⁷⁴

אהרן בן יוסף חלק על הדסי ואמר: "והזכיר גר שער כי על תנאי זה ידור בארץ ישראל שלא יחלל שבת והן נמצא גם הוא ברשות ישראל"⁷⁵ בשייצי סבר כמו הדסי שגר-חושב לא יעשה מלאכה בגלוי ומותר לו לעשות מלאכה בסתר.⁷⁶

70. ראה להלן תשר"ק קמח/ה עמ' 236; ודעות ר' אהרן בן אליהו ובשייצי שם, חילוקים 22.

71. עיין כריתות ט, ע"א.

72. ראה רמב"ם הל' שבת פ"כ, יד. הל' מלכים פ"ח, י-יא.

73. ראה אשה"כ תשר"ק רעג/ב, ז, דף קד, ב"ב.

74. שם א"ב שעב/כ, דף קמח, ב"ב. ולהלן א"ב קמט/א, עמ' 239-240, וחילוקים 2 שם.

75. חילוקים שם; ספר המבחר דף לז, א"ב-ב"ב.

76. ראה אדרת דף מו, ד' ואילך; גן-עדן דף לב, א' ואילך; וחילוקים שם.

פרק ששי: מצוות שבת מדברי סופרים - איסורי שבות

הרוב הגדול של מסכת שבת מוקדש לדיון על "איסורי שבות", היינו, גזירות ותקנות שהרבנים קבעו כסייגים לשמירת מצוות השבת וקדושתה. הדסי ההולך בעקבות הרבנים, מבקשם וחולק עליהם, מקדיש גם הוא את רוב דיוניו בהלכות שבת ל"איסורי-שבות" של הרבנים.

הרבנים קיבלו, כי מכוונות התורה באומרה: "וביום השביעי תשב"1
 לצנות לחכמים לגזור שבתה גם בדברים שאינם כלולים ב"ל"ט מלאכות ותולדותיהן".² וכבר נחלקו הפוסקים אם העובר על איסור שבות בשבת עובר על ה"עשה" של "תשב"ת" או על ה"לא תעשה" של "לא תעשה כל מלאכה". הרמב"ן, וכנראה גם הרמב"ם, היו בדעה זו.³ אמנם הרבה ראשונים הולקים על גישה זו של הרמב"ן.⁴

ברט, איסורי שבות היו נהוגים בעם מאז ומתמיד. ורבים מהם כבר נזכרים בנביאים ובכתובים.⁵

בעל ספר היובליס מחייב מיהה על מלאכות שהן מותרות לגמרי לפי ההלכה או אסורות רק מדברי סופרים, כגון: הוצאה מבית לביה, נסיעה בספינה, משא ומתן, הענייה בשבת, עשיית מלחמה, תסמיש, ועוד.⁶

1; שמות כב, יב.

2. עיין רמב"ם הל' שבת פכ"א א, ובמגיד משנה שם; רמב"ן בפירוש התורה ויקרא כג, כד.

3. עיין רמב"ם ורמב"ן שם.

4. הרשב"א מביא בטם רבו (יבמות ו, א) שאין איסור מן התורה אלא במקום שיש גם איסור לא תעשה.

5. איסור דיבור של חול בעניין משא ומתן נזכר בישעי' נח, יג; נשיאח מטא והוצאה מרשות לרשות (ירמיה יז, כא-ג); מכירה וקניה (נחמיה י, לב, יג, טו-יז).

6. ראה ספר היובליס, פרק נ, ה-יב.

הדסי - כמו שאר חכמי הקראים - השתדל להוכיח, כי כל "איסורי השבות" שהיו נהוגים ומקובלים בעט ישראל, מקורם לא בגזרות קדומות של הרבנים, כי אם בחורה ובנביאים.

גזירות הרבנים בעניני שבת נגזרו בהתאם לשלטה עקרונית:

(1) פעולות שנאסרה עשייתן מחמת דמיוןן למלאכה דאורייתא (אמנם הדמיון אינו דמיון גמור, שאילו היה כן, היתה הפעולה נחשבת ל"הולדה" והיתה אסורה מדאורייתא). טעם האיסור הוא, כי הדמיון בין המלאכה האסורה ובין הפעולה המותרת עלולה להטעות, ויבואו להתיר את האסור מחמת דמיונו להיתר, לכן גזרו על ההיתר, כדי למנוע טעויות כאלה.⁷

(2) גזירות על פעולות שעשייתן עלולה - בגלל שכחה - להביא לידי מלאכה דאורייתא.⁸

(3) גזירות לשם שמירת אגירת קדושת השבת ושלמות מנוחתה.⁹

הדסי אשר לא הכיר בסמכות הרבנים לגזור גזרות או לתקן תקנות, לפי טעמים ועקרונות כל שהם, השתדל להביא כתובים - מהתורה והנביאים - להוכיח איסורם של כל המעשים והפעולות שאינם כלולים ב"ש אבות-המלאכה:

(1) מעשים שנאסרו מן הפסוקים: "ששת ימים תעשה מעשיך, וביום השביעי תשב"10. ו"לא תעשה כל מלאכה".¹¹

7. עיין רמב"ם הל' שבת פכ"א, א; חיי אדם הל' שבת ט, ג.

8. עיין רמב"ם שם.

9. עיין שם, פכ"ד, א.

10. שמוה כג, יב.

11. שם כ, י.

(2) פעולות שיש לעשותן לפני השבת ואסור לעשותן בשבת מפני שנאמר: "והיה ביום הששי והכיננו... את אשר תאפו אפו ואת אשר תבטלו בשלו".¹²

(3) מעשים האסורים מן הכתוב: "זכר את יום השבת לקדשו".¹³

(4) מעשים שאיסור עשייתם נרמז בכתוב: "אם תשיב משבת רגלך עשות חפצך ביום קדשי... וכבדתו מעשות דרכיך ממצוא חפצך ודבר דבר".¹⁴

(5) מעשים שהדסי לא יכל היה להכלילם באחד הכתובים האמורים הוא אטרם מחמת דמיונם - אפילו הקלוש ביותר - למלאכה האסורה מדאורייתא.¹⁵

להלן נביא "איטורי השבת" של הרבנים אשר הדסי אטרם מדאורייתא.

א. רדיית דבש מכוורת - אסורה בשבת מפני שהוא כתולש והתולש חייב משום קוצר. אבל אם ריסק חלות דבש מע"ש ויצאו מעצמן בשבת - פסקו הרבנים - שמתריין.¹ והדסי אוטר גם אם הדבש יצא מעצמו בשבת עפה"כ "והכיננו את אשר יביאו".²

ב. עלייה בשבת באילן או השענות עליו אטורים בשבת - לפי הרבנים - בגלל גזרה שמה יתלוש.³ הדסי אוטר העלייה באילן מן התורה כי זוהי מלאכת המלקטים פירות ובוצרים.⁴

12. שם, טז, ה. כג.

13. שם, כ, ח.

14. ישעיה נח, יג.

15. כגון אכילה יורה בשבת, להלן חסר"ק קמו/ר, עמ" 163; דיבור עם מחללים, שם, "ט", עמ" 174 ועוד מעטים רבים כאלו האטורים לפי הדסי.

1. עיין שבת צה, ע"א. קז, ע"ב. משנה ביצה לו, ע"ב; רמב"ם הל' שבת פכ"א, ו; ולהלן עמ" 225 השוואות 2-3.

2. שמות טז, ה. ראה להלן חסר"ק קמו/ש, עמ" 225-226.

3. עיין משנה ביצה פ"ה, ב; משנה עירובין פ"י, ח. וגמרא שם ק, ע"ב; ולהלן עמ" 242 חילוקים 6.

4. ראה להלן א"ב קמט/ה-ו עמ" 242, ודעות שאר חכמי הקראים בענין זה, שם, חילוקים 6.

- ג. פרות שנשטרו בשבת אטרו הרבנים לאכלם עד מוצאי שבת, גזרה סמא יתלוש.⁵ הדסי אטרם כי הכתוב אוכר "והכינו את אשר יביאו"⁶
- ד. פדידה בשבת אטרו הרבנים משום "עובדין דחול" ("איטור שבות").⁷ הדסי אוטר מדידה מדאורייתא ומכליל אותה במילת "מלאכה" הנאמרת בכחוב "לא תעשה כל מלאכה".⁸
- ה. רכיבה על בהמה בשבת אטרו הרבנים. גזירה: סמא יחתוך זמורה להנהיגה.⁹ הדסי אוטר מעשה זה כי הוא "מלאכת טוחר וטוברי והולכי דרכין... והוא תחת מאמר 'לא תעשה כל מלאכה'.¹⁰
- ו. מאכלים ומטקים לרפואה. הרבנים גזרו לא לקחת טמי רפואה בשבת, ולא יאכל דברים שאינט מאכלי בריאים ולא ישתה משקאוח שאין דרך הבריאים לשתותם, גזרה סמא ישחק טממניו. אבל אוכל אדט אוכלין ומטקין שדרך הבריאים לאכלם ולשתותם, אף על פי שהם מרפאין.¹¹ הדסי - ושאר חכמי הקראים - פוסקים בענין זה כמו הרבנים.¹²
- ז. רחיצה בשבת, הדסי מתיר לרחוץ בשבת את הפנים והידיים בלבד. כמו כן אטר לסבול בשבת בים ובנהר בקיץ כדי להתקרר או טבילה של בעל קרי.¹³

5. עיין ביצה ג, ע"א; עירובין לט, ע"ב. סג, ע"ב; רמב"ם הל' שבת פכ"א, ז; ולהלן עמ' 225 הסוואות 1.

6. שמות טס. ראה להלן תשר"ק קמח/ח-ט עמ' 225-226; ודעות חכמי קראים אחרים שם, חילוקים 4.

7. עיין משנה ביצה כט, ע"ב. גמרא שם, כט, ע"ב; להלן עמ' 132 חילוקים 15.

8. שמות כ, י. ראה להלן א"ב קמח/י, עמ' 132, וחילוקים 15 שם.

9. עיין משנה ביצה פ"ה, ב; גמרא שם לו, ע"ב ואילך; להלן עמ' 241 חילוקים 5.

10. שמות כ, י. ראה להלן א"ב קמט/ג-ד, עמ' 241.

11. עיין משנה שבת קט, ע"ב; רמב"ם הל' שבת פכ"א, כ-כב; ולהלן עמ' 105 הסוואות 4.

12. ראה להלן תשר"ק קמד/ל, עמ' 105; ודעות קראים אחרים, שם, הסוואות 4; א"ב קמח/מ, עמ' 229.

13. ראה להלן תשר"ק קמו/ח, עמ' 175, וחילוקים 119-120 שם; תשר"ק קמח/ל-י, עמ' 230-232, וחילוקים 11 שם.

הרבנים התירו טבילה בשבת, ושטיפת חלקי הגוף ואסרו רק שטיפת כל הגוף במים חמים, מפני הבלנין (בעלי בתי המרחץ) שהיו מחמין המים בשבת ואמרו: מערב שבת הוחמו.¹⁴

ה. חמום נגד המדורה וסיכת שמן. הדסי הולק על הרבנים שהתירו להתחמם בשבת נגד מדורה,¹⁵ או להפיג את הצינה של מים נגד המדורה¹⁶ וכמו כן התירו לאשה לסוך ידה עם שמן לחממן כנגד המדורה ולסוך עם השמן לבנה הקטן.¹⁷ ואמרו גם: טכין ומשמישין בבני מעיים.¹⁸

ט. הצלת מזון מדליקה. הדסי מתפלא על הרבנים שהתירו להציל בשבת מדליקה מזון לסעודות שהוא או בהמתו צריכים עוד לאכל בשבת זו.¹⁹

י. ראייה במראה. הדסי מזכיר האיסור להבליט במראה בלי להבדיל בין מראה מהכת למראה אחר. הרבנים התירו במראה שאינה של מחכת או במראה קבוע על הכותל.²⁰

יא. פתיחת חבית. הדסי מתיר לפתוח חבית ליצוק ממנה יין אם אין חשש שיעשה מלאכה כדי להפסיק נזילת היין או משקה אחר. הרבנים לא חששו שהוא יעשה מלאכה כדי להפסיק יציאת היין.²¹

14. עיין שבת מ, ע"ב; רמב"ם הל' שבת פכ"ב, ב; להלן עמ' 175 חילוקים 19-20. עמ' 231 חילוקים 11.

15. ראה להלן חסר"ק קמו/ת, עמ' 174, וחילוקים 18 שם, שבת כ, ע"א.

16. ראה להלן א"ב קעח/ע, עמ' 328, והשוואות 4 שם; שבת מ, ע"ב.

17. ראה להלן שם, בית "ע-פ", והשוואות 5 שם; שבת שם.

18. ראה להלן שם בית "פ" עמ' 329, וחילוקים 7 שם; משנה שבת פכ"ב, ו. פי"ד, ד. וגמרא שם קמז, ע"ב.

19. ראה שם בתים "פ-צ" עמ' 329, והשוואות 8 שם; משנה שבת פט"ז, ב.

20. ראה להלן א"ב קמט/צ, עמ' 249, והשוואות 14; שבת קמט, ע"א; רמב"ם הל' שבת פכ"ב, יד.

21. ראה להלן חסר"ק קמח/צ, עמ' 227-228, וחילוקים 7 שם; משנה שבת פכ"ב, ג, וגמרא שם קמו, ע"א; ביצה לג, ע"ב.

יב. פרישת בגדים רטובים שייתבשו בשמש אטר הדטי אפילו בע"ש
 סמוך לכניסת השבת. הרבנים אטרו שטיחת הבגדים הרטובים רק בשבת "כשום
 מראית עין", שלא יחשדוהו שכיבט בשבת.²²

יג. טיול, רקוד, הכות בתוף וחליל. הדטי אוטר לטייל בדרכים,
 "לרקוד מחולות, להכות בתוף וחליל ועוגבים ובמצלתיים" וכו' כי הם
 "נכללים ב"ששת ימים העטה מעשיך וביום השביעי חשבוה". הרבנים לא
 אטרו לטייל בשבת. ורקוד והכות בתוף וכו' אטרו, רק משום שבות.²³

יד. "טריית המכות לחבוש בימי קדש אטור כי מגרים לגופו רפואה
 וזה מלאכת הרופא ואטור" כך פסק הדטי. גם הרבנים אטרו לשים רטייה על
 המכה גזירה משום שחיקת-טממנים. אבל אם הוחלקה למטה דוחקה למעלה, וכן
 אם פרשה על גבי כלי מחזירין אותה. הדטי אוטר מעשים אלו "כי מגרים
 לגופו רפואה".²⁴

טו. מקח וממכר. המשנה אומרת: "שואל אדם מהבירו כדי יין וכדי
 שמן ובלבד שלא יאמר לו הלויני. וכן האשה מהברתה ככרות. ואם אינו
 מאמינו, מניה טליחו אצלו ועושה עמו חשבון לאחר שבת".²⁵

הדטי טוען "והלא זה מכר וקנין במרמה וזדון...".²⁶

22. ראה להלן א"ב קמח/ט, עמ' 159, וחילוקים 50 שם; משנה שבת פכ"ג ד.

23. ראה להלן א"ב קמט/פ, עמ' 248, והשוואות 11 שם; משנה ביצה פ"ה, א"ב;
 ספרא, אחרי, פרק ז.

24. ראה להלן חשר"ק קמח/ט, עמ' 232, וחילוקים 12 שם; משנה עירובין
 פ"י, יג. טט, בגמרא קב, ע"ב. קלד, ע"ב; ומב"ם הל' שבת פכ"א, כו-כו.

25. ראה משנה שבת פכ"ג, א; ולהלן עמ' 353 חילוקים 5.

26. ראה להלן א"ב קפב/י-מ, עמ' 353-354.

ולרבנים - אומר הדסי: "הלא ממדרש שדרשתם 'חפצין אסורים' 27 היס חפצים יותר ממאכל לחם ויין ושמן ודבש...". ואיה דבר ה' שאומר 'את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו', להיות למאכל מוכן ביום קדש ה'...". 28

טז. בנדרים פוסק הדסי כרבנים שאסור ל"נדור נדרים ליום מחר לשלמה" אבל אם הנדר למצווה היום, כמו קרבן של היום, מותר לו לנדור או להקדיש ביום טוב. 29

יז. דיבור ומחשבת חול. מהכתוב בנביאים: "וככדתו מעשות דרכיך ממצוא חפצך ודבר דבר" 30 למדו הרבנים: "ודבר דבר" - שלא יהיה דיבורך של שבת כדיבורך של חול" ואסרו לדבר בשבת חפצי חול, היינו משא ומתן בענייני מקוה וממכר, שכירת פועלים וכיוצא בהן. 31 גם אסרו להרבות בשיחה בטלה בשבת 32 (איסורים אלו הם רק מדרבנן).

הרבנים גם אמרו: "דיבור אסור הרהור מותר". היינו שמותר לחשוב בשבת בעניינים של חול, 33

הדסי אסר דיבורי חול 34 - וגם מחשבות של חול - מן התורה, כי, לדעתו, הם מהווים מלאכה ממש. 35

27. עיין שבת קנ, ע"א.

28. ראה להלן א"ב קפב/ס-ר, עמ' 354-356.

29. ראה להלן א"ב קמה/ב, עמ' 123, והשוואות 5 שם; משנה ביצה לו, ע"ב; שבת קמח, ע"ב.

30. ישעיה נח, יג.

31. עיין ירושלמי שבת פט"ו, ג, דף טו, א-ב; שבת בבלי קנ, ע"א; להלן עמ' 122 השוואות 3.

32. עיין רמב"ם הל' שבת פ"ב, ד. פכ"ד, א-ו.

33. עיין שבת קנ, ע"א; עירובין לה, ע"ב; להלן עמ' 126, השוואות 8, 10.

34. ראה להלן א"ב קמה/ב-ג, עמ' 120-124, והשוואות 2-6 שם.

35. ראה להלן א"ב קמה/ה-ח עמ' 126-128, ודעות חכמי קראים אחרים, שם, השוואות 8-10. ספר המבחר דף לז, ב'; גן-עדן דף כג, ב'. לה ד'.

חכמי הקראים דנו רבות בנושא זה ובשייצי מסכם דעות הקראים:
 "סוף דבר היוצא ממאמר 'ויקדש אותו'³⁶ וכבודתו מעשות דרכיך ממצוא
 הפצן³⁷... שכל המעשים והדבורים בשבת הם באסור זולות ההובות [היינו
 דברים הכרחיים לקיום האדם] שיצא התרם בשבת בראיה..."³⁸

יח. קריאה בטפרים חיצוניים. הדסי קובע: "אף להגות ולדקדק דברי
 חיצוניים חוץ תורת ה' מאירת עינים אסור לך ולעמך"³⁹ בין הרבנים -
 וכן בין הקראים - היו חלוקי דעות בענין זה.⁴⁰

יט. הפלגה בספינה. הרבנים פסקו: "אין מפליגין בספינה פחות מג'
 ימים קודם השבת, במה דברים אמורים לדבר הרשות, אבל לדבר מצוה שפיר
 דמי..."⁴¹ כמו הרבה איסורי שבות אחרים שמוחלים לדבר מצוה.

הדסי אומר שמותר לעלות על ספינה המפליגה לים או בנהר רק אם יודע
 "שלא יבוא עליו יום שבת". "כי רכיבת הים כרכיבת הים ביבשה דומה
 לו מעללו: זו מלאכת סוחרים ויורדי הים וזו מלאכת סוחרים ועובדי והולכי
 דרכיך."⁴²

כ. שלטול מוקצה. הרבנים גזרו לא לשלטל כלים המיוחדים למלאכת
 איסור (כגון: מטור, עט, מברג וכדומה): גזירה שמא יבוא לעשות בהם מלאכה;⁴³
 וכדי שלא יהיה השבת בעיניו כיוט חול,⁴⁴ או מתוך חשש שמא ישכח ויוציא

36. בראשית ב, ג.

37. ישעיה נח, יג.

38. עיין אדרת דף מה, ג.

39. להלן א"ב קמה/ז, עמ' 127.

40. עיין אוצר הגאונים, שבת, התשובות, עמ' 145: רמב"ם פירוש המשנה
 פרק שואל; שו"ע או"ח הל' שבת שז, טז-יז, ובמשנה ברורה שם.

41. עיין שבת יט, ע"א. קלט, ע"ב; פטחים נ, ע"ב; ולהלן עמ' 239
 חילוקים 41.

42. ראה להלן א"ב קמט/א-ב, עמ' 241-239; ודעות שאר חכמי הקראים שם,
 חילוקים 1.

43. עיין שבת קכג, ע"ב; פטחים מז, ע"ב; רמב"ם הל' שבת פכ"ד, יב-יג;
 ולהלן עמ' 130 חילוקים 13.

44. עיין רמב"ם שם; שו"ע או"ח הל' שבת שח, ד.

מרשות לרשות, ⁴⁵ וקבעו שאפילו ספק מוקצה אסור, ⁴⁶ אע"פ שהכלל הוא: ספק דרבנן לקולא. טאידך, הקלו הרבנים בטלטול כלים לצורך גופו, או מקומו, או בטביל עצמו של כלי. ⁴⁷

הדסי סובר שטלטול מוקצה אסור כדאורייתא, כי בטס מלאכה נקרא ומביא ראיות לכך מהמקרא. ⁴⁸ הוא אוטר לסלטל כל כלי אם הוא לא לצורך הגשה מאכל, אפילו מאכלת ⁴⁹ או סמיכה ומצע ⁵⁰ "אף המשיב את האויר והרוח... כאיש המטלטל דבר ממקום למקום...". ⁵¹ הדסי אינו מזכיר כלל את היתר - הטלטול לצורך גופו, מקומו, וכו'.

חכמי הקראים מן קירקיסאני עד בשייצי נתחלקו בדעותיהם הן על מקור איסור טלטול מוקצה והן על מהות איסור זה ועל איזה דברים הוא חל. ⁵²

כא. קליטת דלף-מים. הדסי הולק על המשנה (עירובין פ"י, ו); "קולט אדם מן המזחילה למטה מי" טפחים ומן הצנור מ"מ שותה". ⁵³

כב. איסור טלטול טונים. הדסי אוטר לסלטל בשבת בספינה, ⁵⁴ או לסלוח יד מן הספינה לקחת מים מתוך הים. ⁵⁵ כמו כן אוטר להוציא יד מרשות היחיד לנחל מים לשחות ממנו או להחרחץ, ⁵⁶ כי אינם מוכנים לנו

45. ראה השגת הראב"ד על הרמב"ם שם פכ"ד, יב.
 46. עיין בית יוסף אורח-חיים חצז, ד"ה; ואפילו טפק.
 47. עיין משנה שבת פרקים יז-יח; רמב"ם הל' שבת פרק כה.
 48. ראה להלן א"ב קמח/ט-כ, עמ' 130-134.
 49. ראה להלן חשר"ק קמח/ק-ע, עמ' 227-228.
 50. ראה להלן א"ב קמז/נ, עמ' 220.
 51. להלן חשר"ק קנ/י-ט, עמ' 262-263.
 52. ראה להלן עמ' 130-134 חילוקים 13-14.
 53. ראה להלן א"ב קעח/פ, עמ' 328, וחילוקים 6 שם.
 54. ראה להלן א"ב קמז/ע, עמ' 220-221: והיהר הרבנים, שם, חילוקים 32;
 משנה עירובין פ"ד, א. וגמרא שם דפ' מב-מג.
 55. ראה להלן שם; ותנאי הרבנים להיתר. שם חילוקים 33; שבת דפ' ק-קא. עירובין פז, ע"ב; רמב"ם הל' שבת פט"ו, כ.
 56. ראה להלן שם בית "פ", ודעות הרבנים חילוקים 34 שם; משנה עירובין פ"י, ו. גמרא שם כ, ע"א; שבת יא, ע"א. צט, ע"ב.

ברשותינו והכתוב אומר "והכינו את אשר יביאו" 57 וכחוב 'וסלחו מנות לאין נכון לו" 58 "אף מעייני מים שהם בבהים אסור לנו לשאוב מהם ויעלו כי היא מלאכה לחוטבי עצים ושואבי מימך" 59.

כג. מעשה שבת. כדי להרחיק את האדם מעבירות שבת ההומרה, קנטו החכמים את מחללי הטבת, על-ידי שאסרו את הטימוש בחוצרת שהופקה ע"י מלאכות שנעשו בשבת.

הרבנים הבחינו בין מעשה גוי למעשה יהודי; בין זדון לשגגה; בין עבירה על איסור דאורייתא לבין איסור דרבנן וכו' 60.

הדטי אוסר כל "מעשה שבת" ואינו מזכיר את ההבחנות וההבדלים שהרבנים עשו בענין זה. (חכמי הקראים המאוחרים קיבלו את דעות הרבנים ב"מעשה שבת") 61.

כד. עירובי חצרות ותחומים

מדין הורה חצר הכוקפת מחיצות מכל רוחותיה, הנה רשות היחיד גמורה ומותר לסלטל בה, וממנה לבתיט הפתוחים לה (או להיפך), בין אם היא של אדם יחיד בין אם היא של רבים. אך החכמים אסרו לסלטל בחצר המשותפת לאנשים אהדים, כסייג לאיסור ההורה לסלטל ברשות הרבים וכן ממנה לרשות-היחיד (או להיפך). טעם הגזירה: חצר השותפים הוא מקום שימוש לרבים ודומה מבחינה זו לרשות הרבים. 62

ברם, הרבנים התקינו "עירוב חצרות" המפקיע איסור זה. (על ידי עירוב כל הסכנים במאכל אחד שטניחים אותו מערב שבת עוטים את כל הבתיט שבחצר כרשות אחד ולא יבואו לטעות ולדמות שמוותר להוציא ולהכניס מרשות היחיד לרשות הרבים). 63.

57. שמוה טז, ה.

58. נחמיה ח, י. ראה להלן שם, בית "א", עמ' 222.

59. להלן שם, בית "ק".

60. עיין בבא קטא עא, ע"א; כתובות לד, ע"א; הולין טו, ע"א; ומב"ם הל' שבת פ"ו, ג-ד. כג-כד.

61. ראה להלן חסר"ק קמו/ז, ד-ג, עמ' 176, 178-179. והשוואות 22-23 שם.

62. עיין עירובין כ"א, ע"ב; ומב"ם הל' עירובין פ"א א-ה.

63. עיין עירובין מט, ע"א; ומב"ם שם, פ"א, ו-ז.

הדסי קיבל את גזירת ההכמים לא לסלטל בחצר של שוחפים אך לא את היחר הטלטול על-ידי עירוב, ולועג לכאמרי הרבנים שעירובי תחומין וחצרות וחבטילין הם הלכה למשה מסיני, ושטלמה תיקן עירובין ונטילת ידים.⁶⁴

הרבנים גם התקינו "עירוב תחומים", להתיר היציאה בשבת מחוץ לתחום אלפיים אמה (טגס איסור זה מדרבנן).⁶⁵ על-ידי "קניית שביחה" במקום העירוב יש לו אלפיים אמה לכל רוח מאותו מקום, כי קבע לו תחום חדש של אלפיים אמה במקום החומו הקודם.⁶⁶

גם בזה קיבל הדסי את הגזירה של הרבנים, ואינו מסכים ל"סידור ההלכתי", שהרבנים עשו לאפשר להגיע בשבת מעירו למקום שהוא מחוץ לתחומה אם זה לצורך מצוה.⁶⁷

כה. בענין "שביחת כליט" - היינו אם אנו חייבים למנוע שכלי או מכוונה של יהודי יעשו מלאכה בשבת מאליהם, חולקים ב"ס וב"ה. ב"ש מחייבים שביחת כלים. אך הרבנים סברו שהלכה כב"ה שאמרו אין "שביחת כלים בשבת".⁶⁸ ומוחר גה כן להטאיל כלים ולהשכירם לנכרי ואעפ"י שהוא עושה בהם מלאכה בשבת מפני שאין אנו מצווים על שביחתם.⁶⁹

הדסי - ושאר חכמי הקראים - פסקו כב"ס, לכן אוטרים שבקדרה של יהודי יתבשל תבשיל בשבת או הכנת הריחיים בע"ש שיטחנו מאליהם בשבת, וכיוצא בהם.⁷⁰

64. ראה להלן א"ב קפב/ש-ח. תשר"ק קפג/ת-ר, עמ" 356-359, וחילוקים 7, 9, 10 שם.

65. עיין עירובין נה, ע"ב; משנה סוטה פ"ה, ג; רמב"ם הל' שבת פכ"ז, א. (מדאורייתא אסור לצאת מתחום של שלוש פרסאות שהן שנים עשר מיל).

66. עיין משנה עירובין פ"ה, ז ואילך. רמב"ם הל' עירובין פ"ו, א-ו.

67. עיין עירובין פ"ב, ע"א; רמב"ם טס, פ"ו, ו. ולהלן א"ב קפב/ש-ח. תשר"ק קפג/ת-ע, עמ" 360-356 וחילוקים 7, 9, 11 שם.

68. עיין שבת יח, ע"א; רמב"ם הל' שבת פ"ג, א-ב; ולהלן חילוקים 28.

69. עיין משנה שבת פ"א, ה-ז; רמב"ם טס, פ"ו, טז.

70. ראה להלן א"ב קמא/מ, עמ" 138-140.

כו. השכרת בתינו לנכרים. גם בהלכה זו חולק הדסי

על הרבנים, אשר פסקו: כותר לאדם להטכיר כרמו או שדהו לנכרי, אע"פ שהוא זורעם ונוטעם בשבת, אם ידוע שהנכרי קיבלם בסכירות או באריסות והיהודי אינו צריך לומר בפירוש שאינו מקבל דמי שכירות עבור ימי קדש.⁷¹

הדסי אוסר להטכיר כרמו או שדהו וביתו לנכרי באופן סתמי "כי

אם נפרש ונפריד להם ימות המקודשים שלא נקבל גם שכר או כיווח מסחורתם וחלולם לנו".⁷² אך למסרם באריסות לנכרי - גם הדסי סובר - שמותר בלי שום תנאי.⁷³

כז. שותפות עם נכרי. ישראל ועובד כוכבים שיש להם בשותפות

שדה, מסחר, או בית מלאכה - פסקו הרבנים - שהישראלי צריך להתנות בתהילה שהנכרי יקבל הריווח של יום הקדש, אם מעט ועם הרבה והישראלי יקבל שכר יום חול כנגד יום השבת. ואם לא התנו בתהילה, כשיבואו לחלוק הריווחים, נוטל הנכרי שכר השבתות כלן לבדו ומתחלקים עם השאר.⁷⁴

הדסי - ושאר הקראים - אוסרים לעשות טוט תנאי עם שותף נכרי "מפני

שהוא בכוונה כדי לעשות הגוי מלאכה בשבת כנגד יום ראשון שהוא בעד ישראל".⁷⁵

71. עיין עבודה-זרה כא, ע"ב; שבת יט, ע"א; רמב"ם הל' שבת פ"ו, טו; ולהלן עמ' 180 השוואות 28.

72. ראה להלן חשר"ק קמו/א, עמ' 179-181; א"ב קמט/י, עמ' 244. אהרן בן אליהו ובשייצי סוברים בדין זה כמו הרבנים. עיין להלן עמ' 180 השוואות 28.

73. ראה להלן א"ב קמז/א, עמ' 183.

74. עיין עבודה זרה כב ע"א, ורש"י שם; רמב"ם הל' שבת פ"ו, יז. ולהלן עמ' 181 השוואות 29.

75. ראה להלן חשר"ק קמו/א, עמ' 179-180. ר"א אהרן בן אליהו ובשייצי סוברים בדין זה כמו הדסי. שם, השוואות 29; גז-עדן דף ל, ג'; ואדרת דף מז, א'.

כח. נתינת מעות לנכרי. הרבנים פסקו שמוחר לתת מעות לנכרי להתעסק בהן, ואע"פ שהנכרי נושא ונותן בשבת, חולק עמו בשכר בשווה, כי אין הנכרי עושה בשבת בשליחותו של ישראל וגם לא ניכר של מי העסק.⁷⁶

הדסי אוסר דבר זה "כי מרצוננו וצווינו הוא כל מה שעושים ביום", אבל אם מתנה עם הנכרי, שהוא לא יקבל מהריווח של יום קדש, מותר.⁷⁷

כט. השכירים - כגון, מורים הזנים שומרים וכדומה - פסקו הרבנים, ששכרם אריך להיות מובלע בשכירות של שבוע או חודש ואסור להם לקבל שכר בשביל יום השבת בלבד.⁷⁸

הדסי מחייב שכיר שבוע או חודש ושנה, לפרט לפני המכנים אותו, שהוא אינו מקבל שכר עבור ימי הקדש.⁷⁹

ל. מסירת מלאכה לנכרי בע"ש.

במשנה שבת מובא: "ב"ש אומרים אין נותנין עורות לעבדן ולא כלים לכובס עכו"ם אלא כדי שיעשו מבעוד יום, ובכולן בית הלל מהירין עם השמש...". הרבנים פסקו כב"ה.⁸⁰

הדסי טובר גט בהלכה זו כבית שמאי,⁸¹ ואוסר גם לשלוח איגרת על ידי נכרי קרוב לשבת בכל חנאי ואופן שהיא.⁸² הרבנים החירו לשלוח איגרת בע"ש בתנאים מיוחדים.⁸³

76. תשובת הגאונים בשם ר' שרירא גאון (ב"י), רמב"ם הל' שבת פ"ו, יח. להלן עמ' 244 חילוקים 9.

77. ראה להלן א"ב קמט/ט-כ, עמ' 244.

78. עיין בבא מציעא נח, ע"א; שו"ע או"ח הל' שבת טו, ה. הגה שם; להלן עמ' 182 השוואות 1.

79. ראה להלן א"ב קמז/א, עמ' 182. בשייאי פסק בדין זה כמו הרבנים. ראה שם השוואות 1.

80. עיין משנה שבת פ"א, ה; גמרא טט יח, ע"ב; רמב"ם הל' שבת פ"ו, יב; ולהלן עמ' 243 חילוקים 8.

81. ראה להלן א"ב קמט/ח, עמ' 243. ר' ישועה סבר כב"ש, ובשייאי כותב כי גרימת עשיית מלאכה בשבת ע"י אחרים "לא יבוא אסורו אלא מטעם קדושה והוא נטייה אל צד החומרה". ראה שם עמ' 245 חילוקים 8; אדרת דף מו, ה. נב, ד"פ.

82. ראה להלן השר"ק קטו/נ, עמ' 168.

83. עיין שבת יט, ע"א; רמב"ם הל' שבת פ"ו, כ; ולהלן עמ' 168 חילוקים 12.

לא. האמירה לנכרי לעשות מלאכה בשבת.

בין "איסורי השבות" שהרבנים גזרו נמצא איסור האמירה לנכרי לעשות מלאכה בשבת, בין בשבת עצמו ובין שאמר לו קודם השבת, ואף על פי שאינו צריך לאותה מלאכה אלא לאחר השבת; גזירה שמא יבוא האומר לעשות אותה בעצמו.⁸⁴ יש שמכלילים איסור זה באיסור דיבורי חול הנלמד מהכתוב "מטצוא חפצך ודבר דבר".⁸⁵

הדסי אומר: "...המצוה מימי חול להעשות בימי קודש הוא הנקרא עושה מלאכה" ולומד זאת מהכתובים במקרא.⁸⁶ ומהייב להאמר עונש מוות.⁸⁷ ולא רק המצווה נחשב כעושה "כך הרוצה והמחריש... ורואה ושומע ומקבל נחשב כעושה אותו הדבר...".⁸⁸

לב. מלאכה שהנכרי עשה בשבת.

הרבנים התירו להנחה ממלאכה שנכרי עשה בשבת רק בשביל עצמו (אם אין חשש של ריבוי בשביל ישראל אם יראה אותו נהנה ממעשיו).⁸⁹

הדסי פוסק: "זורעים האומות וקוצרים ומלקטים פירות בימי קדש ומביאים לנו בימי חול מותרים הם אלינו שנאכלם כי לא צוינום לחלל ימי קדש".⁹⁰ הוא אינו מהיר כלל להנחה ממעשה נכרי בשבת.

84. עיין גיטין ח, ע"ב; מכילתא בא פרשה ט; רמב"ם הל' שבת פ"ו, א.

85. עיין שבת יט, ע"א; רס"י עבודה זרה טו, ע"א; להלן עמ' 171-172 השוואות 17.

86. ראה להלן א"ב קמ"ד, עמ' 125-126, והשוואה 7 סס; חטר"ק קמ"ו/מ, עמ' 171.

87. ראה להלן א"ב קע"ו/ר, עמ' 357, חטר"ק רסט וא"ב רע. הדסי סובר כמו שכאי הזקן. עיין קידושין מג, ע"א; ולהלן עמ' 171 חילוקים 16. על דעות שאר חכמי הקראים בענין זה ראה חילוקים סס.

88. ראה להלן חטר"ק קמ"ו/ל, עמ' 172-173.

89. עיין משנה שבת פט"ג, ח; רמב"ם הל' שבת פ"ו, א-ד; ולהלן עמ' 242 השוואות 7.

90. ראה להלן א"ב קמט"ז, עמ' 242-243.

פרק שביעי: איסורים מיוחדים של הקראים

א. נר לשבת והטמנת חמין

אחד מהנוטאים הבולטים ביותר שהבדילו בין הרבנים והקראים, הוא כידוע ענין הדלקת נר והטמנת חמין לשבת. הרבנים לא רק שהתירו אלא אף חייבו להדליק נר לשבת,¹ ולהטמין ולאכל חמין בשבת.² הדסי מקדיש לנושא זה פרקים רבים. הוא ליקט את כל אשר נאמר לפניו - על ידי הקראים והרבנים - בסוגיא זו, והוסיף טענות וראיות משלו.

נביא להלן חמציה דבריו של הדסי ומראה-מקום לדעות שאר חכמי הקראים וגדולי הרבנים בנושא זה, המופיעים במדור "הטוואות וחילוקים" שבעבודתנו.

ל"ט אבות-המלאכה של שבת מתחלקות - לפי הדסי - לשני סוגים: (1) מלאכות הנתחלות ונגמרות בידי האדם, (כגון, חרישה, זריעה, תפירה וכיוצא בהן); (2) מלאכות הנתחלות בידי האדם ותולדותיהן, היינו, המטין עטייתן נגמרות מאליהן, (כגון, שלוח מים בע"ט לגנות ופרדסים והט מטקים מאליהם בטבה, נחירת חטים לרחיים בע"ט, הבערת אט בע"ט שתבער מאליה בטבה, וכיוצא בהן).³

הקראים טבורים שלא רק התחלת המלאכה אסורה בשבת, כי אם גם המשכה, אפילו אם נעשית מאליה,⁴ לכן כל מלאכה שהתחיל בה ערב שבת ויש בכהו לבטלה ולהפסיקה לפני כניסת השבת, אסור לו להטאירה שתעשה מאליה בשבת.⁵

1. עיין משנה שבת פ"ב, ו' ז. גמרא שבת כה, ע"ב; ולהלן עמ' 145 חילוקים 45.
2. ראה להלן עמ' 159 חילוקים 49; אומר הגאונים, שבת, התשובות, עמ' 41-40.
3. ראה להלן א"ב קמח/ל-מ, עמ' 134-140.
4. הרבנים זרשו: "לא תעשה" כחייב, אבל אם נעשית מאליה מותר". ופסקו: "פותקין מים לגינה ערב שבת עם חשיכה ומתמלאת וחולכת כל היום כולו..." עיין להלן עמ' 138 חילוקים 26. עמ' 139 חילוקים 27.
5. ראה להלן א"ב קעח/א-ד, עמ' 317-318.

הדסי מביא ראיות וטעמים רבים להלכה זו של הקראים.

(1) הגורם שתעשה מלאכה או נזק נחשב כעושה אותם בידיים, לכן אסור גם לגרום שתעשה מלאכה בשבת מאליה.⁶

הדסי מביא הוכחות שגרמה כעשייה מתורה ונביאים.
נאמר בתורה: "כי הצא אש ומצאה קוצים ונאכל גדיש וגו' שלם ישלם המבעיר את הבערה".⁷ ולדעתו של הדסי טיבת ההיוב היא כי המבעיר את האש גרם לשרפת הגדיש.⁸

הוכחה שניה מביא הדסי משמסון ששלח שועלים עם לפידי אש בקמות פלשתים, וכחוב "ויאמרו פלשתים מי עשה זאת? - ויאמרו שמסון חתן התמני"⁹ אף על פי שהוא רק גרם לשריפה הם אמרו שמסון עשה זאת. והפלשתים הענישו את אשת שמסון ואביה כי הם גרמו בתחילה שמסון ישלח אש בשדותיהם.¹⁰

(2) באור מלח "לא תבערו"¹¹ כמלות "לא תנחשו ולא תעוננו"¹² ועוד צווים כאלה בתורה שכוונתם שאסור לעשותם בהווה, וגם חייבים להפסיק פעולתם ולמנוע עשייתם בעתיד - אם התחילו בהם בעבר. לכן גם הצווי של "לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת",¹³ בא לאסור הבערת האש בשבת עצמה, וגם חיוב למנוע הבערתה בשבת אם הדליקה לפני השבת.¹⁴

6. ראה להלן א"ב קמה/נ, עמ' 141. תשר"ק קמו/ט, עמ' 168.

7. שמות כב, ה.

8. ראה להלן א"ב קמה/נ, עמ' 141; תשר"ק קעז/מ, עמ' 312, וחשובתו של ר' סעדיה גאון וטענתו של לוי בן יפה נגד רס"ג שם, עמ' 141 חילוקים 31.

9. שופטים טו, ז.

10. שם. ראה להלן א"ב קמה/צ, עמ' 150-153; וחשובתו של רס"ג לראיה זו, שם, עמ' 151 חילוקים 43.

11. שמות לה, ג.

12. ויקרא יט, כו.

13. שמות שם.

14. ראה להלן א"ב קמה/ס-ע, עמ' 143-144; וחשובת רס"ג שם, עמ' 144 חילוקים 33.

(3) "ביום השבת"¹⁵ באורו באותו יום וטרם יום השבת, כמו שנאמר: "ביום השבת ביום השבת יערכנו לפני ה'".¹⁶ וכתוב: "ביום הכפורים תעבירו שופר בכל ארצכם"¹⁷ ועריכת הלחם ותקיעת השופר היתה לפני שבת או יום הכפורים.¹⁸

(4) הדסי משווה גם את הכתוב "ביום השבת" לכתוב "יין ושכר אל חשת אתה ובניך אתך בבואכם אל אהל מועד לעבוד"¹⁹ וכמו שאסור היה לכהן לשתות יין גם לפני שבא לקודש, כך אסור להבעיר האש לפני השבת.²⁰

(5) מקישים את הצווי "לא תבערו אש..." ביום השבת"²¹ לצווי "לא תחטום שור בדישו"²² כמו שאסור לחטום השור בטרם דישו ולהביאו לדוש חטום, כך אסור להבעיר האש לפני השבת שתדלק בשבת.²³

(6) הדסי מביא הקס נוסף של הקראים: באור הכתוב "ביום השבת" דומה לבאורי הכתובים "ויכל אלהי' ביום השביעי" וגו' "וישבות ביום השביעי"²⁴ וגו' ו"ביום הראשון השביתו שאור מבתיכם"²⁵ ובאור "ביום" בכל שלשת הכתובים האלו הוא לפני אותו יום, כך גם "ביום השבת" כוונתו לפני כניסת יום השבת.²⁶

15. שמות ט. ז.

16. ויקרא כד, ח.

17. שם כה, ט.

18. ראה להלן שם קמה/פ, עמ' 145; ודעות הרבנים על לחם הפנים והתקיעה ביום"כ, וחשובת ר' טוביה ב"ר אליעזר לקראים, שם, חילוקים 45.

19. ויקרא י, ט.

20. ראה להלן א"ב קפה/פ, עמ' 146. וחשובותיהם של רס"ג ולוי בן יפת שם, עמ' 146-147 חילוקים 37.

21. שמות שם.

22. דברים כה, ד.

23. ראה להלן שם; ושענותיהם של רס"ג ולוי בן יפת נגד הקס זה, שם, חילוקים 39.

24. בראשית ב, ב.

25. שמות יב, טו.

26. ראה להלן א"ב קמה/צ, עמ' 149; וחשובותיהם של רס"ג, ר' טוביה ב"ר אליעזר ושל לוי בן יפת שם, עמ' 149-150 חילוקים 41-42.

(7) המדליק אש או מדורה בערב שבת ומטאירן לטבת גורם בזה לשני חלולים: בעירת וכבוי של האש, לכן חייבים להפסיק פעולותן לפני כניסת השבת.²⁷

(8) הפועל "בעור" ("לא תבערו") כולל תחילת הפעולה וסופה, ככתוב "והנה הסנה בוער באש" וגו' (תחילה הפעולה) וכתוב בסופה "מדוע לא יבער הסנה".²⁸

(9) בתלמוד נשאלה השאלה: "הבערה בכלל [ל"ט המלאכות] היתה ולמה יצאה?" (למה נזכרה במיוחד בכתוב "לא תבערו אש"). בתלמוד ניתנו תשובות שונות לשאלה זו,²⁹ אבל הדסי טוען שהבערה "יצאה מן הכלל ללמד על הכלל כלו" שכל מלאכה - הדומה להבערה - הנגמרת מאליה בשבת, אסור להשאירה להעשות בשבת.³⁰ והכתוב "בהריש ובקציר תשבת".³¹ (אשר גם הוא מיותר - כי "חרישה" ו"קצירה" כלולות בל"ט המלאכות) בא ללמד על מלאכות שתחילתן וסופן נעשות בידי האדם.³²

הדסי מביא טענות שונות נגד ר' יוסי שאמר "הבערה ללאו יצאה" (ואין חייבין על הבערת אש בשבת כרת או סקילה כשאר המלאכות). ונגד ר' נתן שאמר "הבערה לחלק יצאה" (שחייבין על כל אב-מלאכה בפני עצמו).³³

(10) הדסי מביא עוד פסוקים מהתורה המכוונים - לדעתו - לשני סוגי המלאכות שבל"ט אבות-המלאכה. נאמר: "ששת ימים העשה מלאכה..."³⁴ כתוב

27. ראה להלן סס, בית "ק" עמ' 154.

28. שמות ג, ב-ג. ראה להלן חסר"ק קמו/פ עמ' 167. וחשובת רס"ג לראיה זו, שם, חילוקים 11.

29. עיין שבת ע, ע"א; מכילהא פרשת ויקהל; טנהדרין לה, ע"ב; רמב"ם הלכות שבת כד, ז'; ולהלן עמ' 300 חילוקים 1.

30. ראה להלן חסר"ק קנד/מ, עמ' 294. א"ב קעו/א-כ. עמ' 299-303.

31. שמות לד, כא.

32. ראה להלן חסר"ק קעז/ע-ס, עמ' 311.

33. עיין שבת ע, ע"א; ולהלן א"ב קעו/ד-ק, עמ' 301-307; ודברי הדסי בענין זה, שם, עמ' 301-300 חילוקים 1.

34. שמות לה, ב.

זה מדבר בלשון נפעל, היינו על מלאכה הנתחלת ביד ונגמרת מאליה, כחוב אחר "ששת ימים יעשה מלאכה"³⁵ (נפעל - זכר), בא ללמד שאזור לצוות שמלאכתו תעשה בשבת על-ידי אחרים. והכתוב השלישי "ששת ימים תעשה מעשיך וביום השביעי תסבות"³⁶, מדבר על מלאכות הנתחלות ביד ונגמרות ביד.³⁷

(11) התורה אמרה: לא תבערו אש בכל מושבותיכם...³⁸ ולא אמרה "ולא יראה לך אש", כדי להזהיר שאזור להטאיר אש לשבת אפילו אם לא רואים אותה לכן אזור להטמין חמין לשבת גם בתנור גרופה (הרבנים החירו כידוע להטמין בתנור אם היא גרופה ואין חשש שיתחה בגחלים).³⁹

(12) כל ההלכות שבפרק "במה מדליקין ובמה אין מדליקין"⁴⁰, אמורות לגבי הדלקת הנרות בבית-המקדש על-ידי הכהנים ולא לענין נר שבת.⁴¹

(13) הרבנים יכלו להתיר נר שבת כי פסקו כב"ה ש"אין שבתת כלים בשבת והדסי מביא הפולמוס שהתנהל בין רבנים וקראים בענין זה.⁴²

35. שם; שם, טו.

36. שם, כג, יב.

37. ראה להלן א"ב קעו/ב, עמ' 299-300. שם, בתים "ר-ה" תטר"ק קעז/ת-נ, עמ' 307-311.

38. שמות לה, ג.

39. ראה להלן תטר"ק קעז ל-ט, עמ' 313-314. א"ב קעח/ז-ח, עמ' 318-319, וחילוקים 1 שם. קנד/כ-ז, עמ' 294-296; וחילוקים 4 שם; עמ' 159 חילוקים 49; עמ' 223 השוואות 37.

40. משנה שבת פרק ב'.

41. ראה להלן תטר"ק קנד/ס-ע, עמ' 293-294, והשוואות 3 שם.

42. עיין שבת יח, ע"א. ולהלן תטר"ק קנ"ד/א-1, עמ' 296-297. עמ' 139 חילוקים 28.

(14) ישנם מעשים הנעשים מאליהם בשבת ואין אנו חייבים לבטלם גם לפי הדסי, והם: א) מעשה הנעשה מאליו בדרך הטבע, כגון טיח של בניינים המחייבש מאליו או זרעים הנצמחים "שאיך בנו יכולה למנוע תולדת הנעשית בהט בימי קדש... ודומיהן": ב) וכך מעשים הבאים לשנות כמה דברים טבעיים כדי שיעשה מהם דבר חדש, כגון "שאר המתנפח מאויר וכח והגרמת אלהיך", צבע שעירבבו לפני השבת, ועורות שטמו במלח וחומץ וכדומה. ג) אף מעשים "הנקראים שט אחד בתחילתן ושם אחר בסופן, כגון הבונה אחד והמיבש אחר, הזורע והנוטע שם אחד וצומח שם אחר" - כל אלה "אין אנו חייבים לבטלם שלא להיות בימות קדשנו", מפני שאי אפשר למנוע המשך פעולתם רק על ידי השחתתם, דברים כאלה הם רבים מאד בעולם, ואם נצטרך להשחיתם נוזריב חלק מהעולם וזה נגד רצון ה'. אבל אטור להתחיל לעשות דברים אלו קרוב לימות המקודשים כדי שהם יימשכו להעשות מאליהם ביום הקדש.⁴³

(15) טעם נוסף של הדסי לאיסור הטמנת חמין לשבת הוא: "כי התורה חייבה להתקין ולהכין כל מאכל קודם השבת: שנאמר 'ישבתו שבת קדש לה' מחר את אשר תאפו אפו ואת אשר תבטלו בטלו"⁴⁴ לפני השבת ויאכל ביום קדשך".⁴⁵

(16) הוכחה אחרת של הדסי לאיסור נר שבת, היא: "כי המעריך מערב הוא הנקרא מעריך עד הבקר, שנאמר 'יערוך אותו אהרן ובניו מערב עד בקר לפני ה'"⁴⁶ כזו התורה מבררה".⁴⁷

(17) והוא טוען לרבנים: "אמרתם אטור לאדם למלא כלי מים להטים תחת הנר לנפול בתוכו ניצוצות האש למען יכבו במים...⁴⁸ יען כי הוא המגרים כבויין והוא עושה מלאכה... הלא גם זה [השארת אש לשבת] כמוהו..."⁴⁹

43. עיין להלן א"ב קמח/ר-ת, עמ' 155-160. א"ב קנה/ג, עמ' 298. חשר"ק קעז/ח-א-א"ב קעח/א, עמ' 314-317.

44. שמות טז, כג.

45. ראה להלן א"ב קעח/ה, עמ' 318.

46. שמות כז, כא.

47. ראה להלן שם, בית "ז".

48. עיין משנה שבת פ"ג, ו. ולהלן עמ' 320 חילוקים 2.

49. ראה להלן שם, בית "ט", ודעת הרבנים בענין זה חילוקים שם.

אחרי כל הוכחותיו לאיטור נר שבת פוסק הדסי "השוכח את בשבת
 יחשב כמדליק אש מבעוד יום והוא עושה מלאכה; ואסור לדור ולשכון בו
 באותו הבית כל חרד ה'..."⁵⁰ הדסי אינו אומר במפורש את המשתכע ממספטו
 - שאם השאיר האש לשבת במזיד - הוא חייב לכבותה בשבת. אף על פי שעגן
 והנמשכים אחריו עד דור ר' ישועה אמרו שחוב הוא לכבות את האש אם מצאנו
 אותה דולקת, הרי ר' ישועה והנמשכים אחריו פסקו שאם נמצאה האש דולקת
 בשבת אסור לכבותה כי - לדעתם - איסור בעירת אש בשבת הוא רק חומרה
 בעלמא ואם יכבה אותה הוא עושה מלאכה באמת.⁵¹ ושיטתו של הדסי - בכל
 ענין שהקראים לפניו חלקו בו וכרוך בו חילול שבת - היא ש"טב ואל העשה
 עדיף". לכן במילה הוא מייעץ להחמיר ולא למול בשבת⁵² ובאש שנשארה
 לשבת אפילו במזיד אינו אומר לכבותה ומשאיר את ההחלטה בידי כל אחד ואחד,
 לעשות כפי הבנהו.

לוי בן יפת - כפי שראינו לעיל - היה החכם הקראי הראשון שסתר
 את רוב הראיות שהביאו הקראים לאיטור נר שבת ופסק שזה רק חומרה,⁵³
 ור' ישועה קיבל את דעתו. ופסק שאסור לכבות האש בשבת.

הדסי, אף על פי שלא הורה לכבות האש שנשארה בשבת הוא אוסר להשאר
 בבית בו נמצאת האש, אפילו אם נשארה בשוגג. ר' אהרן בן אליהו חולק על
 הדסי ופוסק שאם נשארה האש לשבת בשוגג מותר לטבות בבית זה, ואין צריך
 לצאת ממנו. רק אם השאירו את האש ברצון "אין ראוי לשבת ולעמוד בו אלא
 אם לא תתכן היציאה ממנו".⁵⁴

50. ראה שם. וחשר"ק קנ/ה-ז, עמ' 263-264.

51. ראה להלן חשר"ק קנ/ה-ז, והילוקים 9 שם; אדרת דף נג, ב'-ג'.

52. ראה להלן חשר"ק שא/פ, עמ' 218-219.

53. ראה לעיל עמ' 23.

54. עיין גן-עדן דף ל, א; ולהלן עמ' 264 חילוקים 10.

בסוף המאה הארבע-עשרה ובתחילת המאה החמש-עשרה פרצה בין הקראים בקושטא מחלוקת גדולה בעניין נר-שבת. הפעם שוב לא נחלקו על כיבוי נר שנמצאה בווערת בשבת, או אם מותר להשאר בבית בו נמצאה האש, אלא על הדלקת נר בערב שבת, בדעת ובכונה, שיהא מאיר בשבת.⁵⁵

הראשון מבין חכמי הקראים, שעמד לבטל את איסור הדלקת הנר היה מנחם בן אליהו, אביו זקנו של אליהו בשייצי, חכם קראי מפורסם בקושטא.⁵⁶ שומרי מסורת-הקראים-הראשונה יצאו להלחם בדעותיו בשצף-קצף. ספרות הקראים במאה ה"ו והט"ז מלאה וויכוחים חריפים בנושא זה.⁵⁷ ובשייצי כותב:

"והנה לפי מה שזכרנו יראה חלוף במאמרי החכמים הנזכרים וזה אי אפשר מצד חכמתם ועיונם המשובח: אמנם אפשר שנאמר שהחכמים הנזכרים לא נעלם מהם החר הדלקת הנר כפי מה שיראה ממאמריהם אחרי העיון כפי מה שגלו דעתם בקצת מקומות ליחידי סגולות ומפני פחדם מהמון העם ר"ל שלא לעמוד כנגד הפרסום ויהיה הסתה לפריצים החמירו בזה בקצת מקומות ולכן יראו מאמריהם סותרים זה את זה".⁵⁸

ברם, בשייצי לא חשש מהמון הקראי ופסק שמותר להשאיר נר לשבת. אמנם אטר להטמין חמין על האש בשבת "מפני שהיא צריכה נענוע והערכה ועוד מפני שבטול המאכל נטלם בה וישגה האדם ויחלל בה השבת. ועוד שהיא אינה לכבוד היום כמו הנר ולכן ראוי למנעה במוחלט שלא תמצא בווערת בשבת בסום עת מן העתים ואע"פ שפעולתה טבעית כפעלת הנר".⁵⁹

55. עיין אדרת דף נה, ז'; אגרת נר שבת, הוצ' נייבוואר, עמ' 123 ואילך, נספח 31.

56. ראה אגרת סוכה, (נכתבה בשנת 1512 לערך) הוצ' נייבוואר, עמ' 65, ועמ' 122 נספח 30.

57. ראה "גנזי ישראל", חלק ג', עמ' 29 ואילך. מאן, שם, עמ' 142. 505-564.

58. ראה אדרת דף נה, ב' בשייצי מציין בספרו פעמים רבות, כי בכל מקום שהחכמי הקראים נמנעו מלהלהם בנטייה המופלגת לחומרות, לא נמנעו אלא על שום יראתם מפני הבריות.

59. אדרת, דף נו, ב'. ועיין שם, דף נה, ב' ואילך.

הויכוח על הארת הבית בשבת נמשך אצל הקראים דורות רבים גם אחרי פסק-דינו של בשייצי להיתר.⁶⁰

ב. מצות מילה בזמנה

מילה בזמנה קיבלו הרבנים - הלכה למשה מסיני - שדוהה את השבת.⁶¹ ועל הכתוב "וביום השמיני ימול בשר ערלתו"⁶² דרשו: "ביום השמיני" - ואפילו בשבת.⁶³ במה דברים במילה בזמנה, אבל מילה שלא בזמנה אינה דוחה את השבת. ואפילו במקרים של ספק, כגון אם הנימול נולד בין השמשות נדחית מילה מפני השבת, ומלים את הילד ביום ההול הראשון שאחר השבת.⁶⁴

הדסי כותב: "יש חלוף גדול בין משכילנו נ"ע: מהם אומרים: לא! - כי הוא אסור; ומהם אומרים כי הוא ספק; ומהם אומרים כי הוא חוב...".⁶⁵

האומרים שמילה בשבת היא חובה מביאים את הראיות הבאות:

(1) מקרא כתוב: "וביום השמיני ימול בשר ערלתו"⁶⁶ כמו שכתוב "עולת שבת בשבתו"⁶⁷ "עלת חדש בחדשו"⁶⁸ וכמו שקרבנות אלו נקריבים בשבת כך מילה מחיימת בעיתה בשבת.⁶⁹ (האוסרים למול בשבת משווים מילה לקרבנות זה ומצורע שאינם דוחים השבת).⁷⁰

60. עיין מאן, Texts and Studies, כרך ב', עמ' 505-564. 1160 ואילך.
1162. 1420; דר מרדכי, עמ' 73; מולער, הקראים, עמ' 278 ואילך.
אנקורי, "אליה בשייצי הקראי", הרביץ כ"ה (השט"ז) עמ' 58 ואילך;

61. "מילה גופה דברי הכל דוחה שבת. מנלן? - אמר עולה: הלכה, וכך אמר רבי יצחק: הלכה". שבת קלב ע"א. עיין משנה נדרים לא, ע"ב; רמב"ם הל' מילה פ"ב, א. ו, ט.
62. ויקרא יב. ג.
63. שבת קלב ב ע"א-ע"ב.
64. עיין רמב"ם שם, פ"א, ט.
65. ראה להלן תשר"ק ראט/ו, עמ' 205.
66. ויקרא יב, ג.
67. במדבר כח, י.
68. שם, שם יד.
69. ראה להלן א"ב קעז/מ, עמ' 196, וחילוקים 26 שם. עמ' 219 הטוואות 1.
70. ראה להלן א"ב ש/ו-ל, עמ' 211.

(2) מצות מילה היא ברית בין ה' וישראל כברית יום השבת לכך היא דוחה את השבת (טעם זה מובא גם על-ידי ר' נחמן במסכת שבת דף קלב, ע"א).⁷¹

(3) מצות מילה ניתנה לאברהם ולבניו לפני שהשבת ניתנה לעם ישראל במרה.⁷²

(4) קבלה היא ומסורת בכל האומה הישראלית שמילה דוחה שבת ולא ייתכן הדבר שנתקבצו כלל ישראל על דבר שקר לקיימו ולקנו שלא כתורחך".⁷³

(5) בסייצי מביא טעמים נוספים: "וקצתם התירו המילה מקלל וחומר ואמרו: כי אם השתייה והאכילה ודומיהם מותרים בשבת כ"ש המילה שהיא מעקרי האמונה".⁷⁴

(6) "וקצתם התירו באמרם שהאמת היא שכל מצוה אחרונה מבטלת הראשונה, כי הכתוב אמר "כל מלאכה לא תעשו",⁷⁵ ואחר כך אמר "ביום השמיני ימול בסר ערלתו".⁷⁶

ענן בן דוד היה הראשון שאסר מילה בשבת: (1) משום מלאכה; (2) משום רפואה, ואמר שחעשה בשבת בערב בין השמשות.⁷⁷

הדסי מביא נמוקים נוספים לאיסור מילה בשבת:
(3) השבת שקולה כנגד כל המצוות.⁷⁸

(4) התורה הזהירה פעמים רבות על איסור מלאכה בשבת.⁷⁹

71. ראה להלן א"ב קמז/מ עמ' 197, והשוואות 27 שם.

72. ראה להלן שם, עמ' 197, ועמ' 219 השוואות 1.

73. ראה להלן חשר"ק רצט/א-שנא, עמ' 207-208.

74. ראה להלן עמ' 219 השוואות 1; אדרת דף מד, ד' ואילך.

75. במדבר כט, ז.

76. ויקרא ב, ג. ראה להלן שם; ואדרת שם.

77. ראה להלן א"ב קמז/מ, עמ' 198 חילוקים 30. חשר"ק שא/ק עמ' 218.

78. ראה להלן חשר"ק רצט/ה, עמ' 219-220, והשוואות 7 שם.

79. ראה להלן שם בית "ו", עמ' 206, והשוואות 8 שם.

- (5) מצות מילה נדחיה מזמנה כאשר יש סכנה למול את הילד ביום השמיני להוולדו, ומצות שבת אינה נדחיה מזמנה, לכן שבת חמורה ממילה.⁸⁰
- (6) השבת קדומה ככלל המצוות ומקודשת מטשת ימי בראשית, וייתכן שהיא קדומה גם ממצות מילה.⁸¹
- (7) המחלל את השבת אינו יכול להטלים שמירתה ביום אחר ולהיפטר מעונש, אבל מי שאינו מקיים מצות מילה בזמנה ועושה אוהה ביום אחר אינו חייב כרת.⁸²
- (8) מצאנו שמצות מילה נדחתה בארבעים השנים שבני ישראל היו במדבר - מפני הדחוק וסכנת נפשות - לכן היא יכולה להיות נדחית גם מפני השבת.⁸³
- (9) אם דוחים את המילה מפני סכנת נפשות קל וחומר שצריכה להידחות מפני השבת.⁸⁴
- (10) אי אפשר לקבל את קבלת הרבנים ומסורהם בלי בקורת, כי הרי הרבנים "נחקבצו" (אמרו אותו דבר) גם על "החשבון של ירח, ודחיות, והבערת הנר" וכו'. והקראים חלקו גם על מסורות אלו.⁸⁵
- האומרים שזה ספק אם מותר למול בטבת או אטור, טוענים: אי אפשר להכריע בין האוסרים והמתירים "עד יבוא ויורה צדק כי כאשר מצות שבת גדולה לפניך כן מצות מילה גדולה לפניך... ולא נדע איזה מהם נבחר לעשות".⁸⁶
-
80. ראה להלן א"ב ש/ה, עמ' 211.
81. ראה להלן טט, בתים "מ-נ", עמ' 214-215.
82. ראה להלן טט, בית "צ", עמ' 215-216. חשר"ק שא/ת-ר, עמ' 217-218.
83. ראה להלן טט, בתים "ר-ט", עמ' 216.
84. ראה להלן טט, בית "ת", עמ' 217.
85. ראה להלן א"ב ש/ב-ג, עמ' 209-210, והערות ד-יח טט.
86. ראה להלן חשר"ק רצט/ג-א, עמ' 206-207.

הדסי, גם הוא היה בין אלו המסופקים "כי ראיות וחזקות יש בזה למחמירים שלא להעשות בימות קדושתו"⁸⁷ לכן אי אפשר - לדעתו - לסמוך בזה על מסורת הרבנים שמלים בשבת "ואשרי המשתמר במצוות המסופקות בבין החכמים... עד יבוא ויורה צדק לנו".⁸⁸

ג. תשמיש בשבת.

הרבנים קבעו: "והלכתא מותר לבעול לכתחילה בשבת".⁸⁹ על השאלה: "עונה של תלמידי חכמים אימתי? - אמר רב יהודה: מערב שבת לערב שבת".⁹⁰

בעל ספר היובלים אסר תשמיש בשבת.⁹¹ גם ענן אסר תשמיש בשבת והוא למד זאת מהכתוב: "בחריש ובקציר השבת".⁹² אלקירקיסני הביא ראיות נוספות להוכחת איסור זה.⁹³

87. ראה להלן א"ב קמז/מ, עמ' 198.

88. ראה להלן תשר"ק שא/פ, עמ' 218-219. הקראים מענן עד בשייצי התלבטו בדין מילה בשבת. ובשייצי כותב: "...סוף דבר פסקו החכמים האחרונים שהמילה בשבת היא בהיתר לבד אם יהיה ספק שנולד בשבת ספק שנולד בחול, אז ראוי שתדחה ליוטראסון". עיין להלן עמ' 201 השוואות 3. עמ' 206 חילוקים 9. עמ' 209 חילוקים 1. עמ' 219 השוואות 1; אדרת דף מד, ד' ואילך. דף קסו, א"ב; גן-עזן דף לג, ד'. קסג, ג'; קירקיסאני 1 עמ' 60-62; מ. בגי "משאח משה", טור דרך הטוב.

89. כתובות ז, ע"א.

90. שם, פב, ע"ב. ראה להלן עמ' 189 חילוקים 11.

91. "איס איש אשר יחלל את היום הזה, אשר ישכב עם אשתו... מות יומת" ספר היובלים, פרק נ, ה.

92. שמות לד, כא. ראה פירוש אבן עזרא שם. הדסי אינו מזכיר את הפסוק הזה כי הוא השתמש בו ללמוד טכל מלאכה הנתחלת ונגמרת בידי אדם אסורה בשבת. ראה להלן עמ' 311.

93. עיין "פרקי שבת מאלקירקיסאני", (תרגום נימוי ושווארן) "חורב" א (תרצ"ד) עמ' 200-206.

הדסי מביא דברי קירקיסני ומוסיף עליהם נמוקים לאיסור תשמיש בשבת.

- 1) הכתוב: "אם השיב משבת רגליך עשות חפצך ביום קדשי... ממצוא חפצך ודבר דבר"⁹⁵ נאמר גם על התשמיש שהיא "חפץ ותאוות האדם..."⁹⁵
- 2) איסור זה נלמד גם מגזרה-טווה "קדש-קדש" ממתן תורה ששם נאמר שיתקדשו גם על-ידי פרישה מנשים.⁹⁶
- 3) גם במועד נאמר "קדוש"⁹⁷ לכן אסורה תשמיש גם במועד.⁹⁸
- 4) נאמר בשבת: "וכבדתו מעשות דרכיך"⁹⁹ והדסי מוכיח מהכתוב "ודרך גבר בעלמה" ומכתובים אחרים, ש"דרך" ביאורה גם התשמיש.¹⁰⁰
- 5) הוא טוען כלפי הרבנים: "אם אמרתם 'אין מספיקין ואין מטפחין ואין מרקדין'¹⁰¹ מק"ו מאלה אסורה הבעילה..."¹⁰²
- 6) טענה נוספת: "ואם המכה לחברו בנחיריו או בכל אברים ומוציא דם הוא מחלל יום קדש";¹⁰³ חבורת בעילה בכלי הראוי לרחם האשה העושה זאת אינו מחלל על אחת כמה וכמה שהיא אסורה בשמושה"¹⁰⁴.

-
94. ישעיה נח, יג.
 95. ראה להלן א"ב קמז/ו, עמ' 187. חשר"ק קנ/ע, עמ' 260-261. קעט/א - קפ/ב, עמ' 337-338.
 96. ראה להלן שם, בית "ז" עמ' 188-189, וחילוקים 10-11 שם.
 97. "כי קדש היום לה' אדונינו", גחמיה ח, ט.
 98. ראה להלן שם.
 99. ישעיה נח, יג.
 100. ראה להלן חשר"ק קנ/פ-ע, עמ' 260-261.
 101. עיין משנה ביצה פ"ה, ב; גמרא שם לו, ע"ב. ולהלן עמ' 334 השוואות 5.
 102. ראה להלן חשר"ק קעט/כ-י, עמ' 334-335.
 103. עיין שבת קה, ע"ב. רמב"ם הל' שבת פ"ח, ה. פי"ב, א.
 104. ראה להלן שם, בתים "ט-ח", עמ' 335. א"ב קפ/ט, עמ' 342.

- (7) חשמיש בשבת דומה גם למלאכות ה"חורש" ו"הזורע"...¹⁰⁵
- (8) כחוב: "זכור את יום השבת לקדשו"¹⁰⁶ ובעילה מטמאה את האדם.¹⁰⁷
- (9) נאמר גם: "אם תשיב משבת רגלך"¹⁰⁸ והדסי מוכיח מהמקרא ש"רגלך" משמיע על הערוה.¹⁰⁹
- (10) בעילה היא אחת מן המלאכות המעייפות ומייגעות את האדם, לכך היא אטורה בשבת.¹¹⁰

ד. התחברות עם נכרים ומהללים

הרבנים פסקו: "נכרי שהביא הפציו בשבת והכניסם לבית ישראל - מותר, ואפילו אמר לו: הניחם בזוית זו - הרי זה מותר. ומזמנין את הנכרי בשבת..."¹¹¹

והדסי סובר: "...המתחבר בעושי רע ועם המחללים במקומות המחוללות למען הנאת גפשו כרצונות נחשב כעושה והוא מחלל קדושת האל"¹¹² "ואף לא נקבל כל מחלל לבוא בדירותינו ולחלל, ויותר אם משא בידו או כלום אלינו להקריבם כי אם נסגור דירותינו להיות במ שבת כשאמר 'שב ת היא לה' בכל מושבותיכם"¹¹³

-
105. ראה להלן שם, בית "ז" עמ' 236. א"ב קפ/ד-י, עמ' 338-343.
106. שמות כ, ח.
107. ראה להלן השר"ק קעט/ז, עמ' 336. א"ב קפ/ד, עמ' 338-339. שם, "כ-ל", עמ' 343.
108. ישעיה שם.
109. ראה להלן שם בהי"ס "ו-ב", עמ' 336-337.
110. ראה להלן א"ב קפ/ב-ג. עמ' 338. על דעות שאר חכמי הקראים בענין זה, ראה להלן עמ' 189 הטוואות 11. עמ' 335 הטוואות 6; וויכוחו של קירקיסני עם הרבנים, חורב"ש, עמ' 206.
111. רמב"ם הל' שבת פ"ו, כו. ועיין ביצה כא, ע"ב; מכילתא בא פרשה ט; ולהלן עמ' 184 חילוקים 2.
112. להלן השר"ק קמו/כ, עמ' 173.
113. להלן א"ב קמז/ב, עמ' 184-185.

"כמו שאנו חייבים לשבות בנפשנו ובנינו ובנותינו... הלא ככה ראוי לשבות גם בחינו ומושבותינו." 114 ו"אם בים תהיה ואם בדרך רחוקה תגביל לך מקום בקדושתך שלא יחללך מהללים בכל עברייך..." 115

הדסי אומר גם-כך לשבות בבתים של רבנים וטוען - נגד אלו מהקראים שאמרו שהרבנים נהטבים כשווגים: -

"נהעטרנו מאשר הזכרנו למעלה כי אסור לאדם ברצונו לשבת עם המחללים ובמקומות מחוללות הנעשה בהן מלאכה מן ממירים [היינו הרבנים]: היודעים ובזרות עושים שהזהירנו האלהים..." 116

הדסי כשווה את הרבנים לשומרונים: "ואם נתיר לבוא בכנפותיהם כי הם כשוגים גם השומרונים כשוגים, ונדור עמם ואינו נכון אף נחמתן עמם..." 117

114. להלן תשר"ק קמו/ו-ה. עמ' 177.

115. ראה להלן תשר"ק קנ/ב, עמ' 266. הדסי קיבל דעיונות אלו כנראה מענן בן דוד אשר דרש: "...התאמצו בתורתו והבדלו מבין הגויים... ואם יש לך אשה שאינה עושה כמעשיך... ואף אב ואם ואחים ובנים שאינם עובדים עבודת השמים כדוטה לנו מחויבים אנו להבדל מהם..." הרכבי, מספר המצות לענן, עמ' 6-7.

116. להלן א"ב קעח/נ, עמ' 325.

117. שם, בית "מ". ועיין שם, בתים "ט-ט", עמ' 320-327.

פרק שמיני: זכירת, כיבוד ועונג השבת

א. מצות זכור

התורה צוותה: "זכור את יום השבת לקדשו".¹ והרבנים למדו מכתוב זה שמצות עשה מן התורה לקדש את יום השבת בדברים, ובעיקר, על-ידי קידושו על היין בכניסתו, וביציאתו על-ידי ברכת הבדלה.²

הדסי גם-כן למד מהצווים "זכור" ו"שמור" סתייבים לזכור את יום השבת, לשמרו ולקדשו אולם חולק על מצות הרבנים לקדש את השבת על היין ומתפלמס עמהם באריכות בנושא זה. מאידך, הוא מכליל במצות "זכור" - כמו הרבנים - למוד הלכות - שבת וזכירתו בכל יום ויום.³

ב. כיבוד ועונג שבת.

הרבנים קבעו כיבוד ועונג שבת על פי דברי הנביא: "וקראת לשבת ענג לקדוש ה' מכבוד".⁴

מצות כיבוד שבת כוללת: רחיצה לכבוד היום, לבישה מלבושים נקיים מיוחדים לשבת, קבלת שבת מהוך שמחה וכובד ראש, הדלקת הנר וכו'.⁵ וכן האיסור להצטער בשבת.⁵

1. שמות כ, ח.

2. עיין רמב"ם הל' שבת פכ"ט; משנה ברורה רצ"ו, א, ובשער הציון שם, ה'.

3. ראה להלן א"ב קמה/מ, עמ' 135-136, א"ב קנ/ה-א', עמ' 264-266. א"ב קנא/א-ח, עמ' 267-269, וחילוקים 1 שם.

4. ישעיה נח, טו.

5. ראה רמב"ם הל' שבת פ"ל, א-ו.

מצות עונג שבת כוללת: שלוש סעודות בשבת, בציעה על "להם משנה",
אכילת מעדנים ובכללם דבר חם, שתיית יין בסעודה, חיוב נר דולק בביית⁶,
ועוד.

הדסי חולק על הרבנים במהות עונג השבת. בעוד שהרבנים הדגישו
את חשיבות השבת כיום מנוחה, שמחה ועונג, הדסי אוסר אכילה יתרה בשבת
ו"ענג ודשון... להשחשע ולהתעדן".⁷ מתיר רק "לאכול ולשתות די מחייתו
וקיום נפשו ולנוח מעט במשכבך" ו"לא להענג במזרקי יין ולשיר שיריך".

את עונג השבת רואה הדסי, בעיקר, בקריאת התורה וקיומה; בישיבת
המשפחה יחד תוך שמחה מעטה ו"להלל ולשבח ולכבד ולגדל לאלהי...".⁸

ג. תענית בשבת

הרבנים פסקו: "אסור להתענות ולזעק ולהתחנן ולבקש רחמים בשבת
ואפלו בצרה מן הצרות שהצבור מתענין ומתריעין עליהן איך מתענין ולא
מתריעין בשבת ולא בימים טובים". אסרו גם לצום בשבת את ארבעת הצומות:
י"ז בתמוז, חשעה באב, צום גדליה, ועשרה בטבת.⁹

תענית חלום בשבת התירו הרבנים אם החלום קשה מאד בשבילו, ומפריע
לו בעונג שבת.¹⁰

6. עיין שבת לג, ע"ב. קי"ח, ע"ב. קיט, ע"א-ע"ב. רמב"ם הל' שבת
פ"ה, א. פ"ל, א. ז-יד; ולהלן עמ' 163-165 חילוקים 4-8.

7. להלן תשר"ק קמד/ל, עמ' 106.

8. ראה להלן תשר"ק קמו/ר-ז, עמ' 163-166. על התקרבותו של בשייצי
לדעות הרבנים בענין כבוד ועונג שבת ראה שם, השוואות וחילוקים 3-9.

9. עיין משנה תענית פ"ב, י. שם פ"ג, ז. ירושלמי שם, פ"ג, זג. דף סז,
א; שם, ברכות פ"ב, ה"ז. דף ה, ב; רמב"ם הל' שבת, יג; שו"ע או"ח הל'
שבת, רפ"ח, א-ט; להלן עמ' 253 השוואות 2. עמ' 254 חילוקים 3.

10. עיין שבת יא, ע"א; ברכות לא, ע"ב; תענית יב. ע"ב; אוצר הגאונים,
שבת, התשובות עמ' 4, שם, הפירושים, עמ' 44. גנזי סכטר ב' עמ'
566-567; ולהלן עמ' 254 חילוקים 2.

הדסי אסר לצום "אודות חלומות והבלים ודברים רעים וזרות הנקראות
 לך... משום עונג ימי קדשך... אבל לצום ולהתענות ולהתאבל על חלול
 כבודו ושממות מקדשו ועירו וגלות עמו... יבטל הענג, כמרדכי ואסתר
 והחסידיים שצמו..."¹¹.

בשייצי חלק על הדסי ואמר: "...ואשר יראה לי שהתענית בשבת הוא
 באסור... סוף דבר מרבית החכמים הסכימו בזה... אמנם אלה הארבע צומות
 הם זכר למקדש ובכל יום סיעשו [היינו בכל יום אחר מתאריכי ד' האומות]
 אין חשש..."¹².

ד. תפילה, תחנונים והשתחויה בשבת.

הרבנים מתפללים בשבת בשמחה ואסרו לזעק ולהתהנך ביום זה ואינם
 משתחוים בתפילה בכל ימות השבוע ובשבת אסרו גם "תפילה אפיים"

הדסי הולק על מנהגים ואיסורים אלו וכותב: "...ובני מקרא משכילי
 נ"ע... אמרו בו: ביראה ופחד מאלהיך, פנינו ופינו נחן בעטוי, ונכוועה
 ונברכה בעקידות... משתחוים אפים בשבתות ובהדסים ובימי החול...
 ומתחנונים בו... לשחוק מואסים ודברי עלמא מרחיקים... נאנחים ונאנקים!"¹⁴.

ה. תוספת שבת.

לגבי מצוות התורה היממה מתחילה מתחילה הלילה ונגמרה בסוף היום,
 עם תחילת הלילה הבא. כאמור לגבי יום-הכיפורים: "מערב עד ערב תשבחו
 שבחכם",¹⁵ וכך מצינו בבריאת העולם שהערב קודם לבוקר: "ויהי ערב ויהי
 בקר יום אחד."¹⁶

11. ראה להלן חסר"ק קנ/ט-ק, עמ' 253-258, והשוואות 4-5 שם.
12. עיין אדרת דף מח, ג' ואילך, על דעות שאר חכמי הקראים בענין
 תענית בשבת ראה להלן עמ' 253 חילוקים 1, עמ' 255-257 השוואות וחילוקים 4.
13. עיין ברכות לד, ע"ב; מגילה כב, ע"ב; להלן עמ' 348, חילוקים 1.
 רמב"ם הל' תפילה, פ"ה, ה', ט"ו.
14. עיין להלן א"ב קמ/ת. חסר"ק קנא/ת-ל, עמ' 347-352; ודעות שאר
 חכמי הקראים, חילוקים והשוואות 1-4 שם.
15. ויקרא כג, לב.
16. בראשית א, ה.

גם מצות "תוספת שבת" למדו הרבנים מן האמור לגבי יום הכיפורים.
 וחייבו להוסיף מחול על הקדש בכניסתו וביציאתו.¹⁷

גם הדסי לומד מהכתוב ביום הכיפורים שהשבת מתחילה מהערב.¹⁸
 אך תוספת שבת למד מהכתוב "זכור את יום השבת לקדשו" - להקדימו
 בקדושתו פנים ואחור כמגרש הערים המתווספים בפניהם ואחוריהם בכל
 סביבותיהן יכובד...¹⁹

17. עיין יומא פא, ע"ב; מכילהא, יתרו, פרטה ז'. שבת קיח, ע"ב;
 רמב"ם הל' שביעת עשור פ"א, ו. ולהלן עמ' 259 השוואות 7.

18. ראה להלן חשר"ק קנ/א, עמ' 266.

19. להלן שם, בתים "צ-פ", עמ' 219-220. על חלוקי הדעות בין הקראים
 בענין זמן צאת השבת ועל מקורות מצות תוספת שבת, ראה להלן עמ' 258
 השוואות 7.

ס י כ ו ם

יהודה הדסי אשר חי ופעל בסוף "תקופת הזהב" של היצירה הספרותית בתנועת הקראים ומקום כהונתו היה במרכז התנועה הקראית בביזנטיון, הבחין כי תנועתו שהגיעה לשיא יצירתה הספרותית וגיבושה התבררית, עומדת בפני סכנה של התקרבות רוחנית שתביא גם להתקרבות אישית לרבנים.

מלחמתם של גדולי הקראים יוסף הרואה וישועה בן יהודה לביטול שיטת "הרכוב" בעריות; נטיותיהם של לוי בן יפת וישועה להקל בנר שבת; וחירוב מילה בשבת על ידי כמה מגדולי הקראים - עירערו את החומה הרוחנית והחברתית שגדולי הקראים הראשונים העמידו בין הקראים לבין הרבנים.

הדטי שהצטיין בידיעות רבות במקרא, בהלכה ובלשון הקדש, והיה חדור ברוח קנאית גדולה לשמירת מטרתה העתיקה של הקראות, ראה כייעוד חייו להשתמש בכל ידיעותיו וכשרונותיו לביצור החומה המבדילה בין הקראים והרבנים ולמנוע כל התקרבות ביניהם.

הוא האמין שכל הדרכים הן כשרות להשגת מטרה זו. הוא השתמש במידות שורבנים דרשו בהן את החורה, כדי לחלוק על דעותיהם בהלכה. הוא הביא את נמוקיהם, טענותיהם וראיותיהם של חכמי הקראים, בויכוחיהם ופולמוסיהם עם הרבנים והתעלם מרוב טענות-הנגד של הרבנים ושל גדולים מתנועת הקראים, שנטו לקבל חלק מטענותיהם ודעותיהם של הרבנים בנושאים החשובים שהתווכחו עליהם.

מצד שני השתמש הדסי במאמרי הרבנים בתלמוד שלא הבינם כהלכה - או התעלם בכוונה מפרושים האמיתיים-כזי לבקר את הרבנים ולהוכיח שאי אפשר לסמוך על קבלתם והכרעתם בהלכה.¹

1. ראה להלן עמ' 270-274, וחילוקים 2 שט. עמ' 287-288 והשוואות 5-6 שט.

כדי לשמור על התבדלות הקראים מהרבנים הוא השתדל מצד אחד לא לוותר על החומרות שהקראים הקדמונים ביססו עליהן את הלכות השבת, ומאידך הוא הכניס ליום השבת של הקראים רוח של אבילות ועצבות כדי להרחיקם גם על ידי כך מהרבנים שעשו את יום קדוש זה ליום שמחה ועונג.² הוא דרש גם במפורש להתרחק כלל מהרבנים, לא להתווכח אתם ואפילו לא לנסות להשפיע עליהם שיקבלו את דת-הקראים.³

ואולם, כפי שראינו במחקרנו לא הצליח הדסי לעצור את התקרבות חכמי הקראים לדעות הרבנים. כל גדולי ההלכה של הקראים באהרן בן יוסף עד משה בגי שפעלו אחרי הדסי התעלמו מדעותיו - ואפילו לא הזכירו את שמו - כי לא קיבלו את כל חומרותיו ולא אהבו את גדופיו והסמכותיו נגד הרבנים אשר הקראים השתדלו להתקרב אליהם.

השבת של הקראים בסוף המאה ה"ו - אחרי הופעת הלכותיו של אליהו בשייצי - היתה בהלכותיה וברוחה דומה מאד לשבת של הרבנים, והקראים התקרבו אז לרבנים בהשקפתם ההלכתית הכללית, באופני הפולחן וגם בהשקפותיהם על ההיסטוריה והפילוסופיה היהודית. ואולם, היו גם רבים בין חכמי הקראים במאה ה"ו שלחמו נגד התקרבות לרבנים והם שעודדו את כלב אפנדרופולו (בשנת 1497) להוציא את הספר "אשכל הכפר" מבית הגנזים ולחבר לו את מראה-המקום "נחל אשכל".

2. ראה להלן עמ' 105 השוואות 4. עמ' 163-166, והשוואות וחילוקים 9-4 שם.

3. ראה להלן עמ' 320-327.

כפי שאנו רואים בימינו, תהליך ההתקרבות של הקראים אל הרבנים לא הביא לשיבתם אל היהדות המסורתית ונשארו "קרעים שאינם מתאחים".

מקוה אני שמחקרנו זה יעמיק את ההכרה, וישמש הוכחה נוספת, שכל סטייה והתרחקות מתורה שבעל-פה כפי שנמסרה לנו על-ידי הרבנים מדור לדור, מפוררות את שלמות האומה הישראלית, ומביאות את הפורשים לשנאה לכלל ישראל ולנסירה מגוף האומה. ואם מחקרי זה יתרום אפילו תרומה צנועה לקיום איחוד עם ישראל ושלמותו - יהיה זה שכרי הגדול בעד עבודתי זו.

ח ל ק ב'

ה ל כ ו ת ש ב ת

ב ס פ ר

"א ש כ ל ה כ פ ר"

דיברה זכור

תשר"ק קמד^א (מהאות מ' דף נד, ב'.).
 "מאמר הרביעי "זכור את יום השבת לקדשו"^ב; מששת ימי
 עבודת אדם וממלאכתו לנוח האדם בנפשו:^ג אסורה בו כל
 מלאכה גדולה וצעירה^ד (1) אליו להגישו:^ה

שנויי נוסחאות

כ"י אוכספורד מס' 2750 (א.); כ"י אוכספורד מס' 855 (ב.);
 כ"י בית הנכאח הבריטי מס' 594 (ג.); כ"י וינה מס' 23 (ד.).
 2. אסורה] אסור (א.ב.ג.ד.).

הערות

- א. בכ"י א.ג. פרק זה הוא תשר"ק קמח. במבוא אני מביא סקירה על כתבי
 היד של "אשכל הכפר".
- ב. שמוח כ, ח. יהודה הדסי חילק וסידר את ההלכות, הרעיונות והענינים
 שהביא ב"אשכל הכפר", לפי עשרת הדגויות "להורות ולהודיע למעיין
 שבכל המצות והחקים והמשפטים והתורות, ושאר הספורים, שבאו בתורה,
 כלם נכללים תחת הדברים שנכתבו בשני הלוחות". כלב אפנדופולו ב"נחל
 אשכל" המפתח שחבר לאשה"כ. דף א, ב'. על דעותיהם של חכמי קראים
 אחרים ושל רבנים בנושא זה, ראה במבוא למחקרי.
- ג. עפה"כ "וביום השביעי שבת וינפש", שמוח לא, יז, בחיבה בנפשו" רומז
 הדסי גם למה שאמר להלן, בבית זה. ו"רוחם לחפשו", ובא"ב קמה/ה,
 עמ' 26, שגם מהשבות ודמיונות הלב שאינם מתוות ה', אסורים בימי
 קדש. עיין גם בית "ל" בפרק זה והערה טז; ועץ חיים לר' אהרן בן
 אליהו (גוזלוו, תרכ"ד) פרק כז, עמ' 54.
- ד. עיין להלן בפרק זה אות א, עמ' 118.
- ה. ראה במבוא על המבנה האלפאבתי והחרוזי של אשה"כ.

השוואות

- (1). מחוץ הגדרת מושג המלאכה בשבת כ"פעולת אומן שהוצרכה למלאכה
 המשכן" למדו הרבנים, ואחריהם הקראים, כי איטור עשיית מלאכה
 בשבת, אינו תלוי בקשי עשייתה ובגודל טרחתה, וגם פעולה שעשייתה
 קלה ואין בה טרחה - כגון הצתת אש בגפרור או הוצאת גרעינים מרשות
 היחיד לרשות הרבים - הוא בגדר מלאכה. לפי הרבנים ישנן גם פעולות
 שטרחיתחן מרובה ואינן אסורות מן התורה כגון נשיאת משא כבד ברשות
 היחיד. עיין חוספתא שבת (מהדו' ליברמן) פ"ט עמ' 121-122 (1-10);
 וירושלמי שבת פ"ח, ה"ב, דף מא, ב'; שו"ע או"ח שח, ב.

עבדו^ו (2) שורו וחמורו וכל בהמתו^ז, וכל סרי משמעתו^ח כמוח^ו
לנפישו^ט, וכל בחים ומושבת^י רשותו^{יא} להיות מושבחים ומקודשים
מקדושו: כי יום שבת ה' מקודש מכל חלול^{יב}:

שנויי נוסחאות

4. וכל סרי משמעתו [וכל סרי מן סרי משמעתו (א.) . וכל
סרי מן אסרי משמעתו (ג.) . כי יום שבת ה' מקודש] כי יום
ה' מקודש (א.) .

הערות

- ו. היינו עבד כנעני כי עבד עברי הוא כיהודי לכל דבר,
ואין צורך להזכירו במיוחד. ראה השוואה (2).
- ז. עיין להלן א"ב קמט/ש, עמ' 250, ובאשה"כ א"ב שעב/ל-מ
דף קמ"ה, א', ב'.
- ח. עדה"כ "וסר אל משמעתך", שמואל א' כב, יד.
- ט. שני החרוזים האלה הם ע"פ הכתוב "למען ינוח שורך וחמורך
וינפש בן אמתך זהגר", שמות כג, יד.
- י. היינו בכל מושבותיכם", ראה להלן בית זה, והערה יד שם.
- יא. כלומר, ברשות היחיד וברשות הרבים. הוסיף לקח מהרבנים
את המושגים "רשות היחיד" ו"רשות הרבים" ראה להלן א"ב קמז/
ג, עמ' חסר"ק קנב/ר - ז, עמ' 274-278.
- יב. ע"פ הכתוב שמביא להלן "כי קדש הוא לכם מחלליה" וכו'.

השוואות

- (2) א. מספרות הקראים. השווה אליהו בשייצי "אזרח אליהו"
(מהדורה חדשה, ישראל, 1966), דף מז, א': "ומה שאמר
הכתוב, 'למען ינוח עבדך ואמתך כמוך' (דברים ה, יד)
... הורנו הכתוב שלא נעביד אוחס לעבוד עבודתנו, אמנם
עבודתם [של עבדי כנעניים] לעצמם בסתר אין לנו אסור
מזה... והטעם שחתך להם מנותה ושלא חכהיחם להעבידם,
אמנם אם יעשה מלאכתו [לעצמו] הוא ברצונו וזה לו
מנוחה". עיין גן-עדן לר' אהרן בן-אליהו, כז' ד'; ל, ג'.
- ב. מספרות הרבנים. בשייצי פוסק כמו ר' שמעון שאומר (כריחוח
ט, ע"א): "אחד גר חושב ואחד עוגד כוכבים עבד ואמה התושבין
עושיין מלאכה בשבת לעצמן כישראל בחול". ראה גם מכילתא
לשמות ב, י. (ועיין יבמות מח, ע"ב, שם מוכיחה הגמרא שהפסוק
בדברים ה, יד, מדבר על עבד מהול שאסור לו לעשות מלאכה גם
בסתר לעצמו, ולא על עבד ערל, כדברי בשייצי.) בשייצי מחיר
עבודת העבד לעצמו רק בסתר והרבנים התיירו לעבד שלא מל ולא
טבל לעשות מלאכה בשבת לעצמו בפרהסיא כישראל בחול. רמב"ם
תל' שבת פכ"ב, יד; שו"ע או"ח הל' שבת, דש, א-ב, והשווה
לרב נטרונאי גאון: "וששאלתם מהו שיאמר אדם בשבת לעבדו
לקוט לו חאניט וענבים להביא לנו בערב שרי או לא? - [כך]

והמכבדו בכל רשותו יכובד ובקדושתו יקדשו, ^ג ככתוב "שבת היא לה'
 בכל מושבותיכם" ^ד מושבך להקדישו, ^ט וכן גופך וכל גופי רשותך ^{טז}
 ירוחם להפשו'; ^ז ככתוב "ראו כי ה' נתן לכם את השבת" ^{יח} וגו'
 וכתוב "ושמרתם את השבת כי קדש הוא לכם מחלליה מות יומת" ^{יט}
 וגו'

שנויי נוסחאות

7. בכל רשותו יכובד [ככל רשותו יכבד (א.ב.ב.) . כל רשותו יכבד
 (ב.ג.ד.) ובקדושתו יקדשו] ובקדושתו יקדישו (א.ג.) . 9. וגו' [^{טז}
 בכ"י א.ב. חסרה תיבה זו. 10. כי קדש הוא לכם] כי קדש היא לכם
 (א.ב.ג.ד.) בתורה מכתיב - הוא והקריא - היא. וכתוב עוד
 "וביום השביעי יהיה לכם קדש" וגו' [בכ"י ד. מובא גם סוף הפסוק
 "שבת שבתון לה" וגו'. בכ"י א נשמט כל הכתוב הזה. אולי בגלל
 שמוא כבר קודם פסוק על קדשת השבת.

הערות

- ג. עדה"כ "וקראת לשבת עונג לקדש ה' מכבד", ישעי' נח, יג.
 ד. ויקרא כג, ג.
 ז. ר"ל שפסט הכתוב היא שגם מושבך אריהים להקדיש. הלימוד
 מ"פסט נודע וגלוי במכתב" הוא המידה הראשונה משמונים
 המידות שהדטי דורט בהן את החורח. ראה לחלק אשח"פ חשר"ק
 קס"ח/ח, דף ס"ג, ג.
 ז. היינו, עברך בנך וכתך ובהמתך.
 ז. ע"פ הכתוב "באות נפשו שאפה רוח" ירמי' ב, כד, כלומר,
 אריהים לחת בשבת חפש ומנוחה גם לרוח האדם. ראה לעיל
 הערה ג.
 ח. שמות טז, כט.
 ט. שם. לא, יד.

השוואות

ראינו ש [אסור לאדם לומר לעבדו כך, שעבדו חייב לשמור
 שבת כמוהו (שו"ת שבטוף ס' כלבוז תל-אביב, 1964) דף קז,
 ב' ספר העתים עמ' 235; אוצר הגאונים לב. מ. לוויין,
 ירושלים, תר"ץ], למסכת שבת, חלק א, עמ' 145. ור' שרירא
 גאון פוסק(שם): ושמירת עבדים לשבת ממלאכה זהו דבר שאין
 לנו אלא לחת להם נפישא ומנוחה ולהודיעם כבוד שבת ואם
 משמרין מוטב ואם לאו הרי אנו פטוריין' והגאון אינו אומר
 שמוחר לעבדים לעבוד בשבת רק בטור.

וכתוב עוד "וביום השביעי יהיה לכם קדש" וגו', וכתוב "לא תבערו
 אש בכל מושבותיכם", כ' וכתוב "אם תשיב משבת רגליך" וגו': וכתוב
 "וכבדתו מעשרת דרכיך": כא
 "לבד מן קיום בפס"כ אשר בו תעמוד בפשו, כ"ג במאכל ומסתה וכל צורך
 גופו כ"ד. על אותו קיום ובפישו, כה(3)

שנוני נוסחאות

13. בכל מושבותיכם [בכל מושבותיכם וגו' (א.ב.ג.ד.) בכל מושבותיכם
 ביום השבת (ד). 13. וכתוב וכבדתו] בכ"י א.ב.ג.ד. בשמטה התיבה
 'וכתוב'. והיא אמנם מיותרת כי המשפט "וכבדתו וגו'" הוא חלק
 מהפסוק הקודם. 14. וכבדתו מעשרת דרכיך [בכ"י ד. מובא גם סוף
 הכתוב "ממצוא חפצך ודבר" דבריך. בפסוק כתוב - "דבר", והדסי
 מסיים סוף הכתוב העומד בסוף הבית ב-ד, כמו שמסיים את ה"בתיים"
 בספר כולו.

הערות

- כ. שמות לה, ב-ג.
 כא. ישעי' בח, יג. הדסי מביא בתחילת הלכות השבת שלו את הכתובים
 שעליהם הוא מבסס להלן את החומרות המיוחדות של הקראים: איסורי
 הדלקת נר לשבת ותשמיש. ראה להלן א"ב קטו/א-ל, עם' 299-303.
 תשר"ק קטט/ו-א, עם' 336-337.
 כב. עפה"כ "וכאשר קימו על בפשם", אסתר ט, לא.
 כג. ר"ל שבשבת מותר לעשות דברים שהם לקיום והחזקת הנפש. ולא
 להצאות מיוחדות. ראה להלן תשר"ק קטו/ר-צ, עם' 163-166.
 כד. היינו, סתייה, שיצה, יטיבה ועמידה. עיין הסוואות (3).
 ראה להלן תשר"ק קטו/ר, עם' 163. א"ב קמט/ר, עם' 249-250.
 כה. וגם לקיום בפשו, היינו, תפילה ולמוד התורה.

הסוואות

(3). מספרות הקראים. להלן א"ב קמט/ר עם' 249, מוסיף הדסי:
 "ריוח הגוף מותר לבו, כגון אכילה ושתייה ותזונה. וצורך
 הגוף ועמידה וישיבה ודבור תפלה וקריאת תורה, אע"פ שהן
 בכללים במלאכות מותרים לבו: ככתוב "אכלוהו היום כי שבת
 היום לה" אלהיך" (שמות טו, כה). והטורה לבשיצי, אדרת,
 דף טג, ד': "הזה באמור הכתוב 'עשת ימים תעשה מעשיך וביום
 השביעי תשבות' יתחייב ליאסרו המעשים כלם הצכנסים תחת מעשה
 מפני שלא בא הכתוב להתיר לבו המעשה בסתת ימים, אלא לאסרו
 ביום השביעי... ואמרו החכמים שכל התנועות הגופיות והנפשיות
 כגון התנועה וההליכה ממקום למקום וכן החטובות והמחטבות
 והרצובות, כולם יוכלו תחת 'מעשה' ולא יתירו קצת המעשים
 אשר יעשו בשבת אלא בראיה; מהם התירו מן הכתוב וההקש לבד:
 ומהם מן ההעסק והכתוב לבד. ואמרו שהדברים ההכרחיים לאדם כמו
 האכילה והשתייה והעמידה והישיבה וההליכה וכל הצעצועים

לא תחבושת מקום פצעים וחבורות כו ולא רפואות מאכלות (4)

שנויי נוסחאות

17. לא תחבושת מקום [אך לא תחבושת מכות (א.ג.) לא תחבושת מכות (ב.) שנויי הנוסחאות הוא בהתאם למשפט "טריות המכות לחבוש". להלן חשר"ק קמח/ט, עמ' 232.

הערות

כו. עיין להלן חשר"ק קמח/ט, עמ' 232, והשוואה (12) שם.

השוואות

וכדומה להם הכל הם בהתר קצתם מן ההעתקה וקצתם מן ההקש והכתוב, ואמרו כי אם ידענו כל הדברים המותרים היו הנשואים באסור, לכן ראוי לנו להעזר בקצתם מן ההקש ובקצתם מן ההעתקה ובקצתם מן הכתוב. כי הנה האכילה בשבת מצאנו בהתר ממה שאמר הכתוב: "אכלוה היום כי שבת היום לה". ואחר שהותרה האכילה תותר גם השתייה, מפני שהוא דומה לאכילה בענינה שהיא הבאת מזון בגוף האדם וזה על ידי ההקש ומההעתקה גם כן כי דור אחר דור ידוע זה... על למוד הקראים מן הקש והעתקה, ראה במבוא.

- (4) א. מספרות הקראים. בשייצי (באדרת דף ג, א') ור' אהרן בן אליהו (בגן ערך דף לה, ב) מביאים שם איסורם של בני הקבלה (היינו הרבנים), להאכל בשבת דברים שהם רק רפואיים, (גזירה שמא ישחוק סממנים) ואסרו ג"כ שלא יאכל אותם בסמוך ליום השבת, אלא קודם ממנו, בכדי זמן שיעשו פעולתם, לפני השבת. אולם מאכלים המשמשים למזונות האדם ויגיע עם זה רפואה בגוף האדם, מותרים להאכל בשבת.
- ב. מספרות הרבנים. ראה משנה שבת קט, ע"ב: "איך אוכלין איזביון בשבת לפי שאינו מאכל בריאים [רש"י שם: ומוכחא מלחא דלרפואה אכיל ליה] אבל אוכל הוא את יועזר ושותה אבוברואה [שהרבה אוכלין אותו כשהן בריאים] כל האוכלין אוכל, אדם לרפואה וכל המשקין שותה... עיין שם בגמרא קט, ע"ב ואילך. רמב"ם הל' שבת פכ"א, כא-כב. הקראים פוסקים איפוא, בדין זה, כמו הרבנים.

ומסקאות כז(5) להיות לנפשך כז ולנפשו כח: כח ואיילות וענג ודשון
להבריאו ולחדשו, כט להשתעשע, ל ולהתעדן, מהם ולהתגבר ליום מחרתך. לא(6)
"ככה הזהיר בו עוז ואמר "את אשר תאפו אפו ו' א' ת' לב בשלון"
וגו'

שנויי נוסחאות

18. כח ואיילות וענג ודשון] כח ואילות וענג ודישון (א.ג.).
כח ואיילות וענג ודישון (ב.ד.).

הערות

- כז. עיין להלן חשר"ק קמח/מ, עמ" 229.
זכז. עפה"כ "באכל להשיב נפש", איכה א, יא.
כח. ר"ל אסור לכל איש בריא, לאכל ולשתות דברים כדי להוסיף לנפש
כח ואיילות, לעשותו יותר בריא ולחדש כוחותיו.
כט. ע"פ הכתובים "ולא היה כח באיל לעמד לפניו", דניאל ח, ז.
"יחענג בדשן נפשכם", ישעי' נח, ב. "ויהן מעדנים לנפשך",
משלי כט, יז.
צכט. בשמות רבה, פ: "אל יהיו משתעשעין ואל יהיו נפישין ביום השבת".
ל. עפה"כ "זיאכלו וישבעו ויהעדנו בטובך הגדול", נחמיה ט, כה.
לא. כלומר, אסור לאכל גם מאכלים רגילים אם הם לא לסודך היום,
כי אם לתת לו ענג ודישון וכח למחרת השבת.
לב. ר"ת "זאת אשר תבשלו". שמות טז, כג.

השוואות

- (5). מספרות הרבנים. השווה למשנה שבת קיא, ע"א: "החושש בשיניו לא
יגמע כהן את החומץ, אבל מטפל הוא כדלכו ואם נחרפא נחרפא".
ואכילי מפוש שט: "כי חנן מתני" [שאסור] מגמע ופולט" (אבל מותר
לגמוע ולבלוע). עיין גם ברכות לו, ע"א; "החושש בגרונו לא
יערענו בשמן תחלה בשבת, אבל נותן שמן הרבה לתוך אניגריון
ובולע".

חילוקים

- (6). א. מספרות הקדאים. בשיצוי חולק על הדסי זכותב (אדרת מט, ב):
"זיחנהג במאכל משובח יותר משאר הימים והכלל צריך שיהיה
הפרש משאר הימים כל אחד לפי כחו העשיר בשורו והדל בתורו".
ב. מספרות הרבנים. ראה שבת קיח, ע"ב: "במה מענגו? בתבשיל של
חרדין [רש"י: חשוב הוא] ודגים גדולים וראשי שומיך". עיין
שם, קיט, ע"א, ור" גסים גאון בהקדמתו לספר המפחה למסכת

להיות לך מוכן ומעוד^{לג} כל מאכלך ומשקיך מבעוד יום כי בו
 שמים וארץ כלו. (7) לד אף בכל ימי קדש^{לה} במקום מושבת^{לו} שלחו
 מנות לאיך נכון לו^{לז} לריעיך ולאחיך (8)

שנויי נוסחאות

22. ומשקיך [ומשקר (א.ב.ג.ד.). 24. לריעיך] לרעך (א.ב.ג.).

הערות

- לב. מוכן ומזומן לעתיד, עפה"פ "הכין בחוץ מלאכתך ועתדה בסדה לך",
 משלי כד, כז; שעתידינו ומתעתדין לפני הר סיני" מדרש הגדול, יחרו
 ט, ט"ז.
 עמ' 187
 לד. ראה להלן א"ב קמז/ה, קפב/ז, עמ' 355, והשווה לבשייצי, אדרת,
 דף מד, ב', מט, ג'.
 לה. כלומר, גם בכל המועדים, לפי דעות הקראים למועדים אותן ההלכות
 והחומרות שיש לשבת. עיין להלן א"ב קמז/ט-כ, עמ' 190-195.
 לו. ר"ל, במקום המוגבל לשבות בו. ראה להלן א"ב קמז/ה עמ' 186.
 לז. למי שלא הכין מאכליו מערב חג. ע"פ הכתוב "ושלחו מנות לאיך
 נכון לו כי קדוש היום לאדנינו...". נחמיה ח, י. במקרא שם נאמר "באחד
 לחדש השביעי" (שם שם ב) ומכאן לומר הדסי שגם לימי מועד, אריכים
 להכין המאכלים מבעוד יום. עיין להלן א"ב קמז/ט-י עמ' 190-191.
 אשכ"ה א"ב רכא/מ-ל, דף פ"ה, א. א"ב רמח/ק, דף צה, ג'.

ברכות אומר: "ואכילת הטמון ותאליה לא נעלם אפילו מהנשים".
 וכן כתב ר' זרחיה הלוי ב"מאור הקטן" לפ"ב דשבת: "ולחזמין,
 לבשל ולהשמין, ולענג את השבת ולהשמין". ועיין גם רמב"ם הל'
 שבת פ"ל, ז-ח; שו"ע או"ח הל' שבת רמב, א.

השוואות

- (7). מטפרות הקראים. הרכבי, בזכרון לראשונים, ח, עמ' 71, מביא דברי
 ענן: "את אשר תאפו אפו" (שמות טז, כג). אמר להם (משה לישראל)
 כמו שאתם רגילים לאפות בכל יום מה שאתם אוכלים בבקר ובערב מבעוד
 יום, כמו כן אפו ובשלו מה שתאכלו בשני ימים ובשני לילות מבעוד
 יום. ולכן כתב אפיה שתי פעמים ובשול שתי פעמים... להודיע כי
 צריך לאפות ולבשל מערב שבת מה שיהיה להם לערב שבת (ביום) ולערב
 (בליל שבת). לשבת ולמוצאי שבת, למען שלא יצטרך אדם לאפות ולבשל
 במוצאי שבת. ולא להוציא את השבת במהרה". מובא גם על ידי בנימין
 הנהונדי (הרכבי שם. עמ' 152) ואהרן בעל ספר "גן עדן" (שם. עמ'
 157) סבר כמו ענן. עיין גם בשייצי, אדרת, מט, ג'.

- (8). מספרות הקראים. בשייצי שם מג, ד', מסביר דברי הדסי: "ושלחו מנות
 לאיך נכון לו והטעם [כוונת הכתוב] למי שלא הזמין בעבורו" לפני
 החג, לכן צריך לשלוח לו מנות, כדי למנוע ממנו לרעוב בהג. ועיין
 גן עדן, לד, ג'.

[ג] כי ל"ח כן צורנו צוה "ראו כי ה' נתן לכם את השבת ע"כ הוא
 נ לכם ביום הששי לחם יומים" וגו' ^ל להיות מאכלך וכל
 יך מוכנים לך בביתך ולכל סרי משמעתך מאדם ובהמה ועוף מנות אפים ^מ (9)
 וב עוד "שבו איש חתיו אל יצא איש ממקומו ביום השביעי" ^{מא} בהולך
 ים לדרכי והלוכי נתיבות ארצך; ^{מב}
 "טען ואמר "שבו איש חתיו" ישיבה זו לדרך מעבר ^{מג}
 על דרך עקר ואמת בבירוריו; ^{מד} (10)

שנויי נוסחאות

כי כן צורנו צוה] "יען כי כן צורנו צוה (א.ג.). "יען כן כי
 ו צוה (ב.ד.). נתן לכם את השבת] כי ה' נתן לכם השבת (א.ב.ג.).
 ת כח"י נכונה. 27. משקין] משקן (א.ב.ג.ד.). בביתך] בביתך (א.).
 בהולך רגלים] בהולך רגלים (א.ב.ג.ד.). 31. על דרך עקר] לדרך
 (א.ב.ג.ד.).

הערות

צ"ל "יען כי..." ראה שנויי נוסחאות.
 שמוח טז, כט.
 עפ"כ "מנה אחת אפים", שמואל א' א, ה. היינו שתי מנות, לשבת
 ולמוצאי שבת. ראה השוואה (7).
 שמוח, שם.
 "ל שהפסוק מדבר על יציאה מהבית ללכת בדרכים של הארץ.
 יינו דרך משל ומליצה.
 פיי שאפשר ללמוד מברור בכתובים שלהלן.

השוואות

מספרות הקראים. בספר המצוות שלו, מביא חרסי: "והודיע [בנימין
 הגהונדי] כי אשר יאכל בשבת חוב שיהיה מוכן מיום הששי באפיה
 ובבשול ודומיהם. וכך ענן ג"נ יחייב ההכנה בכל דבר". עיין ש.
 פינסקער, לקוטי קדמוניות, חלק ב', עמ' 93; והרכבי שם, עמ' 152.
 מספרות הקראים. זוהי מידת ארבע וחמשים משמונים המידות שהרסי
 דורש בהן את התורה. עיין אשה"כ א"ב קעב/ג דף טז, ב'. והשווה
 לקירקיסאני: "המקרא כולו חייב להתפרש לפי פשוטו, פרט לאותם א
 המקומות, שבפשוטם דבק "קלקול" [ר"ל שאין נראה כפשוטו של מקרא]
 או יש בהם סתירה, במקרים כאלה המהייבים להוציא את המקרא מפשוטו -
 כגון במקרה שלכתוב קודם מאמר או בא אחריו מאמר המחייב זאת - יש
 להוציא מפשוטו..." התפרסם על ידי הירשפלד;

גון "וישב יעקב בארץ מגורי אביו" ^{מח} ככתוב "בסכות חשבו שבעת
 מיס" וגו', ^{מז} "כי בסכות הושבתי את בני ישראל" ^{מז} ופרישת ענן
 מסך וסבביו; ^{מח} וכתוב "ופתח אהל מועד חשבו יומם ולילה שבעת
 מיס" ^{מט} במקדשך,

"חבריהם ודומיהם" ^{נא} כגון "וישב מחוץ לאהל שבעת ימים", ^{נא}
 בדרך ישב מחוץ למחנה מושבו", ^{נב} "וישבחתם לבטח בארצכת" ^{נג}

שנויי נוסחאות

33. ככתוב] בכ"י א.ב.ג. נשמטה חגיבה זו. 33. ענן ומסך וסבביו] ^{נא}
 ענן ומסך ומסכיו (א.) ענן ומסך ומסכיו (ב.ג.) ענן ומסכיו (ד.).

הערות

1. בראשית לז, א.
 2. ויקרא כג, מב.
 3. שם, כג, מג.
 4. כלומר שהענן הקיף את כל מחנה ישראל. ע"פ הכתובים "פרש ענן
 למסך... תהלים קה, לט. "ענן וערפל סביביו" שם צז, ג. וראה
 להלן אשה"כ א"ב שעה/א, דף קנג, ג".
 5. שם, ח, לה. בכל הפסוקים הנ"ל אין הכוונה ישיבה ממש, אלא
 שהייה במקום אחד.
 6. ר"ל ישנם עוד כתובים שבהם החיבה "ישיבה" דומה במובנה לאלה
 שנזכרו מקודם.
 7. א. ויקרא יד, ה.
 8. ב. שם, יג, מז.
 9. ג. שם, נו, ה.

הערות

Qirgisani Studies (London, 1918), Jews Colleg Publication

עמ' 44-48. וראה בשייצי אדרת נ, א': "דע שמאמרי הנבואה יש להם
 אמת ומעבר ויפירוש כל אחד לפי מקומו במלות הסמוכות אליו, או
 במקום אחר או ממשפט השכל האנושי...
 והנה באמור הכתוב "שבו" יובן ממנו אמת שהיא הישיבה באמת לפי
 ענינה ממנו, גם כן מעבר שהוא טעם ההשקד [השחייה] במקום או
 בעיר אחת..."

"וישב עמי בנוה שלום",^{נד} ורבים בתורת אלהים באלה דומים, כי היא ישיבה לדרך מעבר לפניך.

"זן היא ביאורם לעמוד ולקום ולנוע בכל צרכי הגוף;^{נה} ולא עוד^{נו} כי אמר למטה^{נז} "אל יצא איש ממקומו" כל גוף;^{נח} ואם לא היה גוף האיש קם ועומד והולך ומתנענע בכל צרכי הגוף במקומות המושבות מושבין.^{נט}

"וכן בכל חפצי גופו בתחתיו בגבולו:^ם ובמקומו המושבת ולא בגבולים ובמקומות המחוללות ללכת ברגלו:^{סא} איך היה מזהיר אל יצא א"מ ב"ה^{סב} יום שבתך:

שנויי נוטחאות

38. ורבים] ורובם (א.ב.ג.ד.) באלה] כאלה (א.ב.ג.ד.).
 41. אמר למטה] אמר למטה (א.ג.ד.) שתי הגירסאות הנלמדות לתוכן העניין. 45. המחוללות] המחוללות (א.ב.ג.) המחוללים (ד.).
 ברגלו] ברגליו (א.ב.ג.ד.).

הערות

- נד. ישעיה' לב, יח.
 נה. כלומר, בכל הפטוקים הנזכרים למעלה, אין הכוונה ישיבה ממש, כי אם גם הליכה וחנועה במקום ההוא. לכן גם הצווי של "שבו איש תחתיו" בשבת, אין באורו ישיבה ממש, כי אם הגבלת היציאה מהמקום בו הוא שובת ללכת למקום אחר.
 נו. אחרי שהדסי הוכיח, מבאור המושב "ישיבה" שבצווי ההורה ש"שבו איש תחתיו" אין הכוונה ישיבה ממש, הוא מוכיח את מובן הצווי הזה גם מהמשך הפטוק עצמו, וזוהי הכידה הששית אצל הדסי: "דבר למד מטופו" א"ב קמה/נ, דף מת, ד".
 נז. המשך מהכתוב "שבו איש תחתיו".
 נח. ר"ל כל גוף האדם לא יצא מהמקום שבו הוא שובת.
 נט. כלומר, אם היה אסור לקום ולהתהלך בבית או בכל מקום אחר שהוא שובת בשבת.
 ס. וכן היה אסור לו לעשות שום חנועה למלא חפצו בתוך גבולו.
 סא. כלומר, אם כוונה הכתוב היתה לאסור עליו ללכת אף בתוך גבולו, במקום שהוא שובת לא רק ללכת ברגלו במקומות המחוללות.
 סב. ה"ת: איש ממקומו ביום השביעי.

"היה די לשמוע אזהרה "שבו איש תחתיו": אלא להודיעך
 כי שבו א"ח היא ישיבה לד"מ^ג ככליל כל צרכי הגוף ודומיו:^ד
 ותחתיו^ה הוא מקום רשותו:^ו כמו "וישלח אבנר מלאכים אל דוד
 תחתיו":^ז רשותו וידו נתן גם הוא אל דוד למלכו על כל ישראל
 ועריו; וכן שאמר "התחת אלהים אנכי"^ח הברשות וממשלת וכח
 אלהי אנכי לגזור ולתת לך ולד אחר שהוא כנע ממך פרי בטן,
 וכן ביאור אלה וכדומיו; וכן^ט באור "תחתיו", זה שאמר בבאור^י
 "ישארו על כתף יטבלוהו ויניחוהו תחתיו ויעמוד ממקומו לא
 ימיש"^{יא}

שנויי נוטחאות

47. היה די לשמוע אזהרה] היה די לשמוע אזהרה (א.ב.ג.ד).
 היה לו לשמוע אזהרתו (ד). אלא להודיעך כי שבו איש תחתיו
 בכ"י א.ב. הושמט המשפט הזה. 48. מכליל] מכלל (א.ב.ג.ד.ה).
 50. נתן גם הוא] גם הוא נתן (ד.ה). למלכו] להמליכו(ד.ה).
 53. וכן ביאור] ואין ביאור (א.ב.ג.ד.ה). ראה הערה סט.

הערות

- סג. ר"ח: לדרך מעבר.
 סד. היינו, קימה, הליכה בתוך גבולו, אכילה שתיה ושכיבה.
 סה. הדסי מתחיל להסביר כאן את מובן המלה "תחתיו" שהיא אינה
 סותרת את מה שהוא אמר מקודם ש"שבו איש תחתיו" אין הפירוש
 ישיבה ממש.
 סו. כלומר, שגם "תחתיו" אין הכוונה תחתיו ממש על מקומו,
 כי אט במקום רשותו.
 סז. שמואל ב' ג, יב.
 סח. בראשית ל, ב.
 סט. גירסת כחה"י א.ג. "ואין באור" - טדוייקת, כי הדסי רוצה
 לומר שאין להוכיח שהפסוק בישעיהו "ויניחוהו תחתיו ויעמוד
 ממקומו לא ימוש" שבכל מקום באור "תחתיו" הוא סלא ימוש
 ממקומו.
 ע. ר"ל שהפסוק עצמו מבאר את פרוש התיבה "תחתיו" שכוונתה
 שלא ימיש ממקומו.
 עא. ישעיהו מו, ז.

"תחתיו יוצע רמה"^{עב} ודומיו^{עג} וביאורם תחת גופם: כי אם היה המצוה כזאת בעניניו: עד לא היה אומר למטה^{עד} אל יצא ב"ה^{עה} משאר ימיו: עו לכן באור חפץ המצוה^{עז} והוא כאשר נו, כי הוא מקום רשות וממשלת ידיו^{עח} וכח נפשו וחפצו^{עט} מושבת ארצך: פ

"דין שני עוד למדנו יותר מזה: פא באמור "אל יצא איש גו" מה צרך להזהירנו שלא נוציא משא מבתינו כזה: פב אם

צא

שנויי נוסהאות

יוצע] יצע (א.ב.ג.ד.). כי אם היה חפץ המצוה כזאת בעניניו יה אומר למטה אל יצא איש ממקומו ביום השביעי משאר ימיו [היה אומר למטה אל יצא איש ממקומו ביום השבת משאר ימיו . כי אם היה חפץ המצוה כזאת [כך (ד.)] בעניניו לא היה אומר אל יצא איש ממקומו ביום השבת משאר ימיו (ב.ד.). 58. והוא | הוא כאשר (א.ב.ג.ד.) 59. וממשלת ידיו] ממשלת ידו (א.ב.ג.). ז ידיו (ד.) 62. צרך] צורך (א.ב.ג.ד.).

הערות

זס, יד, יא.

לומר, ישנם עוד פסוקים ש'תחתיו' שם באורו תחת גופו ממש.

"ל, שאם היתה כונת הפסוק בענין שבת להדגיש ע"י המלה 'תחתיו' זאסור לזוז ממקום הישיבה.

זיינו בהמשך הכתוב "שבו איש תחתיו", שמות טז, כט.

"ח: איש ממקומו ביום השביעי.

זלה כאן, כגראה טעות המעתיקים וצריך לגרוס "כשאר ימיו", כמו להלן בית "ב": "ממקומו המושבת למחולל כדרך ימי החול".

זיינו, ה' המצווה.

זפה"כ בירמיה לד, ו.

זפה"כ בישעיה טו, ג.

לומר, ששבו איש תחתיו באורו להשאר במקומו וברשותו, ושם הוא 'כל לנוע ככה נפשו ורצונו.

"ל שאת הפסוק "אל יצא איש ממקומו" דורשים לא רק לפניו כדי ללמוד ממנו שמותר לזוז ולנוע ממקום מושבו, כי אם דורשים פסוק זה גם לאחריו, ולומדים שמותר ליהודי לצאת בשבת ובמועד מביתו ללכת למקום אחר במקרים מיוחדים.

זדסי רומז לפסוק "ולא תוציאו משא מבתיכם ביום השבת..." ירמיהו ז, כב. ראה להלן א"ב קמז/ד, עמ' 186.

מתחת רשותנו איך נוציא משא זה: מרשותנו היתכן או הוא מקובל
בחקמתך: פג

"גלויו מנהי וביק^{פד} כי כתוב "שלישים ונגידים נביאך
מדבר": פה (11) וגלה דוק, זה ירמיהו ע"ה והזהיר בתורת אלהיך
ודבר:

שנויי בוסחאות

64. מרשותנו [מרשותינו (א.) 66. מנהי וביהי] מניה ובהי (א.ב.ג.).
מניה וביהי (ד.) [כתוב] כתב (א.ב.ג.ד.) 67. והזהיר [והזכיר (ב.)].

הערות

פג. כלומר, האם זה יתכן ואפשרי שגדרוש בעצמנו הלכות מן התורה
והנביאים או אולי אין בכך שום תמיהה וחידוש, כי זה מקובל
ונלמד מהמקרא, שיותר לאיש להשתמש בחכמתו, כדי לדרוש הלכות
מן התורה.

פד. מהמקרא עצמו מתגלה לנו שאמנם מותר לאדם ללמוד בחכמתו
הלכות מן התורה וגם מן הנביאים. ע"פ סנהדרין לט, ע"ב:
"מניה וביה אבא ליזו לביה נרגא".

פה. משלי ה, ו. ו"שלישים" הכוונה לתורה נביאים וכתובים. הקראים
כידוע ראו את שלשתם במדרגה אחת בנוגע ללמוד הלכות מהם.
ראה השוואה (11).

השוואות

(11). א. מספרות הקראים. להלן באשה"כ א"ב קעג/ר, דף ע, ב' אומר
הדסי: "מידות התורה והם תורה ונביאים וכתובים, ששלשתם
נקראו תורה ככתוב 'ולא שמענו בקול ה' אלהינו ללכת בתורתו
אשר נתן לפנינו ביד עבדיו הנביאים" (דניאל ט, י) ועליהם אמר
החכם מכל אדם 'הלוא כתבתי לך שלשים במועצות ודעת" (משלי
כב, כ). במקרא יש בפסוק זה קרי וכתוב: שלשום - כתיב, ושלישים -
קרי. לפי פשוטו של מקרא ולפי סדר הכתובים, נראה שהנכון
הוא כהכתיב "שלשום" אולם הדסי סובר ש"יש אם למקרא ואם
למסורת". (זוהי אצלו המידה הששים ושלוש משמונים המידות"
שהוא דורש בהן את התורה. אשה"כ א"ב קע"ב דף סח, ב').

השווה אדרת דף נא, א-ג'. בשייצי מביא שם בשם חכמים
קדמונים שכל מצוה ומצוה שנתברר טעמה בדברי הנביאים, יש
לה שרש ועיקר בתורה אשר יצאה ממנה אותה מצוה. ור' לוי
בר' יפת הסיב, כי יש הפרש בין מצות עשה ומצות לא תעשה מן
התורה, אשר היא ידועה שהיא תמידית נתונה ע"י אדון הנביאים
ובין אשר יאמר בכתב הנביאים, מפני שכל נבואה ונבואה
היא על פי הדור. ושם נה, א' מוסיף בשייצי: "וכן אמר החכם
דבי אהרן בע"ה בענין חג המצות בעד קצת חכמים שהיו לוקחים
ראיה מדברי הנביאים, אמר ואני תמה בזה שלקחו ראיה מדברי
הנביאים שסובלים פרושים להורות על דברי תורה". עיי'ן
ווייס, דור דור ודורשיו, חד', עמ' 69.

ואמר כך "ולא הוציאו מ"מ ב"ה פ"ו וכל מלאכה לא תעשו" פ"ז מרמז "אל
יצא א"מ" מתלמד ומתגלה זה בחכמה לבבך: פ"ח

הערות

פ.ו. ר"ח: משא מבתיכם ביום השביעי.

פ.ז. ירמיהו יז, כב.

פ.ח. זוהי המידה השביעית משמונים המידות שהתורה נדרשת בהן לפי
הדטי. "והוא מדבר שאינו מתפרש במקומו ומתפרש במקום אחר
כסחומי ורמזי מזה אב הנביאים ע"ה, שפירשו הנביאים באחרית.
יען שהיו מוחזקים מדור לדור אחר, אף הבינו, כי הדעת מתמעטת
מישראל והיו מבארים אותה זה לדור אחר וכו'". עיין אשה"כ
להלן א"ב קסו/ל-כ, דף סד, א'.

חילוקים

ב. מספרות הרבנים. הדטי השתמש בקרי, שלישים שהיא מסורת הרבנים,
לדרש את הכלל שכל שלשת ספרי הקדש שווים ללמוד הלכות,
שהוא נגד דעות הרבנים, שקבעו "דברי תורה מדברי קבלה
[דברי נביאים] לא ילפינן", ואם הביאו פסוק מנביאים לראיה
להלכה, כגון "אבל פטור מן ההפילין משום שנאמר בהם
פאר (יחזקאל כד, יז. ברכות יא, ע"א) מניין להפקר ב"ד
הפקר? שנאמר: "וכל אשר לא יבא לג' ימים בעצת השרים וכו'".
(עזרא, י, ח: גיטין לו, ע"ב), ועוד הרבה הלכות שלמדו
מנ"ך, הם הביאו פסוקים אלו לאטמכתא גרידא (עיין חולין
יז, ע"ב). ובדרך כלל החמירו יותר בקדושת תורה מקדושת
נביאים וכתובים: "אין נוחנין גביאיים וכתובים על גבי תורה",
מגילה כז, ע"א. לפי הרמב"ם (הל' שבת פ"ל, א) דברים
שנתפרשו בנביאים אף הם נקראים דברי סופרים: "ושנים
מדברי סופרים והם מפורשים ע"י הנביאים כבוד ועונג וכו'".
והראשונים נחלקו אם דברי קבלה גחשבים לדין תורה או שאינם
אלא מדרבנן. עיין עירובין כא ע"ב; ספר המצוות להרמב"ם
שרש א'; רמב"ם הל' אישות פ"א, ו. מאידך אנו מוצאים בכמה
מקומות שקראו לדברים הכתובים בנביאים דברי תורה. עיין
גיטין לו, ע"א. ווייס, דור דור ודורשין, ד' עמ' 68, 69:
גרן "דברי ימי ישראל", חלק ג' עמ' 448; וחיות במאמרו
"תורת נביאים דברי קבלה", בכל ספרי מהר"ץ חיות (ירושלים,
תשי"ח), עמ' יב' ואלך, ושם, עמ' קלז ואילך.

"ביומרת המקודשים^{פס} אסור ללכת האדם: ממקומו המושבת למחולל^צ
 יך ימי החול שהולך האדם^{צא} חוץ לתפלת עבודת ה' ולקריאת תורתו⁽¹²⁾
 ואכל ומטחה^{צב} כנגדם. צג אבל בימי השבתות אסור לו לצאת לצרכי
 יו^{צד} דולת לבד לתפלת ה' ולקריאת ולמוד ואזהרת התורה מצות
 צה⁽¹³⁾ דם,

שנוני נוסחאות

[למחולל] [למחלל (ג.)]. ימי החול [ימי חול (א.ב.ג.)].

הערות

- היינו, במועדים.
 כלומר, למקום שלא קבע שם שביתה.
 היינו, הליכה רגילה של ימי החול.
 כלומר, שבמועדים מותר לישראל לצאת מהבית רק בשביל ללכת
 לתפילה, לקריאת התורה ולמאכל ומשתה.
 כנגד דעת הרבנים, שהתירו לצאת במועדים בלי שום הגבלה.
 היינו, לאכילה ולשתיה.
 ר"ל שבשבתות מותר לצאת מהבית רק לעבודת ה' ולא למאכל
 ולמשתה.

השוראות

- א. מספרות הקראים. ענן התיר לצאת בשבת מביתו ללכת לבית
 הכנסת, כזראה, בגלל שהוא החשיב מאד התפילה והלמוד בבית
 הכנסת. ראה קירקיסאני; הרכבי שם עמ' 129 (ותרגום
 האנגלי של צמרי ב- HUCA, VII, עמ' 384).
- ב. מספרות הרבנים. בשבת קטו, ע"א כתוב: "ומפני מה אין
 קורין בהם [בכתובים] מפני ביטול בית המדרש". וטעם בגמרא
 (קטז, ע"ב) אמר רב: "לא שנו אלא בזמן בית המדרש אבל
 שלא בזמן בהמ"ד קורין" וכו'. וראה רמב"ם הל' שבת
 פכ"ג, יט.

חילוקים

- א. מספרות הקראים. דין היציאה מהבית בשבת, בשתנה אצל חכמי
 הקראים מדור לדור. ענן סבר (מובא ע"י ר' אהרן, גן עדן,
 דף לא, א': הרכבי שם 157, 163): כי "שנו איש תחתיו"
 (שמות טז, כט), הוא מקום רשות והתיר לו ללכת לאשר הוא
 מוכן לו, כמו בית המדרש והכנסת עד אלפיים אמה ומה
 שהוא צריך לגקביו". גם בנימין הנהוגדי סבר, כענן רבו,
 שאין יוצאים מן הבית שלא בהכרח גמור (עיי' מאן,
TEXTS AND STUDIES, חלק ב', עמ' 1456 - מכתבי משה
 בגי; אדרת אליהו דף ג, ג').

הערות

צו. ר"ח: נשמתם עדן, חכמי הקראים הירבו להשתמש בחואר "משכילים" ו"משכילי עם". ראה לעיל אשה"כ א"ב קכה/ז, דף מו, ב': "ומשכילי עם יבינו לרבים" וגו', כלומר ה"משכילים" הם מורי הציבור. סקירה מקיפה על מובנו של החואר משכילים בספרות הקראית, מביא נפתלי ווידר (N. Wieder) בספרו The Jedean Scrolls and Karaism, עמ' 104-120.

צו. להלן אשה"כ אב קפז/נ, דף עה, ד': מוסיף הדסי: "ובכל ספק לחמר חוייבנו: בדרכי תורתנו ורמז בדבר כזו ויכסף משנה קחו בידכם" וגו' (בראשית מג, יב). ובא"ב שא/פ, דף קיב, ב', הוא הוסיף: "ודעתי נוטה אחרי דעת המהמירים בראיות דורשים ומענינים: ואשרי המשתמר במצות המסופקת בין החכמים". על דרכם של הקראים להרבות בחומרות, ראה במבוא למחקרי.

הילוקים

לפי קירקיסאני (1, עמ' 60-62) היו מן הקראים שחשבו שהציאה מן הבינה אינה מותרת כלל ביום השבת. ר' לוי בהר"י לא הסכים לדרשות אלו של עגן, "כי אין בהן רמז במקרא". (עיי'ן הרכבי שם עמ' 163). הדסי, כפי שראינו סובר כמו עגן. ר' אהרן ב"ר אליהו (גן-עדן דף ל, ד') כותב: "וכן הוא אומר, אם תשיב משבת רגלך" (ישעיה נח, יג) שיש בהליכה שהוא בהתר כגון ההליכה לביה הכנסת תוך החתום ואל המדרש ואל מקום מאכל ומשחה, ולדבר מצוה ההליכה בחיוב. ולבקר החולה ולנחם האבל וללכת אל איש נכבד לכבדו ולמקום צרכו כל אלו בהתר. אמנם ההליכה ע"י טיול או ההליכה אל השוק הוא באסור ולזמן ביום השבת ללכת עד סוף החתום [ראה דברי הרבנים בהשוואה זו] כדי לקצר ההליכה בהול במקום שהוא רוצה ללכת, ולהכשרת ההליכה בשבת הנה אומר, "מדוע את הולכת אליו היום לא חדש ולא שבת" (מלכים ב' ד, כג). בשייאי סובר כמו ר' אהרן ב"ר אליהו ומביא הוכחות לכך מהמקרא וגם משפיטת השכל:

"ואמרו החכמים שזאת הישיבה חתונו במקום אינה על אמתחה מפני שכבר מצאנו שביום שבת היו הולכים אל אהל משה ככתוב "ויבואו כל נשיאי העדה ויגידו למשה... ויאמר [להם] משה אכלוהו היום" (שמות טו, כב, כה). וכן אמר "מדוע את הולכת אליו היום לא חדש ולא שבת" (מלכים ב' ד, כג). וכן "ויביאו אותו המוצאים אותו אל משה" (במדבר טו, לג)... ולפי הנראה שאלה האנשים יצאו ממקומם בשבת עד שמצאו אותו המקושש.

...ומשפיטת השכל, גם כן, כי אין אפשר שיהיה האדם יושב בשבת ולא יזוז ממקומו, והנה האדם מדיני בשבע וצריך לעשות פעולותיו כגון ההליכה לנקביו ולאכול ולשתות ולשכב על מטתו ולהביא מאכליו ומשתיו לפניו, וכן ראוי שיובן הנה מאמר "תחתיו" ו"מקומו" על דרך מעבר לסבות שזכרנו" (אדרת דף ג, ב').

חילוקים

ר' משה בגי, מביא סיבות לחלוקי הדעות בין חכמי הקראים בהלכות שבת. "דע שחכמים קדמונים ע"ה מזמן חלוק הקראים עם הרבנים [מן ענן בן דוד] חשבו להוציא באור כל הענינים מצד הכתובים בין לאסור בין להתיר ונטו אחרי החמרה, כדי להראות ההפרש הגדול שבין עדת הקראים הסומכים על הכתוב ובין הרבנים הסומכים על הקבלה להתרחק מהם ריחוק גדול... כמה ענינים סברו חכמי קדם באסורם ע"צ [=על צד] החמרה. והחכמים הבאים אחריהם ראו בהתר. בפרט בענין מצוח שבת שרבינו בנימין האונדי [=הנהאונדי] נ"ע פירש פסוק 'שבו איש תחתיו' (שמות ט"ז כט) על האמת | כלומר, תחתיו ממש ולא על צד המעבר, והסכים בזה רבינו יוסף בפרקסני נ"ע אבל הצריך תנאים. וחכמינו הבאים אחריהם השיבו על זו הסברה ולא ישרה ביניהם. [הכוונה לר' מהל, ר' יפת, ר' לוי בהר"י ור' אהרן בעל עץ חיים. עי' אדרת. דף ג', ב-ד].

"...והנה קרה כל זה ההפרש בין חכמי קדם ובין חכמינו האחרונים שזה אוסר וזה מחיר, מסבה שהכניסו כל המעשים הנעשים בשבת תחת מלח 'מלאכה'. ואחרי כן הוכרחו להתיר קצתם מפני שהאדם מדיני בטבע וא"א בלחם, כגון טלטול כלי המאכל והמשתה והכרח לצאת לנקביו ושאר תנועותיו וכו'" מאן, *Texts and Studies*, חלק ב', עמ' 453-56; ועייין צ. אוקורי, *Karaite in Byzantium*, עמ' 62; מולער, הקראים - תנועת גאולה בימי הביניים, עמ' 220.

ב. מספרות הרבנים. גם הרבנים הגבילו את ההליכה בשבת, גם בחוץ תחום שבת, אולם לא החמירו כמו הקראים. מן הפסוק "אם תשיב משבת רגליך - עשות חפצין ביום קדשי..." (ישעי' נח, יג), אסרו הרבנים הליכה בחפצי חול, כגון: להחשיך על התחום, כדי למחר לצאת במוצאי שבת מיד עם חשכה, על מנת לעשות דבר שאסור לעשותו בשבת; (משנה שבת, פ"ג, ג') ואסרו לרוץ, לדלג ולפסוע פסיעה גסה בשבת - אם לא לדבר מצוח "שלא יהיה הילוכך של שבת כהילוך של חול" (שבת ק"ג, ע"ג). וראה דברי רבי זירא (ברכות ו, ע"ב): "מריש כי היה חזיגא להו לרבנן דקא רהטי לפרקא בשבתא אמינא קא מחליין רבנן שבתא, כיון דשמענא להו דרבי תנחום א"ר יהושע בן לוי לעולם ירוץ אדם לדבר הלכה, ואפי' בשבת וכו'".

ור' משה מקוצי ב"ספר מצוות גדול" סימן טו, דף כג, ב' מביא: "המינין אומרים: "אל יצא איש ממקומו" כמשמעו. והשיב רבינו משולם ב"ר קלונימוס להקפות שיגיהם מנבואת ישעיהו ויחזקאל, שכתוב בנבואת ישעיהו: "והיה מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבוא כל קשר להשתחות" (ישעיהו סו, כג); ובנבואת יחזקאל כתוב: "והשתחוו עם הארץ פתח השער שהוא בשבתות ובחדשים לפני ה'" (יחזקאל מז, ג). ואם היה אסור לזוז ממקומו, איך יבוא כל בשר להשתחוות בבית המקדש?".

"אף להוציא משא עמו כבוד או קל ואפילו קלה עד גרה, צח
 ככתוב: "אלה משא בני קהת" צט וכתוב: "לכל עבודתו ולכל משאו" P
 במשמרה: קא וכתוב: "וזאת משמרת משאם לכל עבודתם ולכל משאם
 קרשי המשכן ובריחיו ועמודיו ואדניו" קב וכל כלי משכנך: כג

הערות

- צח. עיין אשה"ל א"ב רמח"צ, צף זה, ג'.
 צט. במדבר ד, טו. משנה שבת צב, ע"א.
 ק. בתורה כתוב "על עבודתו ואל משאו" (שם, ד, יט, מט).
 והדסי או המעתיק טעה.
 קא. היינו, במשמר בני קהת.
 קב. במדבר ד, לא.
 קג. ע"פ הכתוב "ואח כל כלי עבודת המשכן", שמוח לט, מ. הקראים אסרו כמו הרבנים, הוצאה מרשות לרשות, ברם, הקראים התנגדו, כמו הצדוקים, להתר הרבנים להוצאה וטלטול ע"י עירוב. ראה להלן א"ב קפב/ש-ח. תשר"ק קפג/ח-ע עמ" 356. ועיין דוב רעוול (B. Revel) Karaote Halakah, עמ" 38-41.

אלפביתא קמה^א (דף נד, טור 3)

"אכן עוד כתוב "איש איש על עבודתו ועל משאו":^ב מהם לארון^ג מהם לקלעים^ד מהם לאדנים מהם למוטים מהם לבדים לקרשים וליריעות ולעורות ולחבלים מיתרים ויחדות^ה כבדים וקלים בעיניך^ו (1):

שנויי נוסחאות

3. לקרשים] מהם לקרשים (א.ב.ג.).

הערות

- א. בכ"י א.ג. - פרק זה הוא אלפביתא קמט.
- ב. במדבר ד, מט.
- ג. בני קהת, שם, ג. לא.
- ד. בני גרשון. שם, ד, כה-כו.
- ה. בני מררי. שם: שם לא-לב.
- ו. מפסוקים אלה לומדים שגם הוצאת דברים קלים במשכן, נקראה עבודה, לכן אסורה בשבת.

חילוקים

- (1). א. מספרות הרבנים. מלאכת הוצאה היתה במשכן כשאר מלאכות, כמבואר בברייתא (שבת מט, ע"ב): "איין חייבין אלא על מלאכה שכיוצא בה היתה במשכן, הם זרעו ואתם אל תזרעו... הם העלו את הקרשים מקרקע לעגלה, ואתם לא תכניסו מרשות הרבים לרשות היחיד, הם הורידו את הקרשים מעגלה לקרקע, ואתם לא תוציאו מרשות היחיד לרשות הרבים" וכל מלאכה שהיתה במשכן חייבים עליה, אף שאין לגו רמז בכתוב. ברם, מכיון שהוצאה אינה דומה לשאר המלאכות כי היא "מלאכה גרועה" ואין השכל מחייב שתחשב מלאכה, לכן השתדלו חכמי התלמוד להביא ראיה מהכחוב שהיא מלאכה האסורה בשבת כשאר מלאכות (תוספות שבת ב, ע"א). מהמקרא: "ויצו משה ויעבירו קול במחנה לאמור: איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקדש, ויכלא העם מהביא" (שמות לו, ו). דרשו שלא יוציאו נדבות מבתיים להביאם למשכן בשבת (שבת צו, ע"ב). ועוד דרשו (עירובין יז, ע"ב: ובתוס' שם): "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי" (שמות טז, כט) - אל יצא בשבת עט הכלי ללקוט את המן כדרך שהוא עושה בחול. ובירושלמי (שבת פ"א, ה"א): מניין שהוצאה קרויה מלאכה? וכו' - ויכלא העם מהביא, נמנע העם מלהוציא מבתיים וליתן לגזברים, כך נמנעו הגזברים מלקבל לידם ולהכניס ללשכה. ועיין אוצר הגאונים, החשובות שם, חלק ב', עמ' 59.

הערות

- ז. היינו, בשבת ובמועדים. ראה להלן א"ב קמז/ט-כ, עמ' 190-195.
- ח. של העולם הזה, ע"פ שבת פב, ע"א: "במילי דעלמא" ורש"י שם: "בדברי חנם שאינו תורה". השווה ספר היובלים (נ, ח): "ואשר ידבר דבר לעשות בו".

חילוקים

- ג. מספרות הקראים. בין חכמי הקראים היו חלוקי דעות גדולים בענין עצם הטלטול בשבת ובנוגע למקור האיסור הזה. בנוגע לעצם הטלטול: קירקיסאני כותב (מוכא בהרכבי שם עמ' 128): "ואלה הם הדברים שבהם נפרדו ענן וחבריו מן הקודמים להם: הוא התיר לשאת בשבת דבר קל ואומר על אודות זה: אין משא אלא בכחף דכתיב, 'בכחף יסאו' (במדבר ז, ט). והנה איזה מחלמידינו חשבו, כי כוונתו אל הנושא בתוך הבית שלא ישא על כתפיו. אולם מפשט דבריו לא נראה כזה". ענן מדבר כנראה במקרים בהם התיק לצאת מן הבית בשבת, היינו לבית הכנסת לבית המדרש, או לעשות צרכיו. ראה לעיל א"ב קמז/ב, עמ' 115. השוואה (13).
- הדסי, לא הביא "הוצאה מרשות לרשות" בין ל"ט אבות המלאכות, כנראה בגלל הטעם הנ"ל (ראה להלן א"ב קפ/ח עמ' 339) הוא למד איסור הוצאת משא מרשות לרשות מעבודת הלויים, ופסק שכל הוצאת משא, אפי' לא על הכתף, ואפי' קלה, נחשבת לעבודה. הוא למד זאת כנראה מר' יוסף הקירקיסאני (ראה גן עדן דף כו, א-ב) הקראי משה בגי' ב"משאח משה", נדפס בסוף ספר "פנת יקרה" לר' יצחק בן שלמה הקראי, גוזלוו תקצ"ד), חולק על קירקיסאני וכותב: "והמוציא מרשות אל רשות כבר מבואר שהוא במשא כבד אחר שהוא נכלל בשם מלאכה... אסור לטלטל בדברים כבדים ומיגעיים ומעמלים אפי' תוך הבית והגבול כ"ש בדרך רשות הרבים..."
- ובנוגע למקור איסור הטלטול בשבת: ענן והקראים הקדומים למדוהו מנשיאת הלויים (כנזכר לעיל). ר' אהרן בר' אליהו (גן-עדן דף כו, א'-ב) כותב: "אכן המוציא מרשות אל רשות כללו אותו בעלי הקבלה [=היינו הרבנים] בארבעים מלאכות פחות אחת ואע"פ שהיה להם בהענין כפי שסדרו הביאו ג"כ ראיה מן הכתוב, שההוצאה מרשות לרשות היא מלאכה ממה שאמר הכתוב, 'איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקדש' (שמות לו, ו) ואומר: 'ויכלא העם מהביא' (שם) ולפי פשט הנכון שלא נקרא מלאכה מצד שהוציאו מרשות אל רשות, אלא על מנת שהיו מביאים נדבה בכל יום וע"כ אמר: 'איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה' וע"כ אמר, לתרומת הקדש".
- ר' אהרן מביא שם דעותיהם של ר' יוסף הרואה שההוצאה מרשות אל רשות נכלל תחת "לא תעשה כל מלאכה" ושל ר' יוסף הקירקיסאני שהאיסור זה היה רק בהענין "עד זמן ירמיתו ע"ה ובזמן ירמיה כשראה השי"ת שפרצו בדבר זה נתנו במצות

שנויי נוסחאות

.6. ענין] עניין (א.ב.ג.ד.).

הערות

ט. היינו, כל מיני שיחות בעניני חול שהוא צריך להם.

חילוקים

לא תעשה כל מלאכה כאשר אמר "ולא תוציאו משא מבתיכם ביום השבת..." (ירמיה יז, כב) ר' ישועה ג"ע לקח אסורו ממאמר, 'אל יצא איש ממקומו' (שם טז, כט).

ובשייצי, אחרי שמביא את דעות הקראים הנ"ל, מסכם (אדרת דף נ, א'-ג): "והנראה לי שהטלטול בכלל נכנס תחת סוג מעשה בין שיהיה מרשות אל רשות, בין שיהיה ברשות אחד וכל המעשים נאסרו בשבת ממה שאמר 'ששת ימים תעשה מעשיך וביום השביעי תשבות', והחכמים אמרו: שהתר קצת המעשים בשבת אינם כי אם קצתם מן הכתוב, וקצתם מן ההעתיקה, וקצתם משפיטת שכל האדם, כגון הדברים ההכרחיים לאדם, כי הוא מוכרח לעשותם בין בשבת בין בחול ואחר שהיה הענין כן, והטלטול בשבת ברשות אחד הוא הכרחי, כי האדם מדיני בטבע. אמנם הטלטול מרשות אל רשות אינו לו הכרחי, אמנם אפשר לו בלחו כי יכין כל הדברים שיהיו נמצאים לו תוך הגבול".

השווה קירקיסאני, הוצ' נימוי עמ' 53. 60-62
וב- HUCA, VII עמ' 383, 392, 393; הרכבי שט, עמ' 128
139; פוזנאנסקי, DARAITE LITERARY OPPONENTS OF SADDIAH,
GAON עמ' 29; ווייס, דור דור ודורשיו, עמ' 78;
נימוי, Karaite Anthology, עמ' 17.

הערות

- י. ראה אשה"כ א"ב נג/ל-מ, דף כז, ד' ואילך: "כי חלום המתוקן כנבואה הוא מאת ה' וכו'" אפעפ"כ אסר הדסי לספר חלומות בשבת כי לא יוכל איש לחבירו יראה לו חלום לעבר ועתיד בין טובים ובין רעים...
 יי. דברים שהיה חפץ בהם שיקרו.

חילוקים

- (2). בבתי"ם "ב-ה" ובמקומות רבים להלן, מביא הדסי מעשים שהרבנים קוראים להם "אסורי שבות" (ראה השוואה 5), או "עובדין דחול", והמשנה בביצה פ"ה, ב אומרת: "כל שחייבין עליו משום שבות... חייבין עליו ביו"ט...". ואיסורם רק מדברי סופרים. הדסי ורבים מחכמי הקראים אוסרים דברים אלה מן התורה ולומדים אותם ע"י גזרה שוה, הקש או ממונחים שונים שהתורה משתמשת בהם במלאכות שבת. עיין גן-עדן דף כה, ד': "ואין טעם למאמרם שיש דברים אסורים משום שבות וכו'".

השוואות

- (3). א. מספרות הקראים. איסורים אלו כלולים לפי הדסי בכתוב "ממצוא חפצך ודבר דבר" (ישעי' נח, יג). עי' להלן חשר"ק קב/ע, עמ' 260. והשווה לבשייצי אדרת (מה, ב): ואמר בע"ה [ר' אהרן בעל המחבר] ואל יעלה בפיו ובלבו דבר שיביאהו לידי ענין מלאכה ככתוב, "ממצוא חפצך ודבר דבר" (ישעי' נח, יג). וחנה מזה יאסר הדבור בענין המעשים והמלאכות בשבת ואסרו החכמים מזה ג"כ השיחה בטלה בשבת ביותר מדי מפני שצריך שיהיה הבדל משאר הימים".

ושם מה, ג, פוסק בשייצי "סוף דבר היוצא ממאמר, ויקדש אותו וממאמר, וכבודתו מעשות דרכיך ממצוא חפצין" וכו', המעשים והדיבורים בשבת הם באסור זולת החובות שיצא התרם בשבת בראייה...". עיין גן-עדן דף לה, ד'.

- ב. מספרות הרבנים; בירושלמי (שבת פט"ו ה"ג דף טו א') לומדים הלכה זו מהפסוק "ויום השביעי שבת לה' אלהי" (שמות כ, י) מהו שבת לה' אמר ר' אבהו "שבות כה". מה הוא שבת ממאמר אף את שבות ממאמר. ובירושלמי בפרק אלו קשרים "א"ר חייא ברבא רשב"י כד הוי חמי לאימיה משתעיא סגין הוה אמר לה אימא שבתא היא והיא שתקה". השווה שבת קנ, ע"א: "אמר קרא, "ממצוא חפצך ודבר דבר" (ישעיה שם) חפצין אסורים חפצי שמים מותרים", ובעירונין (לח, עב): לא יהלך אדם לסוף שדהו לידע מה הוא צריכה וכו'.

ור' שנירונאי גאון פוסק: "והלכתא אסור לאדם לספר דברים של חול בשבת ולא החירו חז"ל אלא שיאמר אדם לחבירו הנראה שתעמוד עמי לערב בלבד. אבל לדבר עמו על צורך החול אסור דאמר קרא: "ממצוא חפצך ודבר דבר" (ישעיה שם)

בעבר ובעתיד (4) ולנדוד נדרים ליום מחר לשלמה: (5)

שנויי נוסחאות

8. ליום] להם (א.ב.ג.).

חילוקים

דבור אסור הרהור מותר, הלכך אסור לדבר על דברים של חול בשבת". עיין מיללער הלכות פסוקות סי' קל"ד; רמב"ם הל' שבת פכ"ד, ה; אוצר הגאונים, החשובות שם, עמ' 101.

השוואות

(4). מספרות הקראים. להלן א"ב קנ/צ, עמ' 259, מוסיף הדסי: "ומכל מחשבות סחורות עוברות ועהידות ודומיהן, תפנה לבבך בכל ימות קדשך". והשווה בשייצי, אדרת, (דף מח, ג'): "ואסור לדבר במיני סחורות ולהתיעץ מה לעשות בחול ולחשוב מחשבות וחשבונות. אמנם קצת מן החכמים אמרו [כך משמע מדברי התלמוד, בשבת קנ, ע"א וע"ב], שאינו אסור שידבר האדם דברים שעברו, שהמספר דברים שעברו, לא יהנה מהם. אמנם האיטור הוא בדברים העתידיים, מי אפשר לו ליהנות מהם". עיין גן-עדן שם.

(5). א. מספרות הקראים. הדסי אוסר לנדוד נדרים אם יצטרך לשלם למחר (ע"פ הכתוב "לא תאחר לשלם", דברים כג, כב), אולם אם זה קרוב בשביל מצוות היום, מותר לו לנדוד או להקדיש ביום טוב. וראה אדרת דף מח, ג': "ואסור להקדיש ולחת מתנה ולתת צדקה, כי הם מלאכה, אמנם אם היה צורך הכרחי בקהל ויצטרכו לעשות תקון החומרה קצת מן החכמים החירו בזה מפני שהוא מצרכי ציבור". ועיין גן עדן דף לה, ג'-ד', ו"משאת משה" למשה בגי שם.

ב. מספרות הרבנים. השווה משנה ביצה פ"ה, ה, ב: "אלו הן משום שבות וכו'". לא מקדישין ולא מחרימין וכו', כל אלו ביו"ט אמרו ק"ו בשבת". ור' יוחנן אומר "מקדיש אדם פסחו בשבת וחגיגתו ביו"ט". (שבת קמ"ח, ע"ב), כלומר שגם לפי התלמוד איטור נדרים בשבת וביו"ט הוא רק אם זה "למחר לשלמה", אולם בשביל אוחו יום מותר להקדיש.

ראה שבת קנ, ע"א: "...חשבונות של מצוה מותר לחשבן בשבת... פוסקים צדקה לעניים בשבת... מפקחין פיקוח נפש ופיקוח רבים בשבת". ועיין אוצר הגאונים - החשובות שם, חלק א', עמ' 154, 155-156.

כי כתוב בהם שביחה מכל מלאכהך: י"א (6)

"גמר" ב' אומר "ששח ימים תעשה מעשיך וביום השביעי תשב" י"ג
 וגו': וכתוב "וישבחו העם ביום השביעי" ד' ועוד כתוב "בחריש
 ובקציר תשבחו": ט' וכתוב "וישבחו שלשת האנשים מענות את איוב" טז
 חמי"ך. יז

הערות

- יא. היינו, "וביום השביעי תשבחו", שמות כג, יב. עיין להלן א"ב קמט/צ, עמ' 249.
- יב. ר"ל לומדים דין זה מגזרה שווה. והיא מידה העשירית משמונים המידות שהדסי דורש בהן את התורה (עי' להלן אשה"כ א"ב קסט/ד, דף מד, ד') והמידה השניה של הלל הזקן ור' ישמעאל. (בשמונים מידותיו כולל הדסי את כל המידות שהלל הזקן, ר' ישמעאל ור"א בנו של ריה"ג דרשו בהן את התורה).
- יג. שמות כג, יב: לד, כא.
- יד. שם, טז, ל.
- טו. שם. לד, כא.
- טז. איוב לב, א.
- יז. ע"פ הכתוב "והיה האיש ההוא תט". שם. א. א. מהגזרה שוה של "שביחה" - "שביחה" שבחורה ובכתובים, לומד הוסי שדיבורים של חול בשבת גם כן נקראים מלאכה. דאה לעיל חשר"ק קמז/ג, עמ' 13 השוואות (11).

השוואות

- (6). א. מספרות הקראים. דאה בשייצי (אדרת דף מה, ג'): "סוף דברי היוצא ממאמר 'ויקחש אותו' (בראשית ג, ג) וכבדתו מעשות דרכיך ממצוא הפצך וכו' (ישעיה נח כג) שכל המעשים והדבורים בשבת הם באסור זולת החובות שיצא התוים בשבת בראיה...". עיין ר' אהרן בן יוסף הרופא (אהרן הראשון), ספר המבחר (גוזלוו, 1835), דף לו, א'.
- ב. מספרות הרבנים. השוה ספרא (אחרי פ"ד): "אין לי אלא מלאכה שחייבין על מינה כרח וכו' מניין שלא יעלה באילן כו' תלמוד לומר 'שבחו'...". והרמב"ם (הל' שבת פכ"א, א) אומר: נאמר בתורה, 'תשבחו' - אפילו מדברים שאינם מלאכה חייב לשבת מהם. ודברים הרבה הם שאסרו חכמים משום שבות. מהם - דברים אסורים, גזרה שמה יבוא מהם אסור מקילה...". ועיין רמב"ן בפירושו לתורה, ויקרא כג, כד.

"דבר צווי כל שהוא המצוה לאחרים לעשותו בימי חול הוא נחשב כעושה מלאכה: כן המצוה מימי חול להעשות בימי קודש הוא הנקרא עושה מלאכה: יח(7) ככתוב "ויכל משה את המלאכה: יט" "ויבן שלמה את הבית ויכלהו"^כ "ויעש שלמה את כל הכלים האלה אשר לבית ה' והשלט כל המלאכה"^{כא} וכתוב "ויכל אלהי' ביום השביעי"^{כב} ודברו ומאמרו היה עושה מצוויו,^{כג}

שנויי נוסחאות

15. הוא הנקרא] הוא נקרא (א.ב.ג.ד.) 17. ויכלהו] ויכלהו וגו' (ד.) 17. האלה אשר] בכחה"י א.ב.ג. נשמטו התיבות "האלה אשר".
הן אינן] כתובות גם במקרא. 18. לבית ה'] לבית ה' וגו' (ד).
השביעי] השביעי וגו' (ד).

הערות

- יח. עיין להלן תשר"ק קמו/מ, עמ' 171.
יט. שמוח מ, לג.
כ. מלכים א' ו, יד.
כא. שם. ז, מח. נא. הדסי לקח שני חלקי פסוקים וחיברם לפסוק אחד. גם במקומות רבים אחרים הוא לא דייק בהעתקת פסוקים ומקורות. חיבר קטעי פסוקים, הוסיף או גרע מהם. ראה הערה כה בפרק זה.
כב. בראשית ב, ב.
כג. עיין לעיל אשה"כ א"ב צה/ו-פ, דף לט, ג'.

השוואות

- (7). א. מטפרות הרבנים. השווה למשנה שבת פ"א, ה: "איין נותנין עורות לעבדן ולא כלים לכובס נכרי אלא כדי שיעשו מבעוד יוט, ובכולן בית הלל מחירין עם שמש" וכו' (כלומר בעוד החמה זורחת), ובודאי שאסור לפי חכמי משנה זו לאמר לעבד או לכובס לעשות המלאכה בשבת.
ב. מטפרות הקראים. השווה אדרת (דף מו, ד'): "ואמר ר' ישועה כי צריך ישראל להיות נזהר שלא יתן מלאכה לגוי לכתחלה לעשותה בשבת והטעם [מתי זה נחשב לכתחלה] שיחנה סמוך לערב יום ו' אמנם יחנה לו חוץ ימי השבוע. ואמרו ב"ה [בעלי הקבלה, במשנה שבת שם] כי צריך להיות מעט נתינתו לגוי ער ערב שבת [שקיעת השמש] בכדי זמן עשיית המלאכה ההיא... ועיין אדרת דף מה, ג'. מו, ד'. ולהלן אב קמט/ח, עמ' 243, השוואות (8).

ככתוב "ויאמר אלהי^{כד} וגו', וכתוב "בדבר ה' שמים נעשו וברוח
פיו כל^{כה} צבא מרומך^{כה}."

"המחשבות ודמיונות הלב ומשפטים ודקדוקים^{דפסקים} שאין^{דפסקים} מחורת
אלהים אסור⁽⁸⁾ לחשוב בימי קדש בדעתך: כו' או לחזקם ולהעמיד'
בדעה לתקנם לעשותם בימי חול אסור עליך: כז⁽⁹⁾ כי בשם מלאכה
נקראו באזניך: (10)

שנויי נוסחאות

21. כל צבא מרומך] כל מרומך (א.). 22. ודמיונות] ורעיונות
(א.ב.ג.). 23. לחשוב] לחשב (ד.). ולהעמיד] ולהעמידם (ד.).

הערות

- כד. שם. א, ו, ובעוד מקומות בפרשת בראשית.
כה. תהלים לג, ו. 'צבא מרומך', הוא שינוי ('צבא' במקום -
'צבאם') והוספה "מרומך". מהפסוקים הנ"ל רצה הדסי להוכיח,
שהמצווה לאחרים לעשות מלאכה, הוא נחשב כעושה המלאכה בעצמו.
כז. היינו צבא השמים; כוכבים ומזלות, עפה"כ: "הללוהו במרומיס...
כל צבאיו", תהלים קמח, א-ב.
כו. כלומר, שאפי' המחשבה נשארת רק בדעה ואינה יוצאת אל הפועל
ג"כ אסור. הדסי לומד דין זה גם מהנאמר "וקדשתם את יום
השבת; עי' להלן א"ב קנא/א, עמ' 267.
כז. ר"ל אסור לחכנך במחשבה בשבת עבודה שעומד לעשותה בחול.

השוואות

- (8). מספרות הרבנים. השווה שבת קב ע"א: "חשבונות של מצוה מותר
לחשבן בשבת". ולדברי החוספתא, שם: "חשבונות שעברו ושעתידין
להיות אסור לחשבן. של מלך, [היינו של מצוה], ושל מה בכך
[שאינם מביאים תועלת] מותר לחשבן".
(9). מספרות הרבנים. השווה עירובין לה, ע"ב: "לא יהלך אדם בחורך
שדהו לידע מה היא צריכה".
(10). מספרות הקראים. ראה הדיון בענין זה באדרת, דף מג, א-ב.
בשייצי מוכיח שם שגם עבודה שבלב, נקראת מלאכה, כי כתוב
"עבדו את ה' ביראה" (תהלים ב, יא) וזו עבודה שבלב.
הקראים חולקים על הנאמר בשבת קנ, ע"א: "ממצוא הפצן ודבר דבר"
(ישעי' נח, יג) - דיבור אסור הרהור מותר. ועיין גן-עדן
דף כג, ב'. לה, ד', וספר המבחר דף לז, ב'.

"והוא הכתוב" הוי חושבי און ופועלי רע על משכבותם
 כאור בקר יעשוה" וגו' כ" וכתוב "גם מתרפה במלאכתו את הוא
 לבעל משחית": כט וכתוב "ואקום ואעשה את מלאכת המלך": ל וכתוב
 "ויבא הביחה לעשות מלאכתו" לא הם דקדוקים וחשבונות ועסקי
 העולם רעיונות לבבך: לב

"זה הוא שאמר "והמלאכה לא ליום אחד ולא לשנים": לג
 וכתוב "הכך בחוץ מלאכתך" לד וגו'. אף להגות ולדקדק דברי
 חיצונים חוץ תורת ה' מאירת עינים לה אסור לך ולעמך. (11)

שנויי נוסחאות

32. וגו' [בכתה"י א.ג.ד. הושמטה תיבה זו. 33. עינים] ענים
 (א.) עיניים (ג.) אסור לך ולעמך [אסור ולעמך (ד.)].

הערות

- כח. מיכה ב, א. כלומר, בגלל שהוא חושב על משכבו לעשות
 און כאשר יאיר הבקר, כבר נקרא 'פועל און'.
 כט. משלי יח, ט. ר"ל שותף במחשבה לדבר עבירה אפי' שמתעצל
 לעשותה נחשב כשותף במעשה.
 ל. דניאל ה, כז. בסוף הפסוק שם נאמר "ואשתומם על המראה
 ואין מבין", כלומר, שמלאכת המלך של דניאל היחה לפתור
 בשביל המלך חזיונות וחלומות. היינו, מלאכת מחשבה.
 עיין אדרת, דף מב, ד'.
 לא. בראשית לט, יא. ויוסף היה רק מתכנן ומשגיח על עבודת
 הבית.
 לב. בכל הפסוקים הנ"ל, מדובר על דקדוקים, השבונות ועסקים
 שבלב והם נקראים שם מלאכה, לכך אסורים דברים אלה בשבת.
 לג. עזרא י, יג. והמלאכה שם, היחה דיון בעניני הנשים הנכריות
 ולא מלאכת עבודה ממש.
 לד. משלי כד, כז. גם במשלי מדובר במלאכת מחשבת עיונית.
 לה. עדה"כ "מצות ה' ברה מאירת עינים", החלים יט, ט.

השוואות

(11). א. מספרות הקראים. בשייצי אדרת, דף מח, ב', כותב: "ואמרו
 החכמים, כי הוא אסור בשבת לקרא בספרי מנים ובספרי רפואות
 ובכתבם לא בלשונם [כלומר, האיסור הוא במה שכתוב ולא
 בגלל לשון ה' לעז]. כי יש לנו בספרי הקדש לשון ארמי
 וכבר אנו קוראים אותו בשבת; מפני שהם חול והחול
 הפך הקדש".

"חפצו הכתוב לו שאמרנו כי בשם מלאכה נקראו לז' שנאמר "ואקום
ואעשה את מלאכת המלך". לח' אף לקשור הבלים ואזורים ולהתירם
חוץ צרך הגוף אסור כמאמרנו: כי מלאכה היא ככתוב

שנויי נוסחאות

34. שנאמר [שאמר (א.ב.ג.) .36. צרך הגוף] צורך גוף (א.ב.ג.ד.).
כמאמרנו [במאמרו (א.) כמאמרו (ב.ג.) במאמרו (ג.) .

הערות

- לו. ע"פ הכתוב "כי חפץ ה' "ישעי" סב, ד.
לז. הדסי חוזר ומדגיש שלפי הנלמד מהמקרא, המחשבות והעיונים
בדברי חול, הם מלאכה ממש ואסורים מן התורה, ולא רק כחומרה
מדברי סופרים.
לח. דניאל ה, כז.

השוואות

בשייצי, שם, (דף מח, ג), מוטיף: "אמנם יהיה העסק
בזה היום בלמוד תורתנו האלהית בבאוריה וטודותיה והפלפול
והחקירה במצותיה על דרכי ההקש שהזכירו החכמים ואינו אסור
גם כן לפעמים לעיין וללמוד בספרי המדות ובספרי החכמה
מהחלק העיוני ממנה מה שלא יחלוק בתורתנו האלהית: וכן גם כן
מחכמת התכונה החלק העיוני ממנה. אמנם העיון בספרי המינים
וספרי החכמה העומדים לפי הפרסום כנגד תורתנו האלהית וספרי
הרפואה וכל חלק מעשי אשר בכל חכמה כמו החלק המעשי מהפלוסופיא
והחלק המעשי מהתכונה וכל חכמה המספר והחשבורת והמוטיקא
הנקראת חכמת הנעימות שהיא חכמה מעשית הכל הם באסור בשבת".
עיי' ר' אהרן בר' אליהו, גן-עדן דף לו, ד', ובספר המבחר
דף לו, א'-ב'.

חילוקים

ב. מספרות הרבנים. בין הרבנים היו חלוקי דעות אם מותר או אסור
לקרא בשבת בספרי חכמות וספורי חלומות, ויש שהבדילו בין
ספרים חיצוניים בלשון הקדש לבין לשון לעז והתירו לקרא בשבת
ספרים חיצוניים בלשון הקדש.

ר' יהודה בן ברזילי, מביא בספר העתים (עמ' 256):
"ומשמיה זרב האי איחמר מותר ללמוד תינוקות של בית הכנסת
אגב לימוד תורה כתב ערבי וחשבונות". עיי' אוצר הגאונים,
החשובות שם, עמ' 145; רמב"ם בפירוש המשנה פרק שואל; שו"ע
הל' שבת שז, טז-יז; ובמשנה ברורה שם.

"עושי מלאכה במים רבים" לט כשעושים יורדי ימין: מ(12)

שנויי נוסחאות

37. עושי [עושה (א.ג.)]. ימין [ימך (א.ב.ג.)].

הערות

לט. ההלים קז, כו.

מ. כלומר, קשר חזק ואמיץ שעושים יורדי הים - הספנים, כשקושרים חבלי הספינה אל התורן. ראה השוואות (12).

השוואות

(12). א. מספרות הרבנים. הדסי פוסק בענין זה כמו הרבנים. הוא אוסר קשר של ספנים, ומחיר קשר שאינו של קיימא לצרך הגוף. השווה למשנה שבת פט"ו, א: "אלו קשרים שחייבים עליהן קשר הגמלין וקשר הספנין וכשם שהוא חייב על קישורן כך הוא חייב על היתרן..." (ראה רש"י שם ד"ה 'ואלו קשרים'). עיין גם במשנה שם "קושרת אשה מפתח חלוקה וכו'"; בגמרא, שם. קיא-קיב. אוצר הגאונים, החשובות, שם עמ' 100, ואוצר הגאונים, הפירושים שם, עמ' 21.

ב. מספרות הקראים. השווה בשייצי, אדרת, דף מד, ב': "והדברים המותרים לישראל בשבת והם מן ההעתיקה, שכל ישראל מודים בה, הם כמו לקשור קשר של אזור ושל מכנסים ולהתירו. אמנם אם יחתך האזור וירצה לקשור בו קשר כדי שידביקנו הוא באסור מפני שהוא קשר קיים".

עיין גן-עדן דף לה, ג'. והשווה גם בגי "משאת משה", שם. טור האיטורים: "אסור לקשור שרוך נעל שניתר; או אזור חלציו קשר של קיימא והוא מעשה אומן לא מעשה הדיוט..." ושם בטור דרך הטוב, "מוותר להשטיט בגדיו ולפתוח קשר אזורו ואם נפסק לקשרו קשר עתי לא קשר של קיימא ר"ל קשר הדיוט לא קשר של אומן כדעת ב"ה". (בעלי הקבלה).

אנו רואים, אפוא, שהקראים הלכו בדרכי הרבנים ולמדו ממלאכת המשכן, לא רק את מהותן של המלאכות (לט' מלאכות וכו'), שנאסרה עטייתן בשבת, אלא גם את איכות עשייתן, כלומר שאין איטור התורה לעשות מלאכה בשבת, חל, אלא על המלאכות הנעשות באופן שבו נעשו המלאכות בהקמת המשכן, ומלאכות המשכן היו "מלאכות מחטבת" וגם לענין שבת רק "מלאכת מחטבת אסרה תורה". ביצה יג, ע"ב. ואתד מתנאי "מלאכת מחטבת" הוא שהמלאכה תיעשה לשם קיום.

"טעינת מא והעתקת כלים המוקצים^{מב} ממקום אל מקום בתוך הבית אסור, כי בשם מלאכה נקראים, שנאמר "ויבואו ויעשו מלאכה" מג(13) בטהרת מקדשך. מד

שנויי נוסחאות

38. המוקצים [המוצקים (א.ג.)].

הערות

- מא. כלומר, הטענה על היד או על עגלה.
 מב. לשון הפוסקים על חפצים שאסרו לטלטלם בשבת כדרך שהוא עושה בחול. גירסת כתה"י א.ג. "המוצקים" היא מלשון הפסוק "לא מועף לאשר מוצק לה", ירמי' ח, כג. כלומר, כלים הדומים לדברים הרתוקים למקומם, ואסור ע"פ הדין להזיזם.
 מג. חגי א, יד.
 מד. כאשר טיהרו את בית המקדש השני.

חילוקים

- (23). א. מטפחות הרבנים. מקור איסור טלטול המוקצה הוא בשבת (קכג, ע"ב): "אמר רבי חנינא: בימי נחמיה בן הכליה נשנית משנה זו [איסור טלטול מוקצה], שכחוב (נחמיה יג, טו):, בימים ההמה ראיתי ביהודה דורכים גתות בשבת ומביאים הערימות וגו'" (רש"י: וגזרו טלטול על הרבה כלים, כדי לגדור גדר להחמיר באיסורי שבת שהיו מקילים בהם). מתחילה אסרו הכל... במסך הזמן חזרו והתירו... חזרו והתירו... עד שאמרו כל הכלים ניטלין בשבת חוץ מן מסד הגדול ויהד של מחרישה. עיין שם בגמרא, ואוצר הגאונים, פירושים שם, עמ' 180-181. טעמי איסור מוקצה הם: כדי שלא יהיה ביום חול בעיניו ויבוא להגביה ולהעביר כליט מפינה לפינה או מבית לבית, וגם כן יש חשש שע"י התעסקות בהם יבוא לידי מלאכה, ולא ישבת בשבת שביחה נכרת, ועוד טעמים אחרים. החכמים מצאו רמז לאיסור מוקצה בפסוק בתורה. (פסחים מז, ע"ב): "והיה ביום הששי והכינו את אשר יבואו", שמות טז, ה) (מכאן דמוקצה מדאורייתא) ואזהרתה, מ"לא תעשה כל מלאכה" (שם כ, י). אולם רבה חזר בו ממה שאמר דמוקצה מדאורייתא ואיסורה לפי הרבנים הוא כשום שבות, עיין שבת קכב-קכד: רמב"ם, הלכ" שבת פכ"ד, יב'-יג' והראב"ד שם.
- ב. מטפחות הקראים. הדסי, שלא קיבל גזרות הרבנים, סובר שמוקצה אסור מדאורייתא, כי בטם מלאכה נקרא, והוא מוכיח זאת מהמקרא. גם בשייצי לומד דין מוקצה מפסוק בתורה (אדרת מב, ד'): "ונאמר בהעתק הדברים ונשיאתם כמו איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקדש ויכלא העם מהביא" (שמות לו, ו).

"יחד^{מה} שאמר "הכך בחוץ מלאכתך"^מ והוא שתפנה ותטהר שדך
 וכרמך ממקום אל מקום חפצך.^מ וכתוב "כל כלי אשר יעשה מלאכה
 בהם"^מ כל סדור וענין מלאכתך^מ וכן כל תבשילי מאכלות ומשקים (14)

שנויי נוסחאות

42. אל מקום חפצך [אל מקום מקום - חפצך (א.ד.) . למקום חפצך
 (ב.ג.) . יעשה מלאכה בהם] יעשה בהם מלאכה (א.) . מהדורת גוזלוו
 היא לפי המקור במקרא.

הערות

- מה. ר"ל שאיסור העתקת חפצים של מוקצה בשבת לומדים מפסוקי התורה
 והכתובים ביחד. עיין אדרת דף מב, ד.
 מו. משלי כו, כז.
 מז. מפסוק זה לומד הדסי שטלטול כלי מלאכה שבשדה נקרא בשם מלאכה.
 מח. ויקרא יא, לב.
 מט. כלומר, מהכתוב, כל כלי וכו' לומדים שאסור לסדר ולטלטל כל כלי
 מלאכה ולא רק אלה שנמצאים בשדה.

חילוקים

(14). מספרות הקראים. סהל בן מצליח לומד איסור הטלטול בשבת מהבאת
 התרומות במשכן. עיין אדרת סב, ב' ; קרקיסאני מספר: "יש מהם
 (מן הקראים בזמנו של קרקיסאני ולפני כן) ... כשהם רוצים
 לאכל הם הולכים אל מקום המאכלים כדי לאכל [שם] ומהם מי
 שמתירים להגיש את שם המאכלים ולהציע את המטה, אולם אינם
 מתירים להסיר את אלה, כי הגשת האוכל והצעת המטה הן פעולות
 לצורך שבת והסרתם אינן בה צורך שבת. (בתרגום האנגלי של
 נמול HUCA, VII עמ' 392).

בשיצוי ג"כ מביא את מחלוקת חכמי הקראים בענין טלטול
 מאכלים ומשקים ביום השבת, ומוסיף טעמים: "מהם אומרים כי
 טעם ההכנה [פרוש הפסוק "והיה ביום הששי והכינו" שמוח טו,
 ה] הוא שיהיו כל הדברים שנצרכים בשבת מוכנים מיום ששי
 כגון הטלטול במאכלים וההשמה והנשיאה: ומהם אומרים שבאור
 והכינו הוא אמרו "את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו",
 (שם שם, כג). שחהיה האפייה והבשול מוכנים מיום ששי...
 סוף דבר היוצא מכה זה המאמר שהוא בהתר בשבת לעשות הטלטול
 במאכל ובמשתה חוץ הגבול והדברים כלם שהם אחר הבשול והאפייה
 עד האכילה כגון לטלטל בכלים ולרחצם ולטלטל אבן לשבר אגוזים
 ושקדים ובצים לנקותם לאכול אותם לא לנקותם לסחורה כי זה
 מלאכה כראשה. ומותר לישראל לשמש לאורחים במאכל ובמשתה
 ובכל מה שיצטרכו לטפוק מאכלם ומשתם". עיין אדרת, דף מד,
 א-ב. נ, א; גן-עדן דף כו, ד. לד, ב'-ד'. לה, ב'-ג'; מאן
 n TEXTS and Studies "ב עמ' 1456.

ויריפתם בהם¹ ומדידת כלי מכלי (15) כללם נכללות במלת מלאכה הנאמרת בפסוקיך: נא

"כן מנורות ונרות (16) ומסות (17) ומאזנים וחבלים וכל כלי

שנויי נוסחאות

45. בפסוקיך [בפסוקך (א.ב.ג.)].

הערות

ג. לטון הרקה, היינו, העברת מאכלים מכלי לכלי. עיין להלן קנ"כ, עמ" 262.

נא. בפסוק "לא תעשה כל מלאכה" שמות, כ, י.

חילוקים

אלו מהקראים שהחמירו מאד בטלטול כלים בשבת למדו זאת כנראה מהאיסיים, אשר כפי שיוסף בן מתתיהו מספר: "ובימי השבתות הם [האיסיים] מחמירים באיסור מלאכה מכל היהודים, ולא די להם שהם מכינים את המאכלים לעצמם מערב שבת לבל יבעירו אש ביום [הקדוש] ההוא, כי אינם נועזים להעתיק כלי ממקומו" עיין מלהמות היהודים ג, ח, ט, על הלכות רבות של הקראים שגלקחו מהאיסיים ומכתות אחרות, דן דוב רובעל בהרחבה בספרו הג"ל.

(15). מספרות הרבנים. לפי הדסי, איסור מדידה בשבת הוא מדאורייתא, כי הרי הקראים אינם מכירים באסורי שבות זרבנגן. (עיין גם גן עדן דף לד, ג'). ברם, הרבנים אסרו מדידה בשבת, משום "עובדין דחול" ולא בגלל שהיא מלאכה ממש. השווה משנה ביצה פ"ג, ח: "אומר אדם לחברו מלא לי כלי זה אבל לא במדה...". ורבה מסביר שם בגמרא: "מאי לא במדה, שלא יזכיר לו שם מדה, אבל כלי המיוחד למדה ימלאנו". והרמב"ם, הל' שבת פכ"ד, ה, פוסק: "ומודדין מדידה של מצוה כגון מקוה לידע אם יש בסעור וכו'", כמו כל איסורי שבות שמקילים בהם במקרה של מצוה או בשעת הדחק. עיין רמב"ם הל' יו"ט פ"ד, כא; שו"ע או"ח הל' יו"ט תקיז, ג. הל' שבת שכג, א.

(16). מספרות הרבנים. ראה שבת קנ, ע"א: "לבד מוקצה מחמת איסור, ומה ניהו? נר שהדליקו בה באותה שבת" וכו'. ועיין אוצר הגאונים - החשובות שם, עמ" 45-46. הדסי אוסר לטלטל כל מנורה ונר אפילו לא הדליקו בה באותה שבת.

(17). מספרות הקראים. הדסי אוסר לטלטל מטה ביום קדש בכל זמן, ואילו משה בגי ("משאת משה", "טור דרך הטוב") פוסק: "ואם יקום [היינו, מחליו] ויתהלך על משענתו [עפה"כ שמות כא, יט] לא יאסר משום נושא ומסום מוציא".

עצים וכלי נחשה וברזל ובדיל ועופרת וזהב ובסף וכל כלי מחכות,
 וכלי חרש ואבן ומאכלת וחרב וכלי חרש ואבן ומאכלת וחרב וכלי
 קרב^{נב} נכללים במלת "כל כלי אשר יעשה מלאכה בהם"^{נג(18)} וכל
 דומיהן בחכמת לבבך,^{נד} אסורים לטלטלם בימי קדש,^{נה(19)} כי בהם
 מלאכה נעשית והם

שנויי נוסחאות

47. כלי מחכות] בכ"י א.ב. הוכנס כאן בטעות המשפט "מן ומטר לא
 נחך ארצה". וכלי חרש... וחרב] בכתיב א.ב.ג.ד. גשמש משפט זה,
 המופיע במהדו' גוזלוו פעמיים. 48. וכלי קרב] וכלי קרבים (א.ב.
 ג.ד.). 49. וכל דומיהן] ודומיהן (א.ב.). וכל דומיהם (ד.).
 50. לטלטלם] לטלטול (ב.). 51. נעשית] נעשת (א.ב.ג.).

הערות

- נב. היינו, כל מיני כלי זיין.
 נג. ויקרא שם.
 נד. כלומר, כל כלי שאנו מבינים שהוא מוקצה בשבת.
 נה. היינו בשבתות ובמועדים.

חילוקים

- (18). מספרות הרבנים. השווה למשנה שבת פי"ז, א: "נוטל אדם קורנס
 לפצע בו את האגוזין" וכו'. הדסי מחיר טלטול רק לצורך יום
 קדשן, אבל לא לצורך מקומו. אולם במשנה, שם. קכד, ע"א מובא:
 "כל הכלים ניטלין לצורך ושלא לצורך..." ושם בגמרא מסביר
 רבא: "לצורך" - ואפי' מחמה לצל, ודבר שמלאכתו לאיסור -
 לצורך גופו ולצורך מקומו אין, מחמה לצל לא". עיין רמב"ם
 פכ"ה. ז; שו"ע או"ת הל' שבת שח, ג.
 ב. מספרות הקראים. הקראי משה בגי סובר כמו הדסי. ראה "משנת
 משה", "טור דרך המות": "אסור לטלטל כלי אומנות בעד צרך
 ענין מלאכה מכוונת כגון כלי חיים ואורג וצורף וסופר וכיומה
 כי הם הקדמה לוע. אפי' לא עשה מלאכה בהם, כי אלו כלים שאינם
 לצורך השבת".

השוואות

- (19). מספרות הרבנים. הרבנים כידוע, גטוכן אסרו לטלטל מוקצה ביום
 טוב והיו שהחמירו בדין זה ביו"ט יותר מבשבת - כדי שלא לזלזל
 ביו"ט שהותרו בו הרבה מלאכות לצרכי אוכל נפש. עיין ביצה
 ב, ע"א ואילן; אוצר הגאונים - החשובות שם, עמ' 62; ולהלן
 א"ב קמז/ט-כ, עמ' 190-195.

דברים מוקצים לא לצורך יום קדשך: ככתוב "איש איש ממלאכתו אשר המה עושים" ^{נז} במשכן אלהיך: ^{נד}

"לכל אלה שהזכרתי אף המלאכות האבות והתולדות: (20)

שנויי נוסחאות

52. מוקצים] מוצקים (א.ג.).

הערות

נו. שמות לו, ד.

נד. במשכן טלטלו את כל כלי עבודה האלה לכן אסור לטלטלם בשבת, כי זה נקרא מלאכה ממש ולא רק "איסור שבות", כדעת הרבנים. ראה להלן א"ב קעו/פ, עמ' 306.

השוואות

(20). א. מספרות הרבנים. מהכתוב בתורה (שמות לה, ב): "ששת ימים תעשה מלאכה, וביום השביעי יהיה לכם קדש שבת שבתון לה' כל העושה בו מלאכה יומת", הסמוך למלאכות המשכן, דרשו חכמי התלמוד, שכל המלאכות שהיו במשכן אסורות בשבת (שבת מט, ע"ב). והמלאכה שהיתה חשובה במשכן נקראת ע"י הרבנים "אב", ושלא היתה חשובה במשכן נקראת "תולדה" (בבא קמא ב, ע"א). "אב מלאכה" - הוא המקור למלאכות אחרות הנלמדות ממנו ו"התולדות" הן המלאכות האחרות שיט להן דמיון בהכונתן לאבות. עיין ירושלמי שבת פ"ז ה"ב וה"ט; דף ט, ב'. בבלי שבת ע, ע"א. עג, ע"א. מט, ע"ב. צו, ע"ב. אוצר הגאונים - התשובות שם, עמ' 51, 68; ואוצר הגאונים - הפרושים שם, עמ' 20; אדרת, דף מה, ב'; ו"משאת משה", שם ענין שבת טאלה ז, וטור דרך המות.

ב. מספרות הקראים. הקראים כמו הרבנים, קישרו את איסור המלאכה בשבת עם ל"ט אבות מלאכות שהיו במשכן וגם הם לא הבדילו באיסור ובעונש בין "אב מלאכה" ל"תולדה". קל היה לקראים לקסור בין מלאכות המשכן ואיסור המלאכה בשבת, אף על פי שלהלכה הם התנגדו לתורה שבעל פה, כי גם בתורה שבכתב נרמז קטר זה. שהרי בשעה שמשו רבנו נצטוו על הקמת המשכן, הזהירו ה' בסוף דבריו: "אך את שבתותי תשמורו, כי אוח היא ביני וביניכם וכו'" (שמות לא, יג): וכמו שפירש דס"י (סם): "אע"פ שהפקדתיך על מלאכת המשכן, אל יקל בעיניך לדחות את השבת מפני אותה מלאכה". (עיין רש"י חגיגה י, ע"ב, ד"ה "מלאכת").

וכן מצינו שבשעה שמשו הקהיל את כל עדת בני ישראל, כדי לצוותם על הקמת המשכן, הקדים להזהירם להמנע ממלאכה ביום השבת (שמות לה, ב), ורק אח"כ החחיל בעיקר מטרת ההתקהלות: "קחו מאתכם תרומה לה' וכו'". (שם, שם. ה') עיין להלן א"ב קעו/פ-ד עמ' 306 תשוק, קעז/נ, עמ' 311.

ארבעים מלאכות חסר אחד^{נח} ביד נעשות ונגמרות ונכדו^ה: נט או
מאליהן נגמרות ונכדו^ה בעיניך.^ו

"מכל אלה וכאלה נכללות במצות שאמר: "זכור את יום השבת
לקדשו"^{סא} ובאורו^{סב} זכרהו כל ימי החול טרם יבוא בעתו, לשמרו
ולקדשו,^{סג} ככתוב במשנה התורה "שמור את יום השבת לקדשו"^{סד}
או שמרהו ככלי חמוד בלבך כל ימי החול וזכרהו בעת שיבוא לקדשו, (21)
או זכירה

שנויי נוסחאות

.55. אחד] אחת (א.ב.ג.ד.). 56. נגמרות] ונגמרות (א.ב.ג.).
.58. ובאורו] וביאורו (א.ב.ג.ד.). 60. בלבך] בלבך (א.ב.ג.).

הערות

נח. להלך א"ב קפ/ח עמ' 339, מפרט הדסי את ל"ט אבות המלאכות
ורבות מהן אינן דומות לל"ט המלאכות המובאות במשנה שבת עג,
ע"א.

נט. נעלמות עפה"כ "יכחידנה חחת לשונו", איוב כ, יב.

ס. כלומר, שהן נגמרות מאליהן ואחה רואה זאת רק בעיניך ואינך
עושה דבר כדי שהמלאכה תגמר. ראה להלך א"ב קעו/ש-ת. חשך"ק
קעז/נ, עמ' 311.

סא. שמות כ, ה.

סב. ר"ל, באור כפילת הלשון של "זכור ושמור" הנאמרת בשבת.

סג. כאשר יבוא יום השבת.

סד. דברים ה, יב.

השוואות

ברם, קביעת ל"ט המלאכות לקחו הקראים ממסורת הרבנים,
ור' סעדיה גאון, ר' אברהם בן עזרא ור' יהוה הלוי
השתמשו במלאכות שבת - בויכוחיהם עם הקראים - להוכיח
את אמיתות הקבלה וההכרח לפנות אליה בהבנת מצוות התורה.
עיין קירקיסאני, הוצ' נמוי, ח"א, עמ' 124-125; קלאר,
מחקרים ועיונים עמ' 261 - 262;

M. Friedlaender, Essays on the Writing of Abraham
Ibn Ezra. (London, 1877),

בחלק העברי, עמ' 2; הכוזרי, פ"ג, לה; ווידר, שם, עמ'
55 ואילך.

(21) מספרות הרבנים. דרש דומה אנו מוצאים בחזרון הכהניט
(תחילת בחוקותי, כו, ג); "זכור את יום השבת לקדשו" -
יכול בלבך?! כשהוא אומר: "שמור" - הרי שמירת לב אמורה!
הא מה אני מקיים "זכור" - שתהא שונה [לומד] בפין".

ושמירה הפך אחד מהם^ס ככתוב "למען תזכרו ועשיתם וגו'" וזכרתם^ס
 אח כל מצות ה' ועשיתם אותם^ס כן כל הזוכר שומר בדבר מסופו ועד
 ראשו^ס (22) והמלאכות לשני פרקים נפרקות^ס הנחלות ביד ונגמרות
 הן פרק אחד לראשו^ע, והנחלות ביד ונגמרות מאליהן כאחד

שנויי נוסחאות

62. מהם [הם (א.ב.ג.), ועשיתם וגו'] ועשיתם את וגו' (א.ג.).
 ועשיתם (ב.). וגו' [בכת"י ב. נשמטה תיבה זו. וזכרתם את כל מצות
 ה' ועשיתם אותם] בכת"י א.ג. נשמט משפט זה. 63. אותם] אתם וגו'
 (א.). ועד] עד (א.ב.ג.ד.). 65. הן] הם (א.ג.ד.).

הערות

- ס. כלומר, לשני הפסוקים זכור ושומר אותה כוונה, כי הזכירה בשבת מביאה לשמירתה, כמו במצות ציצית הזכירה מביאה לעשייה.
- סו. בכת"י א.ג. נשמט המשפט "וזכרתם את כל מצות ה' ועשיתם אותם". וזה כנראה משתי סיבות. א. פסוק זה כתוב בחורה לפני הפסוק למען תזכרו וכו'. ב. הפסוק "למען תזכרו ועשיתם" מוכיח כבר שכמו שלזכירה ולעשייה, במצות ציצית אותו מובן וכוונה, כך ל"זכור ושומר" הנאמרים בשבת, אותו באור. ראה להלן א"ב קנ/ה-א, עמ' 264-266.
- סז. במדבר טו, לה-מ. הדסי שינה סדר הפסוקים שבתורה.
- סח. עדה"כ "מראש ועד סוף", קהלת ג, יב. והדסי שינה את הכתוב לצורך ההחזק. על באור "זכור ושומר", עיין גם להלן, תשר"ק קנ/ה-א, עמ' 264-266.
- סט. כלומר, מלאכות שבת מתחלקות לשני סוגים. הדסי מתחיל כאן לדון בסוגיא של "הבערת אש או הדלקת נר ביום ששי להיות בווער בשבת". נושא זה הוא, כידוע, בין העניינים הבולטים ביותר שהבדילו בין היהדות הרבנית לבין הקראים. הדסי מקדיש לנושא זה פרקים רבים ונהג בסוגיא זו כמו שנהג בכל העניינים שדן בספרו. הוא ליקט את אשר נאמר בנושא עד זמנו, בדרו את הפרטים השונים לסוגיהם, הביא להם ראיות מן המקרא, הדגיש את הדעות שהוא הסכים להן, וחזר עליהן מספר פעמים, הוך העברה מעניין לעניין. ראה במבוא למחקרי סיכום דעותינו של הדסי בנושא זה.
- ע. ר"ל סוג המלאכה הראשי האסור בשבת הוא מלאכות שנתחלות ונגמרות בידי העושה אותן. לפי הדסי ישנן מסוג זה שבע עשרה מלאכות. עיין להלן א"ב קעו/ש-ח, עמ' 308.

השוואות

(22). מטפרות הרבנים. חכמי התלמוד הקדימו כידוע את הקראים בדרשם את "זכור ושומר" באופנים שונים: נשים חייבות בקידוש היום (ברכות ב, ע"ב); "זכור ושומר בדבור אחד נאמרו" (שבועות, ב, ע"ב), ועוד. עיין שבת לג, ע"ב: ראש השנה כז, ע"א; עירובין צו, ע"א; מכילתא יתרו פרשה ז; נהשווה אדרת דף

להקישו^{עא} כולם מלאכות נקראו והן שוות עם תולדותיהן⁽²⁴⁾ בחכמת
דעתן^{עב(25)} "מחרישה וזריעה וחפירה^{עג} ורציעה^{עד}

שנויי נוסחאות

66. תולדותיהן [תולדותיהם (א.)].

הערות

- עא. מלאכה שנתחלת ביד ונגמרת מאליה הוקשה באיסור למלאכה שנתחלת ונגמרת ביד העושה אותה. דיוניהם של חכמי הקראים בנושא זה, מביאים בשייצי, אדרת, דף מה, א' ואילך; ור' אהרן בן אליהו, גן עדן, דף כב-כג. כה. כז.
- עב. כלומר גם מ"חכמת הדעת" אנו מבינים שחייבים על "תולדה" שהיא חוצאה והמשך של "אב המלאכה", כמו שחייבים על "אב המלאכה" עצמו.
- עג. כל המלאכות האלו הן אבות מלאכות גם לפי הרבנים. עיין משנה שבת פ"ז, ב.
- עד. היינו, מחתך עור לרצועות. "מחתך" במשנה שם.

חילוקים

- (23). להלך אשה"כ חטר"ק קמח/ה כותב הדסי: "הפיתומי טעדיה [היינו ר' טעדיה גאון] אמר בחכמתו כי אין היקש בתורה... דרך בזה הדרך גם יוסף בן נח נ"ע ואמר כי לא יקיש בתורה... בני מקרא משכיל נ"ע נתחלפו מאד באלה מדות התורה... במבוא אני מביא סקירה על הפולמוס שהתנהל בין הרבנים, ובראשם רס"ג לבין חכמי הקראים על דרך למוד הלכות מן היקש.

השוואות

- (24). מספרות הרבנים. הדסי למד דין זה מהרבנים שהרי גם הם לא הבדילו בין "אב מלאכה" ל"תולדה", וקבעו ששתיהן אסורות מן התורה. עיין בבא קמא ב, ע"א. רמב"ם הל' שבת פ"ז, ז.
- ב. מספרות הקראים. השווה ל"משאח משה" שם שאלה י"ו: "התולדה היא המלאכה הדומה לאב מאלו האבות. כיצד, המחתך את הירק מעט מעט לבשלו, הרי זה חייב שזו תולדה טחינה, שהטוהן לוקח גוף ומחלקו לגופים הרבה...". אולם לפי הקראים "תולדה" של מלאכה היא לא רק פעולה הדומה לזו של "אב המלאכה" בתכליתה של הפעולה, או באופן עשייתה (כדעת הרבנים), כי אם גם גמר וחוצאה של פעולת "אב המלאכה", נחשב לתולדה של "אב המלאכה", וחייבים עליה. כגון, פתיחת מים בע"ש שחשקה הגינה בשבת, או הבערת אש בע"ש שחבער בשבת שהן המשך וחוצאה של פעולה קודמת ואסורות בשבת לפי הקראים, והרבנים התירו. ראה חילוקים 27-29. ועיין להלן חשר"ק קמו/ע, עמ" 168.
- (25). "הכרע הדעת", הוא מידה מ"ו משמונים המידות שהדסי דורש בהן את התורה: "שלא להשען בדעת אחרים, כי אם בדעתך הנכונה...". היינו בסברה ושיקול הדעת. עיין להלן אשה"כ א"ב קעא/ר-ח,

וכתיבה ובנין^{עג} ודומיהן^{עה} וחרש ברזל ונחשת וצורך זהב וכסף
 וכל כלי מתכות וחרש עצים ואבן^{עו} ושחיטה והפסטה ונתיחה^{עז}
 ודומיהן^{עח}; הן שאינן להן תולדות הנתחלות ונגמרות בידיך^{עט};
 נתחלות^פ ביד ונגמרות מאליהן עם תולדותיהם, פא(26)

שנויי נוסחאות

68. [וצורך] וצורך (א.ב.ג.ד.). 70. [ודומיהן] ודומיהם (ד.).
 הנתחלות | הנתחלות (ג.). כנראה טעות המעתיק. [בידיך] בידך (א.
 ב.ג.ד.).

הערות

- עה. ר"ל אבות מלאכות האחרות הנתחלות ונגמרות בידי העושה אותן.
 עו. אלו הן "אבות מלאכה" לפי הדסי. להלן א"ב קט/ח. עמ' 339.
 ו'תולדות' "מכה בפטיש", לפי התלמוד שבת עג, ע"א, עה, ע"ב.
 עד. כל אלה הן "אבות מלאכות", לפי הדסי, שם. ולפי הרבנים, שם.
 עה. ראה הערה ס"ה.
 עט. ר"ל כל "האבות המלאכות" הג"ל, אינן להן תולדות שנגמרות
 מאליהן והן סוג "אבות-מלאכה" הנתחלות ונגמרות בידי העושה
 אותן. מלאכות כאלה גם הרבנים פסקו שהן אסורות מדאורייתא.
 פ. בכ"י א, מתחיל כאן הבית של האות "נ".
 פא. הדסי מביא כאן סוג "אבות מלאכות" השני, אלו שנתחלות ביד
 והמשכן נגמרות מאליהן.

השוואות

דף טו, ג'. מידה זו הזכירה ראשונה : סהל בן מצליח
 (שם א"ב קט/ב, דף סד, ג'). סעיף בן יפת הלוי חילק
 על דעתו של סהל בן מצליח. "כפי יאמר הדעת האסור בדברים
 והחיר בדברים והחורה אסורה מה שיתיר שכל הדעת ומתור
 מה שאסרה החכמה בחכמתך...". (שם) אולם הדסי קבע:
 "ולא יכשר לדעתה ולשמרה כי אם אחר ידיעת הלב ואז
 חשבור ודעתה...". א"ב סה/ח דף יח, ג. עיי' גם חשר"ק
 עד/ק-פ. וכלב: אפנדורטולו בהקדמתו "להל' אשכל", דף א'
 פותב: "כוונת הספר הזה הנקרא אשכל המפורסם לבאר
 עניני המצות החקים והמשפטים והתורות הכתובות בספר
 התורה הכתובה בסני ע"י אב וראש הנביאים משה רבנו ע"ה,
 כפי מה שיגזור השכל האנושי אחרי הפשט הנכון היוצא מן
 התורה שבכתב...". גם בשייצי מייחס חשיבות רבה לשיפוט
 השכל" בקביעת החלכות. ראה אדרת, נ, ב". גא, ג':
 וזייס, דור דור ודורשיו, חלק ד' עמ' 53, 70-71;
 וזיידר שם עמ' 153, ואילן.

חילוקים

(26). מספרות הרבנים. איסורם של הקראים במלאכות גם נשעה שהן

הם כגון שלוח המים בגנות ופרדסים; ושדות וכרמים ודומיהם; (27)
כנתינת חטים לרחיים (28) וסחיטת שמנים וסחיטת יין ענבים וחמרים

שנויי נוסחאות

73. לרחיים] ברחיים (א.ב.ג.) בריחיים (ד.). וסחיטת] וסחיטת (א.ב.ג.ד.). "ש" ו"ס" הן אותיות מתחלפות.

חילוקים

נעשות מאליהן, וע"י כליו של ישראל, הוא בניגוד לפסקי הרבנים:
כתוב בתורה (שמות כ, י-): "ויום השביעי שבת לה' אלהיך לא
תעשה כל מלאכה" אמר ר' יוסי, "לא תעשה כתיב, אבל אם
נעשית מאליה, מותר". ירושלמי שבת פ"ב ה"א. וכן בתלמוד
בבלי (שבת יח, ע"ב): בית שמאי סוברים אדם מצווה על שביתת
כליו, שלא יעשה בהם מלאכה בשבת, ובית הלל סוברים אין אדם
מצווה על שביתת כליו כשהוא עצמו שובת, וכן הלכה. עיי'ן
דמב"ם הל' שבת פ"ג, א; שו"ע או"ח הל' שבת רמו, א. רנב, ה.
הקראים נחלו בשיטת ב"ש (שבת בבלי יז-יח), שדרשו "ששת ימים
תעבוד" - גומרת מע"ש. עיי'ן משנה וחוספתא בשבת פ"א וירוש'
שם; והשוה לצוקר, "שני קטעים נגד הקראים" "פרוסידינגס",
כרך 18 (1948-9), עמ' ט ואילך.

(27). מספרות הרבנים. דברי הדסי הם בניגוד לתוספתא, שבת פ"א (ליברמן
עמ' 111); "פוחקין מים לגינה, ערב שבת עם חשיכה, ומתמלאה
והולכת כל היום כולו וכו'". השוה להרכבי, בקטעים מספרי
רס"ג נגד הקראים (כת"י אנטונוין) עמ' 141: "...גם מצאתי
אצלו [אצל אבן סאקויה - קראי, בן זמנו של רס"ג, שכתב נגד
רב סעדיה], שהוא מביא מדברי הרבנים רק מה שלדעתו ראוייה
להוכחותיו ומשמיט את שאר דבריהם באמצע ההמשך אם מתנגדים
הם לדעותיו... יותר מזה גרוע הוא, שהוא משנה, מסרס ומחפך
דברי הרבנים, אם אין דבריהם מתאימים למטרתו כלל. כך מצא
"כתספה" (תוספתא) שמותר להריץ מים לחוך הגנה ערב שבת
עם חשיכה (כנ"ל, בתחילת הערה הזו) וזיף מזה בספרו כדברים
האלה: "אין משליך לגנה ערב שבת עם חשיכה" ועל יסוד כזב
הזה בנה ששה סברות... "השוה גם לברייתא שבת יח, ע"א,
אוצר הגאונים - השוכות שם, עמ' 10-12; וראה "תוספות ראשונים"
להר"ש ליברמן, ת"א, עמ' 120, שם, עמ' 7, יא-יב; ואדרת,
מה, ד'.

(28). מספרות הרבנים. הדסי פוסק כמו ב"ש שלמדו "שביתת כלים" מן
המקרא: "ובכל אשר אמרתי אליכם חשמרו" (שמות כג, יג) הנכתב
סמוך לפסוק "למען ינוח שורך וחמורך" (שם יב) שממנו
למדנו "שביתת בהמה" על פי הכלל לפי מילת "כל" באה לרבות,
ובנידון דידן, לדעת בית שמאי, באה לרבות "שביתת כלים".
עיי'ן שבת יח, ע"א. ושעם אחר לב"ש מובא בירושלמי שבת פ"א
ה"ח. דף ג, ד' ואילך, אולם הרבנים פסקו כבית הלל, הסוברים
שאיך "שביתת כלים בשבת" (שבת. בבלי שם, ירושלמי, שם). ולכן
כל כלי שתוקן מערב שבת לכן, מותר שיפעל ויעשה מלאכה בשבת,
אם אין צורך בסיוע של אדם.

ובל פרי עץ פב(29) ודומיהן: פג והבערת אש בעצים וקוצים ובמנורות
ונרות ועששיות ולפידים ואבוקות ודומיהן: פד

שנויי נוסחאות

74. ודומיהן [וכדומיהם (א.ב.ג.). כדומיהם (ד.)].

הערות

- פב. ר"ל שריסק את כל הנ"ל בע"ש ויצאו מאליהן בשבת. עיין אדרת,
מה, ג.
פג. היינו, כל מלאכה הנתחלת ע"י ישראל בע"ש ונגמרת מאליה בשבת.
פד. כלומר, הטמנת חמין לשבת, פרישת רשתות ומכמורות וכדומה.

חילוקים

וראה אוצר הגאונים, החשובות שם, עמ' 11-12: "והלכתא
רחיים של ישראל חוץ לתחום מותר ליתן אותם בקבלנות לגוי
ואע"פ שטוחן בה גוי בשבת, שדבר זה אין בו איסור אלא משום
שביחת כלים וחלוקים ביח שמאי ובית הלל, שב"ש אוסרין וב"ה
מתירין, והלכה כב"ה, שמחירין". ושם עמ' 11: "ואין לחוש
לשביחת כלים, אלא למקום קבוע כגון מרתף ובית הבד ופוריני
ורחיים בזמן שיהיה אחד מהם מישראל כולו מפני שהוא מקום
קבוע ונקרא על שם ישראל, כשגוי עושה מלאכה בשבת יש חלול
השם בדבר מפני שנקרא ע"י ישראל... אבל כלים המטלטלים
ממקום למקום... אין נקראין ע"ש ישראל...". עיין מילער,
חשובות גאונים מזרח ומערב, סי' ג, נג. ובאוצר הגאונים -
פירושים, שם, עמ' 7 מובא: "ואע"ג דקי"ל כבית הלל וב"ה
לית להו שביחת כלים, נתינת חטים ברחיים של מים בערב שבת
להטחן בשבת אסור דלא אמרו [משום] שביחת כלים, אלא רב
יוסף, אבל רבה אמר מפני שמשמעת את הקול וכוחיה מסחברא...".
עיין שבת יח, ע"א.

(29). מטפרות הרבנים. הדטי חולק על החלמוד, שבת קמא, ע"ב: "זיתים
ועגבים שריסקן מע"ש ויצאו מעצמן אסורין ור"א ור"ש מתירין"
והרבנים פסקו כדברי המתירין, כי אין כאן מקום לגזרה שמא
יתכון ויטחם בשבת שכבר נסקן מערב. עיין רמב"ם הל' שבת
פכ"א, טז. ומגיד משנה שם; שו"ע או"ח הל' שבת רנב, ה.
שכ, ג.

שיכל האדם לבטלם מכחו אסור לו להניחם להעשות ביום קדש: פה
 "נגדם" פ"ו ועקרת פ"ז בעבור כי הוא המגרים עשייתם ומלאכתם: (30)
 והוא חייב ואשם מה בעשייתם: ככתוב "כי תצא אש ומצאה קוצים ונ
 ונאכל גדיש וגו' שלם ישלם המבעיר את הבערה" פ"ח כי הוא המגרים
 שריפתם וכלייתם פט (31) וכן הפורש רשתות ומכמורות וכבלי ברזל
 ועצים

שנויי גרסאות

76. שיכל | שיכול (א.ב.ג.). לבטל | לבטל (א.ב.ג.ד.).
 79. המגרים | הגרים (א.ב.ג.ד.). גירסת כה"י נכונה.

הערות

פא. אבל אם אינו יכל לבטל מותר לו להשאירם להעשות ביום קדש.
 עיין להלן, פרק זה בית "ר". א"ב קנה/ג, עמ" 298. תשר"ק
 קעז/כ עמ" 313. א"ב קעח/א-ב, עמ" 317.
 פו. נגד דעת הרבנים המתירים.
 פז. ר"ל הסבה העקרית לאיסור מלאכות אלו היא בגלל שהוא גרם
 לעשייתן.
 פח. שמות כב, ה. ראה להלן בפרק זה בית "צ" עמ" 149.
 פט. כלומר, שריפת הגדיש והקמה וכלייתם. עיין אדרח נד, ג-ד.

הילוקים

(30). מטפרות הרבנים. דין זה של הדסי, הוא בניגוד לדעות הרבנים
 שפסקו "עשייה הוא דאסור אבל גרמא שרי". שבת קכ, ע"ב.
 אמנם גרימת מלאכה בשבת עצמה גם הרבנים אסרו, והחירוה
 רק בשעת צורך רב, כמו בשעת דליקה ושאר מקרי הפסד.
 עיין בשבת שם.
 (31). א. מטפרות הרבנים. השווה תשובת רס"ג: "אחר כך הצעתי מה שהם
 נחלים בעונשו של המבעיר שדה רעהו, היינו ערך כל מה ששרף
 לו (לגזק), והם אומרים שהכתוב לא חייב אותו לשלם את
 הנזק אלא משום שהוא הוא שפעל את הנזק. ודקדקתי בדבר
 ומצאתי, שלא חייב אותו הכתוב עונש על שפעל את ההבערה,
 אלא על שלא פעל את השמירה. וזה דומה למה שאמרה תורה
 בשור "ולא ישמרנו" (שמות כא, כט), ובבור "ולא יכסנו"
 (שם. שם. לג), וכך באש "כי תצא אש" (שם כב), בהיקש
 למה שקדם, ולפי מה שבארתי בפרשת ואלה המשפטים. וכשם
 שעונש את בעל השור ואת בעל הבור, על שלא עשו את השמירה,
 כך נענש בעל האש על שלא עשה את השמירה". עיין הירושפליד
 במאמו JOR "Saadyh's Commentary of Exodus", יח, עמ" 619.
 עיין קלאר, מחקרים ועיונים, עמ" 254, הערה 59.

בימים ובנהרות ובאגמים ובדרכים ונתיבותם, לצודד היות ועופות
 ודגים מטרם ימי קדש ללכוד רוחותם: ³ ונלכדו בימי קדש הלא הוא
 הצד ציד והלובד בפה יקוש מלכודתם, ^{א(32)} הן כל עושה אלה שהזכרנו
 ודומיהם מטרם יום קדש ונעשות תולדותיהם בימי קדש ^ב הוא העושה
 המלאכה, והמחלל ימי קדשך:

שנויי נוסחאות

82. בימים [בימים] בים (א.ב.ג.ד.). גירסת כה"י נכונה. 83. בימי [ביומי
 (א.ג.) בימי (ב.ד.). 84. מלכודתם [מלכודתם (ב.) הצד ציד] הצייד
 ציד (ד.). הן כל עושה אלה שהזכרנו ודומיהם [כן כל עושה שהזכרנו
 ודומיהם (א.ג.). כן כל עושה אלה שהזכרנו מדומיהם (ב.ד.). 85. יום
 קדש] ימי קדש (א.ב.ג.ד.).

הערות

3. ר"ל הוא גורס ללכידת החיות כדי להפיק מהסריו הפך המקרה של
 "כי תצא אש" שגרמה רק שריפה וכלייה. (ראה להלן א"ב קמז/א,
 עמ' 182 "יען לקבל ריוח..").
- 3א. עדה"כ "והעולה מתוך הפתח ילכך בפתח", ירמי' כד, יח. כלומר,
 אע"פ שהוא לא צד בשבת בעצמו, והוא רק גרס לכך זה נחשב כאילו
 הוא עצמו צד בשבת.
- 3ב. ר"ל בשבתה ובהגים.

חילוקים

ב. מספרות הקראים. ר' לוי חולק גם על הקראים שקדמוהו ועל
 רס"ג: "עוד אמר [אחד מחכמי הקראים הראשונים] כי הנה
 מצאנו בכחוב, כי תצא אש ומצאה קוצים ונאכל גדיש וכו' (שמות כב, ה),
 ואח"כ אמר, 'שלם ישלם המבעיר את הבערה' (שם) והוא על העקר שהקדמנו, ר"ל שההבערה תתיחס אל
 המבעיר הראשון על דרך בעלי הלשון ממה שאמר, 'שלם
 ישלם'. וי"א [כוונתו לר' סעדיה גאון], כי לא נתחייב
 עליו השילום אלא מפני שלא שמר, לא מפני שהבעיר כאשר
 נאמר בשור נגח ולא ישמרנו בעליו. (שמות כא, כט).
 וזה אי אפשר מפני שאמר, שלם ישלם המבעיר את הבערה'
 הטעם [סיבת החיוב לשלם] כלל השרפה (מפני שהבעיר
 האש ולא בגלל שלא שמר). עיין אדרת דף נג, ד'; קלאר,
 מחקרים ועיונים, עמ' 254 - 255. (הירושפלד פירסם ב- JQR
 כרך יח', עמ' 600 ואילך, קטע ארוך מדברי ר' סעדיה גאון,
 על נר שבת שנמצא בגניזה הקהירית).

מספרות רבנים. גם בדין זה פוסק הדסי כביה-שמאי ובניגוד
 לביה הלל. השווה למשנה, שבת פ"א, ו: "ב"ש אומרים אין
 פורשין מצודות חיה ועופות ודגים אלא שיצודו מבעוד יום
 וב"ה מחירין", עיין בגמרא שם יח, ע"א. עיין גם ברס"ג
 "פרוסידניגס" שם; קלאר, "מאמר נר שבת לרס"ג"; מחקרים
 ועיונים, עמ' 252.

"סדר"ג משקל מלת "לא תבערו" צד כמלת "לא תנחשו ולא תעוננו" צה
 "לא תנחשו ולא תשקרו איש בעמיתו" צו בממונו, "לא תקרבו לגלות
 ערוה" צז "לא תעשו לכם אלילים" צח: "לא תעשו עול במשפט" צט
 ודומיהן בתורתך:

"עקר פירוש מליצת המלות האלה מכלילים ההיה והויה פ: כלומר
 מה שעשה האדם ומה שיעשה שלא יעשה עוד ויהיה: קא(33)

שנויי נוסחאות

91. עקר] עיקר (א.ב.ג.). המלות] מלות (א.ב.ג.ד.). ההיה והויה]
 ההויה והויה (א.ב.ג.ד.).

הערות

צג. ר"ל סדר מבנה הזקדוקי של מלת... זהו הטעם השני של הדסי לאסור
 השארת אש בוערת לשבת.

צד. הפסוק המלא הוא "לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת" שמות
 לה, ג.

צה. ויקרא יט, כו.

צו. שם. יט, יא.

צז. שם. יח, ו.

צח. שם. כו, א.

צט. שם. יט, טו.

ק. כלומר, העבר וההווה.

קא. ר"ל שהוא חייב על מה שעשה ועל כך שהיה צריך לעשות שהפעולה
 הרעה לא תימשך עוד.

חילוקים

(33). א. מספרות הקראים. בשייצי באדרת, דף נג, א', מסביר: "בחלוק
 דעות החכמים בפרוש "לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום
 השבת" (שמות לה, ג): חכמי ישראל נחלקו לשתי חודות
 [כיתות] גדולות. החודה האחת הם בעלי הקבלה [הרבנים]
 אשר אמרו... ופרשו פסוק "לא תבערו אש בכל מושבותיכם
 ביום השבת" הטעם הבור האש בפתילה ביום השבת עצמו,
 ואמרו כי אם יבעיר ישראל האש או הנר ביום ששי וימצא
 בשבת בוער, אינו באסור... ובכלל התירו כל המעשים
 הנולדים בלי הבור המתחיל שגעשים מאליהם, כגון לפתוח
 התעלה מיום ששי להשקות הגן בשבת... והחודה השנית הם
 חכמי הקראים אשר אמרו כל המעשים הנולדים, בשבת...
 ואמרו שאין כונת הכתוב באמור "לא תבערו אש וכו'"
 החבור שיעשה המתחיל, כי זה הוא נכלל תחת "לא תעשה כל
 מלאכה"... אמנם כונת הכתוב בזה הדלקה שיש בשעת הוחר
 האש מעצמה... ומהם אמרו שכולל השתי הדליקות בין בשעת
 התחוש האש בין בשעת הותרה בין שהמציאה אחר ונתייחסה

לכן מלח "לא תבערו אש" אוסרת ההיה והויה שהיה מטרים יום קב ומה
 טיהיה ויעשה ביום שבחתיך; קג(34)

שנויי נוסחאות

93. שהיה מטרים יום [שהיה מטרים יום השבת (א.) שהיה מטרים יום
 השבת (ג.ד.).]

הערות

קב. כלומר האש שהדליק בע"ש ולא כיבה אותה לפני כניסת השבת הוא
 איסור בפני עצמו - "ההיה".

קג. והאש שנשארה בוערת בשבת הוא איסור שני - "הויה".

חילוקים

לו, כולם באים תחת מאמר "לא תבערו" וזאת דעת רבי ענן.
 ע"י גם ספר המצוות לענן, מהד' הרכבי (זכרון לראשונים
 מחברת ח') עמ' 163 69; קירקיסאני, כתאב אלאנואר ואל
 מראקב, מהד' נמוי ח"ג, עמ' 552 ואילן; גן-עדן לאהרן בן
 אליה, דף כ"ט, ג".

ב: מספרות הרבנים. גם ר' סעדיה גאון ייחד הדבור בנושא זה:
 "ובמאמר הכתוב לא תבערו אש, הלכו הרבה מן המחדשים
 [הקראים], והם ייחסו לו כאילו כוונתו להכנת הנר מערב
 שבת לשבת ונעלם מעיני כולם הטעם שהעמידה התורה לאיסור
 מלאכה בשבת, והוא המנוחה, כמו שנאמר: "למען ינוח שורך
 וחמורך" (שמות כג, יב), וכן: "למען ינוח עבדך ואמתך"
 (דברים ה, יד) וענין מנוחה אינו נופל אלא על בעלי חיים..."
 עיין הרשפלד שם, עמ' 615 ואילן; קלאר, מחקרים ועיונים,
 עמ' 252. קירקיסאני, מהד' נמוי ח"ג, עמ' 522. 529-526.

(34). א. מספרות הקראים. השווה לענן (מובא ע"י הרכבי שם, עמ' 69):
 "ואם תאמר כי להדליק [האש] בשבת הוא שאסור אבל אם
 הדליקות מחול טוב [מוחר] הוא להניחה בשבת [לזה] כתב
 הרחמן לא תבערו אש (שמות לה, ג) וכתב [עוד] לא תעשה
 כל מלאכה (שם כ, י). שני האיסורים [האלה] נכתבו באות
 ת' [להודיע] כי כמו המלאכה שכתוב בה "לא תעשה" אף אם
 התחיל בה מחול קודם שחלה השבת [בכל זאת] צריך לשבת מן
 המלאכה. כן גם בביעור האש שכתוב בו "לא תבערו" אף אם
 הביעור היה מחול קודם שחלה השבת צריך לכבותה... לכן
 אסור הוא לנו להניח בין נר ובין כל אש בוערת בשבת בכל
 דירת ישראל!"

ב. מספרות הרבנים. ראה תשובת רס"ג לדברי ענן, צוקר,
 ("פרוסידינגט" שט): ...ענן הביא ראיה מהמאמר הזה ("לא
 תבערו אש") ויאמר לו: הנה ההבערה על שני אופנים, הבערה
 שיש בה מלאכה, כגון אש הזגגים, חורשי הברזל ויוצקי
 המחכות, והבערה שאין בה משום מלאכה, כהצתת אש בעלמא.
 והזכירה התורה את ב' האופנים כדי לאסור את ה"התחלה"
 בשניהם. ואמר הנה יחכן שיצאה האש מבין שאר הפעולות
 מפני שיש לאנשים מקום לחלוק בענין התולדה; קצתם יחשבוה

"פחרון קד" ביום השבת, קה: מכליל יום אוחו היום וטרם יום שבת:
 כמו שאמר "ביום השבת ביום השבת יערכנו לפני ה' ק" והוא בטרם יום
 זבת: (35) ככתוב "לשום לחם חם ביום הלחון": ק" וכתוב "ביום
 וכפורים תעבירו שופר בכל ארצכם" ק" ולא יכשר העברת תקיעת שופר
 :יום השבת,

שנויי נוסחאות

91. ביום השבת ביום השבת [ביום השבת (א.ג.) נוסח מהדו' גוזלוו
 וולם נוסח המקרא. 96. שאמר] אמר (א.ב.ג.ד.) 97. לחם חם] לחם חום
 (א.ב.ג.ד.) במקרא הכתיב הוא חסר. 98. ארצכם] ארצכם וגו' (ד.).

הערות

- ד. הדסי מביא כאן טעם רביעי לאיסור הקראים להשאיר אש בוערת לשבת.
 ה. ר"ל באור הכתוב "ביום השבת".
 ו. ויקרא כד, ה.
 ז. שמואל א' כא, ז. כלומר, הדסי לומד מהפסוק בנביאים שצריכים
 להחליף את הלחם על השלחן במשכן כאשר היה חם והרי אפו אותו
 ביום ששי ולדעתו היו צריכים גם לערוך את לחם הפנים על השלחן
 ביום הששי, ובכ"ז כתוב "ביום השבת יערכנו" וזה מוכיח ש"ביום
 השבת" מכליל גם מה שנעשה לפניו.
 ח. ויקרא כה, ט.

חילוקים

- פועל האדם וקצתם לא יחשבוה פעלו. ולולא פרטה התורה ולא
 אמרה, 'לא תבערו אש ביום השבת', היינו סוברים שהשארת
 האש בבתינו, כשהיא דולקת, אסור או היינו מסופקים בזה.
 אך מכיון שחזר ופרט, לא תבערו, אחרי מה שאמר, 'כל העושה
 בו מלאכה', הרי זה כאלו כתב: אמנם האש, לא אסרתי לך בה
 אלא ההתחלה ולא החולדה. שהרי אמר, 'לא תבערו אש', ולא -
 לא תבער, לא תוקד, לא חמצא לא תראה".
- (35). מספרות הרבנים. גם בהלכה זו חולק הדסי על הרבנים, ביומא
 לד, עא. לפי התלמוד ערכו את הלחם על השולחן במקדש בעצם
 יום השבת. ועי' רמב"ם, ס' המצוות, עשה כ"ז והל' תמידים
 ומוטפים ה"ה, א. וראה ר' טוביה בן אליעזר, מדרש "לקח טוב"
 (שמות 211 [106a]): "...ובוא וראה, שהרי לא נאמר, ולא
 יראה לך אש, ולא ימצא לך אש, בדרך שכתוב בחמץ. ועוד שהרי
 נאמר 'ביום השבת ביום השבת יערכנו' (ויקרא כ"ד, ח), ואומר,
 ביום החודש הראשון באחד לחודש תקים את המשכן" (שמות
 מ, ב), וכן כיוצא בהן. ללמדך שלא נאסרה הבערה אלא לבו
 ביום, אבל אט הובערה מאחמול, אינה אסורה, וכל חכמי הדורות
 לא נחלקו כלל אלא, 'במה מדליקין ובמה אין מדליקין', אבל
 בהבערה עצמה שראוי להדליק לא נחלקו כלל. ללמדך שקבלה
 היחה לישראל מימי משה רבנו להדליק הנר"...

הוא חלול ליום השבת⁽³⁶⁾: אף שחרור ודרור העברים מטרם יום פורים היה ראוי להעשות בהם כי היא מלאכה, ככתוב "והעברת פר תרועה" וגו', וכתוב "וקראתם דרור בארץ"^ט לכל יושבי לתך:

"פירוש דומיו עוד:^ק כגון שאמר "ביום שיזועו שומרי הבית"^{קיא} והוא בטרם שיזועו ויתעוותו יסודי הגוף יוכל האדם לעבוד ה' ובכל מצותו לעמוד. וכן שאמר "יין ושכר אל תשת אתה נין אתך בבואכם אל אהל מועד לעבוד"^{קלב(37)} וכן שאמר "לא סום שור

שנויי נוסחאות

1. הוא חלול ליום] היא חלול ביום (א.ב.ג.). 104. הבית וגו' ית (ד.). 105. ויתעוותו] ויתעוותו (א.ב.ג.). יוכל האדם] וכל רם (א.ב.ג.). 106. מצותו] מצותיו (א.ב.ג.ד.).

הערות

1. שם. כלומר, תקיעת השופר היתה לפני שחרור העברים, לכן היא היתה אריכה להיות לפני יוה"כ.
2. כלומר, גם הכתובים המובאים להלן, דומים בבאורם לנ"ל.
3. קהלת יב, ג. לפני כן כתוב שם "וזכר את בוראך בימי בחורתיך עד אשר לא יבואו" וכו'. לכן באור הפסוק הוא "בטרם...".
4. ויקרא י, ט. וגם שם חכוננו שהכהן לא ישתה יין לפני בואו לעבוד באהל מועד.

חילוקים

1. מטפרות הרבנים. הידי חולק על תו"כ: (ויקרא כה, ט) ממשמע שנאמר ב"יום הכיפורים איני יודע שהוא בעשור לחדש"א"ב למה נאמר "בעשור לחדש" (שם) אלא לומר לך תקיעת עשור דוחה שבת בכל ארצכם ואין תקיעת ר"ה דוחה שבת בכל ארצכם, אלא בבית דין בלבד.
2. א. מטפרות הקראים. השווה בשייצי (אדרת נג, ד'): "עוד אמרו [הקראים הראשונים] שהכתוב אמר "יין ושכר אל תשת אתה ובניך אתך בבואכם אל אהל מועד" (ויקרא י, ט) והטעם [באור הכתוב] סמוך לביאתם לא בבואם ממש כן אם הבעיר האש קודם השבת אסור: השיב החכם רבינו לוי [קראי שחי במאה הי"א וראה את איסור נר שבת של הקראים כחומרה גרידא] ואמר כי העלה [הסבה] בזה ידועה, וזה כדי שלא תסור דעתו בבאו אל הקדש וכן בהורותו החקים והמשפטים. ואף על פי שלא נתבאר טעם זה במקום אחר כמו השאור [עיין אדרת שם] עם כל זה טעמו מבואר אצל השכל: אמנם אסור הנר שימצא דולק בשבת אין עלתו ידועה. אדרבה הוא ההפך כי השכל גוזר שהיו בימים ההם נרות בשבת כי האור הוא כבוד ככתוב ב"אוריט כבודו ה'"

בדישו"ק¹ והוא בטרם דישו (38) אפילו אם יחסמנו בטרם דישו
 אסור הוא להביאו בדישו חסום להיות כך שייגע ויעבוד: ולא יאכל
 מיגיעו כי רחמיו על כל מעשיו קיד (39)

שנויי נוסחאות

109. אפילו אם יחסמנו בטרם דישו [בכ"י א.ב.ג. נשמט משפט זה.

הערות

קיג. דברים כח, ד.
 קיד. ראה להלן אשה"כ חשר"ק קעב/י, דף סח, א, א"ב רלח/ז-ח,
 דף צ, ד.

חילוקים

(ישעיה כד, טו) לפי אחד הפרושים, וכתוב "ורשעים בחשך
 ידמו" (שמואל א' ב, ט): וכי יעלה בדעת שום משכיל שמשה
 רבינו ע"ה ושאר הנביאים ושבעים זקנים והנשיאים וזולתם
 היו יושבים בחשך בליל שבת.

ב. מספרות הרבנים. גם הרבנים דרשו "בבואכם אל אהל מועד"
 (ויקרא, י, ט, ט) בשעת ביאה לא תהיה שכרות (בבא מציעא
 צ, ע"ב), כלומר שאסור לכהן לשתות גם לפני בואו אל הקדש.
 ור' סעדיה גאון השתמש בראשונה בנימוק (הנ"ל) שר' לוי
 הביא, לבטל הוכחת הקראים מכתוב זה, לאסור בשבת נר שהדליק
 מבעוד יום, ור' לוי העתיק כנראה מדברי רס"ג. עיין
 הירשפלד שם. עמ' 611.

(38). השוואת נר שבת לאיסור חסימה ולעונש המבעיר את הבערה
 (שמואל ע"י הדסי להלן) נמצאת גם בכתבי השומרונים.

עיין L. Wreschner, Samar. Traditionen. Halle, 1888 P.17

(39). א. מספרות הקראים. ר' לוי הקראי (הג"ל), השיב להוכחה זו של
 - בני כיחחו - הקראים: "...גם בזה עילתו ידועה והיא
 החנינה עליו [על השור] ולא יידמה לנו שבת". עיין אדרת,
 דף נג, ד.

ב. מספרות הרבנים. גם הרבנים (בבא מציעא פ"ח, ע"ב) פסקו
 שבשעת דישה, לא תהא חסימה. כלומר שאפילו אם חסום לפני
 כניסתו לשדה, אסור לדוש עמו. והרס"ג השיב על הוכחה זו
 שהדסי מביא, שאי אפשר להקיש ביעור שהוא פעולה אחת
 לחסימה ודישה שהן שתי פעולות מצד האדם. כמו"כ כיבוי
 האש בשבת אסור כמו הבערתה, ואילו התרה המחסום בשעת הדישה
 אינה אסורה כמו קשירתו, לכן אין להשוות ביניהם. עיין
 הירשפלד, שם, עמ' 607, 611, 617, 618; הרבני שם, עמ' 143,
 ופוזנאנסקי JQR, עמ' 251 ואילך (במארו שם. "The Anti-
 Karaitic Writings of Saaddiah Gaon" ואילך

עמ' 238, אסף פוזנאנסקי מתוך כ"י של בריטיש מוזיאום,
 ומתוך העתקותיו של פינסקער, את כל הציטאטות שמביא יפה
 מספר "כתאב אלחמי"ז - הספר שכתב ר' סעדיה גאון נגד
 הקראים.

כמו שצוה ברוב רחמיו "אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד": קטו
 וכך "שלח תשלח את האם ואם הבנים תקח לך": קטז (40) יען פריה ורביה
 תחקיים

שנויי נוסחאות

112. ברוב רחמיו [ברוב רחמיו (א.ב.ג.ד.) 114. תחקיים] תחקים (א.ג.).

הערות

קטו. ויקרא כב, כח.

קטז. דברים כב, ז.

השוואות

(40). א. מספרות הרבנים. הטעם הראשון של הדסי למצוה שלוח הקן, הוא בגלל רחמי ה' (ראה הערה קיד). השווה למשנה ברכות פ"ה, ג: "האומר על קן צפור יגיעו רחמיך... משתקין אותו" ושם בגמרא: "מפני שעושה מדהיו של הקב"ה רחמים ואינו אלא גזרות". ברם, גם הרבנים השתדלו לתח טעמים למצוות התורה, והטעמים שהדסי מביא כאן למצוות "שלח השלח את האם ואת הבנים תקח לך", ולא לשחוט בהמה ובנה ביום אחד נמצאים גם בכתבי הרבנים. עיין ספר החנוך לר' אהרן הלוי, מצוות וצד, תקמה - תקמו; דברים רבה פ"ו; במדבר רבה פי"ט.

ב. מספרות הקראים. לא רק הדסי, גם קראים אחרים, השתדלו למצוא טעמים למצוות התורה. ראה ר' אהרן בן אליהו (בהקדמה לספר המצוות שלו "גן-עדן"): "מצוות הדעת ימים טובע לחיובם ומצוות התורה חיובם הובע לימים... אמנם מצוות החוריות הם אתים ונהולים ועל כלם צריך לבקש מפני מה" (כלומר מפני מה צוה התורה כך וכך?). ובשייצי בהקדמתו ל"אדרת אליהו" כותב: "...וכן לכל מצוה ומצוה עלה [טעם או סיבה] קטנה או גדולה וחלילה חלילה שהן בגזרה... כמצוות 'זכור את יום השבת' (שמות כ, ח) כי בו שבת (בראשית ג, ג) אמנם בעלי הקבלה [=הרבנים] הכחישוהו... וגררו אמרים כי המצוה מהאל נגזרים, בלי סבה ועלה... אמנם מה שטעמו נעלם ממנו, ניחמהו לנו מקוצר דעתנו ועל כן ראוי לדקדק בכל מצוה" עיין שם; ווייס, דור דור ודורשיו, ח"ד, עמ" 66.

וחעמוד: ק"ז וכן "לא תבשל גדי בחלב אמו" ק"ח שלא יאכל הפרה עם מקצה השרש ק"ט כי הוא אכזריות בלב אשר כזה יחמוד: וכזאת יעשה לפני אלהיך: קכ

"צדקתו קכא כמו שאמר "ויכל אלהים ביום השביעי" קכב וגו' (41)
 "וישבוח ביום השביעי" וגו' קכג וכתוב "ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם" קכד ודומיהן: (42) כולם בטרם יום מודיעי: קכה

שנויי נוסחאות

118. צדקתו] צדקתו עוד (א.ב.ג.ד.). וגו' [בכ"י א.ג. נשמטה חיבה וגו'. בכ"י ד. מופיע גם סוף פסוק זה "מלאכתו אשר עשה" (ומחבר) ל"וישבוח... 119. השביעי וגו' [השביעי מכל וגו' (ד.). ביום הראשון] אך ביום הראשון (ד). כה"י הולם נוסח המקרא.

הערות

ק"ז. זהו טעם שני שהדסי מביא למצוות שלוח הקן; כדי לא לבטל פריה ורבייה של העופות.

ק"ח. שמות, כג, יט.

ק"ט. הקראים קוראים לולד פרה, והדסי ר"ל שגדי דומה לפרה והחלב הוא חלק משרש הגדי שהוא אמו. ראה להלן א"ב קמט/ע, עמ' 248.

קכ. ר"ל שמכל שכן שהיא אכזריות אם הוא לא דע הומד בלב-דבר זה כי אם עושה זאת גם במעשה.

קכא. ישנו עוד טעם להצדיק איסור השארת אש בווערת לשבת (וזוהו הטעם הרביעי שהדסי מביא לאסור נר שבת).

קכב. בראשית ב, ב.

קכג. שם.

קכד. שמות, יב, טו.

קכה. ר"ל דבר זה ה' מודיע לנו, עפה"כ "וה' הודיעני ואדעה...". ירמיה יא, יח.

חילוקים

(41). מספרות הרבנים. ראה דברי טוביה בן אליעזר ("לקח טוב" על שמות 17 [9a]): "ויכל אלהים ביום השביעי: טרם יוט השביעי, כי ביום משמע 'טרם' ומשמע 'בו בעצמו' כמו 'ביום הזה באו מדבר סיני' (שמות יט, א) והוא בו בעצמו. ויש בו ביום שהוא 'טרם' כמו 'אך ביום הראשון השביתו שאור מבתיכם' (שמות יב, טו) הוא קודם יום טוב, אבל כל מקום שנאמר 'ביום ההוא' בודאי בו ביום, כמו 'לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת' (שם לה, ג) והוא בו 'ביום עצמו'.

(42). א. מספרות הקראים. השווה בשייצי (אדרת, דף נג. ג'): "...השיב החכם רבינו לוי (החכם הקראי הנ"ל) ואמר שגם זה חלש, מפני כי השביחה תועיל שלא ימצא, ולו נמצא ביום

ומעשה יציאת האש ושריפתה מודיע על כל התולדות שבדומיו, שבין
בטרם יום עושה אדם ובין בו ביום, הוא העושה וישלם לנזק כך
מודיעי, ככתוב "שלם ישלם המבעיר את הבערה" ^{קכו} כפי נזקי המגיעי.
ושלח שועלים עם לפידי אש של נזיר אלהים מושיעי, ^{קכז} שלח
בקמח פלשתים אף

שנויי נוסחאות

121. שבדומיו] שכדומיו (א.ב.ג.ד.). 122. עושה אדם ובין בו ביום]
עושה האדם ובין הוא ביום (א.ג.). עושה האדם ובין בו ביום
(ב.). 124. ושלח] ושלוח (א.ב.ג.ד.).

הערות

קכו. שמוח כב, ה.
קכז. ר"ל ע"י שמשון מושיע ישראל.

חילוקים

הראשון ברגע אחד מהשעה הראשונה ממנו כבר יראה שלא
השבתגוהו בכלל היום הראשון... והכתוב אמר, אך ביום
הראשון חשביתו שאור מבתיכם. ר"ל שיהיה מושב מכלל היום
הראשון. ועוד שהכתוב אמר 'שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם'
(שמות יב, יט) ומזה יתחייב להשביתו קודם היום הראשון.
ואין נר שבת כמוהו ממני שלא באר הכתוב אסורו במקום
אחר כמו שבאר בשאר ואם היה כמוהו היה ראוי לומר 'לא
תמצא אש בכל מושבותיכם ביום השבת'. ואז היינו מפרשים
ביום השבת סמוך ליום השבת".

ב. מספרות הרבנים. גם רס"ג ענה על הוכחה זו של הקראים;
"אחר כך הצעתי מה שהם נתלים במאמר הכתוב, אך ביום
הראשון חשביתו שאר" (שמות יב, טו) וכוונתם שישביתו את
האש לפני השבת כדרך שמשביתים את החמץ לפני היום הראשון.
ודקדקתי בענין, ואמרתי שבענין חמץ יש פסוק אחר, שאוסר
אותו מיום ראשון, שהרי הוא אומר: 'שבעת ימים שאר לא
ימצא בבתיכם' (שם, שם יט) וכוונתו בזמנו לפי הפסוק הראשון,
ולפני זמנו לפי הפסוק השני אבל ביעור אש אין לו אלא פסוק
אחד, ומי שמקיש דבר שיש לו שני פסוקים לשני זמנים לדבר
שאיין לו אלא פסוק אחד לזמן אחד, מחטיא ואינו קולע אל
המטרה. (עיי'ן קלאר, שם 254).

והשווה לתשובות רבנו משולם (בן דורו של ר"ת)
למינין "שאינן מדליקים נר בשבת" משום שכתוב "לא תבערו
אש בכל מושבותיכם ביום השבת", והם למזים פירושו שלכל
בני ישראל לא יהיה אור בכל מושבותיהם ביום השבת גם על
ידי הבערה מבעוד יום ויושבים באור ליום השבת בחושך.
ואף מגופו של פסוק השיב רבינו משולם למינין "על שאינן
רואין את הנר בשבת": לפי שאינו כחוב: לא הראו אש ביום
השבת, כי אם 'לא תבערו', והבערה היא הדלקת העצים באש,
וכת' "ובער עליה הכהן עצים וגו'" (ויקרא ו', ה'), וכיון

ה יטעשען קב"ח ככתוב "ויבער אש בלפידים וישלח בקמח פלשתים
 יבער מגדיש ועד קמה" קב"ח וגו', וכתוב "ויאמרו פלשתים מי עשה
 זאת ויאמרו שמשון חתן התמני" קל נזירך (43)

הערות

- כח. כלומר, זה משעשע את הדסי בגלל ההוכחה שיש לו מכאן, שגרמה
 כעשייה.
 כט. שופטים טו, ה.
 ל. שם, שם, ז.

חילוקים

שהדליק את הנר מבעוד יום שהוא חול, מותר לראותו בשבת
 וליהנות מאורו, באופל אינו מקיים עונג שבת, שאילו אטר
 הקב"ה לראות את הנר היה לו לכתוב: לא יהיה אש בשבת,
 כדרך שכת' בחמץ: 'לא יהיה לך שאור! ללמדך שכיון שהדליק את
 הנר מבעוד יום מותר לראותו וליהנות מאורו וכן כל מלאכה
 ומלאכה האסורה בשבת, כגון גיזת צמר, צביעתו, טויאתו,
 אריגתו ותפירתו, כיון שנעשין מלאכות אילו מיום חול,
 מותר להשתמש באורו בשבת וליהנות ממנו ובלבד שלא יגע בו."
 (מתשובות רבנו משולם למינין, נדפסו בספר היובל להרמן כהן
 ברלין 1912. חשובה חמישית עמ' 574).

43. א. מספרות הקראיט. הראיה משמשון נמצאה גם בקטע מפרושו של
 יפת לתורה (נחפרסם ע"י הידשפלד, JQR, יח, שם, עמ' 608:
 "וראיחם ממה שכתוב שם 'ויבער מגדיש ועד קמה' אעפ"י
 שההבערה באה רק כחוצאה מפעולתו של שמשון ולא על ידו
 ממש".

ב. מספרות הרבנים. לראיה קראית הנ"ל מכווננים כנראה הדברים
 בפסיקתא זוטרותא לשמות לה, ג: "איין הבערה אלא בידיים...
 ואם תאמר והרי נאמר 'מי עשה זאת ויאמר שמשון חתן התמני'..."

והשווה פינסקער, (קדמוניות עמ' 90). שם הוא מביא דברי
 ר' לוי הקראי: "...וכבר אמר להם [לקראים] טעדיה [רס"ג],
 כי אמרו, 'ויבער מגדיש' ישוב אל האש מפני כי האש פעם יוצא
 בלשון נקבה ופעם בלשון זכר".

בשייצי מסכת את טענותיו של ר' לוי הקראי, נגד ההוכחות
 של בני כיתתו הקראים על איסור נר שבת (אידת דף נד, א)
 ומביא תשובת ר' לוי לרס"ג: "שזה נשחת [זוהי הוכחה לא
 טובה] משגי אופניט: האחד כי אמר, וילך שמשון... ויקח...
 ויפך... ויבער... וישט... וישלח... ומכללם 'ויבער'
 מגדיש' וכל אלה ישובו אל שמשון ואם היתה מלח 'ויבער'
 השוב אל האש הנה ראוי לומר, 'ויבער אש', כי כן דרך
 הלשון. והאופן השני כי היה ראוי לומר ויבער [פועל עומד]
 כמו וחבער במ אש, אבל אמר ויבער [לשון הפעיל]. מעשה
 בזולתו והטעם [מובן הפעולה] יוצא" (שמשון גרם פעולה שניה
 שתצא מהראשונה, וייחסו אליו את הפעולה השניה).

"צדייתו קלא וצביונו קלב וחפצו היה מטרים מעשה וחיבוהו גם
 הם קלב מחכמת דעתם כי הוא השורף: יען זאת הלכו שלשחים ושרפו
 למי אשר הרעו לשמשון כי הם הגרימו בחחלה דעת פלשחים
 משמשון השורף: ככתוב "כי לקח את אשתו ויחנה למרעהו ויעלו פלשחים
 וישרפו אותה ואת בית אביה באש קלד תמור קלה ותחת מעשה הנעשה

שנויי נוסחאות

129. מעשה [מעשהו (ב. ב.) (131. בחחלה] כחחלה (א.ב.ג.) דעת] דעת (ב.ג.) כנראה טעות המעתיקים.

הערות

קלא. כוונתו, ע"ד הכתוב במדבר לה, כ. (או: צדיית השועלים).
 קלב. השוקחו, עפה"כ ארץ חמודה "נחלת צבי", ירמיה ג, ד.
 קלב. היינו, הפלשחים.
 קלד. שופטים שם.
 קלה. כחמורה.

חילוקים

הירושפליד (שם עמ' 615) מביא טענה אחרת של רס"ג:
 "והצעתי אחרי זה מה שהם נתלים במאמר הכתוב בעניין האש
 שהבעיר שמשון: 'ויבער מגדיש ועד קמה ועד כרם זית' (שופטים
 טו, ה), ונאמר [בסמוך לו]: 'מי עשה זאת ויאמר, שמשון חתן
 התמני' (שם שם ו) ומצאתי שאלה הם דברי הפלשחים. ולא דברי
 נביא או דברי צדיק. ויתכן שהפלשחים היחה דעתם, שהפעל
 הנולד הוא פעלו של המחחיל, אם מתוך טעות מצדם או מתוך
 קנאות, כדרך שראינו אותם שדנו את חותנו ואת אשתו של שמשון
 באש ושרפו אותם, כמו שנאמר בסופו של פסוק: ויעלו פלשחים
 וישרפו אותה ואת אביה באש (שם). ובחיי, מי שדן דין כזה,
 המתנגד למושכל ולכתוב, [כך] דרכו, אבל מה דעתך על מי ששם
 לו לקו דין של כופרים והוא חושב אותו דינם של נביאים?"
 עיין קלאר, שם, עמ' 255; ספר מלחמות ה', לסלמון בן ירוחם,
 (מהדו' דוידזון), עמ' 95-94. גן עדן דף כח, ד' ואילך.
 פינסקער, לקוטי קדמוניות, חלק א' עמ' קכד. חלק ב' עמ'
 18-17, 90.

ם משמשון השורף כן אש שיצאה ואכלה גדיש וקמה בלי דעת המבעיר
 לזה חייבו האלהים שישראל השורף: על אחת כמה וכמה העושה
 יעח בחכמתך: קלו (44)

שנויי נוסחאות

1. בלי] בלא (א.ב.ג.ד.), 135. [שישלם] שלם ישלם (ב.ד.).

הערות

1. מכל שכן שחייבים אם בכוונה הוא: "קובץ מדורות אש" וכו'.

חילוקים

4. מספרות הקראים. בשייצי מסכם את טענותיו של ר' לוי הקראי
 נגד ההוכחות של בני ביתו, הקראים, על איסור נר שבת
 (אדרת דף נד, א'): "...סוף דבר כוונה החכם רבינו לוי
 שכל הראיות שהביאו חכמינו [הקראים] באסור הדלקת
 הנר הכל הן בטלות, זולת הראיה שהביאו מהפסוק הנאמר
 בשמשון 'ויבער מגדיש ועד קמה' (שופטים טו, ה) וזה מן
 דרך בעלי הלשון [היינו דרך מעבר ומשל ולא על פי אמת]
 ואמר עוד בשער ההוא ואשר נאמר בזה הוא כי יהיה מבער
 בשבת בין שיחיל בבעורה בשבת ובין שיחיל מיום ראשון
 [ר"ל יום ששי] ונשארה עד השבת, מפני כי המעשים עד
 הכליתם תלויים בעושיהם וכללם מיוחס אליו, יחוש מדרך
 מעבר הלשון אשר השלימו עליו לא על דרך אמת; הנה
 הורגו מזה [היינו, ר' לוי] שהמצא הנר בוער בשבת יוצא
 אסורו מדרך מעבר הלשון לא ממאמר 'לא תבערו' ושם דף
 נה, ב', מוסיף בשייצי:

"סוף דבר המעיין בדברי החכם רבי לוי יבין שאסור
 הנר בשבת אינו כי אם על צד החומרה מדרך מעבר הלשון;
 והנה לפי מה שזכרנו יראה חלוף [הבדלי דעות] במאמרי
 החכמים הנזכרים וזה אי אפשר מצד חכמתם ועיונם המשובח:
 אמנם אפשר שנאמר שהחכמים הנזכרים לא נעלם מהם החר
 הדלקת הנר כפי מה שיראה ממאמריהם אחרי העיון, כפי
 מה שגלו דעתם בקצת מקומות ליחידי טגולות, ומפני פחדם
 מהמוך העם ר"ל שלא לעמוד כנגד הפרסום ויהיה הסתה
 לפריצים החמירו בזה בקצת מקומות ולכן יראו מאמריהם
 סותרים זה את זה".

אחרי שבשייצי מוכיח שם, שאמנם רוב חכמי הקראים
 שקדמו לפנינו נטו להתיר נר שבת ורבים מהם התיירו למעשה,
 גם הוא עצמו פוסק להתיר ומוסיף (שם דף נו, ב'):
 "אמנם הדלקת האש [היינו כירה בוערת להעמיד עליה חבשיל
 לשבת] ראוי שלא תבער בשבת מפני שהיא צריכה נענוע
 והערכה, ועוד מפני שבשול המאכל נשלם בה וישגה האדם
 ויחלל בה השבת, ועוד שהיא אינה לכבוד היום כמו הנר
 ולכן ראוי למנעה במוחלט שלא חמצא בוערת בשבת בשום עת
 מן העתים... ואע"פ שפעלחה טבעית כפעלת הנר". על פולמוס
 הקראים בין המתירים נר שבת ובין האוסרים, עיין במבוא
 למחקרי.

"קובץ קלז מדורות אש קלח: ועורך מנורות ונרות ועעשיות
 ואבוקות ולפידי אש, קלט מיום ששי להיות בשבת מאיר באור אש:
 הלא הוא ברצונו הגרים שתי הלולים ביום קדש, בעירת וכבוי של אש קמ
 ואכילת שמנים ופחילים, ודומיהן כאכילת מדורות האש: קמא ונעשית
 מלאכה בימי הקדש מהגרמת הקובץ והזווער באש, וחלל ימי קדש ה', עליו
 וכדומיו קמב המגרימים בדרך כתוב "הן כלכם קודחי אש מאזרי זיקות
 לכו באור אשכם ובזיקות בערתם מידי היתה זאת לכם למעצבה חשכוון": קמג
 וכתוב "והיה החסון לנעורת ופועלו לניצוץ ובערו שניהם יחדו ואין
 מכבה" קמד יאמר אלהיך": (45)

שנויי נוסחאות

137. זנרות] ונירות (א.ב.ג.). 140. כאכילת] באכילת (א.ב.ג.ד.).
 ונעשית מלאכה בימי הקדש] ונעשות מלאכה ביום קדש (ד.).
 141. באש] האש (א.ב.ג.ד.). 143. בערתם] ביערתם. במקרא הכתיב
 כאן חסר - בערתם. (א.ב.ג.). 144. וכתוב] ואמר (ד.).

הערות

- קלז. אם איש אוסף עצים ומבעיר מדורות אש.
 קלח. עפה"כ בישעיה ל, לג: "מדרתה אש ועצים הרבה". ראה להלן
 חשר"ק קנד/ו, עמ" 296.
 קלט. עפה"כ בראשית טו, יז.
 קמ. אם הוא מדליק מדורה בע"ש הרי הוא יודע שהיא בשבת תכובה.
 קמא. וגם אם הוא מדליק שמן שחבער עד אחרי שבת, הרי אכילת השמן
 והפתיל בשבת דומה כאכילת מדורה האש (היינו כבייתה) וזה
 איסור נוסף לגרימת האש בווערת בשבת.
 קמב. היינו פתיחת חעלת המים ביום ששי שתשקה בשבת וכו'".
 קמג. ישעיה נ, יא.
 קמד. שם א, לא.

חילוקים

- (45). מספרות הרבנים. דבריו החריפים של הוסי נגד הרבנים המחירים
 ומדליקים נר לשבת הם בניגוד גמור לדברי רב ואביי "הדלקת
 נר בשבת חובה" שבת כה, ע"ב. ובמשנה שם לא, ע"ב: על שלש
 עבירות נשים מתות בשעת לידתן, על שאינן זהירות... ובהדלקת
 הנר: שלשה דברים צריך אדם לומר בחוץ ביתו ערב שבת עם
 חשכה... הדליקו את הנר". שם לד, ע"א; "אחד הנשים ואחד
 האנשים חייבין להניח בבתיהם נר דלוק בשבת, אפילו אין לו
 מה יאכל, שואל על הפתחים לוקח שמן ומדליק" (רמב"ם הל'
 שבת פ"ה, א), "ושדר רב נטרונאי, ריש מתיבתא, המדליק
 נר של שבת צריך לברך "ברוך אשר קדשנו במצותיו וצנו

"רק תולדות הנעשות מאליהן שלא מכחנו כי אם מכח בוראנו קמח כגון הבניינים המתיבשים מרוח ואויר אלהינו: ונטעים וזרעים הנצמחים מרוח וכח הארץ, וכך השלכת זרע האיש ברחם האשה לקיים מצות פרו ורבו שאין בנו יכולת למנוע תולדת הנעשית בהם בימי קדש, מעושה נפלאות ומחדש בכל יום מעשה בראשית בעולמך: קמו

שנויי נוסחאות

145. הנעשית [הנעשח (ב.ג.). בימי קדש] מימי קדש (ד.). בכ"י ג.
נשמטה החיבה קדש. מעושה [מעשה (ד.).

הערות

קמה. באורח טבעי שהוא כח ה' בטבע.
קמו. כלומר, אלו הפעולות האדם גורם התחלחחן אולם השלמתן נעשית באורח טבעי ולפעולות גרמא כאלו אין ישראל אחראי.

חילוקים

להדליק נר של שבת. מאי טעמא? - הדלקת נר בשבת חובה ואסמכיה רבנן אקרא שנאמר (איוב ה' כד), "וידעת כי שלום אהלך" וגו' לפיכך חייב לברך [על] נר של שבת ברוך להדליק נר של שבת. עיין אוצר הגאונים - חשובות, שם, עמ' 27 - 28; קירקיסאני. תירגום אנגלי של גמוי HUCA, VII, עמ' 349; A. Marmorstein, Spuren Karaischen Einflusses in der gaonaischen Halacha, Schwarz Festchrift, עמ' 467, כמה מבעלי החוספות סברו שאין לברך על הדלקת נר של שבת משום זה שהיא חובה, והלא מיס אחרונים שהן חובה אין טעונין ברכה (חוט' שבת כה, ע"ב). אולם רבינו חם הגיב על כך במשפטים חריפים, במכתב שכתב לר' משולם: "גם שמעתי שעקרו ברכת נר בשבת והלילו המקדש וחיבת המצוה, כי כמה חובה טעונות ברכה, ואינו דומה למים אחרונים שחובה ואינם טעונים ברכה, דלאו משום חיבת מצוה הוא אלא משום טכנה...". חשובות ר"ח עמ' 81, סימן ד'. עיין גם שם עמ' 99; אגרת רש"ג עמ' 105;

הדסי מקלל המדליקים נר לשבת, אולם במדרש גדול וגדולה (כ"י) כתוב: "...מכאן אמרו חז"ל [שבת כב, ע"ב] נר ביתו וקידוש היום נר ביתו. עדיף משום שלום ביתו, פירוש האור נקרא שלום, לפיכך מקדימין הנר שהוא אור לשלום לייף". מובא בתורה שלמה לר' מנחם כשר, בראשית ע"ד - ה'.

"שאר המתנפח מאויר וכח והגרמת אלהיך: קמז וצביעות צבעים (46)
ועבדנות עבדנים קמח (47) ועורות מושמות במלח ובחומץ ודבש

שנויי נוסחאות

147. [שאר] שאר (א.ג.). 148. [ועורות] ופירות (ד.).

הערות

קמז. גם שאר המתנפח היא פעולה טבעית.

קמח. עיבוד עורות ע"י עבדנים. נוסחה כ"י ר. ופירות מושמות וכו' נכונה כי עיבוד עורות הזכיר כבר ב"עבדנות עבדנים". ראה להלן "ועבדנות ופירות...".

השוואות

(46) א. מספרות הרבנים. הדסי מחיר פעולות אלו רק אם לא עשאן "קרוב לימות המקודשים" (ראה להלן) כדעת בית שמאי במשנה שבת פ"א, ה': "בית שמאי אומרים אין שורין דיו וסמנים וכרשינין אלא כדי שישורו מבעוד יום וב"ה מתירין... ולא את הצמר ליורה אלא כדי שיקלוט העין וב"ה מתירין".

ר' חננאל פסק כמו בית-הלל: "אלו כולן ששנינו במשנתנו (שבת שם) בגון שריית דיו ונתיגה אונין של פשתן לתנור וכיוצא בהן הלכתא כב"ה דמתירין עם השמש. וכן אילו ששנינו בברייתא פתיקת מים לגינה בע"ש... וכן קילור על גב העין בערב שבת ואיספלנית על המכה ומתרפאת והולכת בשבת...". עיין או"ז הל' ערב שבת תחילת סימן ב'; ספר העהים עמ' 9; ואוצר הגאונים - הפירושים, שם, עמ' 7-6.

חילוקים

(47) מספרות הרבנים. גם בענין זה הדסי פוסק כבית שמאי (במשנה שם): "אין נותנין עורות לעבדין... ובכולן בית הלל מתירין עם השמש" (בעוד החמה זורחת). והדסי אוסר להלן לעשותם "ברוב לימות המקודשים". ר' טוביה בן אליעזר ("לקח טוב" שמוח 211 [106a]) טוען נגד הקראים: "...שהרי אדם זורע חטים בקרקע ביום הששי והם נשרשין בשבת, אדם מטיט עורות בארץ בעפץ בערב שבת ומתעבדין בשבת, וכן הרבה עבודות נשלמות בשבת, ולא אטרה תורה אלא מלאכת מחשבת, למדנו שאם מבעיר האש מערב שבת והוא דולק בשבת אין זה מבעיר בשבת, שהבערתו מאתמול, והוא דומה למי שמשקא את השדה ופתח את הנהר מערב שבת, והזרעים שותין כל יום השבת".

בעל ספר "לקח טוב" (שחי במאה הי"א בעיר קסטרוליא שבבולגריה) שמע כנראה את ההבדל שחכמי הקראים עושים בין פתיחת הנהר או התעלה ביום ששי כדי שישקו את השדה גם בשבת - שזה אסור לדבריהם - לבין זריעת חטים בקרקע או

יין ומים עם חטה ושעורה להעשות שכר (48) ודומיהן המעשים הבאים
 השחתת עולם ומכח אלהינו, קמט אף הנקראים שם אחד בתחילתן ושם אחר
 סופן קב כגון הבונה אחד והמיבש אחר:

שנויי נוסחאות

14. המעשים [במעשים (א.ב.ג.)]. בכ"י ד. חסר המשפט מן "המעשים
 באים" עד "אחר בסופן". 150. אחד [אחר (א.ב.ג.)]. 151. אחד [אחר
 (א.ב.ג.ד.)].

הערות

מט. החומר הקודם נשחת ונעשה מזה דרך הטבע דבר חדש.
 נ. כלומר, הדברים הנ"ל מותרים מטעם שני והוא: שסוף הפעולה
 נקראת בשם אחר לכך אי אפשר לייחסה למתחיל הפעולה כי אז
 נקראה בשם אחר, ולכן זה נחשב בשתי פעולות שונות ולא כהמשך.

חילוקים

עבדנות עבדנים - שהם מהירים, לכך הוא חולק עליהם וטוען
 שלפי ההגיון אין חילוק בדבר ואם הקראים התירו הזריעה ביום
 ששי גם פתיחת תעלת המים אריכה להיות מותרת.
 ב. מספרות הקראים. השווה אדרה (דף מו, א'): "סוף דבר פסק החכם
 רב"י ישועה כי מצות ללא תעשה כל מלאכה (שמות כ, י)
 כוללת המותחל והנולד מה שנעשה אנחנו והנעשים ברשותנו שהם
 הארבעה מינים שזכרנו (אדרת מה, ג'): ואמר שלא נכליל תחת
 זה הכלל כל המעשים הנולדים שנעשים מאליהם מפני שהמעשים
 שנעשים מאליהם מהם מעשיים [מכה האדם שהתחיל בהם] ומהם
 טבעיים. ואשר ראוי שיהיה תחת זה [המעשיים] הם המעשים
 הנולדים שפציאוחם תלויה בפעולתנו, כגון להעגיל הזתים
 מיום ששי להיותם זבים בשבת ופתיחת התעלה להשקות את הגן
 ולהכין הריחים לטחון והם דברים תלויים בפעלתנו ותפול בהם
 אזהרה:

"אמנם הדברים הטבעיים שיעשו מאליהם ואין פציאוחם
 תלויה בפעלתנו לבד חבור הפעול בפועל ויתחוו מאליהם
 כהשלכת הזרע ונטיעת הנטע וחמוץ המחמצת ורתיחת התירוש אשר
 יעשו בשבת ופעלתם טבעית לא יהיו נכנסים תחת, ללא תעשה כל
 מלאכה: ואמר [ר' ישועה] שאף על פי שבעור האש פעלתו
 טבעית והוא כהשלכת הזרע על הארץ יחסו הכתוב אל המתחיל."
 אנו רואים איפוא, שר' ישועה הקראי תמים-דעים בענין זה
 עם ר' טוביה, אלא סובר שהתורה החמירה בבעור האש. עיין
 גן עדן דף כד, ב'. כז, ד'.

מספרות הרבנים. הרבנים אמנם פסקו "שכבוש הרי הוא כמבושל"
 (חולין צז ע"ב) היינו אם עושה זאת בשבת. אבל התירו להכין
 כבוש מערב שבת לשבת.

הזורע והנוטע שם אחד, והמצמיח שם אחר, חלש הלחם שם אחד, והמנפח ^{קנא}
 אחר: הקובץ והמאסף מיט צביעות ^{קנב} ועבדנות ^{קנג} ופירות ^{קנד} בכלם
 שם אחד, והמבשל ומתקן בשולם אחר בחכמת דעתנו: אין אנו חייבים
 לבטלם שלא להיות בימות קדשנו, כי הם ממעשה עושה אחר נעשות ^{קנה}
 ולנו אין יכלת למנעם לנו: אך אם לעשותם קרוב לימות המקודשים ^{קנו}
 בצדייה וערמה ^{קנז} אסור אלינו, כאשר חייב לעושה דבר בצדייה
 בתורתנו ^{קנח} ככתוב "ואם בשנאה יהדפנו או השליך עליו בצדייה
 וימת": ^{קנט} וכתוב "מות יומת המכה רוצה הוא" ^{קנט} וגו' כדין
 תורתך: "תמורתם" ^{קס} התולדות שאנחנו יכולים לבטלם: בלי שחות
 עולם: ^{קסא} ושם אחד להם מחלחם ועד סופם ושחות לא יעשה בהם ^{קסב}
 כמלאכות

שנויי נוסחאות

152. אחד [אחר (א.ב.ג.ד.) והמצמיח שם אחר] בכ"י ג, חסר משפט
 זה. אחד [אחר (א.ב.ג.ד.) והמנפח אחר] והמנפח שם אחר (ד.).
 153. מיט [טיני (א.ב.ג.ד.) בכלם] בכלי (א.ב.ג.ד.) 154. אחד [אחר
 (א.ב.ג.ד.) והמבשל ומתקן בשולם אחר] בכ"י א.ב.ג. אין משפט זה
 מופיע. 155. קדשנו [קדשינו (ב.ג.ד.) 156. יכלת] יכולת (א.ב.ג.ד.).
 157. אלינו [לנו (א.ב.ג.ד.) 162. ועד] עד (א.ב.ג.ד.).

הערות

- קנא. היינו שאור המתנפח כנ"ל.
 קנב. ר"ל וצביעות צבעים כנ"ל.
 קנג. כלומר, עבדנות עבדנים כנ"ל.
 קנד. היינו, פירות מושמות במלח וחומץ כנ"ל.
 קנה. היינו כח הטבע.
 קנו. ר"ל לפני תחילת שבת או מועד.
 קנז. בכוננה שזה יימשך להעשות ביום קדש.
 קנח. כמו שהתורה חייבה על כל פשע הנגרם בצדייה וערמה.
 קנט. במדבר לה, כ.
 קנט. שם; שם, כא.
 קס. המורה ושונה למלאכות הנ"ל.
 קסא. ע"פ הכתוב "וישח אדם וישפל...". ישעיה ה, טו. כלומר אם אפשר
 לבטל המשך המלאכה בלי לגרום השחתת הדבר עצמו מהעולם. עיין לחלק
 א"ב קנה/ג, עמ' 298. חשר"ק קעז/כ-א, עמ' א"ב קעח/א-ג, עמ' 313-316.
 קסב. וגם השם הראשון לא נשחח ונשתנה.

שהזכרנו בענינם, שלוח מים בגנות ובשדות וכרמים וחטים בו, וסחיטת שמנים ודבש וייך קסג ובאור אש במאכליו קסד (49) וכל דומיהם בחקונם קסה

שנויי נוסחאות

164. בענינם] בענינם (א.ב.ג.ד.). וכרמים] וברחיים (א.ב.ג.).
וברחיים(ד.) במהדורת גוזלוו נפלה טעות. וסחיטת] וסחיטת (א.ב.ג.ד.).

הערות

קסג. עייך לעיל בפרק זה בית "מ".
קסד. היינו השארח מאכלים על כירה בוערת לשבת.
קסה. כלומר שהפעולות גורמות לחקון הדברים ולא להשחתתם.

חילוקים

(49). א. מספרות הקראים. בשייצי (אדרת דף מט, ג) מביא טעם נוסף לאיסור הקראים להטמין חמין לשבת: "ועוד שהכתוב אמר "את אשר האפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו" (שמות טז, כז) והטעם שיהיה הבשול והאפייה קודם השבת בעבור השבת, ומזה הקישו כל הדברים שהם בדמותם לאסורם בשבת. ואמרו כי הוא אסור להניח הלחם בתנור קודם השבת שיאפה בשבת, או שיונח הבשול בשבת על מקום האש החם ביותר, כדי שיחבשל בשבת. מפני שאלה המעשים אע"פ שהם מעשים נולדים וכבר בארנו אסורם בכללות, אמנם הכתוב הפגילם [פירטם] ג"כ בזה המקום. כי אין הטעם באמור הכתוב "את אשר תאפו אפו" וכו', שיושמו בתנור או במקום החם בשבת עצמו, כי אלה מבואר אסורם ממאמר "כל מלאכה לא תעשו" (דברים ה, ח), אמנם כונת הכתוב בזה הוא שלא יושמו בהם קודם השבת כדי שיעשו ויושלמו בשבת.

ב. מספרות הרבנים. חז"ל התירו להניח קדרה על גבי האש או בשר בתנור או על גבי בחלים - והן מתבשלים והולכין כל השבת, ואוכלין אותה בשבת והם אסורים רק כאשר יש בהם גזרה שמה ייחתה בגחלים בשבת. עייך משנה שבת פ"ג, א ואילך: ירושלמי שבת פ"א, ה"א; רמב"ם הל' שבת פ"ג, ג' ואילך. קירקיסאני, תרגומו של נמוי HUCA, VII, עמ' 380, לדעת קירקיסאני יהודי סוריא היינו, בני א"י אסרו הטמנת חמין לשבת. עייך שם.

והגאונים לא רק שהתירו הטמנת חמין לשבת, כי אם חייבו לעשות זאת (אוצר הגאונים - התשובות, שם, עמ' 40-41): "הטמנת חמין תקנה גדולה היא דתקיננו רבנן משום עונג שבת... ורוב מן החיצונים תלמידי בייתוס יהיו אהליהם לנתוץ וירקבו עצמותם אשר הטעו את כל הטועים והזונים אחריהם להטעותם שהחמין אסור בשבת. וחפח עצמותיהם... כל שאינו אוכל חמין בשבת בר נדוי הוא ודרך טינות ישבו וצריך להפרישו מקהל ישראל...". עייך ספר העתים, עמ' 24-25; והאבודרהם (סוף סדר שחרית של שבת) מספר: "שמעתי בשם הרב רבי זרחיה הלוי שאמר כל מי שאינו אוכל בשבת חמין, צריך בדיקה אם הוא מין [היינו קראי], ואם מת יחעסקו בו עממין...". דבריו של ר' זרחיה מופיעים גם בספרו המאור לשבת פרק ג' בשנוי.

ופרישת בגדים רטובים קרוב לשעה קסו (50) וכנחינת תבשילים ומאכלות ומשקים בתמימות אש ושמש, קסז (51) ובארות ומעיינות מים להתחמם ולהתקרר כחפצנו ותאוותינו קסח חייבים אנחנו למנעם מבעוד ימי קדשנו קסט זולת רוח ואויר עולם של ברהאך קע (52)

שנויי נוסחאות

166: [ופרישת] ובפרישת (א.ב.ג.). לשעה] לשמש (ד.). 167. ומעיינות] ומעיינות (א.ב.ג.). 168. ותאוותינו] ותאוותנו (א.ב.ג.ד.).

הערות

- קסו. קרוב לשעת כניסת יום קדש. ראה להלן חשר"ק קמו/ג, עמ' 168-169. "קרוב לשעה מימות החול". גם גרסה כ"י ד' לשמש' הולמת חוכן הענין.
- קסז. שהאש או השמש תחמם אותם ביום קדש.
- קסח. שהמאכלים יתחממו או יתקררו ביום קדש.
- קסט. אנו חייבים - לפני שימי קדש התחילו - למנוע שפעולות אלו ייעשו ביום קדש.
- קע. רק אם המאכל או הבגד מתקררים או מחייבשים מעצמם, ע"י רוח ואויר, אין אנו חייבים עליהם.

חילוקים

50. א; מספרות הרבנים. הרבנים אסרו שטיחת בגדים בשמש רק בשבת, ומשום "מראית עין" שלא יחשדוהו שכבסו בשבת, אבל אם שטחן בע"ש לא חייבו לסלקם. עיין משנה שבת פכ"ב, ד.
- ב. מספרות הקראים. משה בגי הקראי ("משאת משה" שם, טור האיסורים), פוסק כרבנים, אולם מטעם אחר: "אסור להשרות ולפרוש בגדים הלחים להתנגב בשבת, כי טלטולם לכך הקרא בשם מלאכה מהנחת הלשון" "הוא לא מזכיר האסור של הדסי, לשטחן בע"ש שיתבשו בשבת.
51. מספרות הרבנים. הלכות הקראים בנושא זה הן בניגוד למשנה שבת פכ"ב, ד': "נוהנין תבשיל לתוך הגור בשביל שיהא שמור ואת המים היפים ברעים בשביל שיצננו, ואת הצונן בחמה בשביל שיחמו...". ושם בגמרא מ, ע"ב: "מביא אדם קיתון מים ומניחו כנגד המדורה לא בשביל שיחמו אלא בשביל שתפיג צינתו" וכו'.
52. א. מספרות הקראים. כך פסק גם ר' אהרן בר' אליהו (גן עדן דף לד, ד'): "ויש להבין כי ממאמר 'את אשר תאפו אפו' (שמות טז, כג) יאסר להניח הלחם בתנור או הבשול על המוקד, אשר יכתום בבשול ואפילו כבחה האש! ראה קירקיסאני (חלק 1 עמ' 60): "...ומהם מי שהושב, שאין להשאיר את המאכלים במצב חם עד כניסת השבת, אלא יש לקררם לפני כניסת השבת: הם אומרים שאם המאכלים נשארים חמים, מתרחשת בהם פעולה בשבת והתרבות והתמעטות זאת [דעתם] של חלק מן החוסתרים, (כח של קראים בפרס). (חרגום האנגלי של נמוי HUCA, VII, עמ' 392).

"תכשיטי נשים עדי זהב וכסף ודומיהן: אסור לנו שנצא עמם במקומות מחוללות² בימות המקודשים³, כי לא נקראו מלבוש כל כלי עדיי זהב וכסף ודומיהן: ככתוב "וככלה תעדה כליה"¹ מודיע נביאך: (1)

שנויי נוסחאות

1. עדי [עדיי (א.ב.ג.). 2. מחוללות] מחללות (א.ב.ג.).
 כלי [כ"י א.ב.ג.ד. נשמטה חיבה זו, הנראית מיותרת.

הערות

- א. כ"י א.ג. פרק זה הוא תשר"ק קנ.
- ב. היינו במקום שלא נכלל בגבולו המושבת.
- ג. בשבתות וכמועדים.
- ד. ישעיה טא, י.

חילוקים

1. א. מספרות הרבנים. חז"ל התירו בדרך כלל לאיש ולאשה לצאת בשבת עם תכשיטים, ואסרו לצאת עם מין תכשיט שעלולים להורידו ולטלטלו ברשות הרבים. על כך דנו בפרק "במה אשה יוצאה ובמה איגה יוצאה..." עיין בבבלי, שבת נז, ע"א ואילך; ירושלמי פ"ו, ה"א ואילך: ד"מ"ם, הל' שבת פי"ט, א-י; אמנם בני ארץ-ישראל החמירו בכל הנוגע להוצאת תכשיטין בשבת. ראה הפרדס, ענין איטור והיחר, עמ' שהוא קטע מתורת א"י: "ועל תכשיטי נשים והטף אסורין לצאת בשבת בתכשיטיהן, שכבר נשאל המעשה בימיהם של זקנים ואמרו..."
- השווה גם: ירושלמי שבת פ"ו, ז': "עד כדון תכשיטין של זהב ואפי' תכשיטין של כסף וכו' טליין ריקין וכו' לא חיסור ולא תשרי". תרביץ, א', א', עמ' 96: מהו נשים או קטנים בשבת או ביום טוב שיצאו בתכשיטין של כסף... כך המעשה: קטנים יוצאים בקטרים ובתכשיטי כל דבר עד תשע שנים, מתשע שנים ולמעלה אסורין לצאת בהן. לעומת זאת בבבל הקלו והתירו לצאת בתכשיטים, עיין חלק ג', סי' ע"ח בתשובת רב שר שלום: "הלכה רווחת היא לתכשיט מותר לצאת בה ברה"ר", וכן הורה גאוני בבל, שכל תכשיט שאינו נחלץ יוצאים בו בשבת. ראה אוצר הגאונים - התשובות, שם עמ' 56-63; מ. מרגליות, החילוקים שבין אנשי מזרח ובני ארץ ישראל, עמ' 149-150; מאמרו של דוב רעוועל "החלופים בין בני בבל ובין בני א"י ומקורות ההלכה של הקראים" בחורב, א' (תרצ"ד), עמ' 2 ואילך. רעוועל מראה שם על השפעת חומרות בני א"י על הלכות הקראים.
- ב. מספרות הקראים. הדטי בהלכה זו, כמו ברוב הלכותיו, החמיר בדרך הקראים הקדמונים, כפי שמעיד קירקיסאני: "...ומהם [מן הקראים] מי שאינם מחירים ללבוש את חוטי האיזור כיום

"שם לבישה לא קרא לאמר וככלה תלבש כליה: וכגון שאמר "ואעדך
 עדי" וגו': "וחעדי זהב וכסף¹ ודומהם: ככלי זין אסורים על
 אנשיך ונשיך: ז(2)

שנויי נוסחאות

5. וגו' [בכ"י א.ג. נשמטה תיבה זו. ודומהם] היא ודומיה (א.ב.ג.ד.).

הערות

ה. יחזקאל טז, יא. ולא אמר: ואלבישך עדי.

ו. שם, טז, יג.

ז. כלומר, כמו שבאיסור היציאה מהבית עם כלי זיין בשבת אין
 הבדל. (אפילו לדעת הרבנים) בין אנשים ונשים, כך היציאה
 עם תכשיטים אסורה לפי הדסי על כולם.

חילוקים

השבת [כי לדעתם זה נחשב כחכשיט], ומהם מי שמתירים לענווד
 את טבעת החותם ביום השבת [כדעת רבא שבת ט, ע"א]. ... ומהם
 מי שאינם מתירים זאת, ואף לא בחג... ובין החדשים שבהם
 יש אנשים מן הכזריים וחוסתריים [כיתות קראיות] שטוענים
 כי נעילת נעלים ומגפיים ללא צורך היא אסורה בשבת... וכן
 ללבוש יותר מחלוק אחד או ממעיל עליון אחד, או כלל בגד
 שאין לו צורך מיוחד או חגורה וכיוצא בזה. עיי' קירקיסאני
 1 עמ' 60-62; וחרגומו האנגלי של נמוי HUCA, VII, עמ' 393.

וסהל בן מצליח מתאונן: "ואיך אחאפק? ורבים מישראל
 יוצאים מבתיהם אל כנסיותיהם בשבת במשאות וטוענים תריטים
 וקרועי בגדים [סרטים] על זרועותיהם וחלאים [תכשיט צואר]
 על נשיהם, וגם כלכלתם מבית אל בית ביום החול כן עושים
 בשבת". לקוטי קדמוניות, נספחים, עמ' 32.

בשייצי מאידך מקל גם בהלכה זו ופוסק כמו הרבנים (אדרת
 דף מז, ב'): "... ואין ראוי להקיש זה [מרדעה ורסן של
 בהמה] במלבוש בני אדם, כי מלבוש בני אדם הם בעד קשוח
 ועדי וזה מפני כבוד השבת". בשייצי קיבל היחר זה - כמו
 רבים מהחריו האחרים - מר' אהרן בן אליהו (גן עדן. דף
 לה, ב'-ג'): "וצריך להיות לבוש בשבת לבוש צנוע ולא מלבוש
 המלאכות שזה חלול היום. והאשה לובשת בגדים ועדיים שבמנהגן
 להתנאות בהם כגון עגילים וחלאים וטבעת ועכסים ושהרונים...
 והנה במה שהותר ללבוש הותר גם לצאת עמהם בשבת ברשות הרבים
 ולא יאסר משום נושא ומשום מוציא...".

השוואות

(2). מספרות הרבנים. גם הרבנים אוטרים היציאה בשבת עם כלי זיין:

"לא יצא האיש לא בסייף ולא בקשת ולא בתריס ולא באלה ולא
 ברומח... וחכ"א איבן אלא לגנאי...". עיי' רמב"ם הל' שבת
 פי"ט, א; גן-עדן דף לה, ב'; משאת משה, טור האיסורים, שם.

"רוממות וגודל והדור ימי קדשו הוא להלל לאלהינו, בתפלת
עבודתו^ח (3) ולהתענג^ט בקריאת תורת קדשו^י ולאכול ולשתות די מחייתו
וקיום נפשו^ד (4) ולנוח מעט במשכבך^א

שנויי נוסחאות

7. וגודל והדור] וגדול והדור (א.ג.) וגודל והדור (ב.) והדור וגדול
(ד.) 8 ולהתענג] ולהתנהג (א.ג.) מחייתו וקיום נפשו]
מחיית וקיום נפשו (א.ב.ג.) קיום ומחיית נפשו (ד.).

הערות

- ה. ראה לעיל אשה"כ, פרקים יו-י"ח^{גוסס} התפילות לשבת של הקראים לפי הדסי.
ט. הגירסא של מהדו' גוזלוו, 'ולהתענג' מדוייקת, כי הפסוקים שלהלן
מדברים כולם על עונג.
י. לפי חכמי הקראים היה זה גנאי ברוך שתיקן בראשונה לקראים סדר
קריאת התורה וההפטרות בשבתות ובמועדים. עיין לעיל אשה"כ א"ב
כג/ז, דף יח, א'; פינסקער, לקוטי קדמוניות, חלק ב', עמ' 186.
יא. עיין לעיל השר"ק קמד/ז, עמ' 104. ולהלן א"ב קמט/ר, עמ' 249 - 250.
השר"ק קנ/ח, עמ' 253.

השוואות

- (3). מספרות הקראים. הדסי מתכוון כנראה לדברי ענן שאמר "והתפלה
כקטורת חשובה שנאמר 'תכון תפילתי קטרת לפניך' (תהלים קמא, ב).
הרכבי שם עמ' 36. זהו במקום מאמר הרבנים כי התפילה היא
במקום הקרבנות "תפלות כנגד חמידים תקנום" ברכות כו, ע.
עיין הרכבי, שם, עמ' 17-18. 35-36. מאסף נדחים 10, עמ' 176, 160.

חילוקים

- (4). מספרות הרבנים. הדסי מתיר לאכול בשבת רק "די מחייתו וקיום
נפשו", בניגוד לרבנים שאיוו להרבות בשבת באכילה ושתייה.
לדעת ר' הני בשם ר' שמואל בר נחמן לא ניתנו שבתות ויו"ט,
אלא לאכילה ושתייה וכו'. עיין ירושלמי שבת פט"ו ה"ג; דף
טו, א', בבלי שבת לג, ע"ב. קיח, ע"ב. קי"ט, ע"א-ע"ב.
ביצה טז, ע"א; פסיקתא רבתי סוף פרק כ"ג.

לסלסל עוד מצות^{יב} תורה אלהיך: (5)

קרא אומר "והתענג על ה' ויתן לך משאלות לבך: "יג הוא שאמר וקראת לשבת ענג" וגו'^{יד} וכתוב נשי עמי תגרשון מבית תענוגיה על עולליה^{טו} וגו'. מלמד להיות האם והאב עם בניהם ועולליהם חד בישיבה אחת^{טז} לשמוח כדי מהייתם (6) ובשמירת וקריאת וקיום

שנויי נוסחאות

1. מלמד להיות וכו' [ובשמירת] בכ"י ד. נשמט כל המשפט הזה.

הערות

- ב. עפה"כ "סלסלה וחרוממך" משלי ד, ה.
ג. ישעיה נח, יג. הדסי לומד מג"ש 'עונג-עונג', שעונג שבת הוא על ה', היינו בלמוד תורת ה'.
ו. מיכה, ג, ט.
ז. גם את הכתוב במיכה מצרף הדסי לגזירה שווה של "עונג" ומשלשת הכתובים הדסי דורש שעונג שבת פירושו: ישיבת כל המשפחה ביחד לאכילה ולמוד ולקיום תורת ה'.

השוואות

- (5) א. מספרות הקראים. הדסי מביא כאן סדר יומן של יהודי קראי בשבת: מתפלל תפילת שחרית, קורא בתורה, אוכל סעודת שבת כדי מהייתו, שוכב לנוח מעט ואח"כ קם ללמוד עוד מצוות התורה. השווה בשייצי (אדרת דף מט, ב'): "ומכבוד היום גם כן העסק בתפלה ובקריאת הנביאים וללכת אצל החכמים והמבינים והכתוב רמז בזה במאמרו "מדוע את הולכת אליו היום לא חדש ולא שבת" (מלכים ב' ד, כג) כי מנהג היה וחיוב בזמן ישראל ללכת בשבתות ובחדשים אצל הנביאים והחכמים ומנהג טוב הוא כי אחר הנפש הנבואית, היא הנפש המשכלת שהיא נפש החכמים".
ב. מספרות הרבנים. גם הרבנים סברו שיש לחלק את יום השבת לצרכי גופו ולצרכי רוחו ונפשו. בגיטין לח, ע"ב, אמרו: בהני חלת מילי נתתי בעלי בחים מנכסייהו, חדא דקבעי סעודתא בשבתא בעידן בי מדרשא, ובביצה טז, ע"ב: חלקהו חציו לה' וחציו לבם". "משה תיקן להם לישראל שיהיו זורשיך בענינו של יום...". מדרש אבכיר, הובא בילקוט שמעוני, ויקרא לה, א. עייף גם פסחים טח, ע"ב; ירושלמי שבת פט"ו, ה"ג; "מדוש תנחומא בראשית ב' ובפרשת ויקהל.
(6) א. מספרות הרבנים. השווה תנא דבי אליהו (פרק א): "ימים יוצרו ולא אחד בהם" (ההלים קלט, טז) - זה יום השבת לישראל, כיצד? אדם עושה מלאכה כל ששה ונח בשביעי - נחרצה עם בניו ועם בני ביתו".

חורת אלהיך. לכן אמר "וקראת לשבת ענג לקדוש ה' מכובד וכבודו מעשות דרכיך" יז: לא להתענג במזרקי יין יח(7) ולשיר שיריך: יט(8)

שנויי נוסחאות

15. אלהיך] צורך (א.ב.ג.). לכן] ולכן (א.ב.ג.). ענג] עונג (א.ב.ג.). ד.) לקדוש ה' לקדושו של ה' (ד.). זה טעות המעתיק.

הערות

- יז. ישעיה נח, יג. "וכבודו מעשות דרכיך" היינו לא לעשות דברים שמדרך האדם לעשותם. מכאן הדסי לומד, שהאכילה והשתיה בשבת צריכה להיות בצמצום ו"לא להתענג במזרקי יין וכו'".
- יח. עפה"כ "השוטים במזרקי יין... ולא נתלו על שבר יוסף", עמוס ו, ו.
- יט. הדסי אוסר כאן שתיית יין בשבת ושירה זמירות.

השוואות

(7) מספרות הקראים. השווה ענג (מובא ע"י הרמב"ם שם עמ' 4): "וכל דבר המשכר אסור לנו עתה, [בזמן הגלות] שנאמר, 'ונחת הכסף' (דברים יד, כו), והמשך הכתוב: 'בכל אשר תאוה נפשך בבקר ובצאן וביין ובשכר, ובכל אשר תשאלך נפשך ואכלת שם לפני ה' אלהיך' השווה היין והשכר לבקר וצאן: מה בקר וצאן מותר לנו לאכול [רק] בשעריך, אף יין ושכר מותר לנו לשתות [רק] בשעריך. ודקדק הפסוק וכתב: ואכלת שם, [להורות כי] 'שם' הוא מותר לך לאכול [בקר וצאן], אבל בלא 'שם' [כלומר, בזמן שאין ביה"מ קיים] - לא".

חילוקים

(8) מספרות הרבנים. חז"ל שהדגישו את חשיבות שמחה שבת ועונג שבת התכוונו כנראה כלפי הקראים וחומרותיהם ששללו מיום השבת את אופיו כחג וכיום טוב ואף שנאמר בו "וקראת לשבת ענג" (ישעיה נח, יג). ראה הלכות גדולות (הילכות יימר, עמ' 13-14): "ואלו מצות קום עשה: קריאת שמע ותפילין... וברכת המזון ותלמוד תורה ומאה ברכות בכל יום... והבאת שלום, וצדק ואמונה, ללמוד וללמד ולשמור ולעשות... קביעת ראשי חדשים וחישוב הקופות... ונר שבת ונר חנוכה... לשמוע [ל] דברי חכמים... ליראה מן החכמים ולשמח בשבת ולענגה בכל עינוגים".

בכל הענינים האלה הנזכרים בהלכות גדולות היו חלוקי דעות בין הרבנים והקראים. ור' סעדיה גאון בעשרת הברות שלו ("תפסיר עשר אלכלמאח") דבור חמישי, כתב כי שבת הוא "יום מנוחה ושמחת ברכה וגילה, יום נעלה מכל ימים. יום חדה ויקר, זוהר ותפארה, יום טהרה וגדולה, יום הדור בלבוש גקיה, יום קדוש ונקיון הצלחה ועצמה, יום פאר וצדקה ומקרא-קודש, יום נרא וגבה מאד, יום צהלה ועונג נפש". מתוך החרגום העברי של איזנשטטר, וויען חרכ"כ; פישמן, קובץ רס"ג עמ' 5.

ועיין שבת קיח, ע"א וע"ב; ערבין נב, ע"ב (ביחס לעירוב); פטחים סח, ע"ב; ביצה לד, ע"ב; חנחומא בראשית ב; ועוד בהרבה מקומות בתלמוד; רמב"ם הל' שבת, פ"ל, ז"י.

"צופהו" הגיד הענג והכבוד של יום שבתך; ככתוב "להגיד בבקר
סדרך ואמונתך בלילות" כ"א וכתוב "מזמור שיר ליום השבת טוב להודות
לה' כ"ב נורא תהלות כ"ג: הוא להלל ולשבח ולכבד ולגדל לאלהים אשר "לו
תכנו עלילות" כ"ד (9) ואפיית ובשול תנוריתך; וביעור אש ונרותיך
ועשיותיך:

פצירופם כ"ה שתפרידם ותסירם מיום ששי טרם יום קדשך; כ"ו כי הם
ימים כהשקאה הגן וכרם ושדה וכחטים ברחיים וסחיטת שמניך ויינך
ידבשך: (10)

שנויי נוסחאות

1. הענג] העונג (א.ב.ג.ד.). של יום] שלו של יום (א.ב.ג.ד.).
2. ברחיים] בריחיים (א.ב.ג.ד.). וסחיטת] וסחיטת (א.ב.ג.ד.).

הערות

- א. היינו הנביא עפה"כ "צפה נחתך לבית ישראל", יחזקאל ג, יז.
לג, ז. ראה להלן אשה"כ א"ב קעא/ח, דף 10, ד'.
- א. תהלים צב, ג.
- ב. שם. הדסי שינה סדר הכתובים לצורך החרוז. עיין משאת משה, טור
דרך החיים.
- ג. עפה"כ שמות טו, יא.
- ד. עפה"כ שמואל א' ב, ג. הכתיב הוא "ולא" ברם, הדסי הולך כאן
לפי המסורה והקרי הוא "לו". ראה להלן א"ב קמז/ל עם קמט/ר,
עמ' 294.
- ה. צירוף התבטיל והאש או הנר והשמן עם האש.
- ו. הדסי מדגיש במיוחד איסורי נר שבת והטמנת חמין לשבת שהם כידוע
מההבדלים הבולטים שהפרידו בין הקראים והרבנים.

השוואות

- (9) מספרות הקראים. גם ר' לוי בהר"י אומר: "...שקדוש השבת יהיה
בעבודה הרחבה מרוב התשבחות ושמוע החכמה ולכתם אל הקדש
ואל נביאי ה' כאשר מצאנו אותו אומר "טוב להודות לה'
(תהלים צג, ב) ואמר "מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבת"
[יבוא כל בשר להשתחוות לפניך ה', ישעיה סו, כג] ואמר 'מדוע
את הולכת אליו היום לא חדש ולא שבת' (מלכים ב' ד, כג)
ואמר שיש בגלות בתי כנסיות במקום הקדש להתכנס אליהם לחפילה
ולחכמה". עיין אדרת, דף מה, ב', מד, ב', המבחר דף לז, ב',
וטירת כסף שם, גן עדן דף לה, ד'. לו, א'. לז, ב'.
מט, ב'.

חילוקים

- (10) השווה משנה שבת קמג, ע"ב: "חלות דבש שריסקן מע"ש ויצאו
מעצמן אסורין ורבי אליעזר מהיר". עיין גם שם בגמרא יט,
ע"ב. והרבנים פסקו כמתירין. ראה רמב"ם הל' שבת פכ"א, טז.

וכל דומיהם כאשר הזכרנו למעלה כד וכשמותם בחכמת לבבך כח:

"פירוש מלת בעור מכללת תחלת המלאכה וסופה: כי מתחלתה ועד סופה בעור נקראת ולא בשם אחד נקראת תחלתה ובשם אחד סופה כס ככתוב "והנה הסנה בוער באש" ל וגו' וכתוב בסופה "מדוע לא יבער הסנה" לא: שליח אלהיך: (11)

שנויי נוסחאות

25. וכשמותם [וכשחכמתם (ד.) .26. בעור] ביעור (א.ב.ג.ד.).
תחלת המלאכה וסופה [תחלת וסופה (א.ג.). .27. בעור] ביעור (א.ב.ג.ד.).
בשם אחד [בשם אחר (א.ב.ג.ד.). ובשם אחר] ושם אחר (א.ב.ג.ד.).
29. שליח [יאמר שליח (א.ב.ג.ד.).

הערות

- כז. ראה לעיל א"ב קמ"מ, עמ' 139-140.
כח. ודברים דומים שלא נזכרו למעלה אמל אפשר להשוות אליהם ע"י חכמת הלב.
כט. ראה לעיל א"ב קמ"ח, עמ' 158-160.
ל. שמות ג, ב, הכתוב מדבר כאן על תחילת בעירת האש.
לא. שם שם, ג, וכאן האש כבר בערה זמן טמושך.

חילוקים

- (11) א. מספרות הקראים: "אחרון יב"ר אליהו: (גן עהן דף כה, יד.) מסביר דעה הקראים בביאור מלה "בעור": "ואמנם ענין "בעור" לפי מה שהבינונו שהיא מלה מוטמכת לענין הדלקה ולענין שרפה כי מה שאמר "והנה הסנה בוער באש" ואמר, "מדוע לא יבער הסנה" והנה מלת בוער ענינה הדלקה, "ומדוע לא יבער הסנה" ענין שרפה מפני שלא תדמה סתירה... והשעם כי אע"פ שהיה נאכל עוד היה מוסיף החלקים בסנה" (כלומר חלקים מהסנה נדלקו באותו זמן).
- ב. מספרות הרבנים. רס"ג חלק על ביאור זה של המלה "ביעור" ואמר: כל ביעור שמחברת אליו אש הכוונה בו לענין החיבור [ר"ל ההדלקה] ולא לענין השרפה. הובא אצל יפת והועתק ע"י הירשפלד JQR, י"ח, עמ' 615 ואילך. כלומר, לפי רס"ג יש להפריד בין לשון "ביעור" שתם שזה מכוון גם להמשך הבערת האש לבין לשון "ביעור" שמחברת אל מלת אש שהכוונה רק להדלקת האש.
- לדברי יפת, שם, נסתייע רס"ג בביאורו זה במסוף "וירא והנה הסנה בוער באש והסנה אננו אכל" (שמות ג, ב) שרס"ג פירשו: והסנה גדלק באש, אבל איננו נשרף, והרי שהוציאה התורה הדלקה ושריפה בשתי מלים שונות. אנו רואים איפוא שמאוחו פסוק שהדסי והקראים לפניו רצו להוכיח ש"מתחילתה ועד סופה ביעור נקראת", הוכיח רס"ג את ההפך. עיין קלאר, מחקרים ועיונים, עמ' 252-253. 257.

פסוק "כי תצא אש ומצאה קוצים ונאכל גדיש או הקמה או השדה שלם ישלם המבעיר את הבערה";^{לב} ואחר שבזו המלאכה מראשה ועד סופה שם אחד בערה: כל זמן שבווערת הבערה הוא המבעיר והמחלל ביום קדשך: "על כן מי שהבעיר טרם ימי קדש עשה האב: והתולדה של אב נעשית בימי קדש היא מלאכת האב: הלא הוא הגרים התולדה הנעשית והוא המחלל ועושה באבות ותולדות בחכמתך;^{לג}

"סדר אבות ותולדות שוות בחלולם:^{לד} והוא המגריס עשיית חולדת האב הבווערת לדברים ואכולם:^{לה} בפטירת מים^{לו} בגן וברחיים ושחיטת כל יינך ושמניך ודומיהם לפניך, "נודעו לנו עניני אלה יחד כלם בימי קדש אסורים ממלאכות גדולות ועד צעירות^{לז} בין שתעשו לך בידיך בין ביד אחרים מצוויך.^{לט}

"נגדם וכדומיהן^{לט} אף גם כל אגרת וכל משא בשליחות על ידי אחרים; קרוב לשעת מימי החול לימי קדש^מ אם בשכר ואם בחנם אסורים:⁽¹²⁾

שנויי נוסחאות

37. בפטירת] כפטירת (א.ב.ג.ד.). 38. כל] כלי (א.ב.ג.ד.).
טעות המעתיקים. ודומיהם] ודומיהן (ד.). 40. מצוויך] מצורך
(א.ג.). טעות המעתיקים. 41. משא] הנשא (ד.). 42. החול] חול
(ד.).

הערות

- לב. שם, כב, ה. ראה לעיל א"ב קמה/נ, עמ' 141.
לג. עיין לעיל א"ב קמה/מ, עמ' 137-141.
לד. ראה שם.
לה. ושרפחם.
לו. ע"פ הכתוב "פטר מים ראשית מדון...," משלי יז, יד, ומובנו פתיחת מים, כמו "פטר רחם".
לז. עיין לעיל חשר"ק קמד/מ, עמ' 101.
לח. ראה לעיל א"ב קמה/ד, עמ' 125. ולהלך א"ב קמו/ר, עמ' 307.
לט. כלומר, גם המעשים הבאים אסורים מפני שהוא גורם לעשותם.
מ. קרוב לשעת כניסת השבת.

חילוקים

(12). מספרות הרבנים. הדסי אוסר שליחת אגרת ביד אחרים קרוב ליום קדש בלי שיזכיר אפשרות של התר. אולם התלמוד כותב (שבת יט, ע"א): "...כיוצא בו אין משלחין איגרות ביד עכו"ם בע"ש בד" וה' מותר... ועוד נאמר שם: "אין משלחין איגרות ביד נכרי ערב שבת, אלא אם כן קוצץ לו

וכן כל נחינת מלאכה על ידי אחרים: מא לעשותם בצדייה מב ביום
קדש להשיבה לבעליה ביום ראשון אסורים וחמורים להעשות ולהחקיים
מאליך מג (13)

שנויי נוסחאות

43. [לעשותם] לעשותה (א.ב.ג.ד.).

הערות

- מא. ר"ל לידי אחרים בע"ש.
מב. הנוחן מתכוון, שהמקבל יעשה העבודה ביום קדש אף על פי שלא
אמר לו במפורש.
מג. כלומר, אפילו אם נעשים מאליהם, זה נחשב כאילו הנוחן
עשה המלאכה מאליו, היינו בעצמו.

חילוקים

דמים [רש"י: דכיון דקוצץ לו דמים בדיניה טרח] ב"ש
אומרים כדי שיגיע לביתו [של מי שנשתלה לו] וב"ה אומרים
כדי שיגיע לבית הסמוך לחומה".

ומהסקליא וטריא שט בגמרא מטיק הרמב"ם (הל' שבת
פ"ו, כ): "הנוחן אגרת לנכרי להוליכה לעיר אחרת, אם
קצץ עמו שכר הולכה - מותר, ואפילו נתנה לו ערב שבת
עם חשכה, והוא - שיצא בה מפתח ביתו קדש השבת. ואם
לא קצץ, אם יש במדינה אדם קבוע שהוא מקבץ האגרות
ושולח אותן לכל מדינה ומדינה עם שלוהיו - מותר לתן
לנכרי האגרת: והוא - שיהיה שהות ביום כדי שיגיע לבית
הסמוך לחומה קדם השבת, שמא זה שמקבל האגרות ושולחן
ביתו סמוך לחומה הוא. ואם אין שם אדם קבוע לכך,
אלא הנכרי שנותנין לו האגרת הוא שמוליכה לעיר אחרת -
אסור לשלוח ביד נכרי האגרת לעולם, אלא אם כן קצץ
לו דמים".

ועיין אוצר הגאונים - החשובות, שם, עמ' 14-15.
ובפירושים, שם, עמ' 7. הגאונים זנים שם בענין שליחת
כלים או פרקמטיא ק"י גוי וידוע שיוליך אותם בשבת,
וההבדל שיש בין שליחות לבין נחינת כלים לכובס ולחייט
בע"ש.

השוואות

(13). להלן בדבור "לא תחמוד" א"ב שעב/ע, דף קמה, ב" מוסיף
הדסי: "ענין זה שדות וכרמים וכלים הנתנים לזולת אנשי
הדת [=לנכרים] לשדדן לסלקן ולעזקן להזמירן ולהעזירן
לזרען ולנטען ולתקנן בין בחברות בין בשכירות אם קרוב
בשעת ימות המקודשים אסור להנתן לו: עודף צדקה דיגס זו
הוא שימסרו לו טרם זמן ועת ימות המקודשים בתחלת ימי
השבוע או בתוך השבוע וגם לא לצוות לו כי עד יום ראשון
הבא תמסרם לי מחוקנים במלאכתם על כי אני צריך אותם
וזה אסור לך לדבר לו. על כי אתה כמצוה לו לעשות מלאכתך

"מענהו מד כמותו מה כי כמו שאסורה הזריעה בארץ בשנה הששית
שתצמח ותהיה בשנה השביעית (14) למחיה מו להשוות; מז (15)

שנויי נוסחאות

46. כמו שאסורה [כמו אסורה (א.ג.)] כמותן, כי כמו אסורה (ב.ד.).
47. [להשוות] להשית (א.ב.ג.ד.).

הערות

- מד. עדות והוכחה לדין זה.
מה. דין דומה להלכה זו.
מו. שיהיה לו ממה לחיות בשנה השביעית.
מז. דין שבת הושווה לדין שביעית.

השולאנות

ביום קדש אלא זה הוא הנכון שתמסרם לו קודם ימי זמן ימי קדשן ותוציא רשותן וצוויך מהם והוא יעשה".

ר' ישועה גם כן פוסק (אדרת דף מו, ד'): "כי צריך ישראל להיות נזהר שלא ייתן מלאכה לגוי לכתחילה לעשותה בשבת, והטעם [מתי זה נחשב לכתחילה] שיתנה סמוך לערב יום ו'. אמנם יחן לו חוץ ימי השבוע, ואמרו בה בפלי הקבלה, - ב"ש במשנה שבת יז, ע"ב] כי צריך להיות מעת נתינתו לגוי עז ערב שבת בכדי זמן עשיית המלאכה היא...". עיין גן עדן, דף ל, ג'.

ב. מספרות הרבנים. השווה למשנה שבת פ"א, ח: "אין נוהגין עורות לעבדן ולא כלים לכובס נכרי אלא כדי שיעשו מבעוד יום ובכולן בית הלל מתירין עם השמש". והלכה של הרבנים היא כבית-הלל.

(14). מספרות הרבנים. הדסי אוסר הזריעה בארץ בשנה הששית כולה, אולם הרבנים אסרו עבודת הארץ, רק בסוף השנה הששית. ראה שביעית פ"א, משנה א': "עד מתי חורשין בשדה אלקן בערב שביעית? בית סמאי אומרים: כל זמן שיפה לפני [רש"י: לפירות שגדלו בשישית] וב"ה אומרים: עד העצרת וקרובים דברי אלו להיות כדברי אלו...". עיין גם מועד קטן ג, ע"ב; ירושלמי שביעית פ"א, הלכה א, דף לג, א' ורמב"ם הל' שמיטה פ"ג.

(15). מספרות הרבנים. חז"ל הישוו להיפך, היינו, שמיטה לשבת: "ובטעה שהתירו למקרא סמכו, ששת ימים העבדו לעשית כל מלאכתך מה ערב שבת בראשית אם מותר לעשות מלאכה עד שחשק החמה אף ערב שבת שנים אם מותר לעשות מלאכה עד שחשק החמה, ולמה עד עצרת? עד כאן יפה לפני מכאן ואילך הוא מנבל פירוהו". ירושלמי שביעית שם. הוסי ראה כנראה הירושלמי הזה והשתמש ברעיון השוואת שבת ושמיטה, להוכיח איסור נר שבת.

הן כל אלה ודומיהן אסורים עליך: מצוה לאחרים ועושים תחתיו^מ
 מצויו הוא כעושה בעצמו נחשב: מט(16) ככתוב "ויכל משה את המלאכה"^נ
 "ויבן שלמה את הבית ויכלהו"^{נא}, "ויעש משתה לכל שריו ועבדיו את משתה
 אסתר"^{נב} ודומיהן כעושה נחשב אע"פ שאחרים היו עושים כדעתך: נג(17)

שנויי בוסחאות

48. הן כל אלה ודומיהן [כן כל אלה ודומיהם (א.ב.ג.ד.)].
 51. [כדעתך] בדעתך (א.ב.ג.ד.).

הערות

- מת. היינו המצווה ביום קדש. לעיל א"ב קמ"ד/ד, עמ' 125 דיבר
 הדסי על המצווה בע"ש לאחרים שיעשו ביום קדש.
 מט. עיין לעיל אשה"כ חשר"ק קמ"ד/ת, דף נד, א.
 נ. שמות מ, לג.
 נא. מלכים א, ו, יד.
 נב. אסתר ב, יח.
 נג. כלומר, הדעת נותנת כי לא משה ושלמה ולא אחשוורוש עשו את
 המלאכות בעצמם, כי אם ציוו לאחרים לעשותם. והכתוב יחס את
 המעשים אליהם בגלל שציוו לעשותם.

חילוקים

- (16). א. מספרות הקראים. עיין להלן א"ב קע"ו/ר, עמ' 307. שם פוסק
 הדסי: "המצווה צווי בטרם יום קודש ויעשה ביד אחר הוא
 כעושה ויומח". ראה גם חשר"ק רט"ט. וא"ב רע. גם בשייצי
 פוסק (אדרת דף מו, ג'): "...כמי שיתן עצה בדבר מה,
 כל מה שיהיה יכונה אליו הדבר כי הנה הנותן עצה לזולתו
 שילך ויהרוג פלוני ויהרגהו, אליו תכונה ההריגה! אולם
 לא מחייבו מיחה כהדסי.
 ב. מספרות הרבנים. הדסי טובר כשמאי הזקן, קידושיין, מ"ג,
 ע"א: "האומר לשלוחו צא הרוג את הנפש הוא חייב ושולחיו
 פטור, שמאי הזקן אומר משוט חגי הנביא שולחיו חייב
 שנאמר: 'אותו הרגה בחרב בני עמוך' (שמואל ב' יב, ט)."

השוואות

- (17). א. מספרות הקראים. דניאל הקומסי פסק (הרכבי שם, עמ' 159):
 "ואסורה עליך מלאכתך להעשות [בשבת] בידי גויים אם
 בחנם ואם בשכר יום ואם בשכר הנכרת" (הקצוב בעד כל
 המלאכה, ולא בעד כל יום ויום. הרכבי שם). בשייצי
 מביא הוכחה נוספת לאיסור זה: "קצת מן החכמים אמרו
 שיש מעשים שיעשו בשבת ויסמכו אלינו אע"פ שלא נגענו
 בהם כלל אמנם יעשו ע"י צווי ועדה והם אסורים להעשות
 בשבת ממאמר, 'לא תעשה כל מלאכה אחת ובנך ובחך עבדך
 ואמתך ושורך וחמורך וכל בהמתך וגרך אשר בשעריך למען
 ינוח עבדך ואמתך כמוך' והטעם [איך לומדים מפסוק זה?]

"לדומהו^{נד} כן הרוצה והמחריש ומקבל בדבר: נה^ה ואפילו שלא צוה ורואה ושומע ומקבל^{נד} נחשב כעושה אותו הדבר: נז^ז ככחוב "הרצחת וגם ירשת" נח^ח באחאב נדבר: "אם דאית גנב וחרץ עמו ועם מנאפים חלקך"^{נט}:

שנויי נוסחאות

53. ורואה ושומע ומקבל [וראה ושמע וקבל (ד.)].

הערות

- נד. דומה למצוה לאחרים לעשות עבודה בשבת תחתיו.
 נה. ר"ל המעשה מקובל עליו והוא מרוצה ממנו.
 נו. כלומר אחרי שהמעשה נעשה כבר, הוא קיבל ברצון הגעשה.
 נז. עיין להלן א"ב קעח/ק, עמ' 322. ולעיל אשה"כ חשר"ק קמד/ת-ש, דף נד, א".
 נח. מלכים א" כא, יט. שם נודע לאחאב על מעשה איזבל אשתו אחרי שזה נעשה ומפני שקיבל הדבר בשתיקה האשימהו הנביא ברצח. עיין להלן אשה"כ חשר"ק רסט/ו-ג, דף קג, א".
 נט. תהלים נ, יח. הכתוב אומר "וחרץ עמו" אם מרוצים ממעשה הגנב, יש לו חלק במעשה.

השוואות

- כי אחרי שהכתוב אמר תחלה "לא תעשה כל מלאכה" ואח"כ פרט אתה ובנך, הודיענו כי אנו נקראים עושי מלאכה כאשר יעשה זולתנו" עיין אדרת דף מו, ד", גן עדן דף כח, א".
- ב. מספרות הרבנים. הרבנים גם כן אסרו "אמירה לגוי" לעשות אותה מלאכה בשבת, אבל לא ראו בזה איסור מן התורה כמו הקראים, אלא גזירה של החכמים שמא יבוא האומר לנכרי לעשות אותה בעצמו (רמב"ם הל' שבת פ"ו, א) או בגלל "איסור דבורי חול" (רש"י עבודה זרה מו, ע"א) במכילתא (בא פרשה ט) על הפסוק: "כל מלאכה לא יעשה בהם" (שמות יב, טז) דורשים: "לא תעשה אתה, ולא יעשה חבירך, ולא יעשה הנכרי מלאכתך. אתה אומר כן, או אינו אלא לא תעשה אתה ולא חבירך, ויעשה הנכרי מלאכתך? ת"ל כל מלאכה לא יעשה בהם, דברי רבי יאשיהו. וכתב הסמ"ג (במל"ח עה) משמע מכאן שאסור לישראל לתת לגוי לעשות מלאכתו בין ביום טוב בין בשבת מדאורייתא, כי המקרא "לא יעשה בהם" מוכיח כן, אבל הממב"ן בפרושו לפסוק זה מבאר, כי אין אגו מוזהרים מן התורה על מלאכת נכרי בשבת, אלא שיש בה שבות מדרבנן, כמו שאמרו בתלמוד: "אמירה לנכרי שבות" (גיטיין ה, ע"ב), והמדרש במכילתא הוא אסמכתא. רש"י (עבודה זרה שם) הראה את מקור האיסור בדברי קבלה (ישעיה נח, יג) "אם חשיב משבת רגליך... ממצא חפצך ודבר דבר" שלא יאמר לנכרי לעשות מלאכה בשבת מכיון שהוא בכלל דבור של חול שאסור בשבת.

"כתוב עוד יען התחברך עם מלך ישראל: ביהושפט הצדיק מלך יהודה איש אל: מכל אלה ודומיהם שהזכרנו ידענו כי המתחבר בעושי רע ועם המחללים במקומות המחוללות למען הנאת נפשו ברצונו, נחשב כעושה והוא מחלל קדושת האל: ככתוב "אל תחרע את בעל אף ואת איש חמות לא הבוא פן חאלף ארתותיו ולקחת מוקש לנפשך": וכתוב בה "אל תלך בדרך אחס מנע רגלך מנתיבתם": ונהמת באחריהך ככלות בשרך ושארך":

"יותר עוד כי כמו שאסור לאדם ללכת בדרכים מחוללים וידבר דברים: או ישמע דברים דברי עלמא דברי סחורות וקנין וממכרים: או דברי עצות הקונים או דברי חפץ החר ואסורים: או לשבת עמהם לשמעם כל אלה למען אהבת בני אדם וקרוב ושאר בשרים: הוא מחלל כמותם יום קדשך: א 17

שנויי נוסחאות

57. המחוללות] מחוללות (א.ב.ג.ד.). 62. כמו שאסור] כמו אסור (א.ב.ג.). כמו כן אסור (ד.). 63. וקנין וממכרים] וקניין וממכרים (א.ב.ג.). וקניין ממכרים (ד.). 64. ואסורים] ואיסורים (א.ב.ג.). ואסוריים (א.ג.). לשמעם] לשמוע (א.ב.ג.). לשמחתו (ד.). 66. מחלל כמותם] מחלל מכל הלול מחללים כמותם (א.ג.). יום ימי (א.ב.ג.ד.).

הערות

- ס. דה"יב כ, לו.
 סא. אם ברצונו להנות מהחילול.
 סב. משלי כב, כד-כה.
 סג. שט א, טו.
 סד. שט ה, יא.
 סה. כלומר, לא רק אם הוא נהנה מחלול יום קדש הוא נחשב המחלל בעצמו כי אם אפילו רק שומע לדברי המחללים הוא נחשב כמותם.
 סו. היינו לצאת מבייתו למקום שלא הותר לו לצאת. עיין לעיל חסר"ק קמד/ט-ב, עמ' 108-117.
 סז. עיין לעיל אב קמה/ב, עמ' 120-122.
 סח. כלומר, הוא אוהב אנשים אלה ולא מתכוון להנות ממעשיהם.
 סט. או שהם קרובים שלו ושאר בשר, עפה"כ "כי אם לשארו הקרוב אליו", ויקרא כא, ב.
 ע. ראה הערה סה.

(17א) מספרות הקראים. ראה דברי סהל בן מצליח: "...באים אל בתי ישראל ביום השבת לאכול ולשתות. ועמהם מן הגויים אנשים אוכלים ושותים בבית המשתה והם מתערבים עמהם כבני אהרן הכהן בלי פחד ובלתי יראה ולא חרזה ואין אחרושו...". פינסקער עמ' 32. וראה מאמרו של ש.ב. הובניג, "An Interdict Against Socializing on the Sabbath". JQR, N.S. LXII, pp. 76-83.

"טיב הדבר הזה כן^{עא} שלא ישב בבתיים מחוללים: מכל חלול מחללים: ^{עב} וישמע ויקבל או יראה ויעיין או ישמע דברים ממחללים: ^{עג} או יענה וישיב למחללים: למען נשיאת פנים^{עד} ואהבתם מפני הנאת מהם^{עה} או יאכל וישחה עם העושה החלול וגלולים^{עו}: מכלל המלאכות, ומדברים דברי חלומות וחפצים שהזכרנו לפניך: ^{עז}

"חפץ הוא על זה^{עח} בעבור שירוויח על זה מהם או עקב הנאת גופו ונפשו אסור לו: כי אם כן^{עט} גם בזמן הסתיו יום קור וחרף ישב במדורות אש (18)

שנויי נוטחאות

70. וגלולים] והגלולים (א.ב.ג.ד.). 71. ומדברים] והדברים (א.ב.ג.).
 דברי| דבר (א.ב.ג.). 72. חפץ הוא] חפץ לבו הוא (א.ב.ג.ד.). שירוויח
 על זה מהם] שירווח מהם (א.ב.ג.ד.). 73. גופו ונפשו] נפשו וגופו
 (ד.). גם בזמן] בזמן (א.ב.ג.ד.).

הערות

עא. ר"ל, חוכן וטעם האיסור הזה הוא לא בעצם הישיבה עם המחללים, אלא בגלל שקרוב לודאי שהוא גם יהנה ממעשיהם. ראה להלן פרק זה בית "ג" - "ב".

עב. כאשר הם מחללים כל מיין חילול הגזכר לעיל.

עג. כלומר, הוא רק ישמע ולא יקבל או יראה.

עד. לכבד את המחללים או להיות מכובד על ידם.

עה. היינו הנאה רוחנית.

עו. ע"פ הכתוב ביחזקאל ו, יג: "...בהיות חלליהם בתוך גלוליהם".

עז. עיין לעיל א"ב קמ"ב/ג, עמ' 120-122.

עח. ר"ל האיסור הוא אם חפצו להרוויח וכו' מהמחללים כסף או הנאה אחרת.

עט. כי אם נחיר דבר זה.

חילוקים

(18). מספרות הרבנים. הדסי חולק על חכמי האלמוד, שבת כא, ע"א: "...אבל עושיין מהם מדורה בין להתחמם כנגדה בין להשתמש לאורה בין ע"ג קרקע בין על גבי כירה [ס"א מנורה]... ושם מ, ע"ב: "מתחמם אדם כנגד המדורה ויוצא ומשתטף בצונן...". אמנם צריך שידליק רוב המדורה קודם חשיכה עד שתהא השלהבת עולה מאליה קודם השבת כדי שלא יבוא לחנות בעצים. עיין שם יט, ע"ב - כ, ע"א, ואוצר הגאונים - החשובות שם, עמ' 42-43.

או במרחץ לחום לו: ^{ע"ס}(19) או יטבע בים ובנהר בקיץ לקרר חום לו: (20)
או יקרר ויחמם מאכלו ^פ למען הנאה נפשו ^{פא}(21) אסור לו בימי קדש: ^{פב}

שנויי נוסחאות

75. חום לו [חולו (א.)]. טעות המעתיק.

הערות

- א. עיין להלן חשר"ק קמח/ל-כ, עמ' 230-231.
ב. עיין להלן בפרק זה בית "ד", הכתוב שהדסי לומד ממנו איסור זה.
ג. וגם בדברים האלה היהודי לא עושה מעשה ממש ורק נהנה ממנו.
ד. וכמו שאסורים דברים אלה כך אסור לשבת ולהנות ממעשי מחללים.

חילוקים

- (19) א. מספרות הרבנים. גם בדין זה חולק הדסי על משנה שבת פכ"ב,
ה: "הרוחץ במי מערה ובמי טבריא...". ושם בגמרא: "קתני מי
מערה דומיא דמי טבריא מה מי טבריה חמין אף מי מערה חמין.
הרוחץ דיעבד אין כלתחילה לא, מכלל דלהשתטף כל גופו אפי'
לכתחילה שפיר דמי...". (רש"י שם: שופכן על גופו דלאו דרך
דחיצה היא שרי לכתחילה אפי' בחמין).
- ב. מספרות הקראים. גם ר' אהרן בר' אליהו מקל בדין זה כרבנים
(גן עדן דף ל, א'): "יש שואלים אם תהיה האש במקום שלא
ברשותנו היתכן להשתמש ברשותנו באורה אם לא. והתשובה אם יהיה
זה בכונה אין ראוי ליהנות מדבר האסור אבל על צד שלא בכונה
אין מניעה מזה".
- (20) מספרות הרבנים. השווה רמב"ם הל' שבת (פכ"ג, ה): "...אין
שטין על פני המים, גזרה שמא יתקן חבית של שטין, לברכה:
שבח ארמאותה; לשוט בתוכה שאינו בא לעשות חבית של שיטין,
והוא שיהיה לה שפה מקפת שלא יעקב ממנה המים, כדי שיהיה הכר
והפרש בינה ובין הים". ועיין שבת מ, ע"ג.
- (21) מספרות הרבנים. הדסי חולק על המשנה שבת קמו, ע"ב: "נותנין
חבשיל לתוך הבור בשביל שיהא שמור ואת המים היפין ברעים
[שאינם ראויים לשתיה] בשבת שיצננו ואת הצונן בחמה בשביל
שיחמו...". והגמרא שם שואלת: "פשיטא! מהו דתימא ניגזר משום
אשווי גומות, קמ"ל".

"זכרו ודומהו^{פג} מי שחלל ואפה ובשל ביום קדש: אסור לשומר ומקדש יום קדש: ללכת אל ביתו ולאכול מהנאתו כל שהוא להנאת גופו, אם במאכל⁽²²⁾ אם בראייה אם מריח⁽²³⁾ כל שהוא לשעשע והנאת נפשו ביום קדש: חוב עליו להתרחק ממקום מחולל ומכל דבר מחולל^{פד} ביום קדש:

שנויי נוסחאות

78. ודומהו [ודומיהו (א.) .79. מהנאתו] מהכנתו (א.ב.ג.).
 79. גופו | גופו כל שהו (א.ב.ג.). 80. לשעשע] לשעשוע (א.ב.ג.).
 81. ממקום מחולל ומכל דבר מחולל] ממקום ומכל מחולל דבר מחולל (א.ב.ג.).

הערות

פג. האיסור לשבת במקום שמחללים בו השבת, שנזכר לעיל, זומה למי "שחלל ואפה וכו'".

פד. היינו ממאכל שנתבשל או הוכן ע"י חלול יום קדש.

השוואות

- (22). א. מספרות הרבנים. חז"ל גם כן אסרו להנות מ"מעשה שבת", אולם הבהינו בין מעשה גוי למעשה יהודי; בין זדון לשגגה; בין איסור דאורייתא לבין איסור דרבנן. כמו כן הבדילו בין עובר העבירה עצמו, שעליו החמירו ובין אחרים. ומחזינח סוג המלאכה הבהינו בין מלאכות שיש אפשרות להנות מתוצאותיהן מיז אחר גמר עשייתן (כגון בישול) ובין מלאכות שאין הנאת פירותיהן אלא כעבור זמן (כגון נטיעה). עיין בבא קמא עא, ע"א; כתובות, לד, ע"א; חולין טו, ע"א; משנה חרומות ב, ג. אוצר הגאונים - התשובות, שם, 114-115. רמב"ם הל' שבת פ"ו, ג"ד, כג-כד. פכ"ג, ח.

ב. מספרות הקראים. הדין כמעט שאינו מזכיר הבדלים אלו של הרבנים ב"מעשה שבת". אולם בשייצי (אדרת דף נב, ב'-ד'. נו, א'-ב'), ומשה בגי ("משאח משה" טור האיסורים), כן דנים בהבחנות וההבדלים הנ"ל ב"מעשה שבת" ופוסקים בדרך כלל כרבנים. עיין גם גן עדן, דף ל, א'. ולהלן בית "ד", עמ' 78.

- (23). מספרות הקראים. הדין אומר הנאת ריח מ"מעשה שבת", אולם מתיר כגוראה להנוח בשבת מדברים ריחניים שהם לא מ"מעשה שבת". השווה אדרת דף מד, ב': "והדברים הריחניים מותר להריח בהם מצד עונג השבת ויהנה הגוף מהם כמו שיהנה מהמאכל והמשתה שהוא מעשה יותר גלוי הוא בהתר, כל שכן הריח בבשמים".

ברם, כפי שמסתבר מדברי בשייצי, גם הוא הטיל הגבלות בהרחה בשבת! אמנם הריח בשבת אמרו החכמים שהוא מותר להריח האדם בדברים הריחניים כי הוא עונג לכבוד השבת מפני שהמריח מתפעל ולא תבא אזרה עליו אלא כאשר יכוין להריח, ואמרו כי אם יכוין במקום שיש לו רשות לטלטל אינו אסור

"ויען זה פה כי הכתוב הזהיר ואמר "שבת היא לה" בכל מושבותיכם" פו
 כי כמו שאנו חייבים לשבות בנפשנו פז ובנינו ובנותינו ועבדינו
 ואמהותינו ובהמתנו פח כמונו כמוהם באזהרת תורחך:
 "הלא ככה ראוי לשבות גם בתינו ומושבותינו: מכל חלול מלאכה פט
 ומכל מחלל ז כי השביתה לנו ולמושבותינו ככתוב "שבת היא לה" בכל
 מושבותיכם" צא אפילו בגלותנו: צב(24)

שנויי נוטחאות

83. ועבדינו ועבדנו (א.ג.). 88. בגלותנו [בגלותנו (א.ד.)].

הערות

- פה. והסיבה לאיסור לשבת במקומות שמחללים ימי קדש, היא.
 פו. ויקרא כג, ג.
 פז. היינו, בעצמנו.
 פח. ע"פ הכתוב שמות כ, י. ראה לעיל חשר"ק קמד/מ, עמ' 102. להלן א"ב
 קמט/ש-ח עמ' 249, חשר"ק קנד/ד, עמ' 297.
 פט. היינו מלאכה של חלול יום קדש.
 צ. ומאיש שמחלל יום קדש.
 צא. ויקרא כג, ג.
 צב. כלומר, שאפילו בגלותנו צריכים בתינו להיות משבתיים ממחלל,
 אע"פ שבגלות בין הגויים קשה להקפיד על כך.

השוואות

אמנם במקום שאין לו רשות לטלטל אסור לבוין בריח אך אם
 יריח בהכרח בלי כונה, אינו אסור". עייץ שם, דף מט, ב'.
 והשווה "משאת משה", שם, טור דרך החיים: "מותר להריח
 בשבת בבשמים כי זה ענג, ועוד שהוש הריח מתפעל [מעצמו]
 ולא תבוא אזהרה עליה אלא כאשר יגמה בריח במקום בלי מושבת",
 (היינו במקום שאסור לטלטל בו).

(24). מספרדת הקראים. בשייצי (אזרח דף גא, ד') כותב בענין זה:
 "וקצת מן החרדים אל דבר ה' שאלו כי כשיהיו אנשים בבית אחד
 ויחלל אחד מהם את השבת האם הוא מותר לטלטל בבית ההוא
 הנמצאים שמה או אדם אחר שיבוא מחוץ או לא. וקצת מן החכמים
 אסרו הטלטול בו מפני שהמקום ההוא מחולל והוא ברשות הרבים,
 ולא יטלטלו בו עד מוצאי שבת. וקצתם אמרו שהוא אסור לטלטל
 בו כל זמן שהמחלל בחוכו וכשיצא המחלל שב המקום לאיתנו
 ולקדושתו הראשונה ויטלטל כאשר בתחילה. והחכס ר' לוי אמר,
 כי הכל כשוה [אין הבדל אם המחלל בבית או יצא] מפני כי החלול
 [היינו המחלל] אינו ברצוננו, ויעבור לטלטל בו". (כי לא
 ידע אם המחלל יצא או לא).

דומיהם^{צג} "חקת עולם לדורותיהם" בכל מושבותיכם כל חלב וכל דם לא האכלו":^{צד} וכתוב "כל מחמצת לא האכלו בכל מושבותיכם האכלו מצות"^{צה} ודומיהם בתורתך:

"דברו הוא כאשר הזהיר "את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו":^{צו} אסור לאדם להנאות מאפיית ובשול וקרירות וחמימות פירות ומאכלות המושמות במקום חמימות אש⁽²⁵⁾ או במעיני מימ ע"י המחלל, בין בשגב בין בדדון יתקררו או יוחמו או יבושלו^{צי} בימות המקודשין:

"גם כמוהו^{צח} שאמר "לא תבערו אש בכל מושבותיכם":^{צט} כן אסור לאדם לראות ולהנאות מאותו החלול המחלל בבתיים לפניכם: למען ריוח נפשו אם קרוב^ק או אם נכרים שלו באהבת וחניפות אתיך: קא

שנויי נוסחאות

88. דומיהם [דומהו (א.ב.ג.ד.) 92. להנאות] להנאת (א.ב.ג.). ליהנות (ד.) 93. במעיני במעיני (א.ג.). ע"י ביד (א.ב.ג.ד.). 94. בימות כימות (א.). 96. המחלל המחוללת (ד.). 97. אם קרוב עם קרוב (א.ב.ג.ד.). אם נכרים עם נכרים (א.ב.ג.ד.).

הערות

אג. ר"ל דין שבת הוקש לדיני דם, חלב, זפת, על ידי גזירה שוה של "מושבותיכם - מושבותיכם".

אד. ויקרא ג, יז.

אה. שמות יב, כ.

או. שם, טז, כג.

אז. כלומר, אם התקררו או הוחמו או בושלו. ראה לעיל בפרק זה בית "ח", וההשוואות שם.

אח. כלומר, דומה לאסור אכילה ממאכל שהוכן ביום קדש הוא האיטור להנות והנאה נפשית מחילול של יום קדש. אולם כאן אין ג"ש והדסי לומד זאת מ"בנין אב מכתוב אחד", שהוא המידה הל"ח, משמונים המידות שהדסי דורש בהן את התורה (והמדה השלישית של הלל הזקן ור' ישמעאל) עיין להלן באשה"כ א"ב קע"א/ב, דף סו, ב'.

אט. שמות לה, ג. והנאה מאש היא הנאה גפשית רוחנית ולא חמרית.

אפ. בין אם המחלל הוא קרובו.

אק. או שהמחלל נכרי ואתה אוהב אותו או מחניף לו, כמו לאח. עיין לעיל בפרק זה בית "ט".

חילוקים

(25). מספרות הרבנים. השווה שבת מ, ע"ב: "מביא אדם קיתון מימ ומניחו כנגד המדורה לא בשביל שיחמו אלא בשביל שתפוג צינתו. ר' יהודה אומר מביאה אשה פת של שמן ומניחתו כנגד המדורה לא בשביל שיבשל אלא בשביל שיפשר".

"בישיבה לשבת עמהם ולדבר דברים וחפצים לשמעם: או להתפלל עמהם או להורותם וללמדם תורה בעד ריוח והנאת גופו ונפשו להודיעם^{קב} אסור לו בהכמת דעתך:

"אכן כמו כן אסור שנרויח מהשכירות שכירות דירותינו בתינו ומרחצאותינו⁽²⁶⁾ וחנויותינו: או להיות חברים^{קב} עם המחליפים^{קב} בטחינת הרחיים וסוסינו ושורינו וכל בהמתנו⁽²⁷⁾ לקחת ריוח של

שנויי נוסחאות

98. ולדבר דברים] ולדבר עמהם דברים (א.ב.ג.ד.). לשמעם] ולשמעם (א.ב.ג.ד.). 101. מהשכירות] מהשכרת (א.ב.ג.). 103. הרחיים] הרחיים (ד.). וסוסינו ושורינו] וסוסינו ושורנו (א.ג.). בהמתנו] בהמתנו (א.ג.). ריוח] ריוח (ד.).

הערות

קב. היה כנראה מנהגם של הקראים במקומו של הדסי לבוא בשבתות בבית הרבנים להתווכח עמהם בהלכות והדסי התנגד למנהג זה כי לדעתו הרבנים הם מחללי שבת ואסור לבוא לבתיהם בימי קדש. עיין להלן א"ב קעח/י-ט, עמ' 320-327.

קב. היינו בעיסוק משותף, עפה"כ "הבר כהנים", הושע ו, ט.

קג. היינו עם נכרים, שדחם שונה משלנו. "והמה מתחלפים ושונים זה מזה" חובת הלבבות, הבחינה ה.

השוואות

(26). מספרות הרבנים. השווה לתוספתא ע"ז כא, ע"ב: "רבין שמעון בן גמליאל אומר: לא ישכור אדם מרחצו לעובד כוכבים מפני שנקרא על שמו ועובד כוכבים זה עשה בו מלאכה בשבתות ובימים טובים...". ושם בגמרא, אבל שדהו לעובד כוכבים מאי? - שרין"

(27). א. מספרות הקראים. להלן (אשה"כ א"ב שעב/ל, דף קמח, ב') כותב הדסי: "לבעלי חיים חיות ובהמות אין ראוי להחם לזולת אנשי דתו להחרוות הוא מהם מיגיעתם בימות המקודשים: לאמרו "למען ינחה שורך וחמורך" וגו' (דברים ה, יא): ומשור וחמור שהזכיר הנה הוכללו בס כל היה ובהמה טהורה וטמאה כל בעלי חיים הנחשים" וראה להלן א"ב קמט/ש-ח, עמ' 249-250.

גם ר' אהרן בעל עץ-חיים, פוסק: "...ולכן אין ראוי להלוותה לגוי בשבת ולא לתתה בשכירות לגוי: והחכם רבינו לוי אמר שאם ישכירנה לגוי בחודש או בשנה או בפחות או ביחד ולא יסגיל [יפרט] השכירות ההוא בשבת לבד מותר להעבירה הגוי בשבת, מפני שהשוכר הוא כקונה וכמו שיכשר לו למכרה בן כשר לו להשכירה וזה כאשר יכשר לו למכור העופות והבהמות הטמאות למי שיטבח אותם" עיין אדרת, דף מז, ב'; גן עדן דף ל, ג'; ספר המבחר דף לז, ב'.

ב. מספרות הרבנים. האיטור להשאיל או להשכיר בהמה לנכרי שיעבוד בה בשבת לקחו הקראים מהתלמוד - כמו הלכות רבות

ימות המקודשים אסור לנו: קד כי אם נפרש ונפריד להם ימות המקודשים
שלא נקבל גם שכר או ריוח מסחורותם וחלולם לנו: (28)

שנויי נוסחאות

105. ריוח] ריווח (ד.).

הערות

קד. ראה להלן א"ב קמט/י-ל, עמ' . צבי אנקורי, בספרו
Karaites in Byzantine עמ' 179-180, רואה מכאן הוכחה
שהיהודים בקונסטינופול בדורו של הדסי, היו בעלי בתים,
חנויות ומרחצאות והיו שותפים בעסקיהם עם הנכרים.

השוואות

אחרות. ראה רמב"ם הל' שבת פ"כ, ג: "אסור לישראל להשאיל
או להשכיר בהמה גסה לנכרי שלא יעשה בה מלאכה בשבת, והרי
הוא מצווה על שביתת בהמתו" וכו'. עייך עבודה זרה טו, ע"א;

(28). א. מספרות הקראים. ור' אהרן ב"ר אליהו כותב (גן עדן דף ל,
א' ב'): "ויש שואלים היכשר שנשכיר בחינו לאינם ישראלים
והם ידליקו במ האש בשבת אם לא. התשובה בזה כי הבית יצא
מרשוחנו ע"י זולתנו בשכר שנחן וכרשותו להשתמש בו על צד
שהוא רוצה והוא כדין כל מלאכה שהוא עושה. ואין לטעון
כי אין נשכיר בחינו לאינם ישראלים בשבת והם ישמשו בשבת
וזה ידמה חלול שנהגה בשבת, והנה כנראה שצריך שלא יטול
שכר בשבת, ואט הדבר כן נראה שאינו יוצא מרשוחנו הבית
ואסור להדליק בו אש. יש להשיב כי הבית נחשב כמו קנינו
[של הנכרי] בעת שהתנה עמו השכר ולמעייך [לגור בביתו]
בשביל השכר, רק אם עד זמן פלוני וזה יכשר ואע"פ שיש שבת
בינות הזמן ההוא".

גם בשייצי (אדרת דף מז, א), מהיר להשכיר שדהו
וכרמו לגוי שיעבדהו בשנה או בחודש, ורק אם משכיר לו
לפי הימים או אסר שיעבוד בשבת מפני שהוא פורע בימים.
בשייצי אינו אומר כמו הדסי, שהמשכיר לגוי לשנה או חודש,
צריך לפרש שלא מקבל שכר עבור ימות המקודשים.

ב. מספרות הרבנים. גם הרבנים פסקו "שמתר לאדם להשכיר כרמו
או שדהו לנכרי אף על פי שהוא זורעם ונוטעם בשבת, שהרואה
יודע ששכורין הם, או באריסות נתן להם" ואינו צריך לומר
בפירוש שלא מקבל דמי שכירות עבור ימי קדש. עייך עבודה
זרה כב, ע"ב; רמב"ם, הל' שבת פ"ו, טו.

ובנוגע להשכרת כליו לנכרי נאמר בשבת יט, ע"א:
"לא ישכיר אדם כליו לנכרי בע"ש בד' וה' מותר...". ושם
בחוספות ד"ה "לא ישכיר": "אין לפרש משום שביתת כלים
וכב"ש דא"כ אפי' ברביעי והמיטי נמי, אלא היא כב"ה.
דלית להו שביתת כלים או בחלוק וטלית וכיוצא בהן איירי
שלא שייך שביתת כלים, ואסור לפי שגראה כנוטל שכר בשבת

כאלה וכדומיהם קה אסורים בחמתך (29);

שנויי נוסחאות

106. וכדומיהם [ודומיהם (א.ב.ג.ד.)].

הערות

קה. היינו, שכירות של האדם. עיין להלן אב קמז/א, עמ' 182.

השוואות

אע"פ שמשכירו יחד חדש או שבוע דאם משכירו ליום אפילו ברביעי וחמשי אסור כדמשמע בסוף הזהב (ב"מ נח, ע"א) וכך שוכר פועלים לשמור פרה או חינוק, ודוקא לשוכרו דמיחזי כנוטל שכר שבת אבל שאלה שריא". וראה אוצר הגאונים - החשובות (עמ' 12): "והלכתא רחיים של ישראל חוץ לתחום מותר ליחן אותם בקבלנו לגוי ואע"פ שטוחן בה גוי בשבת שדבר זה אין בו אסור אלא משום שביחת כלים וחלוקים בית שמאי וביח הלל שב"ש אוטריין וב"ה מתירין והלכתא כב"ה שמתירין. עיין חשובות גמו"מ ס' נג; תג"א ח"ב עמ' 155, גאוניקה 320.

(29). א. מספרות הרבנים. בנוגע לאסורו של הדסי להיות "חברים עם המחליפים", היינו, שותפות עם הנכרים לשבת. הטוה עבודה זרה כב, ע"א: "ישראל ועובד כוכבים שקיבלו שדה בשותפות, לא יאמר ישראל לעובד כוכבים טול חלקך בשבת ואני בחול ואם התנו מתחלה מותר ואם באו לחשבון [רש"י]; אם לא התנו בתחילה... ובאו לחשבון לאחר זמן לומר כמה ימי שבת נטלת אתה ואני אטול כנגדן ימי החול [אסור ואיבעיא להו התם סתמא מאי? כלומר, שנטלו סתם, בלא תנאי ובלא חשבון, ולא איפשטא].

ב. מספרות הקראים. בשייצי חולק על הרבנים בענין זה (אדורת דף מז, א'): "ואמרו החכמים שאם יהיה ישראל שותף עם גוי צריך שלא יסבב לכתחילה לעשות הגוי מלאכה בשבת ליהנות מאותה המלאכה, אמנם אם עשאה הגוי והוא לא ידע ממנה הוא בהתר ליהנות ממנה: ואין ראוי לעשות תנאו עם הגוי השותף שכל מה שיהנה [ירויה] ביום שבת, שיהיה לגוי וכל מה שיהנה ביום ראשון, שיהיה לישראל, מפני שזה הענין ידוע שהוא בכונה כדי לעשות הגוי מלאכה בשבת כנגד יום ראשון, שהוא בעד ישראל". עיין גן עדן דף ל, ג'.

א"ב קמז^א

"אף כן נפשנו ועצמנו וגופנו להטריח בימי קדש כשכירים: כגון ללמוד תורה^ב או לדרוש או לענין תפלה^ג ודומיהם בצדייה^ד, יען לקבל ריווח והנאה מקריבות והנאת שארים^ה או נכרים^ו אסור לנו לקבל מהם שכרים^ז: זולת אם האיש ההוא מזומן לתפלה ולדרשה וללמד בכל השנה, לא יחשב בה כלל ימות המקודשים, כי אם יורה לפני הממנים אוחז שלא יקבל במ שכרים: (1)

שנויי נוסחאות

1. להטריח [להטריח (א.ב.ג.ד.) .2. ללמוד] ללמד (א.ב.ג.) נוסחת כה"י נכונה. לענין [לענין (א.ב.ג.ד.) .4. לקבל מהם שכרים] לקבל במ והנאה מקריבות ואהבת שכרים (א.ב.ג.) לקבל במ שכרים (ד.) .5. וללמד בכל [וללמוד בכלל (א.ב.ג.) . וללמוד בכל השנה (ד.) . כלל ימות] בכלל ימות (א.ב.ג.) .

הערות

- א. בכ"י א.ג. פרק זה הוא א"ב קנא.
- ב. ר"ל ללמוד תורה בציבור כדי שאחרים ישמעו.
- ג. לעבור לפני התיבה.
- ג. בכוננה תחילה לקבל ריווח.
- ד. היינו בני משפחה, עפה"כ "ונתחם את נחלתו לשאר הקרוב אליו ממשפחתו "במזבזר כז, יא.
- ה. אשר ישלמו בכסף.
- ו. היינו איש זר אשר לא ממשפחתו.
- ז. לא יכניס בחשבון השכירות של ימות המקודשים.

השוואות

- (1) א. מספרות הקראים. גשייצי (אדרת דף מז, א) מוסיף: "וכן אינו דשאי הרב שיאמר לחלמיד שאיני מלמד אותך ביום שבת, אלא אם יתפשר [סידור התשלום] עמו בימים. אמנם אם יתפשר עמו בשבוע וחדש ושנה הוא מותר ללמדו בשבת: וקצה מהמלמדים הטכלים העצלים ימצאו תואנה בזה ולא ילמדו הנערים בשבתות והשם יקת הנקמה מהם" עייין גם ב"משאת משה" טור דרך הטוב.
- ב. מספרות הרכבים. השווה בבא מציעא נח, ע"א: "השוכר את הפועל לשמור את הפרה, לשמור את החינוק, לשמור את הזרעים, אין נוחנים לו שכר שבת" [כי הוא שכיר יום] לפיכך אין אחריות שבת עליו. היה שכיר שבת [שבוע] שכיר חדש שכיר שנה שכיר שבוע [שמיטה שלמה] נוחנין לו שכר שבת [שנגלע בשכר שאר הימים ואינו מפורש לשבת] לפיכך אחריות שבת עליו". רבשו"צ הלכות שבת שו, ה: "אסור לשכור חזנים להתפלל ויש מי שמחיר הגה. ואם שכרו לשנה או לחודש לכ"ע שרי."

וכן שדוּחֵינוּ וּכְרַמֵּינוּ שֶׁנִּתְּן ע"י אַרְיִסִים הַמַּחְלִיפִים^ח לְתַקְנָם וּלְחַלֵּק פִּירוּחֵיהֶם אֵינוּ אֲסוּר כִּי אֵין בָּם טֵרֵף נּוֹפֵל עַל שְׁדוּחֵינוּ וּכְרַמֵּינוּ כְּטוֹרַח הַרְחִיִּים וּדְכִיּוֹתוֹ^ט וְכְטוֹרַח בְּהַמְתָּנוּ וּבִלְוֵי דִירוּחֵינוּ^ז וְאֵינָם שׁוֹיִם בְּדַמְיוֹן וּבְאֹרִים: י"א אֲבָל דּוֹמִים כְּתוּבָא אֶרֶץ כְּנַעַן שֶׁהָיוּ עוֹשִׂים שְׁבַע עַמִּים בְּכָל יְמֵי הַשָּׁנָה וּבִימֹת הַמְּקוֹדְשִׁים. י"ב

אֶף אֶרֶץ שְׂכָם שֶׁנִּלְקַחָה מִזְמַן יַעֲקֹב אֲבִינוּ ע"ה^ג וְדַרְיָה אַחֲרַי כֵּן הָיוּ זוֹרְעִים וּמַתְקָנִים וְחַבּוּאָתָה הוֹתֵרָה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל. י"ד וְכֵן עֲבָדֵי חֵירוֹם הַמְּבִיאִים לְשִׁלְמָה ע"ה זֶהָב וְאֶבֶן יִקְרָה מֵאֹפִיר וְצִצֵי אֲרָזִים וְאַלְמוֹגִים^{טו} וְכֵן סְחוֹרוֹת וְכָל פְּרֵי הַמַּתְקָנִים^{טז} הַמַּחְלִיפִים בִּימֹת הַמְּקוֹדְשִׁים י"ז וְהֵם מוֹתָרִים לָנוּ י"ח כְּסְחוֹרִים הַמְּבִיאִים דָּאָג וְכָל מִכְר"י^{יט} בִּימֵי עֲזָרָא בְּשַׁעְרֵי יְרוּשָׁלַיִם זוֹלָת יְמֹת הַמְּקוֹדְשִׁים וְהֵם מוֹעֲדֵי אֱלֹהֵינוּ^כ:

שְׁנוּיֵי נּוֹסְחָאוֹת

8. טֵרֵף [טוֹרַח (א.ב.ג.ד.) 9. הַרְחִיִּים] הַרְחִיִּים (ד.) . בהַמְתָּנוּ
בְּהַמְתָּנוּ (א.ב.ג.) 10. וּבְאֹרִים] וּבְאֹרִים (ב.ג.ד.) 11. שְׁבַע עַמִּים
[שְׁבַע הַיָּמִים (ד.) 12. יַעֲקֹב אֲבִינוּ ע"ה] יַעֲקֹב אֲבִינוּ (א.) .
יַעֲקֹב (ב.ג.) 13. יִשְׂרָאֵל] יִשְׂרָאֵל הַשּׁוֹמְרִים יָמִים הַמְּקוֹדְשִׁים וְזוֹכְרִים
(ד.) 15. וְהֵם מוֹתָרִים לָנוּ] וְהֵם מוֹתָרִים (ד.) 16. דָּאָג] דָּג
(א.ב.ג.ד.) . בְּמִקְרָא הַכְּתִיב מֵלֵא - דָּאָג 17. וְהֵם מוֹעֲדֵי] מוֹעֲדֵי (א.
ב.ג.ד.) .

הַעֲרוֹת

- ח. הֵינּוּ, אַרְיִסִים נְכַרִּים.
- ט. ר"ל שְׁמַכְנִיעִים הַגּוֹף מֵהַעֲבוּדָה הַקְּשָׁה. עֵפֶה"כ "חַגְלָנָה עֲצָמוֹת דְּכִית"; חַהֲלִים נָא, י.
- י. עֵינֵן לְעִיל חֲשַׁר"ק קָמוּ/ב, עַמ" 180 הַעֲרָה קָד.
- יא. אֵינָם שׁוֹיִם בְּדַמְיוֹן הַמְּלֹאכָה וּבְבִיאֹר הַחֲלֵכָה.
- יב. וּלְפִי הַתּוֹרָה ה' גָּחַן אֶת אֶרֶץ כְּנַעַן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְהַעֲמִיט הָיוּ שֵׁם בְּתוֹר אַרְיִסִים.
- יג. בְּרֵאשִׁית פֶּרֶק לָד.
- יד. כְּאִשֶׁר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּבְּשׁוּ אֶת אֶרֶץ כְּנַעַן הֵם אֲכָלוּ גַם מִחַבּוּאוֹת שְׂכָם, שֶׁהִיָּתָה שִׁיכַח לָהֶם כִּירוּשָׁה מִבְּנֵי יַעֲקֹב.
- טו. מִלְכִּיט א' ה, כ. ט, יא. י, יא.
- טז. פְּרוּחַ מְבוֹשָׁלִים וּמוֹכְנִים לְאֲכִילָה.
- יז. שֶׁהַנְּכַרִּים הַעֲבִירוּ אוֹתָם מִמְּקוֹם לְמִקְוֹם בַּיּוֹם קָדָשׁ.
- יח. אֵם קָנִינוּ מֵהֶם אַחַר יוֹם קָדָשׁ.
- יט. גַּחְמִיָּה יג, טז.
- כ. וְרַק בִּימֵי הַמְּקוֹדְשִׁים לֹא הִרְשָׁה גַּחְמִיָּה לְסַחֹר אִתָּם, אֲבָל אַחֲרַי הַשַּׁבָּת פִּתַּח הַשַּׁעֲרִים וְנִתְּן לְסוֹחְרִים לְהַכְנִס לְעִיר וּלְסַחֹר בָּהּ.

בימות המקודשים אטור לנו לקבל בכל פנים ולהערים כלום
 ערמה במ: כ"א ככתוב "ואריבה את חורי יהודה ואמרה אליהם מה
 הדבר הרע אשר אתם עושים ומחללים את יום השבת" כ"ב. ואף לא
 נקבל כל מחלל לבוא בדירותינו ולחלל, ויותר כ"ג אם משא בידו או
 כלום כ"ד אלינו להקריבם: כ"ה (2) כי אם נסגור דירותינו להיות במ
 שבת כשאמר "שבת היא לה" בכל מושבותיכם" כ"ו במ: כ"ז ככתוב
 "ויהי כאשר צללו"

שנויי נוסחאות

18. המקודשים] המקדשים (ב.ג.). 20. הרע אשר אתם] הרע הזה אתם
 (א.ב.ג.ד.). במקרא שם כתוב: מה הדבר הרע הזה וכו'.

הערות

- כ"א. היינו לקחת הסחורה ולשלם אחרי יום הקדש. עיין להלן א"ב קפב/כ-ר,
 עמ" 356-353.
- כ"ב. ש.ס. ש.ס. יז.
- כ"ג. והאיסור יותר גדול.
- כ"ד. או אפילו חפץ קטן.
- כ"ה. להביא אלינו במתנה.
- כ"ו. ויקרא כג, ג.
- כ"ז. הדסי הוסיף התיבה "במ" לצורך החרוז.

חילוקים

- (2). א. מספרות הקראים. ראה גן-עדן (דף לא, ד'): "ומאמר נחמיה
 ע"ה 'ובאים שומרים השערים' (נחמיה יג, כב), 'ואומר, והצורים
 ישבו בה' (ש.ס. ש.ס, טז) אין למנוע מלבוא אינו ישראל בחוכם,
 אלא כדי שלא לחללם ע"י מכר וקנין במלאכה שהרי אמר 'גם
 כימים ההם ראיתי ביהודה דורכים גתות בשבת' (ש.ס ש.ס טו)
 והוא לענין חלול מלאכה!"
- ב. מספרות הרבנים. השווה לרמב"ם הל' שבת פ"ו, כו: "נכרי שהביא
 חפציו בשבת והכניסם לבית ישראל - מותר ואפילו אמר לו:
 הניחם בזוית זו - הרי זה מותר. ומזמנין את הנכרי בשבת
 ונותנין לפניו מזונות לאכלתו, ואם נטלם ויצא - אין
 נזקקין לו, מפני שאין שביחוננו עלינו". ובמכילתא בא
 פרשה ט: "ששח ימים תעשה מלאכה, הא לא תעשה אתה ולא יעשה
 חבריך, אבל יעשה נכרי מלאכתו", ועיין ביצה כא, ע"ב.

שערי ירושלים לפני השבת ואומרה ויסגרו הדלתות ואומרה אשר לא יפתחום עד אחר השבת ומנערי העמדות על השערים לא יבוא משא ביום השבת" כח יום קדשך: כט "גם להוציא חצי גופנו או ראשנו או ידינו מרשות יחיד לרשות רבים: לשבת חצילנו היות הנה והנה (3) או לרוק רוק פיננו לרשות רבים: (4) או לשאת ולהשליך (5) כלום (6) או לתת מיד ליד (7) או לשבת בשתי רשויות ולדבר דברים וחפצים (8); אסור לנו ולבנינו עד עולם בחורתך:

שנויי נוסחאות

25. ואומרה ויסגרו הדלתות [בכ"י א.ב.ג. נשמט משפט זה.

הערות

- כח. נחמיה יג, יט.
 כט. איסור זה הוא לא רק ביום השבת, כי אם בכל יום קדש, היינו חגים ומועדים.
 ל. אפילו דבר קטן. ראה השוואה (6).

חילוקים

- (3) מספרות הרבנים. חז"ל לא אסרו הוצאת חלק הגוף מרשות היחיד לרשות הרבים, או להיפך, כמו שלא אסרו לצאת בכל גופו מרשות לרשות. גם בהוצאת חפץ לא חייבו על הוצאת מקצת החפץ מרשות היחיד לרשות הרבים עד שיוציא את החפץ כלו מרשות זו לרשות זו. עיין משנה שבת פ"י, ב.

השוואות

- (4) מספרות הרבנים. השווה משנה עירובין פ"י, ה: "לא יעמוד אדם ברשות היחיד וישחין ברה"ר. ברה"ר וישחין ברה"י וכן לא ירוק...".
 (5) מספרות הרבנים. השווה למשנה שבת פי"א, א: "הזורק מרשות היחיד לרשות הרבים מרה"ר לרה"י חייב...".
 (6) מספרות הרבנים. הרמב"ם פסק: "המוציא דבר מרשות היחיד לרשות הרבים, או מרשות הרבים לרשות היחיד - אינו חייב עד שיוציא ממנו שעור שמועיל כלום" עיין שבת עו, ע"ב ואילך. רמב"ם הל' שבת פי"ה ואילך. אבל אסור מן התורה להוציא אפילו פחות משיעור, כי "חצי שיעור מן התורה" יומא עד, ע"א. וכלל זה חל גם באסורי שבת. עיין רש"י שבת עד, ע"א ד"ה "וכי מותר לאפות פחות מהשיעור".
 (7) מספרות הרבנים. לתת מיד ליד היינו עקירה והנחה, בזה גם הרבנים חייבו: "אלא אמר רבא ידו של אדם חשובה לו כארבעה על ארבעה" שבת ה, ע"א.
 (8) מספרות הרבנים. הרבנים לא אסרו דבור מרשות לרשות.

"דבר והזהיר ירמיהו ע"ה באזניך: מכת תורת אלהינו^{לא} שאמר
 "אל יצא איש ממקומו"^{לב} וגו' ואמר "ולא תוציאו משא מבתיכם
 ביום השבת"^{לג} להורותיך^{לד}: ועוד אמר ישעיהו ע"ה "אם תשיב
 משבת רגליך עשות חפציק" וגו'^{לה} ואמר "וכבדתו מעשות דרכיך"^{לז}
 "תנאמר "אם תשיב משבת רגליך"^{לח} הוא שאמר "אל יצא איש
 ממקומו"^{לב} וגו': והוא עירו ומקומו המוגבל שהוא מושבת ובו שבת
 מכל מחלליך: לט(9)

שנויי נוסחאות

34. להורותיך] להורותך (א.ב.ג.ד.). 35. רגליך] רגלך (ב.ג.).
 במקרא הכתיב כאן חסר. דרכיך] דרכיך, ממצוא חפציק ודבר דרכיך
 (ד.). 36. רגליך] רגלך (א.ב.ג.ד.). 37. וגו'] בכ"י ד. נשמטה
 תיבה זו. 38. מחלליך] מחללך (ד.).

הערות

- לא. כלומר, ירמיהו למד האסור מהתורה.
 לב. שמות טז, כט.
 לג. ירמיהו יז, כב.
 לד. כשמותר לצאת מהבית כשבתות ובימות המקודשים. ראה לעיל
 חשר"ק/ד-ב, עמ' 112-117.
 לה. ישעיה נח, יג.
 לו. שם.
 לז. שם.
 לח. שמות שם.
 לט. כלומר, האיטור שבתורה "אל יצא איש ממקומו", מוסבר ע"י
 הכתוב בישעיה, שכוונתו איטור יציאה מחוץ לתהום שהגבול
 לעצמו לשבות בשבת. ראה להלן חשר"ק קנ/ב, עמ' 266.

חילוקים

(9). א. מטפוח הקראים. בשייצי מביא דעותיהם של עגן ושל ר'
 בנימין הנאוני אשר החמירו ביציאה מן הכיה בשבת ובמועד
 כי פושו את הכתוב "טבו איש תחתיו אל יצא איש ממקומו
 ביום השביעי" (שמות טז, כט) כפשוטו והתירו היציאה מן
 הבית רק לביהכ"נ ולמה שיש לו הכרה, ואח"כ הוא כותב:
 "אמנם החכם ר' לוי בהר"י זר' אהרן בעל עץ חיים הסכימו
 בכונה אחת ואמרו כי תחתיו ומקומו יורו על המעבר
 שהוא הגרוב [במובן הרחב של המלים האלו] כי הגה מצאנו
 "בתחתיו" גאמר אל דוד "תחתיו" למי ארץ והיא חברון אשר
 מלך בה... ולפי זה יהיה תחתיו ומקומו הנה יאמר על
 המחנה או על המדינה עם מגרשיה... גם החכם רבינו ישועה
 הסכים בזה... סוף דבר הוא מותר בשבת ללכת תוך המחנה
 ותוך העיר וחוף מהם עד אלפים אמה... ממאמר 'ומדוחם
 מחוץ לעיר' (במדבר לה, ה) ונאמר אך רחוק יהיה ביניכם

ושאמר "עשות חפצין ביום קדשי" ^{ל ט} לפניך: הוא שאמר "את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו" ^מ וכל חפצים חפצי גופך הנצרכים אליך: ^{מא}

"וכן דקדוקים ורצון הלב ותאוות הנפש שהזכרנו למעלה ^{מב} ושנזכיר בשני הפסוקים האלה, ^{מג} כגון חשמיש המטה שהיא הפץ ותאות האדם לכל חפצים האלה ^{מד}: בנפשך ובעיניך אסור הוא לך מכח הוראתך: ^{מד}

שנויי נוסחאות

41. [ותאוות] ותאות (א.ב.ג.ד.). 43. [לך] בכ"י א.ב.ג.ד. נשמטה חיבה זו.

הערות

- זלט. ישעיה שם.
 מ. שמות טז, כג.
 מא. ר"ל שמהכתוב בישעיהו לומדים שכל דבר הנצרך לגוף, צריך להכינו בערב שבת, ולא רק אפייה ובישול.
 מב. עיין לעיל א"ב קמה/ה, עמ" 126.
 מג. היינו בבחים "ז" "ח" הבאים להלן.
 מד. יותר מכל חפצי ותאות הלב האחרים.
 מד. איסור חשמיש המטה בשבת הוא קדום ונמצא גם בספר היובליים, פרק נ, ח.

חילוקים

ובינינו כאלפים אמה במדה" (יהושע ג, ד) והעיר בין שהיא גדולה כנינוה בין שהיא קטנה משפט אחד יש לה עם מגרשיה... ואמרו שההליכה בעיר ובמדינה ובמגרשיה הם בהתר כל זמן שהם לחפץ השם אמנם בשאר חפצי האדם אמר הכתוב, "אם חשיב משבת רגליך עשות חפצין ביום קדשי", עיין אדרת דף נ, ג' ואילך. ולעיל א"ב קמד/ב עמ" 115, וחילוקים (13) שם.

השוואת

ב. מספרות הרבנים. בשייצי ושאר חכמי הקראים, ידעו את הלכות תחום שבת מהחלמוד. עיין משנה עירובין פ"ד, ג. ז. ושם בגמרא נא, ע"א: "הני אלפים אמה היכן כתיבן? - דחגיגה: "שבו איש תחתיו" (שמות טז, כט) אלו ארבע אמות, אל יצא איש ממקומו אלו אלפים אמה. מנא לן? - אמר רב חסדא למדנו מקום מקום וכו' דכתיב, "ומדותם מחוץ לעיר" וכו' (במדבר שם). השווה לשונו של בעל אדרת עם לשון הרמב"ם הל' שבת פכ"ז, ב: "נמצאת למד: שמתר לאדם בשבת להלך את כל העיר כלה אפילו היחה כנינוה..."

על ויכותם של הרבנים אם אלפים אמה תחום שבת הם מן התורה או מדרבנן, עיין סוטה כז, ע"ב: ברכות כח, ע"א, שבת סט, ע"א, קנג, ע"ב; יומא עה, ע"ב; ירושלמי עירובין פ"ד ה"ד, דף כא, ד' ואילך; ספר המצוות להרמב"ם מל"ח שכא; ספר המאור, (הוצאת ראשונים), עמ" כד.

"זכרו הוא שאמר "זכור את יום השבת לקדשו"^מ: לקדשו ולכבדו ולא לטמאו בכל הפצוץ כל ימי קדשו, אמר לקדשו: הוא שאמר^מ "וקדשתם היום ומחר וכבסו שמלותם"^מ למען קדושת יום מתן תורה לקדשו. כן קדושת יום שבתך וכל ימי קדשך: ^{מח}(10) ככתוב "היום קדוש הוא לה' אלהיכם"^{מט} וגו'. וכתוב עוד "כי קדוש היום לה' אדונינו"^נ בספר עזרא כהנך: "חקקו וחרתו ופרשו בבאור קדושה זו מה היא נביאך:^{נא} ואמרו "היו נכונים לשלשת ימים אל תגשו אל אשה":^{נב}

שגויי נוסחאות

49. לה' אלהיכם וגו'. וכתוב עוד כי קדוש היום לה' אדונינו לה' אדונינו] (א. סוף המשפט חסר) וכתוב עוד אומר (ב.ג.). הוספת התיבה "אומר" היום לאדונינו (ד. נשמטה חיתבת "לה'"). ופרשו בבאור] ופירושו בביאור (א.ב.ג.ד.).

הערות

- מה. שמות כ, ח.
מו. כלומר לומדים מג"ש "קדש - קדש", שהמועדים דומים בדין זה לשבת.
מז. שם יט, י.
מח. כלומר, שכל ימי קדש יש להם אותה קדושה של שבת. הדסי מביא להלן פסוקים מן הנביאים להוכיח שגם שאר המועדים נקראים בשם קדושה.
מט. נחמיה ח, ט.
נ. שם שם. והדסי לומד "מבנין אב מכתוב אחד" (שהיא המידה הל"ה מהמידות שהוא דורש את החזרה) שגם המועדים הם ימים קדושים. עיין באשה"כ להלן אב קעא/ב, דף טו, ב'.
נא. היינו, משה רבינו.
נב. שמות כ, טו.

הילוקים

- (10). מספרות הקראים. ראה לקוטי קדמוניות (חלק ב', עמ' 62): "אמרו הרבונין כי זאת המצוה ["זכור את יום השבת לקדשו"] לזכרו בקדוש היין [פסחים קו, ע"ב] ואלופינו אבו נטי מר' אבי גדור ומר' עובדיה הכצרי ירחמם האל השיבו כי אין זה כי אם תובע הפרישות כמו שכתוב "וקדשתם היום ומחר" (שמות יט, י) והאדון [משה רבינו] באר, "אל תגשו אל אשה" (שם שם, טו) ומר' אבו יעקב... אמר כי הכוונה בזה לזכור תמיד את יום השבת שנחננו בו עשרת הדברים ואז נזחרו, "אל תגשו אל אשה" להקיש ממנו קדושת היום לדורות, כי היום קדוש, וישראל קדושים יהיו בו: ולכן השבת שנהנו בו כי היום קדוש וישראל קדושים יהיו בו: ולכן אמר השבת בה"א אל תעריף "בה"א הידיעה", עיין שם עמ' 62, 106, קירקיסאני, חרגומס של נימוי ושווארץ, "פירקי שבת מאלקירקיסאני", "חורב"א, עמ' 204.

למען טמאה הגוף להיות קדושים ביום קדש בכל טמאה וטמאת אשה; נב
 ככתוב "ואשה אשר ישכב איש אותה שכבה זרע ורחצו במים וטמאו
 עד הערב" נד גזר אלהיך בתורתך: (11)

שנויי גוסחאות

52. טמאת [טומאת (א.ב.ג.ד.). בכל טמאה] מכל טמאה (א.).
 מכל טומאה (ב.ג.ד.). וטמאת [טומאת (א.ב.ג.).

הערות

נג. ר"ל שהפרישה כאן היא להמנע מטומאת הגוף, ע"י השמיש המטה.
 נד. ויקרא טו, יח.

חילוקים

(11). א. מספרות הרבנים. חז"ל התירו כידוע בעילה בשבת: "והלכתא
 מותר לבעול לכחילה בשבת" כתובות ז' ע"ב, ע"ב: "עונה
 של תלמידי חכמים אימתי? - אמר רב יהודה מע"ש לע"ש".

השוואות

ב. מספרות הקראים. באדרת דף מח, ב' מובא בשם ר' לוי: "כי
 מקצת הקראים אשר השמיש המטה מזה מפני כי השם אמר למטה
 "לך אל העם וקדשתם היום ומחר" (שמות יט, י) פתר אותו
 ואמר "אל תגשו אל אשה" (שם שם טו) וידענו מזה שהקדושה
 היא הפרוש מן האשה ואחר שזה היום הוא קדש ראוי לכל מאמין
 שיהיה קדוש מן האשה כי קדוש היום הוא בקדוש שומרו:
 והחכם בעל המחבר אמר וחכמינו אטרו השמיש המטה בשבת ומלח
 "לקדשו" ראיה לדבריהם כי כתוב "וקדשתם היום אל תגשו אל
 אשה" (שם) והיה מחנך קדוש (דברים כג, טו) ובעל קרי היה
 יוצא ממחנה ישראל. והשוכב עם אשתו הוא טמא ואסור הוא
 שיתפלל עד שירחץ והמתירים סמכו בקנה רצון במאמר "וקראת
 לשבת ענג".

"ואמר החכם שהוא יגע ונגע ולא ענג. וכתוב שם 'ולקדוש
 ה' מכובד' (ישעיה נח, יג) ואין בטומאה יתבדנו וכתוב 'ממצוא
 חפצין ודבר דבר' (שם) ונמצא ולא מצאתי לבתך בתולית (דברים
 כב, יז) והטעם הבא על בתולה ולא מצא לה בתולית על כל פנים
 צריך לתבוע ביום ההוא ויהיה עוגר בטמא, 'ממצוא חפצין ודבר
 דבר' (ישעיה שם) ואמר והיום הזה כלו ענג והוא של נפש
 ובטל מכל עסקי הגוף כי הוא רמז גדול לטור עה"ב. וכך פסקו
 כל חכמי הקראים והאמת אחת. טוף דבר היוצא ממאמר 'ויקדש
 אותו' ומאמר, 'וזכרתו מעשות דרכיך ממצוא חפצין וכו'
 "שכל המעשים והדבורים בשבת הם באסור זולת החובות שיצא
 החרם בשבת בראיה כפי מה שבארנו" עיין להלן חשר"ק קצט/
 כ-אעמ' 234. אב קת/א-ל, מעמ' 238, והשוואות שם; ולקוטני
 קדמוניות, חלק ב', עמ' 62, 106. גן-עדן דף כז, א'. עיין
 קירקיסאני "חורב" א' שם, עמ' 206.

"טהרת כל ימות המקודשים^{נה} כזו היא^{נו} ומכלל הפצך: ^{נד} כי אין בין שבת ליום מועד^{נה} אלא אכל נפש בלבד בביתך^{נט} להיות מאכליך ומסקיך מוכנים לפניך: ^ס ככתוב "והכינו את אשר יביאו"^{סא} (12) וגו' וכתוב עוד "ושלחו מנות לאין נכון לו"^{סב}.

שנויי נוסחאות

55. הפצך | הפציר (א.ב.ג.ד.). 56. אכל | אוכל (א.ב.ג.ד.).
57. ומסקיך | ומסקך (א.ב.ג.).

הערות

- נה. היינו שבת ומועדים.
נו. להמנע מגישה אל אשה.
נד. זה כלול בכתוב "אם תשוב... עשות הפציר ביום קדשי", ישעיה נח, יג. הדסי הוזר לנושא זה בהרחבה יתרה להלן תשר"ק קעט/כא-א, עמ' 334, א"כ קפ/א-ל, עמ' 338-346.
נה. על באור המונח "מועד", ראה אדרת דף סג, א'.
נט. גם אכל נפש מותר בחג, רק אם זה כבר בבית, ולא להביאו מהחוץ; ראה להלן בית "י".
ס. ר"ל מוכנים לבישול.
סא. שמות טז, ה.
סב. נחמיה ה, י. הדיסי לומד דין זה מג"ש של המלים "והכינו" שבחורה עם "נכון" שבכתובים שמקור שתי המלים האלה הוא "כון". עיין לעיל אב קמד/ל, עמ' 106. אשה"כ א"כ רכא/מ-ל, דף פ"א, א'. בנחמיה מדובר על ראש השנה וזה בניין אב לכל ימות המקודשים. עיין לעיל, עמ' 188 הערה ב.

השוואות

- (12). א. מטפרות הקראים. השווה לענן (הרכבי שט, עמ' 70). "והכינו את אשר יביאו" (שמות טז, ה), ללמדך שצריך להכין כל מאכלי שבת מיום הששי, וגם המועדים צריך להכין להם [המאכלים] מיום הקודם [מערב יום טוב] כמה דברית אמורים [בעבודות שהן] כמו שתינה וטביחה אבל [עבודות שהן] כמו אפיה ובשול אסורות הן רק בשבת אולם, במועד הן מותרות, כי בשבת כתוב, "שבתוך שבת קודש לה' מחר" וגו' (שמות טז, כג) ובמועד כתוב "אך אשר יאכל לכל נפש" וגו' (שם יב, טז). ועוד כי בשבת כתוב "כל מלאכה לא תעשו" (ויקרא כג, ג) ובמועד כתוב, "כל מלאכת עבודה לא תעשו" (שם כג, ז). ענן לומד מהשוואה בין שבת ויום שבת מהכתוב "והיה ביום הששי" [הה"א מיותרת] בין יום הששי ובין כל שהוא ממינו כמו ערב ימי המועדים. הרכבי שט. "נמצא כי השבת והמועדים קדושת שניהם שווה זו לזו", היינו לענין הכנה כי גם למועדים אריכיים להכין המאכלים מערב יום טוב. עיין הרכבי שט, עמ' 70, 73-74.

"יען שלא להלל בתקון והכנת המאכלות והמשקים בימי קדשך: ^{טו}
אף שלא להוציא ולהביא מרשות לרשות שאינו מושבת ^{טז} בימי מועדיך
ובימי שבתוחיך. (14)אף

שנויי נוסחאות

59. נביאיך [נביאך (א.ב.ג.ד.) .61 מרשות לרשות] מרשות אל רשות (ד.) .
62. ובימי [גימי (א.ב.ג.) .

הערות

טג. כלומר, אסור להתחיל ביום טוב בהכנת המאכל והמשקה, ומותר רק לבשל
המאכל שהוכן כבר מבעוד יום, ואין צורך אלא להעמידו על האש לבשלו.
ראה להלן בית "כ": "לאכל הקרובים בבשול - לבשל ולאכול".
טד. שלא הגביל המקום לשבות בו. עיין לעיל בית "ה".

חילוקים

ב. מספרות הרבנים. חכמי התלמוד התירו כידוע להכין ביו"ט מאכלות
ומשקיות. ראה משנה הראשונה בביצה ובהרבה מקומות במסכת
זו ובכל התלמוד. רק מלאכות שאפשר לעשותן מערב יו"ט כמו
ביו"ט אסרו לעשותן ביום טוב. עיין שבת קלד, ע"א. ירושלמי
ביצה פ"א, ה"י. דף ס, ז'. משנה מועד קטן פ"א, י'.

השוואות

(13). מספרות הקראים. ראה בשייצי (אדרת דף מג, ז'): "ואין להקשות
[על אלה המתירים בשול ואפייה בכל המועדים] מהגאמרי ביום חרועה
"ושלחו מנות לאין נכון לו" (נחמיה ח, י) שהטעם לפי דעתם
לאין לו וזה מפני שאמר לאין נכון לו. ואם היה רשות לעשות
מלאכה אוכל היו מכינים. מפני שראוין הכתוב בזה לפי מה
שפירשו החכמים שזה נאמר על אותם שנסתפק בקדוש החודש ורצו
לעשותו מלא ולא הכינו מאכלות נאות לבשלם במועד. ואותם
שרצו לעשותו חסרין, הכינו מאכלות נאות [=לפני המועד] וגשלו
במועד ושלחו לאותם שלא הכינו. לא שיהיה טעם [=באור] ההכנה
על הבשול והאפייה אלא על הזמון כטעם 'חכין בקיץ לחמה' (משלי
ז, ז), והכתוב מדבר שם על הגמלה. עיין אדרת שם.

חילוקים

(14). מספרות הרבנים. הדטי אוסר כל הוצאה מרשות לרשות ביו"ט, כמו
בשבת. (בשייצי סובר כמוהו. עיין אדרת דף טו, א'-ב') וזה
בניגוד לחכמי התלמוד. במשנה ביצה כ"א, ה כתוב: "ב"ש אומרים
אין מוציאים לא את הקטן ולא את הלולב ולא את ספר התורה
לרשות הרבים, ובית הלל מתירין", בצרכי אוכל גם ב"ש מתירים
הוצאה מרשות לרשות, ואילו ב"ה סוברים מתוך שהותרה הוצאה
לצורך הותרה נמי שלא לצורך, מפני שכתוב (ירמיה יז, כב):
"ולא תוציאו משא מבתיכם ביום השבת" בשבת - ולא ביום טוב.
עיין ביצה יב, ע"ב; רמב"ם הל' שבת פ"א, ד.ו. פ"ה, א-ב.

באמור ע"ה שלא לנדור נדרים ונדבות (15) צסה בהם ולא לאסור ולהתיר (18)
 כל חפצין^{סו} כימות שבתותיהן: ולא לכרות עצים (16) ולחטוב (19) ולשאוב
 מים לבער אש לחקן מאכליהן: אף לא להכות אבן לעשות תולדה אש (17) בין
 קדש לקדש; ^{סז} יען לבשל בשוליהן: ^{סח}

שנויי נוסחאות

63. באמור ע"ה שלא לנדור] באמור עשות חפצן שלא לנדור (א.ב.ג.ד.ד.).
 64. כימות] כימות (א.ג.). 65. אש] האש (ד.). אף לא] אף שלא (ד.).
 אבן] אבן באבן (ד.).

הערות

- סה. ר"ח: עשות חפצן.
 סה. ראה לעיל א"ב קמה/ב, עמ' 123, והשוואה (5) שם.
 סו. היינו, לאסור דבר ע"י נדר או להתיר דבר שאסר על עצמו ע"י
 נדר.
 סז. היינו, בין השמשות שבין שבת ומועד, אם מועד חל ביום ראשון.
 סח. כדי לבשל בהג.

השוואות

- (15). מספרות הרבנים. השווה משנה ביצה פ"ה, ב: "לא דנין לא מקדישין;
 ולא מעריכין ולא מחרימין ולא מגביהין חרומה ומעשר, כל
 אלו ביו"ט אמרו קל וחומר בשבת". עיין גט פסחים סו, ע"ב;
 שבת קכד, ע"א. קמח, ע"ב ולעיל א"ב קמה/ב, עמ' 123.
 (16). מספרות הרבנים. השווה ביצה ד, ע"ב: "עצים שנשרו מן הדקל
 בשבת, אסור להסיקן ביום טוב", מפני שהם גולד, ומכ"ש
 שאסור לכרות אותם לכתחילה, בידיים ביו"ט.
 (17). מספרות הרבנים. השווה משנה ביצה פ"ד, ז: "אין מוציאין את
 האור לא מן העצים ולא מן האבנים ולא מן העפר ולא מן הרעפים
 ולא מן המים"... ובגמרא שם ע"ב "מ"ט משום דקא מוליד ביום טוב."

חילוקים

- (18). מספרות הרבנים. הרבנים פסקו: "מפירין [בעל לאסור] נדרים
 בשבת ונשאלין [לחכם] לנדריהם שהן לצורך שבת..." משנה שבת
 פכ"ד, ה. עיין שם בגמרא. ומכ"ש שמוחר לעשות זאת ביום טוב.
 (19). מספרות הרבנים. הרבנים התירו לחטוב עצים שנכרתו מן הקרקע
 לפני החג, ואסרו רק לבקוע עצים שהם מוקצה או גולד. עיין
 ביצה לא, ע"א; שבת בט, ע"א.

כי כל אלה מלאכות הן וראוי להיות מוכנים הכל אליך (20) וקרובים
בבשולך: ^{סט}

"כי מלאכות נקראו וכחוב במ "כל מלאכה לא תעשו": ע(21) כי
אין בין קדש לקדש רגע חול^{עא} אף שלא תצוה למחלל^{עב} ותנהיגו
בכל ימי קדש^{עג} להביא לך אש

שנויי נוסחאות

67. כי כל וכו' [בכ"י ד, חסר החרוז האחרון של בית "י". 68.
בבשולך [בבשולך (ב.). 70. למחלל] למחללו (א.ב.ג.). 71. להביא
ולהביא (א.ב.ג.).

הערות

סט. להיות כל המאכלים והאש, מוכנים לפני החג וקרובים להעמידם על
האש לבשול. להלן א"ב ומח/צ עמ' מוסיף הדסי: "צדקתו על כי נאמר
בפסח 'אך אשר יאכל לכל נפש': אם הוחלו בימי חול ונשארה האש
בבתים לעשות אכל נפש".

ע. במדבר כט, ז. פסוק זה נאמר על יום הכפורים. בשאר המועדים כתוב
"כל מלאכת עבודה לא תעשו". שם כח, יח. כה. כט, א. יב. לה. ראה
השוואה (21).

עא. לכך אטר לעיל "לעשות תולדות אש בין קדש לקדש".

עב. היינו, לנכרי, שמותר לו לחלל ימי קדש.

עג. עיין לעיל א"ב קמ/ה ד, עמ' 125; חסר"ק קמו/מ, עמ' 171.

השוואות

(20). מטפרות הקראים. הדסי אף על פי שאטר המצאות האש בשבת
אפילו אם הכינו אותה מיום ששי, התיר המצאות האש במועד כי
הרי התיר עצם הבשול במועד ואם אין אש, ביטול מניין?
הטוה לבשייצי (אדרת דף טה, ד'): "הבערת האש היא מלאכה
בראשה [היינו מלאכה ראשית ועקרית] ואף על פי שלא נזכר
התרה בבאור [=בפירוש] גודע לנו התרה מפני שאי אפשר בלתי
ועם כל זה יש לנו התרה על דרך ומ' מן הכתוב, ממה שאמר
'כל מלאכה לא יעשה בהם'. וזה המאמר כולל אטר נעשה אנחנו
ואשר יעשה מאלינו, ואחר כן אמר 'אך אשר יאכל לכל נפש הוא
לבדו יעשה לכם' (שמות יב, טז) וצריך שיהיה בזה גם כן,
רצוני לומר בבשול אשר נעשה אנחנו ואשר יעשה מאלינו וזה
הבערת האש".

(21). מטפרות הקראים. ראה בשייצי (אדרת דף סג, ד' ואילך).
"וראוי שתדע שביום הראשון והשביעי משבעת ימי מצה אמר
הכתוב שלא יעשה בהם מלאכה זולת מלאכה אכל (שמות יב, טז).
ובאלו הימים אמר הכתוב "כל מלאכת עבודה לא תעשו" (במדבר
כה, יח, כה: כט, א. יב. לה) ובמשנה תורה אמר 'וביום
השביעי עצרת לה' אלהיך לא תעשה מלאכה' (דברים טז, ח)
אמנם בשער ימי המועדים אמר הכתוב כל 'מלאכת עבודה לא
תעשו' (שם) זולת יום הכפורים שאמר "וכל מלאכה לא תעשו

ממקום מחולל ולא לעשות חולדה אש בצדייה (22) אשר יעשו גם הם עד
 כי הפצין הם ולא חפצי שמים ולא תוכל לעשותם בימי קדש: זולת
 אשר ביארה תורתך: ככתוב "אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו: יעשה
 לכם": ע"ה לאכל הקרובים בבשול ע"ו לבשל ולאכול ע"ז (23)

שנויי נוסחאות

73. חפצי] לחפצי (ד.). 75. לאכל] לאכול (א.ב.ג.ד.). בבשול]
 בבישול (א.ב.ג.ד.).

הערות

- עד. היינו להדליק מאש שנכרי הבעיר.
 עה. שמות יב, טז.
 עו. כלומר, המאכל והאש מוכנים לכל דבר וחסר רק העמדת המאכל
 על האש לבשלו ולאכל בבית.
 עז. אשה"כחשר"ק רכא/ס - ז, דף פה, א' מסביר הדסי: "סדורה וקרובה
 לאכילה, כבצק לאפוח ותבשיל לבשל וצלי לצלות ובמחבת לאכלה"
 ומתפלמס שם עם הרבנים המחירים ביו"ט גם שחיטה, הפשטה וכו'.
 עיי'ן שם.

השוואות

בעצם היום הזה' (ויקרא כג, כח), ואמר עוד 'כל מלאכה
 לא תעשו' (במדבר כט, יז). החכמים נבוכו באלו הפסוקים
 מצד חלופם קצתם אל קצתם ופירשם כל אחד כפי דעתו עד
 שמקצת החכמים שמו חלוף במועדים. אמנם החכם רבי'
 ישועה סדר מאמרי הכתוב כראוי לפי הפשט הנכון...
 ואמר שאין הבדל בין אמרנו 'כל מלאכה' ובין אמרנו
 'כל מלאכה עבודה' ובכלם צריך קשירת חנאי [היינו,
 "אך אשר יאכל לכל נפש הוא יעשה לכם"]... סוף דבר
 הודיענו הכתוב מזה שהמועדים כלם הם בשוה בשביחת
 מלאכה כמו השבת חוץ ממלאכות אכל, מלבד יום הכפורים
 שהוא כמו השבת ויותר מפני שאין בו צורך הטלטול במאכל
 ובמשתה אשר יצטרך במ בשבת" עיי'ן באדרת שט.

חילוקים

- (22). מספרות הרבנים. הקראים לא הבדילו בין מוליד האש לבין
 תולדה מאש מצויה ואסרו שניהם, אולם הרבנים החירו
 הבערה מאש מצויה, אפי' בדברים שלא לצורך אכילה.
 עיי'ן ירושלמי סוף מסכת ביצה פ"ה, ה' ב. דף פג, ב'.
 ביום השבת אי אתה מבעיר, אבל אתה מבעיר ביו"ט:
 ומפורש שם דאי אפשר לומר שבאה להחיר הבערה לצורך אוכל
 נפש בזה מפורש כתוב (בשמות יב, טז) "אך אשר יאכל
 לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם", אלא באה לרבות אפי'
 נר של בטלה (ר"ל נר שאין לו צורך בו לענין אכילה).
 גבבלי ביצה יב, ע"ב: "ב"ה אומרים: מתוך שהותרה
 הבערה לצורך הותרה נמי שלא לצורך". עיי'ן גם פסחים
 ה, ע"ב: כתובות ז, ע"א.
 (23). מספרות הקראים. להלן באשה"כ א"ב שעא/ב, דף סו, ב',

וממשכילי נ"ע אסרו הבשול ביום תרועה^{עח} וחג^{עט} סכות כיי שבחון
 נקראו^פ ויותר מאלה חג השבועות כי הוא סמוך ביום קדש^{פא} (24)
 ולמשה נזכיריהו מעט מהרבה^{פב} ואשרי המשתמר מכל אלה לפני אלהיך:
 "לכן דברנו כי כל חפצין אסורים: זולת שביארה התורה^{פג}
 וחפצי בוראך: כגון עבודת התפלה בשירים ומזמורים;^{פד} ולעמוד
 בפרישת כפיים ולהשתחוות בכריעת ברכים ולשבת בעקביים^{פה} לפני
 אלהיך ברעד וביראה ובשמחה

שנויי נוסחאות

76. שבתוך נקראו] סכות נקראו (א.ב.ג.). בכה"י נפלה טעות.
 77. מאלה] באלה (א.ב.ג.ד.). 78. מכל אלה] על כל אלה (א.ב.ג.ד.).
 81. ברכים] ברכיים (א.ב.ג.ד.).

הערות

- עח. היינו, בראש השנה.
 עט. על באור "חג" ע"י הקראים עיין אדרת דף סג, ב'-ד'.
 פ. ויקרא כג, כד. לט. עיין אשה"כ אב רמח/ק, דף צה, ג'.
 פא. כלומר, קביעתו נחלתה בשבת - "ממחרת השבת חספרו חמשים
 יוט", שם, כג, טו.
 פב. עיין אשה"כ א"ב חשר"ק רכא/צ-ו, דף פה, א' חשר"ק קעה/ש.
 צ. דף עא, א'-ב', רמח/צ-ר, דף צה, ג'.
 פג. היינו אכל נפש הקרובים בגישול.
 פד. שירים ומזמורים מהמקרא, ולא פיוטים שהרבנים חברו וחקנו
 לאמרם במועדים. עיין מאן, Texts and Studies, II עמ' 51.
 פה. הדסי מתאר כאן סדר ההכרעה וההשתחוויה.

חילוקים

- כותב הדסי: "ביאור מדת ל"ה: הוא בניין אב מכתוב אחד.
 נלמוד ממנו מבנין אב מכתוב אחד בענין שאמר "אך אשר יאכל
 לכל נפש הוא יעשה לכם" (שמות יב, טז) אע"פ שהוא אומר בחג
 המצות, הוא בניין אב מכתוב אחד לכל המועדים בהתרח הכנת
 אכל יחד; וי"א לעצמו בניין אב ולא לכל המועדים כאחד",
 עיין א"ב רמח/ק דף צה, ג'. א"ב קעה/ש.צ. דף עא, א-ב;
 הרמב"ם שם, עמ' 147.
 והשווה קרקיסאני, חרבוט נמוי HUCA, VII, עמ' 392:
 "ומהם [=מן הקראים] מי שאינם מתירים לבשל ולאפות לחם
 בשום חג אלא בחג הפסח בלבד, והם מדגישים שהיוצא מן הכלל
 בנידון זה חל רק בו ולא בזולתו, וכבר נודע לי, שבתוספתו
 [שם מקום] התהוותה קבוצה, שאינה מתירה בחג [אפי' בחג
 הפסח] אלא את אשר מותר בשבת, והיא טוענת שהכתוב 'אך
 אשר יאכל לכל נפש' (שמות יב, טז) כמוהו ככתוב 'אכלוהו
 היום'.. (שם טז כה). וראה הדיון הארוך בנושא זה באדרת
 דף סד, ג' ואילך.
 (24). מספרות הקראים. הרבנים לא הבדילו בקדושתם של ששת הימים

ובכוון לבך^{פז} לפני בוראך: וללמוד וללמד קריאת והוראת תורת צורך^{פז}
 ובמצוות הזמן שעבר ובטלו בחטאתינו ועונות אבותינו כהקרבת עולות
 חמידיים ומוספין במזבח מקדשך בארצך⁽²⁵⁾ ומצות מילה להמול בימות
 קדשך: פח! מקרא כחוב "וביום השמיני ימול בשר ערלתו"^{פט} כגון "עולת
 שבת בשבת"^צ: "עולת חדש בחדשו"^{צא} בעתו: ⁽²⁶⁾ וכדומיהן^{צב}

שנויי נוסחאות

83. בוראך] עושך (א.ב.ג.ד.). וללמד] ולמר (א.). והוראת] והוראות
 (ד.). 84. ובמצות] וכמצות (א.ג.). וכמצות (ב.). ובמצות (ד.).
 ועונות] ועונות (ב.). אבותינו] אבות (א.ג.). 85. בימות] ביום
 (ד.). 86. קדשך] קדשיך (ב.ג.).

הערות

פו. עפה"ב "עבדו את ה' ביראה וגילו ברעדה" (תהלים ב, יא)
 "עבדו... בשמחה" (שם ק, ג), וראה דברי ענן, הרכבי שם,
 עמ' 12.

פז. היינו התורה וספרי המצוות של הקראים.

פח. אחד הנושאים שגרמו לפולמוס חריף בין הקראים והרבנים, היא
 הטאלה אם מצות מילה דוחה שבת. הרבנים כידוע פסקו ש"מילה
 דוחה שבת" חכמי הקראים נתחלקו בשאלה זו. הדסי מביא בפרק
 זה וב"ב רצט- שא שבדבור "לא תנאף", את הדעות השונות
 ונמוקיהן. בראשונה מביא הדסי שלשה נמוקים לחייב מילה בשבת
 אם היא בזמנה.

פט. ויקרא יב, ג.

צ. במדבר כח, י.

צא. שם; שם, יד.

צב. היינו קרבן התמיד וקרבת המועד.

חילוקים

של יום-טוב (עיי' רמב"ם הל' יום טוב פ"א, א). ואילו הדסי
 כמו חכמי קראים אחרים - הבדילו ביניהם. עיי' לעיל ב"אשכל
 הכפר", חשר"ק נד/ק, דף כז, ב'; "גזולה קדוש מעלה הראשונה
 מהם [=מימי המועד] שני ימי מקרא קדש חג המצות ראשון
 ושביעי; ויום חג השבועות, ומעלה מהם יום תרועה ויום
 ראשון של חג הסוכות: ויום שמיני עצרת ויום חג השביעיית,
 ומעלה מהם יום תרועה ויום ראשון של חג הסוכות: ויום
 שמיני עצרת במספרן: בקדושה יותר מעולה מהם השבתות ויום
 כפור וכו'".

השוואות

(25). מטפרות הרבנים. השווה ביצה טו, ע"ב: "רב אליעזר אומר אין
 לו לאדם ביום טוב אלא או אוכל ושותה או יושב ושונה ר'
 יהושע אומר חלקהו חציו לה' וחציו לכס". עיי' גם פסחים
 טח, ע"ב.

(26). א. מטפרות הקראים. ראה אדרת דף מד, ב': "ואמנם התוכוח שהם
 בהתר בשבת הם כקרבן התמיד וקרבן השבת וקרבת המועד ראשי חדשים
 והמועדים וקרבן השבת הכתוב חייבו ככתוב, 'וביום השבת

לדמותו: צג אף כי היא ברית צד כברית יום שבת (27) צה וגם היא מצוה
 קדומה צו ממצוות יום שבתו: צז (28) וממשכילי צח נ"ע ת" ש' ה' ע'
 מ"צט החמירוהו ואסרוהו כחפצין P ביום קדשן, קא ומשוט כי היא
 מלאכה קב ורפואה

שנויי נוסחאות

88. שבת [השבת (א.ב.ג.ד.) .89. ממצוות] ממצות (א.ב.ג.ד.).
 90. קדשן [קדשין (ג.)].

הערות

- צג. כלומר, מקישים ברית מילה בזמנה לקרבנות הקשורים ליום קבוע
 וכמו שהם דוחים שבת כך מילה דוחה שבת.
 צד. מצות מילה היא ג"כ נקבעה כברית. "זאת בריתי אשר תשמרו...
 חמול לכם כל זכר". בראשית יז, י. ובעוד מקומות.
 צה. "...לעשות את השבת לדרתם ברית עולם". שמות לא, טז.
 צו. מצות מילה ניתנה כבר לאברהם אבינו. בראשית יז, ט-יד, לכן
 היא דוחה שבת.
 צז. השבת ניתנה במרה לפני מתן תורה (שמות טו, כה: שבת, פז, ע"ב),
 ונאמרה גם במדבר סין בפרשת המן (שם טז, כב-ל).
 צח. היינו ענן וחכמי קראים אחרים. מכאן ואילך מביא הדסי שלשה
 נימוקים לאסור מילה בשבת.
 צט. ר"ח: נשמתם עדין, חעל שכבת הטל על מלונם.
 ק. כלומר, איסור זה כלול בכתוב "אם חשיב... ממצוא חפצן" (ישעיה
 נח, יג) כי לפי הקראים ה' לא צוה לעשותה ביום השמיני כשהיא
 חלה בשבת.
 קא. בין בשבת ובין במועד.
 קב. עצם מעשה החיתוך הוא מלאכה.

השוואות

שני כבשים' (במדבר כח, ט) וקרבתו ראשי חדשים ממה שאמר,
 'זאת עולת חדש בחדשו לחדשי השנה' (שם שם, יד). וקרבתו
 המועדים ממה שאמר 'כאלה תעשו ליום שבעת הימים' (במדבר
 כח, כד) ועל כל פנים יהיה שבת ביניהם... מפני שהם מחוייבים
 להעשות מצד עצם הזמן" עיין אדרת דף מד, ב' - מה, א'.

חילוקים

ענן אסר הקרבת קרבן התמיד בשבת. (הרכבי שם 76)
 "ומהיכן נדע שאין אנחנו מקריבים בשבת רק העולה של שבת?
 שנאמר 'עולת שבת בשבתו' (במדבר כח, י) שאמר הכתוב בשבתו
 להודיען שאין קרבת עולה בשבת לבד מעולת השבת. ולולא
 זאת היה כותב עולת שבת על עולת התמיד..."

ב. מספרות הרבנים. במשנה (תמורה פ"ב, א) פסקו: "שקרבתו
 הציבור דוחין את השבת... שזמנו קבוע" ופסחים טו, ע"א:
 "ותמיד גופיה מנלן דדחי שבת... אלא אמר קרא, עולת שבת
 בשבתו על עולת התמיד (במדבר כח, י) מכלל [עולה] דתמיד
 קרבה בשבת". עיין גם שם עז, ע"א; יומא מו, ע"א; מנחות
 עב, ע"ב; יבמות ה, ע"ב; שבת קלג, ע"א.

תעשה בה לרפאתו^פ: וענן ראש הגולה נשיא ישראל משכילנו נ"ע אסרו מחלה גם הוא משום מלאכה⁽²⁹⁾ ורפואה: ואמר שתעשה בין השמשות קד(30) ולמטה נזכירהו בענינו ומליצתו^פ: כי ראיות רבות וחזקות יש בזה למחמירים שלא להעשות בימות קדושתו^פ: ואשרי המשתמר ומתחזק בכל אלה עד יבוא ויורה צדק מאלהיך: ^פ

שנויי נוטאות

94. בענינו [בענינו (ב.ד.) .95. בימות קדושתו] בימות קדושתו (א.ב.ג.). ביום קדושתו (ד.).

הערות

- קג. המוהל צריך לשים רפואה במקום החוץ וגורם שזה יתחיל להתרפא בשבת.
 קד. היינו בשבת בערב בין השמשות. דברי ענן אלו מובאים גם ע"י הרמב"ם שם עמ' 77, ענן מוסיף (שם) "כי בין הערבים נחשב מיומו [מיום שעבר] ונחשב מיום המחר".
 קה. עיין להלן א"ב רצט-שא, עמ' 199-219.
 קו. הדסי היה בין חכמי הקראים שלא ידעו. בשאלת מילה בשבת, להכריע לאיסור או להתר. עיין להלן חשרק רצט/ג-א, עמ' 206-207.
 קז. עפ"כ "עד יבוא ויורה צדק לכם" הושע י, יב. ובאש"כ לחלץ חשר"ק שעה/ה, דף קנא, ג' כותב הדסי: "וכצמח בן דוד המטיח לעתיד...". ועיין ויידר, The Judean Scrolls and Karaism, עמ' 70.

השוואות

(27). מספרות הרבנים. השווה נדרים לא ע"ב: "רבי ישמעאל אומר גדולה מילה שנכרתו עליה שלש עשרה בריתות" כלומר, בפרשת מילה נזכרה "ברית" יג' פעמים. (עיין גם יבמות ה, ע"ב; ושבת קלג, ע"א) ובשבת קלב, ע"א כתוב: ר' נחמן אומר במילה כתוב אות ברית ודורות, מכאן למילה שדוחה את השבת.

חילוקים

- (28). מספרות הרבנים. חז"ל כידוע פסקו שמילה בזמנה דוחה שבת וזו הלכה למשה מסיני. עיין שבת קלב, ע"א וע"ב; משנה נדרים לא, ע"ב.
 (29). מספרות הקראים. השווה בשייצי (אדרת מז, ג'): והמילה בשבת נחלקו החכמים מהם אומרים שהיא באסור להעשות וטענתם בזה היא שהמילה היא מעשה ומלאכה והכתוב אמר, 'ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי שבת לה' אלהיך לא תעשה כל מלאכה".
 (30). מספרות הקראים. השווה לדברי לוי בן יפת, בס' המצוות שלו (לקוטי קדמוניות, נספחים, עמ' 90); ראש גלות ישראל היה אומר ימול במוצאי שבת אחר ביאת השמש והיה עושה [עגן] זה בעבור להיות הרפואה בחול. עיין גם ענן, מהדורת הרמב"ם, עמ' 76, 57.
 ב. מספרות הרבנים. דעה ענן היא בניגוד למשנה שבת פי"ט, ב: "עושיין כל צרכי מילה [בשבת] מוהליין ופורעין ומוצצין ונותנין עליה איספלונית וכו'".

תושר"ק רצט (דבור "לא חנאף")

ואמר
 חוכן הדבר מן האשה פסק^א והתחיל לדבר בענין הילוד: "וביום השמיני ימול בשר ערלתו^ב ואח"כ שב מן הילוד: ואמר "ול" יום ושלשת ימים חשב"^ד וכו' כלל פסוקיך"^ה:

"שיום זה הוא יום ח" להולדו: ^ו ככתוב "וביום השמיני" בה"א המיודע: ^ז שראוי לנו לדקדק ולחקור עת הולדו: מתי תהיה מילתו ככתוב מיודע, ^ח וכל יום שמיני כשר במילתך: ט(1)

"ראינו שנולד הילוד בין השמשות מתי נמול אותו: ראוי לנו ביום שנבין בו בהגברת דעתנו כי הוא יום ח" או ט"

שגויי נוסחאות

(בכ"י א.ג. חסר פרק זה) 3. חשב וכו' [חשב בדמי טהרה (ד.) 3. פסוקיך]
 טסוקן (ב.ד.) 4. ככתוב וביום השמיני [ככתוב השמיני (ב.) כתוב
 השמיני (ד.) 7. מתי] הילוד מתי (ד.)

הערות

- א. התורה, בויקרא יב, א-ב הפסיקה לדבר בדיני "אשה כי תזריע וילדה זכר" שזה עיקר חוכן פוק זה.
- ב. היינו, בן הנולד.
- ג. שם שם, ג.
- ד. שם שם, ד.
- ה. ר"ל, כל הפסוקים בפרק זה בתורה ממשיכים לדבר על האשה היולדת.
- ו. כלומר, מליס ביום השמיני אם בטוחים שזה יום ח" להולדו.
- ז. היינו, בה"א הידיעה.
- ח. כי הכתוב אומר "ביום השמיני" בה"א הידיעה להדגיש שמיודע וברור לנו שזה יום ח" להולדו.
- ט. היינו ביום ובלילה וגם אם אין עדיין שמונה ימים שלמים. ראה אשה"כ להלן תשר"ק שא/ג, דף קיב, ב": "הורו לנו כי היום וכל עתותיו כשר להמול בשמיני". ור"א אהרן האחרון, כתר תורה, בראשית, דף מז, ב' מוסיף: "ובן שמונה ימים" (בראשית יז, יב) היה נראה שהכוונה מעת אל עת ומאמר משה הורה הכוונה "וביום השמיני" (ויקרא יב, ג) שהוא מורה שהם חסריים בראשיתם ובאחריתם.
- י. ר"ל אם אנו יכולים להכריע בדעתנו באיזה יום היתה הלידה, אז נמול ביום ח" ללידה.

חילוקים

- (1) מספרות הרבנים. דברי הדסי הם בניגוד לשבח קלב, ע"א: "ובן שמונת ימים", (בראשית יז, יב) מכאן למילה שנוהגת ביום ולא בלילה" עיין גם מגילה כ, ע"א: ובפסחים ד, ע"א מובא: "וביום השמיני ימול" (ויקרא יב, ג). כל היום כשר למול, שנאמר וביום השמיני ימול, אלא שזריזין מקדימין למצות". היינו מליס מוקדם בבוקר.

בספק לבנו נמול אותו^א ביום שנבאר כי הוא יום ח' או ז'
בספקך: יב

"קושי לנו שמעט מיום שמיני להיות המילה: יג אבל בשמיני
הוא חייב יד(2) ואם יסתר לנו יום ח' מפני פוגה ועלילה: ט
נעשהו ביום ח' ט טז שיום ט' ח' בבינתך: יז

"צדקת המילה אינה נעשית מתקיימת בשני הימים של פוגה: יח
כמשפט שמירת מועד ודה"ח בשני ימים כשבאנו בפוגה: יט אלא ביום
א' כי זה הדבר מנפש המעשה^כ ולא יתפרד ויחלק בשנים בחכמתך:

שנויי נוסחאות

9. שנבאר [שנבין (ב.)].
11. קושי לנו שמעט מיום [בכ"י ב. חסרות
נשמט בטעות המשפט הזה. 13. שיום ט' ח' [בכ"י ג. חסרות
חיבות אלו. שיום חשיעי הוא יום שמיני (ד.). 14. מתקיימת
ומתקיימת (ד.). 15. ורה"ח] וראש חדש (ד.). 16. בשנים] לשנים
(ד.).

הערות

- יא. כשספק בלבנו האם נמול אותו ביום שזה ספק אם זה יום ח'
או ט'. היינו אם נולד בין יום א' וב' נמול אותו ביום ג'.
יב. או נמול אותו ביום שזה או ח' או ז' ליום הולדו. היינו
שאת נולד בין השמשות שבין יום א' וב' נמול אותו ביום
ראשון.
יג. קשה ואסור לנו למול ביום שזה עלול להיות פחות מיום השמיני,
כי אז המצוה כלל לא חלה עוד.
יד. הוא חייב למול רק אם הגיע כבר יום השמיני.
טו. בגלל ספק זמן הלידה יום הח' הוא נסתר מידיעתנו.
טז. ביום שזה ספק אם זה יום השמיני או החשיעי להולדו.
יז. כלומר, זה ספק אצלך אם זה יום ח' או ט', אבל אתה מביין שעברו
כבר שמונה ימים מהלידה לכן חייבים למול ביום זה ולא לפני כן.
יח. מה מצדיק את הדין שאם ספק באיזה יום לקיים מצוה מילה אין
אנו מקיימים אותה בשני ימים.
יט. כמו שאם ספק מתי היה מולד הלבנה ואז אנו עושים ר"ח והמועד
שחל באותו הודש בשני ימים.
כ. כי זה מטבע מצות המילה לעשוהה רק ביום אחד, כי אי אפשר למול
שתי פעמים.

השוראות

- (2). מספרות הקראים. השוה "אדרת", דף קסו, א': "אמנם הנולד
לשמשות ויש ספק, פסקו החכמים שיט להקריב בדעת ההקרבה איזה
מהם הוא הנכון: ואם שניהם בשוה יש למול בשמיני שהוא חשיעי
לא בשמיני שהוא שביעי כי מצאנו שמעלין בשמיני ולא מורידין".

"פתאום נולד עוד הילד בין השמשות לערב שבת מחי נמול אותו^{כא}
 נאמר^{כב} כשר לנו להמולו ביום יו"ד להולדו^{כג} כי דבר ספק נעשה לא
 נעשה בשבת מפוגתו לפניך: (3)

"על כי יום עשירי להולדו: שאמר^{כד} לא הוא בבירור כי הוא יום
 עשירי להולדו, אבל הוא ט"ו או י"ז להולדו: והוא יום אחד בשבוע^{כה}
 יום ראשון^{כו}:"

ספק לנו^{כז} כי יום שבת אולי הוא יום שמיני או חשיעי: ויום
 אחד בשבוע יהיה ט"ו או י"ז בלידת הולד במדעי: ^{כח} ואם יהיה יום א'
 של שבתך: "נחת שביתת ושמירת מקרא קדש^{כט} לא נמול אותו אלא ביום
 שני בשבוע: אשר הוא יום י"א להולדו או עשירי ידוע^ל: וכך הורו
 ריבונין^{לא}:"

שנויי נוסחאות

27. ריבונין] ריבונין רועיק (ד.).

הערות

- כא. התינוק נולד פתאם, לכן לא שמנו לב מחי בדיוק היתה הלידה לפני
 כניסת השבת או כשהיתה כבר שבת.
- כב. הדסי מתכוון לנאמר במשנה שבת פי"ט, ב, ראה הערה לב.
- כג. במקרה כזה ראוי והגון למול את הילד ביום א' שהוא אולי יום
 העשירי להולדו.
- כד. במשנה סס.
- כה. היינו, ביום ראשון.
- כו. ביום הראשון שמוחר לך למול בו.
- כז. אם התינוק נולד ביום ששי בערב, בין השמשות.
- כח. בהתאם למדע (או חוסר המדע) שיש לי בענין זה.
- כט. כלומר, אם ביום א' של השבוע יחול יו"ט ונצטרך לנוח ולשבות
 בו כדי לשמור על קדושתו.
- ל. בידוע שלפחות עברו כבר י"ז ימים להולדו.
- לא. כך הורו הרבנים, ראה דביאל הקומסי, פתרון שנים עשר (ישראל,
 תשי"ח) עמ' ו'.

השוואות

- (3). מספרות הקראים. השווה ר' אהרן בן אליה, גן עדן, דף לג,
 ד': "והנולד בין השמשות ספק שנולד בשבת ספק שנולד בחול
 דוחין המילה מפני שאין ספק נעשה בשבת ואם היה יום ראשון
 מועד נמול ביום שני... כך פסק החכם רבינו טוביא העובד
 נ"ע אע"פ שדעת רבינו ישועה אחרת..."

"מאמרם לב קטן נמול לה" לט" ליי"א לי"ב לא פחות ולא יתר, וזה שברון לאד"ו ראש שנה לב כשביארנו למעלה ביותר בחלופיך; לד

"לכלי של מילה חוב לנו שנקדים אותו: לה בעבור כי המלה מקיימת במילתו: לו וזה ידמה בעשיית המצות שעל אכילתן נצטוינו ואם לא נעשה לא נאכל ביום חגיך: לז

"כך צונו האל בישיבת הסכות ככתוב "שבעת ימים" לה וישבחתם. לא תעמוד לנו כ"א בעשייתם בידינו: לט(4) ואח"כ חתקיים לנו מלת 'חשבו' כן כלי המילה לא חתקיים לנו מצות המילה כ"א בעשיית הכלי בחמתך: מ

שנויי נוסחאות

29. שברון [שברו (ד.) לאד"ו] לא אד"ו (ב.ד.) . ראש שנה [ראש השנה (ד.) . 33. שבעת] בסכות תשבו שבעת (ב.ד.) . גירסת כה"י נכונה.
34. ואח"כ [ואחר (ב.) . מלת תשבו] בסכות תשבו (ד.) .

הערות

- לב. לשון המשנה שבת מי"ט, ב הוא: "קטן נימול לשמנה לתשעה ולעשרה ולאחד עשר ולי"ב לא פחות ולא יותר. הא כיצד? כדרכו - לשמנה. נולד לבין השמשות נימול לט". ביה"ש של ע"ש נימול לעשרה. יו"ט לאחר השבת נימול לאחר עשר. [כי מילה שלא בזמנה אינה דוחה שבת או יום טוב] ב" ימים של ר"ה נימול לשנים עשר. קטן החולה, אין מוהלין אותו עד שיבריא..."
- לג. וזה הבאור ל"לא אד"ו ר"ה" שלא יחול יוה"כ בערב שבת ולא במוצאי שבת כדי שלא יבואו שני ימים שטובתים בהם, זה אחר זה ולא יוכלו לקיים בהם מצות מילה וכו'. עיין סוכה מג-מד; ר"ה כ, ע"א, ועוד מקומות בתלמוד; ראשה"כ תטר"ק רכה/ח, דף פו, ג'.
- לד. בין יתר החילופים והשנויים שהרבנים הכניסו בזיני החזרה, לפי הדסי. עיין אשה"כ א"ב שטר (יהודה), דף קלד, ג'.
- לה. כלומר, לפני שמוהלים חייבים להכין את הכלי למול בו, היינו המספרים, לפי ענן, ולא להשתמש בהם לדבר אחר, ראה להלן באשה"כ, תשר"ק, שא"ע, דף קיב, ב'; הרכבי שם, עמ' 83.
- לו. ע"י החיחוך עם הכלי.
- לז. לכן עלינו לעשות המצות אע"פ שלא נצוינו על כך.
- לח. "בסכת תשבו שבעת ימים" (ויקרא כג, מב).
- לט. או ע"י שליח. ראה להלן בפרק זה בית "ז".
- מ. הדסי מחייב עשיית כלי של מילה כל פעם שהולכים לקיים מצות מילה.

השוואות

- (4). להלן (בית "ז"), מחיר הדסי עשיית הפכה גם ע"י שליח. והשווה סוכה ח, ע"ב: "סוכת גוים סוכת נשים... כשרה ובלבד שתהא מסוככת כהילכתא"

"יען זאת אמרנו כי כל דבר אשר לא תחקיים המצוה אלא עם אותו הדבר שאיננו זכור בענין, ^{מא} הוא כמו מצוה כמצוה ההיא הנכתבת ונזכרת בתורתך:

"טמא ערל ^{מב} ראוי הוא שימול מילחנו או לא ימול; נאמר כי הוא אסור ואסור הוא ^{מג}: יען כי עובד עכומ"ז ^{מד} הוא: ואינו יודע מי ה' ואינו מודה ^{מה} למצוה ולמצוה ^{מו} והמצוה בעקרה אינו יודע אם עקר ואם לא: ^{מז} ותורת ה' בזויה בעיניו ^{מח} לעולמן: (5)

"חפצו חמיד לבזות מצות ה' ^{מט} כי הוא קשה בדעת ^נ ואסור עלינו לקראתו: ^{נא} לעשות המצוה כי אין בו דעת ביראת האלהים ותורתו לדעת מה זה ועל מה זה לך מאלהיך ^{נב}:

שנויי נוסחאות

38. בענין הוא [בעניין גט הוא (ד.) .39. ונזכרת] בכ"י ד. נשמטה חיבה זו. 41. עכומ"ז | גלולים (ב.ד.). 42. בעקרה [בעיקר (ב.). בעיקרה (ד.). 43. עקר [עיקר (ב.). לעולמן] לעולמין (ב.). 46. [לך] בכ"י ב.ג. נשמטה חיבה זו.

הערות

- מא. שלא נזכר בתורה לעשותו.
 מב. היינו, נכרי ערל.
 מג. ומדוע הוא אסור?
 מד. ר"ת: עבודת כוכבים ומזלות.
 מה. עפה"כ משלי כח, יג.
 מו. עפה"כ דברים לא, ה.
 מז. ר"ל הנכרי אינו יודע מה הוא העיקר בעשיית מצות מילה כדי לקיימה כראוי.
 מח. כלומר, הנכרים מבזים את ישראל על עשיית ברית מילה.
 מט. עפה"כ "נבזה בעיניו נמאס", משלי טו, ד.
 נ. לדעת מצוות ה'.
 נא. לקרוא לנכרי.
 נב. על חשיבות ידיעת טעם כל מצוה ומצוה אצל חכמי הקראים, עיין לעיל א"ב קמ"ה/ פ, עמ' 148 השוואה (40).

השוואות

(5). מספרות הרבנים. השווה לסנהדרין צט, ע"א: "ונאמר את דבר ה' בזה ומצות הפי הכרת תכרת" (במדבר טו, לא) זה המפיר בריתו של אברהם אבינו".

"זכרון סכה ומעקה וגלוח נזיר ומצורע: אע"פ שהם מצות^{נג} מותרות מכל איש^{נד} כי אין להם מניעה מן הדעה כי אינו רע^{נה}; אבל מבני ישמעאל יכשר שימול לנו בעת שאין בר ישראל מצואי^{נו} כל המילה אינה כתועבה לפנייהם כחורתך: נז(6)

שנויי נוטחאות

47. שהם] כי הם (ב.ד.) מצות] מצוות (ב.ד.). 48. מותרות] מותר (ב.) מכל איש] לכל איש (ד.). 49. יכשר שימול לנו] יכשר לנו שימול (ד.).

הערות

- נג. מה, בכל זאת...
 נד. ר"ל שגם לנכרי מותר לעשות דברים אלו בשביל ישראל.
 נה. כלומר, הנכרים אינם רואים בדברים אלה מעשים שאינם מתקבלים על הדעת ורע, כמו מילה שהנכרים טוענים שהיהודים גורמים צער לילדיהם ע"י קיום מצוה זו.
 נו. כאשר איננו יכול למצוא בן ישראל.
 נז. ראה השוואה (6).

השוואות

- (6). א. מטפרות רבנים. השווה עבודה זרה כז, ע"א: "רבי יהודה הנשיא אומר מנין למילה בעובד כוכבים שהיא פסולה ו"ל ואתה את בריחי תשמור" (בראשית יז, ט)... מנין למילה בעובד כוכבים שהיא פסולה? דרו בר פפא משמיה דרב אמר, ואתה את בריחי תשמור" (שם) ורבי יוחנן "המול ימול" (שם שם יג). (וש"י: קרי ביה המל ימול, מי שהוא טהול ימול אחריט). מאו בינייהו? - ערבי מהול וגבנוני מהול איכא בינייהו. מאן דאמר, "המול ימול" איכא, ומ"ד, "את בריחי תשמור" ליכא.
 וכך פסקו הרבנים. אפי' ערבי אסור למול לכחזילה ואם עו"כ או ערבי מל אינו צריך לחזור ולמול סניח. ראה גם שם כו, ע"ב; וירושלמי, שבת, פ"ט, ה"ב. דף יז א; רמב"ם הל' מילה פ"ב ה"א.
 ב. מספרות הקראים. ענן לומד שרק בן ישראל חייב להיות המוהל מן הפסוק "המול לכם" (בראשית יז, י). עיין הרכבי שם, עמ' 78.
 וראה בשייצי אדרת דף קא, ב': "בעושה מילה חייבו החכמים להיות המל מאמין בתורת משה וזה להם מסבל הירושה אף על פי שחכמי הקבלה [=הרבנים] דקדקו בזה ממאמר "ימול לכם כל בשר" (בראשית יז, יב; עבודה זרה כו-כז). והטעם שהכתוב רמז אל המיחדים [=המיוחדים] וזה כדי שיהיה עושה זאת המצוה משכיל ביפיה, כגון במלאכת השחיטה שעושה צריך להיות משכיל ביפיה, עד שדקדקו החכמים בזה הטעם ואמרו: ואפילו שהוא מישראל והוא סכל ביראת השם וחכמתו ויושר הנהגתו ואמונתו ותורתו ומה תכלית זאת המצוה ויפיה, אסור למול. וכך אמרו שלא יעביר בדעתו מפני שאנחנו עבדים וקנין שלו ויעביר לה

"וכן אם יפול יום המילה שבת יכשר להמול או לא; נאמר בזה יש חלוקה גדולה בין משכילנו נ"ע^{נח} מהם אומרים לא כי הוא אסור: נט^נ ומהם אומרים כי הוא ספק^ו: ומהם אומרים כי הוא הוב ביום ה' סא^{סא} באיזה יום יגיע^{סב} =

"האומרים כי הוא אסור מודים כי השבת שקולה כנגד כל המצות ככתוב "ואת קדשך הודעת להם ומצות^{גס} וחוקים ותורה צוית להם: סד(7)

שנויי נוסחאות

51. וכן אם יפול, יום המילה שבת יכשר להמול או לא [וכן המילה אם יפול ביום שבת היכשר להמול בשבת או לא (ד.) 52. לא] לאו (ד.) בכ"י ב. חסרה התיבה "לא" 56. להם] להם וגו' (ב.).

הערות

- נח. ישנם חלוקי דעות בין משכילי הקראים.
 נט. כך פסקו ענן, קירקיסאני, ור' יוסף הרואה. ראה להלן חסר"ק שא/צ, עמ' 218; לעיל א"ב קמז/מ, עמ' 198; לקוטי קדמוניות, חלק ב' עמ' 90.
 ס. כך סבר הדסי עצמו. ראה לעיל א"ב קמז/מ, עמ' 198.
 סא. כך פסקו ר' סהל (אדרת, דף מב, ד') ור' אהרן בעל עץ חיים (שם דף מה, א').
 סב. בלי הבדל באיזה יום יגיע יום השמיני.
 סג. צ"ל: ומצוות.
 סד. נחמיה ט, יד. מהכתוב הזה לומדים שהשבת עומדת ביחס שווה לשאר מצוות התורה.

השוואות

כאיבנו לכך צונו בזאת המצוה אלא ליופי המצוה עצמה לקבל שכר". ור' אהרן האחרון כותב (כתר תורה, בראשית, דף מז, ב'): "שיש לפרט שהברית היא להרבות זרעו והמילה היא לאוה על זאת הברית. וזאת המצוה היא רבת התועלת שהיא סימן למקבלי עול שמיט באהבה והוא סימן בבשרם שהם סגולתו ועמו ועל ידי זאת המצוה יש להם חקנה למעט תאות המטגל על כן נאמר: 'לאות ברית' (בראשית יז, יא).

(7). מספרות הרבנים. גם הם אמרו כי "גדולה שבת שהיא כנגד כל מצוות התורה" (מדרש הגדול פרק שמיני). ו"כל המשמר את השבת - כאילו מקים את כל התורה כולה; וכל המחלל את השבת, כאילו כופר בכל התורה כולה". עיין רמב"ם סוף הל' שבת; זוהר בשלח מ"ז, יתרו פ"ט. ברם, גם על מילה אמרו (נדרים לב ע"א): "גדולה מילה ששקולה כנגד כל המצוות שבתורה...". מאמרים נוספים על חשבותה של ברית מילה, נמצאים שם, לא, ע"ב - לב, ע"א; ובירושלמי נדרים סוף פרק ג', דף לח, ב'.

ובי"ג מקומות הזכיר השבת בתורתך: סה

"דבר והזהירנו בו לא תעשה כל מלאכה" סו וגו': וכן כתוב
 "כי כל העושה בה מלאכה ונכרתה" סז וכתוב "כל העושה בו מלאכה
 יומת": סח וכתוב "מחלליה מות יומת": סט(8) ואלה כלם ע' ודומיהם עא
 ידיחו וימנעו המילה שלא להעשות ביום שבתך (9):

"גם אשר אומרים כי הוא בספק יאמרו כי לא נוכל להכריע
 ביניהם: ולפטוק עליהם: עד יבוא ויורה צדק עב' כי כאשר מצות שבת
 גדולה כן מצות מילה גדולה לפניך:

שנויי נוסחאות

60. וכתוב מחלליה מות יומת [בכ"י ב. נשמט משפט זה. 63. ביניהם]
 בכ"י ב. נשמטה תבה זו.

הערות

סה. בראשיה ב, ב-ג; שמות טז, כג. כח-ל. כ, ח-יא. כג, יב. לא.
 יב-יז. לד, כא. לה, ב-ג; ויקרא כג, ג. כד, ה. במדבר טו,
 לב-לו. כח, ט-י; דברים ה, יב-טו.

סו. שמות כ, י.

סז. שם לא, יד.

סח. שם, לה, ב.

סט. שם לא, יד.

ע. כל שלשת הטעמים הנ"ל.

עא. ראה לעיל א"ב קמז/מ, עמ' 197.

עב. עיין לעיל אב קמז/מ' עמ' 198 הערה קד.

השוואות

מספרות הקראים. (8).
 השווה לאדרת דף מד, ג': "אמנם במצות שבת הזהיר עליה חוץ
 מעונש כרת רגימה ובמצות המילה כרת לבד... עוד אמרו שמצות
 שבת באה בעשה ולא תעשה ומצות המילה באה בעשה בלבד"

חילוקים

מספרות הקראים. ראה אדרת, דף מד, ד': "וממה טצריך שתדעהו
 שמרבית החכמים הקדמונים וכמעט כלם היו אוטרים המילה בשבת
 והנשיא רבי' ענן אמר להעשות סמוך למוצאי שבת אחר ביאת
 השמש; ואמר החכם רבי' לוי ולא אדע מה היה חפצו ויעבור
 כי הוא יראה כי אחר בא השמש הוא כמו פגוש חשבת אשר מעלתו
 פחות או מפני כי העת ההיא נחשבת משני ימים ויכשר לעשות
 החובות לא המותרות ויהיה זה כמו פטה יהושע אשר עשה אותו
 אחר ביאת יום השבת ואמר עוד שהיה בזמנו חכם גדול ולא היה
 מחיר המילה בשבת."

"באמור בזמן אברהם אבינו ע"ה כג ובן שמנת ימים ימול לכם כל זכר" עד וגו': וכחוב "וערל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו ונכרתה הנפש ההיא" עה וגו': וכחוב "המול לכם כל זכר" עו וגו': וכחוב "המול ימול יליד ביתך ומקנת כספרך" עז:

"אף על ידי משה עבדו צוה "וביום הה' ימול בשר ערלתו", עח ולא נדע אי זה מהם נבחר עט לעשות ולעזוב קוני פ ותורתו: ואשר יאמרו כי הוא חוב פא יאמרו כי זה נדע אותו: מהעתקת אמתך פב(10)

שנויי גוטסאחא

66. וגו' [בכ"י ד, נשמטה חיבה זו. 70. אי זה] איזה (ד.). קוני מצות קוני (ד.). 71. אמתך] אומתך (ד.).

הערות

- עג. כלומר, זוהי מצוה עתיקה שניתנה עוד בימי אברהם אבינו, לכן היא גם גדולה וחשובה.
- עד. בראשית, יז, יב.
- עה. שם, שם, יד.
- עו. שם, שם י.
- עז. שם שם יג.
- עח. ויקרא יב, ג.
- עט. ר"ל באיזה דעה נבחר.
- פ. ולהיות בספק שהוא עוזב אחת ממצוות קונו.
- פא. כי חייבים למול בשבת.
- פב. ממסורת האומה היהודית, עיין שבת קלב, ע"ב.

השוואות

(10). מספרות הקראית. הלמוד מן ההעתקה, היינו, מהמסורת שהיתה בידי הרבנים, היא המיזיה התשיעית מארבע עשרה מידות שהדסי מביא בשם הקראים הקדמונים (אשה"כ חשר"ק קעה/פ, דף עא, ג'): "וכללי מדה הט' נלמוד מן ההעתקה שאין בה חלוף בעדה [=חלוקי דעות בכלל ישראל] והיא סבל היורשים אשר הוא מבורר ונוודע כפי תורת האלהי שאין ממנו עליה סתירה והוא ביאור מדור לדור נתגולל: כגון גיד הנשה וכמו טוהר הבשר מדרכי הדם והחלבים וכו'". עיין שם. למה שהרבנים קראו קבלה או הלכה למשה מסיני קראו הקראים עדה, קיבוץ, העתקה, ועל פי רוב סבל הירושה. הקראים טענו שגם מה שמחזיקים מסבל הירושה יש לו על כל פנים רמז בכתוב. ראה ר' אהרן, בן יוסף, ספר המבחר, בהקדמה (דף ט, א'): "ואין יכול לטעון בעדנו שגם אנו נשענים... על ההעתקה, זו ההעתקה אינה הורסת הרשום בכתב אמת ואינה בחלוקה נעתקה אך היא בפה אחד מכל ישראל". זר' אהרן האחרון, גן עדן, ע' שחיטה בפתיחה (דף פב, ע"א) אומר: "שמה שמקיימים

אשר הוא מותר לנו לעשותו בשבת והוא חוב לנו לקיימו בזמנו:
 כי לא יכשר^א שנתקבצו כלל ישראל על דבר שקר לקיימו ולתקנו:
 שלא כתורתך:
 "בזה אין לנו מניעה מן "לא תעשה כל מלאכה"^ב וחבריו:^ג
 נאמר לו ואיך נתקבצו כלל האומה על החשבון של ירח^ד

שנויי נוסחאות

(בכ"י א.ג. חסר פרק זה). 2. על דבר] לדבר (ד.). 5. על החשבון] בחשבון (ד.).

הערות

- א. לא ייתכן.
- ב. דברים ה, יד.
- ג. כלומר, כתוב זה ושאר הכתובים הדומים לו אינם מונעים מאתנו למול בשבת אם זה בזמנו.
- ד. הדסי מזכיר כאן את השטחים שבהם טענו הקראים נגד הרבנים: קביעת ראשי החדשים לפי חשבון השנים ולא ע"פ עדי ראיה.

השוואות

מסבל הירושה צריך להיות נעזר מן הכתוב, והיא דעת הקדמונים שהביאה ר"ט טוביה העובד (ר"ט טוביה העובד, תלמידו של ר"ט ישועה. דוד מרדכי דף ז' ב') שכל העתקה שאנו מודים בה יש לה רמז מן הכתוב ואם יאמר אומר העתקה פלונית אין סיוע מן הכתוב אין זה אלא מקצרוץ יד השכל ברמז ההוא ואין קבלתנו דבר שאין רמז בכתוב והכתוב פירושו לא שהוא פירוש לכתוב כל שכן להיות הקבלה הפכית או סותרת לענין הכתוב בתורה". עם כל התנגדות הקראים לקבלה היו מזכירים להעזר בה ולהסכים אליה בהרבה הלכות.

ובשייצי בהקדמתו לאדרת אליהו^א כותב: "ואמרו על שלשה דברים הכתוב עומד: על הכתוב ועל ההקש ועל סבל הירושה; ואין ההעתקה כמו הקבלה שמאמינים בה [בעלי הקבלה] מפני שהם מוסיפים וגורעים מהכתוב ואומרים הקבלה תנצח... ואמרו חכמינו כל קבלה שלא תעמוד כנגד הכתוב, ולא חוסיף על מה שאמר בכתוב וכל ישראל מודים בה ויש לה סיוע מן הכתוב נקראה העתקה ונקבלה עלינו". ושם: "ואמר החכם ר"ט טוביה שכל מי שאומר שיש העתקה שאין לה סיוע מן הכתוב אין זה אלא מקצרוץ יד שכלו במצוה ההיא...".

ושם בדף צא, א' מוסיף בשייצי: "אמנם חכמינו ע"ה דרכו על הכתוב ועל ההקש, שהכתוב מורה עליו... ועל סבל הירושה שיש לה סיוע מן הכתוב".

ודחיות^ה והבערת הנר^י ואכילת הקבוס^י והאליה והכליות^ח וענין הערות^ט
 ודמיו^י: בטמא^{יא} וטהרה^{יב} ובכלל אסורי תורתך: יג(1)

שנויי נוסחאות

6. הקבוס [הקבוס (ב.ד.) וענין] וענין (ד.) 7. ובכלל [ובכל] ובכל (ב.ד.).

הערות

- ה. דחיות המועדים ע"י הסנהדרין ואב"ד בירושלים, ע"פ סוד העיבור.
 עיין ראש השנה כ, ע"א; סוכה מג-מד; תוס' סוכה פ"ה, ה'; פירוש לקדוש החודש להרמב"ם ספ"ז.
- ו. היינו הדלקה נר שבת והטמנת חמין לשבת.
- ז. הקבוס הוא השליה שהחכמים ההירוח ע"י שחיטת האם והקראים אסרוה.
 עיין אשה"כ לעיל תשר"ק רל"ט/ס, דף צא, ב'; חולין עד, ע"א.
- ח. האליה היא הזנב השמן של הכבשה עם החלק שמן הכליות ולמטה. לפי דעת התלמוד מותר באכילה (חולין קיז, ע"א; כריתות ד, ע"א) והקראים אסרוה באכילה. ראה לעיל אשה"כ א"ב רל"ב; תשר"ק רל ג.
- ט. הקראים החמירו כידוע בדיני עריות, והוסיפו על הקרובים האסורים בגשואים. על יסוד הכתוב (בראשית ב, כד): "יהיו לבשר אחד" הם שמו האיש והאשה במעלת נפש אחת ואסרו לו שארי אשתו לעצמו כמו שאסרו לו שארי עצמו... כאלו שארי אשתו שאריו". (גן עדן קל, ע"א). ועיין אשה"כ תשר"ק שטו. א"ב שטז, דף קטו, ד' ואילך.
- י. היינו, בדיני שחיטה, אכילת דם וכו', עיין אשה"כ א"ב יג; תשר"ק יד, ועוד.
- יא. ענין הטומאה והטהרה היה אחד הדברים שבהם חילוקי הדעות בין הרבנים והקראים מרובים ביותר, והקראים האשימו את הרבנים שהם מזלזלים בדיני טומאה וטהרה. עיין אשה"כ א"ב רצ-רצד. שו"ט, שיג.
- יב. עיין אשה"כ להלן א"ב שד ואילך. תשר"ק שי"א ואילך.
- יג. ובכל האיסורים שהרבנים הקלו, לפי דברי הקראים, עיין אשה"כ א"ב רלו, תשר"ק רל"ט.

חילוקים

- (1). מטפחות הקראים. ראה קירקיסאני I (עמ' 60-62): "ויש מהם (מהקראים) ההולכים בעקבותיו של עזר גם בדבר איטור המילה בשבת, ואולם רובם מתירים זאת...". עיין ב"אדרת" דף מב ד': "ואמר החכם הנזכר [ר' סהל] שבמאמר כל מלאכה לא תעשו נכללו כל המעשים ויצאו מה שהם בחוב להעשות כקרבן והמילה והטלטול בענין המאכל והמשתה". ושם דף מד': "ומהם אומרים שהיא בהתר והם מהחכמים האחרונים וכו'". עיין שם דף מד ג' ואילך. גם ר' טוביא התיר ברית מילה בשבת ואסר רק בספק נולד בשבת בניגוד למה שהורה רבו ישועה, עיין שם דף קסו א'-ב' ורגן עדן דף לב, ד'. קסג, ג'.

"גלוי אלה" ^ד מודיע כי כך נחקצו גם על התרח המילה מדבריהם: ^{טו}
 או במתק שפתותיהם: בהקל עליהם כל חמור בפירושיהם: ^{טז} או ביד רמה
 בגאווותיהם: לקיים ולהעמיד סייג אמריהם: ^{יז} כענין רבן גמליאל
 שהדחה ראיית הירח בימי חכמיו: ^{יח}

"דין זו בהם" ^{יט} ולכן לא נקבל דבר מסופק לחלל בו יום קדש ^כ
 ואשר אומרים כי אנחנו לא נקבל ההעתקה סבל היורשים ונחלל ימי
 קדש: כי אם נבקש ונביט את ראיות תורתך ^{כא}:

שנויי נוטחאות

10. בגאווותיהם] בגאיותיהם (ב.ד.). 12. קדש] הקדש.

הערות

- יד. ההבדלים הגלויים האלו של הרבנים מן ההלכה הקראית.
 טו. כלומר, הם לא קבלו דין זה במסורה, כי אם קבעו זאת מעצמם.
 טז. הרבנים משתמשים לפעמים במתק שפתים, וע"י פירושים בתורה
 להקל בענין חמור.
 יז. או לפעמים משתמשים ביד רמה להטיל סייגים על ישראל,
 בלי להסתמך על הכתוב בתורה.
 יח. היינו בימי התנאים. הדטי מתכוון למקרה שרבן גמליאל הכריח
 את רבי יהושע לבא אליו במקלו וחרמילו ביום שחל להיות יום
 הכפורים לפי רבי יהושע. עיין בבלי ראש השנה כה; ירושלמי
 שם פ"ב. ו-ח; דף נח א'-ב; אשה"כ לעיל השר"ק קד/ג, דף מג,
 ג'-ד; ולהלן אב קפד/ק, דף עד, ד' ואילך.
 יט. ר"ל זה חוק ונוהג אצל הרבנים לחלוח במסורה ובקבלה הלכות
 שהם עצמם קבעו.
 כ. הדטי קיבל את הדעה השניה הנ"ל שמילה בשבת היא בספק.
 כא. כלומר, לאלה מהקראים המחייבים למול בשבת וטוענים שאינם
 סומכים בזה על המסורה של הרבנים, כי אם מוצאים הוכחה לדברים
 מהתורה (לעיל א"ב רצט/ב-א), מביא הדטי הוכחות מהתורה על
 איסור המילה בשבת.

"החורה מזהרת" מחלליה מות יומת כ"כ העושה בה מלאכה
ונכרתה": כב ונדיה המילה וגשמור יום קדש מן נחתיב במיתה
ובהכרתה: כג כי מצות המילה נדחת מזמנה בדוחק כד ומצות שבת
אינה נדחת מזמנה בתורתך:

"ואומרים להם כה יכשר כו שנאמר "מחלליה מות יומת": כז
זולת אשר צוה "וביום השמיני ימול ב"ע" כח וזולת "וביום השבת
שני כבשים" כט ואלה זולת ל מות יומת: (2)

שנויי נוטחאות

19. ואומרים] ואמרה (ב.). 20. זולת אשר... מות יומת] בכ"י ג. נשמט
כל החרוז הזה.

הערות

- כב. שמות לא, יד.
כג. הקראים סוברים שעונש כרת הוא מיתה בידי אדם ולא בידי שמים,
בנגוד לדעת הרבנים. עיין אשה"כ להלן א"ב רסו/ג, זף קב, ב'
ואילן. חלמוד שבת כה, ע"א; מועד קטן כח, ע"א; ירושלמי, בכורים
פ"ב, א, דף סד, ג'-ד'.
כד. כאשר יש סכנה לרך הנמול. ראה להלן בית "ר": "מפני דוחק וסכנת
נפשותיך". ולעיל אשה"כ תשר"ק כא/ג-ה, דף פ, ג'.
כה. אלה המחייבים למול כשחל יום השמיני בשבת אומרים לאלה האוסרים.
כו. כן כשר ומוחר למול בשבת ובמועדו
כז. שמות לא, יד.
כח. ויקרא יב, ג.
כט. במדבר כח, ט.
ל. אלה לא כלולים בעונש של מות יומת.

חילוקים

- (2). א. מטפרות הקראים. ראה בשייצי, אדרת, דף מה, א': "ולאומר שהוא
דומה למוספין שהם מזומנים בענין זמן ודוחים את השבת אינו
דמיון אמתי, שהמוספין אין להקדימם ואין להאחירם אמנם המילה
אם תדחה בשמיני תעשה בחשיעי, והאמת שהדמיון במוספים הוא
מפני שהם ממצות הצבור כמו שהמילה היא ממצות צבור ותהיה
נעשית בשבת".

השוואות

- ב. מטפרות הרבנים. לרישא של דברי בשייצי, השווה ספרי (במדבר
פנחס קמד) "עלת שבת בשבתו" - בשבתו ולא בשבת אחרת, הרי
שלא הקריב בשבת זו יכול יקריב בשבת הבא, ח"ל 'עולת שבת
בשבתו', מגיד שאם עבר היום בטל קרבנו" ועיין תמורה יד,
ע"א. ולדברי בשייצי שמילה היא ממצות ציבור. השווה קידושין
כט, ע"א; "המול לכם" (בראשית יז, י) - מכאן דהיכי דלא
מהלי' אבוהא מחייב בי דינא לממהלי'".

כי בצווי שבת צוה גם אלה לפניך לא (3)

"זו משיבים להם: לב כי מה שאמר "וביום השמיני ימול" לג

וגו': על רוב הזמן והימים אשר לא יקרה יום שבת אבל אם יקרה יום שבת לא ימול: כי כח' "מחלליה מות יומת" לד בדינך:

"הפצו זה לה ידמה כמו שאמר "והיה ביום השביעי יגלח את כל שערו": לו "וביום השמיני יביא שתי תוריי" לז וגו' ולא הזכיר בם זולת השבת: לח כאשר עשה במילה ואנחנו נדע בירורו: כי אלה לא יעשו בשבת: (4) כן המילה לא העשה ביום קדשך:

שנויי נוסחאות

24. וגו' [בכ"י ד. נשמטה חיבה זו. אשר] אם (ב.ד.).

הערות

- לא. כמו שצוה על שמירת השבת, כך ציווה לעשות אלה בשבת.
 לב. האוסרים משיבים למחיריים.
 לג. ויקרא יב, ג.
 לד. שמות לא, יד. כלומר, איסור מילה בשבת כן נכללת בכתוב זה.
 לה. חפץ ה' לא למול ביום השבת.
 לו. ויקרא יד, ט - בדיני מצורע. במדבר ו, י - בפרשת הנזיר.
 לז. ויקרא טו, יד - בדיני זב.
 לח. שלא מגלחית ומביאים הקרבנות בשבת, כל אלו דברי עגן בקיצור והדסי האריך בזה. ראה הרכבי שם עמ' 76.

הטוואות

- (3) מספרות הקראים. זוהי המידה השלשים ואחת משמונים המידות שהדסי דורש בהן את התורה: "הדבר המותר המוצא מכלל האסור: או יצא האיסור מכלל המותר... מפני כי מצאתי אמור 'וביום השבת שני כבשים' וגו' (במדבר כח, ט). והוא באיך פוגה [=בלי ספק] יוצא מכל מלאכה ויסור: והמלאכה אסורה והוא דבר נמנע [=מצוח לא תעשה] והקרבת חוב [=מצוח עשה] מתורתך" ובלשון הרבניט: "מצוות עשה דוחה מצוח לא תעשה".
- (4) א. מספרות הקראים. השווה אדרת דף מד, ג': "אמנם גלוח המצורע וחטוי טמא מת בשלישי ובשביעי ונתינת בכורות [לכהן ביום ל'] וכל קרבנות יחידים אינם בהתר להעשות בשבת מפני שאלה אינם מעצם הזמן כמוספים הנזכרים מפני שאלה אם לא יעשו היום יעשו למחר... עיין שם.
- ב. מספרות הרבניט. הקראים פוסקים בהלכה זו כמו המשנה תמורה פ"ב, א: "...וקרבנות יחיד אינן דוחות לא את השבת ולא את הטומאה"

"טענו עוד בהם^{לט} כי אלה כלם^מ סרים ונדחים מראשיהם: ^{מא} ויהיה
יום השני והשלישי והרביעי עוד ראשון במ בראשית^{מב} כ"א^{מג} תתחדש
הצרת על המצורע או הזיבות על הזב לפניך:
"יחד^{מד} או אם יקרה על הנזיר מת בפחע פתאום יפלו ימיו וישוב
בראשיתו כן כל אלה:^{מה} אבל קרבן השבת והחדש ומועדים והפסח והמילה
ומוספים כל אלה: אינם סרים ליום אחר בחמתך,
"כי כל אלה דבר יום ביומו קבועים בימים נודעים. כן המילה
היא ביום קבוע מיום ילידתו עד יום שמיני לא יסור ולא יפול מספרו
עולמים לכן יכשר להעשות ביום שבתך.^{מו}
"לזולת אם יהיה לשם עכוב^{מז} או חולי^{מז} (5) או סכנת נפש^{מח} (6)
ורבונין רועין אמרו כן^{מט} כל מצוה שנתנה לפני השבת דוחה את השבת,^ג

שנויי נוסחאות

36. המילה היא [המילה הוא (ד.) . המילה אחר בחמתך הוא (ב.) .
37. לא יסור] ולא (ד.) . 40. כן [אם כן (ד.) .

הערות

- לט. המחייבים למול בשבת טענו נגד האוסרים.
מ. היינו, מצורע זב ונזיר.
מא. הספירה שהתחילו בה נדחית.
מב. חוזרים מיום השני או השלישי או הרביעי של הספירה לתחילתה.
מג. ר"ח: כאשר אם.
מד. דין נזיר דומה לדין מצורע וזב.
מה. כך דינת של כל אלה, לכך הם נדחים מפני השבת.
מו. כלומר, מצות מילה צריכה להיות דומה לקרבנות שבת ומוער ולא לדיני מצורע, זב ונזיר.
מז. היינו, אם לא יהיה שם יהודי היכול למול.
מח. כלומר, רק במקרים אלו נדחית מצות מילה ולא מפני השבת. ראה אשה"כ להלן תשר"ק שא/ל-ת. דף קיב, ב".
מט. היינו הרבנים. ביבמות ה, ע"ב.
נ. לכן מילה שנתנה לפני השבת דוחה את השבת.

השוואות

- (5) . מספרות הרבנים. השווה למשנה שבת פי"ט, ה: "קטן החולה אין מוהלין אותו עד שיבריא".
(6) . מספרות הרבנים. הדסי סובר, כמו אביי, שם, קלד, ע"א: את קטן נמצא בשמיני שלו ירוק ביותר, אין מלין אותו מפני הטכנה, עד שיפול בו דם ריחזרו מראיו כמראה הקטנים הבריאים! והשווה יבמות סד, ע"ב: "מל ראשון ומח, שני ומח, שלישי לא תמול דברי רבי, רש"ג אומר שלישי תמול רביעי לא תמול".

וכל אשר נהנה לאחר השבת לא תעשה בשבת: כי הוא יום נופש: וזה דבור בלא ראיית תורהך: ^{נא}

"מדבריה" גשיב להם ^{נב} ומי המונע לנו ^{נג} כי מצות שבת אינה קדומה מכלל המצות ^{נד} הלא מששת ימי בראשית מקודשה מאוששה ^{נה}

מיושנה ונאמנה ומתוקנה וישרה וכשרה וטהורה לכל תורות ומצות: ^{נו} התורה זולה לעולמך: ^{נז}

"נאמר בה "ויברך אלה" את יום השביעי ויקדש אותו" ^{נח} וגו':

והיתה ידועה מבורכה מקודשה מדור לדור עד זמן אברה" אבינו ע"ה ^{נט} ועד זמן מדבר סין ^ס הזהיר בשבתתו: "ויאמר אליהם הוא אשר דבר ה' ^{סא} אלהיך:

"סדר בו "שבתוך שבת קדש לה" מחר ^{סב} וגו': והוא אשר דבר ה' ישוב

אל ששת ימי בראשית שאמר בהם "ויברך אלהי" וגו' "ויקדש אותו" ^{סג} וגו':

ואמר "שבתוך שבת קדש לה" מחר ^{סד} וגו': ישוב אל שאמר "כי בו שבת

מכל מלאכתו אשר ברא" ^{סה} אלהיך:

שנויי נוסחאות

44. המצות [המצוות (ב.) 45. ומצות] ומצות היצוניות (ב.) 47. וגו' [בכ"י ד. נשמטה חיבה זו. 48. מבורכה] מבורכה (ד.) אבינו ע"ה [בכ"י ב. נשמטו מלים אלו. 49. בשבתתו] בשבתתו (ב.) 51. וגו' [בכ"י ד. נשמטה חיבה זו. 52. אלהי' וגו' [אלהי' ביום השביעי.

הערות

- נא. ר"ל אין ראייה והוכחה מן התורה לדברי הרבנים האלה.
 נב. אולם גם לפי דברי הרבנים, אין להם הוכחה שאמנם מצות מילה ניתנה לפני מצות שבת.
 נג. מי מונע מאחזנו לומר.
 נד. מכל מצוות התורה ואפילו ממילה.
 נה. איתנה וחזקה. עפה"כ "זכרו זאת והתאששו" ישעיה מו, ה. וכעין "ההלכות המאוששות". שיר השירים רבה ב, יד.
 נו. ראה אשה"כ השר"ק רבג/ ק-צ, דף פה, ג'.
 נז. המצוות האחרות המתקיימות היום בעולם.
 נח. בראשית ב, ג.
 נט. על קיום השבת ע"י האבות ראה ספר היובלים, פרק ב'; מדרש רבה בראשית עט, ר.
 ס. היינו מצוות השבת הנזכרות במן ונחזנו לפני קבלת התורה בהר סיני (שמות טז, א). עיין לקוטי קדמוניות, חלק א', עמ' קכג; וסנהדרין נו, ע"ב.
 סא. שם שם כג. מבית "כ" עד כאן, הם דברי ענן, אבל הדסי האריך בזה. עיין הרכבי שם, עמ' 76-77.
 סב. שמות טז, כג.
 סג. בראשית ב, ג.
 סד. שמות שם. סה. בראשית שם.

"על כן אמר "ראו כי ה' נתן לכם את השבת" וגו': נתן לכם
 מטת ימי בראשית כי לא אמר נותן כמו שאמר "על כן הוא נותן
 לכם" וגו' להודיענו כי מוזהרי' היינו בשבת: מזמן ששת ימי
 בראשיתך: סח
 "פרק אסור מלאכה" ויציאה וביאה^ע לא היינו יודעי' עד
 זמן זו^{עא} וזמן מתן תורה: ואחר שהיא קדושה ומקודשה מבורכה
 וברה כחמה^{עב} וטהורה לא תבוא בצות מילה אחרונה להדיחה מזמנה,
 כי אינה נדחת היא מזמנה כמצות מילה הנדחת מזמנה כבזמן הילודי'
 במדבר כדרך לא מלו בזמנה במילתך: עג(7)
 "צדקתה עוד^{עד} כי כתוב בה "מחלליה מות יומת"^{עה} ונכרתה:
 ואין יכול אדם לחללה ולהעבירה מעצמה^{עו} ומזמנה אבל המילה אין
 כתוב בה וערל זכר אשר לא יטול ביום השמיני ונכרתה: כ"א^{עז}

שנויי נוסחאות

55. וגו' [בכ"י ד. נשמטה תיבה זו. 57. לכם וגו'] לכם ביום הששי
 (ד.). 60. קדושת [קדומה (ב.). מגורכה] מבורכה (ד.). 61. אחרונה
 להדיחה מזמנה כי אינה גידחת היא מזמנה כמצות מילה [בכ"י ב. נשמט
 משפט זה. 62. נדחת] נדחית (ז.). הנדחת הנדחית (ד.). 62. כבזמן
 כמו בזמן (ז.). 63. במילתך [כמילתך (ב.).

הערות

- טו. שמות שם טט.
 סז. שם.
 סח. עיין אשה"כ לעיל חסר"ק קל/ו-ה, דף מט, א".
 סט. אפיה, בישול ולקטטה. שמות טז, כג.
 ע. שם שם טט. עיין לעיל חסר"ק קמד/ט-ב, עמ' 108-117.
 עא. עד הזמן שבני ישראל היו במדבר סין.
 עב. עפה"כ שיר השירים ל, פ'.
 עג. ראה להלן אות "ר-ש".
 עד. ישנה עוד ראייה להצדיק דעת האוסרים למול בשבת.
 עה. שמות לא, יד.
 עו. היינו, עאט קיום השבת.
 עז. ר"ת: כי אם.

חילוקים

- (7). מספרות הקראים. ראה אדרת דף מה, א"פ, "ואמר [ר' אהרן בעל
 עץ חיים] שאין טענה ממה שאמרו הראשונים שגדחית בזור
 המדבר ומפני זה ראוי גם כן שתחיה בעד השבת מפני שזו
 הדחיה היתה מפני סכנת גפש וסכנת גפש דווחה את השבת
 כל שכן המילה".

כתוב "ובן שמנת ימים ימול לכם כל זכר" ^ע ו"אשר לא ימול...
 ונכרתה": ^{עט} להודיענו שהיא מסתלקת ^פ מיומה ומזמנה לעת דוחק ואין
 כזו יום שבתך: כי
 "ראייה" ^{פא} לנו עוד יותר ^{פב} כי אחר שמצאנו בימי המצוה שליח
 ה' שצוה "וביום השמיני ימול" ^{פג} וגו': שנדחה בימיו מצות המילה
 מ' שנה במדבר כאשר ביארנו במצוה "זכור את יום השבת" ^{פד} וגו'
 לענין הפסח ^{פה} ולא נתקיי' אז בימי הסליח מאמר "וביום השמיני
 ימול" ^{פו} וגו': מפני דוחק וסכנת נפשותיך:
 "שנאמר "כי מולי' היו כל העם היוצאים ממצרים" ^{פי} וכל העם
 הילוד' במדבר בדרך בצאת' ממצרים' לא מלו: ^{פח} "מ' שנה הלכו
 ישראל" ^{פט} וגו' וכחוב "ואת בניה' הקים חתם אות' מל יהושע כי
 ערלי' היו כי לא מלו אותם בדרך" ^צ במדבר" הליכתך: ^{צא}
 "תוכן דעתו" ^{צב} ידענו כי לא היחה בפסוק וביום הח' ימול" ^{צג}
 וגו' מכליל בו יום שבת לחללו כי הוא צוה "מחלליה מוח יומת" ^{צד}

שנויי נוסחאות

68. מסתלקת] מסתלקת (ד.). 69. יום] ביום (ג.). 70. ראייה] ראייה
 (ב.). 71. וגו' [בכ"י ד, נשמטה תיבה זו. 72. השבת וגו' [השבת
 לקדשו (ב.). 74. וגו' [בכ"י ד. נשמטה תיבה זו. 76. במדבר בדרך]
 בדרך במדבר (ב.). מ' שנה] כי ארבעים שנה (ג.ד.). 77. ישראל] בכ"י
 ג.ד. נשמטה תיבה זו. 78. במדבר] מידבר (ב.). 79. בפסוק] בפסוק
 (ב.). 80. וגו' [בכ"י ד. נשמטה תיבה זו.

הערות

- עא. בראשית יז, יב.
 עט. שם: שם יד.
 פ. צ"ל מסתלקת. ראה שנויי נוסחאות.
 פא. כ"י ד. מצוין שבית "קוף חסר".
 פב. ישנה עוד ראייה לאיסור מילה בשבת.
 פג. ויקרא יב, ג.
 פד. היינו המצוות שהדסי הכניס בדיברה "זכור".
 פה. עיין אשה"ב רכ/א-ב, דף פד, ד'.
 פו. ויקרא שם.
 פז. הדסי הוסיף תיבה זו לפסוק ביהושע.
 פח. יהושע ה, ה.
 פט. שם: שם ו.
 צ. שם: שם ז.
 צא. ראה אשה"ב לעיל חסר"ק יא/נ-ה. דף פ, ג'.
 צב. דעת ה'.
 צג. ויקרא יב, ג.
 צד. שמות לא, יד.

ובזה צה לא צוה ביום השמיני מחלליה צו מות יומת: או ונכרתה מי
לא ביום הח' ימול: ואם מפני דוחק וסכנת נפש ישבית "וביום השמיני
ימול" צו וגומר: קל וחמר מפני יום שבתך: P

חשר"ק שא

"תמור וחלוף אין מיום ליום לשמירת יום שבת: א שאם יניחה
ויעזבה איש מפני דוחק ישמור יום אחר תחתיה ויוסלח בחלול שבת:
אבל כחוב בו "מחלליה מות יומת" בדין אלהיך" ג
"שמע ודין זו ג אינו כמצות מילה כי מצות מילה נדחת ונהדפת
מיומה ומזמנה עד יום אחר ועד זמן אחר נמשכה ומהגוללה: ד מפני
דוחק וסכנת נפשות כי כמו שראוי לנו לשמור מצות "לא תרצח" ונעביר
מפני מצות רציחה מצות מילה: ה ונקיימה לזמן אחר אותה מילה: כן
נשמור מצות שבת ונעביר מצות המילה מזמנה וליום. וזמן אחר
נשמור ונקיים מצות מילתך:
"רושם עקרה עוד מהקיימת לזמן" וכתוב "אות" מל יהושע כי
ערלי" היו" ונתקיים עוד בהם "זאת בריתי אשר תשמרו ביני וביניכם" ח

שנויי נוסחאות

81. מי לא ביום הח' ימול] מי ביום השמיני שלא ימול (ד.).
83. וחמר] וחומר (ב.ד.).
4. מילה] המילה (ד.). 5. נמשכה] נמשכת (ב.ד.). 7. ונקיימה]
ונתקיימה (ב.ד.). 8. וליום] ליום (ד.).

הערות

- צה. במצות מילה.
צו. מי שמחלל מצות מילה ע"י שלא מקיימה בזמנה.
צז. ויקרא שם.
צח. מידת קל וחומר היא מידת הט' משמנים המידות שהדסי דורש בהן את
התורה והמידה הא' של הלל הזקן ור' ישמעאל. עיין לעיל באשה"כ
א"ב קסח/ז, דף סד, טור ג".
צט. ויקרא שם.
ק. שמילה נדחית מפני השבת.
א. כלומר, אם לא שומרים את יום השבת אי אפשר לשמור יום אחר
כתמור וחלוף ליום השבת, כדי שה' יסלח לו על חלול השבת.
ב. שמות לא, יד.
ג. היינו, דיני שבת.
ד. ראה לעיל א"ב. ש/פ, עמ' 115.
ה. כאשר יש חשש שע"י קיום מצות המילה נגרם למות התינוק, אז
מעבירים מצות המילה לזמן אחר.
ו. רושם ועקר המצוה של מילה מהקיימים בכל זמן שעושים אותה.
ז. יהושע ה, ז.
ח. בראשית יז, י.

וגו' ולא הזכיר במ כי עברו את פי ה' אלהיך אשר לא בזמנם מלו:
ומחללי השבת כמקושש עצים^ט ואשר יצאו מן העם ללקוט ולא מצאו
הזכיר במ כי עברו את פי ה' ככתוב "עד אנה מאנתם לשמור" וגו'
אף לא תקיים במ הכתוב "ושמרו בני ישראל את השבת" וגו'^{יא} אות
היא לעולמך:^{יב}

"קושט'^{יג} ראיות הללו מודיע כי מצות שבת אינה דומה ושוה
כמצות מילה: וחמור להעשות המילה ביום השבת כי מלאכות רבות
נעשות בה לחבלה:^{יד} וכך משכילנו נ"ע ענן ראש הגולה: נשיא ישראל
עמך:

"צורך ענינה^{טו} אסר להעשות ביום השבת כ"א^{טז} בבין השמשות
למען רפואתה^{יז} אך משכילנו נר ישראל פליל^{יח} החכמה יוסף הרואה
נ"ע החמירה וחבריו ותלמידיו אחריו^{יט} לומדי תורתך:
"פוגה וטפק לנו מראיות אלה על טבל היורש'^כ ודעתי נוטה
אחרי דעה המחמירים בראיות דורשים ומענישים: ואשרי המשחמר כמצות
המסופקות בבין החכמים

שנויי בוטחאות

12. אלהיך אשר וכו' את פי ה' [בכ"י ב. נשמט כל המשפט הזה.
13. [מקושש] המקושש (ד.). 14. ה' [ה'] ית"ש (ד.). 15. השבת
וגו' [השבת לעשות את השבת לדורותם בריח עולם ביני ובין בני
ישראל (ב.ד.). 18. מלאכות רבות] רבות מלאכות (ב.ד.). 21. ענינה
ענינה (ב.ד.). 22. פליל] כליל (ב.).

הערות

- ט. במדבר טו, לב-לו.
י. שמות טז, כח.
יא. שם.
יב. שה' ברא את העולם בששה ימים ושבת ביום השביעי לכך מצות
השמירה מתקיימת רק בשבת.
יג. אמיתת.
יד. לחבל בקיום מצות שמירת השבת.
טו. כל המעשים הנזכרים בענין מצות מילה.
טז. ר"ל: כי אם.
יז. כדי שלא תחרפא בשבת. עיין לעיל א"ב קמז/מ, עמ' 197-198.
יח. היינו, שפסק בחכמה. עפ"כ "ונתן בפללים". שמוח כא, ב. "הביאו
עצה עשי פלילה", יואב טז, ג.
יט. עיין לעיל א"ב קמז/מ, עמ' 198 השוואות 29-30.
כ. על המטורת והקבלה שמלים בשבת, ראה לעיל א"ב ש/א-ד, עמ' 208 ;
שבת קלב, ע"א וע"ב.

והמשכילים מצדיקי תורת אלקים קדושי': עד יבוא ויורה צדק לנו ^{כא}
למען שמו ולמען ברית אבותינו אבותיך: ^{כב}(1)

הערות

כא. ראה לעיל חשר"ק רצט/א', עמ' 207. א"ב ש/א, עמ' 208.
כב. ובדי לדעת איך לקיים את שתי המצוות - שבת ומילה - שגיתנו
כברית לאבותינו.

השוואות

(1). מספרות הקראים. בשייצי מסכם זעות המתירים מבין חכמי
הקראים וסובר כנראה כמותם (אדרת, דף מד, ד' ואילך):
"ומהם אומרים שהיא בהתר והם מהחכמים האחרונים ואומרים
שהיא מצוה ראשונה מזמן אברהם אבינו ע"ה קודם נתינת
מצות השבת, ולכן היו מלים בשבת ובשבאה מצות שבת אחרי
כן אי אפשר שבאה לבטל המילה ביום השבת כי לא בא מאמר
מורה בזה [לאסור] כמו שבאר התורה וצוה דברים הרבה
בלא העשה מפני שהיו מותרים בימים הקדמונים להעשות
ובטל מעקרים כמו כענין העריות... וקצתם התירו המילה
מקל וחומר, ואמרו, כי אם השתייה והאכילה ודומיהם מותרים
בשבת כ"ש המילה שהיא מעקרי האמונה, וקצתם התירו באמרם
שהאמת היא שכל מצוה אחרונה מבטלה הראשונה כי הכתוב
אמר 'כל מלאכה לא תעשו' (במדבר כט, ז) ואחר כך אמר
'ביום השמיני ימול בשר ערלתו' (ויקרא ב, ג).
"והחכם רבינו אהרן בעל עץ חיים טען עליהם ואמר
כי באותו המעמד הזכיר ג"כ גלוח המצורע בשביעי (ויקרא
יד, ט), והזאת טמא מת בטלישי ובשביעי (במדבר יט, יט),
והנה לפי זה יתחייב שיעשו גם אלו בשבת ויבטלו פסוק
'כל מלאכה לא תעשו', ואמר החכם כי איך ראוי לדמות
החוב בעובר, מפני שאלו העניינים אם יאחרו בלי עלת
השבת איך לו מניעה אמנם המילה יש עליה כרת. ואמר עוד
כי מצות שבת נחאזרה אחר אלה בפרשת אמור (שם כג, א-ג)
ואם כן הדבר כמו שהיה טהאחרון מבטל הראשון.
".....סוף דבר פסקו החכמים האחרונים שהמילה בשבת
היא בהיתר לבד אם יהיה ספק שנולד בשבת ספק שנולד בחול
אז ראוי שתדחה ליום ראשון. ואמרן שמצות המילה היא ממצות
הצבור כמוספים שנאמר המול לכם [כלומר, הצבור] כל זכר
וכמו שהמוספים יעשו בשבת כן המילה געשית בשבת". גם ר'
משה בגי ב"מסאת משה" שם, בטור דרך הטוב פוסק: "מותר
למול בשבת שהוא יום ח' להולדו...".

"ינואמו קח" הוא שאמר "עשות חפצין ביום קדשי" קס" שחפצי שמים מותרים לך? וחפצין אסורים לך ביום קדשי: "אפילו לטלטל משכבך ומצעריך ביום קדשיך: "סמיכותין קיא" ובגדיך לפרוש בימי קדש ולשכב בהם לרוח היום קיב או לחום היום קיג אסור לך כי בשם מלאכה נקרא: קיד ככתוב "ויפרוש את האהל על המשכן" קסו וגו': וכתוב "וחכל כל עבודת משכן אהל מועד קסז וגו' הכליל גם זה קיז במלאכתך וכתוב "ויכל משה את המלאכה" קיח קראו מלאכה ככל מלאכותיך: קיט (31) "עוברי ימים ונהרות שהוקרו קכ בימי קדש בלי רזונם: אסור

שנויי נוסחאות

98. קדשי [קדשו (ג.)]. במקרא כתוב "קדשי". 100. קדשיך [קדשך (א.ב.ג.ד.)]. 103. משכן [בכ"י ב.ד. נשמטה בטעות תיבה זו. 105. שהוקרו [שהקרו (א.ב.ג.)].

הערות

קה. היינו, הנביא המשתמש בביטוי "נאום ה'".

קט. ישעיה נח, יג.

קי. לשון הגמרא שבת קנ, ע"א, עיין לעיל א"ב קמח/ב, עמ" 122 השוואות (3).

קיא. משען להשען עליו. המעתיק השמרוני חרגם "מראשותיו" (בראשית כ"ח, יא. יח) סמיכתה, עיין ערוך השלם (וינה, 1926), ערך "סמך".

קיב. כדי להתקרו.

קיג. כדי להתחמם.

קיד. ראה להלן א"ב קנ/נ-מ, עמ" 261-262.

קטו. שמות מ, יט.

קטז. שם לט, לב.

קיז. פרישת האוהל.

קיח. שם מ, לג.

קיט. וכל מלאכה שהיתה במשכן אסור לעשותה בשבת. ראה לעיל א"ב קמח/א, עמ" 119 השוואות (1).

קכ. שבמקרה נשארו באניה ביום קדש. ראה להלן א"ב קמט/א-ג, עמ" 241-238.

חילוקים

(31) מספרות הרבנים. עיין שבת קכה, ע"ב: "אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן: הכל מודים שאין עושין אהל ארעי בתחלה ביום" ש והוציאו לומר בשבת... "ורש"י שם: "שאיין עושין אהל ארעי, לפרוס מחצלת על ד' מחיצות או על ד' קונדסים להינות צל לאהל מן החמה... עיין שם קלז, ע"ב; עירובין מד, ע"א, פו, ע"ב. והאיסור הוא מדרבנן גזרה שמא יעשה או יסתר אהל קבוע. רמב"ם הל' שבת פלב, כז, ובירושלמי שבת פ"ז, ב (דף י"ד): "מה בניין היתה במשכן, שהיו נוחנים קרשים על גבי אדנים, ולא לשעה [בניין ארעי] היתה? - אמר רבי יוסי:

להם לשלוח יד ולטלטל כליהם במקום למקום קכא (32) או לשלוח יד לקחת מים מן הון הים ממקומות מעינת קכב או לרחוץ פניך וגופך או לטחוחם בשתייתך: קכג (33) "פלגי מים ונחלים מקווח מים ובורות ההולכים במקומות מחוללות קכד אסור לנו לשלוח יד בהם לטחוח או להתרחץ מהם גופנו מצואה או ידינו ופנינו כמנהגך: קכה (34)

שנויי נוסחאות

106. לשלוח יד לקחת מים מן חוך הים [בכ"י א. נשמט משפט זה.
 107. מן חוך [מתוך (ב.ג.ד.). מעינתם [מעינתם (א.ב.ג.ד.).
 109. ההולכים [ההולכות (ד.). מחוללות [מחללות (א.ב.ג.).

הערות

- קכא. אפילו בתוך האניה.
 קכב. מהמקום שהמים נובעים ולהכניסם לתוך האניה.
 קכג. אפילו בלי להכניסם לתוך האניה.
 קכד. היינו ברשות הרבים.
 קכה. ר"ל אפילו כאשר מותר לו לעשות זאת כשהוא בביתו. עיין להלן השר"ק קמח/ל, עמ' 230.

חילוקים

- מכיון שהיו חוננים ונוסעים על פי הדבור כמו שהיא לעולם". ברם, האהל שפרשו על המשכן גט לפי הירושלמי נחשב כארעי, והדסי לומד מפרישת האהל על המשכן שגם עשיית אהל ארעי אסור מדאורייתא.
- (32) מטפרות הרבנים: ראה משנה עירובין פ"ד, א: "מעטה שבאו מפלגדרסין והפליגה ספינתם בים ר"ג ורבי אליעזר בן עזריה הלכו אח כולה ר' יהושע ור"ע לא זזו מד' אמות שרבו להזמיר על עצמן". והרבנים פסקו ש"הטלטול בכל הספינה מותר מפני שהיא רשות היחיד גמורה בין בהליכתה בין בעמידתה". עיין עירובין מב-מג; "תשובות הרמב"ם" פריימק"ס סז.
- (33) מטפרות הרבנים: הרבנים פסקו שאסור לכלא מים מן הים כאשר הוא בספינה אלא אם כן עשה מקום ארבעה על ארבעה יוצא מן הספינה על הים (להיכר בעלמא) עיין בגמרא שבת דף ק-קא; עירובין פז, ע"ב, ורמב"ם הל' שבת פט"ו כ. טו"ע או"ה הל' שבת, שנה, א. ברם, הדסי אוסר למלא מים מן הים בכל תנאי שהוא.
- (34) מטפרות הרבנים. במשנה בעירובין פ"ד, כחוב: "לא יעמוד אדם ברה"י ויטחה ברה"ר, ברה"ר ויטחה ברה"י, אלא אם כן הכניס ראשו ורובו למקום שהוא שוחה". וטעם בגמרא מטקינך: "גמא דבורים אמורים כשהיה שוחה בכלים נאים שהוא צריך להן, גזירה שמא יוציאם, אבל אם היו כלים שאינן נאים שאינן צריך להן, או שהיה הבור בכרמליח אע"פ שהכלים נאים, מכניס ראשו בלבד ושוחה במקומו ואע"פ שלא הכניס ראשו ורובו. עיין שם כ, ע"א, שבת יא, ע"א. ובענין בור נאמר שם במשנה (פ"י, ז); בור ברה"ר וחולייתו גבוה י' טפחים חלון שעל גביו ממלאין הימנו בשבת..." וראה שם בגמרא צט, ע"ב. ע"ח ע"א, פז, ע"א. הדסי אינו מחיר את הכניס ראשו ורובו ברה"ר או בכלים שאינם נאים.

"צדקתו קכו יען כי אינם מוכנים לנו ברשותינו: והכתוב אומר
 "והכינו את אשר יביאו" קכז וכתוב "ושלחו מנות לאיך נכון לו": קכח
 בכל ימי קדשינו: קכט לכן ראוי להכין לנו טרם ימי קדשך: "קרא אומר
 עוד את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו" קל וגו' אף מעיני מים
 שהם בבתי-קלא אסור לנו לשאוב מהם מים ויעלו כי היא מלאכה לחוטבי
 עצים ושואבי מימין: (35) "רוממות מעיני מים שהם על גג הארץ:
 ובשלות יד נלקחי המים הם כמוכני" לך לעולם בביתך בארץ: קלג אבל
 להשים עליה מאכלות ומסקיות להתקרר אסורי" בחכמתך: קלד (36)

שנויי נוסחאות

111. אינם [אנם (א.ב.ג.ד.) אין (ד.) ברשותינו] ברשותנו (א.ב.ג.ד.).
 אומר [אמר (א.ב.ג.ד.) 113. קדשינו] קדשנו (א.ב.ג.ד.) 114.
 מעיני [מעניני (ב.ד.) 115. מהם] מהם (א.) בכ"י ז. נשמטה חיבה
 זו. 116. מעיני [מעניני (א.ג.)]

הערות

- קכו. צדקת הדין הזה הוא "יען כי...".
 קכז. שמוח טז, ה.
 קכח. נחמיה ח, י. עיין לעיל תשר"ק קמד/כ, עמ' 107, והערה לו שם.
 קכט. בשבת וביום טוב.
 קל. שמוח טז, כג.
 קלא. היינו, ברשות היחיד.
 קלב. עפה"כ יהושע ט, כא.
 קלג. ומותר לקחת המים משם.
 קלד. עיין לעיל א"ב קמה/ח, עמ' 160.

השוואות

- (35) א. מספרות הקראים. השווה בשיצאי (אדרת, דף מט, ג') "וכן
 אטרו [מהמאמר, "והיה ביום הששי והכינו" שמוח טז, ה]
 מימי הבאות והמעיןות הנובעות אשר הן ברשותנו ובחצרנו,
 אמנם צריך שיהיו תלושים ומוכנים מיום ששי" עיין גם
 גן עדן דף לה, ב".
 ב. מספרות הרבנים. ראה עירובין פ"ח, ז: "אמת המים שהיא
 עוברת בחצר אין ממלאין הימנה בשבת אלא אם כן עשו לה
 מחיצה גבוהה" טפחים בכניסה וביציאתן. גמ"ל. אמנם אסור
 הרבנים הוא רק משום הוצאה מרשות לרשות, ולא מפני שזה לא
 היה מוכן לשבת. עיין שם בגמרא פו-פו.

חילוקים

- (36) ראה משנה שבת פכ"ב, ד: "נותנין תבשיל להוך הבור בשביל
 שיהא שמור ואת המים היפים ברעית בשביל שיצננו ואת הצונן
 בחמה בשביל שיחמו" עיין שם בגמרא קמו, ע"ב. לט, ע"א.

ישזה דומה כהשמה אפייחך ובשולך ומשקך בחנורך: למען להתחמם קלה
 ביום סגריר וסתיו כנפשיך, קלו (37) כי מהגרמתך יבוא זה ואסורי
 עליך: קלז

שנוי גוסחאות

119. בתנורך [בתנורך] (ב.ג.ד.).

הערות

קלה. כלומר, אסור אפי" אם אין אש בתנור והמאכל לא יתבשל כי אם
 יתחמם.

קלו. כרצונך, עפה"כ "אם יש אש נפשכם לקבר...". בראשית כג, ח.
 קלו. ראה לעיל א"ב קפה"ת, עמ" 160, חשר"ק קמו"ד, עמ" 178.

השוואות

(37). א. מספרות הקראים. השווה בשייצי (אדרת מט, ג'): "ומזה
 [מן האסור לא לשים בתנור מאכל לפני השבת שיתבשל בשבת]
 ראוי שיאסר החמין אשר יעשה [לפני השבת] בשבת [אם הוא
 נמצא בתנור בשבת] מפני שהוא מן הנמנע שלא יתבשל המאכל.
 ואע"פ שיוצאו כל הגחלים מפני שזוהם התנור מבשלו ומחסרו
 מכמותו וזה בשול שמתבשל בשבת: אמנם החכמים אמרו כי אם
 יהיה עצירת החמיות לבד והטעם [=כלומר] אם יהיה לו חמיות
 ולחות במדרגה שלישית הדבר עובר [=האיסור לא קיים] ולפי
 דעתו שהוא נמנע שיהיה זה, אמנם לעולם הוא נחסר מכמותו
 מסבת רוב החמיות... ולכן ראוי שיאסר מכל צד. אע"פ שאנחנו
 [חלק מהקראים] בעונותינו נכשלים בזה החטא, ולא [הק] יזה אלא
 שמימים המאכלים בתנור בשבת עצמו ומתבשלים ונחסרים
 מכמותם... ורוב החכמים אסרו ההטמנה בשבת וקודם השבת וכן
 הוא האמת". עיין ר" אהרן גן ערך דף לה, א"ו. ר" אהרן,
 גם הוא מתאונן על קראים בדורו המקילים בדין זה ואינו
 יודע מאיזה דור ההחילה עבירה זו...
 ב. מספרות הרבנים. הרבנים אסרו להטמין תבשיל שנתבשל
 בדבר המוסיף הבל, מבעוד יום, - אע"פ שהחירו להשהות
 התבשיל על בבי האש בשבת - גזרה שמא תרתיח הקצרה בשבת
 ויצטרך לגלותה עד שתנזח הירתיחה, ויחזור ויכסה בשבת,
 ונמצא שומן בדבר המוסיף הבל בשבת שהוא אסור: (עיין
 משנה שבת מז, ע"ב ואילן. ודברי רבא שם לד, ע"ב). ואם
 עבר וטמן בדבר המוסיף הבל בערב שבת, שהיתה קדרתו צוננת
 ונתחממה על ידי זה, אסורה אף בדיעבד, (עיין משנה שבת
 פ"ג ב, אוצר הגאונים - החשובות שם, עמ" 13-14).

הרבנים אסרו להטמין התבשיל בשבת עצמה בדבר שאינו מוסיף
 הבל גזרה שמא יטמין ברמץ, והיה בו גליונות של אש ונמצא
 חונה בגחלים (ראה רמב"ם הל' שבת פ"ד א-ו; שו"ע או"ח הנד, א)
 אבל אם פונה התבשיל או המים החמין מכלי לכלי אחר, מותר
 להטמין הכלי האחר בשבת בדבר שאינו מוסיף הבל כמו הדבר
 הצונן, שלא אסרו להטמין בשבת אלא דבר חם שהוא בכלי
 ראשון. עיין שבת נא, ע"א, רמב"ם שם, שו"ע או"ח הל'
 שבת רנז ה.

"תמורו קלח" אך אם הם מושמי' בארץ ומקרירות ארץ ומאוויר העולם מתקררי' הוא מה' ומותרים לך קלט' בחרץ: קמ' כמו כן בבית החרף שירדו מעט בחמימות' נשארים קמא' או בבגדי' בימי הקור קמב' מותרים אליך: (38)

שנויי נוסחאות

122. תמורו [תמורן (ב.) תמורן (ג.) אך] בכ"י ד. נשמטה תיבה
 זו. 123. בחרץ [בחורץ (א.ב.ג.) החרף] החרוף (א.ב.ג.ד.).
 שירדו] שיהיו (א.ב.ג.).

הערות

קלח. תחליף ושינוי לדין הקודם, עפה"כ ויקרא כז, י.
 קלט. ראה לעיל א"ב קמא/ר, עמ' 155.
 קמ. היינו, ברורה בלי שום ספק, עפה"כ "כן משפטן אתה חרצת",
 מלכים א' כ, מ.
 קמא. היינו, אם נשארו שם מלפני שבה.
 קמב. עטף האוכל בבגדים כדי שלא יתקררו.

השוואות

(38). מספרות הקראים. השווה אדרת, דף מט, ד'; "אמנם יש דברים,
 שאם שמך בהם החבשיל יהיה נשאר בהמימותו לבד ואינם מוסיפים
 עליו בשול אלא שומרים חמימותו לבד שלא יתקרר כגון
 זוגין ומוכיץ . ועשבים בזמן ששלשתם יבשים ונעוורח
 ונסורה חזשים וגיזי צמר..." וקירקיסאני כותב: "...ומהם
 [מן הכיתות הקראיות השונות] מי שחושבים, שיותר להכין
 בשבת מה שמשחמשים בו אחרי השבת, מאוחס הדברים שיותר
 להכיןם בשבת בשביל שבת, כגון קידור המים וכו', וזאת
 [דעתם] של חלק מן הבגדאדיים, ומהם מי שחושב, שאין להשאיר
 את המאכלים במצב חם עד כניסת השבת אלא יש לקררם לפני
 כניסת השבת, הם אומרים שאם המאכלים נשארים חמים, מתרחשת
 בהם פעולה בשבת והתרבות והתמעטות. זאת [דעתם] של חלק מן
 החוסתריים [מתוסתאר שבפרס]. ויש מהם מי שמכחישים זאת
 [אינם מודים בהתרחשות הפעולה] ולפי זה הם מתירין לשמור
 חמין בחבן, כדי שייאכלו בשבת" עיין קירקיסאני 1, עמ'
 60 - 62; חרגום אנגלי של נמוי HUQA VII עמ' 392. (דעות
 הרבנים בדיני הטמאה, ראה השוואות 37).

"תאנה וגפן וכל אילן הנטוע בחצר ובבית מוכני" לך לבצור
 מזמן ימי החול ויוכנו לך^א ביום קדש: ^ב וכך אם מרות יבוצרו
 ויפלו בארץ או מחלל הבצירם והפיל" בבית: כמוקצי" הם ואסורי"
 לפניך: ג(1)

"שדומה יערת הדבש^ד כמו זה שהוא בביתך: ואם יצא ממנו דבש
 ונשפך לארץ או בדבר, ה" אסור לך⁽²⁾ או לכרות ממנו ו⁽³⁾ כי היא
 מלאכה כבציר עוללות ואשכולות דומה והוא כמוקצה לפניך בימי
 קדשך: או לכרות ולבצור מכל אלה: אם אתה בדרך חונה ותחתך
 בחנייתך בתוך היער או בתוך הדרך יערת דבש או אילן פרי
 ונופל מהם ויוצא או מצמחי הארץ^ז אסורי" לך בימות קדשך: ^ח

שנויי נוסחאות

1. וגפן] וגפן ורמון (ד.ס.) הנטוע] הנטוע לך (א.ב.ג.ד.ס.).
2. החול] חול (ב.ג.ד.ס.) מרות] מרות ה" (א.ב.ג.ד.ס.).
8. ותחתך בחנייתך] ותחתך בחנייתך (א.ג.ו) ותחתך בחנייתך
 (ד.ס.) 10. ויוצא] או יוצא (ד.ס.)

הערות

- א. בכ"י אגב. פרק זה הוא תשר"ק קנב.
- ב. ר"ל נכריס הורידט מהעץ בשבת או ביו"ט. אגו יכולים ללמוד
 מקטע זה על החיים החקלאיים של היהודים בביזנטיה בחקופת
 חייו של הדסי, במאה השתים עשרה. עיין אנקורי, Karaites
in Byzantine, עמ' 180-181.
- ג. יהודי שחילל השבת הבצירם.
- ד. היינו חלת דבש. שמואל א' יד, כז. עיין ברכות נו, ע"א.
 שבת צה, ע"א, ועוד מקומות בתלמוד.
- ה. היינו בדבר שהוא בכלי וכו'.
- ו. היינו בפה. ראה להלן בית "ר"; "ותוכל לכרתו בפין".
- ז. פירות וירקות הגדלים על הארץ.
- ח. היינו אפילו כשחוננים בדרך וזה בטעת הדחק.

השוואות

- (1). מספרות הרבנים. גם הרבנים פסקו: פירות שנשרו בשבת אסור
 לאכלן עד מוצאי שבת. גזרה שמא יחלוש. עיין ביצה ב-ג;
 עירובין לט, ע"ב, טג, ע"ב.
- (2). מספרות הרבנים. ראה משנה שבת פכ"ב, א: "חלות דבש שריסקן
 מע"ש ויצאו מעצמן אסוריין] רש"י גזירה אטו שאינן מרוסקין
 דילמא מרסק להו] ורבי אליעזר מהיר". הרבנים אינם סוברים
 כמו הקראים, שהאיסור בדברים אלו הוא משום והכינו או
 מפני שה" רצה שהמן יהיה מוכן מיום ששי כן כל הזברים
 צריכים להיות מוכנים מיום ששי (ראה להלן בית "ר" והשוואות(4).

ירשום הכתוב^ט אומר "והכינו את אשר יביאו" וגו': לכן מה שאינו מוכן לך אסור עליך;⁽⁴⁾ אבל כל פרי המוכן לך בביתך ותוכל לכתו בפך לאכלו באכילתך המה מותרים עליך: יא

שנויי נוסחאות

11. מה שאינו [שאננו (א.)]. שאינו (ב.ג.ד.). 12. בביתך [בביתך] (א.ב.ג.ד.). 13. המה מותרים [מותרים הם (א.ב.ג.ד.)].

הערות

- ט. עפה"כ "אגיד לך את הרשום בכתב אמת", דניאל י, כ.
י. שמות, טז, ה.
יא. עיין להלן קמט/ר, עמ' 249 - 250.

השוואות

(שט), כי אם בגלל גזרה שמא יחלוש או ירסק או משום מוקצה. עיין גם שבת צה, ע"א; תוספות ביצה דף ג ע"א, ו"ה "גזרה שמא יעלה ויחלוש".

(3). מטפרות הרבנים; הרבנים אסרו לרדות דבש מכוורת בשבת, משום חולש. עיין שבת צה, ע"א, דמב"ס הלכ" שבת פכ"א, ז. י.

חילוקים

(4). מטפרות הקראים. ענן יחייב ההכנה בכל דבר ולא ישתה מכל מקום מחולל וגם אשר יפול מן האלנות מהפרי שהם מוכנים ועומדים. ספר"יהי מאורות" כ"י (מובא "בדור דור ודורשיו", חלק ד, עמ' 54) רבי אהרן, חולק על ענן בנוגע לכתוב שלומדים ממנו איסור פרוח שנשרו בשבת ואומרים (גן עדן דף לה, א): "דברים שהיו במן ונאסרו בשבת, כגון הלקיטה והמדירה וההבאה מחוץ, הביאו תחת והכינו" [והכינו את אשר יביאו שמות טז, ה] ונאסרו בשבת. והקישו החכמים בו פרי הנובל בשבת שלא ללקוט אותו, ואולם האומר כי לא נאסרה לקיטת המן בשבת, רק ההבאה מחוץ באמרו שבו איש חתיו אל יצא איש ממקומו" (שמות טז, כט) כגון רבינו בנימין האוגדי החיר לקיטת פרי הנובל בשבת ואסר מה שיבול ברשות הרבים. אך האומר כי הלקיטה בעצמה נאסרה שהיא הבאה תחת מאמר "והכינו" ואסר ללקוט אפילו מה שיפול בתוך הצרו. והאמת, כי פירות שנשרו בשבת אינם אסורים מפני מאמר "והכינו" ולא מפני שהלקיטה אסורה בשבת אבל הראוי להגביר [להחמיר] כי כמו שהמן זמנו הש"ת בטשי להיות בשבת הוא הדין לכל דבר שיצטרך בשבת צריך להיות פזוזמן לאבילה וזה הפרי הנשרה לא היה מזומן לאכול בעוד שלא נשרה... ואסור לקחת משקה הפירות שזבים מבית הבד כדמות שהוא צורך ואסור לרדות דבש מכוורת שלו... עיין גם הרבני, שם עמ' 136.

בשייצי חולק על רבי אהרן וסובר כמו הדסי (אדרת דף מט, ג'): "בדברים שיתחייבו ממאמר "והיה ביום הששי והכינו" (שמות טז, ה): דע שהחכמים אסרו מעשים רבים שיעשו בשבת מזה המאמר מפני שזה המאמר ישוב אל הלקיטה והמדירה במן כפי מה שביארנו. והקישו בזה דברים שהם ממינם וזה כגון ללקוט בשבת הפרי הנובל מן האילן ואפילו תוך הגבול. אמנם מרשות הרבים אין ספק אסורו."

"קשים ופתחולים" ^ב הנאכלים מהכאת שבירת אבן: ובמאכלת ^ב
 ובכת יד ואגרוף ⁽⁵⁾ אסורי^ג עליך מפני טרחך ויגיעתך ^ג ושבירת
 הכאת האבן: ומאכלת שהם מוקצים ואסורים בהכמתך: ^ד(6) "צורך
 יציקה יינך מכלי חביהך וכל כליך מותר לך: ^ט אבל אם צריך הכאת
 אבן ופתיל ^ט לתקן להחדל מיציקתו:

שנויי נוסחאות

14. אבן [האבן (ד.) . 15. ויגיעתך] ויגיעך (א.ב.ג.ד.) . 18. ופתיל [
 וברזל (א.ב.ג.) . לתקנו] לתקנו (א.ב.ג.ד.) .

הערות

- יב. הדסי אוסר לחתוך מאכלים עם מאכלת. ראה להלן בית "פ".
 יג. כאשר שוברים האגוז ביד או באגרוף.
 יד. כלומר, איסור השבירה עם אבן וחיתוך עם מאכלת הוא לא בגלל
 הטירחה שבדבר, כי אם בגלל שהם כלי של מלאכה. ראה להלן
 בית "פ".
 טו. ר"ל מותר לפתוח חבית או כלי אחר לצקת מהם יין.
 טז. מיין חוש שסגרו בו את נקבי החבית.

חילוקים

- (5) א. מספרות הרבנים. בביצה לד, ע"א: פוסקים: "מפציעין את האגוז
 במטליה ואין חוששין שמא חקרע" (דאין זה קודע על מנה
 לתפור) וצריכים כמובן להשתמש בכת יד או באגרוף.
 ב. מספרות הקראים. ענן החיר לשבור אגוזים בשבת, אפי' באבן.
 עיין הרכבי, שם, עמ' 41-72, 133. בשייצי חולק על הדסי
 וסובר כמו הרבנים וענן: "סוף דבר שהוא בהתר בשבת לעשות
 השלטול במאכל ובמשתה תוך הגבול והדברים כלם שהם אחר
 הבשול והאפיה עד האכילה כגון לשלטל בכלים ולרחצם
 וללטל אבן לשבור אגוזים וסקדים ובצים לנקותם לאכול
 אותם לא לנקותם לסורה כי זה מלאכה בראשה". עיין אדרת
 דף מד, ב', ר"א אהרן האחרון ור"א משה בגי סוברים כמו בשייצי.
 עיין משאת משה, שם, סור דרך הטוב; וגן-עדן דף לה, ב'.
 (6) מספרות הרבנים. ראה משנה שבת פי"ז, ב': "נוטל אדם קורנס
 לפצע בו את האגוזין קרדום לחתוך בו את הדבילה מגירה לגור
 בה את הגביצה וכו'" עיין שם בגמרא עקב-עקב. ומכ"ש שהתירו הרבנים
 לחתוך עם מאכלת שרגילים לחתוקה בה מאכלים.

אסור לך לעשותו^{יז} ולשחות יינך: כי אם מיום ששי יוכנו אליך^{יח(7)}
 כן כל כלי סגור במסגר לפתחו במפתח להוציא ממנו מלבושיו וכל
 חפצים אסור לך; ^{יט} יען כי היא מלאכת בעל חדרים ואוצר לפתוח
 ולסגור בחמתך: "פי ה' מזהיר על כל אלו ודומיהן ואומר "עשות
 חפצין ביום קדשי"^כ וראוי להיות הכל מוכנים ופתוחים מסגירתם
 מימי חול ליום קדשי: אף לכרות במאכלת מאכלות או דברים אחרים
 בהם, אסור לך בימי שבתותיך: "על כי הוא כלי של מלאכה: ויולד
 ממנו פתאום חלול למלאכה"^{כא} ברצון ובלי רצון שלא יולד מכלי
 תרודים^{כב} וקערות כזו מלאכה: ועל כן אסור לך בימי שבתותיך:^{כג}
 ואלה מותרות אליך^{כד} "ספק אין בדבר שנתוח בשר חי הוא מלאכה
 ממלאכות הכהן בקרבנות המזבח: שחיטה והפסטה וניחות ורחיצה ודומיהן
 מלאכה: בבית מקדשיך:

שנויי בוטחאות

19. לעשותו [לעשותו (ג.) .27. תרודים וקערות] טרודים וקערות
 (א.ג.) . טרודים וקערות (ב.) . פירורים וקריעות (ד.) . כזו
 כמו (א.ב.ג.) .28. הוא] היא (א.ב.ג.ד.) .29. וניחות] ונתוח
 (א.ב.ג.ד.) .

הערות

- יז. היינו ליצוק היין מהחבית.
 יח. כי יש חשש שהוא יתקן את החבית בשבת כדי להפסיק יציאתה.
 יט. אבל פתיחת דלת וסגירתה התירו הקראים, כמו הרבנים. עיין גן
 עדן, דף לה, ג'. אדרת דף מד, ד'
 כ. ישעיה גח, יג.
 כא. ר"ל האיסור לכרות עם מאכלת הוא משום גזירה שלא יבוא לידי
 עשיית מלאכה משם.
 כב. מין כף. ראה משנה בליט פי"ז, יב. ובתוספתא פי"ד, עמ"ס "אפי"
 טלית ואפי' תרודי אין נושלין אלא לצורך".
 כג. אבל גיו"ט מתיר הדסי, כנראה, לחהוך עם מאכלת, כי הוא מזכיר
 בדין זה שתי פעמים "בימי שבתותיך" ולא אומר "בימי קדש".
 כד. חיתוך במאכלת מותרת בעבודת ביהמ"ק. עיין ספר המבחר דף ע,
 א': "כי במושבותיכם היא אסורה אבל לא בבית המקדש".

חילוקים

(7) . מספרות הרבנים. במשנה שבת פכ"ב, ג, כתוב: "שובר אדם את
 החבית לאכול הימנה גרוגרות ובלבד שלא יתכוין לעשות כלי...
 ואם היחה נקובה לא יחך עליה טעוה מפני שהוא ממרה" ועם בגמרא
 קמ"ג ע"א: אין נוקבין נקב חדש בשבת ואם צ"ל להוסיף מוסיף.
 ויש אומרים אין מוסיפין. ושויין שנוקבין נקב ישן לכחחילא".
 עיין שם בגמרא ע"א וע"ב ובביצה לג, ע"ב. וכשם שאסרו לפתח

"נגדו כמוהו כ"ן ניחוח בשר מבושל אין הפרש ביניה כ"ן וכמו
 כן אכטיחים וקישואים ודומיהן אסורים להכרת במאכלת בימי שבחותיך
 אבל בידך ובפיך ראוי לאכלם או לכרתם ולחחכם כראוי חלקי חלקים
 בחכמה להיות קרובי בכריחת יד במאכלך כ"ן בימי שבחותיך:

"משקיות וטעמי של רפואות אסורים לך בכל ימי קדשך: כ"ן
 ועריכת כל מאכל ומשקה כ"ן לתח ולשאת מותרים אליך: (8)

שנויי נוסחאות

31. ניתוח [נתוח (א.ב.ג.ד.)]. 32. ודומיהן [ודומיהם (א.ב.ג.ד.)].
 33. לאכלם [לאכלהם (א.ב.ג.)]. ולחחכם [ולחחכם (א.ב.ג.)]. ולהכינם
 (ד.) 36. כל [כלי (א.ב.ג.ד.)].

הערות

- כה. ר"ל בהשוואה אליו וכמוהו, עפה"כ "כל הגויים כאין נגדו", ישעיה מ, יד.
 כו. ומותר לחחכם עם מאכלת רק בביח המקדש, אבל לא בביח.
 כז. ר"ל חתוך ישר וחלק כמו עם מאכלת.
 כח. עיין לעיל חס"ק קמד/ל, עמ' 105-106 השוואות 4-5.
 כט. בסירים ובקערות, וכו'.

חילוקים

כל נקב כך אסרו הרבנים לסתם כל נקב ואפילו בדבר שאינו
 מחמרו ואינו בא לידי סחיטה, כגון: שיסחוט בקיסט או בצרור
 קטן. עיין רמב"ם הל' שבת פ"ג, ג. שבת קלט, ע"ב; ואוצר
 הגאונים - החשובות שם, עמ' 100, 151. והתעורר הערמה בדבר
 זה כי הערמה בדבר שאינו אסור רק מדרבנן - מותר. עיין
 שם שם.

- (8). קירקיסאני מספר: "...יש מהם [מן הקראים בזמנו ולפני כן] כשהם
 רוצים לאכל הם הולכים אל מקום המאכלים כדי לאכל [שם] ומהם
 מי שמחירים להגיש את טס המאכלים ולהציע את המטה, אולם אינם
 מתירים להסיר את אלה, כי הגטח האוכל והצעת המטה הן פעולות
 לצורך שבת והטרחת אין בה צורך שבת". בתרגום האנגלי של נמוי,
 VII, HUCA, עמ' 392.

בשייצי ג"כ מביא את מחלוקת חכמי הקראים בענין טלטול מאכלים
 ומשקית ביום השבת, ומוסיף טעמים לדבריהם, ומסכם: "...סוף דבר
 היוצא מכח זה המאמר שהוא בהתר בשבת לעטות הטלטול במאכל
 ובמטתה תוך הגבול והדברים כלם שהם אחר הבשול והאפייה עד

אף לא להרחיצת^ל כי זו מלאכת האופה והמשקה שמתקנים ומטהרים
כליהם שלא לענין צורך אותו היום ואסורי^ל עליך⁽⁹⁾

"לפנים וידיים ותחתוני" ירוחצו מטנוף ומגאול: לא כי צריכין
לזה בכל עת טהרתן: לב כי אין יכול האדם למנעם מגעול: לג ככתוב
"דור טהור בעיניו ומצואתו לא ירוחץ לפני אלהיך"^{לד}

שנויי נוסחאות

37. אף [א.ב.ג.ד. גירסת כה"י נכונה. 39. ירוחצו] ירוחצו
(א.ב.ג.ד.) [ומגאול] ומנוול (ב.) 40. לזה [זה (א.ב.ג.ד.)].
טהרתן [טהרתם (א.ב.ג.ד.)].

הערות

- ל. לאחר השמוש בהם ראה להלן הש"ק קנ/ל, עמ" 262.
לא. ראה להלן תסר^{37/} ק"ל, עמ" 262. ולעיל קמו/ח, עמ" 175.
לב. כי הם צריכים להיות תמיד טהורים.
לג. וזה לא אשמתנו אם הם נגעלו.
לד. משלי ל, יב.

חילוקים

האכילה, כגון לטלטל בכלים ולרחצם ולטלטל אבן לשבר
אגוזים וסקדים ובאים לנקותם לאכול אותם לא לנקותם
לטחורה, כי זה מלאכה בראשה, ומוחר לישראל לטמא
לאורחים, במאכל ובמטחה ובכל מה שיצטרכו לטפח
מאכלם ומשתת" אדרת דף מד, א'-ב'. נ, א'; גן-
עדן דף כו, ד'.

השוואות

(9). מספרות הרבנים. עיי'ן, שבת ק"ה, ע"א: "קערות שאכל בהן
ערבית מדיחן לאכול בהן שחרית, שחרית מדיחן לאכול בהן
בצהריים, בצהריים מדיחן לאכול בהן במנחה, מן המנחה ואילך
שוב אינו מדיח. [רש"י: דאין הדחה זו אלא לחול] אבל כוסות
וקיתוניות וצלוחיות מדיח והולך כל היום כולו לפי שאין
קבע לשחיה". גם הדסי אוסר רחיצת כלים "שלא לענין צורך
היום" ומתיר כנראה שטיפת כלים לצורך היום.

"כבוש בגדים מטנוף ומכתמים" (10) ורחיצת רגלים כימות קדש^{לה}
 לך אסורי (11); כי יכול האדם להרחיקם ולהסיר מעליו וללבוש
 בגדי אחרים:

שנויי נוסחאות

42. ורחיצת] ומרחצת (א.ב.ג.ד.).

הערות

לה. בשבחות וביו"ט.

השוואות

(10). מספרות הרבנים. בתוספתא שבת פרק י' עמ' 123 אמרו: המכבס והסוחט—
 מלאכה אחת היא. : ובזבחים צד, ע"ב: "אמר רבא
 זרק בגד למים חייב" ועיין רמב"ם הל' שבת פ"ט, יא.
 שו"ע או"ח הל' שבת שב, ט-י.

חילוקים

(11). א. מספרות הרבנים. הדסי מתיר רק רחיצת הפנים, הידים
 ותחתונים, אבל לא את הרגלים (ראה לעיל בית "ל")
 בניגוד לשבת מ, ע"א: "חמין שהוחמו מע"ש למחר רוחץ
 בהן פניו ידיו ורגליו [וכן אבר אחר] אבל לא כל גופו
 אבר אבר ואצ"ל חמין שהוחמו ביו"ט עיין שם מ"ט, ע"ב
 ואילך; וראה אוצר הגאונים - החשובות, שם, עמ' 42:
 "תזינן לגאון דקא כתב הכי, דההיא דאמרינן לא ירחץ אדם
 כל גופו בשבת בחמין שהוחמו מע"ש דוקא בשבת, אבל ביו"ט
 שרי לרחוץ כל גופו בחמין שהוחמו מעיו"ט דלאו דכר שחייבי
 עליו משום שבות ולא משום רשות ולא משום מצוה הוא אלא
 גזירה היא וכי גזרי בשבת אבל ביו"ט לא". עיין רי"ף
 לביצה פ"ב משנה ג'; ס' העתים, עמ' 31;

ב. מספרות הקראים. ראה אדרת, מד, ב': "ומותר לו לטלטל
 מבגדו ומנעלו ומנקה עצמו בצאתו לנקביו על ידי אבן או
 בגד או מים ורוחץ פניו". ר' אהרן, גן עין לה, ג'
 פוסק: "ולוקח אבן סמוך לו במקום עצמו [ולא במים]...".
 ומתיר, שם, רק לרחוץ הידים והפנים בשבת. ובאדרת דף
 מט, א' מוסיף בשייצי: "אמנם הרחיצה בשבת אמרו כי
 בימים הקדמונים קצת מן ההטון היו מתירים מפני שהיו
 אומרים שהוא טהרה וקדושה ולכן ראוי להעשות בשבת: ומהם
 היו אומרים כי כמו שהוא מותר לאדם בשבת שירחץ פניו
 וידיו וזה בעד טהרה כן תהיה הרחיצה כי אין הפרט ביניהם
 אלא מצד חלוף החלק בכל. וקצתם אמרו כמו שכל החובות
 הם בהתר נשבת כן הרחיצה אחר שהיא חובה לטמא בעד
 התפלה ראוי שתעשה בשבת. והחכמים השיבו ואמרו כי מאמר
 לא תעשה כל מלאכה כולל כל המעשים ולא יצאו קצת מן המעשים
 להעשות בשבת, אלא בראיה כפי מה שקדמנו ואמרו כי הטהרה
 והקדושה בעד השבת ראוי שתהיה קודם השבת לא בשבת עצמו.
 ועוד שהרחיצה בשבת אינה בעד השבת עצמו, אלא בעד יום
 ראשון, כי לא יטהר אלא כישבא השמש, וכן אמרו כי רחיצת

"אם הקרה פתאום ויטונפו ואם אין לו, ל' ראוי לשבת בבית בימי

קדשך: "יחד כן גם הרגלים יכול להרחיצ' מבעוד יום: וישמור עצמו

בלביש^{לז} ולא יטנפם ולא יצטרכו להרחיצה עוד עד עבור קדושת

היום: כי איננו נאנס בהם בטנופם כצורך שאר גופו: ל^ח כי אם הקרה

טנוף בט פתאו' יסחפם בבגד מטנופ^{לט} עד יעבור יום קדשך:

"טריית המכות לחבוש^מ בימי קדש^{מא} אסור: כי מגרים לגופו

רפואה וזה מלאכת הרופא ואסור: מב(12)

שנוי: נוסחאות

45. הקרה] הוקרה (ד.) ויטונפו] וטנופו (א.) וטונפו (ב.ג.ד.).

46. כן גם] גם כן (ד.). 47. יצטרכו] יצרכו (א.ב.ג.) יוצרכו (ד.).

48. הקרה] יקרה (ד.). 49. במ] בהם (ד.). מטנופם] בטנופם (א.ג.ד.).

כטנופם (ב.). 51. וזה] וזו (א.ב.ג.ד.).

הערות

לו. אם אין לו בגד אחר להחליף.

לז. ילבש נעלים ובגדים ארוכים.

לח. ר"ל טנוף הרגלים הוא לא אונס וענין המור כמו טנוף ידיו פניו ותחתוניו.

לט. ר"ל שילך עם רגלים מטונפות מכוסות בבגד.

מ. עפה"כ "פצע וחבורה ומכה טריה", ישעיה א, ו.

מא. בשבת וביו"ט.

מב. עיין לעיל א"ב קמד/ל, עמ' 105.

חילוקים

הידיים והרגלים היא בעד הצנע ומוסר אשר יעשה בכל יום ויום והוא דומה לחובות אשר הם בהתר בשבת. אמנם הרחיצה היא מלאכה בעצמה. סוף דבר פסקו החכמים שהרחיצה בשבת ובמועד היא באסור. וקצת מהם אסרוה בשבת והחירוה במועד. ואמר החכם ר' לוי בהר"י כי אינו תמים [כלומר, אינו מסכים לדעה זו] כי אין ביניהם פרק [הבדל] אלא מעשה אוכל בלבד". והשווה ל"מטאת משה", טור האסורים: "אסור לרחוץ הטמא כל גופו לצאת לידי טהרה בשבת ובשבתון" וכו'. ושם ב"טור דרך הטוב": "מותר לרחוץ פניו במים ואפילו שהם פושרים ובהמי טבריא".

השוואות

(12). מטפרות הרבנים. השווה משנה עירובין, פ"י, יג: "מחזירין רטיה במקדש] כי אין איסור שבות במקדש] אבל לא במדינה [וש"י גזירה שמה ימרח הרטיה]...". ושם בגמרא קב, ע"ב; "רטיה שפרשה מעל גבי מכה מחזירין בשבת. ר' יהודה אומר הוחלקה למטה דוחקה למעלה, למעלה דוחקה למטה ומגלה מקצת הרטיה ומקנה פי המכה...". לפי הדטי אסור לעשות דברים אלו כי הרי "מגרים לגופו רפואה...". עיין שבת קלד, ע"ב: "אין נותנין שמן וחמין על גבי מוך, ליתן על גבי מכה בשבת...". אבל נותנין חוץ למכה ושוחת ויורד למכה... נותנין על גבי המכה מוך יבש וספוג יבש...". עיין אוצר הגאונים - החשובות. סס. עמ' 124; רמב"ם הל' שבת פכ"א, כו-כז.

"חוץ אם המכה לסכנת נפש (13) שימות באותו היום מג (14) יחובש
ויקשר מעט לקיום נפשו^{מד}:"

שנויי נוסחאות

53. מעט לקיום] לקיום מעט (א.ב.ג.) בכ"י ד. נשמטה התיבה
"מעט". נפשו | נפשו בגופך (ד.).

הערות

מג. ר"ל שבטוחים שימות באותו יום אם לא יחבשו את המכה.
מד. שיוכל לקיים נפשו עד עבור יום הקדש.

השוואות

(13). א. מספרות הרבנים. עיין יומא פה, ע"ב: מנין לפיקוח נפש
שדוחה את השבת? שנאמר (ויקרא יח, ה) "ושמרתם את חוקותי
ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם", ולא שימות
בהם; רבי שמעון בן מנסיא דורש מהכתוב (שמות לא, טז)
"ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת", אמרה
תורה "תלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה"
עיין שבת קנא, ע"ב.

חילוקים

ב. מספרות הקראים. בפקוח נפש ודאי סובר הדיסי כרבנים
וחולק על עגן שאמר כי אין פקוח נפש דוחה שבת (עיין
ספר המצוות לענן, הרכבי, עמ' 146). גם בשייצי כותב
(אירח דף נו, ב'): "...אמרו שבכל מה שיגביר האדם
בדעתו להיות ממנו סכנת נפש מותר לחלל האדם בעבורו
השבת שלא יהיה סכנת נפש והקשו בזה ממעשה המילדת ביולדת
וכריחת הטבור וקשירתו וכל צרכי היולדת והילד שכל אלה
הם אסורים בשבת מפני היותם מלאכות אמנם הותרו בעבור
סכנת נפשות ועוד שהכתוב אמר, "וחי בהם"..." עיין
צוקר, על חרבות רס"ג לתורה, עמ' 207 - 208; דוועל,
The Karaite Halakah, עמ' 47-48, ובמבוא למחקרי.

(14). א. מספרות הרבנים. הדיסי מחיר לחבוש מכה בשבת רק אם זה
ודאי שימות באותו היום ולא בטפק, וזה בניגוד לעבודת
זה כח, ע"א: "כל מכה שצריכה אומדן [רש"י: שמטוכנת
כ"כ שצריך לאמרו אם יחיה ואם ימות] מתללין עליה
את השבת". ובעירובין ז, ע"ב: "...ומה במשמעלן? -
דמספקינא מחללינן שבתא" ובמשנה יומא (פ"ח, ו) כתוב:
החושש בגרונו מטילין לו סס בתוך הפה בשבת מפני שהוא
ספק נפשות, וכל ספק נפשות דוחה שבת. ופירקוי בן-
בבוי, מביא "ואפילו ספק נפשות דוחה כל לא תעשה
שבתורה... ושבת... ולא נתן הקב"ה מצוות להרוג את ישראל
בשביל מצוות, אלא תורה ומצוות חיים הם לישראל בעולם
הזה ובעולם הבא, ואפילו מצוה אחת שיש בה סכנה לא
נתן הקב"ה בתורה לישראל". עיין גיזבורג, גנזי שכטר,
כרך א, עמ' 19 ואילך; שבת קט, ע"א; יומא פד ע"ב.

"חץ הנדרך" מה בגוף האדם (15) או מסע ושריון^{מז} ואבן וקלע^{מז}
 חניה וחרב: יפתיע^{מח} ויכה במקום סכנה נפש יוציאווה מן המכה
 זמן הנקב או נחש ישכנו (16) או ישוקה בסם המות (17)

שנויי נוסחאות

54. ושריון] ושריה (א.ב.ג.ד.). כגירסת הכתוב, איוב מא, יח.
 וקלע] קלע (א.ב.ג.ד.). 55. נפש] הנפש שימוה באוהו היום (ד.).
 56. ישוקה] ישקה (א.ב.ג.). יושקה (ג.).

הערות

- מה. היינו על ידי קשת. עפה"כ"קשתו דרך ויכוונה" חהלים ז, יג.
 מז. מיני כלי מלחמה עפה"כ "...חניה מסע ושריה", היינו עגלות
 ברזל ושריון. איוב מא, יח.
 מז. עפה"כ "ויחזק דוד בקלע ובאבן", שמואל א' יז, ג.
 מח. היינו, פתע פתאם. ראה להלן הערה נה.

חילוקים

- ב. מספרות הקראים. בספק פקוח נפש מחולקות הדעות אצל הקראים,
 הדסי חולק על הרבנים ואוסר לחלל את השבת בטפק פיקוח
 נפש. הוא מחיר רק פיקוח נפש ודאי, ו"שימות באותו היום".
 גם הקראי יוסף, הרואה, (אשר חי במחצית הראשונה של המאה
 הי"א, והעמיד בקראות את הכלל כי "החמור הוא טוב שנעשה
 אותו ולא הקל", פסק: "אך בהיות הסכנה החיה מסופקת,
 אין ראוי לתקל השבת, אלא צריך להיות דעת ההקרה נוטה
 אל הסכנה אל הבריאות" (אדרת דף נז, ג), ובשייצי עצמו
 כותב שם: "סוף דבר פסקו החכמים כי סכנת נפש דוחה את השבת
 כשתהיה הדעה נוטה אל הסכנה יותר מהבריאות...". עייין
 מולער, הקראים הנזעה גדולה יהודית בימי הביניים, (מרחביה
 1949) עמ' 156 ואילך, 291, 332 ואילך; נמוי, Karaite Anthology
 עמ' 267 ואילך.
- (15). מספרות הרבנים. ראה עבודה זרה כח, ע"א: "גב היד וגב הרגל
 הדי הן כמטה של חלל ומחללין עליהן את השבת". והרבנים
 לא נוהגים לכך שום הגבלה.
- (16). מספרות הרבנים. החכמים פסקו ש"מי שנשכו כלי שוטה או
 אחד מזוחלי עפר שממיתין, אפילו היו סמך ממיתין וסמך
 אין ממיתין - עושין לו כל צרכי רפואה להצילו". יומא
 פ"ח, ע"ב. שבת קכא, ע"ב, רמב"ם הל' שבת פ"ב, ז.
- (17). מספרות הרבנים. השווה ע"ז יב, ע"ב: "הבולע נימה [עלוקה]
 של מים מותר להחם לו חמין בשבת".

235 "או ינזל מן הראש אל הקרב" מט (18) יקשר המקום ההוא או ירפאוהו בכלום נ(19) עד עבור יום קדשך:

"זקן וטף ויונק שנפלו בכור או בנהר וביים ובאגמי" או שנפלה עליהם מפולח אבני" או בנינים או אילן או אם נפלה עלייה נא או קורה או שטיפת מים נב ודומיה" אם פתע פתאום נג נהיו לעיניך בימות קדשך: נג "ובה שעחא נד יבינו החפמי" כי עדיין חיים הם: או ירפאו מאותו הדבר נה יחללו יום קדש לקיום נפשוהיה":

שנויי נוסחאות

- 60. בנינים] בנינים (ב.ד.). אילן] אילן או. אגלנים (ד.). עלייה או] עליהם (א.ב.ג.ד.). 61. מים] המים הזידונים (ד.). 62. ובה שעחא] וביהשעחא (ד.). 63. יחללו] יחללו עליהם (א.ב.ג.ד.). לקיום] בקיום (א.ב.ג.ד.).

הערות

- מט. היינו שטף דם פנימי.
- נ. רפואה מעטה.
- נא. קומח עלייה. עפה"כ "נעשה - נא עליה - קיר קטנה", מלכים ב, ד, י.
- נב. זרם של מים שטפט. עפה"כ אזי המים שטפונו, תהלים קכד, ד.
- נג. עפה"כ "והיה לפתע פתאם", ישעיה כט, ה. אבל אם זה לא היה בפתע ויכל היה למנוע האסון, אסור לרפאותו.
- נד. באותה שעה, דניאל י, ו. טו, ד, ל, ה, ה.
- נה. כלומר, מותר לחלל השבת בשביל להכין רפואה לחולה רק אם זה זדאי שיתרפא מהפצע שקיבל.

חילוקים

- (18). מטפרות הרבנים. והרבנים פסקו "אם יש מכה בחלל גופו מן השפה ולפניו, בין בפיו בין במעיו, בין בכבדי וטחולו, או בשאר מקומות כל שיש בחללו, - הרי זה חולה שיש בו סכנה, ואינו צריך אמד" ועושים הכל כדי לרפאוהו ע"ז כח, ע"ב; רמב"ם, הל' שבת פ"ב, ה.
- (19). מטפרות הרבנים. יומא פד, ע"ב: מחמין חמין לחולה בשבת בין להשקותו בין להברותו ולא שבת זו בלבד אמרו אלא לשבת אחרת ואין אומרים נמתין לו שמא יבריא אלא מחמין לו מיד מפני שספק נפשות דוחה את השבת ולא ספק שבת זו אלא אפי' ספק שבת אחרת. הדסי חולק על חכמי התלמוד גם בדין זה.

ואם לאו לא יחללו (20) עליהם יום קדשך: (21)

"הצרים ואויבי" הבאים להלחם לא ילחמו עמם בימי קדש:
כ"א נ' יסגרו הדלתות עד עבור יום קדש, או יברחו כל איש בנפשו
וימלטו מידי אויבין: "דעתם של לסטים אם להרוג בפתע פתאום יעמוד
כל איש בנפשו, להחיות את נפשו: נז(22) ואם יבין כי לא ינצל ימסור
נפשו ולא יחלל יום קדשך:

שנתיי נוטחאות

64. לאו] ולאוי (א.ב.ג.ד.) עליהם יום] יום (א.ד.) שם (ב.ג.) .
66. יום] ימי (א.ג.) . 68. ימסור נפשו] ימסור לנפשו (א.ב.ג.ד.) .

הערות

נו. ר"ת: כי אם.
נז. ר"ל שמוחר לו להלחם להציל את נפשו אבל לא להצלת אחרים.

חילוקים

(20) . מספרות הרבנים. הוסי חולק על חכמי התלמוד, ביומא פד,
ע"ב: "מפקחין פקוח נפש בשבת והזרוז ה"ז כשוכח ואין
צריך ליטול ושות מב"ד וכו'..." וק"י מנהות סד, ע"א.
(21) . א. מספרות הרבנים. ראה משנה יומא פ"ח, ז: "...מי שגפלה
עליו מפולח ספק הוא שם ספק אינו שם ספק חי ספק מח
ספק כוחי ספק ישראל מפקחין עליו את הגל מצאוהו חי
מפקחין ואם מת יגיתוהו" ושם בגמרא פה, ע"א: "מצאוהו
חי, פשיטא! - לא צריכא דאפי' לחיי שעה" ופסקה הרבנים
שפקוח נפש דוהה שבת גם אפילו אם ברי לנו שלא יקום מחליו
זה, ולא יזכה לשמור עוד שבתות והצלתו היא רק לחיי שעה,
"שמא יעשה תשובה באותה שעה ויתקן מה שחטא בחייו".
ע"י המאירי על מסכת יומא (ירושלים, תשל"ל), עמ' ריג.

השוואות

(22) . א. מספרות הקראים. ראה בשייצי (אדרת דף נו, ג') וכן [גם
זה מותר] עשיית מלחמה בשבת בכלי זיין ולטלטל ברשות.
הרבנים בעבור סכנת נפשות. כי אם ידעו הגוים שביום שבת
לא ילחמו ישראל עמם, יבאו לעולם בשבת ויחרגו; והנה
גליח הפלסתי שעמד ארבעים יום כנגד מערכת ישראל, ואם
לא היו ישראל לוחמים בשבת בכלי זיין, היו כלם נהרגים
אז, וזה דבר שלא יסבלהו דעת כל משכיל". ע"י גן עדן,
דף לד, ב'.

ב. מספרות הרבנים. השווה עירובין, מה, ע"א; "נכרים שצרו
על עירוח ישראל, אין יוצאין עליהם בכלי זיין ואין
מחללין עליהן את השבת... במה דברים אמורים כשבאו על
עסקי ממוך אבל באו על עסקי נפשות יוצאין עליהן בכלי
זיין ומחללין עליהן את השבת".

"גלוי ראית אלה נח כשאנו מאכילים לטף ועולל ביום כפורך: (23)

וחולה וחלש מגאימי^א אותו מיט^ב לקיום נפשו אם יעטוף רוחם^ג
 לפניך (24) אף הילוד מן היולדת^ד מתקני^ה אותו ומניקי^ו אותו יען
 קיו^ז נפשו (25) וקיו^ח היולדת בכלום^ט בחכמתך. אף בכריחת השורר
 והשליה וכל צרכי יולדת^י סג (26) כן כל אלה כדעת בינתך:^{יא}
 "בזאת כן דומה זה כבעילת זנות ונאוף אשר מסרה נפשה הנערה
 המאורסה לקיי^ב נפשה ולא חייבה בוראה ועושה. סה^ב כי זנתה וניאפה
 ועברה במצות צורה^ג

שנויי נוסחאות

70. כשאנו [שאנו (א.ב.ג.) כפורך] כפוריך (א.ב.ג.) .72. ומניקים
 ומניקים (ד.) .74. והשליה [והשליה (א.ב.ג.ד.) .75. ונאוף]
 וניאוף (ד.) .76. וניאפה [וגאפה (א.ב.ג.ד.) .77. במצות] ממצות
 (ב.)

הערות

נח. כלומר, לשנה ראיה והוכחה גלויה להתר הצלת נפשו ע"י מלחמה
 באויבים. ראה ב"ק מו, ע"ב ובמגילה כ, ע"א: "אין מביאין ראיה
 מן..."

נט. עפ"הכ"הגמראיני נא מעט מים מכרך", בראשית כד, יז.

ס. עפ"הכ"ההעטף עלי רוחי" תהליה קמב, ד.

סא. ר"ל מיד ששיוצא מרתס אמו.

סב. הוצנו על דבר: מצהקמהלידה.

סג. כל מעשה הקשור לקיים חי' היולדת.

סד. אם אנו מבינים שבמעשנו נציל נפשמ.

סה. עפ"הכ"בראתיו יצרתיו אף-עשיתיו", ישעיה מג, ז.

השוואות

(23) מטפרות הרבנים. השווה משנה יומא פ"ח, ד; "התינוקות אין
 מענין אותן ביום הכפורים אבל מחנכין אותם לפני שנה ולפני
 שנהיים בשביל שיהיו רגילין במצות".

(24) מטפרות הרבנים. השווה משנה שם פ"ח, ה. "עוברה שהריחה מאכילין
 אותה עד שתשיב נפשה הולה מאכילין אותו על פי בקיאיין ואם
 אין שם בקיאיין מאכילין אותו על פי עצמו עד שיאמר די".

(25) מטפרות הרבנים. ראה שבת, עכא-קכט. "ובמיט לא רחצת למטעי'
 (יתזקאל טז, ד) מכאן שרוחצין הולד בשבת ומהמלה לא
 המלחת" (שם) מכאן שמולחין הולד בשבת, "והחל לא תתלח" (שם),
 מכאן שמלפפין הולד בשבת".

(26) מטפרות הרבנים. השווה משנה שבת פי"ח, ג': "...אבל מסעדין
 ומילדין את האשה בשבת וקורין להחכמה ממקום למקום ומחללין
 עליה את השבת וקושרין את הטיבור. ר" יוסי אומר אף חותכין..."

אבל מלטה והצילה מן המות עושה.¹⁰ ככתו' "ולנערה לא ת"ד
 כי אין לנערה חטא מות"¹⁰⁽²⁷⁾ וכן כריחת שוררת הילד לקיו' נפשו
 שמוציא דם וקושרים אותו ביום שבתך כאשר אמרנו ומתקיים ביום קדשך:¹⁰
 "אכן ראוי כן אם במצוה אחת יעבור האיש וקיים נפשו, אבל
 במצות רבות¹⁰ לכפור ולחלל שם ה' י'הרג ולא יחלל שם ה' גואלו
 וקדושו, ע"א צורו ובוראו ועושו, ע"ב כאשר מצאנו בדניאל הנביא
 ועזריה ומרדכי נביאיך וחסידיך: ע"ג(28)

שנויי נוסחאות

79. פ"י בכ"י א.ב.ג.ד. נשמטה חיבה זו. מות] מות וגו' (א.ב.ג.).
 80. ומתקיים] ומתקיים (א.ב.ג.). 81 וקיים] ויקיים (א.ב.ג.).
 ויקיים את (ד.). 82. במצות] במצוות (א.ב.ג.). 84 ומרדכי]
 בכ"י ד, נשמט שם זה. וחסידיך] בכ"י א. נשמטה חיבה זו.

הערות

- טו. ה' שעשאה אמר להציל אותה מן המות.
 סז. דברים כב, כז.
 סח. היינו שיוכל לקיים נפשו עז מוצאי יום הקדש.
 סט. כלומר, אם הצלת הנפש מביא אותנו לעבור באותה שבת או מועד מצוות
 רבות.
 ע. או לכפור ולחלל שם ה' אפי" ע"י עברה על מצוה אחת.
 עא. עפה"כ "גאלך קדוש ישראל", ישעיה מו, יז.
 עב. ראה הערה סה.
 עג. עפה"כ "וחסידיך ירננו", תהלים קלב, ט.

השוואות

(27). השווה לנדרים כז, ע"א: "ולנערה וגו'". מכאן שאנס רחמנא
 פטריה, עיין סנהדרין עד, ע"א. פסחים כה, ע"ב.

(28)! א. מספרות הרבנים. השווה סנהדרין עד, ע"א: "...כל עבירות
 שבתורה אם אומרים לאדם עבור ואל תהרג יעבור ואל יהרג,
 חוץ מעבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכות דמים... א"ר
 יוחנן: לא טנו אלא שלא בשעת גזרת המלכות אבל בשעת גזרת
 המלכות אפי" מצוה קלה יהרג ואל יעבור. כי אחי רביך א"ר
 יוחנן אפי" שלא בשעת גזרת מלכות לא אמרו אלא בצינעא אבל
 בפרהסיא אפי" מצוה קלה יהרג ואל יעבור". עיין רמב"ם
 הל' יסודי התורה, פ"ה א-ד. ספר המצוות עשה ט"ה. הל' שבת
 פ"ב, ג.

ב. מספרות הקראים. ראה בשייצי (אדרת: דף נו, ג'):
 "אמנם בעלי הקבלה אמרו (סנהדרין עד, ע"א), שלשה
 דברים יהרג האדם ואל יעבור: על עבודה זרה, ועל גלוי
 עריות ועל שפיכות דמים: וטענו להם החכמים ואמרו, כי
 על עבודה זרה יהרג ואל יעבור ממה שמצאנו בענין דניאל
 וחבריו שמטרו נפשם למיתה, אמנם בגלוי עריות ושפיכות
 דמים אין הענין כן..." עיין אדרת שם.

א"ב קמט

"אם ירכב אדם על ספינה בים או בנהר ובאגם לדעת שלא יבוא עליו יום שבת^א מותר לו: ואם מקום הליכת רצונו רחוק, יקרב ביבשה וישבות או יצא חוץ וינח לו, (1) וכך היו עושים גם עבדי שלמה ע"ה כהשיג להם כזה או כי היו גרי סערא^ג

שנויי נוסחאות

2. יום שבת [שבת קדש (א.ב.ג.). שבת ויום קדש (ד). 3. ע"ה] בכ"י א.ב.ג.ד. נשמטו חיבות אלו. 4. כזה [כזו (א.ג.) כן (ב.)].

הערות

- א. בכ"י א.ג. פרק זה הוא א"ב קנג.
 ב. כאשר נסעו לצוד וצידון והחקרב יום השבת.
 ג. היינו, גר חושב. עפה"כ "וגרך אשר בסעריך", שמות כ, י; דברים ה, יד. לא, יב. ראה אשה"כ תשר"ק רעג/ב. דף קד, ד.

חילוקים

- (1) א. מספרות הרבנים. ראה שבת יט, ע"א: איך מפליגין בספינה פחות מג' ימים קודם השבת. במה דברים אמורים לדבר הרשות, אבל לדבר מצוה שפיר דמי ופוסק עמו על מנת לשבות ואינו שובת [אפי"א אם הגוי אינו שובת אין בכך כלום] דברי רבי, רשב"ג אומר אינו צריך... "עייך שט בתוספות ד"ה "איך מפליגין"; בגמרא שט קלט, ע"ב; ובפסחים ג, ע"ב.
 ב. מספרות הקראים. הדסי חולק על התלמוד ואוסר להפליג בספינה אפי"א יותר מג' ימים לפני שבת. אולם בשייצי פוסק כמו הרבנים. ראה אדרת דף נב, א': "ורכיבת הספינה קודם השבת ויבא השבת וימצא בתוכה אמרו שהוא בהתר ממה שמצאו עבדי שלמה ע"ה שרכבו בספינה... וקצת מן החכמים אסרו רכיבת הספינה בנהר מפני שהנהר אפשר לו ללכת אל נמל ביום ויצא בחוץ וישבות מה שאי אפשר זה ביט ויפה דקדקו". אמגט דעתו של רבי אהרן בע"ח היא שאין הבדל בין ים ונהר ואט בזה אסור גם בזה וכך להפך, אולם בשייצי חולק עליו וסובר שההבדל הוא בזה, שבים הדבר לא תלוי ברצונו לשבות ובנהר הוא כן יכל להגיע ליבשה ולנוח". עייך שט באדרת, דף לב, יא:

שנריי נוטחאות

. ועושים] וע"כ היו עושים (ד).

חילוקים

2. א. מספרות הקראים. להלן אסה"כ א"ב שעב/כ דף קמח, ב', כותב הדסי: "כי כן מצאנו שגרי שער היו שוכנים בבתי ישראל בתוכם והיו נהנים מהם אך לא היו מחללים את ימות המקודשים בעיניהם" ובתשר"ק רע"ג/ב, דף קד, ב', מסביר הדסי למי הוא מתכוון בגרי שער: "אף גר ותושב שהוא גר שער אין לו בשלשה רגלים. לחוג; והתושב הוא שישב היום במקום אחד שנה או שנתיים או פחות או יותר ולמחר ילך לו", ושם ד': "הגר הוא מן גרי צדק ותושבים הם גרי שער והם בדתם...". [היינו בדתו הנכריה] רבי אהרן, (ספר המבחר דף לז, א"ב) כותב: "והזכיר גר שער כי על הנאי זה ידור בארץ ישראל שלא יחלל שבת והן נמצא גם הוא ברשות ישראל". בשייצי סובר כמו הדסי ולא כרב אהרן (אדרת, דף מז, א'): "וכן הגר [=גר תושב] לא יעשה מלאכה בגלוי בשערי ישראל אמנם אם יעשה מלאכה בסתר אין לנו אסור מזה כי הכתוב אמר, 'בשעריך' (שמות כ, י) והטעם שיהיה גלוי ומפורסם בחוכנו". - ומ"בשעריך" בשייצי לומד גם כן שבזמן הגלות, אין בידינו לפנוע גרים ממלכתם... עיין שם דף מז, ד' ואילך; גן-עדן דף לב, א' ואילך.

ב. מספרות הרבנים. ראה יבמות מח, ע"ב, על הכתוב "וינפש בן-אמתך והגר" (דברים כג, יב) דורשת הגמרא: והגר זה גר תושב אהה אומר זה גר, תושב או אינו אלא גר צדק, כשהוא אומר "וגרך אשר בשעריך" הרי גר צדק אמור הא מה אני מקיים והגר זה גר תושב. בדין גר תושב אמר ר"ע (כריתות ט, ע"א) דגר תושב אין מוזהר על השבת. (רמב"ט: ומותר לו לעשות מלאכה בשבת לעצמו אפילו בפרהסיא). ובמסכת ע"ז (דף סד, ע"ב) אנו לומדים שע"י קיום בשבע מצוות שקבלו בני נח נקרא גר תושב ולפי הגמרא ערכין (כט, ע"א): "אין גר תושב נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג". עיין רמב"ם הל' שבת פ"כ, יד. הל' מלכים פ"ח י-יא. הקראים חולקים איפוא על הרבנים בבאור הכתוב "וגרך אשר בשעריך" וגם בדין של גר שער, היינו גר תושב.

השוואות

3. א. מספרות הרבנים. השווה רמב"ם הל' מלכים, פ"ג, ח; כל המורד במלך ישראל יש למלך רשות להרגו. "אפי" גזר על אחד משאר העם טילך למקום פלוני ולא הלך...".

"בפתח פתאום אם יאנס ותחיה בים רכיבתו, ד' כי לא יוכל לשבות חוצה, אנוס הוא ושוגג וה' הסולה אשמת שגבתו, ה' אבל אם בששי לדעתו, י' עשות בו ימי שבתותיך וימות קדשך: "גמת חובתו" אסור לו, (4) כי רכיבת הים כרכיבת הסוס ביבשה דומה לו מעללו: ה' זו מלאכת סוחרים ויורדי הים וזו מלאכת סוחרים ועובדי והולכי דרכיך:

"דברו שאמר "עושי מלאכה ב"ר" ורכיבת הסוסים ממלאכה אנשי המלחמה והסוחרים. והוא תחת מאמר "לא תעשה כ"מ" ביום קדשך? יא" (5)

שנוי: נוסחאות

7. [לשבות] לשבת (א.ב.ג.). 8. [אנוס] אנוס (א.ב.ג.). ושוגג [ושגג (א.ב.ג.)] את ירכב (א.ב.ג.ד.). 11. סוחרים ויורדי [סוחר יורדי (א.ב.ג.ד.)] עובר (א.ג.). עובדי (ב.ד.).

הערות

- ד. כלומר, אם הוא מוכרח לנוסע בים הגדול או שהיתה טערה בים, ולא יכל היה לרדת ליבשה.
- ה. עפה"כ"ועשה... בשגגה ואשם". ויקרא ד, כב.
- ו. אם הוא עולה על האניה ביום הששי בדעה לעשות בה יום קדש.
- ז. עפה"כ"מגמת פניהם קדימה", הבקוק א, ט. ר"ל אפי' הוא חייב להפליג למקום שהוא חושב ורוצה להגיע. אסור לו. על השיבות הקטע הזה מבחינת למוד תנאי חייבתם של היהודים בכזנטיון בתקופתו של ר' יהודה הדסי, עיין אנקורי, Karaite in Byzantium, עמ' 173.
- ח. היינו, מעשהו.
- ט. ר"ת במים רביט. תהלים קז, כג.
- י. ר"ת כל מלאכה.
- יא. עפה"כ שמות כ, י.

חילוקים

- (4). הרבנים אסרו ההתלגה בספינה פחות משלשה ימים קודם השבת, כדי שתחישב דעתו עליו קודם השבת ולא יצטער יותר מדי לכן לדבר מאזה מפליג בים אפי' בערב שבת. עיין שבת יט, ע"א; ורמב"ם הל' שבת פ"ל, יג; אוצר הגאונים - החשובות שם, עמ' 17 ואילן. וחלק. הפירושים שם עמ' 8.
- (5). א. מטפרות הרבנים. " . . . עיין משנה ביצה פ"ה, ב"ל כל שחייבין עליו משום שבות משום דשות משום מצוה בשבת, הייבין עליו ביו"ט", ואלו הן משום שבות לא עולין באילן ולא רוכבין על גבי בהמה ולא שטיין על פני המים וכו'". ושם בגטרא "ולא רוכבין על גבי בהמה... גזרה שמה יחתון זמורה [להכותה] ביום, הדסי אסר הרכיבה על בהמה בשבת מדאורייתא, כי היא נופלת תחת האיסור של "לא תעשה כל מלאכה".

"הוא שאמ"אט חמ"ר^{יב} עשות חפצין ב"ק^{יג} וגו': אף עליית ורכיבת האילנים בימות הקדושים לנופש נפשי:^{יד} אסורה עלי ועליך: "והיא כעליית ורכיבת הסוסי": אף זו^{טו} עליית האילנים מלאכת המלקטי פירות ובוצרים: ככתוב "יצאו מן העם ללקוט ולא מצאו"^{טז} כי היו כמנסיס"^{יז} (6) וכתוב עוד "עד אנה מאנתם לשמור מצותי ותורתי"^{יח} אמר אלהיך: "זורעים האומות וקוצרים ומלקטי פירות בימי קדש: ומביאי לנו בימי חול מותרים הם אלינו שנאכלם כי לא צוינום לחלל ימי קדש: (7)

שנויי נוסחאות

15. וגו' [בכ"י א.ג.ד., נשמטה תיבה זו. 16. בימות] בימים (א.) ביום (ב.צ.ג.). 19. וחורתי] וחורתי (ג.).

הערות

- יב. ר"ת: חשוב משבת רגלך.
 יג. ר"ת: ביום קדשי. ישעיה נח, יג.
 יד. רק למנוחת בנפש ולא לקטוף מן האילן.
 טו. לאיטור עליית ורכיבת האילנות יש טעם נוטף זה.
 טז. שמות טז, כז.
 יז. מנסיס את ה'.
 יח. שם כח.

חילוקים

- ב. מספרות הקראים. בשייצי (אדרת דף נא, ד') כותב: בענין רכיבת הבהמה בשבת. דע שרכיבת הבהמה כבר נתבאר אסורה ממאמר 'למען ינות שורך וחמורך...! (שמות כג, יב). אמנם יש לשאול ולומר כי זה האסור בבהמתו אמנם בבהמת גוי ונכרי לא יהיה אסור מפני שאמר 'שורך וחמורך' יש להשיב כי הבהמה הזו היא רוכב עליה היא ברשותו ותחת ממשלתו לכן הוא רוכב עליה ולפי זה ראוי לתת לה מנוחה כבהמתו. אמנם בעה"ק (בעלי הקבלה) הוציאו אסורו ואמרו כדי שלא יכרות זמורה להנהיג בה את הבהמה ומזה הצד חאסר הרכיבה בכלל בין בבהמה שלו בין בטל אחר".
- (6). א. מספרות הרבנים. השווה משנה ביצה פ"ה, ב: "לא עולין באילן" ושם בגמרא, לו ע"ב, "גזרה שמה יתלוש", אולט לפי הדסי גם אסור זה הוא מדאורייתא. עיין גם משנה עירובין פ"י, ה, וגמרא שם ק, ע"ב.
- ב. מספרות הקראים. בשייצי (אדרת נב, א') כותב: "ואסרו (הרבנים) ג"כ לעלות באילן בשבת כשום שהוא עוקר ותולש. ולפי דיננו הוא באסור". משה בגי ב"משאת משה", טור דרך הרע, טובר כמו הרבנים: "איין ראוי לעלות באילן בשבת שא"א שלא יתלוש זכר בעליחו וברדתו: וב"ה [בעלי הקבלה] אמרו עלה באילן בשבת בשוגג מותר לירד; במזיד אסור לירוד".

"כאשר אכל יהושע ע"ה וכל ישראל תבואה ארצך: י"ם "חפץ נתינת
 כל דבר ביד הגוים לתקנ": כגון נתינת מנעלים ובגדי' ושרות וכרמי'
 מימי חול מותרים לחם עד זמן רב לתקנ": א"ב לחם מיום ששי
 על מנת שיתקנו"כא ללקחם ביום ראשון אסור: (8) וכן כמו זה כל
 דבריו כאשר ביארנו למעלה לפניך: כב

שנויי נוסחאות

24. הגוים] הגויים (ד.) 27. ביארנו] ביארתי (ד.).

הערות

- יט. והנכרים זרעו וקצרו גם בשבת.
 כ. כלומר, אם יש לנכרי די זמן לתקנם לפני השבת.
 כא. ביום השבת.
 כב. עיין לעיל תשר"ק קמו/מ. עמ' 170-171, והשוואות (17) שם.

השוואות

- (7). מספרות הרבנים. ראה משנה שבת קכב, ע"א: "נכרי שהדליק את הנר
 משחמש לאורו ישראל ואם בשביל ישראל - אסור... מעשה ברבן
 גמליאל וזקנים שהיו באין בספינה ועשה נכרי כבש לירד בו
 וירדו בו גמליאל וזקנים". עיין שם בגמרא ע"א וע"ב. הרבנים
 החירו להנות ממלאכה שגוי עשה לצורך גוי אם אין במלאכה
 אפשרות של ריבוי כגון כבש לירד מהאניה או הדליק נר להאיר
 את החדר ("נר לאחד נר למאה" שבת קכ"ב ע"א), או אפילו עשה
 מלאכה שיש בה אפשרות של תוספת, אך אין הגוי מכיר את היהודי
 הנהנה ממלאכתו - מותר להנות מאותה המלאכה שלא נעשתה, אלא
 בשביל גוי, וגם אין חשש שמא ירבה הגוי בשביל יהודי, כי
 הגוי אינו מכירו. אבל אם עשה גוי מלאכה לצורך גוי, ויש
 אפשרות להוסיף במלאכה ברבות הנהגים ממנה - כגון קטף פירות,
 או צג דגים - אסור ליהודי שהגוי מכירו להנות מן המלאכה,
 בזירה שמא ירבה הגוי בשבילו, והרי אם הוסיף במלאכתו עבור
 היהודי, היא נאסרה בהנאה בשבת ו"בכדי שתעשה". עיין שבת קכב,
 ע"א; רמב"ם הל' שבת פ"ו, א-ד. שו"ע או"ח הל' שבת שי"ח, ה.
 וראה אוצר הגאונים - החשובות שם, עמ' 114.

חילוקים

- (8). א. מספרות הרבנים. הדמי מחמיר כביש שמאי. ראה משנה שבת,
 פ"א, ה: ב"ש אומרים אין נוהנין עורות לעבדן ולא כלים
 לכובס עכו"ם אלא כדי שיעשו מבעוד יום ובכולן בית הלל
 מחירין עם השמש [בעוד החמה זורחת] אמר רשב"ג נוהגין
 היו בית אבא שהיו נוהנין כלי לבן לכובס נכרי שלשה ימים
 קודם לשבת" (רש"י: שהוא קשה לכבס וצריך ג' ימים ומחמירין
 על עצמם כב"ש). הוסיף החמיר כב"ש והרבנים פסקו כמו ב"ה
 עיין שם יח' ע"ב. רמב"ם הל' שבת פ"ו, יב.

ראה אוצר הגאונים - החשובות שם, עמ' 10. "ולתן ישראל
 כלים לצבוע ערב שבת עם חשיכה מותר שהלכה כבית הלל. דתנו

"טעם נתינת זהב וכסף וכל דבר בידם: שיקנו וימכרו בימי קדש ויחנו החצי או פחות מן הריוח לישראל: אסור לנו כי מרצוננו וצווינו הוא כל מה שעושי' בידם^{כג} (9) וזו כלל האמה אוסרת בעדתך: כד"י"דמה זה בהשכרת בחיגו ומרחצאותינו וחבוינו ויהי' שלנו: בידי הגויים ונקח השכירות ואסורי' כל אלה לנו: אף נפרש ונפריד להם בחשבונותינו חוץ ימי קדשנו תעשו ימים אחרים בחשבונך: כה

"ככה נתינת זהב וכסף בנשך נתן להם: כו אבל בחכרה כז אסור לנו לתת להם: כח וכך השכיר^{כט} לא יחשוב בשכירתו ימי קדשך: ל

שנויי נוסחאות

28. בימי [ביום (ז). 29. הריוח] הריוח (ד.). לישראל [לישראל (א.ב.ג.ד.). מרצוננו] מרצוננו (א.ב.ג.ד.). 30. וצווינו [וצווינו (א.ב.ג.ד.). האמה] האמה (א.ב.ג.ד.). 31. ומרחצאותינו [ומרחצאותנו (א.ב.ג.ד.). והרחיים] והרחיים (א.ג.ד.). והריחיים (ד.). בידי [ביד (ד.). 33. אף] אף (א.ב.ג.ד.). ככה [כן (א.ב.ג.ד.). להם] להם שנאמר "לנכרי תשיך ולאחיך לא תשיך" (דב' שם) (א.ב.ג.ד.). 36. בשכירתו [בשכירתו (א.ב.ג.ד.). בשכירתו כל (ז.).

הערות

- כג. ראה לעיל א"ב קמו/א עמ' 179-181 והשוואות (29) שם.
כד. היינו כל הקראים.
כה. גם במקרה זה מותר הדבר. ראה לעיל חסר"ק קמו/א , עמ' 179 השוואות (27), ועמ' 181 השוואות (29).
כו. ו"ל מותר לקחת רבית מנכרי. עפה"כ"לנכרי תשיך לאחיך לא תשיך" דברים כג, כא .
כז. היינו לעשות שותפות עם נכרים, עפה"כ"וארו לחברה... "איוב לד, ח. ובטפוח הרבנים: "הבורה של מצוה", סנהדרין ע, ע"ב, היינו לעשות שותפות עם הגויים.
כח. עיין לעיל חסר"ק קמו/א עמ' 179-181 והשוואות (29) שם.
כט. היינו שכיר יהודי.
ל. עיין לעיל א"ב קמו/א, עמ' 182 והשוואות (1) שם.

חילוקים

בית שמאי אומ' אין נותנים עויות לעבדן ולא מליה לכובס נוכרי א לא כזי שיעשו מבעוד יום ובית הלל מחירין וכיון דאמ' רבן שמ' בן גמליאל נוהגין היו בית אבא שהיו נותנין מלי [לבן] שלהן לכובס נוכרי ג' ימים קודם לשבת הוה ליה ר' שמ' בן גמל' כב"ש וב"ש במקום ב"ה אינה משנה. " עיין גאוניקה עמ' 320; תג"א ח"ב עמ' 155 - מחשבות רב נטרונאי.

"לכך גם המשכיר לא יהנה כלום מן השכיר שלו בימי קדשך;
 כי אם יהלל וישבח לה' כמוך: לא^א ולענין אכל ולחקן^ב גם הוא כאחד
 מאנשי ביתך וישמח גם הוא בשמחת עמך: כאשר ביארנו למעלה לפניך:^ג
 "מלאכת השוער לעמוד לשמור שער אדוניו: וכן הנוטר לנטור הכרמי"
 והשדות בעיניו. לד(10)

שנריי נוסחאות

37. שלו] שלא (א.ג.). בימי קדשך] בימי קדש (ד. בכ"י ה. נשטט מכאן
 המשפט "כי אם... אדוניו" 38. אכל] אוכל (א.ב.ג.). ולחקן] וחקן
 (א.). יחקן (ב.ג.). 39. ביתך] ביחך (ג.). 40. אדוניו] אדונו
 (א.ב.ג.). 41. והשדות] ושדות (ד.).

הערות

- לא. ראה לעיל חשר"ק קמו/צ, עמ' 166. א"ב קמו/ל, עמ' 195-196.
 לב. היינו הכנת האוכל.
 לג. ראה לעיל שם.
 לד. מבלי לעשות מעשה בידינו.

חילוקים

ב. מספרות הקראים. בשייצי באדרת, (דף מו, ד') מביא: "ואמר
 רב' ישועה כי צריך ישראל להיות נזהר שלא יתן מלאכה לגוי
 לכתחלה לעשותה בשבת והטעם [מחי זה נהשב כנוהג המלאכה
 לגוי] שיתנה סמוך לערב יום ו' אמנם יתנה לו חוץ ימי
 השבוע ואמרו ב"ה [=בעלי הקבלה] כי צריך להיות מעת נתינתו
 לגוי עד ערב שבת בכדי זמן עשיית המלאכה ההיא. ואמרו עוד
 (ביצה כד, ע"ב) שאם הגוי עשה מלאכה בעד ישראל בשבת לא
 יהנה ממנה הישראלי במוצאי שבת אלא אחר עבור שעה בכדי
 חקון אותה מלאכה ואמרו שכל אלו אינם מהחורה אלא מדברי
 סופרים... לא יבוא אטורו אלא מטעם קדושה והוא נטייה
 אל צד החומרה". עיין שם דף מו, ד'. נב, ד'; גן עדן
 דף ל, ג'-ד'; ו"מטאת משה" "טור דרך המות" ו"טור דרך הטוב".

(9). מספרות הרבנים. הרמב"ם פוסק: "הנותן מעות לנכרי להחזיק
 בהן, אף-על-פי שהנכרי נושא ונותן בשבת, חולק עמו בשכר
 בשנה. וכן הורו כל הגאונים" רמב"ם הל' שבת פ"ו, יח;

השוואות

(10). א. מספרות הקראים. הדסי אוסר שמירה בתור שומר בשכר אבל מתיר
 כנראה לבעל הסדה לשמור שדהו. השווה גן עדן (דף לה, ג'-ד'):
 "יש דברים שהם מותרים בשבת והם דומים למלאכות... וכמי
 ששומר ביתו וידמה כמו הנוטר... והביאו החכמים ראייה מן
 מאמר נחמיה (יג, יט) "ומנערי העמדותי על השערים לא יבוא
 מטא ביום השבת". ושם לה, ד': "ואטור ללמד באשר יש לו שכר".
 ובשייצי (אדרת דף מו, ב') כותב: "ואמר אחר כן [ר'] אהרן
 בעל עץ חיים] שאפטר שיהא צאננו נטושים בחוץ מפני רבויים
 וישראל שומר אותם כמו ששומר פירותיו בשבת ואין זה הלול

וכן מלמד התינוקות להגות^{לה} ולדבר למודו והגיונו: זו מלאכתם לפניך: לו "ניב לז שפת לח הדורש לט והמליץ^מ בקהל זו מלאכתו: וממנה כלכולו ופרנסתו והנאתו: וכן המרי^{מא} והחזן של כניסה^{מב} כל אלה מלאכה נקראו בעבודתו: ככתוב "מה מלאכתך ומאין הבוא"^{מג} ברגליך: "שוחים^{מד} ואומרי' לו מה מלאכתך: הלא יאמר הנשאל אני שוער למלך נוטר לכרמים שומר שדות ואילני': מלמד תינוקות דושן ומליץ ומלמד

שנויי נוסחאות

44. ופרנסתו] פרנסתו (א.ב.ג.ד.). 46. שוחים] שוחמים (א.ג.).
טעות המעתיקים. שוחחים (ב.).

הערות

- לה. להשוב בלבו עפה"כ "והגיון לבי", ההלים יט, טו.
לו. ולכן אסור לעשות בשבת. עיין לעיל א"ב קמז/א, עמ' 182.
לז. המעתיק של כ"י ז. מוסיף הערה: "מס" חסר מן הנוסחא", כי השמיט המשפט "כי אס... אדוניו", ראה שנויי נוסחאות.
לח. עפה"כ "בורא ניב שפחים", ישעי' נז, יט.
לט. שמ"ר פרק ט, ב'; "אבא הדורש".
מ. מתרגם הלמוד או הדרשה של הרב בפני הקהל. בראשית מב, כג.
מא. היינו מורה הוראה בבית הכנסת. ראה כתובות קג, ע"ב. ובעוד מקומות בתלמוד.
מב. שמש בית הכנסת. ראה שבת יא. ע"א: "חזן הכנסת המקרא את השבעה הקוראים בתורה וכו".
מג. יונה א, ט. ויונה הנביא היה דושן ומורה.
מד. עפה"כ "ראגה בלב איש ישחנה", משלי יב, כה.

השוואות

- בו כי אינו מהנה עצמו ודמיון זה כמו שנועל ביתו מפני הגנבים" וזה גם הטעם שהרמב"ם מביא (הלכ' שבת פכ"ד, ח).
ראה אדרת שם ודף מה, ד'.
ב. מטפחות הרבנים. השווה משנה שבת קנ, ע"א: "...אין מחשיכין על החזן לשכור לו פועלים ולהביא פירות, אבל מחשיך הוא לשמור...". (רש"י: להיות קרוב לזאת לשמור פירותיו וזה דבר המותר בשבת לשמור פירותיו אם היו בתוך החומה). ושם בגמרא קנ"א, ע"א: "מותר לאדם לומר לחבירו שמור לי פירות שבהחומך ואני אשמור לך פירות שבתחומי". והגמרא (שבת, ק"ו, ע"ב) משווה דבר זה לנועל את ביתו לשמרו. ושם קז, ע"א אמרו בענין זה שפטור ומותר הוא. ופוסק הרמב"ם: "מותר לאדם לשמר פירותיו בשבת... הא למה זה דומה? לנועל ביתו מפני הגנבים". הל' שבת פכ"ד, ח.

תורתך: המליץ בכל לשונותיך: מרי וחזן בבתי מושבותיך: ^{מה}
 "עוד כאלה אומר" ^{מז} גם הסופר סופר מהיר אני: ^{מז} טונה מטוה:
 תופר אורג רצען: ^{מח} צבע עבדן ^{מט} מבעיר אש ומכבה: צורף, צייד, דיין, ^נ
 אכר וכורם: טבח קצב בונה סותר, חרש אבן חרש עצים חרש ברזל ונחשת
 קוצר בוצר אופה משקה המלך: ^{נא}
 שר אורוות ^{נב} סוסיים אני: גלח סבל: מוכר לחם ובשר בטל: מוכר יין
 באשיות: ^{נג} מוכר פירות וירקות: רופא בשם ^{נד} חוטב עצים שואב מיס: ^{נה}
 בעל מרחץ בעל רחיים חמר: ^{נו} בעל סוסיים ובהמות וגמלים, מחקן שער
 במטרק ^{נז} כוחל עיניים ^{נח} מטחק בקוביא ^{נט} מפריח יונים, ^ס רועה בהמות
 אני: אומן ילדים וילדות ^{סא} אני וכל דומיהן בעלי המלאכות ארבעי

שנויי נוסחאות

48. המליץ [כמליץ המלך (א.ב.ג.). 49. סופר] טופחן (א.ב.ג.). 49. מטוה
 מטוה (א.ב.ג.) 50. צייד [צייד] ציד (ד.). דיין [דייג (א.ב.ג.ד.). הגירסא
 של כה"י הולט יותר במשפט. 53. אורוות] אריות (א.ב.) אוריות (ג.).
 55. רחיים] רחיים (ד.). 56. כוחל] כולח (א.ב.ג.ד.). 57. אני
 בכ"י א.ג. נשמטה תיבה זו.

הערות

- מה. היינו מורה הוראה וחזן של השכונה.
 מו. הדסי מצדיק איסור עבודה השוער הדורש וכו' בכך שעל השאלה "מה
 מלאכתך" הם עונים כמו אלה העובדים עבודה גופנית פמטית.
 מז. עפה"כ "עט סופר מהיר", תהלים מה, ב. "והוא סופר מהיר בתורת משה",
 עזרא ז, ו.
 מח. העובד במרצע או ברצועות עור. עיין פסחים נה, ע"ב; שבת ס, ע"ב.
 מט. היינו מעבד עורות, "איך נותנין עורות לעבדן" משנה שבת פ"א, ח.
 נ. גירסת כתה"י "דייג" נכונה כי כל המטפס מדבר בבעלי מלאכה.
 נא. עפה"כ "משקה מלך מצדים והאפה" בראשית מ, א.
 נב. במלכים א' ה, ו; ארות. בדה"ב ט, כה; אריות.
 נג. כלי לשחות בו יין. ראה פסחים לו, ע"ב.
 נד. מוכר בשמים. בה. עפה"כ יהושע ו, ד. ז. ת. יג.
 נו. היינו נוהג בהמה. ראה שבת קנג, ע"ב: "המחמר אחר בהמתו בשבת".
 נז. "מטרק של ראש", טבול יום פ"ד, ו.
 נח. צובע עיניים באבץ כחול, עפה"כ "כחלת עיניך...". יחזקאל כג, מ.
 נט. ראש השנה כב, ע"א. ס. הוספתא סנהדרין רפ"ה, עמ' 423.
 סא. מלמד מלאכה. ראה שבת ק, ע"א: "המכה בקרנס על הסדן [חייב בשבת]...
 מפני שמאמן את ידו".

מלאכות חסר אחד ופרחיהן: ^ב כן עונים לשואלי. בלשונך: ^ג "פי ה'
 הזהיר "ששת ימים העשה מעשיך וביום השביעי השבות"; ^ד וכל אלה מעשי
 אדם הם וראוי מהם לשבות: וכן האורח כורת הדרכים ^ה ומרקד במחולות (11)
 והכות בתוף וחליל ועוגבים ובמצלתיים ושופרות יובלים ^ו
 וכנורין; (12) "צועה מצעה מטות" ^ז ורוכב בהמות וספינות: ^ח ושוחה

שנויי נוטחאות

58. אחד [אח (א.ב.ג.ד.) לשואלים] לשואליהם (א.ב.ג.ד.).
 59. תשבות [תשבת (א.ג.) לשבות] לשבת (א.ב.ג.) כורת
 כורת (א.ב.ג.) 61. ובמצלתיים [ובמצלחים (א.ג.ד.) יובלים]
 ויובלים (א.ב.ג.ד.) 62. מצעה [מצעי (א.ב.ג.ד.) מטות] ומטות
 (ד.).

הערות

- טב. תולדות בלשון הקראים. ראה לעיל א"ב קמה/פ, עמ' 149.
 טג. ראה הערה מו. סד. שמות כג, יב.
 טה. ר"ל אדם ההולך בדרכים ממקום למקום לשעשוע ובלשון הגמרא
 "ארוי ופרחי" כתובות טא, ע"א.
 סו. עפה"כ יהושע ו, ד, ו. ה. יג.
 סז. שוטח מצעות על מטות. "מזיעין את המטות מליל שבת לליל שבת."
 שבת קיג, ע"א.
 סח. ראה לעיל א"ב קמט/א-ד עמ' 239-241.

הטוראות

- (11). א. מטפרות הקראים. ראה "מטאת משה", שם. טור "דרך המות";
 "אסור לנגן באוואתנו בשבת בכל מיני כלי זמרא ובקל קרנא
 משרוקיתא כי כתוב 'אלה המסוררים' ואחרי כן כתוב 'עליהם
 במלאכתו'".
 ב. מטפרות הרבנים. הטווח משנה ביצה פ"ה, ג': "כל עחיבין
 עליו מטום טבות... חייבין עליו ביו"ט... לא מטפחין
 [פיה"מ: "ההכאה יד על יד"] ולא מטפחין [הוא הנגון
 וההכאה בצלצל" לפי פיה"כ. לדעת רש"י, טט: להכות ביז
 על ירך]. ולא מרקדין. ושט בגמרא "גזרה טמא יתקן כלי
 שיר" ובטפרא (אחרי פרק ז) אמרו: "מניין טלא יטפוק ולא
 יטפיח ולא ירקד - תלמוד לומר: שבתוין" ולספק בלאחר יד
 מותר. עיין ירושלמי ביצה פ"ה, ה"ב, רמב"ם הל' שבת פכ"ג, ה.
 (12). מטפרות הרבנים. הרבנים גם כן אטרו להשמיע קול שיר בשבת,
 בין בכלי שיר, כגון כנורות ונבלים בין בשאר דברים מטום
 גזרה טמא יתקן כלי שיר. עיין עירובין קד, ע"א; רמב"ם
 הלכ' שבת פכ"ג, ד'.

במים: (13) והמראה במראות פנים ועינים (14) ומגדל שער ומתקנו והמנפצו: וחורש וזורע ומעמד והדש והמכביר בכברה והלש והמנתח בשר והמולחו והמיכשו והצולחו ומבשלו: ומפנה כלים ממקומות למקומות: סט ונודר נדרים^ע ומקיים עצות ומחשבות: עא ועורך עריכת כלים מוקצי^{עב} ושולח מים^{עג} ושולח שליחות שאינם לצורך היום:

וסוגר ופוחה מפתחות^{עד} ונוטא כלים מוקצים: ומטפר דברי עלמא וחלומות^{עה} כאלה ודומיהן נכללי' "בששת ימים העשה מעשיך וביום השביעי חשבות"^{עו} בחרישך ובקצירך: עז "קרא אומ" "וביום השביעי חשבות" מכל אלה ודומיהן: להודיענו ולהזהירנו כי אסורים עלינו שיעשם האדם בדעת שיהנה מהם בימי' הקדושים בהן וכהן: עח אף כל אלה ודומיהן נכללים בלא חעשה כ"מ או"ב^{עט} ובתך: פ "ריוח הגוף

שנויי נוסחאות

63. במראות] במראית (א.ב.ג.). 70. וחלומות] וחלומות והבלים (ד.).
 ודומיהן' ודומיהם (ד.). 72. ודומיהן] ודומיהם (ד.). ולהזהירנו
 ולהזכירנו (א.). 73. הקדושים] המקודשים (ד.). כהן וכהן] כהם וכהם
 (ד.). 74. או"ב] בכ"י א.ג. נשמטה החיבה ו"בנך".

הערות

- ספ. ראה לעיל א"ב קמח/ט, עמ' 130.
 ע. שם, בית "ב", עמ' 123.
 עב. שם, בית "ט", עמ' 130.
 עד. ראה לעיל חשר"ק קמח/צ, עמ' 228.
 עה. ראה לעיל א"ב קמח/ב, עמ' 122.
 עו. שמות לד, כא.
 עז. עפה"כ, שם.
 עח. כלומר, אטור לעשות בימים הקדושים דברים כאלה הגורמים לאדם הנאה.
 עט. ר"ח: "כל מלאכה אתה ובנך ובתך". פ. שמות כ, י.

השוואות

- (13) השווה משנה ביצה פ"ה, ב: "כל שחייבין עליו משום שבות... חייבין עליו ביו"ט... ולא שטיין על פני המים... ושם בגמרא לו, ע"ב: "גזרא שמא יעשה חביה של שיטיין". וראה שבת מ, ע"ב. מתירים שם לשוט בבריכה שבחצר, כי אין חשש שיבא לעשות בה חביה של שיטיין, והוא שיהיה לה שפה מוקפת שלא יעקר ממנה המים כדי שיהיה היכר והבדל בינה ובין הים.
- (14) מספרות הרבנים. ראה שבת קמט, ע"א: "אין רואין במראה בטבת רבי מאיר מתיר במראה הקבוע בכותל... הכא במראה של מתכת עסקיגן... מפני טאדט עשוי להשיר בה [עם מראה מתכת]

מותר לנו: כגון אכילה ושתייה ותנומה וצורך הגוף ועמידה ושיבה ודבור חפלה וקריאת תורה^{פא} אע"פ שהן נכללים במלאכות מותרים לנו: ככתו' "אכלוהו היום כש"ה לה" אלהיך^{פב}; "שור נגח ובהמה וחיה רעה וכלב רע המועדים והמותרים^{פג} ובורות פתוחות ומעקה גגות^{פד} ודומיהן: אף הטפים ועוללים המשתלחים מאבנתם ובעליהן, ועושי רעה והלול בימות קדסיהן: בעליהן חייבים והם המחללים ימות המקודשים בהעלמת עיניהן.^{פה}

אף בענשם הם חייבם בתורה אלהיך^{פו} וראוי להם לשמרם או להזהירם אם הם נזהרים: ^{פי} והחיות ובהמות יקשרום בחבלים וישמרום ולא יחללו ימות קדשך: "תוכן ראית כל אלה^{פח} הוא שאמר "לא תעשה כ"מ או"ב וב" ועו"א ושו"ח וכ"ב וג"א^{פט} בשעריך: צ

"אתה" מכליל הבוגרים: ^{פא} "ובנך ובתך" הם הטפים ועוללים שברשותך: (15) וזו היא מלאכתם בטבירת עצים ונשיאת והשלכת

שנויי נוסחאות

75. ושתייה [ושתייה (ד). ועמידה ושיבה] ושיבה ועמידה (א.ב.ג.ד.).
 76. נכללים [נכללות (ד). 78. והמותרים] ומורים (א.ג.). ומותרים (ב.ד.).
 79. ודומיהן [ודומיהם (ד). ובעליהן] ומבעליהן (א.ב.ג.).
 80. קדסיהן [קדשיהם (ד). בעליהן] בעליהם (א.ב.ג.ד.).
 83. הם נזהרים [נזהרים הם (ד). 84. ימות] יום (ד). 85. בשעריך [בשעריך (א.ג.). 86. מכליל] מכליל כל (א.ב.ג.ד.). ועוללים [והעוללים (א.ב.ג.). 87. שברשותך] שברשותך (א.ג.).

הערות

- פא. עיין לעיל חשר"ק קמד/ל עמ' 106 קמו/ר-צ, עמ' 163 א"ב קמז/ל, עמ' 195, וההשוואות שם.
 פב. שמות טז, כה.
 פג. קשריהם פחוהים, אע"פ שהיו מועדים להזיק.
 פד. אם לא קיים את המצוה של "ועשים מעקה לגגיך" דברים כב, ח.
 פה. ר"ל, אפילו לא שלחו אותם בכוונה להזיק אלא לא שמרו עליהם כראוי, זה נחשב כאילו הבעלים או האבות עצמם חללו ימות המקודשים.
 פו. לפי התורה.
 פז. כלומר, אט הילדים מבינים את ההזרה ונזהרים.
 פח. ר"ל ההוכחה העיקרית לדינים הנ"ל.
 פט. ר"ת: כל מלאכה אחת ובנך ובתך ועבדך ואמתך ושורך וחמורך וכל בהמתך וגרך אשר.
 צ. דברים ה, יד.
 צא. היינו, הבנים והבנות הגדולים, ראה כהובות לט, ע"א: "אין בין גערות לבגרות".

אבנים וכל דבר שיוכלו ודומיהן אסורים לך ממה שאמר "ובנך ובתך ועבדך ואמתך".

ושאמר "ושורך וחמורך" שינחתו בקדושת היום צב(16) ושאמר "וכל בהמתך" שתשמרם שלא יזיקו לאדם

שנויי נוסחאות

88. דבר] בכ"י א.ג. נשמטה חיבה זו. ודומיהן] ודומיהם (ד.).

הערות

צב. ר"ל שאסור לתח להם לעבוד עבודה.

השוואות

(15). א. מטפרות הקראים. הסוזה ר' אהרן ספר המבחר (דף לז, א'-ב'): "ובנך ובתך" (דברים ה, יד) - הקטנים שהם ברשות האב. וראה בשייצי "אדרת" דף מו, ד; "קצת מן החכמים אמרו שיש מעשים שיעשו בשבת ויסמכו אלינו אע"פ שלא נגענו בהם כלל. אמנם יעשו על ידי צווי ועצה והם אסורים להעשות בשבת. ממאמר "לא העטה כל מלאכה אתה ובנך וכו'" (דברים טט) ... אחרי שהכתוב אמר תחלה "לא תעשה כל מלאכה" ואה"כ פרט "אתה ובנך" הודיענו כי אנו נקראים עושה מלאכה כאשר יעשה זולתנו". עיין שם דף מו, ד' ואילך. ומשה בגי הקראי ב"משאת משה", טור דרך הטוב, כותב: "ומחוייב להסגיה ולהקטיב שלא יעשו בניו הקטנים מלאכה בשבת בין לעצמם בין במלאכה האב ולחנכם ולהרגילם במצות שבת".

ב. מטפרות הרבנים. הסוזה מכילתא: (יתרן פרשה ז): "ובנך ובתך" (שמות כ, י). אלו הקטנים. או אינו אלא הגדולים? אמרת, אלו הרי מוזהרין לעצמן. וראה שבת קכא, ע"א: "... אבל קטן שבא לכבות אין שומעין לו מפני שטביתחו עליהן" ושם בגמרא: "בקטן העושה לדעת אביו" (כלומר, הוא יודע שהכבוי נוח לאביו ועושה בשבילו. אבל אם עשה לעצמו אין חייבים להפרישו).

(16). א. מטפרות הקראים: להלן באשה"כ בדיברה "לא תחמוד" (א"ב שע ב/ל, דף קמח, ב') מוסיף הדסי: "למדנו גם מזה, כי אפילו לתחם במרעה ביד זולת אנשי דתו קרוב בימות המקודשים: אסור, יען כי ייגעם במסאות וברכיבה או יפצרום להוציא מחלבם לאכול ולא יניח לבהמה ההיא להתעדן יונקיה עמה מחלבה בימות קדשך. מענהו כן הוא העקר, כי אם ירעם כל השבוע וביום הקדש תשכיר לו להשיבו בביתך לנוח עמך כמור: משום יגיעתו: ויען כי הוא אסור להוציא חלבו ממנו ביום קדש או שהתנה עמו שיקח חלבו בימות המקודשים תחת רעייתו אסור לך, כי זה ציוון יען הנאתך". עיין לעיל תשר"ק קמו/א, עמ' 179 השוואות 27. והשוזה בשייצי (אדרת דף מז, ב'): "כך הבהמה אסור להעשות בה מלאכה בשבת בין להנאתו בין להנאת הגוי מפני שהכתוב אמר "למען ינוח שורך וחמורך" וזה מפני שאינה בעלת דעה: אמנם לעשות מלאכה כמו

ולא יחללו מהעלמתך^{צג} קדושה יום קדשך: כי שלך הם וברשותך
 נתלים^{צד} וחייב אתה לשמרם כבנך ובתך:^{צה}

שנויי נוסחאות

92. וברשותך] וברשותיך (א.ג.). 93. נתלים] נכללים (ד.).

הערות

- צג. בגלל שהחעלם משמירחם.
 צד. היינו הלוי וקשור. ראה ב"ב קט, ע"ב "תליא חניא בדלא חניא".
 צה. כי כולם נאמרו ביחד בכתוב אחד.

השוואות

- לרעוה ולחלוש עשבים שהוא לעצמה הוא בהחר כדין העבד והאמה".
 ור' אהרן (גן עדן דף ל, ד') אומר "ואטור לתת אותם אל רועה,
 אבל רעייתם תהיה במקום מושבת כגון מכלא ורפתים ודיר שאם
 לא כן צריך שמירה ונהול ויבוא לידי חלול... והכתוב נתן
 אלפים אמה במדה חוץ לעיר וזה מגרש העיר וכן הכתוב אומר
 יהיה לבהמתם ולרכושם ולכל חיתם כמו שמותר לישראל ללכת בהם".
 עיין שם גם, דף לב, א'; וספר המבחר דף לז, ב'.
- ב. מספרות הרבנים: במכילתא כתוב (משפטים פרשה כ) שהתורה אמרה
 "למען ינוח" (שמות כג, יב) שיהא להנניח ולא אער. ולכן התירו
 הרבנים להניח לבהמה שתחלוש עשבים בשדה לאכילתה. ראה אוצר
 הגאונים - החשובות שם, עמ' 15. בחשובה המיוחסת לר' האי
 גאון נאמר: "ואטור ליה לבר ישראל לממסר חיותא לרועה גוי בשבת
 שמא יוציאנה חוץ לתחום דאמרינן עליו על יוסף הכהן שלא נמצא
 כתב ידו ביד גוי מעולם.
 תשובה אחרת - בלשון ערבית.
 "וכן אמר רבינו האי גאון ז"ל בזה הלשון כשנשאל אם מותר
 לתת בהמתו לרועה גוי ולא יחוש שיוציאנה חוץ לתחום, או זה
 אסור.
 "והשיב כזה. אם היו הבהמה והרועה הגוי בעיר צריך לראות
 אם מגהג בכל הימים להוציא את הבהמה [חוץ לתחום] לא יסמוך
 על הבטחתו ואמונתו [של גוי] בזה רק ישגיח עליו לפעמים,
 ואם הוא במקום אחר לא נסמוך על אמונת הגוי, והמחמיר לא
 ימסור בהמתו לגוי כלל ונלך אחרי מאמרם, אמרו עליו על יוסף
 הכהן שלא נמצאה אגרתו ביד גוי מעולם!" עיין שם עמ' 15-17;
 שו"ת שבסוף כלבו, (תל-אביב, 1964), עמ' קח. ספר
 העתים, 18-317 בשם "פיסקא".

תקון^ב אזהרת הנביא עוד אומר^ג "וקראת ל"ע לק" ה"ד: פירושו להחענג בתפלה ובהגיון תורתו^ה ובאכילה ובשתיה בתורת ה"ג. ככתו" "והחענג על ה" ויתן לך מ"ל" כאשר ביארתי והזכרתי למעלה^ה וכל אלה שדברנו נכללי" במצות "זכור את יום ה"ל"ט^ט ודומיהן לפניך: "שלא יצום אדם ויתענה בימי קדשך, יא(1)

שנויי נוסחאות

1. ה" [ה" מכובד (א.ג.ד.). כמו במקרא. 2. ובשתיה] ושתייה (א.ב.ג.).
ושתייה (ד.). 5. אדם] בכ"י א.ב.ג.ד. נשמטה חיבה זו.

הערות

- א. בכ"י א. ג, פרק זה הוא השר"ק קנד.
- ב. הנביא מוסיף תקון, היינו הסבר.
- ג. לכתוב בתורה "אכלוהו היום...". ראה לעיל א"ב קמט/ר, עמ' 249-250.
- ד. ר"ת: לשבת ענג לקדש, ישעיה נח, יג.
- ה. עפ"כ "ובחורתו יהגה יומם ולילה"... תהליט א.ב.
- ו. ר"ל מצות אכילה ושתייה בשבת נאמר בתורה, "אכלוהו היום", שמות טז, כה.
- ז. ר"ת: משאלות לבך, תהלים לז, ד.
- ח. עיין לעיל השר"ק קמו/ר-ק, עמ' 163-165.
- ט. ר"ת: השבת לקדשו, שמות כ, ח.
- י. כלומר, ענג וקדוש השבת הם ע"י תפילה קריאת ולמוד התורה.
- יא. בשבת וכיו"ט. ראה ספר היובלים, פרק נ, יב-יג: "...והצט והעשה מלחמה ביום השבת... ומח".

חילוקים

(1) א. מספרות הקראים. ר' אהרן בן אליהו (גן עדן, דף לו, א'), כותב: "וחכמים אסרים היום בשבת משום שהכתוב אומר 'אכלוהו היום' (שמות טז, כה) ומקצתם התירו היום בשבת ואמרו כי מאמר 'אכלוהו היום' הוא רשות ולא חובה. והאמת כי היום יאסר בשבת משום אמרו 'וקראת לשבת עונג' (ישעיה נח, יג). והעונג הוא באכילה ושתייה כמו שיתבאר. על כן אין ראוי לנדוד נדר להתענות ואפילו שלא עיין [אמר במפורש] את השבת אלא אמר שבוע או חדש סתם, ולא יעבור לצום בשבת ולא לזעוק ולספור ולהתאבל ולבכות בשבת שהוא מקרא קדש ויום מועד ויום עופא ושמחה". עיין אדרת דף מח, ג'-ד'.

השוואות

ב. מספרות הרבנים. ראה משנה תענית פ"ב, י"א: אין גוזרין תענית על הצבור בראש חודש בתחנוכה ובפורים ואם התחילו אין מפסיקין דברי רבן גמליאל. אמר ר' מאיר אף על פי שאמר רבן גמליאל

אודות חלומות⁽²⁾ והבלים ודברים^{יב} רעים וצרות הנקראות לך⁽³⁾ ומיתות טפים ועוללים וגדולים ויולדיך.^{יג} מכל אלה וכדומיהן אסורים עליך משום עונג ימי קדשך:

שנויי נוטחאות

6. רעים [רעות (א.ג.). לך] אליך (ד). 7. ויולדיך [ויולדך (א)]. וכדומיהן | וכדומיהם (ד).

הערות

יב. עפה"כ "כי ברב חלמות והכלים ודברים הרבה", קהלת ה, ו.
יג. היינו, מיתות ההורים. ראה אשה"כ א"ב רמו/מ, דף צד, ב'.

השוואות

אין מפסיקין מודה היה שאין משלימין [כלומר, חייב לאכול בערב סמוך לשקיעת החמה] וכן השעה באב שחל להיות בערב שבת וכל שכן שהדברים הנ"ל אמורים לגבי שבתות וימים טובים. הירושלמי תענית פ"ג, ה"ג (דף טד, א), מביא: "אסור להתענות עד שש טעות בשבת" ומכל-שכן שאסור לצום כל היום" ושם ברכות פ"ב, ה"ז (דף ה, ב) כתוב: שאין אבל בשבת הדא דכתיב, "ברכת ה' היא תעטיר" (משלי, י, כב) - זו ברכת שבת "ולא יוסיף עצב עמה" (שם) - זו אבילות". עיין גם שם גדרים פ"ח ה"יב (דף מא); שו"ע או"ח הל' שבת רפח, א-ט. והשווה יוסף בן מתתיהו, חיי יוסף, סעיף נד: "...לולא הגיעה השעה הששית ובגללה התפרדה האספה כי בשעה זו ביום השבת עלינו, לפי חקינו, לשבת אל השלחן לאכול ארוחת הצהרים...".

חילוקים

- (2). מספרות הרבנים. איסורו המוחלט של הזסי לצום בשבת תענית חלום הוא בנגוד לדעות הרבנים. ראה שבת יא, ע"א "...יפה תענית לחלום כאש לנעורת. אמר רב הסדא: ובו ביום. ואמר רב יוסף: אפי' בשבת". ובברכות לא, ע"ב: "כל היושב בתענית בשבת [בתענית חלום. חוס' שם] קורעין לו גזר דינו של שבעים שנה. ואעפ"כ חוזרין ונפרעין ממנו דין עונג שבת. מאי תקנתיה? - ליתב תעניתא לתעניתא". עיין תענית יב, ע"ב. וראה אוצר הגאונים, שבת. התשובות עמ' 4: "ומה שהתירו רז"ל תענית חלום בשבת זהו כשיהיה החלום קשה מאד הרבה, והוא שראה אותו נפשו עגומה עליו לפי שאינו יודע מהו ואין לו עונג שבת וכו'". "וכתב רבינו האי שאין אדם מתענה תענית חלום בשבת רק על ג' דברים: אם ראה שנשרף, ויום הכפורים בשעת נעילה, וקורות ביתו או שינוי נופלות". עיין שם, ואוצה"ג לברכות, הפירושים, עמ' 44; וראה מה שאמר בענין תענית חלום בשבת. פירקוי בן באבוי, תלמיד תלמידו של רבי יהודאי גאון, גנזי שכטר ב', עמ' 564-566.
- (3). א. מספרות הרבנים. משנה תענית פ"ג, ז: "על אלו מתריעין [רש"י: בענוי] בשבת על עיר שהקיפוח נכרים או נהר ועל הספינה המיטרפת ביס. ר' יוסי אומר: לעזרה ולא לצעקה. שמעון התימני אומר: אף על הדבר, ולא הודו לו חכמים".

"רשום" יד אומר "וקראת ל"ע, יד אבל לצום ולהתענות ולהאבל על חלול כבודו ושממות מקדשו ועירו וגלות עמו וחלול יחודו יד ואפיסת קהלתו טו ועדתו והשמדתם והריגתם טז בצרת המן האגגי יבטל הענג, יז (4)

שנויי נוסחאות

9. רשום] רשות (א.ב.ג.) . ולהאבל] ולהאבל (א.ג.) . 10. יחודו] ייחודו (ד.) . 12. הענג] העונג (א.ב.ג.ד.) .

הערות

- יד. עפה"כ "הרשום בכתב אמת"ז הנ"ל ל, כא.
 יז. ר"ח "לשבת ענג" ישעיה נח, יג.
 יח. היינו ייחוד ה". עיין לעיל אשה"כ חשר"ק קל/מ-ז דף מט, א".
 טו. היינו, העדר, עפה"כ "ובאפט לאום...". משלי יד, כח.
 טז. כלומר, צום הד' צום הה' צום הז' וצום הי'. ראה להלן אשה"כ חשר"ק רמג/כ, דף צב, ד' ואילך.
 יז. מבטלים מצוח עונג השבת בגלל הצום.

חילוקים

אבל אין חוקעין אלא אם כן תקעו לקבץ את העם לעזר אותם ולהצילם. עיין שם בגמרא יד, ע"א. אבל על צרות אחרות גם לא מתריעין בשבתות וביו"ט חוץ מצרות המזונות שצועקים אפילו בשבת אבל אין מתריעים עליה בחוצרות בשבת. ראה בבא בתרא זא, ע"א: "חנו רבנן: מתריעין על פרקמטיא ואפילו בשבת" וכאן הפירוש "מתריעים" הוא בקשה רחמים בתפלה בלא הקיעה בחוצרות. עיין תענית יד, ע"א. יט, ע"א, ככ', ע"ב; רמב"ם הל' תענית פ"א, ו-ז. פ"ב, ב. הל' שבת פ"ב, כג-כד; שו"ע או"ח הל' תענית סימן תקעו, הל' שבת רפה, א-י.

השוואות

(4) . א. מספרות הקראים. בחשר"ק רמז/ה, דף צד, ד' מוסיף הדטי: "אבל צומות הד' של בית אלהינו המודות עלינו שנצום אותם בראיית העד ואפילו בימות מקדשינו... ומי שאמר "וקראת לשבת ענג" וגו' ועלינו להענג בכל ענג בימי קדשך. אמרנו, אחר שמצאנו מלח ענג מתבארת לשני מענים [באורים] בחכמתך וכו' והוא על מנחת הרגל... גם על שמחת בנים ובנות... ואחר שמצאנו הכרעה שלישית מכריע על אחד משני ענים, שנאמר, "והשבתי כל משושה חגה חדשה ושבחה וכל מועדה" (חושע ב, יג)... בזאת ידענו מאלה ואלה רבות בדברי אלהים קדושים כי מלח ענג נסתפקה ונצום בו צומות של אבלות בית מקדש צורך; אכן בהכרעת הג' שגחקה בין היא ובהכרעת יום כפור ענולו שהוא לשמחת שבתותיך, ואם יאמרו כי היא עומדת בכרת ואין לנו להעבירו מזמנו אפ"ל אם יגיע בימות קדשך, כי היא חובה עלינו כחובותיך, אבל אלה [ד' הצומות] לא ידמו ליום כפורך, נאמר להם אף אלו הצומות כתובות נתקיימו לנו לדורות בחמתך, ומי שלא יתאבל ויתענה בט בשממות ירושלם בשמחת ימי הקדש יזחר יכרת ויפרד משמחת ירושלים עירך, ככתוב, "שישו אתה משוש כל המתאבלים עליה"

כמרדכי ואסתר והחסידים ההם תעל ש"ה ע"מ^{יח} שצמו בארבעה עשר
ובחמשה עשר וששה עשר לח' הא'^{יט} בימי חגיך^כ ודניאל שנתאבל וצם
שלשה שבועים יום^{כא}

שנויי נוסחאות

14. [וששה] ובששה (א.ב.ג.ד.). [לחדש] בחדש (א.ב.ג.ד.).

הערות

יח. ר"ת תעל שכבת הטל על מלונם.

יט. לחדש ניסן.

כ. היינו, בימי חג הפסח, עיין להלן אשה"כ חשר"ק רמז/ק, דף צד,
ג' ואילך.

כא. דניאל ב, ד. ושלוש שבתות וחג הפסח היו כלולים בחוכם. ראה אשה"כ
א"ב רמז/ש, דף צג, ג'.

השוואות

(ישעיה סו, י) בגלותך

ר' אהרן בן אליהו (גן עדן דף לא, א') סובר לכאורה
כמו הדסי, כי הוא אומר "אכן בארבעה תעניות שתקנו ישראל
על שבר ציון וירושלים ושבר בית המקדש דנו החכמים להעשות
בשבת שעמד כנגדו [נגד עונג שבת] שבת ציון וירושלים
כאטר אמר' והשבת כל משושה חגה וחדשה ושבתה' וכל מועדה
ועל כן יהיה בחיוב להתענות בשבת באלו הארבע צומות כיון
שהם מזמנים בזמן [הם חלים בזמן קבוע בשנה] וחיבוהו
ישראל על נפשם ואין מניעה משום אמרו "אכלוהו היום",
שהרי יום כפור שחל בשבת חוב להתענות".

חילוקים

אולם בשייצי (אדרת דף מח, ג') מתפלא על דבריו אלו של
ר' אהרן וכותב: "ראוי לתמוה אל דברי החכם הנזכר באמרו
דנו החכמים ולא אמר דנו קצת מן החכמים כי הוא בעצמו
אומר בענין הארבע צומות: אמנם מה שיפול מאלה הצומות
בשבת נחלקו דעות החכמים, מהם הייבו בשבת זמנם מנעו אותם
שלא יעשו בשבת... ומזה המאמר יראה שהחכם [ר' אהרן] הוא מה-
מעבירים לא מה-מחייבים... מפני שיש אמצעי בין המחוייב
והנמנע שהוא האפשר שיהיה ולא יהיה".

בשייצי מטביר את הסתירה בדברי ר' אהרן בכך: "אמנם
לפי הנראה שהחכם הנזכר חכם גדול היה והיה מגלה האמת בגלוי.
אמנם מפני פחדו מחצי לשונות הסכלים שלא יהיה מטרה בהם היה
מפיל בדבריו בתחילת המחשבה סתירה, והסתר [הכוונה שהסתיר
בזה היא] כדי שיובנו דבריו למטכילים ולא יבינו כל רשעים.
ואשר יראה לי שהתענית בשבת הוא באסור... סוף דבר מרבית
החכמים הסכימו בזה, ועוד מפני שהוא יום עונג ויום קדש ואין
ראיה מצום יום כפור מפני שהוא בכרת וצריך שיהיה ביום ההוא
לאיזולתו... אמנם אלה הארבע צומות הם זכר למקדש ובכל יום
שיעשו אין חשש... "עיין אדרת דף מח, ג' ואילך; גן עדן דף לו, א'.

כן מותר עליך לבטל בעונג: כי כן כחוב "והשבתי כל משושה ח"ח"כב
 ושבחה וכ"מכב שמחתם שהיא שמחת עמך: (5)

שנויי נוטחאות

16. בעונג] העונג (א.ב.ג.ד.) 17. עמך] עניך (ב.).

הערות

כב. ר"ח: חגה חדשה.

כג. ר"ח: וכל מועדה. הושע ב, יג. והדסי מבאר, כל מועדה, היינו
 "שמחתם שהיא שמחת עמך" - כל ימי שמחה שבעט ישראל.

חילוקים

רוועל, Karaite Halakah, עמ' 48.
 אנקורי, Karaite in Byzantium עמ' 227.

ב. מספרות הרבנים. ראה מגילה פ"א, ג': "... אבל זמן עצי
 כהנים וחשעה באב... מאחריך ולא מקדימין" וטם בגמרא
 ה, ע"א: "אקדומי פורענות לא מקדימין". וכמו כן שאר
 התעניות מאחריך ולא מקדימין חוץ מחענית אסתר שמקדימין
 ליום ה' מפני שאסור לצום בפורים, ובערב שבת אין להתענות
 מפני כבוד השבת. לכן לא מקדימין לע"ש אבל אם חל הצום
 להיות בערב שבת מתענין בו. עיי' אוצר הגאונים מגילה -
 החשובות, סימן א' עמ' 1-2; עירובין מ"א; ע"ב; רמב"ם
 הל' תעניות פ"ה, ה.

השוואות

(5) .א. מספרות הקראים. להלן א"ב רמ"ד/מ-ח, דף צג, ג', מוסיף
 הדסי: "ושאלה לנו שאם יפלו הצומות לנו [ארבע הצומות]
 בימות המקודשים ימי שבתותיך, נצום בם ונחאבל או לא?
 - נשיב על זה כי אחר שזה הזמן זמן אבלות ומספד וקינה
 ובכי ונהי ושמחה. לא, שנאמר "ערבה כל שמחה גלה משוש
 הארץ"... וכו' פאת החכמה מחייבת לנו שנקונן, ונחאבל
 ונצום יותר בימי השמחה והקרובן והשיר שנאספו מבינינו
 ממה שנצום בטאר ימי חול שבועותיך: צדקת מעשה הנביאים
 יחזקאל ודניאל ע"ה אף הוא מחזקנו, שהיו מתאבלים בימי
 מועדינו ושבחותינו שלט מאות ותשעים יומיך... אף כן
 איש המודות שהיה מתאבל שלשה שבועים יום... ככתוב
 'בימים ההם אני דניאל הייתי מתאבל שלשה שבועים ימים
 לחם המודות לא אכלתי' וגו' (דניאל ב, ד) וסמוך בו 'נביום
 כ"ד לחדש הראשון' וגו' להודיענו כי מקצת אבלותו היה
 ממקצת ימי הפסח..."

"קורא עוד והפכתי חגיכם לאבל וכל שירכם לקינה" כד וגו':
 אף להתרחץ ולהתקדש בטהרה טרם ערב כה ימות המקודשים להתפלל
 אלכו (26) עוֹטֵךְ: "צדקתם" כז אף להוסיף מגרש פנים ואחור כח
 בתחלתם וסופם: לקדש בכל ימות המקודשים בלי גרוע, כט כי אם ל
 עתים מקודשים בראש ובסוף להוסיפם: (7)

שנויי נוטהאות

18. קורא עוד] קרא אומר (ד). שירכם] שיריכם (ב.ד.). וגו' [וגו' וגו'
 ערבה כל שמחה וכו' [ישעיה כד, יא] (א.ב.ג.). "ערבה כל שמחה גלה
 מטוט הארץ". [סם] ברנה (ד.). 19. המוקדשים (א.ג.). 21. המקודשים
 המוקדשים (א.ג.).

הערות

- כד. עמוס, ה, י.
 כה. היינו טרם ערוב יום ששי, או ערב יו"ט.
 כו. להיות טהור לתפילה אל ה'.
 כז. מעשה טוב הוא, עפה"כ "ויחשבה לו צדקה", בראשית טו, ו.
 כח. היינו עת פנוי מעבודה לפני יום קדש ואחריו.
 כט. ר"ל אי אפשר להיות בטוח שמקדים את ימות המקודשים בלי לגרוע.
 ל. רק מוסיפים לימים אלה בהחילתם ובסופם.

השוואות

- (6). א. מספרות הקראים. ראה בשייצי (אדרת דף מט, א'): "אמרו שמכבוד
 השבת וקדושתו שיהיה האדם רוחץ גופו ומטהרו קודם השבת וזה
 ביום ששי ושיהיה לו מלבוש נקי ללבשו בשבת זולת מה שילבוש
 בשאר הימים..." עיין גן-עדן דף לז, ב".
 ב. מספרות הרבנים. ראה שבת כה, ע"ב: "...אמר רב הדלקת נר
 בשבת חובה רהיצת ידים ורגליים בחמין ערבית רשוח
 ואני אומר מצוה... כך היה מנהגו של רבי יהודה בר'
 אלעאי מביאים לו עריבה מלאה חמין [=מים וחמים] ורוחץ
 פניו ורגליו, ומתעטף ויושב בסדינין המצויינין ודומה
 למלאך ה' צבאות". עיין רמב"ם הל' שבת פ"ל, ב; (שו"ע
 או"ח הל' שבת רט, א).
 (7). א. מספרות הקראים. להלן, בסוף פרק זה עמ' 266 לומד הדסי
 חוספת שבת מהכתוב "מערב עד ערב חשבחו שבתכם" הנאמר
 ביוה"כ. ברט, ר' אהרן (גן עדן דף לז, א) כותב: "ובארו
 החכמים שטעם השמירה [שמור את יום השבת לקדשו] להוסיף מחול
 על קדש. עד שמהם פרשו כי בשביל אותו החלק הנוסף ביום ששי
 נאמר, "ויכל אלהים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה וישבות ביום
 השביעי מכל מלאכתו אשר עשה" (בראשית ב, ב) בעבור שהמעשה היה
 נעשה בעצם

ומכל מחשבות סחורות עוברות ועתידות ודומיהן^{לא} תפנה לבבך בכל ימיה קדשך: "פעולת כל אלה נכללים במה שאמ" וקראת ל"ע^{לב} לקדוש ה" מכובד",^{לב} ושאמ" "זכור אה יום השבת לקדשו"^{לד} להקדימו בקדושתו פנים ואחורכי הוא מכובד^{לה} כמגדש הערים המתווספים בקדושת

שנויי נוסחאות

24. פעולת] פעילה (א.ב.ג.) .26. כמגדש] כמגדשי (א.ב.ג.ד.)
המתווספים] המתווספים (א.ב.ג.ד.)

הערות

- לא. ראה לעיל א"ב קמה/ה, עמ" 126.
לב. ר"ח: לקדש ה".
לג. ישעיה נח, יג.
לד. שמות כ, ח.
לה. ר"ל השבת צריכה להיות מכובדת לפנייה ולאחריה מבהינת הזמן כמו שהיא מכובדת מבהינת המקום - מסביב למקום שביחתו...

השוואות

אוחו החלק וזאת הכונה בטלה שאם בעצם אוחו החלק היה השם עושה מלאכה איך הזהיר במאמר, "שמור" לבלתי עשות בו כל מלאכה. והאמת שהטעם להיות שומר השבת כגון דבר יקר שלא יחלל. ואולם צריך להוסיף מחול על קדש בראיה מן הכתוב. הנה הכתוב אומר "שבת שבתוך קדש לה" (שמות טז, כג)... וידוע ששם שבת חומר ומעולה משבתוך... אכן "שבתוך" נאמר על החלק הנוסף מחול על קדש. ודבר מפורש שמוסיפין מחול על קדש כאשר אמר, "בתשעה לחדש בערב מערב עד ערב" של יום הכפורים טעמו להוסיף מחול על קדש הוא הדין בסוף היום... "ראה "אדרת" דף מב, ג": "וזכר אותה [את השבת] בסוף הפרשה [פרשת קדושים] להליל אותה עם המקדש שנאמר "ומקדשי תיראו" (ויקרא יט, ל) והטעם כמו שיש למקדש מגדש כן חייב שיהיה לשבת מגדש, והטעם להוסיף מחול על הקודש". עייין גם שם דף 86. 94. ובדף: מז, ג" בשייצי מוסיף: "ומפני זה חייב הכתוב לזכור השבת, והטעם לספור ימי השבוע כדי לדעת יום השבת לשמרו קודם בואו ואחר בואו מפני שביום שבת מוסיפים עליו מחול וכך בכל ימי קדש כגון המועדים מוסיפים מחול על קדש מפני כבוד היום וקדושו... "עייין גם שם דף מג, ג" מז, ג". וקירקיסאני טעיד על חלוקי דעות שהיו אצל ראשוני הקראים בענין זה: "יש מהם [בקרב הקראים] הסבורים, שהשבת יוצאת עם שקיעת ההמה, ויש מהם הקובעים את צאת השבת רק אחרי היעלם האור... "עייין קירקיסאני I, עמ" 60-62. (תרגום נכוי VII, HUCA, עמ" 394).

ב. מספרות הרבנים. גם הרבנים למדו תוספת שבת מיוה"כ ומ"זכור"ו"שמר", ראה יומא פא, ע"ב: "ועניתם את נפטוחיכם

בפניה ואחוריה בכל סביבותיהן יכובד. ^{לו} ואמר "וכבדתו מעשות דרכיך" ^{לז} "עניינו ומליצתו" ^{לח} דרכי האדם הם כל מהלכיו וחפציו ודברי סגורות ומשא ומתן ^{לט} וחשמיש המטה ^מ שהיא דרך האדם, ככתוב "ודרך גבר בעלמה" ^{מא} וחלומות ודברי עלמא וספורים ^{מב} הם שאמר "ממצוא חפצך ודבר דבר" ^{מג} וכן משכילי נפשם בגן עדן אמרו דרכיך הוא שאמ' ^{מד}

שנויי נוסחאות

28. ואחוריהם] ואחריהם (א.ב.ג.ד.). סביבותיהן] סביבותיהם (א.ב.ג.ד.). יכובד| בכ"י ד. נשמטה חיבה זו. 29. עניינו] ענינו (א.ג.). 31. וספורים] בכ"י ד, נשמטה חיבה זו. 32. משכילי נפשם בגן עדן] ממשכילי נ"ע (א.ג.) ממשכילי נב"ע (ב.ד.).

הערות

- לו. ראה להלן בית "ב" בפרק זה.
 לז. ישעיה נח, יג.
 לה. ובאורו דרך מעבר ומשל. עיין לעיל חשר"ק קמד/ט, עמ' 108, השוואת 10.
 לט. ראה לעיל א"ב קמה/ב, עמ' 121.
 מ. עיין לעיל א"ב קמז/ו-ח עמ' 9-187, ולהלן חשר"ק קעט/כ-קפו/ל, עמ' 334-343.
 מא. משלי, ל, יט.
 מב. עיין לעיל א"ב קמה/ב, עמ' 120-122.
 מג. ישעיה כח, יג.
 מד. כלומר לומדים זאת מג"ש "דרך-דרך".

השוואות

בתשעה לחודש" יכול יתחיל ויתענה בתשעה ח"ל "בערב", או "בערב" יכול משתחשת"ל "בתשעה", הא כיצד? מתחיל ומהענה מבעוד יום מכאן שמוסיפין מחול על הקודש. ואין לי אלא בכניסתו ביציאתו מניין? ח"ל "מערב עד ערב". ואין לי אלא יוה"כ ימים טובים מניין? ח"ל "תשבתו" אין לי אלא ימים טובים שבתות מניין? ח"ל "שבתכם". הא כיצד? כל מקום שנאמר "שבות" - מכאן שמוסיפין מחול על הקודש. ור"ע לומד דין הוספת מחול "על הקודש" מן הפסוק "בחריש ובקציר תשבות". עיין ר"ה ט, ע"א. ובמכילתא (שמות, יחרו, פרשה ז') "זכור" מלפניו [בדברות הראשונות] ושמו מלאחריו [בדברות האחרונות] - מכאן אמרו מוסיפין מחול על הקודש". עיין ראש השנה ט, ע"א, מו"ק יח. ע"ב; שבת קיח ע"ב. רמב"ם הל' שביחח עשור פ"א, ו; שו"ע או"ח הל' שבת רסא, ב. רצג, ב. אוצר הגאונים, שבת - התשובות עמ' 107.

"ודרך גבר בעלמה" ^{מח} חשמיש מטתך אסור גם מזה ^{מז} ומאשר אמרנו ^{מז}
 "עשות חפצין ביום קדשי" ^{מח} מכלל ^{מט} כל חפצין אסורי בימות מקודשין.

"שמח ובשר לשומר ועושה אלה, ואמר" ^{נא} "אז התענג על ה"
 והרכבתך על במותי ארץ והאכלתיך נחלתך עקב אביך כי פי ה"
 דבר" ^{נא} כל ענינים אלה: ועוד כתו" ^{נב} "אשרי אנוש יעשה זאת ובן
 אדם יחזיק בה שומר" ^{נב} ימי הקדש ^{נג} שהזכרנו כל אלה, ומלת "יחזיק
 בה" זו פירושה בחמתך "נועמו" ^{נד} וטעמו על מצוות ודקדוקים ^{נה} שהם
 קלים בעיניך, שהם אסורים בימות המקודשים להעשות מאלריך: ^{נו} כפרישת
 מפרשיך חתהיך ^{נד} והיא נקראה מלאכה בחורתך: "מקרא כתו" ^{נו} ויפרוש
 את האהל על המשכן? ^{נח} והוא בגד העליוני מלמעלה ליריעות שש על
 גג המשכן: ^{נט}

שנויי נוטחאות

35. ביום קדשי מכלל כל חפצין אסורים [בכ"י א. נשמט משפט זה.
 מכלל] מכליל (ב.ג.ד.) . מקודשין [מקדשך (א) מקדשין (ב.)
 מקדשך (ג) מקודשין (ד.) 36. שמח [שימח (א.ג.ד.) . 37. במותי
 במתי (א.ב.ג.) במקרא שם הכתיב מלא - במותי . 38. ענינים
 ענינים (א.ב.ג.) ענינים (ד.) ועוד כתוב [וכתוב עוד (א.ב.ג.ד.) .
 39. הקדש] הקודש (א.) . 40. מצות [מצות (א.ג.ד.) . 41. המקודשים
 המקדשים (א.ב.ג.) . מאלריך [מאלהיך (א.) . 42. חתהיך] חתך (א.ב.ג.
 ד.) . 43. בגד [בגד אחד (א.ב.ג.ד.) .

הערות

- כה. כטלי ל, וט.
 מו. כלומר, מפסוק "וכבדהו מעשות דרכיך" כנ"ל. "ל."
 מז. להלך חטר"ק קעט/א, עמ" 337.
 מח. ישעיה נח, יג.
 מט. מכתוב זה אנו לומדים כלל ש"כל."
 נ. היינו, מקיימי המצוות האלה.
 נא. ישעיה נח, יד.
 נב. ישעיה נו, ב.
 נג. במקום "שבת" הכתובה בפסוק שם, כתב הדטי, "ימי הקדש".
 נד. עפה"כ "אמרי נעם", משלי טו, כו, ט"ז, כד.
 נה. ר"ל לדקדק במצוות.
 נו. היינו על ירך.
 נז. כלומר, לא רק שאסור לשכב בהם כי זה מהווה כאהל, כי אם
 אסור גם לשכב עליהן.
 נח. שמות, מ, יט.
 נט. שם כו, ז.

והיא נקראת מלאכה שנאמ' "ויכל משה את המלאכה" ^ה בתורתך כאשר
 בארנו למעלה לפניך: ^א "לאחת כמה וכמה שירחץ איש גופו ^ב או
 בגדיו ^ג מטנוף ^ד או קערות יטהר וינקה ירקות ^ה ויכרוח במאכלת
 מאכלות ^ו או באבני' לשבר פירותיך ומאכליך: ^ז "כלים המטלטל ^ח
 או שיריק כלים אל כלים ^ט או לכרוח חוטים ושער גוף ולקרוע
 בגדים ^י ודומיהן, ואיה הכתוב "ובן אדם יחזיק בה, וכתוב "שומר
 שבת מחללו ושומר ידו מעשות כל רע" ^{יא} כל ^{יב} דבר רע הנעשה ביד
 פתאום ופתע קל וחמור וכמו הן: ^{יג} לעשות כזאת לפני אלהיך: ^{יד}
 "יחד ^{טו} אף המשיב את האויר והרוח בפניו או בזולתו בימי
 חוט, כעושה מלאכה "המשיב הרוח" ^{טז} שהוא מנענע דבר העומד בעולם
 במתכונתו ^{טז} והוא מנענעו ומביא קור במקום החום:

שנויי נוסחאות

46. בארנו] ביארנו (א.ב.ג.ד.). 47. בגדיו] בגדו (א.ב.ג.).
 מטנוף] מטנוף ומצואה (ד.). 48. מאכלות] מאכלים וגבינה (ד.).
 פירותיך] פירותך (א.). 49. אל כלים] לכלים (א.). 52. וכמוהן]
 ודומיהן (א) ודמוהן (ג). 53. המשיב] המשי (א.ג.). 54. חום]
 חום הוא (א.ב.ג.).

הערות

- ס. שמוח מ, לג.
 סא. עיין לעיל א"ב קמז/ס, עמ' 220, וחילוקים (צ"ט) שם.
 סב. היינו כל גופו. ראה לעיל תשר"ק קמח/ל-י, עמ' 230-232.
 סג. ראה שם בית "כ".
 סד. או מכתמיס. ראה שם.
 סה. לא לצורך אותו היום. ראה תשר"ק קמח/מ, עמ' 230.
 סו. שם, בחיט "ק", "פ", "נ".
 סז. שם, בית "ק".
 סח. ראה לעיל א"ב קמח/ט, עמ' 130.
 טט. עיין שט, בית "י".
 ע. עיין להלן א"ב קפ/ח, עמ' 340.
 עא. ישעיה נו, ב.
 עב. מהמלה "כל" שבכתוב בירמיה, לומד הדסי לאסור אפי' דברים
 קלים, הנעשים בפתע פתאום כג"ל, וכמו השבת הרוח... שלהלן,
 זוהי המידה הששים ושמונה משמונים המידות שהדסי דורש את
 התורה. עיין אשה"כ א"ב קעג/א, דף סה, ד.
 עג. ומעשים דומים למלאכות הנ"ל.
 עד. דורשים מ"כל" שאסור לעשותן לפני אלהיך.
 עה. יחד עם המלאכות הקלות האסורות הנ"ל.
 עו. ר"ל המלאכה הזאת שהוא עושה נקראת "המשיב הרוח".
 עז. במידה ובאופן הקבוע לו.

כאיש המטלטל דבר ממקום למקום^{עח(8)} וכפורש משכבו, ומנענע רוח העולה לרוח היום מרוב החום, בימות קדשך: "שעכו הוא כמותם"^{עט} המונע המפיה בפיו: או בבגד או בכל דבר המשיב ואפילו בידו ומכבה את האש בימי קדש הוא עושה מלאכה כי היא כאיבות מלאכות מחוברת^פ המבעיר והמכבה בפיו: או בידו בימות מקודשך:

"חבור אש בשמן ובכל דבר המודבק עמו"^{פא} ובווער: אם נעלם מעיני אדם^{פב} ושכחו בביתו בימי קדש ובווער: אמרו משכילי נ"ע^{פג} יעבור^{פד} ויכשר שיכבהו^{פה} ולא יתולל כל יום קדש כשהוא בווער: כחמץ הנמצא בבית שנוציאהו בימי חגיך: ומהם אמרו^{פו} לא יעשה בזה בימות קדשך: (9)

שנויי נוסחאות

56. ממקום למקום וכפורש [מקום וכמפריש (ד). 57. המונע] בכ"י א.
 ב.ג.ד. נשמטה תיבה זו. 59. כאיבות [כאבות (א.ב.ג.). באיבות (ד.). המבעיר] המשבר (א.ב.ג.). 60. מקודשך [מוקדשך (א.ב.ג.ד.). 61. המודבק] המדבק (א.ב.ג.). המהחבר (ד.). 63. שיכבהו [שנכבהו (א.ב.ג.). 64. שנוציאהו] שנוציאהו (א.ב.ג.ד.). חגך [חגך (ד.).

הערות

- עח. כלומר, מנענע הדבר כדי לגרום להשבט רוח.
 עט. ר"ל שטעם איסור משיב הרוח להביא קור במקום חום הוא כטעם "המונע המפיה וכו'" ומכבה את האש בימי קדש".
 עט. ז"ל: כאבות. ראה שנויי נוסחאות.
 פ. דומה לשתי אבות המלאכות המחוברות והנזכרות ביחד בהלכה.
 פא. היינו, נר שעווה וכו'.
 פב. ר"ל האש לא בערה לפני עיניו.
 פג. ענן ותלמידיו עד ר' ישועה. ראה חילוקים (9).
 פד. יעבור על אסור כבוי אש.
 פה. טוב הדבר שיכבה האש.
 פו. ר' ישועה ותלמידיו.

חילוקים

- (8). הרבנים התירו לטלטל אפי' דבר מוקצה ע"י נפוח. עיין שו"ע או"ח הל' שבת שח, ג. מג.
 (9). מספרות הקראים. ראה אדרת, דף נג, ב-ג; נחלקו לשתי תודות [כיתות] גדולות. התודה האחת והם הראשונים, כהחכם רבינו ענן והנמשכים אחריו עד דור רבינו ישועה היו אומרים שאסור ההדלקה הוא ממאמר "לא תבערו" (שמות לה ג), ואמרו שכל עת שהאש דולקת בשבת, כאלו אנו עוברים בלאו ועל זה חוב שנכבה אותה בשבת כשנמצאנה דולקת; והתודה השנית שהוא רבנו ישועה והנמשכים אחריו, הוציאו אסור ההדלקה ממאמר "לא תעשה כל מלאכה" (שמות כ, י) ואמרו שמאמר לא תעשה כל מלאכה; כולל האמת והמעבר.

- 65 [ו]ואם למען סכנת נפשות כי הוא במקום גלוי יכבנה למען קיום נפשות והי' הסולה בהיובו כי הוא יחברך נושא עונינו וחטאתינו בשובינו לפני אלהיך [פז] "זה הוא בדעת^{פז} אם הוא בשגג נהיה ועוזב בבית: העזבוך^{פח} אינו מלאכה והכבוי מלאכה וראוי לכסותו ולהניחו: ^{פט} ולא יטלטל באותו הבית: בכל יום קדשך^{צ(10)} "הן כל אלה ודומיהן שהזכרנו, נכללים בדבור "זכור את יום השבת לקדשו": "ששת ימים העבוד"^{צא} וגו' ואמר "זכור" ובמשנה התורה אמר "שמור את יום השבת לקדשו": ^{צב} מכל חפצריך:

שנויי נוטחאות

67. ועוזב [ונעזב (א.ג.ד.) וניזוב (ב.)]. 69. קו...
ודומיהן שהזכרנו [שהזכרנו ודומיהם (א.ב.ג.ד.)]. 70. בדבור [במצות (ד.)].

הערות

- פז. בית זה נשמט ממהדורת גוזלון ומופיע בכל כה"י. ייחכך שהוצא בכונה ע"י קראים שלא הסכימו לקולה זו הלקוחה ממשנה שבת פ"ב, ה.
פז. זוהי דעתו של הדסי.
פח. להמשיך עזיבת האש בבית.
פט. הדסי אינו מסיים את החלק השני המשתמע ממשפטו - שאם השאיר האש לשבת במזיד - הוא חייב לכבותה, כנראה בגלל רוב ספקותיו בענין זה הוא לא העיז לפסוק כך בפרוש.
צ. עיין להלן א"ב קעח/י, עמ" 320.
צא. שמות כ, ח-ט.
צב. ראה לעיל א"ב קמח/מ, עמ" 135-136, והשוואות (22) שח.

חילוקים

לכך מאמר "לא חבערו", כולל היות האש מודלקה בין בטעה החבור שהוא עת התחזשה שהוא האמה בין בטעה הותרה שהוא המעבר; ואמר החכם הנזכר [ר"י יטועה] שאם נמצאה האש מודלקה בשבת אסור לנו לכבותה מפני שאם תהיה מודלקה נקרא עושה מלאכה ע"ד מעבר ואם נכבה אותה נקרא עושה מלאכה באמה... "עיין הרכבי, שט, עמ" 69, 163; קירקיסאני, הוצאת הרכבי עמ" 319. והירגומו האנגלי של גמלי HUCA^{VI}, עמ" 6-395; וגן עדן דף ל, א"; אנקורי עמ" 267.

- (10). מספרות הקראים. ר" אהרן בן אליהו, חולק על הדסי וכותב: "...אך אם תהיה האש נמצאה בשבת [לפי דעת האוסרים לכבותה] יהיה המקום שהאש נמצאת בו מוולל או לא. ואומרים החכמים שזה יחלק, אם יהיה המקום מושבת והאש נמצאה בשגגה, לפי דעת מי שמודה על אסור, הותר האש בשבת [אם האש נותרה לשבת] יש להאמין כי האש לא חללה המקום אבל הוא כדין המושבת, ואע"פ שהחכמים הורו באסור השכשכט בו [היינו הדסי] על אד

"דינס ודרכם אחד הוא זכור ושמור: צג כגון שאמר "וזכרתי את בריתי יעקב, צד "שומר הברית והחסד", צה "זכר חסדו ואמונתו" צו לשמור: "לעולם אשמור לו חסדי" צז כתיב לדוד מלכך: צח

"גם שאמר "למען תזכרו ועשיתם": צט "ושמרתם ועשיתם" P ודומיהן כלם פרוש ענין מליצתם: קא ואמר "זכור את יום השבת" קב הנקדם במדבר סין עליהם: קג על כן אמר "זכור את יום השבת לקדשו" קד לפני אלהיך: "בכל ששה ימי מעשיך תזכרהו ושמרהו בלבך: למען לקדשו ביומו ביומו" קה בכל מאודך: ומקצת מלמדי נ"ע אמרו זכרהו בכל ימי מעשיך:

שנויי נוטחאות

75. כתיב [כתוב (ב.ג.) ככתוב (א.). 76. ודומיהן] ודומיהם (ד.).
77. פרוש [פירוש (א.ב.ג.ד.). ענין] עניין (ד.). מליצתם [מליצתם אחד (א.ב.ג.ד.). ממהדרת גוזלוו נשמטה התיבה "אחד". "זכור את יום השבת" ["זכור" כי יום השבת (ד.). הנקדם] נקדם (א.ב.ג.ד.).
78. עליהם [עליהן (ב.ג.). בכ"י א. נשמטה חובה זו. (המשך עמ' הבא)

הערות

- צג. כלומר, חייבים לזכר ולשמר את השבת.
צד. ויקרא כו, מב.
צה. מלביש א' ה, כג; דניאל ט, ד.
צו. תהלים צח, ג.
צז. שם, פט, כט.
צח. כלומר, גם בענין הברית בין ה' לעמו, הכתוב משומש בלשונות "זכור ושמור" וטובנם וכוונתם אחד הם.
צט. במדבר טו, מ. ק. דברים י, ו. ז, יב.
קא. ממהדרת גוזלוו נשמטה חובה "אחד" לצורך החרוז (ראה בשנויי נוטחאות). אולם בלעדיה קשה להבין מטפט זה.
קב. הדסי מטיב כאן על השאלה: מדוע נאמר, "זכור" לפני "שמור": קודם צריך לבא הצויי ואח"כ זכירת הצויי.
קג. כלומר, מצות שבת ניתנה במדבר סין ברוח המן ולפני מתן תורה, לכן נאמר שם "זכור". ראה להלן אב ש/מ-ע, עמ' 214. ולעיל באשה"כ השו"ק קל/ז-ו, דף מט, א'.
קד. שמות כ, ו.
קה. גירסת כה"י "ביומו ובעתו", הולמת המשפט. עיין שנויי נוטחאות.

חילוקים

השמור אינו נראה בעיני כל שכך בסור האש [ע"י נכרי] אבל אם תהיה האש בו ברצון, כפי דעת הרבנים, שמכשירים, הותר האש [=אם נשארה האש] בשבת, אע"פ שהמקום מושבת הוא מחולל ואין ראוי לשבת ולעמוד בו אלא אם לא תהכך היציאה ממנו. עיין גן עדן דף ל, א'.

ושמרהו ביומו בקדושך: קי' אם בים תהיה קז(11) ואם בדרך רחוקה תגביל
לך מקום בקדושתך: קז'

שלא יחללוך מחללים בכל עבריך קח(12) וכן בביתך תהיה מקודש לקדש
ימי קדשך: קט

"אף זכרהו להוסיף הוספה ומגרש מיום ששי עליו בתחלתו ומיום
ראשון באחריתו: קי' אף כך כל ימי קדשך קיא ככתוב בתורתו: "מעורב עד
ערב חשבתי שבתכם: קיב בכל ימו' מקודשיך: קיג כאשר בארנו למעלה
נגד עיניך:

שנויי נוטחארת

81. [בקדושתך] בקדושיך (א.ב.ג.ד.) .84. [ימי] ימות (ד.) .85. הוספה
הוספה (א.ב.ג.) חוספה (ד.) .87. מקודשיך] מוקדשך (א.) מוקדשיך
(ב.ג.ד.) בארנו] ביארנו (א.ב.ג.).

הערות

- קו. ראה לעיל א"ב קמח/מ, עמ' 135. והשווה דעות ב"ש וב"ה ביצה דף טז, ע"א.
קז. עיין לעיל א"ב קמז/ע, עמ' 220-221.
קז. על המהלך במדבר ולא יודע מתי שבת, עיין רמב"ט הל' שבת פ"ב, כב.
קה. היינו בכל מקום שאתה עובר, ראה לעיל פרק זה בית פ".
קט. ראה לעיל בפרק זה, בית "ז".
קי. ראה לעיל בפרק זה בתים"צ ע".
קיא. היינו, ביו"ט. קיב. ויקרא כג, לב.
קיג. עיין לעיל עמ' 258 השואווח (7) (11) קמז/ע, עמ' 221 חילוקים (32).

חילוקים

- (11). מספרות הקראים. ראה גן עדן דף לב, ב; "אבל מה שאמרו [הרבנים,
עירובין מב-טג] שהספינה ואם היא של אינו של ישראל, יש לו
לסלט בכלל הספינה לא ראי אבל צריך שיהיה לו מקום מיוחד".
עיין אדרת, דף נב, ב'.

הטוואות

- (12). א. מספרות הקראים. ר' אהרן (גן עדן דף כז, א') כותב: "ואם
הוקף על שם דירה מותר לסלט בתוך, ולא תהיה ההקפה יותר
משעור החצר [חצר המקדש] וזה כגון הולכי מדברות" ובשייצי,
אדרת דף נא, ד', מוסיף על דברי ר' אהרן: "ושעור החצר אין
ראוי להיות גדול מחצר המשכן שהוא מאה באמה כאורך והחמשים
אמה ברוחב ומי שירצה לסלט חוץ כרמו וסדהו צריך להגביל לו
במקום בשעור חצר ע"י אבנים או גדר והטעם סימניט להראות
גבולו...".

- ב. מספרות הרבנים. השוה משנה עירובין פ"א, ח: "שירא שחנתה
בבקעה והקיפיה בכלי בהמה מטלטלין בתוכה...". ושם פ"ב,
ה: "...הגינה והקרפץ [גדר עגול סביב למקום עמניחים שם
עצים] שהן שבעים אמה וסיריים [ארבעים טפחים] על ע' אמה

(קנא) אמר, לקדשו^ב הוא שאמר "וקדשתם^ג את יום השבת"^ד
 לבלתי עשות מלאכה^ה להכליל^ו כל הפצין ומהשבותין לקדשו מכל
 מלאכה^ז בתורת אלהיך^ח: "בני בירב^ט אחינו פירשו ככה בהלכות
 פסוקות של שבת שלהם^י אמרו "זכור את יום השבת לקדשו"^{יא}
 זכרו על היין בכניסתו מכאן סמכו חכמיהם על קדוש היום ביין
 מתורתך: (1)

שנויי נוסחאות

2. עשות] עשות בו כל (א.ב.ג.). גירסת כה"י נכונה.

הערות

- א. בכ"י א. ג. פרק זה הוא א"ב קנה.
- ב. היינו "זכור את יום השבת לקדשו".
- ג. כוונת התורה במצוה "לקדשו" היא למה שאמרה בפסוק "וקדשתם".
 הדסי משתמש כאן במידה "גזרה שוה סתומה" - המידה הי"א
 משמונים המידות שהוא דורש בהן את התורה עיין א"ב קסט/ה,
 זף סד/ג.
- ד. ירמיה יז, כב.
- ה. שם כד.
- ו. ר"ל התיבה "כל" מכליל "כל הפצין וכו'".
- ז. לקדש את השבת ע"י הימנעות מעשייה כל מלאכה.
- ח. כדי שכל הפצין ומהשבותין יהיו בתורת ה'.
- ט. היינו, תלמידי הישיבה. עירובין עג, ע"ג.
- י. עיין מכילתא, יתרו פרשה ז'; פסחים קו, ע"א.
- יא. שמות כ, ה.

השוואות

ושייריים [ארבעים טפחים] המוקפות גדר גבוה עטרה
 טפחים מטלטלין בתוכה... " וזה מירת ביח סאתיים כמידת
 חצר המשכן ובעל הסור כותב (הל' שבת שנה) "כל מלאכות שבת
 והלכותיו אנו לטדים ממלאכת המטכין, לפיכך כל מקום
 שלא הוקף לדירה סמכו חכמים לאסור שלטול בתוכו כמו
 בחצר הטשכין שכתוב בו: "ארך החצר מאה באמה ורוחב
 חמשים בהטשים" (טמ'ה כז, יח) שהוא סאתיים בלי ביח
 דירה, כי אם בהקף של קלעים, כמו כן כל מקום שלא הוקף
 לדירה, לא נהשב רשות היחיד גמורה לטלטל בתוכו אלא
 עד שיעור זה". עיין שם בגמרא טו, ע"ב ואילן. רמב"ם
 הל' שבת פט"ז, א; שו"ע או"ח הל' שבת טט, א.

חילוקים

(1). א. מספרות הרבנים. ראה מכילתא, יתרו פרשה ז': "לקדשו. מהו

"גם חג המצות מניין ה"ל "תזכור את יום צאתך מארץ מצרים"^ב
 חג שבועות מניין ה"ל "וזכרתה כי עבד היית במצרים"^ג אֵתָהּ וּבְחֹתֶיךָ:
 "דברו כזה בזכרון תרועה ובחג הסכות מניין ה"ל "וזכרתה כי
 עבד היית בארץ מצרים ויפדך ה' אלהיך"^ד וגו' שלש זכרונות
 אלו מודיעות קדוש ימי קדשך בזכירת כוונות יינך:^{טו} "הלא כל
 שומע זאת יבהל ויחרד ויחרד לבו בקרבנו:^{טז} כי מה ענין זכור אצל
 היין והיין אצל ענין זכור^{יז} בנתיבו מי^{יח} ששניה^{יט} למד בעיניך:^כ
 "וזכור מן היין או מן יין זכור: ואנה כתוב אזכרת היין בענין
 זכור: והלא משני כתובי^{כא} התורה נדרשת זה כנגד זה^{כב} ואנה כתוב
 היין בתורתך:^{כא}

שנויי נוסחאות

7. מניין [מניין (א.ב.ג.ד.) תזכור] למען תזכור (א.ב.ג.ד.).
 גירסת כה"י נכונה. 9. הסכות מניין [בכ"י א.ב.ג. נשמטה כאן חיבת
 "מניין". 10. וגו' [בכ"י א.ב.ג. נשמטה חיבת זו. 12. ענין]
 ענין (ד.). 13. ענין [ענין (ד.) ששניהם] משניהם (א.ב.ג.ד.).
 למד [למד מחבירו (א.ב.ג.ד.) 14. מן יין] היין מן (א.ב.ג.).
 אזכרת] הזכרת (א.ב.ג.) בענין [בענין (ד.)].

הערות

- יב. דברים טז, ג. פסחים קיז ע"ב.
 יג. דברים טז, יב.
 יד. דברים כד, יח.
 טו. כלומר לומדים קדוש החגים מקדוש של שבת ע"י גז"ש של "זכר-
 זכר".
 טז. עפה"כ "יחרד לבי ויחרד ממקומו", איוב לז, א.
 יז. בסגנון תו"כ פרשת בהר פרק א'; "מה ענין שמיטה אצל הר סיני?".
 יח. בדרכו של מי. עפה"כ "הזריכני בנתיב מצוהך" תהלים קיט, לה.
 יט. ר"ל באיזה אופן - או מידה - למדו הרבנים לקטור קידוש ליין.
 כ. כלומר, גז"ש נדרשה כאשר בשני כתובים ישגך חיבות דומות אחת
 לשניה.
 כא. ואיפה כתוב בתורה ענין היין אצל שבת.

חילוקים

לקדשו בברכה, מכאן אמרו מקדשין על היין בכניסתו, ואין
 לי אלא שבת יו"ט מניין, ח"ל אלה מועדי ה' וגו'. ובפסחים
 קו, ע"א: "זכור את יום השבת לקדשו" זוכרהו על היין,
 בכניסתו... "ובהוס" שם (ד"ה, "זכרהו") "ונראה דקידוש
 על היין אסמכתא היא והא דאמר במי שמתו (ברכות כ, ע"ב)
 נשים חייבות בקידוש היום דבר תורה היינו דוקא קידוש
 היום אבל על היין לא הויא אלא מדרבנן... "רש"י
 (גזיר ד, ע"א), סובר שקידוש על היין היא מצוה מן
 התורה. ובפרקי דר' אליעזר פרק יח כתוב: "כל המברך על

"זכירת^{כב} בי"ג מדות התורה נדרשת: וכתוב בה דבר למד מראשיתו
 ודבר למד מסופו^{כג} ומליצת^{כד} מתקוששת^{כה} ומתאוששת: ^{כו} בחכמת לבבך:
 "הפצו ואזהרתו וזכירתו^{כג} של יינן אנה נזכר ללמוד ממנו: ולא
 עוד^{כח} נאמר להם בזה אם קדוש היום בסמיכות היינן^{כט} זולתו אינן
 הימנו: ^ל אם כן הנזירי' וכל שלא היו שותים יינן בישראל^{לא} לא היו
 מקדשי' את יום השבת וכל ימות המקודשי' כמונו: ^{לב} אף בני יונדב

שנויי גוסטאדט

17. זכירת] זכירתו (א.ב.ג.). 18. מתקוששת ומתאוששת] מתאוששת
 ומתקוששת (א.ד.). 18 בחכמת] כחכמת (א.ב.ג.ד.). 19. ואזהרתו]
 ואזהרו (א.ג.). 20. קדוש] קדושת (ז.). בסמיכות] בסמיכת (א.ב.ג.ד.).
 22. המקודשים] המקודשיים (א.ב.ג.).

הערות

- כב. כלומר נזכר בברייתא דר' ישמעאל.
 כג. היינו "דבר הלמד מענינו ודבר הלמד מסופו" המידה הי"ב בברייתא
 שם.
 כד. היינו סגנון התורה.
 כה. נחפשת ונלקשת. עפה"כ "התקששו וקשו", אפניה ב, א.
 כו. מתחזקה ואיתנה. כעין ההלכות המאוששות. שיר השירים רבה ב, יד.
 כז. אלו הם הלשונות שהמקרא משחמש בהם לגבי שבת, ויינן לא נזכר על
 ידם כדי שיוכלו ללמוד מזה טחייבים לקדש את השבת והמועדים על היינן.
 כח. ויש- להדסי - עוד טענה נגד הרבנים בענין זה.
 כט. היינו שקדוש היום אפשר רק ע"י יינן.
 ל. ואיך דבר אחר שאפשר בו לקדש בו את ימות המקודשיים.
 לא. מסיבת פחלה וכדומה. לב. ר"ל לא ייחטך הדבר.

הילוקים

- היינן בלילי שבתות מאריכיין לו ימיו וטנותיו בעולם הזה ויוסיפו
 לו שנות היים לעולם הבא. עיינן רמב"ם הל' שבת פכ"ט א, ו; ספר
 המצוות, עטה קנ"ה; שו"ע או"ח הל' שבת רעא-רעב.
 ב. מטפרות הקראים. בטייצי (אדרת, דף מט, ב') מביא: "אמרו
 [=הרבנים] שצריך לקדש השבת בכוס יינן כדי לזכור טעמה
 ותועלתה לדעה האדם את בוראו, ובצאתו גמ כן בהבדלה בכוס
 יינן להבדיל בין הקדש ובין החול, ואם אינן יינן, צריך לקדשו
 בבאו ובצאתו כפי המטקה טימצא בכל מקום". ור"משה בגי,
 במשאה משה, טור דרך החיים, כותב: "ומתחייב לכבד השבת
 ולקדשו בכוס יינן בבואו ובצאתו; או בכל מטקה הנמצא לפי
 מקום ומקום, ולעשות ברכת המזון ונטילת ידים קודם אכילה
 ואחר אכילה בברכת בורא יסוד המים". עיינן פיינסקער, לקוטי
 קדמוניות, חלק ב, עמ' 40. 62.

בן רכב בימי המלכות^{לג} ועד היום הזה שלא היו שותים לא היו מקדשי^{לד} הם ובניהם עד עולם והיו מחללים ימות מקודשנו ולמה לא הוכיחום על זאת נביאנו^{לד} והם וכל נזירינו אף כדבריהם^{לה} שלא בהוגן היו עושים כללם: ולמה קבל מעשיהם וגזירותם אלהים וקראם קדושים: ככתוב "כי קדוש הוא לאלהיך:"^{לו}

"טענו עוד ואמרו בתחלת הלכות פסוקות של שבת זה:^{לז} אמר ר' יוחנן משט ר' שמעון בן יוחאי בזה⁽²⁾ כל המצוות שנתן הקב"ה לישראל עמך: "יחדו נתן להם כלם בפרהסיא חוץ משבת שנתנה למשה בצניעה: שנאמר "ביני ובין בני ישראל אוח היא לעולם כי ששת ימים^{לח} וגו' כלומר בסוד הודיעה:^{לח} כאדם שיש לו סוד ומדברו בלחש בינו לבין חברו מאהיך: "ככה דברו הקב"ה בסוד ובלאט^{לט} ולחש: ומשכילי ת"ש ה"ע^מ מלונם אמרו בלב

שנויי נוטאות

24. מחללים ימות מקודשנו [מחללי מקדשינו (א.ב.ג.). "ולמה לא הוכיחום... כללם"] כל המשפט הזה נטמט מכ"י א.ב.ג. 25. זאת [זה (ד.) והם] הם (ד.). 26. כללם [כל הם (ד.) ולמה] למה (א.ב.ג.). אלהים [אלהים (ד.) יוחאי] יוחאי (א.ב.ג.). ב"ר יוסי (ד.). 30. יחדו [יחד (א.ב.ג.) בפרהסיא] בפרהסיא (א.ב.ג.). שנאמר [שנאמר (א.ב.ג.) כי ששת ימים וגו'] בכ"י ד. נטמט כתוב זה. 32. חברו [חבירו (א.ב.ג.) ובלאט] בלאט (א.ב.ג.).

הערות

- לג. בימי יהויקים בן יאשיהו מלך יהודה. ירמיה פרוק לה.
לד. הנביא ירמיה. לה. אף לפי דברי הרבנים.
לו. ויקרא כא, ז. אבל הדסי מתכוון כנראה לפסוק "קדוש הוא לה" הנאמר בנזיר. במדבר ו, ח.
לז. עיין ביצה טז, ע"א. לח. שמות לא, יז.
לח. כלומר ה' הודיע את השבת לעם ישראל בטוד ובלחש.
לט. עפ"כ... ודבר לאט עמך, איוב טו, יא.
מ. ר"ת: העל שכבת הטל על.

חילוקים

- (2). לשון הגמרא ביצה טז, ע"א היא: "א"ר יוחנן משום ר' שמעון בן יוחאי: כל מצוות שנתן להם הקב"ה לישראל נתן להם בפרהסיא חוץ משבת שנתן להם בצנעא שנאמר "ביני ובין בני ישראל אוח היא לעולם" אי הכי לא לענשו נכריים עלה בשבת? אודועי אודעינהו, מתן שכרה לא אודעינהו, ואי בעית אימא מתן שכרה נמי אודועי אודעינהו, נטמא יתירה לא אודעינהו... הדסי שמבקר להלך באריכות יתירה את דברי ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יוחאי, לא ראה - או התעלם - מדברי הגמרא האלו.

ישר בלי כחש: (3) איך נפרש דברי אלהים חיים^{מא} בזו באזניך: "לאורה הם^{מב} גלויים ומפורשי' ומבוארי' ונודעי' לעיני כל: ואנו נשימם במחשך סתורי' וטמוני' מעיני כל: הלא מכריז הנביא ואמר "הוי^{מג} האומרים לרע טוב ולטוב רע שמים חשך לאור ואור לחשך שמים מר למתוק ומתוק למר"^{מד} לחכך:

35

"מצוח שבת לא נתנה בצניעה כי אם גלוייה ונודעה: לעיני כל

מששת ימי בראשית לדורי דורים מבורכה מקודשה מושבתה^{מה} מוזכרה

40

משומרה מוכרזה ונודעה: ומאוששה^{מז} מעושה הכל מפי "נורא אלהים

ממקדשיך:"^{מז} "נאמר בסוף בריאת ששת ימי בראשית: "ויכלו השמים

והארץ וכל צבאם: ויכל אלהי' ביום^{מח} וגו' בטרם יערב יום שישיית:^{מט}

"ויברך אלהי' את יום השביעי ויקדש אותו כי בו שבת מכל"^נ מלאכתך:

"סמנו והגבילו^{נא} והזכירו עוד ברדת המן באמרו "הוא אשר דבר ה'

45

שנויי נוסחאות

34. באזניך] בעיניך (ד). 35. ואנו] ואנחנו (ד). 37. שמים חשך לאור ואור לחשך] בכ"י א. נשמט משפט זה. 39. גלוייה] גלויה (א.ב.ג.). 40. מוטבתה] מושבתה (א.ב.ג.). מוזכרה] מוזכרה (א.ב.ג.). 41. הכל] כל (א.ב.ג.ד.). 42. ממקדשיך] ממקדשך (ב.). 43. ביום וגו'] ביום השביעי וגו' (א.ב.ג.). ביום הז' (ד). יערב] יערב שמש (ב.). שישיית] שיית (א.ב.ג.ד.).

הערות

מא. עפה"כ "אשר שמע קול אלהי' חיים", דברים ה, כג.

מב. עפה"כ "והוסיא כאור צדקך", תהלים לו, ז.

מג. הדסי דורש את מלת הקריאה "הוי" להזכרה והפלאה, והיא מידת הטבעים ושט משמונים המידות שהוא דורש בהן את התורה. עיין א"ב קעג/ז דף סט, א'.

מד. ישעיה ה, כ.

מה. ראה לעיל א"ב ש/מ-ג, עמ' 214.

מו. ראה לעיל בפרק זה הערה כו.

מז. תהלים סח, לו. סח. בראשית ב, א-ב.

סט. ר"ל שהכתוב "ויכל אלהים ביום השביעי את מלאכתו אשר עשה" ביארו שביום השביעי כבר היחה מלאכתו גמורה, כי הרי נאמר "ויברך וכו', כי בו שבת מכל מלאכתו".

נ. בראשית ב, ג.

נא. כלומר, להגביל ההליכה בשבת ג"אל יצא איש ממקומו". שמות טו, כט.

השוואות

- (3). הדסי מתאר את חכמי הקראים כ"דוברי אמת" ואת הרבנים כ"דוברי שקר". ראה לעיל אשה"כ תשר"ק כב/א. דף יז, ג': "אלה דברי מעשה משכילי נ"ע המשכילים בעלי מקרא אוהבי ה'... אנשי אמת נאנחים ונאנקים אשרי תמימי דרך ההולכים בתורת ה'...". ועיין להלן א"ב קפ/ל-מ, עמ' 343-344 ואשה"כ רצד/ו. דף קי"ה.

לאמר שבתון שבת קדש לה' מחר"ג^{נב} וגו' ואמר עוד "ויהי ביום השביעי יצאו מן העם ללקוט ולא מצאו"^{נג} כצווי אלהיך: נד' "עד אנה מאנת' לשמור מצותי ותורתי"^{נה} הוכיח': ובמתן תורה אמר "זכור את יום השבת לקדשו: ששת ימים תעבוד" וגו'^{נו} וביום השביעי הניחם: נז' מכל מלאכתך: "פרשו עוד בעשיית המשכן" ואתה דבר אל בני ישראל לאמר אך את שבתוהי תשמורו"^{נח} וגו' שלא תחללו יום זה במלאכת המשכן: נט'⁽⁴⁾ כעולת שבת בשבתו: שהיא מצות ועבודת עושך: ס' "צווי כלל הענייני' האלה הקודמי' הנאמרי' ודומיהן בשבת אם נאמר שאינם גלויים מפני שנאמר השבת "ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם"^{סא} וגו' שהיא בצניעה לעיניך: "צריכין אנהנו לאמר על כל מצוה ומצוה האמורה בה בינו ובין וביניה' שהיא עזרי'^{סב} בצניעה

50

55

שנויי בוסחאות

46. לאמר] בב"י א.ג. נשמטה חיבה זו. 49. וגו' [ועסיח כל מעשיך (ד.) 50. פרשו] פירשו (א.ב.ג.ד.) 51. וגו' [בכ"י ד. נשמטה חיבה זו. במלאכתך] במלאכות (א.ב.ג.) 52. שהיא] שהוא (א.ב.ג.) ועבודתך [בכ"י ד. נשמטה חיבה זו. 53. העניינים] העייניים (ב.ד.) הקודמים [הקודמים (א.ב.ג.) ודומיהן] ודומיהם (ד.) 55. שהיא] שהוא (א.ב.ג.ד.) צריכין] צריכים (א.) צריכים (ד.) (ראה המשך עם' הבא).

הערות

- גב. שם:שם, כג. גג. שמו:שם, כז.
 גד. ר"ל לא שמעו לצווי ה'; "היום לא תמצאו בשדה" שם שם כה.
 גה. שם:שם, כח. נו. שם, כ, ח-ט.
 גז. ציוה עליהם לנוח. גח. שם, לא, יג.
 גט. עייך מכילתא לפרשת ויקהל.
 ס. ראה לעיל א"ב קמז/מ, 196^{עב} וא"ב ש/ו; עם' 211.
 סא. שמות לא, יז.
 סב. בוסחת כה"י ד. 'אמורה' נכונה והולמת למשפט.

השוואות

- (4). א. מספרות הקראים. השווה בטייצי (אדרת דף מב, ג'): "וזכר אותה [=את השבת] בפרשת ויקהל להודיע בה כי משה רבינו עליזו השלום כאשר צוה בענין, אך את שבתוהי' (שמות לא, יג) ושם לפניהם מצות שבת והטעם בעד המשכן כן הענין בזה". ראה לעיל א"ב קמח/ל, עם' 134 השוואות (20).
 ב. מספרות הרבנים. במכילתא שמות, תחילת פרשת ויקהל, כתוב: "ויאמר אליהם וגו' למה נאמר? - לפי שנאמר, ועטו לי מקדש (שמות כה, ה) טומע אני בין חול בין בשבת, וכו' ת"ל, ויאמר להם ששת ימים תעשה מלאכה' - בחול ולא בשבת וכו'". עייך שם.

ויבטלו דבריה אשר פירשת לבד בשבת בחכמתכם שאמרת שהיא בסוד
 ובצניעה באזניך: "קרא מכריז על מצות רבות כזה: אף בכללם
 כזה^{סד} בקשה כתוב כמו זה: "את קשתי נחתי בענן והיה לאות ברית
 ביני וביניכם"^{סה} וגו' הזכיר בו כזה תורת צורך:^{סו} "רמז כזה
 מכריז עוד במילה: ואומר "זאת בריתי אשר חסמרו ביני וביניכ"^{סז}
 וגו' שלא לחללה: ואם כן גם אלה בצניעה נחנו למללה:^{סח}
 והליאתה^{סט} לכל אדם חכם לפרש כזו ובפרושכם לסללה:^ע
 ולהסמיע כזאת באזני מביניך: "טהקשה והמילה נחנו לנו בסתר
 ובצניעה ולכם: לפי כי עוד במתן תורה כתב ואמרו משה ע"ה "אנכי
 עומד בין ה' וביניכ"^{עא}: להסמיע ולהגיד לכם: את דברי אלהיך:
 "תוכן כלל המצות האל:^{עב} כתוב "אלה החקי" והמספטי" והחורות
 אשר נתן ה' בינו ובין בני ישראל בהר סיני ביד משה"^{עג} ואם השבת
 בצניעה אף כל המצות בצניעה לפניך:

שניי נוסחאות

56. האמורה [האמורה (א.) בינו וביניהם] בינו וביניכם (א.)
 (ב.ג.ד.) [עזרי] עוד (א.ב.ג.) אמורה (ד.) גירסת כ"י ד. הולמת
 ביותר. 57. דבריהם [דבריהם (ב.ג.ד.) פירשתם] פרשתם (א.ב.ג.).
 58. בכללם [בכללם נאמר (ד.) וגו'] בכ"י ד. נשמטה חיבה זו.
 62. וגו' [כ"י א.ג.ד. נשמטה חיבה זו. 63. והליאתה והלאיתה (ד.)
 ובפרושכם] ובפירושכם (א.ב.ג.ד.) כתוב [כתוב (א.ב.ג.ד.)
 ע"ה] רועה (ד.) 67. המצות [מצות (א.ג.) 68. בהר סיני ביד משה]
 בכ"י א.ב.ג.ד. נשמט משפט זה.

הערות

- סג. היינו "ביני ובין...".
 סד. גם בכלל המצות נאמר "בינו ובין בני ישראל". ראה לחלק בפרק
 זה בית "ח".
 סה. בראשית ט, יג.
 סו. עפה"כ "נריעה לצור ישענו", תהלים אה, א.
 סז. שם, יז, י.
 סח. לדבר עליה, עפה"כ "מי מלל לאברהם", שם כא, ז.
 סט. ר"ל בפירוש קשה ומייגע עפה"כ "המעט מכס הלאות אנשים",
 ישעיה ז, יג.
 ע. היינו, בפירוש דחוק ולחוצ, כסלילת דרך. עפה"כ "דרך לא סלולה",
 ירמיה יח, טו.
 עא. דברים ה, ה.
 עב. על תוכן כל מצות ה' כתוב.
 עג. ויקרא כו, מו.

(קנב) תמורתו וחלופו^ב אם כלל המצות בפרהסיא בגלוי אף
 השבח בפרהסיא בגלוי: והנה נפל "הקיר אשר טחתם אותו תפל"^ג
 לעיני כל חרדי אלהי: ^ד עוד^ה אין כדבריכ' ובפרושכ' ראוי ונכון
 באזני כל מליצי: ^ו למה^ז כי הלא צועק מכתב אלהינו^ח
 ואומר באזני: "לא בסתר דברתי במקום ארץ חטך לא אמרתי לזרע
 יעקב תהו בקטוני: ^ט ולא עוד^י כי כל העול' גבהלו וברעדו^{יא} מקול
 אלהינו בהר סיני: ^{יב} ככתוב "ה' בצאתך משעיר בצעדך משדה אדום
 ארץ רעשה גם שמי' נטפו"^{יג} וגו'; וכתוב "מן השמי' השמיעך את קולו
 ליסרך"^{יד} וגו' וכתוב "דבר אתה עמנו ונשמעה ואל ידבר עמנו
 אלהי' פן נמות"^{טו} מפחד קול בוראך: "שפטו"^{טז} עוד לענין שבת ואמרו:
 אסור לעיולה ולאפוקי בשבתא ^{יז} שנאמר "ולא תוציאו משא מבתיכ'
 ביום השבת"^{יח(1)} ואחר כן שבו והתירו ואמרו ופרטו בזו באזניך^{יט}:

5

10

שנויי נוטחאות

1. המצות [המצוות (א.ג.ד.) בפרהסיא] בפרהסיא (ד.) 3. ובפרושכטם
- ובפירושכטם (א.ב.ג.ד.) 5. ואומר [אומר (א.) 6. תהו] תהו (א.ב.ג.ד.)
- בישעיה שם: תהו בקטוני [בקטוני וגו' (ד.) 8. גם שמיט נטפו וגו']
- בכ"י א.ב.ג.ד. נשמט משפט זה. רעשה וגו' (ז.) 9. ועל הארץ
- הראך את אשו הגדולה ודבריו שמעת מתוך האש (ד.) 11. לעיולה [לעיולה
- (א.) לעיולי (ב.ג.) לעיולי (ד.) שנאמר (א.ב.ג.) 12. ואחר
- כן [ואחרי כן (א.ב.ג.) ואח"כ (ד.) ופרטו בזו] ופירושו כזה (א.ב.ג.)
- ופירושו כזו (ד.)

הערות

- א. בכ"י א, ג' פרק זה הוא תשר"ק קנו.
- ב. כלומר, אם נאמר תמורתו וחלופו של הדבר.
- ד. עפה"כ "כל חרד בדבר אלהי-ישראל", עזרא ט, ד, וכוונתו לחכמי הקראים.
- ה. היינו, יש עוד הוכחה ש"אין כדבריכטם..."
- ז. מדוע הפרוט הזה אינו ראוי ונכון?
- ח. עפה"כ "והמכתב מכתב אלהים הוא", שמות לב, טז.
- ט. ישעיה מה, יט.
- י. ישנה עוד הוכחה שהשבת ניתנה בפרהסיא.
- יא. עפה"כ שמות טו, טו.
- יב. לכן שמע כל העולם גם מצות שבת שנאמרה בהר-סיני.
- יג. שופטים ה, ד,
- טו. שמות כ, יט.
- יז. להכניס ולהוציא, לשון הגמרא שבת צו, ע"ב.
- יח. ירמיה יז, כב.
- יט. ע"י עירוב. ראה להלן א"ב קנב/ש, עמ' 356 ואילך.

הטוואות

- (1) מספרות הרבנים. בשבת צו. ע"ב לומדיט איסור היציאה מהפסוק "ויצאו משה ויעבירו קול במחנה" וכו'. ובהוריות ג, ע"א לומדים איסור הוצאה מהפסוק "לא תוציאו משא מבתיכטם" עיי' ביצה, ב, ע"א ולעיל א"ב קמה/א עמ' 119 חילוקים (1).

"רחש" כזו עוד ואמרו אין המוציא מרשות לרשות חייב חטאת:

- עד שיטול דבר בידו ממקום ויניחו במקו"א אחר ^{כא} יחיד ^{כב} אז חייב חטאת: אבל אם היה ידו פשוטה לעיניך: "קבל בה כיס זהובי" או כל דבר כי השליכו אדם אחר בידו: והכניס ידו מרשות לרשות אינו חייב חטאת במרדו: ^{כג} כי כן אמרה המשנה לפניך: "צווחת וצועקת" ^{כד} יציאות השבת שחיס, שהן ארבע בפנים שחיס: שהן ארבע בחוץ: ^{כה} (2) באי זה צד העני ^{כו} עומד בחוץ: ובעל הבית בפנים לעיני רואיך: ^{כז} "פשט העני את ידו לפני" ונתן לתוך ידו של בעל הבית או שנטל מתוכה והוציא, העני חייב ובעל הבית פטור לעיניך: ^{כח} פשט בעל הבית את ידו לחוץ ונתן לתוך ידו של העני או שנטל מתוכה והכניס בעל הבית חייב: והעני פטור לפניך: ^{כט} פשט העני את ידו לפני" ונטל בעל הבית מן חוכה והוציא לתוך נגדך: ^ל "עוד או שנתן לחוכה ^{לא} והוציא ^{לב} שניהם פטורים: ^{לג}

שנויי נוסחאות

20. פשט העני וכו' לעיניך] בכ"י א.ג., כל המשפט הזה חסר. 22. העני [עני (א.ב.ג.ד.). והכניס] בכ"י ד. נשמטה חיבה זו. 24. מן חוכה] מחוכה (א.ב.ג.ד.).

הערות

- כ. עפה"כ "רחש לבי...". תהלים מה, ג.
- כא. היינו שעשה עקירה והנחה.
- כב. אבל שנים שעשו פטורים שבת ג, ע"א.
- כג. כי לא עשה עקירה. עיין שבת צג, ע"א.
- כד. הדסי משתמש בכטויים של צער לגבי המשנה שהוא חולק עליה.
- כה. משנה טבת פ"א, א.
- כו. באי זה צד עומד עני בדרך כלל? הווי אומר: בחוץ! ראה חוספת יז"ט במשנה שם: "אורתא דמלתא נקט...".
- כז. כך רגילים לראות.
- כח. שם. כי העני הוא זה שעשה מלאכה שלמה - עקירה והנחה.
- כט. מפני שבעל הבית עשה עקירה והנחה.
- ל. והעני הוציא בחזרה את ידו. (זוהי הוספה של הדסי למשנה).
- לא. אם בעל הבית עוקר הדבר מבפנים ונתנו לתוך ידו של עני.
- לב. והעני הוציא ועשה הנחה ברה"ר.
- לג. כי אחד עשה עקירה והשני הנחה.

השוואות

- (2). מספרות הרבנים. לטון המשנה שבת פ"א: "יציאות השבת שחיס שהן ארבע בפנים, ושחיס שהן ארבע בחוץ. כיצד? - העני עומד בחוץ ובעל הבית בפנים: פשט העני את ידו לפנים ונתן לתוך ידו של בעל הבית, או שנטל מתוכה והוציא - העני חייב ובעל הבית פטור. פשט בעל הבית את ידו לחוץ ונתן לתוך ידו של עני או שנטל מתוכה והכניס - בעל הבית חייב והעני פטור. פשט העני את ידו לפנים ונטל בעל הבית מתוכה, או שנתן לחוכה והוציא - שניהם פטורים. פשט בעל הבית את ידו לחוץ, ונטל העני מתוכה, או שנתן לחוכה והכניס - שניהם פטורים."

פסט בעל הבית את ידו לחוץ ונטל העני מחוכה; או שנתן לתוכה לד
 והכניס לה שניהם פטורים: לו כמאמר משנתך: "טחו ואמרו מפני מה
 נפטרו השנים הפושטי האחרונים: לז יען שכל אחד ואחד מהם לא עשה
 אלא מקצת מלאכה ואינט הייבים כראשונים לח בתלמודך: "נאמו וחזקו
 דבריה אלה ופרשו באמור התורה "בעטותה אחת מכל מצוות ה'": לט (3)
 אמרו אחת כלה אמר הכתוב ולא מקצה לפני ה' אלהיך:
 וכך אמר ר' חייא מפני החבורה באזני: (4) יחיד טעם חייב:
 שנים שעשו פטורים לפניך: מא "מענהו" בלומר שנים שעשו מלאכה
 זה מקצתה וזה מקצתה פטורין: מג ומשכילי נ"ע אמרו כל המופטר מד
 בארבעת הפשיטות האלה מה אינן פטורין: אלא חייבין לפניך: "לפי
 שהראשון מו קבל להוך ידו בשבת מז

שנויי נוטחאות

29. כראשונים [הראשונים (ד.) 30. ופרשום] ופירשום (א.ב.).
 ופירושם (ג.ד.). מכל מצוות [ממצות (א.ב.ג.ד.) ה' ח', אמרו
 אחת כלה אמר הכתוב ולא מקצתה לפני ה' (א.ב.ג.ד.) 31. חייא
 חיי (ד.) מפני] מפי (א.ב.ג.) 34. בארבעת] בארבעת (א.ב.ג.).
 לפניך] לעיניך (א.ב.ג.ד.).

הערות

- לד. העני נתן לתוך ידו של העשיר.
 לה. והעשיר הכניס ידו לביחו.
 לו. כי גם במקרים אלו אחד עשה הנוהג והשני העקירה.
 לז. הנזכרים במשנה.
 לח. כשני הפושטים הראשונים שבמשנה.
 לט. ויקרא ד, כז.
 מ. גירסת כתה"י "מפי החבורה" מדוייקת. עיין שנויי נוטחאות והשוואות (4).
 מא. שבת ג, ע"א.
 מב. ר"ל בלאור הענין.
 מד. כל אלה שהרבנים אמרו שהם פטורים. מה. היינו, הנזכרה במשנה.
 מו. במקרה הראשון במשנה. מז. העשיר קבל.

השוואות

- (3) מספרות הרבנים. ראה שבת ג, ע"א: "חניא ר' אומר: מעם הארץ
 בעטותה" (ויקרא ד, כז). העושה את כולה ולא העושה את מקצתה,
 יחיד ועשה אותה חייב. שנים ועשו אותה פטורים". עיין גם שם
 צג, ע"א: רמב"ם הל' שבת פ"א, טו-טז. פי"ג, ה; שו"ע או"ח הל'
 שבת שמז, א.
 (4) מספרות הרבנים. לשון הגמרא בשבת ג, ע"א היא: איחמר נמי א"ר
 חייא בר גמדי נזרקה מפי חבורה ואמרו "בעשותה" יחיד טעם
 חייב שנים שעשאה פטורין".

מה שהכניס עליה^{מח} מרשות אחר: מט^{מט} והשני^{נב} קבל בידו בשבת^{נא} מה שהוציא
 אליו מרשות לרשות אחר: נב נגד רואיך:
 "כמותם גם השלישי וחברו^{נג} הכניס^{נד} על כף ידו כיס זהובין
 ונטל אותו בעל הבית: או שנתן בעל הבית על כפיו^{נה} כספים: והוציאם
 בחוץ מרשות לרשות^{נו} כלם חייבי בתורת אלהיך: נז "יחזד אם כן כפירושכם: נח
 מי שהכה לחברו והפציעו: ובא אחר והשלים מומו או חברותו ופצעו:
 שניהם פטורים^{נט} ואיה הכתוב שאמר "כויח תחת כויח פצע תחת פצע
 חבורה תחת חבורה"^ס; וכתוב "כאשר יתן מום באדם כן ינתן בו"^{סא}
 בכל מום ושברי^{סב} כאשר הפציעו: כזאת יעשה לו בתורתך:^{סב}
 "טעמו^{סג} כמותו^{סד} מי שהדריך חץ באדם ולא מת ובא אחר והמיתו שניהם
 פטורים: (5)

שנויי גוטהאוח

39. כפיו] כפו (ד.). 40. כפירושכם] כפירושם (ז.). 41. לחברו]
 לחבירו (א.ב.ג.).

הערות

- מח. מה שהעני הכניס.
 מט. לכן הבעל הבית כן חייב ולא כמו שנאמר במשנה שהוא פטור.
 נ. במקרה השני שבמשנה.
 נא. היינו, העני קבל.
 נב. היינו, מה שהעשיר הוציא, לכן צריך העני להיות חייב ולפי המשנה
 הוא פטור.
 נג. ר"ל במקרים השלישי והרביעי שבמשנה.
 נד. היינו פשט העני אח ידו לפניו.
 נה. על כפי העני.
 נו. לפי המשנה כלם פטורים, כי היה עקירה בלי הנחה או הנחה בלי
 עקירה.
 נז. הדסי פוסק שהם חייבים אפילו על עקירה בלי הנחה, או הנחה בלי
 עקירה.
 נח. היינו שחייבים על מלאכה שלמה ולא על מקצתה. ראה לעיל בית "ט",
 ("ש").
 נט. כי כל אחד עשה רק חלק מהפצע או מהמום.
 ס. שמום כא, כה.
 סא. ויקרא כד, כ.
 סב. כלומר, לפי התורה מעניינים על המום והשבר שעשה, בין אם זה היה
 מום או שבר שלם, ובין אם עשה חצי מהמום או מהשבר (הרבנים אמנם
 לא פסקו ששניהם פטורים).
 סג. אם נקבל טעם וטברת הרבנים.
 סד. כמו דין זה צריך גם להיות "מל...".

השוואות

(5). מספרות הרבנים. ראה סנהדרין ע"ז, ע"א: "הכהו עשרה בני אדם
 בעשויה מקלות ומת בין בבח אחת בין בזה אחר זה פטורין. רבי
 יהודה בן כתיבא אומר בזה אחר זה האחרון חייב מפני שקירב

ואיה הכתוב "מות יומת המכה" ^ס וגו' "מות יומת הרוצח" ^ק וגו' כי במיתה הם חייבים ולא פטוריים: כאשר חייב עושך: ^{סז} "חצי נזק שעשה האיש לחברו בשדהו או בכרמו או בביתו או בנכסיו או בממונו או בכל דבר: או מעך ונאף ולא השלים בשכבת זרע תאוחו כאשר יצרו יתגבר: או אכל מקצת טמא ולא השלים מאכלו ובאו אחרי' והשלימוהו כל זה הנדבר ^{סח} שניהם פטוריים ^{סט} ואיה שאמר "שלם ישלם" וגו' ^ע "ענוש יענוש" ^{עא} וגו' "וטמא עד הערב" ^{עב} וגו' "ואם בזדון ונכרתה הנפש ההיא" ^{עג} וגו' "מות יומת הנואף" ^{עד} וגו' ודומיהן כפי מצותן: "זה הוא כדומהו: ^{עה} שנים שנסאו משא כבד: והוציאוהו מרשות לרשות ^{עו} בימי קדש או שהכניסוהו: ^{עז} שניהם פטוריים: (6) ואיה הכתוב "ולא תוציאו משא מבתיכם ביום השבת וכל מלאכה

שנויי נוסחאות

47. המכה וגו' [בכ"י ד. נשמטה חתיבה וגו' . 50. יתגבר] גבר (א. ב.ג.ד.). 51. כל זה הנדבר [בכ"י ד. נשמטו תיבות אלו. 52. ישלם וגו'] בכ"י א.ג. נשמטה תיבת וגו' . יענוש וגו' [בכ"י א.ג. נשמטה תיבת וגו' . בכ"י ד. נשמטה הכתוב "ענוש יענוש וגו' . 54. מצותך] מצותך (א.ב.ג.ד.). זה הוא כדומהו [זה הוא כדומיהן (ג.). זהו כדומהו (ד.). 55. שנסאו] שנסאו (א.). 56. שניהם [שניהם (ב.ד.).

הערות

סה. במדבר לה, כא.
סו. שם, לה, טז. יז. יח.
סז. היינו ה' שעשה אזחנו.
סח. כל אלו שדובר בהם לעיל.
סט. לפי סגרת הרבנים, צריכים להיות פטוריים.
ע. שמות כב, יג.
עא. שם, כא, כב.
עב. ויקרא יא, כה, ועוד הרבה מקומות בחזרה.
עג. עפה"כ דברים יז, יב.
עד. ויקרא, כ, י.
עה. המקרה שלהלן דומה למקרים הקודמים.
עו. היינו, מרשות היחיד לרשות הרבים.
עז. הכניסו מרה"ר לרה"י.

השוואות

אח מיתו... "והרמב"ם (הל' רוצח פ"ב, ז) פוסק: "...ואם היה גוסס בידי אדם כגון שהכוהו עד שנטה למוט, והרי הוא גוסס, ההורגו איך ממיחין אותו".

(6). מספרות הרבנים. ראה משנה שבת פ"י, ה: "המוציא ככר לרשות הרבים חייב, הוציאוהו שנים פטורין לא יכול אחד להוציאו והוציאוהו שנים חייבין ור' שמעון פוטר", ושם בגמרא: צב, ע"ב: "בעשותה' (ויקרא ד, כז) - העושה את כולה ולא העושה את מקצתה" והרבנים פסקו שאט "אין אחד יכול להוציא החפץ לבדו והוציאוהו שנים, שניהם חייבים". עיין רמב"ם הל' שבת פ"א טז-טז. הדסי לא דייק בהעקפת המשנה הנ"ל.

לא תעשו"ע" וגו': הלא "ולא תוציאו" אמרו^{עט} להכליל שנים: וכן "וכל מלאכה לא תעשו"^פ להכליל שנים ורובן^{פא} כי לא אמר, "ולא תוציאו" וכל מלאכה לא תעשה" להיות האחד חייב והשנים פטורים בפירוש חכמין^{פב}, ואיה הכחוב עוד "מחלליה מות יומת"^{פג} אם יחיד ואם רבים כן בחכמת יראי אלהיך: ^{פד} "ועוד שנים שהכניסו בלי בעל אזני"^{פה} בין שתי ידיהם אם כן שניה פטורין: ^{פו} ואיה הכתוב שאמר "לא תעשה כל מלאכה" וגו'^{פי} שאמר ועשה כאחת מאלה^{פפ} ודקדוקי רבים בתורת ה' כדומיהן והם אטורין: וחייבין עושיהן ולא פטורין: ועוד כדבויבתם לא עשה כל אחד מהם אלא מקצת מלאכה כפירושיך: "הוא שפירשת" "בעשותה אחת" כלה ולא מקצתה: ^{פט} הלא במקו" אחר הוא אומר "ועשה מאחת מהנה"^צ הרי העושה מקצתה: כעושה כלה: ^{צא}

שנויי נוטחאות

58. וגו' [בכ"י א.ב.ג. נשמטה חיבה זו. הלא ולא תוציאו אמרו]
 בכ"י א.ב.ג. נשמט משפט זה. אמרו [אמר (ד.) . וכן לכל מלאכה לא תעשו להכליל שנים] בכ"י א.ב.ג. נשמט משפט זה. 59. תוציאו
 תוציאו (א.ג.) . 63. שתי [שני (א.ב.ג.ד.) . 65. עושיהן] עושיהם
 (א.ב.ג.ד.) . 66. מהם [מהם מלאכה (ד.) . כפירושיך] בפרוטך (א.ב.ג.) .
 67. כלה [כולה (א.ג.) . 68. מהנה] בכ"י א. נשמטה חיבה זו.
 כלה [כולה (א.ג.) .

הערות

- עח. ירמיה יז, כב.
 עט. בלשון רביט.
 פ. שמות לא, יד.
 פא. וגם רביט, אפי' יוחר משנים.
 פב. היינו, חכמי הרבניט.
 פג. שמות לא, יד.
 פד. ו"ל חכמי הקראים.
 פה. מבלי שאחד יחזיק ביד הכלי. לכן ההכנסה היתה ע"י שניהם כאחד.
 פו. ראה השוואת (6).
 פז. שמות כ, י.
 פח. צ"ל: מהנה, ויקרא ד, ב. ו"מאחת" ביאורה אפי' מקצתה. ראה להלן.
 פט. ראה השוואת (3).
 צ. ויקרא ד, ב.
 צא. כי "מאחת" ביאורה אפי' חלק מאחת.

וזה כנגד מדרש שלכם לפניך: (7) "דבור לשון אחת" מאחת" זו היא
 אמתתה: צ"ב בין שעשה כלה בין מקצתה: מטמיע צ"ג כעושה מעשה הנשלם
 על ידיו צ"ד או על ידי אחר צ"ה מקצתה ככלה מכל מקום בין שנשל
 והטיל בידיו: צ"ו "גם שנשא ונתן" צ"ז לקם צ"ח והציג צ"ט בין שנשל על
 מנת שינטל מעל כפיו פ' בין בכל אופן שעשה בכל ערמה כלו ק"א מעשה
 שלם נחשב עליו מראיות שהערכנו והעשרנו לחרדי אל ויראיו ק"ב ורבי'
 כמוהם בחורתך: ק"ג

שנויי נוסחאות

70. בין [ובין (א.ב.ג.). 72. שנשא] נשא (א.ב.ג.ד.). לקם] לקח
 (א.ב.ג.). בכ"י ד. נשמטה חיבה זו. 73. כלו] כולו (א.ב.ג.).

הערות

- צב. כלומר, לתיבות "אחת" ו"מאחת" אותו ביאור.
 צג. החורה מטמיעה לנו.
 צד. ר"ל, שאחר התחיל במעשה והוא טיים אותו.
 צה. או שהוא התחיל במעשה ואחר השלימו.
 צו. בין שהעני נטל מהוויץ והטליך לידו של בעל הבית, או להיפך.
 צז. הוא נשא הדבר בידו ונתנו לתוך יד חברו. בשני המקרים האלה
 עשה עקירה והנחה.
 צח. גירסת כה"י "לקח" נראית נכונה.
 צט. כלומר לקח דבר ממקום אחד והעמידו במקום אחר גם במקרה זה עשה
 עקירה והנחה.
 ק. היינו אחד עשה עקירה כדי שהשני יעשה עקירה והנחה.
 קא. כל ערמה שעשה כדי שיעשה חצי מלאכה.
 קב. עפה"כ עזרא ט, ד.
 קג. ר"ל, שיטנס הרכה מקרים בתורה שחייבים על חצי כולו, כג"ל.

חילוקים

- (7). מספרות הקראים. ראה "אדרת", דף מב, ד': "אמר החכם ר'
 יוסף הרואה כי שם מלאכה יאמר על מעשה מתוקן והביא ראיה
 מלשון בני אדם האומרים מה מלאכתך וישיב צורף או תופר
 ונמשך אחר דעת בעלי הקבלה שאומרים העושה חצי מלאכה פטור
 וכל העושה מעשה מתוקן [=שלם] יקראוהו בטעם עושה מלאכה
 (שבת ג, ע"א).
 ור' אהרן (גן-עדן דף כג, א') כותב ש"החכם רבינו ישועה
 לא הסכים על דעת רבינו יוסף נ"ע ששם מלאכה יורה על מעשה
 המתוקן אלא כל מעשה יקרא בשם מלאכה". וכך פוסק גם בשייצי
 (אדרת דף מה, ג'): "...וכן כל העושה חלק מחלקי מלאכה
 אחת יקרא עושה מלאכה הפך דעת בעלי הקבלה שאמרו שאם לא השלים
 את המלאכה לא יקרא עושה מלאכה והביאו ראיה מפסוק "בעשותו
 אחת מכל מצות ה' אשר לא תעשנה" (ויקרא ה', מ"ג) מפני שכתוב
 במקום אחר "ועשה אחת מאחת מהנה" (שם ד, ב) (זהטעם [=באור
 הכתוב] חלק אחד מהנה".

"בהריגת הפנים אמרו בשבת עוד בית שמאי אוסרין: וביין הלל מחירין. קד(8)
 ואחרוני קה"אשי ורבינא וסיעתן ק"אמרו הלכה בבית הלל בגמריין: קז(9)
 ולא אמרו נירא נא את ה' אלהיך: קח"אך משכילי ת'ש"ה" ע"מ קט"צוחו ואמרו
 והורו: אסור להרוג

שנויי נוסחאות

77. אמרו [אמר (א.ב.ג.)]. 78. ת'ש"ה" ע"מ [ינוחו ע"מ (א.ב.ג.)].
 צוחו] בכ"י א.ב. ג.ד. נשמטה חיבה זו. 79. אסור] אסור גמורה (ג).

הערות

- קד. שבת יד, ע"א.
 קה. כלומר מאחרוני האמוראים. "רב אשי ורבינא סוף הוראה" עיין ב"מ פג, ע"א;
 פוקע, רש"י שם. עירובין נג, ע"א. סג, ע"א, בבא בתרא קנז, ע"ב.
 קו. היינו חבורתם. ראה ירושלמי פ"א פ"ח, ז. דף סו, א".
 קז. בכל הגמרא.
 קח. עפה"כ "נירא נא את ה' אלהינו". ירמיה ה, כד.
 קט. ר"ת: חעל שכבת הטל על מעונם.

חילוקים

- (8). מספרות הרבנים: ראה שבת יד, ע"א: "תניא רשב"א אומר אין הורגין
 את המאכולת [רש"י: כינה] דברי ב"ש וב"ה מחירין". ושם בגמרא קז, ע"ב,
 לומדין דין זה מהאילים שהוא במשכן מהאילים דפריין ורביין אף כל
 דפריה ורבה [אבל הכינים נולדות מהזיעה] ורבי אליעזר הסובר כמו ב"ש
 ואומר: "ההורג כינה בשבת כאילו הורג גמל" גם כן לומד מהאילים שבמשכן
 "מה אילים שיש בהם נטילת נשמה אף כל שיש בו נטילת נשמה". והרבנים
 פסקו ההלכה בבית הלל, עיין רמב"ם הל' שבת פ"א, ג; שו"ע או"ח
 הל' שבת שטז, ט, קירקיסאני, חרגומו של נמוץ,
 עמ' 378, HUCA, VII, "Al-Qiehisani's Account of the Jewish Sects"

השוואות

- (9). מספרות הרבנים. עיין עירובין ו, ע"ב: לעולם הלכה בבית הלל והרואה
 לעשות כדברי בית שמאי עושה כדברי בית הלל עושה. מקולי ב"ש
 ומקולי ב"ה רשע. מחומרי ב"ש ומחומרי ב"ה עליו הכתוב אומר
 "הכסיל בהשך הולך" (קהלת, ב, יד) אלא אי כב"ש כקוליהון וכחומריהון,
 אי כב"ה כקוליהון וכחומריהון. וסמ"א גופיא קשיא! אמרת לעולם
 הלכה כב"ה והדר אמרת הרוצה לעשות כדברי ב"ש עשה. לא קשיא! כאן,
 קודם בת קול, כאן, לאחר ב"ק וכו' עיין גם ר"ה יד, ע"א; חולין
 מג, ע"א: הוספתא סוכה (צוקר מאנדל, ירושלים תרצ"ח), פרק ב',
 עמ' 194; עדויות שם פרק ב' עמ' 457 ירושלמי ברכות פ"א, ד,
 דף ג, ב'.

כנים בימי קדש לפי שהיא מלאכה גמורה נעשית ביד בחכמה כמו ביררו קי (10) 282
כי אין הפרש בין כנים ופרעושי ושראים ורמשי ותולעים ועופות בעיניך:

א"ב קנג^א

אכן^ב יען שכלם יכול האדם להרג בידו ולא בכלי ואין הבדלה בהריגתו;
ועוד^ג הפרעושי אתם אטהח להרגם בימי קדש ולהכות^ד: והלא בעיני כל
חרדי ויראי אלהי^ה שוים הם יחד לפניך אם יראה אלהי בלבבך^ו "בית שמאי
למאות ולא לפי" כבית הלל: ולמה אמר הלכה כבית הלל: הלא זה למען הנקלות^ז
ויהיו כמשיגי גבולות וקדש לחלל: ואין איש שם על לב כמוך: ^ח
גלו עוד ואמרו כל העושה כקולי בית שמאי וקולי בית הלל הוא חוטא: ^ט
שנאמר "ולרשע אמר אלהי מה לך לספור חקי" ^י וגו'

שנויי נוטחאות

- 80. נעשית [נעשת (א.ג.ד.) כמו ביררו] כזו ביררו (א.ב.ג.) כזה הורו (ד.).
- 3. לפניך [ולפניך (א.ב.ג.ד.) חלל] והלא (א.ב.ג.) כמשיגי [כמסיגי
- (א.ב.ג.) 6. וקולי [וקולי (א.ב.ג.)

הערות

- קי. כמו שאסור לברור, היינו להפלות את הכלים מהכנים. ראה משנה שבת פ"א, ג.
- א. בכ"י א.ג. פרק זה הוא א"ב קנז.
- ב. ר"ל אמנם ישנם טעמים לכך.
- ג. ישנו עוד טעם לאיסור הריגת כנים בשבת.
- ד. והפרעושים הרי נבראים ולא פרים ודבית ובכ"ז חייבו הרבנים על הריגתם. עיין רמב"ם הל' שבת פי"א ב, ובפ"י המסניות פי"ד. כמה מן הפוסקים סברו, אמנם, שגם פרעוש מותר להרג בשבת עיין משנה ברורה, הל' שבת רס"ז ט.
- ה. היינו, חכמי הקראים. ראה אשה"כ א"ב קעא/ת דף סו, ד. עפה"כ "מי ירא וחרד... שופטים ז, ג. "כל חרד בדבר אלהי ישראל", עזרא ט, ד.
- ו. עפה"כ "מי-יתן והיה לבבט זה ליראה אתי" דברים ה, כן.
- ז. ראה אשה"כ חשר"ק שלא/ח-צ, דף קכב, א.
- ח. ערובין ו, ע"ב; יג, ע"ב. ירושלמי ברכות פ"א, ד, דף ג, ב.
- ט. מפני שויתרו על כבודם, עפה"כ "ונקלה אחיך לעיניך" דברים כה, ג. "ונקלה כבוד מואב", ישעיה טז, יד. ראה עירובין יג, ע"ב: "מפני שנחין ועלובין היו".
- י. ר"ל ב"ה מסיגים כבודם של ב"ש. עפה"כ "היו שרי יהודה כמסיבי גבול", הושע, ה, י.
- יא. וגורמים גם לחלל את ימי הקדש.
- יב. עפה"כ ירמיה י"ב, ע"א.
- יג. עירובין ו, ע"ב; משנה ברכות פ"א, ד.
- יד. תהלים נ, טז.

חילוקים

(10). מספרות הירבנים. ראה משנה שבת פ"א, ג: "ולא יפלה לאור הנר...". ושם בגמרא יב, ע"א! שמא יטה אבל לאור היום. אמר רב הונא הלכה מולל וזורק...". והדסי אומר להפלות גם לאור היום.

וכל העושה כחמרי ב"ש" וחמרי בית הלל: הוא כסיל ועליו הכתוב אומר
 "והכסיל בחשך ילך" טו לפניך:

"דברו ולא כחמרי בית שמאי וקולי ב"ה": ולא כחמרי בית הלל
 וקולי בית ש" אלא באחד מהם בקולי וחמרי בית הלל: או כחמרי וקולי
 בית שמאי טז בדעת אחד מהם ישמור ויעשה איש מעמך: יז "הלא בדבריה"
 כל הנוטה אחרי דעת אחד מהם: הרי זה מטובח לעיניה: יח איך אמרו דברי
 שניה? דברי אלהי חיים ט(1) וכבר אלה מתחלפי מאלה במצותיך: כ

שנריי נוטחאות

11. בקולי וחמרי בית הלל או כחמרי וקולי בית שמאי [בחומרי וקולי
 בית שמאי או בחומרי וקולי בית הלל (ד). 14. מאלה] בכ"י א.ג. נשמטה
 תיבה זו.

הערות

- טו. קהלת ב, יד, עירובין ו, ע"ב.
 טז. עיין עירובין שם.
 יז. כלומר, כל אחד יכל להחליט כמו מי לעשות כב"ש או כב"ה.
 יח. ראה עירובין שם.
 יט. שם יג, ע"ב. קירקיסאני שם, עמ' 8-377. 396. חלוק הקראים והרבנים,
 לקוטי קדמוניות, חלק ב' עמ' 103.
 כ. היינו דעותיהם של ב"ש וב"ה שונות ונוגדות אחת לשניה. ראה במצוא על
 שימושם של הקראים בחילוקים שבין הרבנים כדי להוכיח שקבלתם של הרבנים
 אינה מדוייקת.

השוואות

- (1). א. מספרות הרבנים. ראה עירובין יג, ע"ב: "א"ר אבא אמר שמואל
 שלט שנים נחלקו ב"ש וב"ה, הללו אומרים הלכה כמותנו והללו
 אומרים הלכה כמותנו, יצאה בת קול ואמרה אלו ואלו דברי אלהים
 חיים הן והלכה כב"ה. וכי מאחר שאלו ואלו דברי אלהים חיים,
 מפני מה זכו ב"ה לקבוע הלכה כמותן? - מפני שנחין ועלובין היו
 ושונין דבריהן ודברי ב"ש ולא עוזי אלא שמקדימין דברי ב"ש לדבריהן."
 ב. מספרות הקראים. ר' משה בשייצי, משה אלהים, (ד"מ י' ע"א)
 כתבו "מפני שתלמידי בית הלל היו יותר נפטקה הלכה כמותם,
 ממאמר 'אחרי רבים להטות' (שמות כג, ב) ולזה רמז שלכה המלך
 ע"ה "טוב ילד מטכן וחכם ממלך זקן" (קהלת ד, יג). לזאת אתמה
 מה שכתבו קרא דכתיב 'לא תהיה אחרי רבים לדעות' (שמות. שם).
 עיין טלמון בן ירוחם, ספר "מלחמות ה'" עמ' 41; דור דור ודורשיו,
 חלק ד', עמ' 72. על דעתו של הדטי בענין "יצאה בת קול",
 עיין אשה"כ חשר"ק פו/ו דף לו, ג". קד/י, דף מג, ג'.

"ולא עוד כ"א חזרת בית שמאי היא מה": כ"ב שתורת כ"ג בית הלל או חזרת החכמים שלהם שאמרו בית הלל אומר כן: וב"ש אומר כן וחכמים אומרים כן: ולכל דבריה" אינם שוים כ"ד בדברי ה": כ"ה ולמה אינם שוים כ"ו אם הם מה": כתורת משה עבדו כ"ז שהיא בפנים אחדי כ"ח ובלשון אחת ולשון קדש נדבר מה כ"ט ובמקו" נודע ל' ובזמן ויום נודע מה": לא ואיך תחלטה וסופה היא מודעת לכל עם ה": ל"ב עוצו ודברו ל"ג "עושו ובאו מסביב ל"ד שמה הנחת ה" גבוריך": ל"ה

שנויי גוסטואות

15. שתורת] או תורת (א.ב.ג.ד.). 16. אומר...אומר] אומרים...
 אומרים (א.ב.ג.). 18. כחורת] בתורת (א.ב.ג.). ולשון] לשון (א.ב.ג.ד.).
 19. נודע מה"] נודע (א.ב.ג.). 20. ובאו] ובאו (א.ב.ג.ד.).
 גבוריך] גבורך (א.ג.). במקרא: ובאו... גבוריך.

הערות

- כ"א. יש לו להדסי טענה גוספת נגד הרבנים.
 כ"ב. כי הרבנים אמרו: "אלו ולא לו דברי אלהי תיש" עירובין יג, ע"ב.
 כ"ג. גירסת כה"י "או חזרת" נכונה. כלומר, רק תורה אחת מאלו יכלה להיות מה" ולא כולך.
 כ"ד. אין אחדות דעות ביניהם.
 כ"ה. כמו דברי ה" בתורה - כי אין מחלוקת בתורה.
 כ"ו, ומדוע אין אחדות דעות בין רבנים אלה?
 כ"ז. עפה"כ "זכרו חזרת משה עבדי" מלאכי ג, כ"ב.
 כ"ח. היינו בטעם ודרך "החזרה שנדרשת מ"ט פנים...". שיר השירים רבה ב, ד.
 כ"ט. והתלמוד נכתב בלשונות רבות. בא"ב פה/נ, דף לז, א' היסי מוסיף: "נאמנה הישרה בלשון אחת אמורה, ובאופן אחד מדוברת, ומיד גאמן אחד מסורה." ותורתך תורה שבעל פה משבעים לשונות מקובצה מרותקה מוגבלת מושרשה" דאה תטר"ק ח/מ-ל, דף יג, א.
 ל. במה"ק במדבר סין, הר סיני וכו".
 לא. בא"ב פה/נ, דף לז, ב' מוסיף הדסי: "נתינת תורה שבעל פה לא במקום ידוע נחונה ונדברה, ולא בזמן נודע זכורה, ולא ביום גלוי כתובה ואמורה ומי מנביאי ה" כתבה ולמי מצויה ושמורה".
 לב. עפה"כ "מודעת זאת בכל הארץ", ישעיה ב, ה.
 לג. עפה"כ שפטים יט, ל.
 לד. התיבה "ונקבצו", שבמקרא נשמטה.
 לה. יואל ד, י"א. הדסי קורא בזה לחבריו הקראים לבא ולהתווכח עם הרבנים.

"זה לנו יותר לו כי מיום שנסתלקה רוח הקדש והגבואה מבינינו ואורי' וחומים: לז' איך יכשר לנו לח' לאמר ולחרוץ לט' שאין הלכה כפלונני אלא כפלונני בלא ראיות מן התורה^מ וכהן מורה הנסתרי' ונעלמי^{מא} ובלי נביא אלהיך:

"חפץ וסייג זו^{מב} איך ראוי לקבל אנחנו: ועוד אנו מתבוננים בדברי פלוני שלא גזרו עליו הלכה כמותו בכל מקום בחלמודך: ^{מג} "טעמו כגון זה^{מד} שאמרו בהריגת הכנים: בית שמאי אוסרין וב"ה מתירין: ^{מה} וכמו זה רבים בעניינים: ^{מו} ואמרו הלכה כביח הלל^{מז} הלא זה מורה לפניך: "יודיע לנו כי לא מפי נביא ה' נאמר: ^{מח} אלא מדעתם כמה שרצו ונטו אמרו זה וכיון שמדעתם נדבר ונגמר: ומלבט רצו וחפצו בדברי זה ומאסו בדברי זה^{מט} וכזו נגמר ונשמר: ^נ איך נקבלהו במצות^{נא} תורת אלהיך (2)

שנויי נוסחאות

23. וכהן [ובלא כהן (ד.) הנסתרים] בנסתרים (א.ב.ג.ד.) .25. וסייג זו | וסייג זו (א.ב.ג.) וסייג כזו (ד.) .28. בעניינים [בעניינים (ד.) .29. מפני] מפני (א.ב.ג.) .30. וכיון [וכיוון (ד.) .31. וכזו] וכזה (ד.) .31. נגמר | נגמר (א.ב.ג.) .

הערות

- לו. יש לנו, לקראים טענה נוספת נגד הרבנים.
- לז. ראה סוטה מח ע"ב: "משחרב בהמ"ק ראשון... ופסקו אורים וחומים".
- לח. איך יחכן לנו.
- לט. היינו, לחרוץ משפט, עפה"כ "כך משפטך אתה חרצת", מלכים א' כ, מ.
- מ. ר"ל שרק נביא, אורים וחומים יכולים לפטוק הלכה בלי לתת טעם לדבריהם.
- מא. ובלי כהן היודע להורות לנו דברים שנסתרים ונעלמים מידיעתנו ומהבנתנו. עיי'ן אשה"כ א"ב רצד/ג-ו.
- מב. שהלכה בכל הגמרא כמו חנא או אמורא פלוני ולא כפלונני...
- מג. ר"ל, אנו מתבוננים לראות אם אפשר לפסוק כמוהו אע"פ שהרבנים אמרו שאין הלכה כמותו בכל התלמוד.
- מד. ואמנם מצאנו שהטעם והסברא כמו זה שאמרו שאין הלכה כמותו.
- מה. והדסי כבר הסתדל להוכיח לעיל שההלכה צריכה להיות כמו ב"ש.
- מו. ישנם עוד עניינים רבים שההלכה מסתברת להיות כמו ב"ש.
- מז. ובכ"ז אמרו הרבנים הלכה כב"ה.
- מח. עיי'ן אשה"כ א"ב פה/נ, דף לז, ב'.
- מט. עפה"כ יהזקאל ה, ו.
- נ. על ידי הרבנים בכל הדורות.
- נא. היינו לקבלם ולהכילם במצוות...

חילוקים

- (2) א. מספרות הרבנים. בירוטלמי ברכות פ"א, ד, דף ג, ב; "א"ר טרפון אני הייתי בא בדרך והטיתי לקרוא מדברי ב"ש וטיכתי בעצמי מפני הליסטין. אמרו לו כדני היית לחוב על עצמך שעברת על דברי ב"ה. בשם ר' יוחנן דודים דברי סופרים לדברי תורה והגיבים מדברי תורה... והגיבים יותר מדברי תורה... דברי תורה יש בהן איסור ויש בהן היתר. יש בהן קולין, יש בהן חומריין אבל דברי סופריין כולן חומריין הן... חומריין דברי זקנים מדברי נביאים..."

"כדברי גביאי ה' והלא אין בו עדים³³ מן התורה: ולא ראיות מן המקרא:³⁴ ונעזוב מצות ה' (3)

הערות

- ג.ב. ר"ל עדות מפורשת.
ג.ג. כלומר ראייה והוכחה מן אחת המידות שהמקרא בדרשת בהן.

חילוקים

והתלמוד בבלי מביא; "דרש רבא מאי דכתיב 'ויותר מהמה בני הזהר עשות ספרית הרבה' וגו', (קהלת יב,) בני הזהר בדברי סופרים יותר מדברי תורה, שדברי תורה יש בהן עשה ולא תעשה (רש"י: יש בהן שאין בהן חיוב מיתה...). ודברי סופרים כל העובר על דברי סופרים חייב מיתה. שמא תאמר אם יש בהן ממש מפני מה לא זכתבו? - אמר קרא 'עשות ספרים אין קץ ולהג הרבה יגיעת בשר' (שם מב). עירובין כא, ע"ב.

- ב. מספרות הקראים. הדסי בקטע זה מתכוון כנראה לחלוק על הירושלמי בברכות הנ"ל, וראה גם אטה"כ, א"ב פה/מ, דף לז, א: "הליאתה לו לשוב מדברו לצוות תורה שבעל פה להיות הורס וסותר דברי תורתו הקד'...".

השוואות

- (3). א. מספרות הקראים: טלמון ירוחם, בספר מלחמות ה' (עמ' 43) כותב: "האזינה עדי ואדברה: אם תאמר זה היה תורה שבע"פ בימי הגביאים ובימי עזרא, למה אין כתוב בה זכרון גביאים להזכירה, כאשר גרשם שם הגביאים, בכל המקרא?" ושם עמ' 46: "... ואם במטבה תורת משה עבדו, למה לא יזכרו בה שם משה לבדו? ולמה יזכרו בכל פרק ופרק שם החכמים בלעדו ולמה לא יאמרו: 'כה אמר ה' ו' כה אמר משה' בהועדו".

חילוקים

- ב. מספרות הרבנים: ראה מדרש תנחומא, פ' בה, ה: "... ולא עוז, אלא שתורה שבכתב כללות, ותורה שבעל פה פרטות, תורה שבעל פה הרבה ותורה שבכתב מעט, ועל שבע"פ נאמר: "ארוכה מארץ מדה ורחבה מגי ים" (איוב יא, ט). לפי שלא כרת הקב"ה ברית עם ישראל אלא על התורה שבע"פ, שנא': 'כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית' (שמות לד, כז). ואמרו חז"ל: לא כתב הקב"ה בתורה: למען הדברים האלה ולא בעבור הדברים האלה ולא בגלל הדברים, אלא ע"פ הדברים, וזו היא תורה שבע"פ...". עיין שם.

שנאמר בהם "לא בשמים היא"^{נד} וגו' "כי קרוב אליך הדבר מאד בפיוך ובלבבך"^{נה}
 "לזאת אמר "אם חבקשנה ככסף וכמטמוני" תחפסנה: אז תבין לראת ה'^{נו} וגו'
 וכך במיטב שדהו ומיטב כרמו^{נז} נפלגו ביה: ^{נח} זה אומר במיטב שדהו של מזיק
 הכתוב מדבר לפני חכמיו: ^{נט} "מדורש של אחר אומר במיטב שדהו של נזק: ^{ס(4)}
 ואיך נקבל דברי הראשון שאינו נכון בדעת^{סא} ונעזוב דעת זו הראוי והכשר
 שאמר שדהו של נזק: ועמו הכתוב מדבר^{סב} כתורת עושך: ^{סג}
 "נורא עלילה^{סד} ית' תשבחותיו צדיק וישר הוא ובמשפטיו אין עול: ^{סה}
 וחלילה חלילה להעניש למזיק מיטב כרמו ושדהו^{סו} וזה חמס ועול: כי שמא
 הוא לא הזיק שוה פרוטה לעיניך: ⁽⁵⁾

שנויי נוסחאות

34. שנאמר [שנאמר (א.ב.ג.ד.)]. היא וגו' [שנאמר מעבר לים היא וגו' [דברים ל' יג']
 (א.ב.ג.)]. 35. וגו' [ודעת קדושים חמבא (ד.)]. 38. נקבל [נדבר (א.ב.ג.)].
 39. שדהו [במיטב שדהו (א.ב.ג.ד.)]. כתורת [כתורת (א.ב.ג.ד.)]. 40. עלילה
 ית' [עלילות יתעלו (א.ב.ג.)]. תשבחותיו [תשבחותיו (ד.)].

הערות

- נד. דברים ל, יב.
 נה. שם שם יד. עיין אשה"כ א"ב קצד/ר-ת, דף עח, ג'.
 נו. משלי ג, ד-ה. עיין אשה"כ חסר"ק שיא/ה, דף קטו, ב'.
 נז. שמות כב, ד'.
 נח. עיין בבא קמא ו, ע"ב ואילך, קירקיסאני, שם.
 נט. דעת רבי עקיבא, שם.
 ס. דעת רבי ישמעאל, שם.
 סא. הרבנים פסקו הלכה כו"ע.
 סב. היינו, רבי ישמעאל מביא הוכחה מכתוב.
 סג. שדבריו הם כתורת ה'.
 סד. עפה"כ תהלים סו, ה.
 סה. עפה"כ דברים לב, ד.
 סו. הדיסי הבין בדברי ר' עקיבא שהמזיק צריך לתת לניזק את כל מיטב
 שדוחיו בלי להתחשב בערך הנזק.

הטוואות

- (4). מספרות הרבנים. ראה בבא קמא ז, ע"א: "מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם"
 מיטב שדהו של ניזק ומיטב כרמו של ניזק דברי רבי ישמעאל, ר' עקיבא
 אומר מיטב שדהו של מזיק ומיטב כרמו של מזיק".
 (5). מספרות הרבנים. עיין ב"ק ו, ע"ב: "ר' עקיבא אומר לא בא הכתוב אלא
 לגבות לניזקין מן העידית" כלומר שאפי' לר"ע לא גובין מן המזיק
 יותר מערך הנזק כי אם משלם ממטב שדהו כפי ערך הנזק. והדיסי מבאר
 דברי ר' עקיבא שלוקחים מהמזיק את כל השדות הטובים שלו.

"סברא אחרת^ט שכל המזיקי^ט אפשר שיש להם שדות וכרמי^ט ואפשר שלא יהיו להם: ואיך יחייבו האלהי^ט לשלם מיטב שדהו ומיטב כרמו ואין לו לשלם לנזקך: סח(6)

"על זאת^{טט} נראתה לנו כי הלכה כדברי זה: שאמר מיטב שדהו של נזק אשר הפסיד עליו המבעיר זה: ע^ט ישלמהו לו בין רב למעט כשויון נזק אחיך: "פירוש אחר עוד אמרו ע^א כשכילי ח"ש"ה"ע"מ"ע"ב כי למה הצרך הכתוב להזכיר מיטב שדהו וכרמו מכלל רכוש בני אדם ובנינים וקנייני^ט בקנייניך: ע^ג

"צדייתו^{עד} למען שיש בשדות וכרמי^ט קוצים כסוחים ובאושים: ושמיר ושית^ע ויש בהם גט מיטב כל פרי תבואה ומגדים^{עו} באילנים מושדשים: ואם שלח איש מאחריך: "קנייך בהמתו או בעירו^{עז} ובער באותו המיטב ישלם אותו המבעיר כמוהו: עח

שנויי נוסחאות

43. יהיו] והיה (א.ב.ג.). 45. לנזקך] לניזקך (ד.). 46. נראתה] נראית (ד.). נזק] ניזק (א.ד.). 48. הצרך] הוצרך (א.ב.ג.ד.). 49. ובנינים] ובנינים (א.ב.ג.ד.). כקנייניך] כקנייניך (ב.ד.).

הערות

- סז. הדסי מביא סברא אחרת כנגד דברי רבי עקיבא. כלומר הפסוק מדבר על הניזוק, כי התורה היא מה^ט לכן ההלכה צריכה להיות לפי הצדק והישר.
- סח. אם אין לו שדה בשביל לתת אותה עבור הנזק.
- סט. על סמך ההוכחות (והטעות) של^ט הדסי הנ"ל.
- ע. כלומר, המבעיר את האש משלם רק עבור ההפסד שגרם למיטב שדהו של ניזוק.
- עא. ר"ל לא רק הצדק והישר מביא את הדסי לומר שההלכה כמו רבי ישמעאל, כי אם גם מתוכן הפסוק עצמו נראה לו לבאר שמדובר בקנייניך.
- עב. ר"ת: העל שכבת הטל על מלונם.
- עג. הרי חייבים על כל נזק שגרמו לכל מיני רכוש של אדם.
- עד. כוונת הכתוב בזה הוא, (עפה"כ במדבר לה, כ. כב).
- עה. עפה"כ ישעיה לג, יב. לב, יג.
- עו. עפה"כ דברים לג, יד: שהש"ר ז, יד.
- עז. ר"ל אשו.
- עח. כאילו הוא עצמו עשה הנזק בידיו.

הטוראות

- (6). מספרות הרבנים. גם בזה הדסי טעה או הטעה. כי לר"ע המזיק משלם ממיטב שדהו רק אם משלם עם קרקע אבל אם אין לו קרקע הוא יכל לשלם עם כסף או עם מטלטלין הנקראים מיטב. ראה ב"ק ז, ע"ב; "כל מילי מיטב הוא דאי לא מזדבן הכא מזדבן במתא אחריחא לבד מארעא דליתבי ליה ממיטב כי היכי ולקפוץ עלה זבינא".

לכן נאמר מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם הוא: המבעיר כזאת שוה בשוה
לרעך: עט

51

"רבי אליעזר^{עט} ור' עקיבא אמרו עוד: (7) בפסוק "וטבלם בדם
אשר בסף"^פ זה ר' עקיבא אמר אין סף אלא מפתח הבית לצעוד, פא שנאמר
"בהחם ספם את ספי ומזוזתם אצל מזוזתי"^{כב} בשערך:

"שני^{פג} לו ר' אליעזר אמר בסף אינו אלא כלי: שנאמר "הספות
והמזמרות והמזרקות"^{פד} ונודע לכל מביין כי דבר ומאמר זה מי שאמר הוא
כלי: הוא הנבוך והטוב בחכמתך:

60

"תחת ויען זה שאמר "וטבלחם"^{פה} כי אין טבילה אלא בכלי: ולא עוד
אלא אומר "והגעתם אל המשקוף ואל שתי המזוזות מן הדם אשר בסף"^{פו}
והוא כלי: פז וכבר הזכיר בזה מפתח ומשקוף לעיניך: פח

שנויי נוסחאות

54. שוה בשוה] שוה שוה (א.ג.ד.). 56. רבי אליעזר ור' עקיבא] ר'
אלעזר ור' עקיבא (א.ב.ג.ד.). 57. ר' עקיבא] ר' עקיבא (א.ב.ג.ד.).
59. ר' אליעזר] ר' אלעזר ור' עקיבא (א.ב.ג.ד.). 60. הוא כלי הוא הנבוך]
הוא הוא הנבוך (א.). 62. כי אין] ואין (ד.). 63. אומר] אמר עוד
(א.ב.ג.ד.).

הערות

- עט. כערך הנזק בדיוק.
עט. צ"ל: רבי ישמעאל. ראה השוואות (7).
פ. שמות יב, כב.
פא. עיין מכילתא בא פרשה יא.
פב. יחזקאל מג, ז.
פג. למדנו במכילתא שם.
פה. שמות יב, כב.
פז. כי נאמר הדם אשר בסף.
פח. לפי הדסי מפתח ומשקוף הם אותו דבר. לכן במשקוף כלול גם "מפתח"
ו"סף" הוא כלי.

השוואות

- (7). מספרות הרבנים. ראה מכילתא בא פרשה יא.: "אין סף אלא
אסקופה שנאמר (יחזקאל, מג, ה) "בהחם ספם את ספי" וגו'
וכתוב "וינועו אמות הספים" (ישעיהו ז, ד) דברי רבי ישמעאל,
רבי עקיבא אומר אין סף אלא כלי שנאמר שהספות והמזמרות
(מ"א ז, נ). "ובירושלמי פסחים פ"ט, "אית תניי תני סף
כלי, אית תניי תני סף אסקופה. מאן דאמר סף כלי. "ואת
הסיפים ואת המזמרות" מאן דאמר סף אסקופה" בתחם ספם
את סיפיי". מאן דאמר כלי ניהא, דכתיב, מן הדם אשר
בסף" מאן דאמר סף אסקופה מה מקייט, סף כלי? - מביא
סף כלי ונותן על האסקופה וטובל ומזה".

חשר"ק קנד^א

תכונתו^ב ותבונתו הבינו כל מוצאי דעת^ג ומביני מדע: ^ד כי ככה
 הוא כי יש בתורה אלהי' דברי' שנלמדס מעניינם^ה בדקדוק מדע בחכמתך: ^ו
 "שקוליי' במשקלים" נדרשי' למחלקות^ז נפתרים במליצת עניינ^ח בדקדוק'
 ומסורת^ט ופסוק טעמי^{יא} (1)

שנויי בוטחאות

1. הבונתו] ומליצתו (א.ג.). 2. שנלמדס] שנלמדס (א.ב.ג.). בדקדוק]
 כדקדוק (א.ג.). 3. במשקלים] במשקלס (א.ב.ג.ד.).

הערות

- א. בכ"י א.ג. פרק זה הוא חשר"ק קנח.
- ב. היינו מידות לשון התורה. עפה"כ יהזקאל מג, יא.
- ג. עפה"כ "בחכמה ובתבונה ובדעת" שמות לא. ג. משלי ב, ה.
- ד. עפה"כ "וידעי דעת ומביני מדע", דניאל א, ד, "מדע השכל", היא המידה המ"ז משמונים המידות שהדסי דורש בהן את התורה, עיי'ן אשה"כ א"ב קעא/ר, דף טו, ד'.
- ה. היינו "דבר הלמד מעניינו". המידה הי"ב של ר' ישמעאל והמידה החמישית אצל הדסי. עיי'ן אשה"כ חטו"ק, קסח/ס, דף סג, ד'.
- ו. הפינו מדע הדקדוק. ראה אשה"כ א"ב לב/ע, דף כא ד': "ענין אסור ששי זו היא: להשכיל לשונה מה היא ובניינה ופתרונה ומסלולה איך היא".
- ז. עיי'ן אשה"כ א"ב קסג/ד-ז דף ט, ג' ואילך. א"ב קעג/ט.נ. דף טט, ב' ואילך.
- ח. עיי'ן שט.
- ט. היינו "מרמז הענין לדוכה" והיא המידה הג"ח משמונים מידותיו של הדסי. עיי'ן אשה"כ חטו"ק קעב/ז, דף סז, ד'.
- י. עיי'ן אשה"כ א"ב קסג/ד-ז, דף ט, ג' ואילך. א"ב קעג/ס, דף ע, א.
- יא. עיי'ן אשה"כ א"ב קעג/ס, דף ע, א'.

חילוקים

- (1). א. מספרות הקראים. להלן באשה"כ א"ב קעג/ט, דף ע, א' הדסי כותב: "וטפרי התורות ראויין להיות ננקדים בנקוד וטעמים, כי גם הטעמים מודיעים בירור דבר... כי בלא נקוד וטעמים לא נתנס אלהינו ית'... על כי מכתב אלהי' חרות על הלוחות ככה היו מלאים בכתיבתן בנקוד וטעמים...".
- ב. מספרות הרבנים. ראה תשובת הגאונים (מחזור ויטרו, סי' עכ, עמ' 91): "וששאלות: אם אסור לנקד ספר תורה? - ספר תורה שניתן למשה בטיבי לא שמענו בו ניקוד, ולא ניתן ניקוד מטיבי, כי החכמים אייזוהו לסימן, ואסור לנו להוסיף מדעחנו, פן נעבור 'בגל תוסיף' (דברים ד, ב). לפיכך איך נוקדין ספר תורה. ואע"פ שניתנו פסוקי טעמי' ונגינות

בפיך: "רמוזי" בפתחות וקמצות בקריאת: "ב נלמדי" מענין סופ' וראשית: "ג וראוי לנו להביך ולהתבונן בכל אלה במליצתם" ד' הם ודומיהן בדעתך:

"קבל לא נקבל דברים שאינם מתורת ה' האלהים" ט' ולאמר ולהודיע, כי כבר אמרו הראשונים: הלכה כפלוגי ואין לזוז ממנו כדברי רועיך: ט"ז "צדקת תורתו נניח" ז' ונעשה עצמנו כסומים בארובה, "ח כי אמר" ע"פ התורה אשר יורוך" י"ט וגו' (2)

שנויי נוטחאות

5. מענין] מעניין (א.ב.ג.ד.) 7. ודומיהן] ודומיהם (ב.ג.ד.).
8. ה' האלהים] אלהים (א.ב.ג.ד.) 11. יורוך] יורך (א.ג.). בתורה שם-הכתיב מלא.

הערות

יב. עיין אשה"כ א"ב קסה/א-ה, דף סב, א".
יג. "נעימות מדה ששית והוא דבר למד מסופו...". אשה"כ תשר"ק קסח/ג, דף סג, ד.
יד. על הכלל של הקראים "חפישו באורייתא שפיר", ראה במבוא למחקרי.
טו. עפה"כ נחמיה ה. ח. ר"ל שאינם כתובים בפירוש בתורה.
טז. כמו שהרבנים אומרים.
יז. האם גניח צדקת תורת ה'...
יח. היינו, כסומים שרואים דרך ארובה ואין ראייתם ראייה. ראה נדה כ, ע"ב. בבא בתרא יב, ע"ב. ואשה"כ קל/מ, דף מט, א".
יט. דברים יז, יא.

חילוקים

הקרייה מסיני במסורת כדכתיב "ושפט שכל" וגו' (נחמיה ח, ח), על פה נאמרו ולא בסיני נקודה בספר". והשוה מגילה ג, א: "ושום שכל - אלו המסורת".
ועיין חטובת רב האי גאון (הורוויץ "תורתן של ראשונים", 19, ת"ב, עמ' 40): "ספר תורה המנוקד אין קורין בו בצלבור שכן כתב משה לישראל את התורה שאינה מנוקדת" והוא מסביר, שאין כותבין אלא את האותיות ("המטווח") אבל אין רושמיך בכחב את דרך הקריאה" ("המקריין אין בכחב").
מספרות הרבנים. ראה הלכות גדולות (הילדסהיימר, עמ' 9):
"על פי התורה אשר יורוך" (דברים יז, א) אשר הורוך, אין כתוב אלא אשר יורוך: ופל המשפט אשר אמרו לך אין כתיב כאן, אלא אשר יאמרו לך. לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל; שאם יאמרו לך על הימין שהיא שמאל, ועל השמאל שהיא ימין, ועל השמאל [שהיא] טהורה, ועל הטהורה שהיא טמאה - שמע להן: וכל שכן שיאמרו לך על הימין שהיא ימין ועל השמאל שהיא שמאל, ועל הטמאה [שהיא] טמאה ועל הטהורה שהיא טהורה". פירושו של בעל "הלכות גדולות" על הפסוק "על פי התורה אשר

ושלמה ע"ה אמר "אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה. אז תבין יראת ה' אל היך":

"פירש עוד ואמר כ"א "הלא חכמה תקרא" כ"ב רגו' "בגוי אם חכם לבך" כ"ג רגו' וכתוב "אם חכמת חכמת לך" רגו' כ"ד ואומר "למען תחכם באחריהך", כ"ה וכתו' "מי פתי יסור הנה" כ"ו בעדון ובשעשוע עולמך כ"ז:

שנוני נוסחאות

15. וכתוב [בכ"י ד. בשמטה תיבה זו.

הערות

- כ. משלי ב, ד-ה. ראה אשה"כ א"ב עז/ל-ט, דף לד, ג'.
- כא. הינו שלמה המלך.
- כב. שם, ה, א.
- כג. שם, כג, טו.
- כד. שם, ט, יב. הדסי התעלם, מהפסוק "ואל בני בתך אל תשען..." שם ג, ה.
- כה. שם, יט, כ.
- כו. שם, ט, ד. טז.
- כז. עפה"כ תהלים לו, ט. קיט, ע.

חילוקים

יורוך" (המבוסס על הספרי פרשת שופטים). עוקר את טענות הקראים בגד תורה שבע"פ המתבססת בעיקר על הכתוב הזה.

בירושלמי (ריש הוריות) מבואר, דדוקא על ימין שהוא ימין שומעין להם ולא על ימין שהוא שמאל. הרמב"ן והר"ן מנסים ליישב סתירה זו. עיין ספר החינוך פרשת שופטים סי' תצו; ו"כל ספרי מהרי"ץ חיות", מאמר "לא תסור", עמ' צט.

ראה פסיקתא רבתי ג (ז', ע"ב) "לא יאמר אדם; איני מקיים מצות זקנים, הואיל ואיבס מן התורה. [קודם מדובר שם על גר חצוכה] אמר לו הקב"ה; לאו, בני אלא כל מה שהם גוזרים עליך קיים שנאמר: "על פי התורה אשר יורוך" על הדגשת חשיבות תורה שבע"פ אצל הרבנים (בביגוד לקראים) עיין גם מגרש תנח-ומא, פ' בן, ג. סדר אליהו זוטא פ"א: סדר אליהו רבה, פרק טו. עמ' 69; פירקוי בן באבוי, גבזי שכטר, ח"ב עמ' 571. פירקוי סאני, עמ' 111-112; קלאר, מחקרים ועיונים, עמ' 5.

"עוד אמר "לכו לחמו בלחמי ושתו ביינ מסכתי":^{כח} וכתוב "אני אוהבי אהב ומשחרי ימצאונני"^{כט} וכתוב "והוטאי תומט נפשו וכל משנאי אהבו מות"^ל כי לא ילמדוני בחייהם ולא ישמרוני:^{לא} למען תנצל נפשו משחח בורך:^{לב}

"סדרו עוד בני בירב^{לג} ואמרו בנר של שבת במה מדליקין: ובמה אין מדליקין:^{לד(3)} אין מדליקין לא בלכש ולא בשעוה לא בשמן קיק ולא בשמן אגוזים^{לה} ולא בשמן שרפה ולא בזפת^{לו} ולא בעטרן ובנפט^{לז} לא באליה ולא בחלב^{לח} במקדש ובימי קדש בשבת, לט כל הענין כחוב במשניות^מ:

שנויי גוסחאות

18. וכל [כל (ד.ד. 20. בורך] בוראך (א.) 23. ולא בשמן אגוזים [לא בשמן אגוזים (א.ב.ג. 24. ולא בשמן שרפה) לא בשמן שרפה (א.ב.ג.ד. 25. ולא בזפת] לא בזפת (א.ב.ג.ד. 24. לא באליה) [א.ב.ג.ד. 25. במשניותך] במשנתך (א.ב.ג.ד. 25. ושבת (א.ב.ג.ד. 25. במשניותך]

הערות

- כח. שט, ט, ה.
 כט. שט, ח, יז.
 ל. שט, שם לו.
 לא. עפה"כ תהלים קלב, יב.
 לב. היינו בור-שחת.
 לג. תלמידי ישיבות הרבנים ראה עירובין עג, עא.
 לד. עיין משנה שבת פ"ב, א. והשוואות(3).
 לה. שט:שם, ב. הדסי ערבג את שתי המשניות ביתד, ולא דייק בהעקמתן.
 לו. שט:שט, א.
 לז. שט:שט, ב.
 לח. שט:שט, א.
 לט. כלומר, לפי הרבנים המשנה מדברת במנורה בבית המקדש ובנר של שבת.
 מ. בשתי המשניות הנ"ל.

השפואות

(3). מספרות הרבנים. ראה המשנה בשבת פ"ב, א: "במה מדליקין ובמה אין מדליקין: אין מדליקין לא בלכש ולא בחוטין, ולא בכלך ולא בפחילת האידן, ולא בפחילת המדבר ולא בירוקה שעל פני המים, ולא בזפת ולא בטעוה ולא בשמן קיק ולא בשמן שרפה, ולא באליה ולא בחלב. נהום המדי אומר אין מדליקין בחלב מבושל" ושם במשנה ב': "רבי ישמעאל אומר אין מדליקין בעטרן מפני כבוד השבת. וחכמיט מתירין בכל השמנים: בשמן שומשטין בשמן אגוזים בשמן צנונצת. בשמן דגים בשמן פקועות, בעטרן ובנפט. רבי טרפון אומר: אין מדליקין אלא בשמן זית בלבד".

"נחום המדי אומר אין מדליקין אלא בשמן זית בלבד, ^{מא} ובעלי מקרא משכילי נ"ע וח"ה ע"מ^{מב} אמרו זה הענין לבית המקדש לבד: ^{מג} מסורה ביד כהניך^{מד} :

"מאירת ענין נרות ^{מה} בתי בני אדם בכל אלה מבעירים לימות החול ולא לימות שבתות ח' המקודשים ויקרים: ^{מי} למה [?] מפני שהיא מלאכה ואסורה אליך^{מז} ; "לא יצאה בפירוש מכלל המלאכה, ^{מח} ואמר "לא תבערו אש" ^{מט} אלא להודיע ולהחמיר על המלאכות, שנתלות^{נא} ביד ומאליהן נגמרות^{נב} וחרוכות, ^{נב} מחולדות ההוייות בהן במלאכותיך^{נג} :

"כמוה ודומיה אסורה כל מלאכה ביום קדשך^{נד} ; מפני כי הפתיל והשמן נאכל ויכלה והולך מעיניך: ואתה

צגויי נוסחאות

27. וח"ה [ותעל שכבת הטל (א.ב.ג.ד.) הענין [העניין (ד.) . לבג']
 בכ"י ד. נשמטה תיבה זו. 30. המקודשים [המקודשים (א.ב.ג.) .
 ויקרים [ויקרים (א.ב.ג.ד.) . 32. שנתלות [שנתלות (א.ב.ג.ד.) .
 33. וחרוכות [וארוכות (א.ב.) . 33. ההוייות [ההוייות (א.ב.ג.) .
 ההוייות (ד.) .

הערות

- מא. אלו דברי ר' טרפון שסייט, ב. יתכן שלפני הדסי היה כ"י של משנה שגרס "נחום המדי" ולא ר' טרפון. עיין רש"י שבת כד, ע"ב "הכי גרסינן (טס שט א) "נחום המדי אומר מדליקין בחלב מבוסל" כנראה שגט רש"י ידע על גירטא אחרת.
- מב. ר"ת: ותעל הטל על מעונט.
- מג. ר"ל שההלכה "במה מדליקין ובמה אין מדליקין" מדברה במנורת ביה"מ לבד ולא בנר שבת.
- מד. ולא לכל בני ישראל.
- מה. ענין נרות יהיה מואר ומתברר מכאן ואילך.
- מו. ר"ל, אע"פ שהם קדושים ויקרים.
- מז. טעם ראשון: בעירה נר בשבת היא מלאכה כמו שאר המלאכות האסורות בשבת וטעם שני: "לא יצאה וכו'".
- מח. היינו מל"ט המלאכות של שבת.
- מט. שמות לה, ג.
- נ. ר"ל נחלות. ראה שגויי נוסחאות.
- נא. כלומר, נשלמות כמו למטל חטיט הגתוניט בריחים בע"ש והם נתחנות בשבת.
- נב. היינו, אש שנשארת בטבת ושורפת.
- נג. כל אלה הן חולדות של מלאכות שנתהו ממעשה האדם.
- נד. כלומר, מלאכה הגתחלה בידי האדם ונגמיה מאליה. הדסי מסביר בפרק זה הטעם הראשון לאיסור נר שבת ולהלן בא"ב קעו הוא מטעים באריכות את הטעם השני.

המגרים בעורו^{נה} ואכילתו^{נו} וכבויו בשתי אלו הלולין: ^{גז} "ידכה כעריכה עצים באש ואכילת גדיש וקמה ודומיהן, ^{נה} וחכמין התירו בהדלקת עצים ופחמים עם חשכה כדבריהן, ככתוב במשנתך, ^{נט} "טעמם כך אמר^ס (4) "אין^{סא} משלשין את הפסח לתנור עם חשכה: ומחזיקין^{סב} את האור במדורת בית המוקד ובגבולין להעדיפה, ^ג לעיניך, "חקקו ואמר "כדי שיוצאת האור בדובן"^ד: "ר' יהודה אומר ופחמין כל שהם"^{סה} במדורת עצים בדוכן, ^{סו} אמר יקידת האור בעצים לפניך^{סז}

שנויי נוסחאות

36. בעורו [בוערו (א. ביערו (ד.) אלו [אלה (ד.) 37. ודומיהן [ודומיהם (ד.) 38. עם חשכה [בחשכה (א.ב.ג.) . ככתוב במשנתך. "טעמם כך אמר אין משלשין את הפסח לתנור עם חשכה [בכ"י א.ב.ג. נשמט בטעות משפט זה. 40. לעיניך [לפניך (א.ב.ג.) . 41. בדוכן [ברובן (א.ב.ג.ד.) . ופחמין [ופחמים (א.ב.ג.) . ופחמין (ג.ד.) . 42. כל ישתק [בטלהט (ד.) . בדוכן [ברובן (א.ב.ג.ד.) .

הערות

- נה. היינו התחלת בעירת האש.
 נו. אכילת הפחיל והשמן.
 נז. כלומר הוא עובר על שני חלולי שבת: ביעור האש וכבויו. עיין לעיל אב קמה/ק, עמ' 154.
 נח. עיין לעיל א"ב קמה/נ, עמ' 141, והילוקים (31) שם.
 נט. עיין משנה שבת פ"א י'.
 ס. עיין שם; שם, יא. ובהשוואה (4).
 סא. במשנה שם, כתוב: "משלשלין את הפסח" וכו'. הדיסי או המעתיק טעה.
 סב. במשנה שם; מאחזין.
 סג. ר"ל בדין של גבולין יש להעדיף, להתעמק יותר, כי זה נהוג גם בזמן הזה.
 סד. צ"ל: ברובן במשנה שם, וראה שנויי נוסחאות.
 סה. צ"ל: כל שהוא. שם.
 סו. צ"ל: ברובן.
 סז. את האש בעצים רואים, לכן צריך שיאחז האש ברובו, בלעדי זאת יש חשש שיחתה בעצים בשבת.

השוואות

(4) . מספרות הרבנים. ראה המשנה בשבת פ"א, יא; "משלשלין את הפסח בתנור עם חשיכה, ומאחזין את האור במדורות בית המוקד, ובגבולין כדי שתאחוז האור ברובן. רבי יהודה אומר בפחמין כל שהוא". ועיין לויך, "אוצר חלופ מנהגים בין בני ארץ ישראל ובין בני בבל" (ירושלים, חש"ב), עמ' 22. מלבנות שם, המחלוקות בין בני א"י ובבל בענין הטמנת חמין לשבת, שבני א"י אסרו ובני בבל התירו. הקראים קיבלו איכוא מנהג בני ארץ ישראל.

"זממו ואמרו עוד, קודם שתחשך כדי שיוצאת האור בדוכן^{סח} של עצים^{סט} ופחמין כל שהוא ואפילו מעט עוד,^ע לפי שהאט נבערה בהן מדבר מעט נגדך:^{עא}

"ומשכילי נ"ע ת"ש ה"ע מ"ע^{עב} השיבו להם כך: מדורה ונר טוים הם^{עג} לעיני כל חרדי אלהי^{עד} ובדעת שכלך אם ביראת ה' הוא כך,^{עה} אמר עוד כך^{עו} על שביחת נפשות הזהירנו הכתוב ולא על שביחת כלים כמוך:^{עז}

"הלא מה כלי ברזל ונחשת ובתי מאפה ובתי מרחץ מותר למכור^{עח} אותם לנכרים: והם עושים בהם מלאכות בכל ימי קדש כימי החול והם מותרים: לעיני חכמין:^{עט}

שנויי נוטחאות

43. שיוצאת [שיוצאת (א.) . בדוכן] כרובן (א.) . ברובן (א.ב.ג.) .
 44. ופחמין ובפחמין (א.ב.ג.) . ופחמים (ד.) . שהאט [שהראש (א.ב.ג.) .
 46. נ"ע] בכ"י א.ב.ג.ד. נשמטו חיבות אלו. 47. אמר [אמרו (ד.) .
 50. החול [חול (א.ב.ג.ד.) . מותרים] מתרים (ב.) .

הערות

- סח. צ"ל: ברובן.
 סט. ר"ל לפי ר' יהודה בגבולין מאחיזין את האור ברוב העצים קודם שתחשך.
 ע. ובמדורה פחמין, לפי ר' יהודה אין צריך להאחיז ברוב את האור לפני החשכה אלא כל שהוא.
 עא. מפני שהאט בוערת בתוך הפחמים אפי' באחד בהם מעט ואין צריך לחחות בהן.
 עב. ר"ת: חעל שכבת הטל על מלונגם.
 עג. ר"ל שניהם אסורים.
 עד. היינו, הקראים.
 עה. אם השתמש עם הטכל תוך יראת ה'.
 עו. הדטי מתכוון כנראה לרס"ג. ראה לעיל אב קמה/ע, עמ' 141 חילוקים (33).
 עז. עיין שבת יח, ע"א. אמנם ג"ש טובריט שאנו מצוים על שביחת כלים, אך ההלכה היא כב"ה שסוברים "אין שביחת כלים בשבת". ראה לעיל א"ב קמה/מ, עמ' 138, וחילוקים (26).
 עח. צ"ל: 'למסור', בשכירות באריטות או בהשאלה. כי החכמים מבדילים בין כלים לבהמה רק בענין השאלה ושכירות אולם בענין מכירה מותר למכור גם בהמה. המחלוקת בין ב"ט וב"ה בענין מכירת דברים לנכרי, הוא רק בע"ש ואפי' ב"ש לא הצריכו אלא כוזי שיגיע לביתו. עיין שבת יח, ע"ב.
 עט. היינו, אפילו לועת חכמי הקראים אם זה באריטות, או בשכירות, אם מתנה שלא יקבל ריווח. מימות המקורשים. עיין לעיל חטר"ק קמו/א-קמז/א, עמ' 181-182, וחילוקים סט.

"דתם כן^פ ומה שאין כן בבהמה: כי בבהמה יש בה שביחה^{פא} ובהם אין שביחה מושמה: ^{פב} אף כן נר דלוק ועצים הנבערים אין בהם משום שביחה כשביחה נפשות אדם ובהמה: ^{פג} השיבו להם משכילי מצדיקי נ"ע אלה לחיי עולמך: ^{פד} "גם אם כן כדבריכם ^{פה} למה אתם אוסרים חטים הנחונים ברהיים בימות המקודשים ^{פי} אמרו הם ^{פז} מפני שהזרע ^{פח} עומד בצורת עצמו לעיניך:

55

"ביום קדש נטחן ומתחדשח בו מלאכה ואסור: ^{פט} השיבו להם עוד משכילי בני המקרא נ"ע כן העצים המורכבים במדורת אש עומדים בצורת עצמם ואסורים הם כזה האסור: ^צ בדעה לבבך:

60

"אין ולמה כי כל אחד ואחד מהן ודומיהן ^{צא} עוכד בצורת עצמו: ואחר שחלשם בו האש ותאכלהו ^{צב} ביום שבת בעצמו: כבר נאבד והלך ממנו צורתו שהיתה לו בעצמו: עוד אמרו למשכילי רועיך ^{צג}.

שנויי נוטהארת

53. זילוק [הדלוק (א.ב.ג.ד.). 55. כדבריכם] כדבריהם (ב.). 56. במקודשים [המקדשים (ב.) המוקדשים (ג.ד.). 59. המורכבים] המרכבים (ב.). הערוכים (ד.). 60. כזה [בזה (א.ב.ג.). 61. ואחר] ואסור (א.) ואסר (ג.) ואחר (ב.ג.). 62. ותאכלהו (א.).

הערות

- פ. זה חוק הרבנים לגבי שביחת כלים.
- פא. היינו בפסוק "למען ינוח שורך וחמורך..." דברים ה, יא.
- פב. עיין לעיל חסר"ק קמו/א, עמ' 180 חלוק'ים (20).
- פג. עד כאן מביא הדסי דעת הרבנים.
- פד. עפ"כ דניאל יב, ב "אלה לחיי עולם..."
- פה. ר"ל אם בנר דלוק ובעצים הנבערים בשבת אין לפי דעת הרבנים משום שביחה נמותר להנות בשבת מהאור או מהמאכל שנחבשל.
- פו. מדוע אסור להנות בשבת מהחטים שנשנהו בשבת. כי זה "מעשה שבת".
- פז. היינו, הרבנים.
- פח. היינו גרעיני החיטה.
- פט. עד "בכדי שיעשה" במוצאי שבת.
- צ. אסור יהיה להנות מאש העצים, כי נחודשה בהם מלאכה וצורתם נשחנתה.
- צא. היינו גחליט.
- צב. וחטרוף אותו.
- צג. כלומר הרבנים הביאו עוד טענה למשכילי הקראים.

"אף אסור^ב נר של שבת ומדורת המוקד בשבת כן לכס אסור גם עורות העבדן והבגדים אשר בצביעות^ג ואשר בתוך הזבל^ד ביד הכובס ומיני צביעות בתוך הכלי^ה בטבת: אלה וכל דומיהן לעיני מבינך^ו: "בכן גם כל דבר שנהנה מסממניו^ז: וכן שהם בחומץ עומדים בשבת אסורים הם ודומיו^ח השיבו להם מטכילי נ"ע בחכמת דעתך^ט:

5

"גלוי לנו ולכם האמת והצדק^י כי זה הוא כל דבר שאנו יכולים לבטלו מבעוד יום קדש לא יבוא בו שהוח^{יא} נבטלה; כי לשבות ולהשבת הזהירנו ולא להשחית מעטה ידינו כי זה השחתת בנין עולמהו^{יב}: ולא עוד^{יג} כל אלה שדמיתם על הנר^{יד} אם יעשה אדם קרוב

טבויי נוטחאות

1. אף] אם (א.ב.ג.). שבת ומדורת] מדורת המוקד בשבת (א.ב.ג.).
- אסור] לאסור (א.ב.ג.ד.). 3. דומיהן] דומיהם (ד.). 4. מבינך]
- מביניך (א.ב.ג.). לעיניך (ד.). בכך] בהן (ד.). בחומץ] בחומץ
- (ג.). 5. בשבת אסורים] אסורים בשבת (ד.). ודומיו] וכדומיו
- (א.ב.ג.ד.). 7. לא] ולא (א.ב.ג.ד.).

הערות

- א. בכ"י א.ג. פרק זה הוא א"ב קנט.
- ב. אם אחס הקראים, אסורים נר של שבת וכו'.
- ג. עיין לעיל א"ב קמח/ש, עמ" 156.
- ד. כלומר, בתוך המים שהכובס מכבס. עיין כחובות י, ע"ב: "מטר מטקה מרות ומזבל ומעדן וממשיך".
- ה. כלומר, תבלינים המוסיפים צבע למאכל.
- ו. כל אלה היו צריכים להיות אסורים לפני הקראים אם הם נעשו בשבת, והקראים כן ההירוס. עיין לעיל א"ב קמח/ש, עמ" 156-158.
- ז. סממנים הנוחנים טעם למאכל.
- ח. היינו כל מיני מרקחות והערובות. ראה הערה ו.
- ט. הקראים השיבו לרבנים.
- י. עפ"כ "אמת... וצדק משמים נשקף", תהלים פה, יב.
- יא. כלומר רק הדברים שאפשר לבטל פעולתם לפני יום קדש מבלי שנגרום השחתתם, אותם צריכים לבטל, אבל דברים שאפשר לבטל פעולתם רק ע"י השחתתם איננו חייבים לבטלם. עיין לעיל א"ב קמח/ש-ח, עמ" 156 ואילן.
- יב. עיין שט, ולהלן א"ב קעז/א, עמ" 316.
- יג. מענה שני של הדטי נגד טענת הרבנים.
- יד. היינו, עורות העבדן וכו'. ראה בתים "א-ב".

בערב שבת^{טו} להיות נאכלים ונכלים בשבת בצדיה בדעתהו: כשאתם עושים^{טז}
 הבערת הנרות ועשיות קרוב לשעה^{יז} גם הם אטורים עלינו לעשותם כמעשהו,^{יח}
 וראיה שלישית יותר עליכם כי השמן והפתיליט מצורתם נכלים ונאספים
 לגמרי^{יט} ואלה שדמיתם^כ אינם נכלים ונאספים מצורתם לגמרי: והפרש גדול
 יש בין אלה מלאכותיך:^{כא}

א"ב קעו^א

"אכן מן המדות שאמרתם ואמרנו^ב ההבערה בכלל היחה ולמה יצאה מן
 הכלל: הלא כדבריכם ומאמרנו כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל: לא ללמד
 על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כלו יצא בעיניך:^ג
 "בזאת כשראינו למשה אדוננו ע"ה שהקהיל את ישראל: ואמר להם "אלה
 הדברים אשר צוה ה' לעשות"^ד במצות אל: ועוד אמר "ששת ימיט תעשה מלאכה"
 וגו'^ה אמר תעשה^ו לברר ולהודיע על המלאכה

שנויי נוסחאות

12. וראיה [וראיה (ד.) מצורתם] מצורתה (א.) . . . נכלים ונאספים [בכ"י א.ב.ג. נשמטו תיבות אלו. 13. ואלה שדמיתם אינם נכלים ונאספים מצורתם לגמרי] בכ"י א.ב.ג. נשמט משפט זה.
 1. המדות [המדות האלו (א.ב.ג.) האלה (ד.) 2. ומאמרנו] ומאמרנו (ב.ד.) 3. יצא [א.ב.ג.ד. נשמטה תיבת זו. 4. אדוננו] אדוננו (א.) רבינו ואדוננו (ד.) 5. לעשות [לעשות אותם (א.ב.ג.ד.) במצות] כמצות (א.ב.ג.ד.)

הערות

- טו. היינו קרוב לערוב היום של ערב שבת.
 טז. כמו שאתם עושים.
 יז. ר"ל "קרוב לשעה מימי החול לימי קדש". ראה לעיל חשר"ק קמו/ג, עמ' 168.
 יח. עיין לעיל א"ב קמה/ש, עמ' 158 (לא מצאנו טהרובנים אסרו לעשותם קרוב לימות המקודשים).
 יט. כלומר, בשבה נעשית בהם מלאכה ממשיית כי צורתם משתנית לגמרי, לכן אסור להשאירם לטבת.
 כ. אלה שהשוויתם לנר של שבת, היינו עורות העבוין וכו'.
 כא. לכן אלו מותרים ו"נר של שבת ומדורת המוקד" אטורים.
 א. בכ"י א.ב.ג. פרק זה הוא א"ב קפ.
 ב. היינו המידה השמינית לר' ישמעאל והמידה העשרית להדסי, והיא: כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד. לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כלו יצא. עיין אשה"כ א"ב קפס/ש, דף טה, ג.
 ג. הדסי ממשיך כאן להסביר נימוקו השני לאיסור נר שבת. ראה לעיל חשר"ק קנד/מ, עמ' 294 ואילך.
 ד. שמות, לה, א.
 ה. שם: שם, ב.
 ו. תעשה לטון נפעל, היינו מאליה.

שיש להן תולדות¹ שנתחלות ביד ונגמרות מאליהן שהן אסורות להסאר ולהעשות בימי קדש אל: (1) והוא הדין במלת "יעשה" לכל שואל: ^ה כי מלת "תעשה" ישוב על עצם תולדת המלאכה^ט ומלת "תעשה" ישוב על צווי המצוה שאסור על המצוה לצוות מבעוד יום ויעשה צווי^ו ושאר "לא תעשה כל מלאכה"^א לאסור כל המלאכות שאין להן^ב כ"א^ג נתחלות ביד ונגמרות ביד בימי קדש אסורות עליך: ^ד

"גם אמר "כל העושה בו מי"ו":^{טו} והכליל "כל מלאכה"^{טז} אף אפי' על מלאכה א' יומת. ומלת "לא תבערו"^{יז} מפני מה יצאה מצוה זו מן הכלל^{יח} ופירושה לבדה אם אמרנו יצאה לחייב מיתה כדבריכ' שאמרתם יומת.^{יט} הלא אינו כח' בפירוש "לא תבערו"^כ יומת: בספר תורת משה ע"ה נביאך:

שנויי נוטאות

8. במלת] בכ"י א.ב.ג. נשמטה תיבה זו. 9. תולדת] תולדות (א.ג.).
10. מלאכה] מלאכה וגו' (א.ב.ג.). 11. להן] תולדות (א.ג.). תולדת
(ב.) להם תולדות (ד.). 15. ופירושה] ופירושה (א.ב.ג.). 16. תבערו]
תבערו אש (ד.). 16. ע"ה] בכ"י א.ב.ג.ד. נשמטו תיבות אלו.

הערות

- ז. היינו פעולה הנמשכת מאליה כהוצאה של פעולת "אב המלאכה". עיין לעיל א"ב קמח/מ, עמ' 137, וחילוקים (24) שם. להלן חשר"ק קע/ד, דף סה ג' מוסיף הדיס: "ויצא 'לא תבערו אש' ללמד על המלאכות שמאליהן נגמרות כמו אשר יצא בסוק שאמר בחריש ובקביר תשבוח' (שמות לד, ט"א) לאסור על הנגמרות ביד", עיין שם.
ח. כלומר במלת "תעשה" שבפסוק "ששת ימים יעשה מלאכה", (שמות לא, טו) מדברת על השואל - מבקש מהבדו לעשות מלאכה בשבילו בשבת.
ט. היינו מלאכה הנעשית מאליה.
י. עיין לעיל א"ב קמח/ד, עמ' 125. חשר"ק קמו/נ, עמ' 168-169.
יא. שמות כ, י.
יב. צ"ל: "תולדות" ראה שנויי נוטאות.
יג. ר"ת: כי אט.
יד. עיין לעיל א"ב קמח/מ, עמ' 138.
טו. ר"ת: מלאכה יומת. שמות לה, ג.
טז. ר"ת: "לא תעשה כל מלאכה", שמות כ, י. הדיס חולק על ר' נחן (שבת ע, ע"א) ונסובר שמ"כל מלאכה" לומדים הדין שחייבים מיתה אפילו על מלאכה אחת.
יז. שם, לה, ג.
יח. מן כלל מלאכות שבת.
יט. עיין שבת ע, ע"א (בבבילוקים 1).
כ. שמות לה, ג.

חילוקים

- (1). מספרות הרבנים. ראה שבת ע, ע"א: "...ת"ל 'לא תבערו אש' (שמות לה, ג) הבערה בכלל היתה, ולמה יצאה להקיש אליה ולומר לך מה הבערה שהיא אב מלאכה וחייבין עליה בפני עצמה אף כל שהוא אב מלאכה חייבין עליה בפני עצמה... דתנא: הבערה ללאו יצאת [רש"י: שאין חייבין עליה כרת וסקילה כשאר מלאכות...]. דברי רבי יוסי, ר' נתן אומר

"דנתם כך יחד כ"א פלוני אמר ללאו יצא, כ"ב כלומ' לחייב על המבעיר בו ביום מלקות: כ"ג וחד פלוני אמר לחלק יצא, כלומ' לחלק ולפלבג על כל אחת ואחת מלאכה שעושה חייב מיתה בדינך: כ"ד לא אמר כזו כ"ה הייתי אומר בעשותו כל מלאכה כ"ו אז הוא חייב מיתה שימות בדעה לבבך:

שנויי נוטחאות

17. יחד פלוני [חד (א.ב.ג.ד.). 20. מיתה] מיתה אבל באחת מלאכה אינו חייב מיתה (א.ב.ג.ד.).

הערות

- כא. צ"ל: חד. ראה שנויי נוטחאות.
 כב. שבת ס"ט; וחילוקים (1) בפרק זה.
 כג. ראה חילוקים(1), בפרק זה.
 כד. ר"ת: כי אם.
 כה. היינו בפסוק הנוסף "לא תבערו".
 כו. כלומר, כל ל"ט המלאכות.

חילוקים

לחלק יצאת" (כלומר, שחייבין על כל אב-מלאכה בפני עצמה) עיין משנה שבת פ"ז, א; מכילתא פרשת ויקהל. ר' סעדיה גאון נחן שלשה טעמים אחרים ליציאת והבערה מן הכלל א. כיוון שתחילת מעשה המטבח היה יציקת התרומות של זהב, כסף ונחושה, משום כך נאמר להם: "לא תבערו אש" וכו', כדי שלא יתקנו דבר זה בשבת; ב. מפני שכבר ציווה להבעיר אש במטבח בשביל הקרבנות והמנורה, הוא חוזר ואוסר את השאר. ג. באיסור לא תבערו אש, כיוונה התורה במיוחד לנר של שבת. שאסור להדליקו בשבת לכן אריכים להכין אותו ביום ששי. כלומר, ממקום שהקראים רצו להוכיח איסורו של נר שבת, מוכיח רס"ג את ההפך, שלא רק שמותר, כי אם זה מצוה להדליק נר של שבת.

טעם אחר של רס"ג מביא גינצבורג ב"גנזי שכטר" (ח"ב, עמ' 287 ועמ' 488 ואילך): "משום שבשאר הימים האסורים במלאכה [היינו ביו"ט] הותר בהם אוכל נפש הנועשה על ידי אש... הזהיר בשבת על מלאכת אש, שבשבת כל אלו מלאכות אסורות, ולא זו בלבד, אלא שהאש היא ראש כל מלאכה... לכן נאמרה בפרט ושאר המלאכות בכלל." עיין פוזננסקי JQR, כרך י', 246 ואילך. קלאר, מאמר נר שבת לרס"ג, מחקרים ועיונים, עמ' 245 ואילך;

"הלא אם נאמר כזה כז נעשינו כפתאים כח וכלא מכירי דרכי

התורה: ותקון החבור והלשון לפי שאלו אמר"כי כל העושה בו מלאכה יומת" הרי זה באזהרה: בחיוב כל מלאכותיך: כט "וחזר ואמר ל כל המבעיר אש ביום השבת מות יומת להזהירה: לא היה לנו לומר שמצוה זו הייתה בכלל אזהרה: לב וכיון שיצאה בפירוש לג ענשה לא ללמד על עצמה יצאה ולא ללמד על אהה אלא ללמד על כל מלאכותיך: לד

"וזכרוננו לה וכיון שיצאה בפירוש ענשה: לא ללמד על עצמה יצאה אלא ללמד על כל מלאכה ומלאכה להנישה: ועכשיו כשמצאנו הענש בכל מצותיך: "חפשנו וחקרנו וידענו שכתוב "כל העושה בו מלאכה יומת": לו ויצאה מצות לא תבערו אש להזהיר וללמד על שכמותה לז ולא לענוש יומת: לח כי די לו באמרו "מלאכה" לט על מלאכה אחת יומת בדיני מיתותיך,

שנויי נוסחאות

21. כפתאים] כפתיים (א.ב.ג.ד.). 23. מלאכותיך] מלאכותיך (א.ב.ג.ד.).
 24. להזהירה] להזהירנו (ד.). 25. אזהרה] האזהרה (ד.). 26.
 מלאכותיך] מלאכתך (א.ב.ג.ד.). 28. ומלאכה] בכ"י ד. נשמט תיבה
 29. ועכשיו] וענישין (א.). וענישיו (ג.). 30. לאותבערו] ההבערה
 (א.ב.ג.ד.). 31. לו] לא (א.ג.). באמרו] באמור (א.ב.ג.).

הערות

- כז. שמ"כל העושה בה מלאכה יומת" יכלנו ללמוד שחייבים רק אם עשו כל ל"ט המלאכות.
 כח. עפה"כ תהלים קטז, ו; משלי ה, ה.
 כט. שחייבים אם עשו כל המלאכות ביחד.
 ל. אם היה חוזר ואומר.
 לא. להזהיר פעם שניה על עונש מיתה.
 לב. "כל העושה בה מלאכה יומת".
 לג. על הבערת אש.
 לד. שחייבים מיתה על כל מלאכה לחוד.
 לה. יכלת אז לזכר למוד זה השני.
 לו. שמוח לה, ב. כלומר, שעונש מיתה כתוב רק בפסוק "כל העושה בו מלאכה יומת" ולא כתוב כל המבעיר אש ביום השבת יומת", לכך לפי הדסי נופל למוד הרבנים הנזכר כאן.
 לז. היינו על מלאכות הנתחלות ביד ובגמרות טאליהן.
 לח. שחייבין מיתה על כל מלאכה ומלאכה כדברי ר' נהן.
 לט. "כל העושה בו מלאכה יומת" בלשון יחיד.

ולמדנו מזה^מ כי לא יצא לחלק על כל מלאכות כי אם ללמד על עצמו
ועל אחרים כמוהו בבאוריך:^{מא}

"טעמו עוד^{מב} מי שאמר ללאו יצא:^{מג} הלא בענש מצות ה'

אין התורה מחייבת מלקות כי אם בריבות אנשים המדפה לחברו
לשמצה:^{מד} יוכה במשפטיך:^{מה} (2) "יותר לכס'^{מו} הלא המבעיר עושה

מלאכה בינינו וביניכם:^{מז} ולמה הוא חייב מלקות:^{מח} ולא עוד

המבעיר מה הוא בעיניכם: מחלל או עשה מלאכה בדעתך:

"כזאת אם תאמרו שהוא מחלל הלא כתוב "מחלליה מות יומת":^{מט}

ואם תאמרו עושה מלאכה הוא הלא כתוב כל העושה בו מלאכה יומת:^נ

ענה מה נשאר בידך:^{נא} "לכך מכל אלה הדרכים^{נב} הכרנו וידענו:

כי לא יצאה מצות ההבערה לפירושי ועלות^{נג} שאמרת לנו כי אם

לענין אחר יצא ללמד על מצות שכמותה מלאכה הנגמרת מאליה בתולדות

מלאכותיך:^{נד}

שנויי נוסחאות

33. על עצמו] לעצמו (א.ב.ג.). 34. בבאוריך] מביאוריך (א.ב.ג.).
35. בענש] בעונש (א.ב.ג.ד.). 36. החורה] תורת ה' (א.ב.ג.ד.).
המדפה] המדעה (א.ב.ג.). 38. בינינו] ביננו (א.). 39. עשה]
עושה (א.ב.ג.ד.). 44. לענין] לעניין (ד.). יצא] יצאה (א.ב.ג.ד.).
מצות] מצוות (א.ב.ג.). מלאכה] מלאכת (א.ב.ג.). בתולדות] בכ"י
א.ב.ג. נשמטה היבה זו.

הערות

- מ. ממה שחוזר ואומר "לא תבערו אש".
מא. כמו שהרסי ביאר לעיל.
מב. יש להדסי עוז סברא נגד הרבנים.
מג. היינו רבי יוסי שבת ע, ע"א; ראה חילוקים (1).
מד. היינו לבזותו ולא היה נזק גופני לכך הוא חייב מלקות ולא
משלם.
מה. דברים כה, א-ג.
מו. טענה יותר גדולה יש לי אליכם.
מז. היינו בפני עדים.
מח. ר"ל ולא עונש מיתה.
מט. שמות לא, יד.
נ. שם, לה, ב.
נא. כלומר, איזה מענה נשאר לרבנים לענות על טענות הקראים האלו?
נב. היינו דרכי הלמוד וההוכחות הנ"ל.
נג. והסיבות.
נד. שחייבים על מלאכה שיש לה תולדה, היינו המטין המלאכה הנגמרת מאליה.

חילוקים

- (2). מטפרות הרבנים. ראה משנה מכות פ"ג, א: "ואלו הן הלוקין
הכא על אחותו ועל אחות אביו וכו'". שם בגמרא, יג, ע"א:

"מענה" ^{נב} אחר עוד מה ^{נז} פאת החכמה ^{נד} להמי' דעים ^{נה} להוציא
מכלל ארבעים: מלאכות חסר אחת מלאכת ההבערה ללאו ולא ביאר לנו
תפצו להנעים: ^{נט} הלא אינו נכון זה לפני האלהים ובדעת היודעים:
נבין מכל אלה כי לכך ^{סא} יצאה זו מצות ההבערה לכל שואלים ותובעים ^{סב}:
אף עוד הוא לנו ^{סג} והצרכנו והזקקנו ^{סד} לחפש אחר ענין זה מתחלת
הפרשיות ללמוד ענין מענין ורמז מרמז ^{סה} להיות כלם מבוארי'
ומכריעים: ונתבאר לנו זה שבמצות עשיית המשכן הוכלל כל מלאכת
עבודתך: ^{סו}

50

שנויי נוסחאות

50. והזקקנו [וחזקקנו (א.ג.) .51, עניין... מענין] עניין...
מעניין (ד.) מבואריט [מבואריט (א.ב.ג.) .52 זה] מזה (ד.).

הערות

- נה. עפה"כ "מענה רן משיב חמה", משלי טו, א.
נו. ישנה עוד חשובה למי שאמר "ללאו יצאת".
נד. ר"ל ענין של חכמה, ראה ל"ך, ת"ב, עמ' 12: "...שהשואל חייב לידע
על איזו פאת ישאלהו מן אלו ה' דברית".
נח. היינו, לה' עפה"כ איוב לו, ד. לז, טז.
נט. מדוע רצה להטעים ולהדגיש הבערה.
ס. היינו חכמי הקואיט. עפה"כ דניאל א. ד.
סא. לענון שהדסי אמר לעיל.
סב. ראה לעיל בפד"ק זה "ז"ה"ק. עמ' 302.
סג. כלומר לא הסתפקנו בטענות הנ"ל נגד הרבנים.
סד. היינו הצטרקנו. "הזדקקנו לעדותן של עדים", בבא בתרא קע, ע"א.
סה. ר"ל מרמז הענין. והיא המידה הנ"ח מטמונים המידות שהדסי דורש
בהן את התורה. עיין אשה"כ חסר"ק קעב/י, דף סז, ד.
סו. עיין לעיל עמ' 134 השוואות (20).

חילוקים

חייבי כריתות קא תני [רש"י: כל חייבי כריתות שאין בהן
מיחה ב"ד הוזכרו במטבתנו לענין מלקות] חייבי מיתות ב"ד
לא קתני [לא הוזכר בה ללקות אם החרו בו למלקות] מחניתיך
מני רבי עקיבא. דתנא: אחד חייבי כריתות ואחד חייבי מיתות
בית דין ישנו בכלל מלקות ארבעים דברי רבי ישמאל. ר"ע
אמר: חייבי כריתות ישנו בכלל מלקות ארבעים... חייבי מיתות
ב"ד אינו בכלל מלקות ארבעים". והרמב"ם פסק (הלכות סנהדרין
פי"ח, א): "אלו הן הלוקין: כל העובר לא מעשה שחייבין עליו
כרת ואין בו מיתת בית דין כגון אוכל חלב ודם וחמץ בפסח.
וכן כל העובר על לא מעשה שחייבין עליו מיתה בידי שמים כגון
אוכל טבל וכהן טמא שאכל תרומה טהורה. וכן כל העובר על לאו
שיט בו מעשה כגון אוכל בשר בחלב או לובש שעטנז". הדסי מחייב
עושר מלקות רק בענין שכתוב בתורה, "כי יהיה ריב בין אנשים" וגו'.

"נועם מדרשו שדרשו לחלק^{טז} משני פנים^{סח} לא יתכן בהם: הא'
 מפני שאמר בו "כל העושה בו מלאכה יומת"^{סט} ידענו זה בעקריהם^ע
 ואע"פ שמלת "מלאכה" נחלקת על אחת ועל המין^{עא} כמו בהמה וחיה
 ודומיהם^{עב} והשני עוד^{עג} כי כבר הלא המקושש מלאכה אחת עשה ונגזרה
 עליו מיתה ברגימותיהם: ע"ד ולכן אין כדבריהם: ע"ה ועוד הלא אמרו הרבה
 שמות של כלי המשכן וכלל מלאכות ההם: ע"ו ככתוב ועשו לי מקדש^{עז} ועשו
 ארון וכפרת וכרובים^{עח} ופרכת^{עט} ומנורה^פ ושלחן^{פא} ומזבחות^{פב} ויריעות
 וקרסיהם: פ"ג ועורות אילים מאדמי' באדימותך: פ"ד
 "סדור עזרות תחשי' פ"ה וקרשים ובריחי' ויחדות ומתריהם: פ"ו
 וקלעים ומסכות פ"ז וזים ואדני'

שנויי נוסחאות

54. בהם] להם (א.ב.ג.ד.). 61. וקרסיהם] וקרסים (א.ג.). 62.
 ומתריהם] ומיתריהם (א.ב.ג.ד.). 63. וזים] וזוים (א.ב.ג.ד.).

הערות

- סז. היינו לחלק יצאח.
 סח. משני טעמים.
 סט. שמות לה, ב.
 ע. כלומה: ידענו עקר ויטו דיחדין הזה, כי כתוב "מלאכה", לשון יחיד.
 עא. היינו על ענין מלאכה בכללו.
 עב. טב"ז אפשר ללמוד מכתוב זה שחייבים גם על מלאכה אחת.
 עג. יש להדסי עוד טענה נגד דברי ר' יוסי ש"לא תבערו" לחלק יצאח'.
 עד. במדבר טו, לב-לו.
 עה. שלומדים ענין זה מכתוב "לא תבערו".
 עו. היינו, ל"ט המלאכות הכרוכות בהכנת הכלים שבמשכן.
 עז. שמות כה, ח'.
 עח. שם, כה, י-כא.
 עט. שם, כו, לא-לג.
 פ. שם, כה לא-לו.
 פא. שם, שט, כג-כו.
 פב. היינו מזבח העולה ומזבח הקטורת. ראה להלן.
 פג. שם, כו, א-יד.
 פד. שם, לו, יט.
 פה. שם.
 פו. שם, כו, טו-כט.
 פז. שם, כז, ט-טז.

ועמודיהם: פח ושמן המשחה ומור פט וקטרה הסמי צ ובגדי קדש לכהנין: צא
 "ענין חשן המשפט צב וציץ הנזר: צג ואפוד צד ומעיל צה וכהנח חשבץ 65
 מצנפת ואבנט צו ומזבח העולה צז ומזבח הקטרה צח והקטרת ממנו להנזר: צט
 וכלל הכלים האלה P צריכי כלל המלאכות של עולמך: קא
 "פירוש ניצוחו קב שצוה לנצח קג על כל עבודה ועבודה תמיד: קד
 לפיכך הזהיר על השבת שלא לעשות אחת מן המלאכות הנעשות תמיד
 במשכנך: קה 70

"צוה" אך את שבחתי חשמורו" קי בענין האמור קז כל מלאכה לא
 יעשה בהם קח זה כלל קט חזר ופירש "אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו
 יעשה לכם" קי ביום חגיך: קיא

שנויי נוסחאות

- 64. לכהנין [כהנתך (א.ב.ג.) כהנתך (ד.) .65. ענין] עניין
- (א.ב.ג.ד.) [וכהנת] וכתונה (א.ב.ג.ד.) .67. של [בכ"י ו. נשמטה
- היבה זו. 68. ניצוחו] נצוחו (א.ג.) .ועבודה] ועבוד (א.ג.) .
- 69. מן [בין (א.ב.ג.) .72. זה כלל] והכל (א.ג.) והכלל (ב.) .
- ופירש [ופרש (א.ב.ג.) .

חערות

- פה. שם: שט, י. טז-יז.
- פט. שם, לו, כב - כה.
- צ. שם: שט, לד-לו.
- צא. שם, כח, ג-ג.
- צב. שם: שט, טו-ל.
- צג. שם: שט, לו-לז.
- צד. שם: שט, ו-יב.
- צה. שם: שט, לא-לד.
- צו. שם: שט, לט-מ.
- צז. שם, כז, א-ו.
- צח. שם, ל, א-ה.
- צט. כלומר, אסור לעטוה כמו הקטורת, מחוץ למשכן. שם שט, לז-לח.
- ק. כלומר, עשיית כל הכלים האלה.
- קא. היינו לט המלאכות.
- קב. עפה"כ "נצח ישראל לא ישקר", שמואל א טו, כט.
- קג. להמיד. עפה"כ תהלים יג, ב.
- קד. הקרבנות עושים תמיד. וגם כלי המשכן אם מחקלקלים צריכים לחזשם.
- קה. הדסי נותן כאן טעם לקשר שהתורה קשרה בין מלאכות שבת למלאכות המשכן.
- קו. שמות לא, יג.
- קז. שם, באותו ענין התורה מבארת באיזה אופן יש לשמור השבת.
- קח. שם: שט, טו.
- קט. היינו שאסור לעשות ביום קדש שום מלאכה.
- קי. שמות יב, טז.
- קיא. וכלל ופרט "אין בכלל אלא מה שבפרט". זוהי המידה הרביעית לר' ישמעאל והמידה הט"ז של הדסי. עיין אשה"כ א"ב קסט/מ, דף טה, ב'.

"קרא כתיב כיוצא בו" כירק עשב נהתי לכם את כל: ק"ב זה כלל: ק"ג
 חזר ופירש "אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו" ק"ד לאסור הכל: קטו והזהיר
 ואמר "אך את שבתותי תשמורו" קטז זו אזהרה על שמירת יום קדשך: קיז
 "רבה ענש הוא ק"ח" ושמרתם את השבת כי קדש היא לכם מחלליה
 מות יומת" ק"ט ומפני מה שב ופרט ענש אחר פעם שנית ואמר "ששת
 ימים תעשה מלאכה": קכ ומה הפרש בין תעשה ובין תעשה מלאכה: קכא
 תעשה ישוב על המלאכה: קכב ויעשה קכג ישוב על צווי המצוה להעשות
 המלאכה: קכד המצוה צווי בטרם יום קדש ויעשה ביז אחר קכה הוא
 כעושה ויומת לכן יומת קכו וכתוב "כי כל העושה בה מלאכה ונכרתה
 הנפש ההיא" קכז בתורתך:

75
80

שנויי נוטחאות

74. כתיב [כתוב (א.ב.ג.ד.)]. 75. ופירש [ופרש (א.ב.ג.ד.)].
 77. ענש [עונש (א.ב.ג.ד.)]. הוא [הוא (א.ב.ג.ד.)]. 79.
 תעשה מלאכה [תעשה (א.ב.ג.)]. תעשה המלאכה (ד.).
 80. המצוה [כי המצוה (ב.ג.ד.)]. 82. ויומת [יומת (ד.)]. לכך יומת [ולכך אמר יעשה ותעשה ובין כזות המלאכה תעשה ובין בזאת (המלאכה. ד.)].
 יומת (א.ב.ג.ד.).

הערות

- ק"ב. בראשית ט, ג.
 ק"ג. כלומר, שמוחר לאכל כל דבר שבעולם.
 ק"ד. שם שם, ד.
 קטו. לאסור כל אבר מן החי.
 קטז. שם לא, יג.
 קיז. הכתוב הנוסף הזה בא ללמד לנו שחייבים לשמור על שאר ימי הקדש כמו על שבת. ואין ביניהם אלא אכל נפש בלבד. עיין לעיל א"ב קמז/ט-כ, עמ' 190-195.
 ק"ח. העונש על חלול שבת נזכר בחורה פעמים רבות.
 ק"ט. שמות לא, יד.
 קכ. שם, שם טו. הפסוק שם אומר שנית "כל העשה מלאכה ביום השבת מות יומת".
 קכא. שם לה, ב.
 קכב. כי "תעשה" ו"מלאכה" הן לשון נקבה.
 קכג. בלשון זכר.
 קכד. עיין למעלה א"ב קמו/מ, עמ' 171.
 קכה. ביום הקדש.
 קכו. ר"ל הטבה לכך שהמצוה יומת, מפני שהוא כעושה ועל העושה כתוב... ראה שנויי נוטחאות.
 קכז. והקראים, בנגוד לרבנים, סוברים שכרת בחורה היא בידי אדם ולא בידי שמים. עיין אשה"כ תשר"ק רסז-א"ב רסח, דף קב, ג'-ד'. ולעיל עמ' 211 הערה כג.

"ששת ימים תעשה מלאכה" קכח וגו' ואמר עוד: קכט מפני כי כל המלאכות הנמצאות בעולם לשני מינים ואופנים ופרקים נפרקות קל לטעוד קלא י"ז מלאכות קלב שנתחלות בידי האדם ונגמרות ביד קלג בעולמך:

"תמורס קלד יש מלאכות שנתחלות ביד קלה שבהן תולדות ומאליהן נגמרות: קלו על הראשונות קלז "חרישה" "זריעה" "קצירה" ודומיהן", בהן הזהיר ואמר "ששת ימים תעשה מעשיך" וגו' "קלח" כל העושה מלאכה יומת" קלט בגמרות: קמ ועל השניות קמא הזהיר ואמר "ששת ימים תעשה מלאכה" קמב וגו' "תעשה מלאכה" מאליה בלי גמירה ירך: קמג

שנויי נוסחאות

85. לשני [לב" (א.ב.ג.). נפרקות] ופרקות (א.ג.). ופרקים (ב.).
 86. י"ז [יש (א.ב.ג.ד.). ביד] כיד (א.ב.ג.). בידי האדם ונגמרות ביד בעולמך "תמורס" [ביד ונגמרות ביד (ד. טעות המעתיק)].
 87. יש מלאכות שנתחלות ביד [ויש מלאכות (ד.)]. 89. "תעשה מעשיך וגו' כל העושה מלאכה יומת בגמרות ועל השניות הזהיר ואמר ששת ימים תעשה מלאכה וגו' [יעשה מלאכה וג' (א.) וגו'] תמר הביאור ואמר כל העושה בו מלאכה יומת על הראשונות אשר ביד נגמרות (90). תעשה [יעשה (א.ב.ג.). 91. וגו'] וגו' מענהו (ד.).

הערות

- קכח. שמות לה, ב.
 קכט. מדוע אמר עוד פעם פסוק זה?
 קל. נפרדים לחלקים.
 קלא. ר"ל הפסוק הגוסף "תעשה מלאכה" בא לטעוד, לתמוך בדעה שכל המלאכות מתחלקות לשני סוגים.
 קלב. גירסת כה"י "יש" נראית מדוייקת.
 קלג. היינו ביד האדם.
 קלד. היינו חילופיהם.
 קלה. בידי האדם.
 קלו. עיין לעיל א"ב קמח/מ, עמ"ס 137 חילוקים: (24).
 קלז. היינו המלאכות הנתחלות ונגמרות בידי האדם.
 קלח. שמות כג, יב.
 קלט. צ"ל: "כל העושה בו מלאכה יומת" שם לה, ב.
 קמ. כי הוא גט גמר את המלאכה.
 קמא. ר"ל סוג המלאכה השני.
 קמב. שמות שם.
 קמג. היינו, המלאכה נמשכה מעצמה מערב שבת לשבת.

תשר"ק קעז^א

"תמת^ב והשלמת המלאכות הנגמרות ביד שהן אבות כגון חרש
עצים חרש ברזל חרש אבן^ג בנין והריסה^ד ותפירה^ה וקריעה ותפירה
ורציעה^ו צריפה וכתיבה ודומיהן^ז ביד: והנגמרות מאליהן כן אברו
לפניך: ^ח

"שמן הערוך עם הפתיל של נעורת^ט ודונג עם הנעורת וחלב עם
הפתיל ואבוקה^י באש: ועצים בתוך האש והבשר בתוך הסיר והצלי בתוך
התנור של אשהלחם וכל טמונים בתנוריק: ^{יא}
"רחיים המוכן בחטים ובכל הזרעונים: יב(1) אמר רב אבא יג מפני
שמטמיע קול

שנריי נוסחאות

1. תמת [חומת (ד.) והשלמת] והשלמה (א.) 2. בנין [בניין (ד.)].
3. ודומיהן [ודומיהם והנתחלות (ד.)]. 5. נעורת [נעורת באש (א.)].
6. ג.ג.ד. 8. המוכן [הטוחן (ד.) ובכל] וכלל (א.ב.ג.ד.) אבא
רבא (א.ב.ג.ד.).

הערות

- א. בכ"י א.ג. פרק זה הוא תשר"ק קפא.
- ב. היינו גמירתם.
- ג. אצל הדטי הן ג' אבות מלאכה. עיין להלן א"ב קפ/ח. עם 340-341 ואילו
בתלמוד הן אב מלאכה "הכאה בפטיט". עיין שבת ע ה, ע"ב.
- ד. היינו, אב מלאכה "סתירה".
- ה. היינו, אב מלאכה "חרישה".
- ו. עיין להלן א"ב קפ/ח עם 340, וחילוקים (20) שם.
- ז. ר"ל בגמרות בידי האדם.
- ח. היינו בגיית "ש"ל".
- ט. חוטיקש היוצאים מהפשתן.
- י. היינו כמה פתילים ביחד.
- יא. כל אלה ושלהלן הן מלאכות הנגמרות בשבת מאליהן. עיין לעיל א"ב
קמ/ט, עם 140. "ק", עם 154.
- יב. כלומר, הכינו את הרחיים בע"ש שיטחנו בשבת. עיין לעיל א"ב
קמ/ט, עם 139 חילוקים (28).
- יג. צ"ל: "רבה". עיין שבת יח, ע"א.

השוואות

- (1) מספרות הרבנים. ראה שבת יח. ע"א: "...אבל אין נוחנין חטיין
לתוך הרחיים של מים אלא בכדי שיטחנו מבעוד יום. מאי טעמא?
אמר רבה מפני שמטמיע קול. א"ל רב יוסף ולימא מר משוט שבינת
כלים". על החילוקין בין תלמוד ארץ-ישראל ותלמוד בבלי בענין
השמעת קול בשבת, עיין מגן אבות להמאירי עם מט ואילן;
דוב רעוועל במאמרו "החילופים בין בני בבל ובין בני א"י
ומקורות ההלכה של הקראים", "חורב א"י (חוצ"ד) עם 2.

אסור: אמר ליה רב יוסף ולשמא מור^{יד} משום שביחה כלים וכל כלי
 עץ המעציר וסוחט תירוש ושמן^{טו} וחלב הנקפא לעשות גבינה וכל דבר: ^{טז}
 ושליחות המים בשדות ובכרמים ובגנים ובמקומות פרדסיך: ^{יז}
 "קמח ובשמים ותירוש שמהן הויה, המוריים^{יח} והדומים לו מדגי הים
 הממולחים סוחטים מימיהם הוא המוריים^{יט} וכל דבר מלוח בקרב המלה^כ
 וכל טבול בחוך החומץ ודבשך: ^{כא}
 "צבוע בחוך הבית^{כב} הצבוע של צבוע כיריעות ובגדי צמר ופשתים
 ועורות בחוך הסייד^{כג} והסמים בקרב מרקחים ודומיהן^{כד} הנתחלות ביד
 ונגמרות מאליהן הן תולדות בדעתך: ^{כה}
 "פירש והזהיר והעניט הכתוב על שני מיני המלאכות הללו הנמצאות
 בעולם: על שני דרכים בגמירת יד^{כו} ובסלוק יד בעולם: ^{כז} ואמר "ששת

שנויי נוטחאות

10. וכל [וכן (א.ב.ג.ד.) 11. וסוחט] ושוחט (א.ב.ג.ד.) גבינה [גבינים (ד.) 12. ושליחות] ושליחת (א.ב.ג.) 14. שמהן [שמהם (ד.) 13. המוריים] המוריים (א.ב.ג.) והדומים [ודומים (א.ב.ג.ד.) 14. הממולחים] הממולחים (א.ג.) הממלחים (ב.) המלוחים (ד.) סוחטים [שוחטים (א.ב.ג.) שוחטים (ד.) המוריים] המוריים (א.ב.ג.) 16. חבית [חבית (א.ב.ג.ד.) צובע] צובעים (ד.) 17. הסייד [הסייד (א.ב.ג.) 18. ונגמרות] ונתחלות (א.ג.) טעות המעתיקים. 20. שני [ידי (א.ב.ג.)

הערות

- יד. צ"ל: מר. עיין שם.
 טו. עיין לעיל א"ב קמח/ט, עמ"ס 140 חילוקים (29).
 טז. ר"ל כל דבר דומה לנ"ל.
 יז. עיין לעיל א"ב קמח/ט, עמ"ס 139 חילוקים (27). עד כאן הביא הדפסי מעשי האסורים לפי הקראים.
 יח. טזינור. מין בוטם. או יין מטכר. "וכעסיט דמס ישכרוך" (ישעיה מט, כו) תרגומו: כמו דמרוין מחמר כרית.
 יט. כלומר סוחטים את המרה של הדג. עיין פסחים לט, ע"א. ופירוש ר"ח שם.
 כ. היינו עורות מושמות במלח. עיין לעיל א"ב קמח/שט, עמ"ס 156.
 כא. ראה לעיל שם.
 כב. גירסת כה"י היא "הבית" ר"ל אם נמצאים בבית דברים צבועים.
 כג. עיין לעיל א"ב קמח/ש, עמ"ס 156.
 כד. עיין לעיל א"ב קמח/ש, עמ"ס 157.
 כה. דברים אלה מותרים גם לפי דעת הז"ס. עיין לעיל שם עמ"ס 159-157.
 ולהלן בפרק זה אות' ז-א.
 כו. מלאכות הנגמרות ביד.
 כז. מלאכות שהאיש מסלק ידו מהן אחרי שהתחילן והן נגמרות מאליהן.

ימים תעשה מעשיך^{קח} וגו' ואמר "ששית ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך"^{כט}
 "עוד אמר "ששת ימים תעשה מלאכה" וגו' "ששת ימים יעשה מלאכה"^{לא}
 והעניש עליהן שלא יעשו בימות המקודשים מכל זו המלאכה: כאשר
 פירש "וביום הזה" תשובות בחריש ובקציר תשובות"^{לב} כמעשיך:
 "סמיכתו"^{לג} וכי לא יש מלאכה: שישובות ממנה כי אם חריש וקציר לד
 אלא ללמד על כל מלאכה שהיא כמוה:^{לה} מלאכת חריש וקציר נגמרות
 ביד אף כל מלאכה כמוה: אטורה לפניך:
 "נגמרת מאליה פירש ואמר "ששת ימים יעשה מלאכה"^{לז} ונגמרת ימים תעשה"
 וגו':^{לז} אף פירש "כל העושה בו מלאכה יומת":^{לח} משמיע על שני
 הפנים^{לט} האלה שחעשה: ושניהם תולדות^מ בשם עושה כתורתך: מתחיל
 וגומר ומתחיל ולא גומר ונגמרת המלאכה מאליה ותעשה: על כללן^{מא}
 חייב מיתה ככתוב "כל העושה

21. מעשיך וגו' [מלאכה (ד.ג.)].
 21. תעבוד ועשית [תעשה (א.ב.ג.)]. 22. יעשה מלאכה [יעשה מלאכה, וגו'
 (א.ב.ג.)]. 23. עליהן [רגיליהן (ד.)]. טעות המעתיקזט. המקודשים [מקודשים (ב.)]. המקודשים (ב.ג.)]. זאת (א.ב.ג.)]. 26. ללמד [ללמוד (ד.)]. מלאכת [מהמלאכת (א.ב.ג.ד.)]. 28. יעשה מלאכה וגו' [יעשה וגו' (א.ב.ג.)]. תעשה וגו' [תעשה מלאכה (ד.)]. 30. ושניהם [ושתייהם (א.ב.ג.ד.)]. בתורתך [בתורתך (א.ב.ג.)]. כללן [כללן (א.ב.ג.ד.)].

הערות

- כח. שמות כג, יב.
 כט. שם, כ, ט.
 ל. שם, לה, ב.
 לא. שם, לא, טו.
 לב. שם, לד, כא. וחרישה וקצירה נגמרות בידי האדם. עיין להלן תשר"ק קע/ר, דף סה, ג'.
 לג. הכלל הזכור כאן נוסף ונלמד ע"י מידת העשרים משמונים המידות שהחטי דורש בהן את התורה, היינו: כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל לא ללמד על עצמו יצא אלא על הכלל כולו. עיין לעיל אשה"כ א"ב קסט/ש - קע/ר, דף סה, טור ג. וא"ב קע/א-ג, עמ' לד. ומדוע אם כן כזכיר כאן הכתוב רק חריש וקציר?
 לה. כמו מלאכת חריש וקציר.
 לו. שמות לא, טו.
 לז. שם, לה, ב. וכמו שהדטי הסביר: "תעשה" ישוב על המלאכה: ו"יעשה" ישוב על צווי המצווה להעשות המלאכה. עיין לעיל א"ב קע/ו, עמ' 307.
 לח. שמות לה, ב.
 לט. היינו האופנים.
 מ. היינו מעשים שנולדו מהאיש.
 מא. היינו על כלם. ראה שנויי נוסחאות.

מלאכה ביום השבת מות יומת^{מב} עליה העושה: לפיכך הזהיר שלא לעשות מלאכות במשכנך.^{מג}

"מדרש שדרשתם ופירשתם ואמרתם: כי האש^{מט} כחצים דמי^{מה} (2) ואמרתם משום חציו של אש^{מו} האיש העושה נחתייב, כלומר כי מה החץ שיצא מתחת היורה על שיכה^{מז} הוא החתייב: כן חציו של אש מעת שיבעירו האיש הוא החתייב בענש מיתה כדין התורה נחתייב: כח^{מח} (3) ועוד אמרתם מענה ופירוש אחר אמרתם משום ממונא^{מט} כלומר האש כממון חשוב שהוא שור נגח ממון בעליו^{נא} והוא חייב: ומה שור נגח של איש שהוא לו ממונא שיצא מרשותו ונגח, בעליו לשלם חייב, כך המבעיר אש חייב: הלא דבריכם^{נא} יורו ויודו כי חייבו למבעיר אפילו מיום ראשון

שנויי גוסתאות

34. מלאכות [כמלאכות (א.ב.ג.) במלאכות (ד.) במשכנך] משכנך (א.ב.ג.) משכנך (ד.) שיכה [השיכה (ד.) כן חציו] כך חציו (א.ב.ג.) בענש [בענש (א.ב.ג.ד.) ממונא] ממונא (א.) 40. ממון בעליו [והוא חייב ומה] בכ"י א. נשמטו תיבות אלו.

הערות

- מב. שמות לא, טו.
מג. שם; שט, יג. ראה למעלה א"ב קמח/ל, עמ' 134 השוואת (20).
מד. ר"ל השולח את הבערה בשדה חברו.
מה. בבא קמא כב, ע"א: ר' יוחנן אמר אשו משום חציו".
מו. היינו של פעולת הבערת האש.
מז. על שהכה את החץ בקשת.
מח. כלומר, את האש הרג בן-אדם.
מט. "זריט לקיש אמר אשו משום ממונא" בבא קמא שט.
נ. כלומר, השורשנגח הוא ממון בעליו.
נא. היינו מנהיגי הרבנים, "דבר אחד לדור, ואין שני דברים לדור" סנהדרין ח, ע"א.

השוואות

- (2). מספרות הרבנים. ראה בבא קמא כב, ע"א: "אתמר ר' יוחנן אמר: אשו משום חציו, זריט לקיש אמר: אשו משום ממונא" (דט"י: כשורו וכוורו שהזיקו).
(3). מספרות הרבנים. ראה משנה בבא קמא פ"ו, ה: "המדליק את הגדיש... עבד כפות לו וגדי סמוך לו ונטרף עמו פטור", ורש"י בבבלי שם, סא, ע"ב: "דחייב מיתה על העכו דכתיב 'נקם ינקם' (שמות כא, כ) וקם ליה בדרכה מיניה...".

ירה החץ ושלח האש^{נב} ושרף ליום אחרונך: ^{נג}
 "לפיכך על כל אלה שאמרנו ואמרתם^{נד} חזר ופרט ואמר "לא
 תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת"^{נה} ללמד על כל מלאכה הדומה
 לה להקדיש מעשיהם מטרם ימי קדשכם: ולהעשות בימי קדש אסור עליכם:
 כמוכן אסור לכם הנסתר כנראה שלא תבערוהו במסתרים וחתנו ממנו
 בהנאה כלום, ולא יראה בעינינו,^{נו} על זה אמר "לא תבערו אש בכל
 מושבותיכם":^{נז} ולא אמר "ולא יראה לך אש" אף לא אמר "לא ימצא לך
 אש" כדרך שאמר בשאור ובמחמצת ביום חגיך:^{נח} יען שהאש נמצאת באבניך^{נט}
 ובעצין וג"כ היא נראית גלב^ס בתוך כלי ביתך הנמצאים בכל רשותך
 בכלי ברזל ונהשח כלי מתכותיך.^{סא} "כלל הדבר זו היא בדעתך,^{סב}
 המלאכה שיכשר^{סג} לבטלה

שנויי נוסחאות

45. מושבותיכם ביום השבת [מושבותיכם וגו' (א.ב.ג.) מושבותיכם
 (ד.) 46. קדשכם] קדשיכם (א.ב.ג.) קדשיהם (ד.) 49. יראה] יראה
 (א.ב.ג.) [לך אש] אש לך (א.ב.ג.) 50. כורך] בדרך (א.ג.)
 50. ובמחמצת] ומחמצת (א.ב.ג.) חגיך] חגיכם (א.ב.ג.ד.)
 [שהאש] כי האש (א.ב.ג.ד.) באבניך ובעצין וג"כ] באבנים בעצים
 וגם (ד.) 51. בתוך] כמוך (א.ב.ג.) 52. היא] הוא (ג.)

הערות

- נב. או שלח האש.
 נג. אפילו אם האש שרפה ביום שאחרי היום ששלה האש.
 נד. ר"ל שהרבנים ג"כ פוסקים שאם איש ירה חץ או הבעיר אש והם הלכו
 והזיקו, האיש חייב.
 נה. שמות לה, ג.
 נו. אפילו לא נראה בעינינו. עיין להלן א"ב קע"ח/ז-ח. עמ' 318-319;
 "ובשול המבושל בחנור וכירה: בין שהיא גרופה ובין שהיא בוערה
 לפניך..." והשוואות (1) שם.
 נז. שמות שם.
 נח. בחג הפסח נאמר: "לא יראה לך חמץ", שאר לא ימצא בבתיכם". שמות
 יב, יט; יג, ז. הרבנים השתמשו בשנוי זה להוכיח ההפך, שמותר
 להשאיר נר בוער לשבת. עיין לעיל א"ב קמ"ה/פ, עמ' 145 חילוקים (35).
 נט. היינו בגזלים.
 ס. עפה"כ "...בלב ים". שמות טו, ח.
 סא. האישים בפתילות ובעשישיות שבעלי מלאכה משחמשים בהן לצורך מלאכתם.
 סב. עיין לעיל א"ב קמ"ה/ח, עמ' 158-160; קנה/א-ג, עמ' 298-299.
 סג. שאכשר וייתכן.

בלי השחתה^{סד} חבטלה ותפריד דבקוחה: אבל שתבוא בה השחתה לא תוכל לבטלה ולהפרידה מדבקוחה:^{סה} איך לך להשחיתה בעולמך:^{סו}
]סז ייפעתם^{סח} וישרותם^{סט} כגון אט ועצים ופחילה בשמן ופלגי מים הנכונות להשקות שדות^ע ובשר תוך הסיר על האש להטמן^{עא} ופרישת בגדים הרטובים במים כדי שיהיבשו בשבתך^{עב}]

"טמונה ביצה בחול למען תחבטל בשמש או במקום חום^{עג} וחטים המצויות ברחיים של מים^{עג} או של בהמה (4) וכלל כל הטמונים באש או בימי טבריא חום:^{עד} או לדברים מוקצים שיש להם חום:^{עה} בכל ימי שבתותיך ומקצת מהם אסורים אף בימות קדשך:^{עו} "חלב^{עז} ושמן ותירוש השחוט^{עח} ועצור^{עט} וכל דומיהן כלם אסורים.

שנויי נוסחאות

54. דבקוחה] דבקוחיה (א.ב.ג.ד.). 55. מדבקוחה] מדבקוחיה (א.ב.ג.ד.).
 59. חום] אש (א.ב.ג.). 60. ברחיים] בריהיים (ד.). 62. בכל] אסורים בימי (ד.). אסורים] בכ"י ד. נטמטה תיבה זו. 63. דומיהן] דומיהם (ד.).

הערות

- סד. בלי השחתת הדבר עצמו.
 סה. מבלי להשחיתה.
 סו. כי הוא עובר על איסור "לא תשחית", דברים כ, יט. ועייך בגא קמא צא, ע"ב, מכות כב, ע"א.
 סז. בית "י" נשמט ממחודרת גוזלוו ומופיע בכ"י א.ב.ג.ד.
 סח. היינו, הופעת וזריחת האש, עפה"כ"חופיע מהר פארך; דברים לג, ג.
 סט. וראיית האש, עפה"כ"וויסתר פניו ומי ישורנו", איוב לד, כט.
 ע. עייך לעיל א"ב קמה/מ, עמ" 136-141, והחילוקים שם.
 עא. ראה לעיל פרק זה בית "ש", עמ" 309.
 עב. עייך לעיל א"ב קמה/ח, עמ" 159 וחילוקים (50) שם.
 עג. עייך לעיל א"ב קמה/מ, עמ" 139 וחילוקים (27) שם.
 עד. היינו בחמי טבריא.
 עה. כגון אבק דרכים או כל כלי מוקצה שהוחם בשמש או בחמי טבריא.
 עו. היינו אם המאכל לא היה מוכן לבשול. עייך לעיל א"ב קמז/ט, עמ" 190 והטוואות (12) שם.
 עז. ר"ל חלב הנקפא לעשות גבינה. ראה לעיל פרק זה בית "ר".
 עח. היינו. סחוט. "ס" ו"ש" הן מהאוחיות המתחלפות.
 עט. "בכלי עץ המעציר וסוחט תירוש ושמך", ראה לעיל פרק זה אוח "ר".

חילוקים

- (4). הדטי משוה איסור ריחיים של בהמה לרחיים של מים כי לדעתו אנו מצוים גם על שביחת כלים בשבת כמו שאנו מצוים על שביחת בהמה. אבל הרבנים כידוע מבזילים בין שביחת כלים לשביחת בהמה ופוסקים שאיך אנו מצוים על שביחת כלים, ומצוים על שביחת בהמה. עייך לעיל א"ב קמה/ט, עמ" 139 חילוקים (27); א"ב קמט/ט-ח, עמ" 249-252.

שיכול האדם להפרידם בלי שחות מעקריהם^פ אסורים^{פא} ושאינו יכול להפרידם ותבוא גם שחות^{פב} מותרות לעיניך: "זכרונם^{פג} כגון זרעים וזרעונים^{פד} למיני צמחים בארץ: מכת הבורא הנותן כח בארץ ואויר העולם המחזקת מכת אלהים בארץ:^{פה} ועורות בתוך הסיד למיני עבודהין, וצביעות צבעים בתוך הכלי ובגדים בתוכו שרם ימי קדשך:^{פו} "והעורות והבגדים שיושמו בכליהם^{פי} קרוב לשעה^{פח} אסורים: למען יושלמו ביום ראשון במלאכתם לגמריים:^{פט} ורקח בטמים למיני סמניך מותרים^{פז} ושאור הנחמץ מאויר עולמך:^{פא} "המאכלות המוכבשות בהומץ להתבשל:^{פב} והמבושלות בדבש בכל מיני מגדים ופירות להתבשל:^{פג} כגון תפוחים ואגסים וספרגלים^{פד} וסגזלים^{פה} ותמרים וכלל פירותיך:

שנויי נוטהאות

64. שחות] שיהות (ד). 65. כגון זרעים] כגן זרעים (א). כגן זרעים - זרעים (ב.ג.). 66. צמחים] צמחיהם (א.ב.ג.ד.). 67. הסיד] השיד (א.ב.ג.). למיני] למה (א.ב.ג.). 68. וצביעות] וצביעות (א.ב.ג.ד.). 70. ביום ראשון במלאכתם] במלאכתם ביום ראשון (ד.). בטמים] בטמים (א.ב.ג.). 71. סמניך] סממניך (א.ב.ג.). סממנים (ד). ושאור] ושאור (א.ב.ג.). 72. המאכלות] המלאכות (ד.). המוכבשות] המכבשות (א.). והמבושלות] והמבושלות (א.). 73. ואגסים] ואגוזים (א.ב.ג.).

הערות

- פ. בלי להשחית עיקר הדבר.
 פא. לכך אסורים.
 פב. אם נפרידם.
 פג. כלומר, דברים לדוגמא כדי לזכר העניין.
 פד. גרגרי זרע.
 פה. עיין לעיל א"ב קמח/ר-ש. עמ' 155-156 והעמדת שם.
 פו. עיין לעיל א"ב קמח/ש, עמ' 156, ובפרק זה בית "צ".
 פז. לעיבוד או לצביעה כנ"ל.
 פח. היינו קרוב לטעת כניסת השבת. עיין לעיל א"ב קמח/ח, עמ' פט. מפני שכוונתו שמלאכתם תושלם במשך יום קדש ויהיו גמורים ביום ראשון.
 פט. מותר לערבב אותם לפני כניסת השבת.
 פא. גם שאור ושאור הדברים הנזכרים להלן מותר לערבבם לפני כניסת השבת.
 פב. היינו ע"י כבוש, כמו"כ והמבושלות בדבש וכו'.
 פג. עיין לעיל א"ב קמח/ש, עמ' 157.
 פד. ספרגוס או אספרגוס (נדריים פ"ו, י) ירק-גנה. מלוח אבן-שושן.
 פה. כוונתו כגראה לצמחים מטשפת הסגליים.

"דומיהם ג"כ מיני ירקוח כגון קקיון" צו ואיצטפלחות צז
 וקסואים ודומיהם: ופלפלין וזנגביל צח בדבש וכל דומיהם: ולפת
 בחומץ ומוריים וציר של דגים במולחך: צט "גם מיני תרופות פ
 הנלשות בדבש וכל מלאכת הבניין: ומטוחת הטיט הנעבדות קא כשהן
 רטובות בבנין: ומצטמקות ומתיבשות מרוח אויר אלהין בימי קדשך": קב
 "בכמו אלה מותרים להקדים עבודתם קודם ימי קדש בהבוריהם: קג
 לפי שאין האדם יכול להפריד עירוביהם: קד ולא להרחיק דבוקיהם קה
 ולא להבדילם ממזיגותיהם קו אחרי זאת קז בדעת לבבך:
 "אם יבוא לעשות כן ישחית הכל: ולא יקרא מבטל ומשבית כי אם משחית
 הכל: ואיך יבנה העולם בבניינו בכל: קח ו"לא תהו כראה לשבת יצרה" קט
 מענהו קי כי אם לשבת יצרה בבניינים על פני ארצך:

שוני נוסחאות

75. מיני [מיני (א.ב.ג.) ואיצטפלחות] ואצטפלחות (ד.).
 76. בדבש [כדבש (א.) 77. במולחך] ממולחך (ד.) 78. ומטוחת
 ומטוחת (א.ב.ג.ד.) 79. בבנין [בבניין (א.ב.ג.ד.) 81. האדם
 אדם (א.ב.ג.ד.) 82. ממזיגותיהם [ממזיגותיהט (א.ב.ג.ד.)
 84. תהו] תהו (א.ב.ג.ד.) 85. בבניינים [בבניינים (א.ב.ג.)

הערות

- צו. מפיקים ממנו את שמן הקיק.
 צז. טין ירק.
 צח. קנמון, מין צמח בטח מזרחי ששמים את שרשו היבש במאכלים שונים.
 צט. עיין לעיל פרק זה בית "ק" עמ' 310.
 ק. היינו רפואות, עפה"כ"והיה פרינו למאכל ועלהו לתרופה, יחזקאל
 מז, יב.
 קא. היינו מעצמן.
 קב. ראה לעיל א"ב קמח/ר, עמ' 155.
 קג. על ידי חיבור חמריט שונים. זמן רב לפני כניסת השבת. אך
 קרוב לימות המקודשים אסור לערבבם. עיין לעיל א"ב קמח/ש,
 עמ' 158, קנה/א-ג, עמ' 298-299.
 קד. אם זה רק בשמים או טאור הנחמץ.
 קה. את הטיט הדבוק בתוך הבנין.
 קו. במאכלים המעורבים ביין או בחומץ.
 קז. אחרי שעירבב, הדביק ומיזג את החמריט השונים.
 קח. הרי יצטרכו לפרק ולהשחית הרבה דברים לפני כניסת השבת.
 קט. ישעיה מה, יח,
 קי. ענין וכוונת הפסוק.

"אף צוה" פרו ורבו ומלאו את הארץ^ב וגו': ואמר "בנו בתים ושבו

ונטעו כרמים"^ג וגו', לפיכך לא נתנה תורה כי אם ליודעיה ומסלסליה^ד
בארץ: ונגידים מדברת^ה תורת אלהיך: בשאפשר לעשות^ו נעשה: כשלא אפשר לעשות
שיעשה ויהיה והויה^ז לא נעשה: אך כל אלה^ח לא נעשה אותם קרוב לשעה,^ט
לפיכך יכשר לנו להפריד בין העצים^י ולא תבוא בו שחוח בעולמך;
"גם בין הנעורת פתיל השמן ובין האש: ובין כל חמום וטרופ באש:
ובין המים ובין ערוגת שדות וכרמים"^{יא} ובין כל צלוי באש: ובין קרוי במים
קרים^{יב} ובין הרחים וזרעין וזרעונין; "דברים טמונים מתוך האש: ובשר מתוך
הסיר של אש: וביצה הטמונה בחול למען התכשל בשמש או באש;^{יג} ודומיהן
מחוייבין אנתנו להפרידן כי אין בהם שחוח^{יד} בעולמך,

שנויי נוסחאות

1. וגו' [בכ"י ד. גטמטה חיבה זו. 3. כשלא] בשלא (א.ב.ג.). 8. הרחים
הרחיים (א.ב.ג.) (הרחיים (ד.). 8. מתוך האש] בתוך האש (א.ג.).
מתוך הסיר [חוך הסיר (א.ג.). 10. מחוייבין] מחוייבין (א.ב.ג.).
מחוייבים (ד.).

הערות

- א. בכ"י א.ג. פרוק זה הוא א"ב קפמ.
- ב. בראשית א, כח.
- ג. יטעיה מה, כא.
- ד. עפה"כ משלי ד, ה, היינו, לאלו היודעים ומכבדים התורה.
- ה. עפה"כ שם. ח, ה, היינו וברים חשובים ונכבדים.
- ו. אם אפשר לעשות פעולה בדבר וזה ימשיך להתקיים.
- ז. אם אי אפשר לעשות פעולה בדבר וזה ימשיך להתקיים בהווה ובעתיד.
- ח. היינו, אפי' הדברים שלא חייבים להפרידם.
- ט. היינו קרוב לשעת כניסת יום קדש. עיין לעיל א"ב, קמה/ש עמ' 158.
- י. היינו בין העצים והאש.
- יא. אפשר להפטיק השקאה השדות והכרמים. עיין לעיל א"ב קמה/ט עמ' 139.
חילוקים (27).
- יב. אפשר להוציא המאכל מהמים הקרים.
- יג. עיין לעיל חשו"ק קעז/ט עמ' 314.
- יד. כי לא גורמים ע"י ההפרדה להשתתת הדברים.

"הלא לפי שמצות "לא תבערו" טו לא באה כ"א על שני פנים: טז
 ללמד אטור על עצמה ועל שכמותה יז ולהקל על טאר המלאכות העטויות
 מאליהן שלא נוכל להפרידן בכל פנים בחכמתן: יח "ולא עוד כבר יט
 כי התורה חייבה להתקין ולהכין כל מאכל קודם השבת: שנאמר "שבתון
 שבת קדש לה" מחר את אשר חאפו אפו ואת אשר חבטלו בטלו" כג וגו'
 לפני השבת: ויאכל ביום קדשן:

"זממו על זה כה וחכמי בני מקרא ומאסו והשביתו בהדלקת כל מדורה:
 ופתיל נר המאירה יען כי כב המעריך מערב כג הוא הנקרא מעריך עד הבקר,
 שנאמר "יערוך אותו אהרן ובניו מערב עד בקר לפני ה'" כד כזו התורה
 מבררה: כה ובשול המבושל בתנור וכירה

שנויי נוטחאות

13. להפרידן [להפרידס (א.ב.ג.ד.) . כבר כי] כי כבר (א.ב.ג.ד.) .
 14. השבת [תשבת (א.ג.) . וגו'] ככ"י ד. נסמטה חיבה זו. 17. זה [זה]
 זה משכילי (ד.) . מקרא [המקרא (א.ב.ג.ד.) . מדורה] מאורה (א.ג.) .
 19. התורה [תורה (א.ב.ג.ד.) . 20. ובשול] שבטול (ד.) .

הערות

- טו. שמוח לה, ג.
 טז. היינן על שני אפנים. ע"פ שיר השירים רבה ב. ד.
 יז. כלומר, דברים שאפשר להפרידם בלי לגרום השחתתם. עיין לעיל
 א"ב קעו/ל, עמ" 304.
 יח. עיין לעיל תשר"ק קעז/כ, עמ" 313 ואילך.
 יט. הדסי מביא כאן עוד טעם לאיסור הקראים להצמין חמין לשבת.
 כ. שמוח טז, כג. עיין לעיל תשר"ק קמ"ד/ל, עמ" 106-7 והשוואות(ק)טס.
 כא. במובן "עד זומם", כלומר, הקראים הוכיחו את טעוהם של הרבנים
 המתירים להדליק נר לשבת וכו'.
 כב. הדסי מביא כאן הוכחה נוספת לאיסור נר שבת.
 כג. כלומר, מי שעורך ומדליק האש בערב שבת.
 כד. שמוח כז, כא.
 כה. ר"ל התורה מבררת בפסוק זה ע"י בנין א"ב מכתוב אחד שכל מי שעורך
 אש בערב נקרא העורך גם למחרת וזוהי המידה הל"ה משמונים המידות
 שהדסי דורש בהן את התורה. עיין אשה"כ א"ב קעא/ב, דף טו, ב'.

בין שהיא גרופה כו ובין שהיא בווערה לפניך (1) "חומה מועלת בעקרה כז בחומת השמש בביצה מבשלה: כח והבצים יתבשלו בה והחטים וכל דבר בחום בשולה: כט בין היות גחליה בה ל ובין שהיא גרופה מטואטאת קטומה מגחליה לא טוה היא בחכמתך: לב "טהורה היא יראת ה' לב היא תורת ה' ליודעיה ומדקדקיה ומסלסליה לד ושומריה לאור באור החיים: לה וכך עוד אמרם לו אסור

שנויי נוסחאות

22. בעקרה] כעקרה (א.ב.ג.). והבצים] והביצים (א.ב.ג.). 23. בחום] ובפי' א.ג. נטמטמית יפה ד' 24. מטואטאת] ומטואטאת (ד' ע'). 25. ומסלסליה] מטלסליה (א.ב.ג.ד.).

הערות

- כו. היינו האט טואטאה מעל העצים או הגחלים ולא רואים אותה. עיין לעיל חשר"ק קעז/ל, עמ' 313.
כז. כלומר, חום האש עוזר לבישול עיקר התבשיל.
כח. עיין לעיל חשר"ק קעז/ט, עמ' 314, ובית "ד" בפרק זה.
כט. היינו כל דבר שמחבשל ע"י חום.
ל. בתוך הכירה.
לא. כלומר, הגחלים כוסו בעפר כדי שהאש לא תחלה, עיין שבת לז, ע"א.
לב. היינו בשגי המקרים האלה הכאכל מתבשל, לכן אסורים.
לג. עפה"כ "יראת ה' טהורה". ההלית יט, י.
לד. עפה"כ משלי ד, ח.
לה. עפה"כ שם, נו יד.
לו. עיין משנה שבת פ"ג, ג' ובגמרא שם מז, ע"ב (האה השוואה 2).

חילוקים

- (1) מספרות הרבנים. ראה משנה שבת פ"ג, א-ב: "כירה שהטיקוה בקש ובגבבא, נוחנים עליה תבשיל [מע"ש להשהותו שם בשבת] בגפת ובעצים לא יתן עד שיגרוף [=הגחלים ויוציאם מן הכירה] או עד שיתן את האפו [על הגחלים כדי לכבותם ולצננם]... חנור שהטיקוהו בקש ובגבבא לא יתן בין מתוכה בין מעל גביו...". במקום שהרבנים אטרו, הטעם הוא שחיישינן טמא יתהו. והדטי אוסר אפילו בכירה "בין שהיא גרופה ובין שהיא בווערה לפניך" כי עצם המצאות האש אטורה בשבת לפי הקראים.

לאדם למלא כלי מים^{לד} להשים תחת הנר לנפול בתוכו ניצוצות האש למען יכבו במים^{לח(2)} ואסור לו בימי קדשך: "יען כי הוא המגרים כבויין והוא עושה מלאכה^{לט}: כי המבעיר והמכבה כאחד^מ ואם בזה^{מא} הוא המגרים ועושה מלאכה: ^{מב} הלא גם זה כמוהו, ^{מג} וכך השוכח אש בשבת יחשב כמדליק אש מבעוד יום והוא עושה מלאכה: ^{מד} ואסור לדור ולשכון בו באותו הבית כל חרד ה' ובכל בית שנעשה בו כל מלאכה: ^{מה}

שנויי נוסחאות

27. [לנפול] ליפול (ד.). 30 כמוהו] כמוהו במכובה (ד.).

הערות

- לז. אפילו בערב שבת. עיין שם בגמרא.
 לח. היינו בשבת.
 לט. זהו הטעם של הדסי עצמו, אבל לפי הגמרא שם, הוא לא רק גווט כי אם מקרב את כיבויה של האש. עיין השוואות (2).
 מ. דומים אחד לשני, היינו שניהם הם מל"ט אבות מלאכה.
 מא. היינו, ע"י נתינת כלי עם מים תחת האש.
 מב. והרבנים אסרו גרמא בכבוי.
 מג. גם הגרמא הבערת אש בטבת צריכה להיות אסורה כמו הגרמא כיבויה. וראה שנויי נוסחאות, כ"י ד.
 מד. עיין לעיל חשר"ק קנ"ח, עמ" 263, וחילוקים (9) שם.
 מה. עיין לעיל חשר"ק קמו-ג-ב, עמ" 178-179.

השוואות

- (2). מספרות הרבנים. ראה משנה שבת פ"ג, ו: "...נוחנין [בשבת] כלי תחת הנר לקבל ניצוצות ולא יתן לתוכו מים [אפי" מערב שבת] מפני שהוא מכבה". ושם בגמרא מז, ע"ב: "לימא תנן סתמא כרבי יוסי דאמר גורם לכיבוי אסור? ותסגרא, אימור דאמר ר' יוסי בשבת, בערב שבת מי אמר?! וכי תימא הכי נמי בשבת, והתניא: נוחנין כלי תחת הנר לקבל ניצוצות בטבת ואין צריך לומר בע"ש, ולא יתן לתוכו מיט מפני שהוא מכבה מע"ש ואין צריך לומר בשבת. אלא אמר רב אשי אפילו תימא רבנן סאני הכא מפני שמקרב את כיבויו", רש"י: "והוה ליה מכבה ממש אי הוה יהיב ליה בשבת", לכן גוזרין ע"ש אושו שבת.

והממיר והמחליף בזה ומחיר ואומר כי בני בירב^{טו} שוגים ולא מזידין
 ודומים כנער קטון בשגגתו עושה מלאכה: ובעבדי^{מז} השובתים עמנו
 ואין בקשר לבם כלבנו^{מח} בשביחת השבת להוליכה: ^{מט} או בגדולים ששגו
 וסללו מקומם^ב וקל וחמר שהם מודים בארבעה העקרי^{נא} בשולח^{נא} ובשליח^{נב}
 ובשליחות^{נג} ובבית התפלה^{נד} תפלה לערכה: ^{נה} ואחד השוגה במצוה אחת
 והשוגה בכל עקר^{נו} ואחד השוכח ועושה מלאכה: ונשכון הם בשבת^{נז}
 רמז לדבר^{נח} אני ה' "השוכן אתם בתוך טמאותם"^{נט} טמאת שגגתם לפניך: ^ס
 "כן מדמה עוד זה^{סא} מבית יפת הלוי נ"ע^{סב} אשר הקל בענין שבת: ^{סג}
 מסהל הכהן אבואלסרי נ"ע^{סד} עד י"ג דברים^{סה} וכן השוכח אש בשבת יחשב
 במדליק אש^{סו}

שנויי נוטחאות

34. בסגגתו [כסגגתו (א.ב.ג.). ובעבדים] וכעבדים (א.ב.ג.). 35. בקשר [בקשור (א.ג.) כקשור (ב.) כקשור (ד.) 35 כלבנו] כלבבינו (ד.).
 36. וחמר [וחוכר (א.ב.ג.) וחלילה (ד.) 38. עקר] העקר (א.ב.ג.).
 39. טמאת שגגתם לפניך [בכ"י א. נשמטו היבוט אלו. טמאת] טומאת (ב.ד.).
 41. אבואלסרי [אבולסרי (א.ב.ג.).

הערות

- מו. היינו הרבנים. מז. ר"ל כמו עבדים. ראה שנויי נוטחאות.
 מח. עפה"כ משלי ו, כא. כלומר אין קשר של לב ומחשבה בינינו לבין
 העבדים ובכ"ז אנו שובתים אתם ביחד.
 מט. היינו אין לנהל ולנהג שביתת השבת.
 נ. כלומר, סללו לעצמם היחר לעשות דבר אטור בשבת. עפה"כ "סלו סלו
 המסלה...". ישעיה סב, י.
 נא. כלומר, בה' השולח נביאים לעם ישראל.
 נב. היינו הנביאים. נג. ובנבואה.
 נד. היינו בבית המקדש.
 נה. עריכת התפילה, עפה"כ "בקר אערך לך ואצפה", תהלים ה, ד.
 נו. היינו בכל עקרי וטעמי המצוות. עיין תשר"ק רצט/ט, עמ' 203.
 נז. ומוחר לשכון בשבת עם השוגגים.
 נח. זוהי המידה המ"ה משמונים המידות שהדסי דורש בהן את התורה.
 עיין אטה"כ א"ב קעא/צ. דף סו, ד.
 נט. ויקרא טז, טז.
 ס. כי קשה לומר שה' שוכן עם אלה שנשמאו במזיד.
 סא. החכם הקראי שהחיר לשכון עם הרבנים בשבת השנה את ביתם לבית יפת הלוי.
 סב. אחד מחכמי הקראים הגדולים, חי בירושלים ברבע האחרון למאה העשירית.
 ראה במבוא למחקרי.
 סג. הדסי נמנע מלפרט ההקלות של חכמי הקראים.
 סד. סהל היה בן דורו של יפת. עיין במבוא למחקרי.
 סה. סהל היה בין חכמי הקראים המהמירים בהלכות שבת. עיין אדרת, דף מב, ד.
 סו. עיין לעיל, תשר"ק קנ/ח, עמ' 263, וחילוקים (9) שם.

מבעוד יום כשוגה כי היא מותר^{טו} וימנע בשבת: אבל המזיד הוא הבודח
 דבר ה' סח ואינו מקבל מצותו והם^{סט} כשוגים במצות ה' ע' ובענין שבת:
 ולכן הוא מותר לשבת בבתיהם בימי קדש ושבת: ואין כדברי המתיר זה^{עא} 45
 מאשר הזכרנו למעלה^{עב} כי אסור לאדם לשבת בבית שנעשית בו מלאכה
 בשבת^{עג}: ורואה ושה תק ושומע דברי עלמא ואסור גזרים וחרמות הוא
 נחשב כמותם בשבת. עד ככתוב "הרצחת וגם ירשת"^{עה} וכתוב "יען התחברך"^{עו}
 וגו' וכתוב "הלרשע לעזור ושונאי ה' האהבתו"^{עז} וגו' והממירים^{עח}
 ומחללים אינם כשוגים בשבת: יען כי שמעו רגילות התורה ממשכילי בני 50
 מקרא נ"ע ואחר שנודעו להם ולא שבו הם כמזידים ועליהם כתוב ג' גרם
 קדים ארורים השוגים ממצותיך:^{עט}
 "לכן אשר דמה אותם כנער"^פ הנער לגמרי איננו יודע פאת החכמה^{פא}
 כלל והם יודעים, אף שאמר אף^{פב} כעבדים השובחים עמנו וקשור לבט אין
 כלבנו^{פג} 55

שנויי נוסחאות

43. היא [הוא (א.ב.ג.ד.)]. 45. זה [זו (א.ב.ג.ד.)]. 46. שנעשית [שנעשת (א.ב.ג.)]. 48. התחברך וגו' [התחברך עם רשע וגו' (ד.)].
 49. האבהו [האהב (א.ב.ג.ד.)]. במקרא שם: תאהב. 54. אף [בכ"י א.ב.ג.ד.] נשמטה חיבה זו.

הערות

- טז. כלומר, הוא הדליק בע"ש כאשר היה מותר להדליק.
 טח. עפה"כ "כני דבר ה' בזה", במדבר טו, לא.
 טט. היינו הרבנים.
 ע. כלומר, בכל המצוות שדעות הרבנים שונות מדעות קראים. עיין
 א"ב ש/ב, עמ' 209-210.
 עא. ברט, הדסי אינו מקבל דברי המחיר.
 עב. שדבריו הזכיר למעלה (הדסי לא מודיע לנו שם המחיר).
 עג. עיין לעיל בפרק זה בית "י" וחשר"ק קמו/ג-ב, עמ' 178-179.
 עד. עיין לעיל חשרק קמו/ל עמ' 172.
 עה. מלכים א' כא, יט.
 עו. דה"ל"ב כ, לה, לז.
 עז. שם יט, ג.
 עח. המחליפים ומסנים הלכות השבת.
 עט. תהלים קיט, כא.
 פ. החכם הקראי אשר השווה את הרבנים לנער חוטא.
 פא. אינו יודע אפ"ל קצה מהחכמה.
 פב. חיבה זו מיותרת. ראה שנויי נוסחאות.
 פג. ראה לעיל אות "י".

אין דמיונו דמיון לכל יודעי דת ודינים^{פד} כי לא השוה האלהים המעשה
 בקסור הלב כאחד בכל פנים^{פד} כי המצוה^{פה} חכט ויודע הלבכות^{פו} שאינן
 שוות בחכמה ובקשור לבבות ובפשים^{פט} אפילו בימי המלכות^{פח} וחרדים^{פט}
 אף שאמר בגדולים שטגו^צ אם שגו^{צא} זה דבר אחר ואחר שנודעה להם שגגתם
 הם המזידים אם לא שבו עט המחמירים^{צב} ושומר כי הם מודים בארבעה העקרים^{צג}
 עלת שוא^{צד} היא כי מחפים דברים לא כן^{צה} על ה' ונביאיו ונבואתם ומקדשו
 לדברים^{צו} ואינם דומים כמונו כאשר ביארנו למעלה בביאורים:
 והשוגה בפתרון^{צז} והשוכח ועושה מלאכות בשבת אינם דומים כמוהם^{צח}
 כי הם^{צט} בלי רצונם עושים כי אין בהם ידיעת הדבר והם^פ יודעים: ושומר רמז
 לדבר אני ה' "השוכן אתם בתוך טמאותם"^{קא} אין כזו מחשבת ומליצת הפטוק^{קב}
 כי אם שוכן האלהים יען לטהר טמאת מרדוכם ולא להודות ולעשות כמעשיהם
 ולהטמאם ולהתחבר במרד טמאותם: כאשר דמה ופירש והתיר לעצמו^{קג} ולמחליפיים^{קד}
 שלא בתורה אדיר האדירים^{קה}

שנריי נוטואות

57. הלב] הלב אף לא חייבנו בקשור הלב (א.ב.ג.ד.) 59. שנודעה] שנודע
 (ד.) 63. ועושה] והעושה (ד.) 64. ידיעת] ידיעות (א.)

הערות

- פד. עפה"כ אסחו"א, י.ג.
 פד. כלומר, ה' רוצה שהשבת תשמר בכושבותינו והטעם לשביתה אינו צריך
 להיות אותו טעם בכל לבות השובתים.
 פה. היינו ה' המצווה.
 פו. עפה"כ קהלה ח, ה.
 פז. כלומר, אפילו אלו המקיימים מצוות ה', אינם עושים זאת כלם באותה
 אמונה והבנה טעם המצוות.
 פח. בימי מלכי יהודה וישראל.
 פט. היינו חרדי ה' שהיו בימי ישעיה ועזרא. עפה"כ ישעיה סו, ה;
 עזרא י, ג.
 צ. היינו שהרבנים דומים לגדולים שטגו.
 צא. כלומר, כל זמן שהרבנים נוהגים לפי הלכותיהם מתוך שגיאה.
 צב. היינו הקראים המחמירים.
 צג. דאה לעיל בית "י".
 צד. היינו, טענת שוא.
 צה. עפה"כ "ויופסו בני ישראל דברים אשר לא כן על ה'..." מלכים ב'
 יז, ט.
 צו. היינו, לדבר דברים לא נכונים.
 צז. בביאור דברי התורה.
 צח. כמו הרבנים.
 צט. אלה השוגים או שוכחים.
 ק. כלומר, הרבנים.
 קא. ויקרא טז, טז.
 קב. כלומר, לרמז שגם לנו מותר.
 קג. הדסי מחוון כנראה לר' טעדיה גאון.
 קד. היינו הרבנים.
 קה. כנוי לה', עפה"כ שמואל א' ו, ח.

או נאמר "אני ה' השוכן אתם" ^{קו} כגבור מנצח מישר דרכיהם ^{קי} ומרד
 שמאותם בכל עת כשהם סוררים: ואולי מי הוא המתיר ^{קח} ורוצה לשכון עמם
 יחד לעשות כמעשיהם הכבוד ^{קט} לישר ולישב המורים: ^{קי} בקבלם ממנו
 יעשה ^{קיא} וזה לא יעשה ^{קיב} ויהיה לכך אסור וחמור זה לפני כל יודעי שכל
 ורוצה האמת ^{קיד} כי הוא ישכח דרך תורה אלהיך:
 "מעין ^{קטו} דמיון ^{קיד} שדכה בית יפת הלוי אבועלי נ"ע לפני אבולסרי
 נ"ע בבית הממירים ^{קטו} אינו נכון. ^{קטז} יען כי ביתו ^{קיד} מקושר ^{קיה} ומקודש
 בכל המצות בבית אבולסרי נ"ע וביחוד האלהים ^{קיש} ובקשור דת אחת ^{קיב} הוא
 נכון ^{קכא}

שנויי נוסחאות

69. מיישר] מישר (א.ב.ג.) מיסדר (ד.) 70. שמאותם] שמאתם (ב.)
 טומאותם (ד.) המתיר] הממיר (א.ב.ג.ד.) 71. לישר ולישב] לישר
 ולהשיב (א.ב.ג.) לישר ולישב (ד.) 72. לכך] ולכך (א.ב.ג.)
 74. מעין] מנין (א.ג.ד.) מען (ב.ד.) לפני אבולסרי] לפני סהל הכהן
 אבואלסרי (ד.) 75. ומקודש] ומקדש (א.ב.ג.) 76. אבולסרי] אבואלסרי
 (ד.) וביחוד] וביחוד (א.ב.ג.ד.)

הערות

- קו. ויקרא טז, טז.
 קז. עכה"כ "הישר לפני דרכך", חהליט ה, ט.
 קח. ר"ל, האיש ההוא שהתיר ורוצה לשכון בשבת עם הרבנים.
 קט. הוא עושה כמעשה הרבנים כדי שהם יכבדוהו.
 קי. ובכוונתו להתזיר את הרבנים לדרך הישרה.
 קיא. הוא משהדל שהרבנים יקבלו דעותיו.
 קיב. עפה"כ "...וכן לא יעשה" בראשית לד, ז. כלומר, אי אפשר להשפיע
 על הרבנים לקבל דעות הקראים ע"י טבירת השבת עמם.
 קיג. כלומר, חכמי הקראים אוסרים מעשים אלו, אפ"ל שכוונתם טובה.
 קיד. היינו, דומה מעט לדמיון. ראה ברכות פ"ט, ג.
 קטו. כלומר, אם משוים ההקלות של בית יפת הלוי להומרות שבבית סהל
 אבולסרי הרי דומה בית יפת כבית הרבנים ואט אצל הרבנים אסור
 לשבות בשבת, יהיה אסור לשבות גם אצל אלה המקבילים דעותיו של
 יפת הלוי.
 קטז. ר"ל שהטוואת בית יפת לבית הרבנים, אינה נכונה.
 קיז. ר"ל הסיעה של יפת.
 קיח. לשאר בתי החכמים של הקראים.
 קיט. כלומר, באמונה באהדות ה'. ("אחד ואין יחיד כיחודו" יגדל. חפלת שחרית).
 קכ. היינו דת הקראים.
 קכא. שהיא הדת הנכונה.

ואם מחמיר זה וזה פוטר לדברים קכב אינו כחוש דהו להכונן, קכג כי
 הממירים קכד מכחישים הדת וראיית התורה בזדות קכה ואינם שבים כשיודע
 להם דין הנכון: ואם נחיר לבוא בכנפותיהם קכו כי הם כשוגגים גם
 השומרוני' כשוגג' ונדודר עמהם ואינו נכון קכז אף נהחחן עמהם
 ונתחבר עמם יחד בבתי' לשכון, ואין ראוי כן: כי יסיר את בנך מאחרי
 ה' אלהיך קכח והם כמות קכט לפתות לבות ישראל המישרי' אורחות'
 בלי תכון: קל ועליה' וכדומיהט כתוב "הנה עפלה לא ישרה נפסו בו וצדיק
 באמתו יחיה" קלא חיי עולמך:
 "נתעשרנו קלב מאטר הזכרנו למעלה קלג כי אסור לאדם ברצונו לשבת
 עם המחללי' ובמקומות מחוללות הנעשה בהן מלאכה מן ממירים: קלד
 היודעי' ובזדות עושים שהזהירנו האלהים: קלה ואמר "שבת היא לה' בכל
 מושבותיכ": קלו כי אט אין שבת במושבותינו קלז אסור לנו לשבת בהם
 אף קלח בכל מושבות ממירים:

שנויי נוסחאות

78. [כחוש] כיחוש (א.ג.). 81. ואינו נכון אף נהחחן עמהם ונתחבר
 עמם] בכ"י א. נשמט משפט זה. עמהם] עמהם וישמעאל (ב.ג.ד.).
 82. ונתחבר] נתחבר (ב.ג.ד.). ואין] ואינו (א.ב.ג.). 87. מחוללות]
 מחללות (א.ב.ג.). 59. במושבותינו] במחשבותינו (א.ב.ג.). לשבת]
 לשבות (ד.). 89. בהם] בהן (א.ב.ג.ד.).

הערות

- קכב. בעניני הלכה אחדים.
 קכג. ר"ל אינו מוכנים להתכחש לדת הקראים. עפה"כ יהושע ג, יז.
 קכד. בדברי הלכה אחדים.
 קכה. היינו במזיד.
 קכו. ר"ל בקרבנות. עפה"כ "אחסה בצל כנפיק", תהלים טא, ה.
 קכז. על דעותינו של הדטא על השומרונים ראה אשה"כ הש"ק צו/ד, דף מ, ב' ואילך.
 קכח. עפה"כ דברים ז, ז.
 קכט. כמו שבעת העמים.
 קל. עפה"כ בתהלים קמ, יב.
 קלא. הבקוק ב, ד.
 קלב. כלומר נתעשרנו בדברי חכמה. עפה"כ "עטרת חכמים עשרם", משלי
 יד, כד.
 קלג. מהטעמים הנ"ל.
 קלד. עיין לעיל הטר"ק קמו/כ-ט, עמ' 173-174.
 קלה. דברים שאלהי' הזהירנו שלא לעשותם.
 קלו. ויקרא כג, ג.
 קלז. ר"ל אפי' בשוגג. עיין לעיל אב קעו/י, עמ' 320, והטר"ק קמד/מ, עמ' 102.
 קלח. ומכל שכן.

כי הם כזדי. קלט^ט בין שנעשתה בהם כלאכה קמ^ט ובין שהמלאכה והחלול עומד
 בהן באח זרי": קמא^ט העומד ויושב עמהם בביהם למען הנאתו הוא נחשב
 בהם בדיני": קמב^ט וכן המסלף קמג^ט את האנשים מדרך הישרה נקמתו גדולה
 כירבעם אשר חטא והחטא לישראלים: קמד^ט כן המפריד עצמו מלהחזיק לאנשים
 בתורת ה" וחפצו קמה^ט ומלהורות עליה נאמר "מונע בר יקבוהו לאוט" קמו^ט
 וגו' "אורו כרוז אמר מלאך ה" אורו ארור יושביה כל"ב קמז^ט לעזרת
 ה" ליי"ב: קמח^ט כי אחד "המסגה עור בדרך" קמט^ט ואחד הרואה עור תועה
 ואינו מדריכו על זה אמר "ארור מסגה ע"ב" קנ^ט וכן השומע ומחריש קנא^ט
 ככתו' "אלה עשית והחרשתי דמית היות אהיה כמוך" קנב^ט
 "סוף הכל קנג^ט כן המתחבר עם השוגים וממירים כהם קנד^ט יריגנו
 האלהים קנה^ט

95

100

ענויי נוסחאות

92. באח זרים] באחורים (א.ב.ג.). בכ"י ז. נשכחה תיבה זו. 97.
 ליי"ב] בגבורים (ד.). 100. השוגים וממירים] השוגים וממירים
 (א.ב.ג.).

הערות

- קלט. הריגו כמזידים.
 קט. כלומר, ביום הטבת עצמו.
 קמא. ז"ל: באחורים כלומר, איחר לכבוה האש לפני חחילת השבת. ראה
 ענויי נוסחאות.
 קמב. זה נחשב כאילו מקיים דיני הרבנים. עד כאן ביקרתו של הדין
 על אלה כהקראים שסברו להתקרב לרבנים כדי להשפיע עליהם ולהעלותם
 על דרך הקראים.
 קמג. עפה"כ "ויסלף דברי אדיקים", שמות כג, ח, דברים טז, יט.
 קמד. עפה"כ מלכים א' יד, טז. ועוד הרבה מקומות במלכים א'-ב'.
 קמה. עפה"כ תהלים א, ב.
 קמו. משלי יא, כו.
 קמז. ר"ת: כי לא באו.
 קמח. ר"ת: לעזרת ה" בגבורים. שופטים ה, כג.
 קמט. דברים כז, יח.
 קנ. ר"ת: עור בדרך. שט.
 קנא. כלומר, אם שומע דברים רעים ומחריש דומה למי שאמרם.
 קנב. תהלים נ, כא.
 קנג. ר"ל האחרון ברשימת החוטאים הנזכרים בקטע זה.
 קנד. כמו הרבנים.
 קנה. אלהי' ישפוט אותו.

ככתו"וועם שונים אל תתערב": קנ"ו וכתוב "פן האלף ארחותיו ולקחת
 מוקש לנפשך": קנ"ז וכתוב "בני אל חלך בדרך אתם מנע רגלך מנתיבתם": קנ"ח
 וכתו"ו" כן ארחות כל בוצע בצע את נפש בעליו יקח"קנט" בנקמת תמים דעים: קס
 וכתוב "בארח רשעים אל תבוא ואל האסר בדרך רעים": קס"א והנפרז מכל
 אלה ומוכיח על כל אלה ולבות ינעים: קס"ב עליו כתו"ו "ולמוכיחי"
 ינעם ולמהוכחי"קס"ג תבוא עליהם ברכת טוב"קס"ד בזה ובבא"קס"ה מאל עושך:
 "עוד אמרת במשנה שלכ"קס"ו ר' יהודה הנשיא"קס"ז וחבריו התנאים
 אמרו על הביצה: אין נותנין ביצה ביום השבת (3) בשביל שתצלה ולא
 יפקיענה בסודרין בשביל שתתגלגל הביצה ולא יטמנה בחול ובאבק
 דרכים בשביל שתצלה הביצה: קס"ח וחפצם"קס"ט שכל אלה מותר לעשותם קודם
 השבת בביצה. קע

שנויי נוסחאות

102. ארחותיו] ארחותיו (א.ב.ג.). 106. ולמוכיחים ינעם] בכ"י
 א. נשטמו חיבות אלו. 107. ולמתוכחים] ולמוכיחים (א.ב.ג.).
 ובבא] ובבוא (א.ג.ד.). 111. אלה] בכ"י א.ב.ג. נשטמה חיבה זו.

הערות

- קנ"ו. משלי כד, כא. שונים, כנוי לאנשים בעלי סזימה נסתרות.
 קנ"ז. שם, כב, כה.
 קנ"ח. שם, א, טו.
 קנט. שם: טט, יט.
 קס. עפה"כ איוב לז, טז,
 קס"א. משלי ז, יד.
 קס"ב. עמה"כ "...ודעה לנפשך ינעם", שם ב, י.
 קס"ג. חיבה ולמתוכחים" הוסיף הדסי לפסוק.
 קס"ד. שם, כד, כה.
 קס"ה. בעולם הזה ובעולם הבא.
 קס"ו. משנה שבת.
 קס"ז. הדסי מייחס את דברי התנא קמא לר' יהודה הנשיא כי הוא סידר
 את המטביות. עיין פ"ג, ג. ראה השוואות(3).
 קס"ח. הדסי שינה את לשון המשנה שם.
 קס"ט. היינו, דעת.
 קע. כי בזה אין החשש "טיחתה בגחלים".

הערות

- (3). מספרות הרבנים. ראה משנה שבת פ"ג, ג! "אין נותנין ביצה בצד
 המיחם בטביל שתתגלגל, ולא יפקיענה בסודרין ור' יוסי מתיר.
 ולא יטמינה בחול ובאבק דרכים בשביל שתצלה ור' יוסי מתיר..."

ולענין המדורה אמרו קעא ממלא אדם בערב שבת חביה מים (4) ומכינה ונותנה כנגד המדורה לא שיחמו אלא כדי שתפוג צנתן ככה ההלכה בחריצה: קעב
 וכן שמעון בן גמליאל אמר קעג (5) האשה מדיחה קעד ידיה בשמן ומחממתן כנגד הנר ומדורתן: קעה "פצו קעה כן נוחנת ידיה על בנה הקטן וסכה אותו: קעו
 וכן כך אדם עצמו שמן ומחממת כנגד המדורה ואינו חושש מיום קדושתו: קעז
 כן נוחן אדם בלי חחה הולף של מים קעח הדולף ביום שבת (6) וימות מועדיו קעט במצותו: קפ

שנויי גוטטארות

115. וכן [רבן (א.ב.ג.) ורבן (ד.) האשה] אכה (א.ג.) . 116. הנר ומדורתן [האור ומחממתן (א.ב.ג.) . 118. שבת] שבתן (א.ב.ג.) .
 119. במצותן [כמצותו (א.ב.ג.ד.) .

הערות

קעא. שבת. מ, ע"ב. ראה השוואה (4).
 קעב. עפ"כ "כי כלה ונחריצה שמעתי" ישעיה כה, כב. כלומר נענין זה אין מחלוקת בגמרא.
 קעג. שבת שם. ראה השוואה (5).
 קעד. היינו סכה ידיה.
 קעה. פתיחת פה לבטא דברים בלי שימת לב. עפ"כ תהלים כב, יד. איכה ב, טז.
 קעו. שבת שם. ראה השוואה (5).
 קעז. שם. הדין החליף רישא בסיפא.
 קעה. עיין משנה עירובין פ"י, ו, וחילוק (6).
 קעט. כלומר, ימי מועד.
 קפ. לפי מצוות וחודאת המשנה.

השוואות

(4). הטוה שבת מ, ע"ב: "מביא אדם קיתון מים ומניחו כנגד המדורה לא בשביל שיחמו אלא בשביל שתפיג אינתן".
 (5). מספרות הרבנים. ראה בשבת מ. ע"ב נאמר: "רשב"ג אומר אשה סכה יזה שמן ומחממתה כנגד המדורה וסכה לבנה קטן ואינה חוששת".

חילוקים

(6). א. מספרות הרבנים. ראה משנה עירובין פ"י, ו: "קולט אדם מן המדחילה למטה מי שפחים ומן הצנור מ"מ טוחה".
 ב. מספרות הקראים. הטוה לאדרת, דף מט, ב' צ"כ גפ מימי המטוי שירדו בשבת. הם באזור כפני שלא הוכנו מיום טמי כל שכן כשיהיו מוכנים ללקחם מטרות הרבים ע"י העלה... ואילו ר' משה בגי במטאה משה, טור ורך הטוב, פוסק: "מוחהו לתה ולטיט בליט תחת הדולף הטורד ביום סגדיר. ואט יהמלא מטלסלו וטופכו ומחזירו למקומו, כן דעה בעלי הקבלה".

ואם נתמלא הכלי שופך ושונה קפא ואינו חושש מאזהרתו: קפב ועל אזור החגורה אמרו מחמם אדם אלונסית אחת ומעכה על גבי מעיו בשבתו קפג ואינו (7) חושש מיום קדושתו: ועל נפילת דליקה בשבת אמרו קפד מצילין שלש סעודות בשבת הראוי לאדם והראוי לבהמה (8) באכילתו: באי זה צד נפלה דליקה קפה בערב שבת קפו מצילין שלש סעודותיהן: "צרתו עוד לאמר בשחרית מצילין מזון שהי סעודות. במנוחה מצילין מזון סעודה אחת ר" יוסי אומר לעולם מצילין שלש סעודות קפז

שנויי בוסהאות

121. ומעכה [ומניחה (א.ב.ג.)]. 123. לאדם [לאדם (א.ב.ג.)].
 לבהמה | לבהמה לבהמה (א.ב.ג.).

הערות

קפא. חוזר ונותן שוב את הכלי חתה הדלף.
 קפב. מאזהרת "לא תעשה כל מלאכה".
 קפג. עיין משנה שבת פי"ד, ד; פכ"ב, ו; בגמרא שם קמז, ע"ב וחילוקים 7.
 קפד. משנה שבת פט"ז, ב. ראה השוואות (8).
 קפה. כלומר אין הבדל באיזה צד של הבית נפלה הדליקה.
 קפו. אחרי ערוב יום שטי, כלומר בליל שבת.
 קפז. משנה שבת טט.

חילוקים

(7). מטפחות הרבנים. משנה פכ"ב, ו כתוב: "טכין וממשטין [ס"א: בבני מעיים] אבל לא מחעמלין...". רש"י: לשפטף בכח. ושם בגמרא קמז, ע"ב; "טכין וממשטין בבני מעיים בשבת ובלבד שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול...". ובמשנה שם פי"ד, ד: "החושש במתנין לא יסוך סמן וחומץ [רש"י: ואין אדם טך מהן אלא לרפואה] אבל טך הוא את הסמן".

השוואות

(8). מספרות הרבנים. ראה משנה שבת פט"ז, ב: "מצילין מזון ג' סעודות הראוי לאדם, הראוי לבהמה. כיצד נפלה דליקה בלילי שבת מצילין מזון ג' סעודות. בשחרית מצילין מזון ב' סעודות, במנוחה מזון סעודה אחת. ר" יוסי אומר: לעולם מצילין מזון שלש סעודות".

אמר ר' יהודה דר' שמואל בר שילה ^{קפח} משמיה דרב אין הזלקה מצויה
 אלא במקו' שמחללין בו את השבת כך הורו בפירושיה' רועיך: ^{קפט}
 "קרא כחייב" ואם לא חטעו לי לקדש את יום השבת ולבלתי שאח משא
 וב"א ^{קצ} בשערי ירושלים: והצתי אש בשעריה ואכלה אלכנזוה ירושלם:
 ולא תכבה" ^{קצא} לעולמך: "רוחו" ^{קצב} מאי לא תכבה: אמר ר' נחמן ברי יצחק
 בשעה שאין בני אדם מצויין לכבותה לכן אמר לא תכבה: ^{קצג} ובני
 מקרא משכילי ג"ע אמרו אין את האמורה בכאן אש ממש אלא נקמה וקצף
 של אלהיך: ^{קצד}

130

"שמואל אמר ^{קצה} עושין מדורה לחיה בשבת סבור מניה להיה אין,
 לחולה לא בימות הגשמי' אין: בימות דחמה לא, ^{קצו} אמר ר' שמואל הקיז
 דם ונצטנן בשבת עוטיין לו מדורה ^{קצז} בשבתך: "תקופת המזל אפילו אם
 הוא עוטיין לו מדורה ודוקא אותיבי ציבי ^{קצח} מלמעלה למטה שלא בדרך
 בנין אבל מלמטה למעלה דרך בנין אטורה בעיניך: ^{קצט}

135

140

שבועי נוטחאווה

- 129. כחייב [בחוב (א.ב.ג.) . ולבלתי] לבלתי (א.ב.ג.) . במקרא שם:
- ולבלתי. 130. וב"א [בכ"י א.ב.ג. נשמטה בטעות חיבה זו.
- 132. לא] ולא (א.ב.ג.) . 133. אש ממש] בכ"י א.ב.ג. נשמטו חיבות אלו.
- 139. ודוקא] ודוקי (ד.) .

הערות

- קפת. צ"ל: א"ר יהודה בריה דרב שמואל משמיה דרב. שבת קיט, ע"ב.
- קפט. טנזי לרבננים.
- קצ. צ"ל: ובא.
- קצא. ירמיה יז, כז.
- קצב. עפ"כ "רוח לב... " תהליט מה, ב.
- קצג. שבת שס.
- קצד. והליבת "אש" היא דרך מעבר. זוהי המידה הג"ד בשמונים המידות
 שחזטי דורש בהן את החורה. עיין אשה"כ תשר"ק קעב/ג, דף סז, ב"א.
- קצה. שבת קנט ע"א.
- קצו. בגמרא שם ישנה גירסא אוח המוסיפה: "ולא היא ל"ש חיה ול"ש חולה
 ל"ש בימות הגשמי' ול"ש בימות החמה. כדאתר אמר רב היא בר אבין
 אמר שמואל הקיז דם ונצטנן וכו'".
- קצז. עיין שבת שס.
- קצח. עשבים. ראה בגא מציעא כט, ע"ב.
- קצט. בשבת שס, לא בזכר איסור זה.

תמכו אשורם^ב בני כקרא מצדיקי נ"ע ואמרו, אמרתם לעשות מדורה בשבת לחיה היולדת^ג ודנחם פקוח נפש פוטר את המצוה כשסברו והתירו מפרשיך: ד' "שפטו כן" לפי⁽¹⁾ שבכל צרכיה של אשה שמילדין אותה בחול מילדין אותה בשבת: אומר^ד "לא כרת שרך" מכאן שכורחין את הטבור בשבת וכל ענייני ילדיך: ח' "רגשו" עוד^ו ו"במים לא רחצה למשעי" מכאן שמרחיזין את הילד: ואמרו^ו בזהמלה לא המלחת^ז מכאן שמולחין את הילד: ליום קדשך^ח "קרא עוד אומר" והחלת לא חתלת^ט מכאן שמלפפין את הילד: מאלה מותר לנו לעשות כל יעשה^י בילד: אמרו משכילי נ"ע ואין נדין מדברים אלה^{יא} דברים אחרי^{יב} מדורות אש ונרות ואבוקות ליולדת ולילד: שלא אפשר^{יג} לעשותן בימי שבתותיך:

שניי נוטאות

4. שרך [שוך (א.ב.ג.ד.)]. במקרא הכתיב חסר: "שרך". 5. ענייני [ענייני (א.ב.ג.)].

ביהערות

- א. בכ"י א. ג. פרק זה הוא תשר"ק, קט"ג.
- ב. עפה"כ "תמך אשורי במעגלותיך", תהליט יז, ה. כלומר, חזקו דבריהם.
- ג. עיין שבת קכט, ע"א.
- ד. עיין לעיל, תשר"ק קמח/ט-ו, עמ' 234-236; ולהתייחסות שם.
- ה. היינו נפקוח נפש דוחה את השבת.
- ו. שבת קכט, ע"ב ראה השוואה (1).
- ז. יחזקאל טז, ד.
- ח. כלומר, כל המלאכות הקטורות להולדת הילד.
- ט. עפה"כ "לכה רגשו גויים...". תהליט ב, א. כלומר, רעטו וטאנו.
- י. כל מה שצריך להעשות.
- יא. כלומר, מהתיכת הטבור, רחיצת הילד וכו'.
- יב. ר"ל שאסור.

השוואות

- (1). כספרות הרבנים. ראה שבת קכט, ע"ב: "ואמר רב נחמן בר אבהו אפי' רב: כל האכור בפרטת תוכחה עושיין לחיה בשבת שנאמר: "ומולודתיך אשר הולדת אותך לא כרת שרך ובמים לא רחצת למשעי-והמלה לא המלחת והחלת לא חתלת"- (יחזקאל טז, ד). "וכולודתיך ביום הולדתך" - מכאן שמילדיט את הולד בשבת. "לא כרת שרך" - מכאן שחוחיין הטבור בשבת. "ובמים לא רחצת למשעי" מכאן שרוחזין הולד בשבת, "והחלת לא המלחת" - מכאן שמולחין הולד בשבת, "והחלת לא חתלת" מכאן שמלפפין הולד בשבת."

"צו עוֹד" ג' ביולדת בילידתה בשלשה ימים הראשונים (2) אט אמרה איני צריכה מדורה אט ונר כחללין עליה השבת ועושיין לה: י' מג' ועד ז' אט אמרה איני צריכה מחללין עליה: ט' כהאוחה יום קדשך: ט"ז "פתחו פה שפטו צדק" י' גם בזה י"ח כשכילי ג"ע ואמרו אהה ה' אלהים: י"ט פיה אמר איני צריכה ולמה נחלל עליה השבת בזדוני' כ' ורבות יולדות ראינו אותן בלא גר ומדורה בשבת, וצירים רבים יאחזון כ"א והן נמלטות בתסד אלהים קדושים: כ"ב ולמה נחלל ימי קדש עושך: כ"ג

15

"עוד יותר" כד אט נחלל עליה השבת והיא מתה מה הועלנו לה: ואנו פשענו לאלהינו וחללנו יום קדשנו ונשארנו באטמת האלה בעדה: כ"ה ושמה לא נחלל עליה והיא מתרפאח ונצלה ונמלטת מעצבונה, כ"ו ואיך נקטה ערפנו ונעיו פנינו כז בזדון לפני בוראנו אלהיך:

20

שנויי נוסחאות

- 12. [מדורת] מדורות (א.ג.). עליה השבת ועושיין לה מג' ועד ז' אט אמרה איני צריכה. מחללין [בכ"י א.ב.ג. נשמט משפט זה. 14. אמר] אומר (א.ב.ג.ד.). 16. קדושים [קדוש קדושים (א.ב.ג.). 19. קדשיו] קדשו (א.ב.ג.ד.). 21. בוראינו אלהיך [בוראינו בוראך (א.ב.ג.ד.).

הערות

- יג. שבת קכט, ע"ב. ראה השוואות(2), ולעיל השו"ק קמח/ג עמ" 237.
- יד. היינו, מדורת אט.
- טז. הדטי או המעתיק טעה. לפי דברי הגמרא שם; מג' עד ז', אמרה לא צריכה אני לז' מחללין עליה אט השבת. ואמנט בכ"י א.ב.ג. נשמט משפט זה. ראה שנויי נוסחאות.
- טז. כמו טאנו מטעמים שהיא היתה מהאווה אע"פ שהיא אומרת: איני צריכה.
- יז. עפה"כ "פתח-פיך שפט-צדק" כשלי לא, ט.
- יח. גם בהלכה זו.
- יט. עפה"כ שוכטים ו, כב; איוב ז, ז.
- כ. היינו, בכוונה החילה.
- כא. עפה"כ "צירים וחבלים יאחזון", ישעיה יג, ה.
- כב. עפה"כ תהלים נב, י, ועוד מקומות במקרא.
- כג. כלומר, אשר ה' עושנו, עשה אותנו יום קדש.
- כד. יש לו להדטי טענה יותר גדולה לרבניט.
- כה. היינו, בגללה.
- כו. עפה"כ "בעצב תלדי בניט", בראשית ג, טז.
- כז. עפה"כ מלכים ב' יז, יז; דברים כח, ג.

השוואות

(2) מספרות הרבניט. ראה שבת קכט, ע"ב: "אמרי נהרדעא הויה יג", ז', ול', ג' [בשלשה ימים הראשונים] בין אמרה צריכה אני ובין אמרה לא צריכה אני, מחללין עליה אט השבת. ז' [היינו מג' עד ז'] אמרה צריכה אני, מחללין עליה אט השבת אמרה לא צריכה אני, אין מחללין עליה אט השבת. ל' [היינו מז' עד ל'] אפי' אמרה צריכה אני אין מחללין עליה אט השבת, אבל עושיין ע"י ארמאי..."

"סדרו עוד בחולה ואמרו^{כח} אם הקיז דם ונצטנן עוטיין לו מדורה בשבת:
 ואפילו בחקופת תמוז מחללין עליו השבת: ורופאי^א בקיאי^ב רבים לא גזרו עליו
 מיתה אשר חכמו ברפואותיך:^{כט} "נחלל עליו השבת על הטפק למה:^ל ובחולה עוד
 אמרו מחמין לו חמין בשבת בין להשקותו בין להברותו^{לא} למה: מפני קיום
 נפשו שלא ימות לפניך: "מיד מחמין לו ולקטון וליוולדת בשבת:^{לב}
] ועוד אמרו^{לד} הבולע עלוקת מים⁽³⁾ ויטתכן בו מחמין לו חמין
 בשבת. [ובני מקרא מלמדי נ"ע אמרו ראינו בולע עלוקת מים כמימיך:
 "לימים רבים תאחר בגרונו^{לה(4)} ולא יסתכן כי תצא במיני טמים:

שנויי נוטחארו

23. בקיאים רבים [רביס בקיאים (ד.) .24. ברפואותיך [ברפואתיך (א.) .
 26. בשבת [בשבת .29. תצא [יצא (א.ב.ג.) .

הערות

- כח. שבת קכט, ע"א; לעיל א"ב קעח/ט, עמ" 330.
 כט. כי שמואל לא אמר ששואלים לדעת הרופאים.
 ל. כלומר, למה נחלל את השבת על הטפק?
 לא. היינו להבריא אותו ע"י חימום.
 לב. עיין שבת קכט, ע"א, ולעיל א"ב קעח/ט, עמ" 330.
 לג. משפט זה המופיע בב"י א.ב.ג.ד. נשמט ממהדורת גוזלון.
 לד. עיין עבודה זרה יב, ע"ב והילוקית (3).
 לה. כלומר, העלוקה נשארה בגרונו ימים רבים.

חילוקים

- (3). מספרות הרבנים. ראה עבודה זרה יב, ע"ב: "... דאמר רבי הניגא הבולע
 קימא של מים מותר להחם לו חמין בשבת! ועיין רמב"ם הל' שבת פ"ב,
 ו; שו"ע או"ח הל' שבת שכח, ז.
 (4). מספרות הרבנים. עיין חוטמות עבודה זרה יב. ע"ב, ד"ה "הבולע נימא
 מותר להחם לו חמין". ואע"ג ובבכורות פ"א אלו מומין (דף מד, ע"ב)
 משמע שגם אחר שטחה העלוקה הוא יכול לחיות הרבה, מ"מ מחללין עליו
 את השבת כיון שיט בה סכנה, מידי דהוה אמכה שעל גב היד וגב הרגל
 (ע"ז כח, ע"א) דחשבינן כמכה של חלל לחלל את השבת קף על גב טפעמים
 מתרפא מאליו".

ומעולם לא ראינו שימות אדם מזה ^{לו} ובדבריו מסופקים לא נחלל את יום שבתך: ^{לז}
 יככה אמרו עוד על בעילה בשבת: שמע מניה שמוחר לבעול גערה ולהוציא
 בחוליה בשבת: ^{לח} ומטכילי נ"ע אמרו כל בעילה אסורה בכל ימי קדשך: ^{לט}
 "יען מדבריה ^מ שאמרתם: ^{מא} אין מספיקין ^{מב} ואין מטפחין ^{מג} ואין מרקדין (5)

שנויי נוסחאות

30. ובדברים [וכדברים (א.ג.) .32. אסורה] בכ"י א. ג. נשמטה חיבה זו.
 33. מדבריה [(א.ב.ג.) מדברים (ד.) .

הערות

- לו. היינו, מבליעת עלוקה.
 לז. על דעות הרבנים בספק פיקוח נפש בשבת, עיין לעיל חשר"ק קמח/ט-ו,
 עמ"ס 234-236 והחמילוקים שם.
 לח. עיין כחובות ז, ע"א, טב, ע"ב. הדסי החחיל לדון בענין זה לעיל
 א"ב קמז/ו-ט, עמ"ס 87-90 עיין שם, וחילוקים 10-11 שם. מכאן דן הדסי
 בנושא זה בפרטי פרטים. חלק מטענותיו והוכחותיו לקוחות מחבורו
 של אלקירקיסני "כחאב אל אנוואר ואל מראקב" ראה את התרגום לעברית
 של פרץ זה ע"י נמוי ושוארץ במאמרים "פרקי שבת מאלקירקיסאני",
 חורב, א' (חרי"ד) עמ"ס 200-206.
 לט. כלומר, אף ביו"ט. איסור תשמיש בשבת הוא קדום ונמצא גם ספר האצ"ל
 פרק נ, ח.
 מ. צ"ל: מדבריתם. ראה שנויי נוסחאות.
 מא. משנה ביצה פ"ה ב. ראה השוואות ל(5).
 מב. הוא הנגזר וההכאה בצלצל, פיה"מ, ולדעת רש"י (ביצה לו, ע"ב) להכות
 ביד על הירך.
 מג. "ההכאה יד על יד". פיה"מ.

השוואות

- (5). מספרות הרבנים. ראה משנה ביצה פ"ה, ב: "כל שחייבין עליו משום
 שבות. משום רשות, משום מצוה בשבת חייבין עליו ביום טוב. ואלו
 הן משום שבות... ולא מטפחין, ולא מספקין, ולא מרקדין...".
 ובספרא (אחרי פרק ז) אמרו: "מנין שלא יספוק ולא יטפח ולא ירקד -
 תלמוד לומר: שבתוך". ומעם האיטור הוא: גזירה שמא יחקן כלי שיר.
 עיין ביצה לו, ע"ב, רמב"ם הל' שבת פכ"ג, ה.

מק"ו^מ מאלה אסורה הבעילה|כשהורחם: ^מ אם ספיקת כפים ורקוד רגלך:
 "טפוחת ידינו בשדים וברכים אסורים: ק"ו העושה פצע וחבורה במקור
 דמים^מ. ואם המכה לחברו בנחיריו" או בכל אברים: ומוציא דם הוא
 מחלל יום קדשך: ^מ "חבורת בעילה בכלי הראוי ^מ לרחם האשה: העושה
 זאת אינו מחלל על אחת ^מ כמה וכמה ^מ שהיא אסורה בשמוטה: (6)

טבויי נוטהאות

34. רגלך] רגליך (א.ב.ג.ד.). 35. בטויים וברכים] בטויים וברכיים
 (א.ב.ג.ד.). ובטויים וברכיים (ד.). 37. יום] ימי (א.ב.ג.ד.).

הערות

- מד. זוהי המידה הראשונה מי"ג המידות של ר" ישמעאל והמידה הט"ו מטמונים
 המידות של הדסי. עיין אשה"כ א"ב קסט/ל, דף סה, א'.
 מה. כלומר, הק"ו הוא מההלכה שהרבנים הורו "איך מספיקין וכו".
 צמה. עיין קירקיסאני, "חורב" שט, עמ' 205.
 מו. עיין שבת קת, ע"ב: רמב"ם הל' שבת פ"ח, ה. פי"ב, א.
 מז. היינו אבר הזכר.
 מח. אינו מחלל רק בגלל מלאכה אחת.
 מט. יסגן בזה כמה וכמה מלאכות שבגללן אסור בתשמיש.

הערות

- (6). מטפוחת הקראים. ראה קירקיסאני, בתרגום נמוי ושווארץ, "פרקי
 שבת באלקירקיסאני", חורב, א" (חרי"ד), עמ' 205: "האיסור של דרך
 ארץ כוטעט בטפוח זה [פרק י"ד באלקירקיסאני] בשל שלש סבות.
 ראשית מטום שהוא טמא; שנית מטום שהוא קובע זריעת זרעים, שהרי
 אין להבדיל בין מעשה זה וזריעה בטויה בשבת, ומוכח ברור מההוש
 והבינה. וטמולס, מתלוח היא בפגיעה והתאכצות, וכל מיץ יגיעה
 והתאכצות, שאינם נחוצים וחשובים לשמירת העובת אסורים לפי כל דעת
 חכמ". ענן למד איסור התשמיש המטה בשבת מהכתוב "בחריש ובקציר
 השבות", אמור לך, כ"א. מובא ע"י אברהם בן עזרא בפירושו לתורה,
 שמות ט. עיין גם קירקיסאני HUCA, VI, עמ' 334; ורועל, Karaite Halakah,
 עמ' 49, והערה 76 שם.

אף יותר^ג כי חטרה בטורח גדול ובוזיעת גוף ביגיעת מלאכת תאוותך:
 "זורע זרעים וזרעונים^{נא} בזריקה בלי יגיעה כדי שיצטחו אסור ביום
 קדשך:^{נב} על אחת כמה וכמה המזריע מכח גופו ותאוותו ממוח^{נג} בשרו
 ברחם בכלי הראוי למלאכתו במלאכתך:^{נד} אף מטמא ימי קדשך:^{נה} "ומקרא
 כהיב^{נו} "אם הטיב משבת רגלך"^{נד} וגו' רגלך זהו מהלכיך:^{נח} ההולך
 בדרכים בימי חול להטיב רגלו בימי קדשך:^{נט} והוא כתוב "מעשות זרכיך:^ס
 "הט מהלכיך:^{סא} לפיכך אמר ממשכילי נ"ע "רגלך" בטמיע על הערוה^{סב}
 כעין שאמר "ולא עשה רגליו ולא עשה שפמו"^{סג}

שנויי גוטטאוח

39. אף] אך (ד.). 40. זורע זרעים] זוריע זרועים (א.ג.). 43. זהו] והוא (א.ג.). - זו היא (ד.). 44. בימי קדשך] במי קדשך (א.ב.ג.).
 והוא] והוא (א.ב.ג.). 45. אמרו] אמרו (א.ב.ג.ד.).

הערות

- נ. כלומר, גוסף לפצע שהוא גורם, בעצם המעשה יש טורח גדול. ראה להלן
 א"ב קפ/ג, עמ" 338.
- נא. היינו זרעוני גינה ואילן. שבת פ"ט, ז; חוספתא כלאים א, טו.
- נב. מלאכה אחרת בעילה, לפי הדסי היא - "זריעה!". ראה להלן א"ב
 קפ/ו, עמ" 339.
- נג. היינו מיץ הגוף. ראה להלן א"ב קפ/ד, עמ" 338.
- נד. כלומר, אין כאן אפי' שינוי בדרך עטית המלאכה. בענין "המטנה פטור",
 עיין שבת עז, ע"ב צב, ע"א.
- נה. טעם גוסף לאיסור בעילה בשבת הוא, שהוא מטמא עצמו ביום קדש.
 ראה להלן א"ב קפ/ה, עמ" 338.
- נו. הדסי מביא הוכחה גט מהמקרא על איסור חטמיש בשבת.
- נז. ישעיה נח, יג.
- נח. אם היה כתוב רק "רגלך" הייתי מבאר שהכוונה היא להליכה בשבת.
- נט. כלומר לא ללכת בשבת הליכה של ימי חול.
- ס. ישעיה שם.
- סא. כלומר, הרי יש כתוב אחר המדבר על הליכה, ו"רגליך" - מיותרת.
- סב. היינו ש"רגליך" באה לאסור בעילה בשבת.
- סג. שמואל ב יט, כה. ורגליו נאמר שם ליד "שפמו" לכן כוונה הכתוב
 שער רגליו, היינו הערוה.

וכתוב "ויבוא שאול להסך את רגליו"^{סד} אך מסך הוא את רגליו"^{סה}
 והיא הערוה בעצמת לבבך: "דבר הכתוב עוד את הראש ושער הרגלים:^{סו}
 ואם משמע "וכבדחו מ"ד"^{סז} לדרכי העולם יצא פירוש רגלך לענין
 בעילת ערוה שהן הרגלים: בעניינין: "גם אם תאמר על רגלך לענין
 הליכת דרכים הוא: יצא פירוש דרכיך"^{סח} לענין בעילה הוא: בעין
 האמור "כי דרך נשים לי"^{סט} "כי שיח לו וכי שיג לו וכי דרך לו"^ע
 "ואיש אין בארץ לבוא עלינו כדרך כל הארץ"^{עא} בעולמך: "בירורו"^{עב}
 שכל הדברים המסותרים מלהגלות עד מה:^{עג} נקראי בלשון דרך כמו
 "דרך נהש עלי צור ודרך גבר בעלמא"^{עד} "ואיש אין בארץ לבוא עלינו
 כדרך כל הארץ"^{עה} בארצן: "אף עוד אבררו"^{עו} ממת לשון חפצך:
 שאמר "עשדת חב"ק"^{עד} שנאסרה הבעילה"^{עה} שאם תאמר שעל חפצים אחרים
 בדעתך:^{עט} כבר אמר "ממצוא חפצך ודבר דבר"^פ בפוך:

שנויי גוסתאות

50. רגלך לענין [רגליך לענין (ד.) . 51. הליכת] בכ"י א. נשמטה
 היבה זו. לענין הליכת דרכים היא; יצא פירוש דרכיך [בכ"י א. נשמט
 בטעוה משפט זה. 51. בעלמא] בעלמה (א.ב.ג.ד.) . במקרא: בעלמה.
 52. אבררו [אבר (ד.) . 54. בדעתך] הוא בדעתך (א.ב.ג.ד.) .

הערות

- סד. שמואל א' כד, ג, עיין קירקיסטאני, "חורב"ש, עמ' 204.
 סה. שופטים ג, כד.
 סו. ישעיה ז, כ.
 סז. ר"ת: מעשות דרכיך.
 סח. כי אז "דרכיך" מיותרת.
 סט. בראשית לא, לה.
 ע. מלכים א' יח, כז.
 עא. בראשית יט, לא.
 עב. מדוע צריך לבאר ש"דרכיך" הנאמרת בטבת לענין בעילה היא.
 עג. כלומר, אפילו כלשהו, עפה"ג "וחכמה-מה להם", ירמיה ח, ט.
 עד. משלי ל, יט.
 עה. בראשית שם.
 עו. כלומר, הדסי אומר שהוא יברר איטור הבעילה, בשבת, מעוד פסוק.
 עז. ר"ת: חפצך ביום קדשי. ישעיה נח, יג.
 עח. היינו בשבת.
 עט. שיט בדעתנו לעשות בשבת.
 פ. ישעיה שם.

אכן 'חפצך' הוא על בעילת אשה: כי אין חפץ ודרך הגבר יותר חוץ
מזו^ב אף ממדרש ריבונין רועין^ג שאמר חפצך אסורים חפצי שמים מותרים^ד
אין חפצך יותר מחפץ אשה: בתאותך וחפצך זו מכל חפצי גופך:

"בעילת אשה הלא היא מחפצי וכאויי הגוף: וכבר מדברי חכמיך:
נאסרה הבעילה לך כי היא תאות וחפץ הגוף: ועוד מדבר אחר נראתה לנו
הבעילה אסורה לעיניך: "גמחה"^ה ועקרה שהיא באחת מן המלאכות הנעשות
לכתחלה בשבת: שבמלאכות בני אדם^ו מתיגעין ומחעיפין ומזיעין זעה בימי
חול משבת^ז בידיעתך:

"דרכה של בעילה כזו^ח מתיגעין ומחעיפין ומזיעין זעה: ויותר
מזה^ט מיץ גופם מוציאים ומשליכים ברוחם האשה מרוב יגיעתם ורוב הזיעה:
מה שאין כן במלאכתך: "הלא זה יותר מיגיעת מלאכת העולם: ולא עוד
יותר^י כי גם הוא מטמא את יום הקדש^{יא}

שנויי נוסחאות

5. תאות [תאות (א.ב.ג.) .6. הנעשות] הנעשית (ד.) .7. לכתחלה
להתחלה. [זעה] זועה (א.) . זיעה (ג.ד.) . בימי חול... ומזיעין זעה...
בכ"י א. נשמט בטעות משפט זה. בימי [כימי (ב.ג.) .9. זעה] זיעה
(ב.ג.ד.) .11. מיגיעת] בכ"י א.ב.ג.ד. נשמטה תיבה זו. מלאכת
ממלאכת (א.ב.ג.ד.) .

הערות

- א. בכ"י א.ג. פרק זה הוא א"ב קפד.
- ב. כלומר, בתאווה אחרת מאשר בעילה, עיין לעיל א"ב קמז/ו עמ"ס 187.
- ג. היינו הרבנים.
- ד. עיין שבת קנ, ע"א.
- ה. היינו, גם.
- ו. כלומר, היא כלולה בין מלאכות בני אדם.
- ז. היינו, המלאכות שבני אדם רגילים לעשותם ולהתעייף וכו' בהם יותר
בחול ולא בזמני מנוחתם.
- ח. כלומר היא כלולה בין המלאכות המעייפות.
- ט. ר"ל, היא אפי' יותר מאמר מלאכה מעייפת רגילה. עיין גן עדן, דף
כז, א"א.
- י. כלומר, שום מלאכה אחרת, אינה מוציאה כ"כ הרבה כוחות מהאדם.
- יא. כלומר, ישנו טעם נוסף לאיסור בעילה בשבת.
- יב. היינו, הוא מטמא את עצמו ביום הקדש.

והכתוב אומר "וכבדתו מעשות דרכיך" יג בעולם: וכתוב "זכור את יום השבת לקדשו" יד מטמאתך: "ויותר מזה הלא מלאכת הזריעה האדם משליך וטומן וזורע זרעים כדי להצמיח: טו וזה מזריע זרע מחרישת כלי הראוי ברחם מכח גופו ברוב יגיעה כדי להצמיח: טז הלא יש כלום יותר בהכמתך: יז "זו מלאכה אחת" יח והיא שתיים: יט ובעמל אחד ממציא כ פי שניים: כא חרישה וזריעה מלאכותיים: כב וחכמיך אומרים באבות מלאכות ארבעים הן חסר אחד כג בעיניך: כד(1) "חורש: והזורע: והקוצר: והמעמר: והזס: (2)

שנויי גוטטאוח

14. מטמאתך [מטומאותיך (ד.) .15. להצמיח [להצמיחה (ד.) .18. מלאכותיים [מלאכתיים. (א.ב.ג.ד.) .הן [הם (ד.) .19. אחד [אחת (א.ב.ג.ד.) .והזורע [והזוריע (א.ג.) .והמעמר [בכ"י א.ב.ג. נשמטה בטעות מלאכה זו.

הערות

- יג. ישעיה נח, יג. כלומר אל תעשה בשבת דברים שיביאו אותך להרגיש דרך חול, ואיש טמא מרגיש עצמו כבחול.
- יד. שמות כ, ה. עיין לעיל א"ב קמז/ז, עמ" 188, וקירקיסאני, "חורב" שם, עמ" 204.
- טו. ומלאכת הזריעה אסורה גם כאשר אין בה טרחה.
- טז. ומכ"ש שמין זריעה כזו צריכה להיות אסורה בשבת.
- יז. האם ישנה בזריעה רגילה דבר שיעשה אותה יותר אסורה מבעילה?
- יח. "זריעה" היא מלאכה אחת מל"ט אבות המלאכות של שבת.
- יט. היינו בבעילה ישנן שתי מלאכות.
- כ. ר"ל מביא את עצמו, עפה"כ "וימצאו בני אהרן" ויקרא ט, יב.
- כא. למלאכה כפולה. עפה"כ דברים כא, יז.
- כב. היינו, מלאכה הנעשית בידי אדם. ראה הכוזרי ה, יב.
- כג. משנה שבת פ"ז, ב. ראה חילוקים (1).
- כד. עיין לעיל א"ב קמה/ל, עמ" 135.

חילוקים

- (1) מספרות הרבנים. ראה משנה שבת פ"ז, ב: "אבות מלאכות ארבעים חסל אחת: הזורע, והחורש, והקוצר, והמעמר, הדט, והזורע, הבורר, הטוחן, והמרקד, והלש, והאופה, הגוזז את הצמר, המלבנו, והמנפצו, והצובעו, והטווה, והמיטן, והעושה שתי בתי ניריך, והאורג שני חוטיך, והפוצע שני חוטיך, הקושר, והמתיר, והחופר שתי חפירות, הקוצע על מנת לתפור שתי חפירות, הצד בבי, הסוחטו, והמפשיטו, המולחו, והמעבד את עורו, והמוחקו, והמחטכו, הכותב שתי אותיות, והמוחק על מנת לכתוב שתי אותיות, הבונה, והסותר, המכבה, והמבעיר, המכה בפטיש, המוציא מרשות לרשות - הרי אלו אבות מלאכות ארבעים חסר אחת".
- (2) חמשת מלאכות אלו הן אבות מלאכות גם במשנה שם.

- והמכבר: (3) והטוחן: והלט: והאופה: וגו': (4) והצד צבי: והטוחטו:
 ותפטיטו: (5) והמנחתו: (6) והמולחו: (7) והמבשלו (8) וגו' הגוזז את
 הצמר: והמנפצו: והטוהו: (9) והאורג שתי בתו נירין: (10) והתופר: (11)
 והקורע: (12) וגו': הבוצר: והעולל: (13) והדורך (14) וגו': המבעיר:
 והמכבה: (15) והשורף: (16) וגו' הבונה: (17) והטח: (18) והסותר: (19)
 והצורף: (20) וחרש ברזל: וחרש

שנויי נוסחאות

20. וגו' [בכ"י ד. נטמטו כל התיבות "וגו' שבבית זה. 21. הגוזז [הגז
 (א.ב.ג.ד.). 22. והמנפצו [והמנפו (א.). והמנפסו (ד.). והטוהו
 והוהו (א.ג.). 24. הבונה [הבונה הבונה (א.). טעות המעתיק .

השוואות וחילוקים

- (3). היינו מנפה בכברה - נפה: "המרקד" במשנה שם.
 (4). כלומר, כל התולדות של אבות מלאכות אלו.
 (5). כל אלו הן אבות מלאכות גם במשנה שם.
 (6). היינו "המחטכו", במשנה שם.
 (7). אב מלאכה גם במשנה שם.
 (8). המשנה שם אינה מונה "מבשל" בין אבות-המלאכה. ראה שבת עד, ע"ב:
 "אמר רב פפא: שבק תנא דידן בישול סממנין דהוה במשכן ונקט אופה?!" -
 תנא דידן סידורא דפת נקט".
 (9). אלו הן אבות-מלאכה גם במשנה שם.
 (10). במשנה שם הן שתי אבות-מלאכה: "והעושה שתי בתי ניר והאורג שני חוטיין"
 (11). .. במשנה שם: "והתופר שתי תפירות".
 (12). במשנה שם: "הקורע על מנת לתפור שתי תפירות".
 (13). שתי מלאכות אלו אינן כלולות ב"ט אבות במלאכה במשנה שם. וראה
 שבת עג, ע"ב: "תנא הקוצר הבוצר והגודר והמסיך והאורה כולן מלאכה
 אחת".
 (14). "הדורך אינו כלול באבות-מלאכה במשנה שם. וראה שבת עג, ע"ב:
 "תנא הדש והמנפץ והמנפץ כולן מלאכה אחת הן".
 (15). אלו הן אבות מלאכה גם במשנה שם.
 (16). "השורף" אינו אב-מלאכה במשנה שם.
 (17). אב מלאכה גם במשנה שם.
 (18). "הטח" אינו אב-מלאכה במשנה שם. ראה שבת עה, ע"ב "כל מידי דאית
 ביה גמר עלאכה חייב משוט מכה בפטיש".
 (19). "הסותר" - אב מלאכה במשנה שם.
 (20). "הצורף" אינו אב-מלאכה במשנה שם. עייין שבת, שם: "הצד צורה בכלי
 והמנפח בכלי זכוכית חייב משום מכה בפטיש".

אבן: וחרש עצים: (21) והכותב: (22) והצובע: (23) והמעבד: (24)
 והרוצע: (25) והיוצר כלי חמר: (26) אלו ארבעים מלאכות חסר אחת (27)
 ותולדותיהן רבים: כה

שנויי נוסחאות

27. ארבעים] הארבעים (ד).

הערות

כה. עיין לעיל א"ב קמ"מ/מ, עמ' 137, והשוואות (24) ס"ט.

השוואות וחילוקים

(21). שלש אבות-מלאכה אלו של הדסי אינן כלולות ב"ט אבות-
 המלאכה במשנה שם. ראה חילוקים (20) שבת ע"ה, ע"ב; "המסתח
 את האבן בשבת חייב משום מכה בפטיש".

(22). במשנה שם: "הכותב שתי אותיות".

(23). אב מלאכה גם במשנה שם.

(24). במשנה שם: "והמעבד את עורו".

(26). "והיוצר כלי חמר" אינו כלול בין ל"ט אבות המלאכה במשנה
 שם. ראה שבת: "כל כלי דאית ביה גמר מלאכה חייב משום
 מכה בפטיש".

(27). הדסי השמיט מל"ט אבות-המלאכה את הזורה, הבורר, המלכנו,
 המיסך, הפוצע שני חוטיין, הקושר, המתיר, המוחק ע"מ לכתוב
 שתי אותיות, המכה בפטיש, והמוציא מרשות לרשות. להלן אטבלך
 מדוע השמיט הדסי מלאכות אלו מל"ט אבות-המלאכה שלו.

א. הזורה, הבורר. ראה שבת ע"ג, ע"ב: "היינו זוכר היינו
 בורר היינו כרקדן - כל מילתא דהויא במטכין אע"ג
 דאיכא דדמיא ליה חשיב ליה". הדסי לא קיבל כנראה
 סברה זו.

ב. המלכנו. הדסי החשיב כנראה "מלכין" ו"הצורף" כאב-
 מלאכה אחד. כי כוונת שניהם נקוי הלכלוך וצחצוח
 החפץ.

ג. המיסך, שהוא הרטת מסכך האורגים הכהזק את חוטי
 הערב בשתי, והפוצע שני חוטיין, שהיא הסרת חוטי
 השתי מהוטי הערב האורגים יחד לשטת היקון האריג,
 הכליל הדסי כנראה באב-מלאכה "הסותר". היינו פירוק
 דבריה לחלקים.

ד. הקושר והמתיר, עיין שבת ע"ה, ע"ב "קשירה ומתיר במטכין
 היכין הואי?..." אלא אמר רבא שכין צדי חלזון קושרין
 ומתירין... הדסי הסכים כנראה לקוטיא של הגמרא ולא
 קיבל את התרוץ...

ה. המוחק ע"מ לכתוב שתי אותיות. הדסי החשיב מלאכה זו
 כמלאכת הסתירה, כי הוא אינו גורס שרק "סותר ע"מ לבנות"
 חייב.

ו. המכה בפטיש. הדסי פירט מלאכה זו לכמה מלאכות. ראה

השולח מים בגן ודומיהם^{כו} והנופח בפיו^{כז} ואם הנופח בפיו או בדבר^{כח}
 ומכבה את האש עושה מלאכה ק"ו היגע והמזיע זיעה וחורש וזורע איננו
 יותר ממכבה לפניך: כט "טענתו יותר ל המפציע לא חבורות עושה מלאכה
 ביום קדשך: הפציע חבורות ברחט הבתולה במקורות בדם בכלי הראוי ביום
 קדשך: הלא הלל דבר אלהיך:
 "יחד לב הלא הזורע זרעים באדמת תלמים לג בימי קדש אסורים: הזורע
 ממיץ כח זמות בשרים: 35

שבויי נוסחאות

30. והמזיע [ומזיע (א.ב.ג.ד.). וזורע] ומזריע (א.ב.ג.ד.). איננו
 אינו (א.ב.ג.ד.). 31. טענתו (ז). 32. הפציע [המפציע (א.ב.ג.ד.).
 טענתו]

הערות

- כו. הדיבור, "צחליבו ושיט לרחיים".
 כז. ומכבה את האש.
 כח. כלומר משיב רוח ע"י דבר אחר.
 כט. ר"ל בודאי טזה יותר, מכבוי אש. עיין קירקיסאני "חורב", שם עמ"פ 205.
 ל. לש להם לקראים טענה יותר גדולה.
 לא. היינו הגורם פצעים.
 לב. יחד עם איסור עושה חבורה ע"י בעילה יש איסור זורע.
 לג. היינו חרצים שהמחרשה עושה באדמה. עפ"כ תהלים סה, יא; כלאים
 פ"ג, ב.

הנוראות וחילוקים

חילוקים 20-21.

ז. והמוציא פרשות לרשות. היסוד לא הכליל מלאכה זו בין ל"ט
 המלאכות שהיו במטבחן כי כמה מוחמי הקראים למדו איסור
 מלאכה זה ממקור אחר. עיין לעיל א"ב קמ"א. עמ"פ 119.
 חילוקים (1).

בכלי המפזר^{לד} בידים המפזרים: ^{לה} הלא דיין אחד הוא במשפטן^{לו}!
 "כבוד יום קדש מחלל: וקדושת ימי קדש מטמא ומגאל: ^{לז} ודבר המצוה
 מגדף ומקלל: ואזהרת הנביא מבזה ומבטל: הכרת תכרת הנפש ההיא בזה
 העולם ובבא^{לח} עונה בה^{לט} ביום דינוך:
 "לקדושת ימי קדש חלף: ^מ וכבודם חלל וגדף: ואיה "וכבודתו מעשות
 דרכיך"^{מא} בלי לחלף: ^{מב} ו"זכור את יום השבת לקדשו"^{מג} בלי לטמא
 ולטנף: ^{מד} ושומר "היום קדוש לה" אלהינו"^{מה} בלי להמיר ולסלף: ושומר
 "ויקדש אותו כי בו שבת מכל מלאכתו"^{מו} כאשר צפף: ^{מז} לשמרו ולקדשו
 מכל טמאה כשאלף המאלף: ^{מח} המטנפו ומטמאו ומחללו צור תמים^{מט} עליו
 ידו יגופף: ^נ ורוחו עם המרשיעים ופושעים עמם תאסף: ושומרהו ומקדשהו
 מכל טמאה וחלול כלאכה יסתירהו עליון מדבר באופל יהלוך ומחץ יומם
 יעופף: וביום^{נא} הבא יזכהו עם אלה להי עולם ויצילהו מכל שצף וקצף:

שנויי בוטחאות

39. ובבא [ובעולם הבא (ד). עונה] עוונה (ג.ד.). 41. לטמא [לטמאה
 (א). 47. וקצף] קצף (א.ב.ג.ד.).

הערות

- לד. היינו אבר הזכר.
 לה. שזה דומה לידים המפזרות זרעים על האדמה.
 לו. לשתי הזריעות האלו צריך להיות אותו דיין.
 לז. עפה"כ צפניה א, ז. יב.
 לה. היינו בעולם הבא.
 לט. עפה"כ במדבר טו, ל-לא.
 מ. עפה"כ ישעיה כז, ה.
 מא. היינו בלי להחליף קדשה לטומאה.
 מב. ר"ל לא לנהג בסבת דרך חול.
 מג. שמות כ, ה.
 מד. עפה"כ שיר השירים ה, ג.
 מה. נחמיה ח, ט.
 מו. בראשית ב, ג.
 מז. עפה"כ "נדד כגף ופצה פה ומצפף", ישעיה י, יד.
 מח. כלומר, כמו שה' לימד, עפה"כ "החושט ואאלפך חכמה", איוב לג, לג.
 מט. עפה"כ "הצור תמים פעלו", דברים לב, ד.
 נ. כלומר יריט. עפה"כ "יגפף ידו הר בית-ציון", ישעיה י, לב.
 נא. עפה"כ תהלים צא, ה-ו.

ככתוב "בסצף קצף הסחרתי פני רגע ממך ובחסר עולם רהמהיך אמר ה' מרחמך":^{נב}

"מסתירי עצה מגנבתי דברים.^{נג} כנביאי כזב ושקרים:^{נד} הבינו אמרי^{נה} ברורים^{נח} הקיצו זכורים^{נו} וראו דרכים ישרים: והניחו דרכים עקלקלות ארחות זרים: "לחצוב להם בורות בורות נשברים:^{נז} וחפשו במטמונים^{נח} מים חיים ממקורים:^{נז} להשקות כל נפש עיפה מהם מים קרים:^{נח} ככתוב "כי שחיס רעות עשה עמי אותי עזבו מקור מים חיים לחצוב להם בורות בורות נשברים"^{נט} וגו' וכתוב "הוי כל צמא לכו למים"^ס וגו' וכתוב "מים קרים על נפש עיפה"^{סא} וגו' וכתוב "שהה מים מבורך ונוזלים מתוך בארך".^{סב}

"נוצרי ושוטרי^{סג} שבח כחללו: הלא הם הסריטים ובני הנכרים הנלויים אל ה'^{סד} לגדלו ולהללו:^{סה}

שגויי גוטטאונת

48. רהמתיך [ריחמתיך (א.ב.ג.) במקרא: רחימתיך. 50. ברורים] בכ"ט א.
 ב.ג. נשמטה חיבה זו. 51. שכורים [שכיריה (ב.) . דרכים] ארחות
 (ד.) [ארחות] נתיבים (ד.) . 53. כל [לכל (א.ב.ג.ד.) . מהם] מכת
 (א.ב.ג.ד.) . 55. נשברים וגו' [נשברים אשר לא יכיל המים (ז) .
 וכתוב] בכ"י א.ג. נשמטה וחיבה זו. 56. עיפה וגו' [בכ"י ד. נשמטה
 חיבה "וגו'".

הערות

- נב. ישעיה נד, ה.
- נג. עפה"כ ירמיה כח, ל.
- נד. עפה"כ מסלי ז, יט: יד, ה.
- נה. עפה"כ איוב לג, ג.
- נו. עפה"כ יואל א, ה.
- נז. עפה"כ ירמיה ב, יג.
- נח. עפה"כ מסלי ב, ז.
- נט. עפה"כ ירמיה ב, יג. יד, יב.
- נז. עפה"כ מסלי כה, כה.
- נח. ירמיה ב, יג.
- ס. ישעיה נח, א.
- סא. משלי כה, כה.
- סב. שם ה. טו.
- סג. עפה"כ שם טז, יז.
- סד. עפה"כ ישעיה נו, ד. ו.
- סה. עפה"כ תהלים כח, ב. קמה, ג. ועוד מקומות במקרא.

עם כל שומר שבת מקדשו ומסלסלו: ^{סו} האלהים ית"ש ^{סז} הללם ושבתם וגדלם
 וכבדם בבשורת מלולו: ^{סח} ואמר "ונחתי להם בביתי ובחומותי יד ושם טוב
 מבנים ומבנות" ^{סט} נחלה להנחילו: "שם עולט אתן לו" ^ע כשם הגדולי
 והמשכילי בפלולו: ^{עא} אשר לא יכרת לעולמך:

"ספר עוד שמחתם ונחלתם: וקרבתם וזבתם ועולתם: כלם ירצו בבית
 מקדשם ומזבתתם: בית שיר ה' עטרת הפארתם: ^{עב} תושבתהם וברכתם והדרתם
 ותהלתם: במקדש אלהים בית הפלתם: ככתוב "כי ביתי בית הפלה יקרא לכל" ^{עג}
 עממיק:

"ענין נאם הננאם עוד כזה אומר בנבואתי: ^{עד} "והביאותי אל הר
 קדסי ושמתים בבית הפלתי" ^{עה} וגו': ו"אם תשיב משכת רגלך" ^{עו} "לזכור
 את בוראך בימי בחורותיך" ^{עז} כאזהרתי: "מצותי חקותי ותורותי" ^{עח} אזי
 "וזכרתי את בריתי: יעקב ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם" ^{עט}
 אביך:

שנויי נוסחאות

66. ככתוב "כי ביתי בית הפלה יקרא לכל עממיק" [כי בית ה' יקרא בית
 הפלה לכל עממיק (א.ב.ג.). 68. כזה] בזה (א.ב.ג.ד.). 70. כאזהרתי
 כאזהרותי (א.ב.ג.). באזהרתי (ד). ותורותי [ותורותי (ב.ג.ד.)].
 71. בריתי יעקב ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם אביך [בריתו
 אברהם אביך (א.)].

הערות

- סו. עפה"כ "סלסלה ותרוממך... "משלי ד, ה.
 סז. ר"ת: יתברך שמו.
 סח. עפה"כ בראשית כא, ז.
 סט. ישעיה גו, ה.
 ע. שם.
 עא. היינו "בתפילתם" עפה"כ "אט יחטא איש לאיש ופללו אלהי" שמואל
 א' ב, כה.
 עב. עפה"כ ישעיה סב, ג.
 עג. ישעיה נו, ז.
 עד. ר"ל נבואת ישעיה.
 עה. שט. הדסי ציטט את סוף הפסוק לפני תחילתו.
 עו. ישעיה נח, יג.
 עז. קהלת יב, א.
 עח. בראשית כו, ה.
 עט. ויקרא כו, מב.

"עָקוּדֵי הַיִּשְׂרָאֵל" אִם תִּפְקֹד^{פא} יִפְקֹדךָ בִּישׁוּעָתוֹ: ^{פב} זְכוּרֹן תּוֹרָתוֹ
 אִם תִּזְכּוֹר יִזְכְּרֶךָ בְּרִצּוֹן עֲדָתוֹ: ^{פג} כִּנְאִם הַנְּגָאִם "זְכוּר אֶזְכְּרֶנּוּ עוֹד עַל כֵּן
 הָמוּ מֵעִי לֹא רַחֵם אֶרְחַמְנוּ נֶאֱמַר ה'": ^{פה} אֱלֹהֶיךָ: "צִרְחוּ" ^{פי} עוֹד חֲכַמֶיךָ ^{פח}
 בַּהֲתִירָם ^{פז} בְּעִילַת אִשָּׁה בִּימֵי קִדְשֶׁךָ: בְּעִלֵי קָרִי לֹא יִקְרָא יוֹתֵר מִשְׁלֹשָׁה
 פְּסוּקֵיךָ ^{פז} בַּתּוֹרַת אֱלֹהֶיךָ: ^{פח(28)} וּמִשְׁכִּילֵי נ"ע אָמְרוּ "אֵהָהּ ה' אֱלֹהִים" ^{פט}
 "אֵנָּה אֵלֶךְ מְרוֹחֶךָ": ^צ "קִבְעַתֶּם בְּעַל קָרִי לֹא יִגַע בְּסֵפֶר ה'": ^{צא} וְלֹא יִקְרָא
 יוֹתֵר מִשְׁלֹשָׁה פְּסוּקֵיךָ בַּתּוֹרַת ה': מִי שֶׁהוּא בְּטַמְאָתוֹ כְּטַמְאוּתִי: ^{צב} וְאַחַר
 שֶׁאִמְרַתֶּם כִּזֶּה לְמַה לֹּא ^{צג} הִתְרַתֶּם אוֹתוֹ לְטַמְאָת יוֹם קִדְשֶׁךָ: ^{צד}

שְׁנוּיֵי נִוְסָחָאוֹת

76. [בעלי] בעל (ד.). 77 פסוקין בתורת] פסוקים בתורתך (ד.).
 אלהים] אלהים הנה וגו' (א.ג.). 79. פסוקין] פסוקים (ד.).
 כטמאותי] כטמאתי (א.ב.ג.). כטמאתי (ד.). 80. לא] בכ"י א.ב.ג.ד.
 נשמטה תיבה זו.

הַעוּוֹת

- פ. תהלים יט, ט.
 פא. אם תזכור לזכור ולקדש את השבת.
 פב. עפה"כ שט, קו, ד.
 פג. האמר ה' תרצה לעדה שלו, היינו עם ישראל.
 פד. ירמיה לא, כ.
 פה. היינו חכמי הרבנים.
 פו. צלומר, אלו הרבנים שהתירו.
 פז. הדסי מהכוון כנראה משלשה פסוקים ויותר, כי אין קוראים לתורה פחות משלשה פסוקים. עיין מגילה כא, ע"ב ואילך.
 פח. עיין בבא קמא פב, ע"א; משנה ברכות פ"ג, ד.
 פט. עפה"כ ירמיה לב, יז.
 צ. עפה"כ תהלים קלט, ז.
 צא. הידבר לא יעלה לתורה.
 צב. ר"ל שהוא טמא בגלל שהוא נמצא בארץ טמאה. עיין לויך, חלוף מנהגים, עמ' 33; "בני בבל אין רוחצין [בטבת] מחטמץ המטה ולא מקרי טהן דורשין אנו בארץ טמאה" ראה חילוקים (29).
 צג. תיבת "לא" נכנסה בטעות במהדורה המודפסת. ראה שנויי נוסחאות.
 צד. מדוע התירו הרבנים להטמא בטבת ע"י בעילה.

הַשׁוּוֹאוֹת

- (28). מספרות הרבנים. ראה בבא קמא פב, ע"א: "עשרה תקנות תיקן עזרא... ותיקן טבילה לבעלי קריין" ושם ע"ב... אהא הוא תיקן אפילו לדברי תורה" ובטבת ברכות פ"ג, ד; "בעל קרי מהרהר בלבו ואינו מברך לא לפניה ולא לאחריה...". ברם הרבנים פסקו "טאין דברי תורה מקבלים טומאה" ומותר לו בדברי תורה ובקריאת שמע ובתפלה בלא טבילה. עיין ברכות כ"ב, ע"א: רמב"ם הל' ק"ט, פ"ד, ח; שו"ע או"ח הל' ק"ש פח, א.

"רחש אם ירחיטו^{צח} שהוא טמא: למה גזרו עוד שלא יוסיף לקרוא בחורה יותר מג' פסוקין אם הוא טהור:^{צו} הלא נודע כדבריכם שהוא טמא בימי שבחוחיך:^{צז} "שפטו עוד (29) טמא יום יטבול ביום קדשו^{צח} ויטהר:^{צז} ולמה התירוהו להטמא ועוד ירחץ ליטהר ויטהר: הלא עשה טחי מלאכות טמאה וטהרה^{צט} ביום קדש שבו אסור כל מלאכותיך: "תפלת השבת חייבו בחורת חיובי:^פ והשתחויה אטרו בו מפסוק שדרשו "והשתחונו עם הארץ פתח השער ההוא בשבחות ובחדשים לפני^{קא} אלהיך:

שנויי נוטחאות

82. פסוקין [פסוקים (ד.) .86. חיובי] חיובו (א.) חיובו (ב.).
חיובו (ג.) שדרשו [שדרשו בו (א.) שדרשו בו (ב.ג.ד.)].
87. ההוא [היא (א.ב.ג.ד.) במקרא: ההוא.

הערות

- צה. עפה"כ תהלים מה, ב.
צו. ר"ל עד שיהיה טהור. עפה"כ "כי אם מזבחותם תתוצון".
צז. כלומר אם הרבנים מחייבים טבילה לבעל קרי, הרי הם מודים שבעילה מטמאה אותו ביום קדש.
צח. משנה ביצה פ"ב, ב. וראה חילוקים (29).
צט. ר"ל הוא עשה טחי מלאכות, שהביאו אותו לטומאה ואח"כ להטהר. ראה קירקיסאני עמ' 60, HUCA, VII, עמ' 380.
ק. כלומר, שחייבים להתפלל בשבת.
קא. יחזקאל כו, ג.

חילוקים

- (29). מספרות הרבנים. ראה משנה ביצה פ"ב, ב; הל [יום טוב] לחיות אחר השבת, בית שמאי אומרים: מטבילין את הכל מפני השבת, ובית הלל: אומרים כלים - מלפני השבת, ואדם - בשבת. וההלכה היא כבית הלל. עיין לויך, "הלוח מנהגים בין בני ארץ ישראל ובין בני בבל" (ירושלים, תש"ב), עמ' 23; "בני ארץ ישראל רוחצין מתשמיש המטה ומן הקרי אפי' ביום הכפורים שהן דורשין בעלי קריין רוחצין בצינעה בשבת וביום הכפורים כדרכן. בני בבל אין רוחצין מתשמיש המטה ולא מקרי שהן דורשין אנו בארץ טמאה". עיין שם עמ' 23-25; מיללער, "הלוח מנהגים בין בבל וארץ ישראל", (וינה, תרל"ח), עמ' 15.

תמכר^ב ודרשו בו^ג שמכרין לעתיד לבוא משתחרים בשבת: מכאן אתה למד שהוא בזמן הזה אסור בשבת: (1) ועל כמדורשם בעשה להם אסור בגלות^ד,

שנורי בוסחאות

1. שמכרין [שמכירון (א.ב.ג.) שמכרון (ד.) אתה] את (א.ב.ג.).
2. ועל [ועל כן (א.ב.ג.ד.)].

הערות

- א. בכ"י א.ג. פרק זה הוא תשר"ק קפה.
- ב. היינו באיסור השתחרים בשבת.
- ג. בכתוב "והשתחרו" וכו', יחזקאל מו, ג.
- ד. כלומר, האם בעשה כמדורש הרבנים ובאסור השתחרים בגלות, מחוץ לביהמ"ק?

חילוקים

- (1) א. מספרות הרבנים. הרבנים אסרו להשתחרות על רצפת אבנים בכל ימות השבוע ובשבת אסרו גם "נפילת אפיים". ראה מגילה כב, ע"ב: "...מ"ט רב לא נפיל על אפיה? רצפה של אבנים היתה, ותביא 'ואבן מטכית לא תתנו בארצכם להשתחרות עליה" (ויקרא כו, א) עליה אי אתה משתחרה בארצכם, אבל אתה משתחרה על אבנים של בית המקדש גדעולא, דאמר עולא לא אסרה תורה אלא רצפה של אבנים בלבד..."
- והרמב"ם (הל' עכו"ם פ"ו, ז) מוסיף: "ומפני זה בהגו כל ישראל להציע מחצלאות בבתי כנסיות הרצופות באבנים, או מיני קט ותבן להבדיל בין פניהם ובין האבנים..." עיין רמב"ם הל' תפלה פ"ה, טו. ובשו"ע או"ח הל' תפלה קלא, ח מובא בהגה; "וכן אסור לכל אדם ליפול על פניו בפשוט ידים ורגלים אפי' אין שם אבן מטכית, אבל אם גוטה קצת על צדו מותר אם אין שם אבן מטכית וכן יעשו בירה"כ כשגופלין על פניהם אם יציעו שם עטבים כדי להפסיק בין הקרקע וכן ברהגי"ן (מרדכי) עיין שם במשנה ברורה.
- ב. מספרות הקראים: קירקיסאני כותב שהרבנים אסרו לבגוע הפנים ברצפה כאשר כורעים בתפילה, וזה בגוד למקרא (דברי הימים ב' ז, ג): "וילכדו אפים ארצה על הרצפה וישתחרו". עיין תרגומו האנגלי של זמרי, HUCA, VII, עמ' 332.

"שוחטין" ה' בו ומתחלקי' ומתלחמי' אלו עם אלו: ומחרימי' חרמות
 ושמתות להעמיד מדרשם לעם ה' אלו: כגוי אשר צדקה עשה ומשפט עושה: ט'
 "רשיון" בחרון א' הפסוק "והשתחוו עם הארץ פתח השער ההיא" ב' וגו':
 מפורש וגלוי לכל מבקשי ה' כי לכבוד אותה השער נאמרה היא: ג' ולא
 לענין אחר עניינין. ד' "קרא כתוב" שיהיה סגור ששת ימי המעשה:
 וביום השבת יפתח וביום החדש יפתח ט' מכלל ימי המעשה: טז' "כי ה'
 אלהי ישראל בא בו" ז' וגו' ובפתיחתו יח' כתוב כן "והשתחוו עם הארץ
 פתח השער ההוא בשבתות ובחדשיך": יט'

שנויי נוסחאות

3. שוחטין [שוחטין (א.ב.ג.ד.) 5. וגו'] בכ"י ד. נשמטה תיבה זו.
 6. מפורש וגלוי [מפורשה גלויה (א.ב.ג.) מפורשה גלויה (ד.) .
 7. לענין [לענין (א.ב.ג.ד.) עניינין] עניינין (א.ב.ג.) . מעניינין
 (ד.) [כתוב בו (א.ב.ג.ד.) 10. הוא] ההיא (א.ב.ג.ד.)
 במקרא: ההיא.

הערות

- ה. צ"ל שוחטין. ראה שנויי נוסחאות.
 ו. היינו מתחלקים לקבוצות ולוחמים...
 ז. ר"ל שהרבנים מטילים ומחייבים לקיים דרשותיהם ע"י חומות ושמתות.
 ח. עפה"כ שמואל ב' ח, טו.
 ט. כלומר, לדעת הדסי הרבנים רק מעמידים כנים שהם "כגוי אשר צדקה
 עשה" וכו'.
 י. עפה"כ היינו רשות והחרי "רשיון כורש מלך פרס", עזרא ג, ג.
 יא. היינו באור.
 יב. יחזקאל מו, ג.
 יג. היינו הנבואה ביחזקאל שם.
 יד. ר"ל ולא ללמוד ממנה איסור השתחוויה בשבת בזמן הזה.
 טו. יחזקאל שם, א.
 טז. כלומר ראש חדש הוא מכלל ימי המעשה. עיין אשה"כ א"ב רכ/נ-ר,
 דף פד, ד'.
 יז. יחזקאל מד, ב.
 יח. היינו בתחילת הפרק שם.
 יט. יחזקאל מו, ג.

"צביונו^כ כיוצא בו: "והיה כדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו
 יבוא כל בשר להשתחוות"^{כא} וגו': ובגל מקרא משכילי נ"ע ח"ש"ה"ע"מ'
 אמרו בו: ^{כב} ביראה ופחד ^{כג} מאלהיך: "פנינו ופינו נתן בעפר: ^{כד} ונכרעה
 ונברכצ ^{כה} בעקידות ^{כו} וקידות ושחוח ^{כז} משתחווים אכים בשבתות ובחדשים
 ובימי החול על קרקע העפר בעין ^{כח} האמור "ויכרעו אפים על הרצפה" ^{כט}
 בבית מקדשך: "על כי שבכל כלי המטכן ובכל כלי בית שלמה ע"ה איך
 כלי יציעות נזכרי" שם לא לפרוט ולא להציע בו: ^ל וכיוצא בו ^{לא} כתוב
 "ואת עפרה יחוננו" ^{לב} בו: לפיכך ממעקיך ^{לג} הלחיים בעפר ומתחננים
 בו: באבק ארצך: לד(2)

שנויי נוסחאות

13. נ"ע] בכ"י ב.ג.ד. נשמטו חיבות אלו. 14. בעקידות] בנקידות
 (א.ב.ג.ד.). ושחוח] ושהח (א.ב.ג.ד.). 15. בעין] כעין (א.ב.ג.ד.).
 אפים] אפלים (א.ב.ג.). 16. על כי שבכל] על זה שבכול (א.ב.ג.).
 ע"ה] בכ"י א.ב.ג.ד. נשמטו חיבות אלו.

הערות

- כ. היינו כוונתו ורצונו. ראה כתובות קיא, ע"א: "ארץ שצביוני בה -
 מחיה חיים..."
 כא. ישעיה טו, כג, וגם הכתוב הזה לא בא ללמד איסור ההשתחוויה
 בטבת ובראש חדש בזמן הזה.
 כב. היינו בשבת.
 כג. עפה"כ דברים ב, כה.
 כד. ר"ל הקראים משתחווים עם ראשם על העפר ראה להלן בית "פ".
 כה. עפה"כ תהלים צה, ו.
 כו. עפה"כ "ויעקד את יצחק בנו", בראשית כב, ט.
 כז. עפה"כ "כאבל-אם קדר שחתי", תהלים לה, יד.
 כח. כלומר, בדומה לאמור, ראה ברכות פ"ט, ג'.
 כט. דהיי"ב ז, ג. ראה קירקיסאני, חרגוט נטוי HUCA, VII, עמ' 332,
 ועיין להלן פרק זה השוואה, (4).
 ל. ר"ל על רצפת בית המקדש.
 לא. היינו כתוב דומה ל"ויכרעו אפים על הרצפה".
 לב. תהלים קב, טו.
 לג. עפה"כ יחזקאל כג, ג.
 לד. עפה"כ שמות ט, ט.

השוואות

(2). מספרות הקראים. דניאל הקומסי כותב: "כי יש בגלות כהנים
 נאנחים מתאבלים על ירושלים כי שבתו מכהונתם ומעבודתם, והם
 בצרות, נבזים ושפלים, ולעתיד זלבשו ישע ושמחה וצהלה [עפה"כ
 תהלים קלב, טז] וכבוד ויקר גדול. - ואמ" "וחסידיה רנן
 ירננו" (תהלים קלב, טז), הם הצדיקים החסידים המשכילים משאר
 ישראל שמתענים ומקוננים ומתאבלים בצום ובכי ובמספד בצום ושק
 ואפר, ויהיו לעתיד מרננים רנון ושיר וזמרה ליוי ברוב שמחת
 לב שני רנן ירננו...". מדרשות דניאל הקומסי, מרמורשטיין, "מאסף
 ציון" ג, עמ' 35-35.

"סוגדים וקודרי" ומשתחוי לפני האלהים^{לה} בכל הללויה: ובכל הודו לה^{לו}:
 ומשתחוי לה בכל זכר השתחויה^{לו} שבתוך פסוקי תורת ה': תמיד^{לח} יומם
 ולילה ככתוב בשירי ה': "שבע ביום הללתיך על משפטי צדקך:"^{לס} "נגד
 צורם כורעי"^מ עלי ברכי ויושבים על עקביים וקרילי^{מא} הכפולות^{מב} לאחוריי^{מג}
 ופורשי כפיים בתפלת ותחנתם אל אל בשמים:^{מד} "עד יסקיף וירא ה'
 משמיך:"^{מה(3)}

שנויי נוטאות

21. פסוקי [בכ"י ד. נשמטה חיבה זו. יומם] יום (א.ב.ג.ד.).
 23. וקרסליל [וקרסליים (ב.ג.). 24. כפים] כנפים (א.ב.ג.).
 בתפלתם ותחנתם [בתחנתם ותפלתם (ד.).

הערות

- לה. עפה"כ יאעיה מד, יז.
 לו. היינו, כל פעם שמזכירים בתפילה התיבות "הללויה" ו"הודו לה"
 לז. בכל פעם שמזכירים בתפילה השתחויה לה.
 לח. כלומר כל פעם שמתפללים.
 לט. תהלים קיט, קסד. ראה אשה"כ א"ב א/יש, דף י, ב.
 מ. עפה"כ מלכים ב' א, יג.
 מא. היינו, מקום חכור פסח-הרגל אל השוק". עפה"כ שמואל ב' כב, לז:
 תהלים יח, לז.
 מב. היינו כפופות ונראות ככפולות.
 מג. עיין לעיל א"ב קמז/ל, עמ' 195-196.
 מד. עפה"כ שמוח ט, כט.
 מה. איכה ג, נ.

השוואות

- (3). מספרות הקראים. ראה דניאל הקומסי (פתרון שנים עטר, עמ' 14);
 "אל חשמה" [הושע ט, א: אל חשמה ישראל אל גיל כעמים] - בגלות;
 למען כי זעם ה' עליך ובגלות נמטלת כעצור בבית האסורים אשר
 קצף אדוניו עליו. ועליו להיות כסתומם ואבל. ואף כי ה' קצף
 על ישראל בעונותיהם ויעצרום בגלות הלא עליהם לקבל זעמו עליהם
 ולהתאבל ולא לשמוח עד יסקיף משמים, ככ': "זעף ה' אשא כי חטאתי
 לו עד אשר" (מיכה ז, ט), "עיני נגרה ולא חדמה" (איכה ג, כט).

"מתפללים בקדושה ובטהרה מכל טמאה טהורים: בתפלתם כלב טהור^מ
 ובגדי טהורים: חפים^{מז} מכל גאול כנעליך: ^{מח(4)} "לשחוק מואסים
 ודברי עלמא מרחיקים: ^{מט} בכוון לב^נ מתפללים מראשית תפלתם ועד
 אחרית נאנחים נאנקים: ^{נא} לקיום דבר עבדו^{נב} שאמר "עבדו אח
 ה" ביראה וגילו ברעדה"^{נג} לפני אלהיך:

שנוי' בוטחאות

26. ובטהרה [וטהרה (א.ב.ג.ד.) .27. גאול] גיאול (א.ב.ג.)
 גיעול (ד.) .29. לקיום [לקיים (א.ב.ג.ד.) .30. לפני] לפני
 ה" (א.ב.ג.)

הערות

- מו. עפה"כ תהלים נא, יב.
 מז. עפה"כ"חף אנכי ולא עון לי, איוב י לג, ט.
 מח. היינו נעליט שזה מגואל לנעול כאשר מתפללים. עפה"כ מלאכי
 א, ז.
 מט. כלומר, אינם מדברים דברי עלמא, עיין לעיל, א"ב קמח/ב, עמ" 120.
 נ. עפה"כ עמוס ה, כו...
 נא. עפה"כ לחזקאל ט, ד.
 נב. היינו דוד המלך עפה"כ "למנצח לעבד ה" לדוד", תהלים יח, א.
 נג. עפה"כ שם, ב, יא.

הטוראות

- (4). עיין עון (הרכבי, מספר המצות לענן, עמ" 22) "...והשווה
 את ההבדלה והלמוד אל הביאה לאהל מועד (ויקרא: י, ט-יא)
 ללמדך, כי כמו שבאהל מועד אין נכנסים בנעלים, שנאמר: "של
 נעלך מעל רגלך" וגו' (שמות ג, ה) כן גם מי שמבדיל או מלמד
 צריך לשלוף נעליו. וכמו שהנכנס לאהל מועד רוחץ ידיו ורגליו,
 שנאמר "ורחצו ידיהם ורגליהם ולא ימותו" (שמות ל, כא),
 כן גם מי שמבדיל או מלמד חייב לרחוץ ידיו ורגליו. וכמו
 שבאהל מועד משמשים בעמידה, שנאמר "לעמוד לשרת גימ ה"
 (דברים יח, ה), כן גם מי שמבדיל או מלמד צריך לעמוד".
 ושם עמ" 35: "...וכל ביה הכנסת שמברכים בה כהניט
 לישראל הוא דומה לחצר אהל מועד, שנאמר "בכל המקום אשר
 אזכיר את שמי וגו' (שמות כ, כא) אמר 'בכל המקום' [הוראתו]
 בכל מקום שאתה מקדש אותו, להזכיר שמי בחוכו וכו'".

א"ב קפכ"א

"יותר מזו"ג שפירשתם בפ"א אם תשיב מ"ר ע"ח"ג וגו': חפצין אסורים
 וחפצי סמים מותרים"ד אליך: איך שבתם והרסחתם וסחרתם ונחצתם תקרת
 המעזיבה"ה אשר בניתם ונפלה לפניך: "כדומה זו מדרשכם ששניתם במשנה: "י
 שואל אדם מהברו כדי יין וכדי שמן" (5) ובלבד שלא יאמר לו הלווני וכך
 האשה ההגונה: "שואלת מחברתה ככרות לחם ביום שבתך: "לזאת אם
 הנשאל המלוה אינו כאמינו: מניח טליתו אצלו ועושה עמו חשבון אחר השבת
 במניינו: "ועד עתה ככה קבעתם לדורות בתקוננו. "אף עתה בימותיך: "א
 "ממוכרי הפירות וכל ממכר"ב ומהחנויות הפתוחות בימי המועדי"
 עוברי" חכמין"ג וכל עדתם"ד ולוקחי" מכל צרבם בשתיקה"ט מן השוק
 ורחובות ולאחר ימי קדש עושים עמם חשבון כפי מקחם ומקחך:

שנויי נוסחאות

1. שפירשתם [שפרשתם (א.ב.ג.) בפסוק] בכ"י א.ב.ג. נשמטה תיבה זו.
2. חפצין וגו' [חפצין ביום קדש (ד.) .2. אליך] גזרתם (ד.).
3. המעזיבה [המעזבה (א.ב.ג.ד.) .4. הלווני] הלווני (א.ב.ג.ד.).
5. מחברתה [מחברת (ג.) .7. בימותיך] בימותך (א.ב.ג.) .10. ומקחך] ומקחך (א.ג.).

הערות

- א. בכ"י א.ג. פרק זה הוא א"ב קפו.
- ב. הדסי מביא טענה נוספת נגד הרבנים.
- ג. ר"ח: משבת רגלך עשות חפצך. ישעיה נח, יג.
- ד. עיין שבת קנ, ע"א.
- ה. היינו תערובת של אפר קנים וטיט, שכחים בה את קורות התקרה. ראה משנה סוכה פ"א, ז; "הקרה שאין עליה מעזיבה".
- ו. על ידי הזרת מקה וממכר בשבת.
- ז. משנה שבה פכ"ג, א. ראה חילוקים (5).
- ח. ראה חולין קלג, ע"א; "כל השונה לחלמיד שאינו הגון...".
- ט. לפי מנין כדי היין והשמן או הכררות שטאל.
- י. כלומר כן נקבעה הלכה זו של המשנה לדורות.
- יא. היינו בימי יהודה הדסי.
- יב. כלומר כל דברים נמכרים.
- יג. היינו רבני העיר.
- יד. וכל בני ישראל. מדברי הדסי נראה שנוהג זה היה נפוץ בימיו.
- טו. היינו בלי לפרש את מחיר הדבר.

חילוקים

- (5). מספרות הרבנים. ראה משנה שבת פכ"ג, א: "שואל אדם מחבירו כדי יין וכדי שמן ובלבד שלא יאמר לו הלווני. וכך האשה מחברתה ככרות. ואם אינו מאמינו, מניח טליתו אצלו ועושה עמו חשבון לאחר שבת".

"נראה בלבם ובעיניהם שזה אינו עוין: והלא זה מכר וקנין במרמה וזדון^{טז}:
ככתוב" "במרמה מאנו דעת אוהי נאם ה"י^{יז} ולא ידעו ולא הבינו י"ח
כדין אחאב אשר ירש הלקה נבות היזרעאלי בשחיקה ובמרמה: ככתוב" "הרצחת
וגם ירשה"יט דבר לו נביאך:כ

"סעידתו כ"א וחזקתו כ"ב יותר הלא כמדרש שדרשתם חפצין אסורים:כג
היש חפצים יותר ממאכל להם ויין ושמן ודבש ופירות ותמרים וירקות
וכל מעדנים ומי לא יודה על זה ביראת אלהי קדושים כ"ד אם לו לב לדעת
מאלהיך: "על זה יותר מזה. כ"ה אמרו אמוראין בעלי גמרא על חנאים של
בעלי המטנה כזה. כ"ו לאמר איש ללוה כ"ז בטבת הלונני:

שנויי נוסחאות

13. כדין [כדין (א.ב.ג.ד.) 15. ממדרש] המדרש (א.ב.ג.) 17. לדעת [לדעת
ודעת (א.ב.ג.ד.) 18. של] בכ"י ד. נטמטה חיבה זו. 19. כזה] בזה
(א.ב.ג.) ללוה] למלוה (ד.) הלונני [הלונני (א.ב.ג.)]

הערות

- טז. עפה"כ דברים יז, יב.
יז. ירמיה ט, ה. עיין קירקיסאני, HUCA, VII, עמ' 333. הדסי ציטט כנראה
דבריו של קירקיסאני.
יח. עפה"כ החלים פב, ה.
יט. מלכים א' כא, יט.
כ. היינו עליהו הנביא.
כא. עפה"כ "להכין אתה ולסעדה במשפט", ישעיה ט, ו.
כב. כלומר, הדסי נשען על טענה יותר גדולה נגד המטנה שם.
כג. שבת קנ, ע"א.
כד. עפה"כ יהושע כד, יט.
כה. כלומר, יש לו להדסי טענה יותר גדולה.
כו. ר"ל ואמוראין בגמרא מפרשים את דברי החנאים במטנה. עיין שבת
קמח, ע"א.
כז. צ"ל: למלוה. ראה שנויי נוסחאות.

אסור זה: אבל לומר לו השאילני מותר זה. כח לימי קדשך (6).

"פירושו על חלוף המלוה" כט"א יאמ' לו הלויני באים לידי שטר

הלואה בשבת: לכן ראוי שיאמר לו השאילני אינם באים לידי שטר בשבת:

לכן ראוי שיאמר לו השאילני ואין כלום אסור בא מזה^ל בימי שבתותיך:

"צדקו מהם בני מקרא חכמי ומשכילי נ"ע כי לא זה ולא זה נכון^{לא}

לפני ה': ואיה דבר ה' שאמר "את אטר ת"א ואת אשר חבשלו בשלונ"^{לב}

להיות למאכל מוכן ביום קדש ה':^{לג} וכתו' "והכינו א"א יביאו"^{לג} להיות

הכל מוכן ליום קדש ה':^{לד} ולא כאשר אמרתם את אינו מאמינו מניה טליתו

אצלו ערבון אמור זה במשנחך:^{לה}

שנויי נוטתאות

20. לומר [לאמר (ד.) לימי] בימות (ד.) 21. פירושו [פירושו (א.ב.ג.)].

הלויני [הלויני (א.ב.ג.ד.) 22. בשבת: לכן ראוי שיאמר לו השאילני אינם

באים לידי שטר בשבת לכן ראוי שיאמר לו השאילני ואין כלום אסור בא

מזה בימי שבתותיך] בשבת: ואם יאמר לו השאילני ואם כלום אסור בא מזה

בימי שבתותיך (א.ב.ג.) 22. אינם] כי אינם (ד.) 24. נ"ע] בכ"י ..

א.ב.ג. נשמטו חיבות אלו, כי לא זה ולא זה נכון] כי לא ראוי זה ולא

נכון (ד.) 25. דבר ה' [ממצוא חפצך ודבר דבר אז חתענג על ה' (א.ב.ג.ד.)].

26. וכתוב "והכינו את אשר יביאו" להיות הכל מוכן ליום קדש ה' [בכ"י

א.ב.ג. נשמט משפט זה. 27. ליום] ביום (ד.).

הערות

כח. כלומר, מדוע מותר לומר למלוה הלויני ואסור לומר לו השאילני?

כט. ר"ל האמוראים פירושו את טעם חילוף המילות: שבמקום הלויני יאמר השאילני.

ל. כלומר, את לא כותבים שטר, עצם ההלואה אינה אסורה בשבת.

לא. כלומר, לא הלויני ולא השאילני.

לב. שמות טז, כג.

לג. עיי' לעיל תשר"ק קמד/כ, עמ' קמז/ז-ק, עמ' 222. קעח/ו, עמ' 318.

לד. שמות טז, ה.

לד. כלומר, טאסור גם להביא מהחוץ דבר שלא הוכן להביא מיום ששי. עיי' ¹⁰⁶

א"ב קמז/ט-י, עמ' 190-191 שם "ז-ק" עמ' 222.

לה. מטנה שבת ככ"ג, א.

(6) מטפרות הרבנים. ראה טבת קמח, ע"א: "אמר ליה רבא בר רב חנן

לאביי מאי שנא השאילני ומאי שנא הלויני? - אמר ליה; השאילני

לא אתי למיכתב, הלויני אתי למיכתב... "ועיי' רמב"ם הל' שבת

פכ"ג, יב.

"קושט זה ל^ו במכר וקנין ימי החול התירו גם ביום קדש: כי כל הקונה והמוכר אם אין לו כסף לת^ל יניח ערבון או מטכון מעט עבוט^ו לח מיום אל יום ומחדש לחדש^ל עד שיטלם כסף ממכר: "רובם^מ או ממקצתם בממכרם ובקנינם מוכרי וקונים בלי כסף. דבר נוחנים ודבר לוקחי כל א' מתברו שהוא הומד וכוסף: ^{מא} היתכן כזו בימות המקודשי להעשות בכוסף להאסף: ^{מב} הלא כל אלה לפני אלהינו ולפני חרדי^{מג} בערמה ומרמה^{מד} ואסורים הם בימי קדש: 35
 "שנו עוד בעירובי חבשילין^{מה} ועירובי חצרות: אותם בטני פנים חלקו^{מו} עירובי

טנויי נוטחאות

29. זה במכר [זו במכר (א.ב.ג.) זו במכר (ד.) וקנין] וקניין (ד.) 30. לו [להם (א.ב.ג.ד.) עבוטו] עבוט (ד.) 31. על יום ליום (א.ב.ג.) [לחדש] לחדש (א.ב.ג.) אל חדש (ד.) רובם [רובם (א.ב.ג.) 32. מקצתם] מקצתם (א.ב.ג.ד.) ובקנינם ובקנינם (א.ב.ג.) בלי כסף] בלי כסף (א.ב.ג.) 33. היתכן [שיחכן (ד.) 34. בכוסף] בכוסף (א.ב.ג.) 35. בימי [בימות (ד.)

הערות

- לו. כלומר, מה שיושר ואמת. עפה"כ תהלים ט, ו; משלי כב, כא.
 לו. היינו, בטעת הקציה.
 לח. עפה"כ בראשית לח, יז, דברים כד, י. בבא מציעא פא, ע"ב.
 לט. עפה"כ אסתר ג, ז.
 מ. כלומר, לכעמים ורוב האנשים עושים זאת, כאשר מצב הכלכלי במדינה קשה.
 מא. עפה"כ בראשית לא, ל, ועוד מקומות במקרא.
 מב. כלומר, לאסוף דברים בטבת מהחנות בגלל שהוא נכסף להם.
 מג. כלומר, ה' וחרדי ה' יודעים.
 מד. ר"ל שהחלפת האמירה "הלויני" ב"השאלתי", היא מהוך הערמה גרידא.
 מה. עירוב חבשילין מעושים בערב יום טוב הבא לפני שבת. בענין זה דין חזסי באשה"כ א"ב ומב/צ, דף רמב, ג".
 מו. כלומר, עירובי חצרות חלקו הרבנים לשני אופנים.

החומיין מז' ושתופי הצרות: מה וכמשה ושלמה ע"ה (7) חזקום מט בלי ראית
 תורתך: נ' "תמכו נא בפ" (8) "ועבירו קול במחנה" נב וגו': דמוהו נג
 עם "והעברת שופר חרועה בח" הז' ביו"ד נד' לחדש ביום הכפורים" נה
 בזה נז' השבת בכפורים בפירוט' שוה עם ויעבירו קול בשבת להבונה: נז'
 "ויכלא העם מהביא" נח ביום שבתך: נט

שנויי נוטחאות

38. וממשה [וממשה רועה (ד.) ושלמה ע"ה] ושלמה המלך (ד.). חזקום
 חזקים (א.ב.ג.). 39. וגו' [בכ"י ד. נשמטה היבה זו. 40. ביו"ד]
 בעשור (א.ב.ג.ד.).

הערות

- מד. היינו, הערוב שעושים כדי שיותר יהיה ללכת בשבת יותר מאלפיים אמה מהעירץ
- מה. הרבנים הבדילו בין "עירובי הצרות". היינו הערוב שעושים בני החצר זה עם זה לבין "שתוף", היינו, הערוב שעושים אנשי מבוי זה עם זה או כל בני המדינה. ומב"מיהל עירובין פ"א, ד"ז ואילוף: הדסי אינו מזכיר הבדל זה של הרבנים.
- מט. כלומר, הרבנים הביאו הוכחה לאיסור הוצאה מחוץ לתחום משה וחתר הוצאה ע"י עירוב משלמה.
- נ. ר"ל בלי הוכחה מפורשת מן התורה.
- נא. היינו איסור ההוצאה בשבת.
- נב. שמות לו, ו.
- נג. כלומר, למדו מג"ש "והעברת העברה" מיוה"כ: עיין שבת זו, ע"ב.
- נד. ר"ה: בחדש השביעי בעשור.
- נה. ויקרא כד, ט.
- נו. היינו בענין העברה.
- נז. ר"ל ש"ועבירו" הנאמר בשבת מובנו כמו "והעברת" הנאמר ביוה"כ.
- נח. שמות לו, ו.
- נט. ומכאן למדו הרבנים שמה אסר להוציא מרשות לרשות בשבת.

חילוקים

- (7). מספרות הרבנים. ראה עירובין כא, ע"ב: "אמר רב יהודה אמר שמואל בשעה שהיקן שלמה עירובין ונ' ילת ידיה יצחה בת קול ואמרה: בני אס חכם לבך וכו'" (בבלי כג, טו).
- (8). מספרות הרבנים. ראה שבת או, ע"ב: "הוצאה גופה היכא כתיבא? - א"ר יוחנן דאמר קרא "ויצו כטה ויעבירו קול במחנה (שמות לו, ו) משה היכן הוה יתיב במחנה לוויה ומחנה לוויה רה"ר הואי וקאמר להו לישראל לא חפיקו ותיתי כרה"י דיזכו לרה"ר. ומכאי דבשבת קאי, דילמא בחול קאי ומטום דשלימא לה מלאכה, כדכתיב' והמלאכה היתה דים וגו' (שם שם ז), גמר 'העברת העברה' מיוה"כ, כתיב הכא 'ועבירו קול במחנה' וכתיב הנה 'והעברת שופר חרועה' (ויקרא כד, ט) מה להלן ביום אסור, אף כאן ביום אסור".

"תורתם ומדרשם וראיתם זו היא: ^ב אמרו ^ג מכאן שתוף חצרות ועירוביהן בשתוף פת לחם ואסוך שמן וכל מאכל ^ד לברך בט החרתם מזו היא: (9) לצאן אובדך: ^ה "שיוציא ולהביא מחצר לחצר ומבית לבית ומרשות לרשות: במאכלות החם החירו לחלל ימי קדש מרשות לרשות: אף מקמה מאוסף מכל בית מעט ויעשו עגות מצות ויחלו בכניסתם ^ו ובם מחלים כל חלולי שבתותיהן: ^ז "רגשו כן ^ח בעירובי החומין מדבר שלמה ע"ה הנחכם מכל האדם ^ט שאמר "אזן-וחקר תקן משלים הרבה".

שנויי נוטחאות

1. ומדרשם וראיתם] ומדרשים וראיתם (א.). ומדרשם וראיתם (ב.ג.ד.).
3. אובדך] אוברותיך (ד.). שיוציא] שיוצא (א.ג.). 4. מאוסף] מאסף
- (א.ב.ג.). 5. עגות] עוגות (א.ב.ג.ד.). חלולי] חלילי (ב.). 6. ע"ה] בכ"י א.ב.ג.ד. נשמטו תיבות אלו. האדם] אדם (א.ב.ג.ד.).

הערות

- א. בכ"י א.ג. פרק זה הוא חשר"ק קפז.
- ב. הדסי דן מכאן^ד בהתחלה הוצאה מרשות לרשות ע"י עירוב.
- ג. עירובין פ"ג, א: "בכל מערבין [עירובי חומין] ומשתתפים [שתופי מבואות] הוץ מן המים ומן המלה...".
- ד. עירובי חומין ושתופי מבואות החירו הרבנים לעשות עם כל מיני מאכל ואילו עירובי חצרות החירו לערב רק בעת. שלמה בלבד משום איבה, שלא יבואו לידי מחלוקת נאמר "אני נותן שלמה וחברי פרוטה" הדסי אינו מזכיר הבדל זה של הרבנים. עיין עירובין פ"ג, א. פ"ז, י. פ"ח, ד.
- ה. כלומר לאלו הטועים, בגלל הרבנים, עפה"כ"אן אבדות היו עמי^ז, ירמיה ג, ו.
- ו. היינו בכניסה לבית. עיין עירובין פ"ח, ד.
- ז. הדסי מדבר באירונה על ענין העירוב.
- ח. עפה"כ תהלים. ג, ב.
- ט. עפה"כ מלכים א' ה, יא.

הטוראות

- (9). מספרות הקראים. להלן כוסיף הדסי בענין זה: "טדור עירובי חצרות ומגרטים אשר לא אזה ה". לוקחים קמה במלוא הפנים מכל בית ובית ועושים עוגות מצות ומחלין בשם ה', כטוברי' בבתי כנסיות ובבתי שכינתן ובת מחלין כל חלול יציאה וביאה של ימי קדש ה' ומברכין: ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על עירובי חצרותיהן". אשה"כ א"ב רמב"ט, דף אב, ג'.

אמר (10) אֶזְנָן זֶהוּ אֲזָנִים: י"א עשה שלמה לתורה כי נקיפה י"ב היתה התורה בלי אֲזָנִים: לא כעט ולא הרבה י"ג מעוהו י"ד ככלי בלי אֲזָנִים היתה התורה עד אֶזְנָן עשה לה אֲזָנִים: ט"ו בעירובי תחומין לחזק ולתקן תורתך: ט"ז "קבעו להעריב עירובין ביין או בחומץ או בדברי מגבילים: י"ז עד קנה אלפים אמות במגרש הנגבלי: י"ח ואז יוציא ויצא אל עירובו הגבולית: י"ט ביום שבתך: "צונו וגזרו עוד ומטם מקום של עירובי ילך אלפיט אמה לכל רוח: כ" כי מקום עירובי בבית מושבו כ"א

טנורי נוטחאות

8. זהו אֲזָנִים] הוא אֲזָנִים (א.ב.ג.). זה הוא אֲזָנִים (ד.). עשה שלמה לתורה כי נקיפה היתה התורה בלי אֲזָנִים: לא כעט ולא הרבה מעוהו ככלי בלי אֲזָנִים] בכ"י א.ב.ג. נשמט משפט זה. 11. מגבילים] מגבוליס (א.ב.ג.ד.). 12. אלפיט] אלפיט (א.ב.ג.). במגרש הנגבליט] כמגרש הנבליט (א.ב.). כמגרש הנגבליט (ג.). 14. אלפיט] אלפיט (א.ב.ג.). עירובי עירובו (א.ב.ג.ד.).

הערות

- י. קהלת יב, ט. עיין משנה עירובין פ"ה, ז, ורמב"ם הל' עירובין פ"ק, א.
- יא. היינו בליטה בכלי לאחיה. ראה משנה שבת פ"ח. ב: "כדי לעשות אֶזְנָן לקפה".
- יב. היינו החוץ וחסר: עפה"כ "ותחת חגורה נקפה", ישעיה ג, כד.
- יג. כלומר בלי אֶזְנָן קטנה או גדולה.
- יד. כלומר, באור הענין.
- טו. כלומר עד ששלמה עשה לה אֲזָנִים.
- טז. היינו, שלמה חיזק ותקן התורה.
- יז. כלומר, בדברית דומים.
- יח. כלומר במגרש שבו גבול סוף אלפיט האמה טהעיר.
- יט. הגבולית שנתערבו ע"י העירוב וגתרחקו לעוד אלפיט אמה.
- כ. עיין משנה עירובין פ"ה, ו-ט.
- כא. כי מקום העירוב הוא כמו בית מושבו הרגיל.

השוואות

(10). מספרות הרבנים. ראה עירובין כא, ע"ב: "דוש רבא מאי דכתיב 'ויותר טהיה קהלת חכט עוד לימד דעה את העם [ו] איזן וחקר תיקן משלים הרבה' (קהלת יב, ט) 'לימד דעת את העם' - דאגמריה בטימני טעמים, ואטברה בכאי דדמיה ליה. [ו] 'איזן וחקר תיקן משלים הרבה' - אמר עולא אמר רבי אליעזר: בתחילה היתה תורה דומה לכפיפה [=סל ארוג מן צרעים] לקופה] שאין לה אֲזָנִים, עד שבא שלמה ועשה לה אֲזָנִים".

15 הוא ללכת בו לכל רוח: (11) וחזקום ותקנו' לדורות כדברי הר סיני ואמרו עירובי תחומין ועירובי חבשילין הלכה למשה מסיני בתורתך: כב
 "פירושט משה ושלמה רמזו ותקנום: כג ומשה ע"ה כזה לא יעץ ושלמה כזו לא חרץ כד לא זה ולא זה כה התקינום: כי ויעבירו קול והעברת סופר הזכרת קול כו הוא כמו ויעבר קול בכל מלכותו כרש מלך פרסאך: כז
 20 "ענין אסרת מותר והתרת אסור לא באו נביאנו ע"ה מזה להתיר לנו: כח אף כט אם התורה חסרה כדבריכ' ועטה לנו שלמה אזנים בה לחזקה עלינו: איך כתוב "הורת ה' חמימה משיבת" ל נפשך:

שנויי נוסחאות

15. ללכת בו [ללכתנו (א.ב.ג.). 17. פירושט] פירושט (א.ב.ג.).
 פירושט (ד.) [ושלמה] ושלמה ע"ה (ד.) [רמזום] ורמזום (א.ב.ג.ד.).
 17. [ושלמה] ושלמה ע"ה (ד.) [כזו] כזה (ד.) 18. לא זה ולא זה [זה] לא זה וזה (א.ב.ג.ד.). 19. [הזכרת] הכרזת (א.ב.ג.ד.). כמו ויעבר [כי יעבר (א.ג.). כויעבר (ג.). כרש] כורש (א.ב.ג.ד.). פרסאך [פרסאיך (ב.ג.ד.). 20. ענין] עניין (ד.) מותר [מחר (א.ב.ג.). ע"ה] בכ"י א.ב.ג.ד. נשמטו חגיבות אלו. 21. אם] אם היתה (א.ב.ג.ד.). 21. ועטה לנו [לה (ד.). אזניש] אזניים (ב.ג.). 22. כתוב [כתוב עליה (ד.).

הערות

כב. ראה להלן תשר"ק שלא/ח, דף קכב, א'.
 כג. כלומר, משה רמז שהם הלכה מסיני ושלמה תקנום.
 כד. כלומר, כלל לא פסק הלכה כזו. עפה"כ מלכים א' כ, מ.
 כה. היינו, לא עירובי תחומין ולא עירובי חבשילין.
 כו. כלומר הגזרה שוה היא על העברת קול השופר עצמו ולא על תפצית אחרים.
 כז. עפה"כ דהי"ב לו, כב.
 כח. ר"ל ממין גזרה שוה כזו אי אפשר ללמוד לא היתר ולא איסור.
 כט. כלומר, להדסי יש טענה נוספה נגד הרבנים.
 ל. תהלים יט, ח.

השוואות

(11) מספרות הקדאים. להלן מוסיף הדסי: "עוד מושכי חבלים ומסמני כסימני ומגבילי גבולים: בדרכים ובמבואות מחוללות הולכים ונושאים ביד משאוח ומחללים: ימי קדש שבתותיך ומועדיך: "פי אות ד' מגבילי: במגרשי הערים אלפים באטה לכל רוח שחירי בשמחות וגילים, ומהללים במ בגשיאה להלוך בכל מסלולי: ומברכים עליהם ואומ' "בדין יהא שרא לנא לאפוקי ולעיוולי בהלכותיך". אשה"כ א"ב רמב"ע-פ. דף צב. ג'. ועיין לעיל

"סדרו עוד^{לא} בנער הנמול בשבת: (12) אמר ר' אלעזר בן עזריה^{לב}
 מרחיצין את הקטן בין לפני המילה בין לאחר המילה בשבת: ^{לג} יום קדשך:
 25 "נס^{לד} ר' יוחנן הלכה כדרי ר' אליעזר בן עזריה: ^{לה} בין הרחצת המילה
 ובין הרחצת כל קופו שזה בעשייה: בין בחמין שהוחמו בשבת ובין בחמין
 שהוחמו בערב שבתך: "מזה^{לו} החירו כמה דברים אסורי בימי קדשך: ^{לז}
 ואיה הכתוב "לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך: " ^{לח} ואיה "עשיה חפצין
 ביום קדשי" ^{לט} למקדשך: "ויקדש אותו כי בו שבת מכל מלאכתך: ^מ (כאן
 חסר עד אלפא ביח"א קפ"ד): 30

שנויי נוטחאות

23. הנמול [הנמול (א.ב.ג.) .24. הקטן] הקטן (א.ד.) .25. נס
 נאם (ד.) [עזריה] עזריא (א.) . המילה [מילה (א.ג.ד.) .26. בעשייה]
 בעשיה (א.ב.ג.) .27. בימי [ביום (ד.) .29. למקדשך] למקדשך (ד.) .
 מלאכתך [מלאכתו (א.ב.ג.) . מלאכתו אשר ברא לעשות אלהים אלהיך (ד.) .

הערות

- לא. היינו נוסף למה שהדסי הזכיר לעיל. ראה חשר"ק קעט/ח-ס עמ' 331-333.
 לב. משנה שבת פי"ט, ג. ראה השוואת (12).
 לג. וגם ביום השלישי למילה. ראה המשנה שם.
 לד. היינו אמר ראה משנה גיטין פ"ו, ז; נומינו לשליה: אף אנו מקובלין...
 ובחוטפתא נזירות ד, ז. "נמתילנו..."
 לה. שבת קלד, ע"ב. ראה השוואת (12).
 לו. כלומר מזה שהחירו לרחוץ הנער הנמול בשבת.
 לז. עיין שבת שם.
 לח. שמות כ, י.
 לט. ישעיה נח, יג.
 מ. בראשית ב, ג.

השוואות

(12) מספרות הרבנים. ראה משנה שבת פי"ט, ג: "מרחיצין את הקטן בין
 לפני המילה ובין לאחר המילה... רבי אליעזר בן עזריה אומר:
 מרחיצין את הקטן ביום השלישי שחל להיות בשבת. ז.".
 ושם בגמרא קלד, ע"ב: "...א"ר יוחנן: "הלכה כר"א בן עזריה
 בין בחמין שהוחמו באבת בין בחמין שהוחמו מע"ש בין הרחצת
 כל גופו בין הרחצת מילה, מפני שכונה היא לו."

ב י ב ל י ו ג ר פ י ה

ב ר ב ל י ו ג ר פ י ה

א. מקורות ראשוניים

1. אברהם אבן דוד. סדר הקבלה (הוצ' בויבוואר). ירושלים, תשכ"ז. (1967).
2. אברהם בן עזרא. פירוש לתנ"ך. מקראות גדולות גיו-יורק, 1950.
3. אהרן בן אליהו. גן-עדן (ספר מצוות קראי). גוזלוו, 1866.
4. כתר תורה (פירוש לתורה). גוזלוו, 1867.
5. אהרן בן יוסף. ספר המבחר (פירוש לתורה). גוזלוו, 1834.
6. איסכוריוץ יצחק (עורך). סדרי תפילות הקראים. וינה, 1854 (2 כרכים).
7. איש-שלום, מ. (הוצ') מכילתא דרבני יטמעאל. וינה, תר"ל.
8. אליהו בן אברהם. חלוק הקראים והרבנים, בלקוטי קדמוניות לש. פינסקר, חלק ב', עמ' 99-106. ראה פינסקער.
9. אליהו בן משה, בשייצי. אדרת אליהו (ספר מצוות קראי). גוזלוו, 1853.
10. בנימין בן יונה, מטודלא. ס' מסעות ר' בנימין. ירושלים, 1904-5.
11. בנימין בן משה, הנהוגדי. משאת בנימין (ספר מצוות קראי). בטפר מבחר יפרים לאהרן בן יוסף. גוזלוו, 1834.
12. גינצבורג, לוי. גאוניקה (חלק ב'). גיו-יורק, 1901.
13. גנזי שכטר. גיו-יורק, 1928-1929.
14. דוידזון, ישראל. אוצר השירה והפיוט. גיו-יורק, 1924.
15. דינור, בן-ציון. ישראל בגולה, (כרך ראשון, ספר שני), תל-אביב, 1961.
16. דניאל בן משה, הקומסי. פתרון שנים עשר (פי' לתרי-עשר). הוצ' מארקון, ירושלים, 1958.
17. הילדסהיימר, ע. (הוצ') הלכות גדולות, ברלין, תר"ן.

18. הרכבי, א.א. זכרון לראשונים: מספר המצוות לעבן (לקוטי קדמוניות ממקורות ראשוני הקראים: עבן, אלקירקיסאבי, הבהובדי, ועוד). פטרסבורג, 1903.
19. רייס, א.ה. (הוצ') ספרא. וינה, תרכ"ב (1862).
20. טוביה בן אליעזר. לקח טוב (פסיקתא זוטרתא, מנא ועריכה - שלמה באבער). ירושלים תש"ך (1960).
21. יהודה בן ברזילי. ספר העתים. ברלין, תרס"ג (3-1902).
22. יהודה בן סמואל הלוי. ספר הכוזרי (תרגום י. אבן-שמואל). תל-אביב, תשל"ג (1973).
23. יוסף בן מתתיהו (פלאביוס יוסיפוס), מלחמת היהודים (תרגום ש. חגי). ירושלים, 1967.
24. קדמות היהודים בגד אפיון (תרגום י.ב. שמחוני). תל-אביב, תרצ"ט (1939).
25. יוסף קארו. שולחן ערוך אורח-חיים (עם באור טשנה ברורה). ביו-יורק, תש"ג (1943).
26. יעקב אלקירקיסאבי. כתאב אל-אנואר ואלמראקב ("ספר המאורות". ספר מצוות קראי), בעריכת נמוי ביו-יורק, 1939-1943 (תרגום אנגלי של נמוי HUCA, VII. 1930).
27. ישועה בן יהודה. ספר העריות (בעריכת ש. מארקין) סט-פטרסבורג, 1908.
28. כהנא, א. ספר היובלים (הספרים החיצוניים). ירושלים, תש"ל (1970).
29. כלב אפונדופולו. בחל אשכול (מפתח ל"אשכל הכפור" של יהודה הדסי) גוזלון, 1836.
30. כשר, מבחם. תורה שלמה, ירושלים, תרצ"ב (1931). בראשית, ע"ד-ה.
31. לויז, בבימין (עורך) אוצר הבאובים, ירושלים, תרצ"א (1931).
32. אוצר חלופ מבהגים בין בני א"י ובין בני בבל. ירושלים, תש"ב (1942).
33. ליברמן, ש. תוספתא. ביו-יורק, תשט"ו-כ"ז (1955-67).
34. מיללער, י.ה. חלופ מבהגים בין בבל וארץ-ישראל. וינה, תרל"ח (1878).
35. מירסקי, ש.ק. (הוצ') מאלתרת דרב אחאי בארץ. ירושלים, תשכ"ד (1954).

36. מרגלית, מ. החילוקים שבין אנשי מזרח ובני ארץ-ישראל,
ירושלים, 1938.
37. מרדכי בן זיסון. ס' דד מרדכי. וינה, 1830.
38. משה בגי. משאת מטה. (נדפס בסוף ספר "פנת יקרת" ליצחק
בן שלמה הקראי). גוזלור, תקצ"ד (1834).
39. משה בן אליה, בשייצי. מטה אלהי-ם. כ"י בספרית אוניברס-
יטת ליידן. -- Ms Warner NO. 54 (מצוטט מכ"י
ע"י גרץ ב- Geschichte כרך ה' עמ' 500
ראילך).
40. משה בן מימון (רמב"ם), משבה תורה (היד החזקה).
41. הקדמות למשבה תורה ולפרוש המשניות
42. ספר המצוות. ירושלים - ניו-יורק,
תש"ו (1946).
43. תשובות הרמב"ם, (בעריכת פריימן)
ירושלים, 1934.
44. משה בן עזרא. ערוגת הבשם, בזכרון לראשונים: מספר המצוות
לענן. לא. א. הרכבי, ראה הרכבי, א.א.
45. שירת יצראל. ליפסיה, תרפ"ד. (1924).
46. משה מקוצי. ספר מצוות גדול. ירושלים, תשכ"א (1961).
47. משולם רבנו. מתשובותיו (בספר היובל להרמן כהן). ברלין,
1912. עמ' 574, תשובה חמישית.
48. משבה, משה סדרי משבה (הוצ' "אל המקורות"). ירושלים,
תשי"ז (1957).
49. סהל בן מצליח. ס' תוכחת מגלה לר' סהל הכהן. בלקוטי קדם-
וביות לש. פינסקר. חלק ב', עמ' 19-43. ראה
פינסקר, ש.
50. עמרם גאון. סדר ר' עמרם גאון. ירושלים, 1921.
51. פינסקר, שמחה. לקוטי קדמוניות: לקורות דת בני המקרא הלוי-
טראטור טלהם. וינה, 1860.
52. ענן בן דוד. ספר המצוות. נאסף על-ידי הרכבי, שכטר במוי
ועוד.
53. שכטר ש. קובטרטים מספר המצוות לענן. קומברידג', 1910.
54. שלמה בן ירוחם. ספר מלחמות ה' (מהדו' דוידזון). ניו-יורק,
1934.

55. שמחה לוצקי. ס' אורח צדיקים. (נדפס עם ספר דוד מרדכי).
ראה מרדכי בן ניסן.
56. שמשון מקיבוץ. ספר כריתות, ירושלים, תשכ"ה. (1965).
57. תב"ר תורה צביאים וכתובים.
58. תלמוד בבלי. דפוס וילנה, תרפ"ג. (1923).
59. תלמוד ירושלמי. קראטאשין, תרכ"ו. (1866).

ב. מקורות משניים:

60. אסף, שמחה. תקופת הגאונים וספרותה. ירושלים, 1955.
61. בארון, שלום. היסטוריה חברתית ודתית של עם ישראל, (כרך שני, חלק ו'). רמת-גן, תשל"ג. (1973).
62. גוטלובר, אברהם. בקורת לתולדות הקראים, וילנה, 1865.
63. גרץ, צבי. דברי ימי ישראל (תרגום ש.פ. ראבינאוויץ).
ורשה 1894.
64. הורוויץ, ח.מ. תורתן של ראשונים. פראנקפורט; תרמ"ב (1882).
65. וייס, אייזיק, ש. דור דור ודורשינו (חלק ד'). ירושלים -
תל-אביב (בלי תאריך).
66. חיות, צבי. כל ספרי חיות. ירושלים, תשי"ח (1958).
67. מולער, רפאל. הקראים: תנועת באולה יהודית בימי הביניים.
מרחביה, 1949.
68. מיימון יהודה, ל. רב סעדיה גאון. ירושלים 1942-1943.
69. צוקר, משה. על תרגום רס"ג לתורה. ניו-יורק, 1959.

ג. מקורות ראשונים ומשניים בלועזית:

70. Ankori, Zvi. Karaites in Byzantium, Jerusalem, 1959.
71. Birnbaum, P. Karaites Studies, New York, 1971.
72. Friedlaender, M. Essays in the writing of Abraham Ibn Ezra. London, 1877.
73. Hirschfeld, H. Qirgisani Studies, (Jews College Publication. NO. 6), London, 1918.

74. Hoenig, S.B. The Scholarship of Dr. Bernard Revel. (chap. I, Karaitica). N.Y. 1968.
75. Jost, I.M. Geschichte des Judenthums und seiner Sekten. Leipzig, 1858.
76. Malter, H. Saadiyah Gaon, his life and works. Philadelphia, 1921.
77. Maan, Jacob. Texts and Studies in Jewish History and Literature. Philadelphia, 1935.
78. Nemoy, Leon. Karaite Anthology. New Haven, 1932.
79. Poznanski, S. The Karaite Literary Opponents of Saadiyah Gaon, London, 1908.
80. Revel, B. The Karaite Halakah and Its Relation to Sadducean, Samaritan and Philonian Halakah, Philadelphia, 1913.
81. Schwarz, A.Z. Die Hebraischen Handschriften der Nationalbibliothek in Wien. Leipzig, 1925.

ד. מאמרים ומחקרים:

82. אייזנשטיין, י.ד. ארצו ישראל, בניו-יורק, 1921.
83. אנקורי, צבי. "אליה בשייצי הקראי: לבדיקת מטרותיו על ראשית הקראות בביזנטיון", תרביץ, כ"ה (1955-1956), עם' 44-65. 183-201.
84. ברומברג, א.י. "עביני הלכה בפירושי הראב"ע", סיני, ג' (תשכ"ג), עם' רכב-רכט, תלא-תמ.
85. בן-ששון, ח.ה. "ראשוני הקראים-קויים למטבתם החברתית", צינור, ט"ו (1950), עם' 42-55.
86. גולדברג, א. "שבות ודאורייתא במלאכת שבת", סיני, 46 (תש"כ), עם' קפא-קפט.

87. גייגער, א. "הערות לס' לקוטי קדמוניות להר"ר שמחה פינזסקר",
אוצר בחמד, ד' (רינה, 1863), עמ' 8-35.
88. יהודה, א.ש. "רבנו סעדיה גאון והסכנה הקראית לאור הסביבה
הערבית", עבר וערב (ביו-יורק, 1946), עמ' 150-
169.
89. לוי, ב.מ. "לתולדות בר של שבת", בספר הירובל לזכר ...
מיללער (ביו-יורק 1938), עמ' 55-58.
90. "משרידי הגביזה: א. פירקוי בן באבוי", תרביץ,
ג' (31-1930), עמ' 383-405.
91. "פרקי פרקים ממלחמות רב סעדיה-גאון" סיבני, ג',
חברות לב-ל"ח(ת"ש), עמ' 36-47. 147-151.
92. מאגן, יעקב. "התנועות המשיחיות בימי שלשת מסעי-הצלב האחר-
ונים", התקופה, כ"ג (תרפ"ה), עמ' 243-261; כ"ד
(תרפ"ח), עמ' 335-358.
93. מארמורשטיין, א. "דרשות דביאל אל קומסי" מאסף ציון, ג'
(תרפ"ט), עמ' 26-42.
94. גמלי ושוורץ. "פרקי שבת מאלקירקיסאני", חרב, א' (תרצ"ד),
עמ' 200-206.
95. צוקר, משה. "חלקו של רס"ג בפולמוס ממחרת השבת", PAAJR, XX
(1951), חלק העברי, עמ' א-כה.
96. "מפרושו של רס"ג לתורה" טורא, כרך ב' (6-1955),
עמ' 313-355. כרך ג' (8-1957), עמ' 151-164.
97. "שני קטעים בגד קראים" PAAJR, xviii (9-1948)
חלק העברי, עמ' א-כד.
98. קלאר, ב. "מאמר בר' שבת לרס"ג, מחקרים ועיונים (תל-אביב,
תשי"ד), עמ' 233.
99. רוועל, דוב. "החלופים בין בני בבל ובין בני א"י ומקורות
ההלכה של הקראים", חרב, א' (תרצ"ד), עמ' 1-20.
100. "יוסף בן אנרהם הראה", אוצר ישראל, כרך ה'
עמ' 134-135, ראה אייזנשטיין, י.ד.
101. "יפת בן עלי", אוצר ישראל, כרך ה', עמ' 178-179.
102. "ישועה בן יהודה", אוצר ישראל, כרך ה', עמ' 232-
233.
103. "פרקים בחלופים מבהגים", חרב, ו' (תש"ב), עמ'
19-9.
104. שייבער, "חמר שבכתב יד לעבודתו הספרותית של יהודה הדסי".
בספר הירובל לב. הללער (בודפשט, 1941), עמ' 101-129.

105. Ankorā, Zvi. "Yehuda Hadassi and the Crusades". AAJR,
Dec. 1952.
106. Frankl, P.F. "Karaische Studien - Neue Folge" MGWJ, XXXI
(1882), 1-3, 72-58, 268-57; XXXII (1883).
399-410; XXXIII (1884), 448-57, 513-21.
107. Hirschfeld, H. "Saadyah's Commentary of Exodus" JQR,
XVIII (1906), 238-276.
108. Hoenig, S.B. "An Interdict Against Socializing on the
Sabbath", JQR, N.S. LXII (1971), 76-83.
109. Marmorstein, A. "Spurn Karaischen Einflusses in der
Gaonaischen Halacha" in Festschrift, Adolph
Schwartz (Berlin, 1917), 455-70.
110. Pozanski, S. "The Anti-Karaite Writings of Saadia Gaon",
JQR, X (1898), 238-276.
111. Revel, B. "Inquiry into the Sources of Karaite Halakah"
JQR, II (), 517-544. III (), 337-396.

עיקרי המסקנות באנגלית

LAWS OF SABBATH IN YEHUDAH HADASSI'S ESHKOL HAK-KOFER

by
Baruch Ehrlich

Submitted in partial fulfillment of the requirements for the degree of
Doctor of Philosophy
in the Bernard Revel Graduate School
Yeshiva University
New York

September 1974

The committee for this doctoral dissertation consisted of:

Sidney B. Hoenig, Ph.D., Chairman

Meyer S. Feldblum, Ph.D.

Leo Landman, Ph.D.

PLEASE NOTE:

Original material is bound to be read from right to left. For the convenience of the user of the microfilm copy, we have filmed this material in the usual way from left to right.

UNIVERSITY MICROFILMS.

S U M M A R Y

Summary

Laws of Sabbath in Yehuda Hadassi's Eshkol hak-Kofer

by

Baruch Ehrlich

This study deals with the encyclopedia text Eshkol hak-Kofer written by the late twelfth century Karaite Judah Hadassi. This book includes a thorough compilation of Karaite halakhah, together with its rationale, the polemic that accompanied the development of these laws, Karaitic and legal methodology, and also their views of Rabbinite Oral Law.

This is the first study to concentrate on a particular area of Karaite halakhah, analyzing its development and sources and comparing it to parallels in Rabbinite literature.*

The Laws of Sabbath were selected for several reasons:

1) Hadassi dealt with this area with great thoroughness; 2) no other area of Jewish behavior has equal importance in daily life; 3) Haddassi found a long history of Karaite-Rabbinite polemic concerning Sabbath; and 4) within Karaism itself, there had been a good deal of change and evolution over the centuries. In this realm, these factors make this particular area both important and interesting.

An understanding of Hadassi's place within the totality of Karaite literature requires a study, limited by the paucity of sources, of his personality and education, and of his period.¹ It is also necessary to analyze his book in terms of content, structure and style.²

The section on "Variant Texts" compares the only printed

*The earlier pioneering studies of Bernard Revel and Marmorstein were general in scope and discussed certain facets of Karaite Law, only insofar as these shed light on the relation of Karaism to earlier sectarian movements, and how these contrasted with Rabbinic Judaism.

¹pp. 2-3

²pp. 4-7

edition of Eshkol hak-Kofer (Gozlow, 1836) with photostatic copies of four manuscripts; these were obtained from Oxford, the British Museum, and from the National Library in Vienna. The introductory chapter summarizes the status of these manuscripts and their value for a complete scientific edition of the book.³

Hadassi wrote his volume in the form of rhymes, incorporating Biblical verses and Rabbinic dicta, making for a difficult style. The annotations to this section therefore include the sources used by him and so explain Hadassi's meaning of cryptic phrases and references.

A study of Hadassi's sources, the books he used, or the works that influenced him indirectly, shows that he had full access to Talmudic literature (Mishna, Talmud, Midrahim)⁴ and to all previous Karaite writings, from Anan b. David (760's CE), founder of Karaism, to Tobias b. Moshe (eleventh century), who translated most Karaite works from Arabic to Hebrew, thus facilitating Hadassi's own compilation and use of these sources.⁵

Besides the analysis of the text itself, there is included a "comparative section" of this thesis--Hadassi's laws are contrasted and compared with those of leading Rabbanite and Karaite authorities, preceding and following him. These comprise for the Rabbanites: the Talmud; Gaonic literature; R. Tobias b. Eliezer's Lekah Tob; Maimonides, and R. Yosef Karo. For the Karaites: the literature from Anan b. David to Elijah Bashyachi (1420-90) and Moshe Beghi (15th century). All this indicates the evolution of Karaite law, and the changes that took place therein over the centuries.⁶

Anan b. David and his disciples, who had wished to establish a Jewish religion based on Bible alone, learned quickly that one could not abrogate and ignore commandments and customs that had been accepted from time immemorial, simply because these precepts

³ pp. 8-11

⁴ pp. 13-14

⁵ pp. 15-28

⁶ pp. 29-39

may have lacked a clear-cut source in the Bible. To accept this perspective would be to sever oneself from the Jewish people, and even from that segment of the people that tended to accept the basic principles inherent in the differences and innovations of the Karaites.

Karaite sages were forced, therefore, to accept many traditions described by the Rabbanites as "Mosaic traditions" (halakhah leMoshe miSinai), as well as many inferences decreed from the hermeneutical principles (middot shehaTorah nidreshet bahem). The Karaites gave these principles different names, and even extended their application, in order to prove at least for themselves that these accepted ordinances indeed had a source in the Bible.

This study thus clarifies also Hadassi's views on such related topics as: hermeneutical principles; the Karaite concept of tradition (Sebel haYerushah--"inherited burden"), the use of Biblical books other than the Torah as legal sources, the authority of individual interpretation, the meaning of "Ye shall not add unto the word which I commanded you, neither shall ye diminish from it" (Deuteronomy 4,2). His opinions on these matters influenced his methodology and the content of his book.⁷

Hadassi was one of the sharpest Karaite critics of the Oral Law and of its representatives--the Rabbis. His abusive language is here traced back to his masters, as are the particular arguments he used to attack the authority of the Oral Law and the Rabbinic tradition.⁸

The Rabbanites distinguished, as is well known, between Sabbath-prohibitions "from the Torah" (deOraita), and Rabbinic prohibitions (Sheyut). Hadassi refused to recognize this distinction: the rabbis, in his view, have no right to determine what is prohibited or permitted; all Sabbath prohibitions must stem from the Bible and are deOraita.

The Written Law does not give any precise definition of the concept of "work" prohibited on Sabbath. That the 39 types of work

⁷ pp. 40-53

⁸ pp. 18, 21, 23, 48-49

(melakhah) needed to construct the Sanctuary (and analogous activities) constitute the realm of Melakhah is a Rabbinic interpretation. Hadassi accepted this tradition, agreeing with the Rabbanites that both the thirty-nine Melakhot and the analogous activities (the Toladot) have the same status regarding punishment. He did, however, introduce several changes, exchanging several of the archetypal Melakhot (Avot Melakhah) for others;⁹ for example, cooking, grape harvesting, gleaning, treading, burning, plastering, smithing, masonwork, carpentry and making earthenware. Hadassi views all of this as Avot Melakhah. The Mishnah (Shabbat 7,2) does not enumerate them among the thirty-nine Avot Melakha. The reasons for these differences, and others, are given in the body of the thesis.

Hadassi prohibited all activity on Sabbath, whether physical or spiritual, easy or difficult, great or small. He permitted only a few acts necessary to human existence; such as, rising and walking within a limited area, eating and drinking, prayer and study, washing of hands and face.

He permitted violating the Sabbath in a case of sure and certain danger to life, but not when the danger is merely possible (in contrast to the Rabbanites, who permitted such a violation even where the danger was doubtful).¹⁰

What the Rabbis prohibited as Shevut is also generally prohibited by Hadassi, but he adds stringencies, and often bans what the Rabbanites permitted. He devoted most of his discussion to these matters, and also to actions which the Rabbis permitted under various circumstances. Some special prohibitions promulgated by the Karaites aroused more than the usual degree of controversy. These were the Karaite Sabbath prohibitions of lighting candles, warming food on an all-day fire, circumcision, and sexual intercourse. Many Karaite writers adopted various opinions on these questions; Hadassi cites most of them, deciding, as usual, in favor of the stricter view.¹¹

⁹ pp. 134-135, 339-341

¹⁰ pp. 101-106, 232-236

¹¹ pp. 78-91

This research comprises the first exhaustive collection of the various opinions and the arguments on both sides of the Rabbanite-Karaite polemic. Pertaining to the Sabbath and cognate areas one notes significant changes among Karaite writers in later generations, many of whom disagreed with Hadassi and thus in time accepted the Rabbanite position.

Rabbanites and Karaites also disagreed regarding the "positive" commandments of Sabbath: Kiddush, enjoyment (Oneg), prohibitions of fasting, special prayers and Torah-reading.

Hadassi agreed with the Rabbanites that the Decalogue phrases "Remember" and "Preserve" (Zakhor veShamor) enjoined a special obligation to sanctify the Sabbath, including supplementary time before sundown on Friday and after sundown on Saturday (Tosefet Shabbat). He rejects, however, the Rabbinic inference that the Sabbath is to be remembered by Kiddush over wine.

While the Rabbis stressed Sabbath as a day of rest and enjoyment, Hadassi, who belonged to the circle of Avelei Zion (Mourners of Zion), sought to impose upon the Sabbath an atmosphere of sadness and sorrow. He prohibited abundant eating, drinking of wine, and singing. Oneg Shabbat is limited to reading of the Torah and its observance, and the gathering of family in an atmosphere of minimal joy. When the Four Fasts commemorating the Destruction of the Temple occur on Sabbath, they are, according to the Rabbanites, deferred to a weekday; Hadassi states that one may observe these fasts on Sabbath itself.¹²

Judah Hadassi lived at the end of the "Golden Age" of Karaite literature. He realized that Karaism had reached its creative pinnacle, and that, in the wake of several Karaite ordinances, Karaite society faced the possibility of ideological and personal closeness with the Rabbanites. Hadassi devoted his life to the fortification of the walls separating Rabbanites and Karaites. In this he was unsuccessful. By the fifteenth century, Sabbath among the Karaites had become in many instances much similar, in law and

¹² pp. 93-96

in spirit, to the Rabbanite Sabbath. Elijah Bashyachi (1420-90), one of the last major Karaite legislators, followed the Rabbanite view, in most cases where there was a disagreement between Rabbanites and Karaites--even while there had been violent polemics; for example, lighting of candles for the Sabbath, circumcision on the Sabbath and fasting on the Sabbath. He also followed the Rabbanites in viewing Oneg Shabbat as a day of both spiritual and physical pleasure.